BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
XVIII
G
40
NAPOLI

XVIII
G
40

Digitized by Google

Digitized by Google

MEDVLLA
THEOLOGIÆ MORALIS

Facili ac perſpicuâ methodo reſolvens

CASVS CONSCIENTIÆ.

EX VARIIS PROBATISQVE AVTHORIBVS

Concinnata

ab

HERMANNO BVSENBAVM

Soc. IESV, SS. Theol. Licentiato.

Pœnitentibus æquè ac Confeſſarijs perquam vtilis ac neceſſaria.

Poſt ſeptem Impreſſiones Monaſterienſes, editio Veneta quarta, accuratior, ac correctior.

SVPERIORVM PERMISSV, ac PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

VENETIIS,

Sumptibus COMBI, & LANOV.

M. DC. LXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

REVERENDISSIMO

Et Excellentiſſimo Viro.

D. D.

IOANNI IOGALLO

S. THEOL. DOCT.

ac

CATHEDRALIS ECCLESIÆ

Venetiarum Canonico Meritiſſimo.

SI MAGNIS *non niſi* MAGNA *dicare fas eſſet, haud equidem inficias ire poſſem, longè maiora eſſe nomini tuo conſecranda. Verum vti Supremo Numini, ita ſtrenuis* MVSARVM *ltoribus, cultûs, & reuerentiæ ergo, maiora deſint, vel parua conſecrare pium duco. Si-*

† 2 *cuti*

Digitized by Google

cuti enim olim, promiſcuè non immolabant Hecatombas, ſed & ſubinde iuvenculum aris deuouebant; ita in præſentiarum non abs re me facturum ſperabam, ſi ad exemplum eorum tibi VIR REVERENDISSIME præſens hocce obſequij mei monumentum inſcriberem; paruum ſane munus, fateor: quin tamen (ſi ex offerentis devotiſſimo æſtimetur animo), magnum nuncupari poſſit, nullus dubito. Adde quod & revera magnum ſit vtpote quod indefeſſis Viri Celeberrimi lucubrationibus, ex viridario tanquam, & ſcriptis tot probatiſſimorum authorum decerptum eſt; nihilque aliud flagitare quaſi videtur quam applicito nomine tuo, haud ſecus ac clypeo gloriari, tutariquè; nec immerito: quem enim non moueat tua grauitas? cui non ſit conſpicua tua pietas? Eruditio, Candor, cui non tua Humanitas? qui munia curæ tuæ commiſſa, tanta cum Prudentia, omniumque virtutum laude adminiſtras, vt omnium in te conuertas animos, oculosque. Plura non addo; neque enim ſublimes animi tui dotes plenis decantare buccis eſt inſtituti mei, libàſſe ſaltem eas mihi ſufficiat, ne blandiri ijs videar aut aſ-

ſen-

ſentari. Tu tantum VIR EXCELLENTISSIME. MEDVLLAM *hanc noſtram accipe, tu illam ſub nominis tui umbrà iam quinto prodeuntem à liuidorum Zoilorum morſibus, & improborum obtrectatorum dentibus vindicandam ſuſcipe, de cetero illum ama qui te tuo, & Reipublicæ bono incolumem diu optat, vouetque.*

Venetijs ipſis Kalendis Ianuarij. Anno æræ Chriſtianæ. M. DC. LIV.

Reuerendiſſimæ, ac Excellentiſſimæ
dignitatis tuæ

Obſequentiſſimus

Iacobus de Rubeis.

Digitized by Google

PRÆFATIO
AD LECTOREM
Beneuolum.

ANNI ſunt complures, amicè Lector, quando iuſſus fui Coloniæ, eam ſcientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere digniùs exequendo, (præſertim quoties in conſcientiæ tribunali Iudices ſederent,) præſidio foret. Duo hìc facilè videbam maximè à me poſtulari, vt & optima quæque ſeligerem, & in ordinem, vſui cuiuſque aptiſſimum, diſpertirer, itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus vtiliſſima colligunt, & in aluearì diſponunt in ordinem. Inde effecta eſt hæc *MEDVLLA CASVVM CONSCIENTIAE*, (vt aiunt) ſeu *Theologiæ moralis* ſumma, Enchiridio huic incluſa. Quæ cùm in manus, & oculos plurium perueniſſet, viſa eſt non improbari; ijs præſertim, qui priuato calamo eamdem, non ſine labore, moleſtiâ, & temporis iacturâ deſcripſerunt. Hinc euenit (cuius aliàs conſilij ne cogitatio quidem vnquam inciderat) vt plurium me preces identidem vrgerent, & viri maximi authoritas dignitaſque impelleret, ac denique etiam ſuperiorum iuberet voluntas; vt publici iuris facerem. Limâ hic aliquâ opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæq; Authorum nomina, antè deſiderata, quotquot in promptu eſſent, adiungeret, (adiuncta ſunt autem hac editione quam

pluri-

plurima.) Nunc conſilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Caſus Conſcientiæ appello, varias ſpecies factorum, de quibus in foro conſcientiæ, Iudex Sacerdos ſententiam edicat oportet, atque vel vt honeſta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel anguſta declinare ſum conatus. Quòd ſi quando declarem, vbi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideò probo, vel ſuadeo; ſed illud adfero, vnde nonnunquam prudente iudicio, conſcientiæ Rector, vel conſultor diſpiciat, an eſſe vſui poſſit. In ſexto quidem præcepto, (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam celeriùs incedere, ſed tamen plurium iudicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porro errores, qui in editionibus prioribus irrepſerant, licèt hac vltima ſperemus emendatos; ſi quos tamen, amicè Lector, prætereà lectione accuratiori deprehenderis, eoſdem Typographo liberrimè indicare dignaberis. Ceterum nihil aſſerui, niſi vel ex communi Doctorum ſententiâ deductum, vel deſumptum ex probatiſſimorum Authorum libris, ſcriptiſve; eorum imprimis, qui hìc eximiâ cum laude verſati ſunt, inter quos principes extitere, laudatiſſimi huius ſcientiæ Magiſtri, *P. Hermannus Nunning.* & *P. Fridericus Spe*, *vterque è Societate noſtrâ Sacerdos*, & in diuerſis Academijs Theologiæ Moralis Profeſſor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterque enim, caſuum ſummam confecit & mirificè paſſim probatam, & publicâ luce dignam, quibus proinde liberaliter, ſum vſus, vt & ipſi ſimiliter ante fecerant: prior enim ex *P. Maximiliani Buchler*; alter ex vtriuſque viridario, manu ſolerti, flores quamplurimos decerpſerant. Vnde hos omnes æquiſſimo animo & iure, in fructûs & laudis, quæcunque eſt, ſocietatem admitto: ita quidem, vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima viſa fuit, & facillima, vt in quauis materia, ſeu dubio, in primis ex communi Doctorum ſententia reſpondeatur; quæ reſponſio ceu regula quæpiam ſit, ex qua deinde (quoties id fieri poteſt) aut certè circa eam, caſus aliquot particulares reſoluantur, vt ſecundùm illos, & re-

ſponſionem dictam, alij ſimiles, cùm inciderint, reſolui poſſint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis verſatur in cognoſcenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, ſiue moralium, (vnde & *moralis Theologia* dicitur) illa verò cognoſci non poteſt ſine regula, ad quam vel actus iſti rectè accedant, vel à quâ prauè recedant, agitur.

Lib. I. De Actuum moralium regulâ, tum interna, hoc eſt, conſcientia, tum externâ, hoc eſt, præceptis in genere.

Lib. II. De Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ ſunt quaſi præambula Decalogi.

Lib. III. De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

Lib. IV. De Præceptis certorum hominum ſtatui proprijs.

Lib. V. De modo diſcernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib. VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib. VII. De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

IN.

INDEX CAPITVM ET DVBIORVM.

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De regula interna, ſiue Conſcientia.

Cap.I. QVid ſit Conſcientia, & an ſequenda ſit. pag.1.
Cap.II. De conſcientia dubia. 3
Dub. I. Quid ſit conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum? ibid.
Dub.II. Quid agendum cum conſcientiâ ſpeculatiuè dubiâ? 5
Dub.III. An in dubio tutior pars ſit eligenda? 7
Cap.III. Quid conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum? 9

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum ſcilicet Lege.

Cap.I. De natura & obligatione Legis in genere. 11
Dub I. Quid ſit Lex, ſiue præceptum? ibid.
Dub.II. Quotuplex ſit præceptum? 12
Dub.III. An vis & ſubſtantia legis poſitiuæ dependeat ab acceptatione communitatis? 13
Dub.IV. An præcepta etiam humana obligent ſub peccato, & quali? 14
Cap.II. De ſubiecto, cui datur præceptum. 16
Dub.I. Quæ perſonæ præceptis obligentur? ibid.
Dub.II. An peregrini teneantur legibus ſui domicilij, dum ab eo abſunt? 17
Dub.III. An peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur? 18
Dub.IV. An peregrini teneantur præceptis iuris communis, ſi non ſint in vſu, in loco vbi morantur? 19
Cap.III De modo quo obſeruanda ſunt præcepta. 20

Dub.I.

Dub.I. An debeant impleri ex charitate? ibid.
Dub.II. An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio ys ſatisfaciendi. ibid.
Dub.III. An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſsè intendit per illud non ſatisfacere? 21
Dub.IV. An adimpletionem præceptorum, requiratur intentio, ſeu voluntas faciendi id, quod præceptum eſt? 22
Dub.V. An duplici præcepto, vno actu, vel diuerſis actibus, eodem tempore poſsit ſatisfieri? 23
Dub.VI. An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata? ibid.
Caput IV. Quæ excuſent à tranſgreſsione præcepti? 24
Dub.I. An ignorantia excuſet? ibid.
Dub.II. An metus excuſet? 25
Dub.III. An excuſet impotentia totius, vel partis? 26
Dub.IV. An excuſet diſpenſatio? ibid.
Appendix, de diſpenſationibus S.Pœnitentiariæ. 29

LIBER SECVNDVS.

De præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.
De præceptis Fidei.

Cap.I. QVæ myſteria fidei neceſſario credenda ſint? p.34
Cap. II. Quando obliget præceptum fidei? 36
Cap.III. An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falſam profiteri? 38
Cap.IV. De infidelitate, & vitiis fidei oppoſitis. 41
Dub.I. Quid, & quotuplex ſit infidelitas? ibid.
Dubium II. De Iudaiſmo. 41
Dub. III. Quid ſit hæreſis? 42

TRACTATVS SECVNDVS.
De præcepto Spei.

TRACTATVS TERTIVS.
De præceptis Charitatis.

Cap.I. An, quãdo, & quomodo obliget præceptũ Charitatis Dei? 45

Caput II.

Cap. II. De præceptis Charitatis erga proximum. 47
Dub. I. Quis ordo ſeruandus inter perſonas, quæ diliguntur? ibid.
Dub. II. De odio, & dilectione inimicorum. 48
Dub. III. De præcepto Eleemoſynæ, ſeu miſericordię tẽporalis. 51
Dub. IV. De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ. 54
Dubium V. De Scandalo. 56
Artic. I. Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum? ibid.
Artic. II. An, & quando ſcandalum paſſiuum permitti poſſit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat? 58
Artic. III. An liceat alterius peccato materialiter cooperari? 62

LIBER TERTIVS

De præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATVS PRIMVS.
De I. præcepto Decalogi.

Caput I. De ſuperſtitione, & ſpeciebus eius. 65
Dub. I. Quid ſit & quotuplex? ibid.
Dub. II. De diuinatione. Quid quotuplex ſit? 67
Dub. III. Quid, & quotuplex ſit Idolatria? 70
Dub. IV. Quid, & quotuplex ſit vana obſeruantia, & vnde colligatur? 71
Dub. V. Quid maleficium, & quomodo poſſit tolli? 73
Cap. II. De irreligioſitate. 75
Dub. I. Quid ſit tentatio Dei? 76
Dub. II. Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium? 77
Dub. III. De Simonia. 79
Artic. I. Quid ſit, & quotuplex? ibid.
Artic. II. Quæ ſit pœna Simoniæ. 82
Artic. III. An, & cui reſtituendum, quod ſimoniacè acceptũ? 83

TRACTATVS SECVNDVS.
De II. præcepto Decalogi.

Caput I. Quid, & quotuplex Blaſphemia. 84
Caput II. De Iuramento. 86

Dub. I.

Dub.I.Quid ſit iuramentum? ibid.
Dub.II.Quotuplex ſit iuramentum? 88
Dub.III. An,& quando ſit licitum iurare? 89
Dub.IV.An in iuramento liceat uti æquiuocatione? 91
Dubium V. Quæ & quanta ſit obligatio iuramenti promiſſory? 92
Dubium VI.Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio iuramento obligationem contraxit? 94
Dubium VII. Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem,diſpenſationem,commutationem,& remiſſionem? 95
Cap.III.De voto. 96
Dub.I.Quid ſit votum & quotuplex? ibid.
Dub.II.Quæ requiratur voti deliberatio & intentio? 97
Dub.III.Quæ requiratur materia voti? 99
Dub.IV.Quæ,& quanta ſit obligatio voti? 101
Dub.V.Quot modis tollatur obligatio voti? 104
Dub.VI.De voti irritatione. 105
Artic. I. An,& quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem? ibid.
Artic.II.Quis vota indirectè poſſit irritare? 106
Dub.VII.Quid ſit commutatio voti? 107
Dub.VIII.Quid ſit diſpenſatio, & qui poſſint diſpenſare in votis? 109

TRACTATVS TERTIVS.

De III.& IV.Præcepto.

Cap.I.Quid tertium præceptum: Memento,&c. 110
Dubium I.Quæ opera,tum hoc præcepto, tum ab Eccleſia prohibeantur? ibid.
Dub. II. Quæ cauſæ excuſent ab obſeruatione feſtorum, & ob quas opera prohibita liceant? 112
Dub.III.Quæ opera feſtis præcipiantur? 114
Dub.IV.An ſit obligatio audiendi Miſſam in Parochia,Dominicis & feſtis maioribus? 116
Dub.V.Quæ excuſent ab auditione ſacri? 120
Cap.II.de IV.præcepto:Honora Patrem,&c. 121
Dub.I.Ad quid teneantur liberi erga parentes? ibid.
Dub.II.Ad quid teneantur parentes erga filios? 123

Du-

Dub.III Ad quid teneantur Tutores, & Curatores, qui parentum ſunt loco? 125
Dub.IV. Quæ obligatio dominorum & famulorum, aliorumque ſuperiorum, & inferiorum erga ſe inuicem; 126
Dub.V. Quid teneantur coniuges erga ſe mutuo, vi huius præcepti? 127
Dub.VI. Quæ obligatio Parochorum erga ſuos? 129
Dub.VII. Quæ obligatio præceptorum & diſcipulorum? 129

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto.

Cap.I. Quid V. Præcepto prohibeatur? Non occides. 130
Dub.I. An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum? ibid.
Dub.II. An, & quomodo liceat occidere malefactorem? 133
Dub.III. An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggreſſorem? 134
Dub.IV. An aliquando liceat occidere innocentem? 136
Dub.V. De duello & bello. 138
Artic.I. Quid ſit, & an liceat duellum? ibid.
Artic.II. An, & quouſque liceat bellum? 139
Artic.III. Quid in bello iuſto liceat? 141
Caput II. De VI. præcepto & IX. Non Mœchaberis, &c. Non concupiſces, &c. 143
Dub.I. An, & quanta peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia extra matrimonium? 143
Dubium II. Quæ ſint ſpecies Luxuriæ conſummatæ naturales? 146
Dub. III. Quæ ſint ſpecies Luxuriæ conſummatæ contra naturam? 148
Dub. IV. An aliquando liceat procurare pollutionem? 149

TRACTATVS QVINTVS.

De VII. Præcepto: Non furtum facies.

Cap. I. De furto. 152
Dub.I. Quid ſit furtum, & quale peccatum? ibid.
Dubium II. Quid ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum? 153
Dubium III. Quàm grauiter peccet, qui multa minuta fur-

furta committit? 153
Dubium IV. Quid ſentiendum de furtis domeſticorum, vel amicorum? 154
Cap. II. De reſtitutione. 156
Dubium I. Quid ſit reſtitutio, & qui teneantur ad eam? ibid.
Dubium II. An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad reſtitutionem? 157
Dubium III. An ſupradicti teneantur ſinguli reſtituere in ſolidum, & quo ordine? 160
Dub. IV. An teneatur reſtituere, qui alium impediuit à conſecutione alicuius boni? 161
Dubium V. Cui, vel quibus reſtituendum? 162
Dubium VI. De rebus quæ debent reſtitui. 164
Artic. I. Quid debeat reſtitui ab inferente iniuriam materialem tantum, ſiue à poſſeſſore bonæ fidei? ibid.
Artic. II. Quid debeat reſtitui ab inferente iniuriam formalem, ſeu malę fidei damnificatore, ſeu poſſeſſore? 167
Artic. III. An, & quid debeat reſtitui pro iniuriâ illata corpori, v.g. per mutilationem, occiſionem? &c. 169
Artic. IV. Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro? 170
Artic. V. Quid debeat reſtitui pro adulterio? 171
Artic. VI. Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione? 172
Dub. VII. De circumſtantijs reſtitutionis. 173
Artic. I. Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui? ibid.
Artic. II. Quo ordine reſtitui debeat? 174
Artic. III. Quæ à reſtitutione excuſent? 175
Cap. III. De contractibus. 177
Dub. I. Quid in genere ſit contractus? ibid.
Dub. II. Quid in ſpecie de promiſſione, & donatione? 179
Dub. III. Quibus caſibus donatio poſſit reuocari? 182
Dub. IV. Quid ſit Donatio mortis cauſa, & an poſſit reuocari, quomodo, & quibus competat? 183
Dub. V. Quid ſit Commodatum, Precarium, & Depoſitum? 184
Dub. VI. Quid ſit mutuum? 187
Dub. VII. Quid ſit vſura? ibid.
Dub. VIII. De Emptione & Venditione? 191
Artic. I. Quid ſit emptio & Venditio? ibid

Ar-

Artic. II. Quid ſit negotiatio, & quibus illicita? 196
Dub. IX Quid ſit contractus Cenſus, & an licitus? ibid.
Dub X. Quid ſit cambium? 198
Dub. XI. Quid locatio & conductio? 200
Dub. XII. De contractu Emphyteuſis, Feudi, & libelli? 201
Dub. XIII. Quid ſit ſponſio & Ludus? 202
Dub. XIV. Quid ſit contractus ſocietatis? 206
Dub. XV. Quid ſit aſſecuratio & fideiuſſio. 207
Dub. XVI. Quid ſit pignus & hypotheca? 208
Cap. IV. De Tutela, & Teſtamentis. 209
Dub. I. Quid ſit tutela, & curatela? ibid.
Dub. II. Quid & quotuplex ſit teſtamentum? 212
Dub. III. De renunciatione hæreditatum. 215
Dub. IV. Qui poſſint, & debeant eſſe executores teſtamenti? 218
Dub. V. De iis, qui teſtari & hæredes inſtitui poſſint? 222

TRACTATVS SEXTVS.

De præcepto VIII, IX, X.

Cap. I. De Præcepto VIII. 226
Dub. I. Quid ſit ſuſpicio, iudicium temerarium, & dubitatio: & quale peccatum? ibid.
Dub. II Quid ſit, & quam graue peccatum Detractio? 228
Dub. III. An, & quomodo fama reſtituenda? 234
Cap. II. Quid de præcepto IX. & X. 236
Cap. III. Quid de præceptis Eccleſiæ? ibid.
Dub. I. Quid requiratur ad ieiunium Eccleſiaſticum, & quanta eius obligatio? 237
Dub. II. Quæ cauſæ excuſent à ieiunio? 240

LIBER QVARTVS.

De præceptis particularibus, certo hominum ſtatui proprijs.

Caput I. De ſtatu religioſo. 244
Dub. I. Quæ ſit natura ſtatus religioſi? ibid.
Dub. II. Quæ requirantur ad valorem profeſſionis religioſæ. 245

Dub.

Dubium III. Ad quid teneatur Religioſus vi ſuæ profeſſionis? 247
Dubium IV. Ad quid Religioſus obligetur vi votorum? 248
Dubium V. Qui poſſint, vel teneantur ingredi religionem? 253
Dubium VI. Ad quid teneantur religioſi electi, & fugitiui? 255 & 257
Caput II. De ſtatu Clericorum. 257
Dubium I. De Beneficijs Eccleſiaſticis. 257
Articulus I. Quid, & quotuplex beneficium Eccleſiaſticum? ibid.
Artic. II. Quomodo acquirantur & conferantur beneficia? 258
Artic. III. Quæ intentio, & qualitates requirantur ad beneficium accipiendum? 260
Artic. IV. An liceat habere plura beneficia? 261
Artic. V. Quibus modis beneficia amittantur? 263
Artic. VI. Quid & quotuplex ſit penſio? 266
Dub. II. De Horis Canonicis. 267
Artic. I. Qui obligentur ad Horas? ibid.
Artic. II. Quanta ſit hæc obligatio? 269
Artic. III. Quæ excuſent à recitatione horarum? 272
Artic. IV. Quomodo recitandæ ſint horæ? 274
Dubium III. Quid Clerici poſſint circa diſpoſitionem fructuum ſuorum beneficiorum? 279
Dub. IV. Quis ſit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur? 283
Cap. III. De ſtatu, & officio perſonarum ſecularium quarundam, præſertim iudicialium. 284
Dub. I. Quæ requirantur ad legitimum iudicium? ibid.
Dub. II. De poteſtate & officio iudicis. 285
Artic. I. Quid requiratur in iudice? ibid.
Artic. II. Quid iudici ſeruandum circa inquiſitionem? 286
Artic. III. Quid liceat iudici circa quæſtiones, ſiue torturam? 288
Artic. IV. Quid ſeruandum iudici circa ſententiam, & pænam. 290
Dub. III. Quod ſit officium Aduocati? 293
Dub. IV. Quæ ſit obligatio Referentis, Secretary, Notary, & Procuratoris? 297

Dub. V.

Dub V. Quod ſit officium Accuſatoris? 298
Dubium VI. De teſtibus. 300
Dubium VII. De Reo. 302
Artic. I. An, & quando Reus teneatur fateri veritatem? ibid.
Artic II. Quid liceat Reo circa fugam pœnæ? 304
Dub. VIII. Quomodo confeſſario agendum cum Reo? 305
Dubium IX. Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum? 307
Dub. X. Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & caterorum ſæcularium? 309

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoſcendi, & diſcernendi peccata.

Caput I. DE *peccato in genere.* 310
Dub. I. Quid ſit peccatum? ibid.
Dub. II. An & quando deſideria & delectationes ſint peccata? 312
Artic. I. Quale peccatum ſit deſiderium malum? ibid.
Artic II. An delectatio moroſa ſemper ſit peccatum? 314
Dub. III. De diſtinctione peccatorum? 317
Artic. I. Quæ peccata diſtinguantur ſpecie. ibid.
Artic. II. Quæ peccata diſtinguantur numero? ibid.
Cap. II. De peccatis in ſpecie, mortali & veniali. 319
Dub. I. Quid ſit peccatum mortale & veniale. ibid.
Dub. II. Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale, fiat per accidens veniale? 320
Dub. III. Quibus modis peccatum ex genere ſuo veniale, aut actus indiferens, tranſeat per accidens in mortale. 322
Cap. III. De peccatis capitalibus in ſpecie. 324
Dub. I. Quid ſit ſuperbia, & quale peccatum? ibid.
Dub. II. Quid ſit auaritia? 326

Digitized by Google

Dub. III. Quid ſit Luxuria? 329
Dub. IV. Quid ſit Inuidia? 330
Dub. V. De Gula. 331
Artic. I. Quid ſit Gula? ibid.
Artic. II. Quid ſit Ebrietas? 333
Dub. VI. Quid ſit Ira? 334
Dub. VII. Quid ſit Acedia? 336

LIBER SEXTVS.

De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

Caput I. *DE natura Sacramenti nouæ legis.* 338
Dub. I. Quid ſit Sacramentum? ibid.
Dubium II. Quid circa materiam & formam Sacramentorum ſeruandum? 339
Cap. II. De Miniſtro Sacramentorum. 341
Dub. I. Quid requiratur, vt Miniſter det validè Sacramentum? ibid.
Dubium II. Quid requiratur in Miniſtro, vt licitè miniſtret? 342
Cap. III. De ſuſcipiente Sacramentum. 345
Dub. I. Quæ diſpoſitio requiratur ad valorem Sacramenti, in ſuſcipiente? ibid.
Dub. II. Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu ſuſcipiatur? 346
Cap. IV. Quid ſint Sacramentalia, & quid efficiant? 347

TRACTATVS SECVNDVS.

De Bapti ſmo & Confirmatione.

Caput I. De Baptiſmo. 348
Dub. I Quæ materia Baptiſmi? ibid.
Dub. II. Quæ ſit forma Baptiſmi? 350
Dub. III. De miniſtro Baptiſmi? 352
Artic. I. Quis ſit miniſter Baptiſmi? ibid.
Artic. II. An duo poſſint ſimul vnum baptizare? 353
Dub. IV. Quod ſit ſubiectum Baptiſmi? ibid.
Dub. V. De cæremonijs Baptiſmi? 356
Articulus I. Quæ ſeruanda circa cæremonias baptizandi? ibid. & ſeq.
Articulus II. Qui patrini, & quod eorum officium? 357
Cap. II. De Confirmatione. 359
Dub. I. Quid ſit, & quæ eius materia & forma? ibid.
Dub. II. Quis miniſter, & quod ſubiectum? 360
Dub. III. Quæ confirmationis neceſſitas, & cæremoniæ? 361

TRACTATVS TERTIVS.

De Euchariſtia.

Cap. I. De eſſentia Euchariſtiæ. 363
Dub. I. Quid ſit Euchariſtia? ibid.
Dub. II. Quæ materia Euchariſtiæ. 364
Dub. III. Qualis debeat eſſe panis in materia Euchariſtiæ? 365
Dub. IV. Quale vinum ſit materia Euchariſtiæ. 367
Dubium V. Quæ conditiones ad materiæ conſecrationem requirantur? 369
Dub. VI. Quæ forma conſecrationis Euchariſtiæ? 372
Dub. VII. Quamdiu Chriſtus maneat in Euchariſtia? 373
Cap. II. De Cauſis & ſubiecto Euchariſtiæ. 375
Dub. I. De cauſis. ibid.

Articulus I. Ad quem ſpectet diſpenſatio Euchariſtiæ? 375
Artic. II. Quid requiratur in Miniſtro, ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ? 378
Dubium II. De ſubiecto, ſeu ſuſcipiente Euchariſtiam? 381
Artic. I. Quæ requiratur in eo diſpoſitio animæ? ibid.
Artic. II. Quæ requiratur diſpoſitio corporis? 383
Artic. III. Quæ & quanta ſit obligatio ſumendi Euchariſtiam? 389
Cap. III De Euchariſtia, vt eſt ſacrificium. 391
Dubium I. Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam? ibid.
Dub. II. Cuius ſit applicare fructum ſacrificij? 395
Dub. III. Quando & quoties liceat celebrare? 396
Dub. IV. Quo loco celebrandum ſit? 399
Dub. V. Quæ ſint requiſita ad Miſſam? 403

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Cap. I. De eſſentia huius Sacramenti? 409
Dub. I. Quæ ſit eius materia & forma? ibid.
Dub. II. Qualis contritio requiratur? 411
Dub. III. Qualis confeſſio requiratur? 415
Artic. I. An debeat eſſe integra materialiter? ibid.
Articulus II. Quando ſufficiat confeſſio integra formaliter? 418
Articulus III. Quæ ſint reliquæ conditiones confeſſionis? 421
Artic. IV. Quando confeſſio ſit inualida, & quomodo iteranda? 423
Dub. IV. De ſatisfactione. 425
Artic. I. Quæ eius neceſſitas, & quantitas? ibid.
Artic. II. De ſatisfactione per indulgentias? 429
§. I Quid ſit indulgentia, & quid ad eam requiratur? ibid.

§. II. Quotuplex indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo? 434
Cap II. De miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ. 436
Dubium I. Quis ſit min.ſter? ibid.
Dub. II Quid ſit approbatio, & à quo petenda? ibid.
Dub. III. Quid, & quotuplex iuriſdictio confeſſarij, & vnde eam habeat? 438
Dubium IV. Quid ſit reſeruatio caſuum, & quis habeat poteſtatem reſeruandi, & abſoluendi ab ijs. 442
Dubium V. Quod ſit officium, & obligatio confeſſarij? 446
Dubium VI. Quæ ſcientia, & prudentia requiratur in Confeſſario? 451
Caput III. De adiunctis Pœnitentiæ. 453
Dubium I. Quid ſit ſigillum confeſſionis, & qui ad illud teneantur? ibid.
Dubium II. Quale ſit præceptum, & quæ obligatio confeſſionis? 460

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

Caput I. Quid ſit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obſeruanda. 462
Caput II. De Sacramento Ordinis. 467
Dubium I. Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia? ibid.
Dub. II. Quæ requirantur in ordinando? 470

TRACTATVS SEXTVS.

De Matrimonio.

Caput I. De Sponſalibus. 473
Dubium I. Quid ſint ſponſalia? ibid.

Du-

Dubium II. Quæ & quanta obligatio ſponſalium? 475
Dubium III. Quomodo diſſoluantur ſponſalia? 476
Caput II. De matrimonio ſecundùm ſe. 479
Dubium I. Quid ſit, quæ eius materia, forma, & miniſter? ibid.
Dubium II. De vſu matrimonij. 481
Articulus I. An vſus matrimonij, ſiue actus coniugalis ſit licitus? ibid.
Articulus II. An actus coniugalis ſit præceptus, & debitus? 484
Dubium III. An, & quibus ex cauſis poſſit fieri diuortium? 487
Caput III. De impedimentis matrimonij? 489
Dubium I. Quæ ſint impedimenta impedientia tantùm? ibid.
Dubium II. Quæ impedimenta dirimentia matrimonium? 492
Dubium III. Quomodo matrimonium inualidum ſit reualidandum? 502
Dubium IV. A quo, & ob quam cauſam poſſit diſpenſari in impedimentis matrimonij? 503

LIBER SEPTIMVS.

De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

Caput I. DE *cenſuris in genere.* 505
Dub. I. Quid cenſura Eccleſiaſtica? ibid.
Dub. II. Quotuplex cenſura? 506
Dubium III. Qui poſſint ferre cenſuram, & in quos? 507

Dubium IV. Ob quam cauſam poſſit ferri cenſura? 509
Dub.V. Qui poſſint abſoluere à cenſuris? 511
Dubium VI. Quomodo danda ſit abſolutio à cenſura? 513
Caput II. De Excommunicatione. 514
Dubium I. Quid ſit & quotuplex? ibid.
Dubium II. Ob quam cauſam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor? 515
Dubium III. Quos effectus habeat Excommunicatio Maior? 516
Dubium IV. Ob quas cauſas incurratur excommunicatio Maior? 521
Articulus I. Quæ ſint excommunicationes non reſeruatæ? 522
Articulus II. Quæ ſint excommunicationes reſeruatæ Epiſcopis? 523
Articulus III. Quæ ſint Papæ reſeruatæ extra Bullam cœnæ? ibid.
Articulus IV. Quomodo intelligenda excommunicatio percuſſoris Clericorum? 524
Articulus V. Quæ ſint excommunicationes Papæ reſeruatæ per Bullam cœnæ? 527. & ſeq.
Caput III. De ſuſpenſione & degradatione. 528
Dub. I. Quid ſit ſuſpenſio, quotuplex & vnde cognoſcendum, qualis & quanta ſit? ibid.
Dubium II. Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari, & quis ab eis poſſit abſoluere? 530
Dub. III. Quid ſit depoſitio, & degradatio; à quo, & ob quam cauſam fieri poſſit. 532
Caput IV. De interdicto. 533
Dub. I. Quid ſit, & quotuplex? ibid.
Dub. II. Qui ſint effectus interdicti? ibid.
Dub. III. Quis cenſuram interdicti ferre, & quis tollere poſſit? 534
Caput V. De irregularitate. 535
Dubium I. Quid, & quotuplex ſit irregularitas? ibid.

Dub.

Dub. II. Quinam effectus irregularitatis? ibid.
Dubium III. Quomodo incurratur, & tollatur irregularitas? 536
Dub. IV. Quæ ſint irregularitates ex delicto? 537
Dub. V. Quæ irregularitates ex defectu? 539

LIBER

Digitized by Google

LIBER PRIMVS DE REGVLA ACTVVM Humanorum.

TRACTATVS PRIMVS, De regula interna, ſiue Conſcientia.

CAPVT I.

Quid Conſcientia, & an ſequenda ſit?

RESPONDEO I. Conſcientia eſt dictamen rationis, ſeu actus intellectûs, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum eſſe, vel fuiſſe, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel conſilij.

Hæc communiter eſt recta, dictans quod verum eſt: aliquando tamen non eſt recta, dictans aliquid aliter quam ſit, v.g. eſſe bonum, quod eſt malum, diciturq; Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, ſeu culpabiliter, quando ſcilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius eſt, & conſequenter non imputatur ad culpam: & hæc dicitur Conſcientia Recta ſecundùm quid, ſiue in ordine ad nos. Ex *D. Th. Laym lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 2. *num.* 1. *& c.* 3.

Reſp. II Non tantùm Conſcientia recta, ſed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat vt eam ſequaris, & ſi cótra facis, peccas; & quidem peccatum eius ſpeciei, contra cuius virtutis ſpeciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris eſt, quia Conſcientia recta eſt regula proxima voluntatis, deriuata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, ſcilicet lege diuina & æterna *S. Thom.* 1.2. *q* 19 *art* 3 Ratio poſterioris eſt, tum, quia ſi intellectus voluntati proponit malum, eſto malum non ſit, ſi tamen putans eſſe malum, vult illud facere, iam voluntas verè conſentit in

A malum,

malum, habetq; ſufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod non eſt ex fide*, hoc eſt (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non eſt ſecundùm conſcientiam, *peccatum eſt*, vt dicitur ad *Rom.* 14. Par eſt ratio, ſi intellectus proponat aliquid vt bonum & præceptum, eſto non ita ſit, ſed malum; voluntas tamen illud liberè reſpuẽdo vel omittendo, conſentit in traſgreſſionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio eſt, quia obiectum tribuit actui ſpeciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. *S. Tho. loc. cit. a.* 5.

Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus, & ſimiles.

I. Putans eſſe ieiunium, quando non eſt, peccat contra temperantiam, ſi non ieiunet. *S. Tho. l. c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitę, putans ſe ex miſericordia ad id teneri, actum bonum facit, & ſi non mẽtiatur, peccat contra miſericordiã, *Lay. li.* 1. *tr.* 1. *c.* 4.

III. Scrupuloſus, licèt putet inuoluntarias diſtractiones eſſe peccata, non tamen peccat, quia non ſunt liberæ. *Becan. in primam ſecundæ, tr.* 1. *c.* 4. *q* 7. *Laym. loc. c.*

Reſp. III. Si ſit Conſcientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum eſſe, aut pręceptũ, quod non eſt, peccas, ſi contra eam, & ſi ſecundùm eam opereris: grauiùs tamen (cæteris parib.) ſi contra. *Breſſ. Bard d* 3. *c.* 5. Ratio prioris eſt, tum, quia non agis ſecundùm regulam humanorum actuum: tum, quia voluntas cùm per ſe ſit cœca, debet ſequi rationis iudicium: ſi enim perſeuerante illo iudicio appetat alteram partem, non poteſt in eam ferri ſub ratione honeſti, cùm intellectus ſub ea ratione non propoſuerit. Ratio poſterioris eſt, quia vt cum *D. Th.* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excuſat à culpa: cùm enim in noſtra poteſtate ſit errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex Conſcientia erronea, dictante illud eſſe faciendum, eſt indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Th. l. c. Bon. to* 2. *d.* 2. *q.* 4.

Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.

I. Homo in tali caſu conſtitutus, v. g. qui ſibi mentiendum vel ſuran-

iurandum putat, vt vitam proximi ſeruet, etſi futurus ſit perplexus, & ex hypotheſi neceſſariò peccaturus, neceſſitate conſequente, eò quòd ſtante conſcientiâ erroneâ non poſſit effugere peccatum: abſolutè tamen & ſimpliciter non peccabit neceſſariò, quia nec ſequi talem conſcientiam debet, nec contrà eam facere, ſed poteſt, & debet, eamdem deponere (cùm ſit error vincibilis, & culpabilis,) & tunc operari. vide *Lay hic li.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *& Becan in* 1. 2. *t.* 1 *c.* 4. *q.* 7.

II. Qui peccauit ex Conſcientia erronea, etſi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumſtantiã in confeſſione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem grauem. *Card. de Lugo diſp.* 16. *n.* 503.

CAPVT II.

De Conſcientia Dubia.

DVBIVM I.

Quid ſit Conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

RESP. I. Dubium eſt ſuſpenſio aſſensûs circa obiectum apprehenſum. Idque eſt duplex. Speculatiuum ſeu Vniuerſale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus vſurarius ſit licitus: an die feſto liceat venari, piſcari, pingere, &c. Et Practicũ, ſeu Particulare, cum dubitatur, an his circumſtantijs, v. g. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit Conſcientia practicè dubia, ſcilicet, quæ practicè dubitat, Speculatiue dubia, quæ ſpeculatiuè. Ita *Nauar. Lay. Sanch. Becan. t.* 1 *c.* 4. *q.* 8

Reſp. II Qui cum Conſcientia practicè dubia operatur, peccat & quidē peccato eiuſdem rationis ac ſpeciei, cuius eſt peccatũ, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. to.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. Ratio prioris eſt, tum, quia is exponit ſe periculo peccati: tum, quia quod non eſt ex fide, eſt peccatum, id eſt, quod non fit cum determinato iudicio conſcientiæ eſſe licitum. Idque verum eſt, etiamſi ſpeculatiuè non dubitet. v. g. Certus ſum, abſolutè licitum eſſe die feſto docere: dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data:

tum ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiuſdem rationis. Vnde ſi dubitet, an ſit mortale, peccas mortaliter; an ſit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, ſitne peccatum, (ſiue mortale, ſiue veniale, ita vt malitia in confuſo proponatur, dicit *Vaſq. 1. 2. d. 529. c. 4. & alij*, eſſe mortale: quod negat *Nau. Val. &c.* vid. *Bon. Lay. l. c.*

Reſp. III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus, tenetur ſe reſoluere. Et quidem non per ſolum affectum & voluntatem: (hoc enim non ſufficere, rectè docet *Vaſq. San. lib. 1. mor. c. 9. & alij comm.* contra *Caiet.*) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi: ſed per motiuum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium. *Sanch. Bec. l. c. 3.* Authoritas viri alicuius docti & pij. Quòd ſi tamen dubium ſine ratione, & iuſta cauſſa temerè conceptum eſſet, poſſet etiam ſine noua ratione deponi. Et ita explicari poteſt Caietanus.

Reſp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrarijs, v.g. vtrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere omiſſo ſacro, an verò ſacrum audire; tenetur ſe reſoluere: & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe: alioqui enim exponet ſe periculo peccandi: Vt verò id rectè fiat, hæc ſeruanda ſunt. 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v.g. quia ſolus eſt, vel quia ex confeſſione rem intellexit, conſideret, quantum res & tempus fert, vtrum ex duobus illis ſit, vel videatur minus malum, idq; eligat, & non peccabit, v.g. in caſu dicto, minus malum eſt, omittere ſacrum, quàm deſerere infirmum, quia de ſacro audiendo, eſt præceptum affirmatiuum tantùm, & iuris humani: at de infirmo, eſt negatiuum, & iuris naturalis. *Sanc. Bec. l. c. 3.* Si vtrumq; videatur æquè graue, vtrum volet, abſque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum eſt, etiam ſi culpabiliter in illam perplexitatem ſe coniecifſet, modò de culpa præterita doleat. Ratio eſt, quia alioqui ad impoſſibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri poteſt: ideoq; tum ceſſat obligatio minor: vel ſi ſint, aut videantur æquales, vtralibet, *vid. Lay. l. c. c. 4. & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon. l. c. p. 6. n. 27.*

D V.

Digitized by Google

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conſcientia ſpeculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramq; partem probabiles, quæ reddunt hominem ſpeculatiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus poſſit formari Conſcientia practicè certa?

Reſpondeo. Abſque peccato licet ſequi opinionem probabilē, etiam alienam, & minus tutam (hoc eſt, quæ minùs remota videatur ab omni ſpecie peccati, quàm altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: ſecluſa tamen omni iniuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc ſit probabilis. Eſt communis Doctorum, quos citat & ſequitur *Lay. & Bon. c. 2 d. 2. q. 4. p. 9* Ratio eſt, tùm, quia qui ſequitur ſententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, ſed prudenter, ſequendo nimirum virorum prudentium, & artis peritorum conſilium. Tum quia eſſet onus intolerabile, multiſq; ſcrupulis expoſitum, in omni rē examinare, quid ſit probabilius & tutius.

Dixi in reſponſione, *etiam alienam*, quia parum refert, quòd oppoſita ſententia ipſi operāti videatur probabilior ſpeculatiuè: ſpeculatiuum enim illud iudicium, eo ipſo quòd fortè incertū & falſū ſit, nō debet eſſe regula operationis; cùm operans aliam rēgulā, eāq; certā habeat quam ſequatur, ſcilicet hanc, quòd in dubijs quiſq; operari poſſit ſecundùm ſententiam, quam viri docti vt probabilē, & in praxi tutam, defendunt. Neq; tunc agit cōtra propriam conſcientiam, aut exponit ſe periculo peccandi, formaliter. *Atque hinc colligitur reſolutio ſequentium caſuum.*

I. Confeſſarius, aut alius vir doctus, poteſt conſulenti reſpondere ſecundùm probabilem aliorum ſententiam, ſi fortè ei hæc ſit fauorabilior, prætermiſſa etiam propria probabiliore, & tutiore Ita *Sanch. Bon.* Ratio patet, quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad incoſtantiæ notam fugiendam, expediat reſpondere ſemper ſecundùm eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. c. 19. Bec. n. 16.*

II. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare conſulenti, opinionem à quibuſdam doctis tanquam probabilem defendi, quā

proinde ipſi ſequi liceat, quamuis ipſe conſultus eandem ſpeculatiuè falſam eſſe iudicet, & proinde in praxi ipſe ſequi non audeat. Ratio eſt, quia alter habet ius ſequendi ſententiã probabilẽ; & hoc ius ſuũ illi indicare nõ prohibeor. *Lay.l.1 t 1.c.5 Bon.p.9.*

III. Pœnitentem, qui ſecundùm probabilem opinionem operari vult poteſt, imò ſecundùm communem ſententiam, debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſiue Parochus, ſub mortali, abſoluere, licèt ipſe iudicet doctrinam illam eſſe falſam; Ideòque fruſtra remittet ad alium Confeſſarium, qui ſit eiuſdem ſententiæ. Ratio eſt, quia rectè diſpoſito non debet negari abſolutio. *Azor. Vaſq. Sanch. Lay. l. 1 t. 1. c. 5. nu.* 10. Additque *Diana p.2.t.13. R.*11. ex *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter, ſi nolit abſoluere, quando de mortali confeſſio fit, tametſi non ſit proprius eius Confeſſarius.

IV. Non ſunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperiant fauentem ſibi: dummodò is prudens, ac pius, & non ſingularis habeatur. Ratio eſt, quia intendunt ſequi opinionem probabilem Ita *Sanch. l. 1. c. 9 num. 24. Bonac. & alij* contra *Nau.*

V. Superiori præcipienti ſecundùm opinionem probabilem, ſubditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorẽ ac tutiorem, v.g. ſi paululum ægrotus, probabilius & tutiùs putes te teneri ad ieiunium: comedere tamen debes, ſequendo Superioris ſententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præſumitur pro ſuperiore, *Lay.l.1.t.1.c.5.n.11 & 12.*

VI. Poteſt aduocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ probabilis, etſi iudicet contrariam probabiliorem. *Ita Lay. Bon. q.4.p.9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi ſuas cauſſas in iudicio, *vid. infrà li.5.c.3.dub.3.*

Dixi 2. in reſponſione, *ſecluſa iniuria*, quia ſi periculum ſit, ne proximo fiat damnum aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda eſt*, Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. In adminiſtratione Sacramentorum non ſemper licet ſequi ſententias ſpeculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: ſed quoad ea, quæ à Miniſtro præſtanda ſunt, vtendum eſt ſententiã ſecuriore, & materiã ac formã certã, v.g. in Baptiſmo. Ratio eſt, quia licèt præcisè operationem ſpectando, Miniſter non peccaret, ſequendo opinionem probabilem, nec Sacramento

mento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remiſſio peccatorum, & infuſio gratiæ, dependet à vera materia & forma, grauiter proximo noceret: ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen caſus neceſſitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, poteſt præberi ſub conditione, v. g. Baptiſmus morituro in aqua roſaceæ mixta, ſi naturalis deſit, quia tum proximus iuuari debet vt poteſt: & ex duobus malis, minus eligendum. vid. *Laym. hic*, & *Suar. t. 4. d. 26. ſ. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

II. Medicus & Chirurgus ſequi debent tutiora & probabiliora: nec vti poſſunt, v. g. explorandi gratiâ, medicamento probabili, multoque minùs dubio, ſi certum habeant. *Sanch. Bon. l. ca. Bald. de conſcientia dubia*: vid. infrà *lib. 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi *ſi adhuc ſit probabilis*: quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem cenſuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Vnde reſolutur hic Caſus.*

Non licèt nunc abſoluere pœnitentem abſentem, etſi plures Doctores antehac id ſenſerint: horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit, præcipuè accedente decreto Clem. VIII. *Bon. l. c. n. 17. & alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſpondeo. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſoluere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem fauentem ſuæ libertati, (etiam minùs tutam) dummodò ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis: iuxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temerè, cùm vtatur ſua libertate: quod cuiuis licet, quamdiù non conſtat eſſe eà priuatum, cùm eam, vt cætera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium, *In dubio tutior via eſt eligenda*: quia id intelligitur, ſi ex vna parte ſit dubium, ex altera certū, tunc hanc eſſe

eligendam:quod ſi autem vtraq;pars tuta ſit,axioma vniuerſim non eſt præcepti,ſed conſilij,vt *Nau.Sanc.Bon.to.2.d.2.q.4.pu.9.n.21.Lay.l.1.t.1.c.5.§.4.Fil.n.*157.*&* 160.

Porrò pro regula cognoſcendi,quis ſit poſſeſſor,attendendum eſt,pro quo ſtet præſumptio in foro externo:is enim cenſebitur poſſidere: præſumptio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ onus probandi in alium transfert.*Bardi.d.5.c.5.* Vnde cum *Sanch Lay.l.c.& aliis reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I.Dubitatur,poſt ſufficientem diligentiam adhibitam,an lex ſit impoſita,v.ieiunij;item,an votum,vel iuramentum ſit emiſſum:non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum vt obligent,debeant ſufficienter proponi , meritò hic præſumitur non eſſe , ideoq; dubitans manet in poſſeſſione ſuæ libertatis. *Suar.Fil.Lay.*Contrà verò ſi vouiſſe conſtet, & dubitet an ſatisfecerit,tenetur ſatisfacere:quia tũc voti eſt in poſſeſſione. Similiter dubitans an Horas legerit tenetur legere,quia præceptum eſt in poſſeſſione.Ita *Sanch.Lay.Bon.l.c.Fil. n.*163.

II.Qui certus eſt de lege & voto, dubius tamen , an & quid comprehẽdatur lege,aut voto,vt ſi ſciat ſe vouiſſe religionem , dubitat autem vtrum certam,an verò in communi tantùm : Item,vouit abſtinere à copulà,dubitat verò an omni,an ab illicità tantùm:non tenetur voto,quoad partem,de quà dubitat.

III.Si conſtet de lege,dubium autem ſit,an recepta vel abrogata;vel tu ab eà eximaris;teneris lege. Ratio,quia cùm conſtat de lege,pro ea ſtat præſumptio,& poſſeſſio,proindeq; alleganti eam non eſſe receptam,vel abrogatam,incumbit onus probandi:ideoq; dum non probat,lege tenetur,*Lay.l.1.t.4. ca.3. Sanch. Fil.*contra *Salas,*& *Azor* qui docent,ſi dubites, an lex ſit acceptata; eà te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigeſimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio,quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra verò res habet ſi dubites de ætate ad ordinem ſacrum , vel beneficium requiſita;quia præſumptio & poſſeſſio eſt pro præcepto: ideoq; non potes recipere,donec de ætate conſtet.*Lay.l.c.n.35. Sanch.d* 40.*&* 41.

V.Si cras ſit ieiunium,& poſt examen dubitas,an ſit audita duodecima noctis,potes cœnare,& carnib. veſci ; quia libertas eſt in poſſeſſione.Contrà verò,ſi hodie ſit ieiunium,& dubitas, an ſit

an ſit duodecima noctis, non licet; quia præceptum eſt in poſſeſſione, cùm conſtet hodiernum diem eſſe ieiunij, & dubium ſit, an tranſactus, *Sanc. Lay. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio ſtrictè ſumpto, ſi enim ſit ratio dubium deponẽdi, v. g. quia aliqua horologia ſonuerunt duodecimam, alia non, ceſſat ratio data. Cùm enim duo horologia ſint quaſi duo Doctores, ſeu opiniones probabiles, licet vtrumlibet ſequi, niſi ſciam vnum errare. *Lay. & alij communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando exceſſeris, vel maſticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Euchariſtiam ſumere. *Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. n. 18.* tum; quia lex ieiunè ſumendi eſt in poſſeſſione: tum, quia grauis eſt irreuerentia. Quanquam contraria ſententia Laymanno l. 1. t. 1. c. 5. n. 36. probabilis; Dianæ verò to. 2. tr. 4. de Sacr. R. 29. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Eccleſiaſtica, in caſu dubio, non videatur tam arctè conſtringere conſcientias: & in dubio factum præſumi non debeat, neq; cenſeatur irreuerens, qui iuris præſumptionem ſequitur. vide infrà *lib. 6. tr. 3. c. 2. d. 2. a. 2. & de Lugo d. 15. n. 41.*

VII Si poſt contractum bonâ fide matrimonium, dubium de valore ſuperueniat: quod poſt veritatis inquiſitionem depelli non poſſit, debitum non tantùm reddi; ſed etiam exigi poteſt: quia dubium ſuperueniens bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet. vide *Sanch. l. 2. de matr. diſp. 41. n. 47. Bon. l. c.*

VIII. Qui certus eſt de debito, & dubitat, an ſoluerit, tenetur ſoluere, *Suar. Vaſq. Lug. Dian. p. 2. t. 6. miſc. R. 49.* niſi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. to. 1. d. 2. q. 6. du. 4.* putat non teneri: quòd *Lay. l. 1. tr. 1. c. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram ſolutionem, ſed partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 32.* amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum?

RESP. I. Scrupulus, eſt inanis apprehenſio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi eſſe peccatum, vbi non eſt. Ita communiter. *Nau. Azor. ceter.*

Reſp.

Reſp.II.Licet operari cum Conſcientia ſcrupuloſa, manente ſcrupulo,dummodò iudicetur eſſe ſcrupulus,& vt talis contemnatur.Neq; tamen opus eſt, vt ad ſingulos actus formetur hoc expreſſum iudicium,quòd ſit ſcrupulus;ſed ſufficit,quòd contra eum agat ex habituali,vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio eſt,quia talis nulli periculo ſe exponit: cum ad bene operandum ſufficiat iudicium probabile aliquid licere;ſcrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile.*Sanch.l.*1.*cap.*10. *Reg. Bec.Fil.n.*176.

Reſp.III.Signa Conſcientiæ ſcrupuloſæ ſunt:I.Pertinacia iudicij,qua doctorum conſilijs non acquieſcunt:vnde varios conſulunt,& fatigant,ac tandem nullius iudicio ſtant,niſi ſuo.II.Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconſtantia.Sic v.g.in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium,de lecto vel non lecto aliquo verſiculo.III. Quòd ex priore procedit,perturbatè agere, & cœco quodam modo in externis actionibus verſari.IV.Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circumſtantiarum. V. Timerè in omnibus peccatum,ac contra ſapientum, & proprium ſæpè iudicium,eſſe inquietum.VI.Si Confeſſarius iudicet te eſſe ſcrupuloſum.VII.in particulari ſigna ſcrupuli præſentis ſunt hæc duo. 1.Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari.2. Si aliàs expertus ſis,te ſimile apprehendiſſe ſine fundamento.

Reſp.IV.Remedia Conſcientiæ ſcrupuloſæ ſunt.I.Scrupulos contemnere,contra illos agere,nec cogitatione fouere.II.Iudicio confeſſarij,vel alterius viri docti ac pij,acquieſcere,non recurrendo ad eum in ſingulis actionibus;ſic enim,ſe,& illum fatigant,cum ſcrupulorum incremento; ſed accipiendo ab eo generalia principia,à quibus nullius ſcrupuli cauſſa,imò nullo modo,recedat.Etſi enim alterum errare contingeret;quia tamen hoc faciendo agit,quod in ſe eſt,non peccabit.III Bonorum vitam & conſuetudinem,tanquam regulam,intueri. *S.Ant. Syl.* IV.Aſſuefacere ſe ad ſequendas ſententias mitiores, & minus etiam tutas *Fil.c.*4.*n.*122.V.Non iudicare quidquam eſſe mortale,niſi certò ſciat. *Azo.l.*2.*c.*20.*Vaſq.San.Fil.t.*2.*c.*4.VI.Nunquam otiari; quia otium implet phantaſiam cogitationib. ſcrupuloſis.VII.Deſtruere cauſſas ſcrupulorum;v.g. melancholicus

eua-

euacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat ſuum iudicium: ſuperbus prudentiæ non confidat:rudis inſtructionem petat:timidus meditetur bonitatem Dei,quæ non imponit præcepta redigentia ad inſaniam. VIII. Noſſe ſcrupuloſorum priuilegia; vt,1. Quod non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam,niſi valde mediocrem;nec tantam,quantam alij: & quòd,dum angit ſcruplus,nec ſuppetit conſilium,poſſit liberè agere quod vult,niſi certum & euidens ſit eſſe peccatum. vide *Vaſq. in 1.2. d.*57.2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confeſſionibus,niſi certò ſciat illud eſſe mortale, & ſe ritè confeſſum non eſſe. Non eſt autem certus, quamdiu dubitat. Vnde ſuadet *Layman*,vt ſcrupuloſus nunquam confiteatur dubia, & ſcrupulos,Et *Sà V.Dubium,Sanch.Azor.&c.* dicunt non teneri confiteri,niſi quæ iurare poſſit eſse mortalia, & nunquam eſſe confeſſum. Ratio vtriuſque priuilegij eſt,quia in ſcrupuloſo, ex nimio timore peccandi,turbatur ratio,vt non poſſit rectè rem examinare. Vnde eſto aliqua confeſſus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno,& periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confeſſionis,cùm ab ea minores ſæpè difficultates exeuſent,vt notat *Koning.Lay.Bon.Azo.Bec.*IX.Confeſſarius non permittat confiteri, vel proponere ſcrupulos, vel dubia, (maximè, ſi ſemel ad ſatietatem audierit, quia alioqui nunquam fontem ſcrupulorum exhauriet. *vid.apud Lay. hic ca. 6.Fil.Sanch.hic & l.2.de mat.d.4.Az.t.1.l.2.c.20.Breſſ.l.6. toto. Bec.p.2.t.1.c.4. Bo.d.1.q.4.p.9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, ſcilicet Lege.

CAPVT PRIMVM.

De natura & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid ſit Lex, ſiue Præceptum.

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indiſtinctè accipitur,eſt recta agendorum,aut omittendorum ratio. Interim,

rim; cùm à ſuperiore non communitati, ſed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, ſed Præceptum tantùm. *Suar. Laym. Bonac. d. 1. qu. 1. p. 1.* Vnde reſolue.

I. Ad Legem, ſeu Præceptum quis tenetur: non ad Conſilium: cum hoc tantùm dirigat, illud etiam obliget. *ibid.*

II. Cùm iniqua lex eſt, & contra rationem, non obligat; quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium eſt de iuſtitia, teneris lege, quia legiſlator poſſidet ius præcipiendi: idemq; regitur altiore conſilio: ac poteſt habere rationes ſubditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licèt contra iuſtitiam legis ſint rationes probabiles: quia alias nimia daretur licentia legib. non parendi, cùm vix poſſint eſſe tam iuſtæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere poſſit. *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11.*

IV. Leges & ſententiæ latæ à tyrannis, obligant, ſi ij pacificè regna poſſideant, & à Republica tolerentur. Nec obſtat, quòd ſententia iudicis illegitimi dicatur eſſe nulla: id enim verum eſt de ſententia, prout eſt præcisè à tyranno: non autem, prout eſt à voluntate, ſaltem interpretatiua & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & iudices ab eo conſtitutos repellere nequit, tacitè confert ijs poteſtatem gubernandi, eorumq; leges & acta ratificat. *Leſſ. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. ſ. 3. n. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, niſi promulgata ſit, ſiue denunciata. *D. Th. p. 2. q. 90. Lay. l. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suar. & alij communiter.*

DVBIVM I.

Quotuplex eſt Præceptum.

Reſp. Præceptum diuiditur 1. vniuerſaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud eſt, quod bonum præcipit hoc, quod malū prohibet. Differunt inter ſe, quòd Affirmatiuum obliget quidē ſemper, ſed non ad ſemper, ſeu, nō pro omni tempore v. g. Honorandi ſunt parentes: non ſemper, ſed ſuo tempore, Negatiuum obligat, & ſemper, & ad ſemper *Vid. Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.*

2. In Naturale, & Poſitiuum. Præceptum Naturale, ſiue iuris natu-

naturæ, eſt dictamen, ſeu iudicium noſtræ rationis; quo per lumen nobis ab authore naturæ impreſſum ſtatuimus, quid agendum, & quid vitandum ſit, quale eſt illud: Bonum eſt faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v.g. Deum eſſe colendum, nemini faciendam eſſe iniuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (excepta circumſtantia *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Poſitiuum, ſeu Iuris Poſitiui eſt, quod libera Dei, vel hominum voluntate poſitum eſt, & ex eadem dependet, v.g. Præceptum de Baptiſmo, ieiunio quadrageſimali, &c.

Porrò quomodo præcepta Poſitiua mutari & variari poſſint, ac ſoleant, naturalia verò ſemper maneant: vide *apud Scholaſticos, & Leſſ. l. 2. de Iure & Iuſt. c. 2. dub. 2.*

Reſp. II. Præceptum Poſitiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod ſcilicet à Deo traditum eſt: & in Iuris humani, quod ab homine. Poſitiuum diuinum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex Vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus *vid.* D. *Tho. 1. 2. d. 3.* Lex noua, continet præcepta ſupernaturalia fidei, & Sacramentorum. Poſitiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Eccleſiaſtici, ſiue Canonici, quòd authoritate Eccleſiæ ſcilicet, Summi Pontificis, aut Concilij ſtatutum eſt: & Iuris Ciuilis, ſeu Politici, quod fundatur in poteſtate ſeculari.

DVBIVM III.

An vis & ſubſtantia Legis Poſitiuæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Reſp. Etſi ita ſentiant Canoniſtæ: item *Nau. Azor. &c. citati à Lay. l. 1. tr. 4. c. 3.* eò quòd ponant leges hac tacita conditione ferri, ſi à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, ſeu obligationem, non habituras. Verior tamen ſententia eſt Theologorum, leges abſoluti Magiſtratus non pendere à populi acceptatione, & conſenſu, ſed mox vt legitimè promulgatæ ſunt, obligare populum ad recipiendum: præſertim in legibus Pontificis, qui ſuam poteſtatem non accepit à populo, ſed Chriſto. *Vaſq. Suar. Mol. &c.* Vnde à *Lay. l. c.* reſoluuntur hi Caſus.

I. Epi-

Digitized by Google

I. Epiſcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias) promulgare per ſuas diœceſes, atque in vſum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata ſit, ſed à maiore parte populi non accipiatur, nec obſeruetur, tunc, ſi legiſlator id ſciat, & taceat, cenſetur hoc ipſo legem reuocare. Si verò id ſciat, & vrgeat obſeruationem, quiſque tenetur eam ſeruare, quia potiùs caput ſuum, quam reliqua membra ſequi debet.

III. Si Princeps neſciat, non recipi, nec deduci ad vſum, durat legis obligatio, donec elabatur decenium: quo elapſo, præſcriptum eſt contra eam, ſiue Imperatoria ſit, ſiue Pontificia, & tunc non ampliùs obligat. Vti & Lex Eccleſiæ, etſi ſemel recepta ſit, aboletur per præſcriptionem, ſed annorum plurium, nempe quadraginta. *Nauar. Azor Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus ſis ſuſcipere, & data occaſione etiam obſerues; ſed alij plerique, è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc ſaltem ab eâ excuſaberis per diſcretionem.

V. Etſi primi Epiſcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vſum deducendo, ſucceſſores tamen eorum, ſi poſt longum tempus videant non obſeruatam, credere poſſunt eſſe ſublatam per præſcriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta ſit, nec ne, præſumendum eſt pro ipſa: quia factum in dubio præſumitur, ſi de iure faciendum erat. *vide Azor. l.5. capit. 4. Laym. hic cap. 3. Sal. de leg. diſp.13 ſ.3.*

DVBIVM IV.

An præcepta etiam humana obligent ſub peccato, & quali?

Reſpondeo. Cùm Deus ſit Dominus noſter, atque etiam Superioribus parere nos iuſſerit, non ſolùm ipſe, ſed & illi nobis præcipere poſſunt, & præcipiunt, tum ſub pœnâ, tum etiam ſub culpa, ſiue peccato; idque graui aut leui, & prout & rei præceptæ ad intentum finem neceſſitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas ſeſe habent, quæ ex eorum verbis, circumſtantijs,

aut

aut prudentum æſtimatione ſolet colligi. *Ita Theologi communiter. S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Grauiter peccat, qui deliberate & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Eccleſiæ.

II Cùm res leuis eſt, non peccat mortaliter tranſgrediens, etſi ſuperior ſub mortali præceperit; quia id eum poſſe negant *Suar. Lay. & alijs ex communi*: v.g. ne quis frangat ſilentium, ne edat vuam, vt claudat oſtium, &c. quia eſt res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipſe Deus in materia paruâ ſub mortali obligat. *vid. Leſſ. l. 2. c. 41d. 9. Salas. d. 10. ſ. 7.*

III. Aliud eſſet, ſi materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circumſtantiarum, vt, v.g. contemptûs, ſcandali, magni boni communis; vel finis à legislatore intenti. Sic abſtinentia à pomo in Paradiſo in ſe quidem parua; grauiſſima tamen erat ex circumſtantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

IV. Quando materia eſt grauis, poteſt ſuperior præcipere ſub culpa tantùm leui: quia ſicut poteſt nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam poteſt obligare ſub veniali tantùm. Ita. *Suar. Leſſ. l. c.* contra *Vaſq.*

V. Potiſſima ſigna, ex quibus colligi poſſit, an lex obliget ſub graui culpa, ſunt hæc: I. Si materia ſit grauis, & non conſtet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Cai. in ſum. ver. Cler.* docet Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris poſitiui, aues, & canes ſequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, vt iubemus, interdicimus in virtute S. obedientiæ, vel vi voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus, &c. III. Si pœna magni adijciatur, vt excommunicationis, depoſitionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vſus & conſuetudo, inter peritos & timoratos: quia conſuetudo eſt optima legum interpres: vt patet in lege ieiunij Eccleſiaſtici, & abſtinentiæ à carnibus: item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat *hic Tolet. Lay. c. 14. n. 4 Bon p. 7. §. 4.*

CAPVT II.

De ſubiecto, cui datur Præceptum.

DVBIVM I.

Quæ perſonæ præceptis obligentur.

RESP. Soli ſubditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum tranſgreſſione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etſi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & conſenſus, Pars prior eſt communis, & certa. *Fil. tr. 21. cap. 11. q. 10. Bon. p. 6. & c. Lay. l. 1. tr. 4. c. 10.* Poſterior eſt eorundem. Cuius ratio eſt, tum, quia præceptum cùm ſit directiuum, ſupponit vſum rationis: tum, quia obedientia tantùm eſt eorum, qui ratione, & voluntate vtuntur. Neque aliàs tranſgreſſio ad culpam imputari poſſet. *Vnde reſolues hos Caſus.*

I. Legislator non tenetur ſuis legibus, vt ſic, quoad vim coactiuam, & pœnam, ſiue directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur ſe, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Th. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bonac. Lay. l. 1. t. 4. c. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti. *vide Fill. t. 21. c. 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam cathecumeni, non obligantur præceptis Eccleſiæ: obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptiſmum, Eccleſiæ ſemel ſunt ſubiecti.

III. Etſi pueri ratione vtentes, legibus ijs Eccleſiæ, quarum materia eorum ætati eſt conueniens (v. g. confeſſionis annuæ, ſecundùm *Nau. Henr. & Az.* item abſtinentiæ à carnibus, auditionis ſacri, ſecundùm *Sanch. &c.*) obligentur, quoad culpam: non tamen quoad pœnas ordinarias, niſi ſint puberes, quales ſunt maſculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo, abſoluto. Ita *Sotus Vaſq. de pæn. q. 90. a. 2. Sà v. Cenſura.*

IV. Infantib. non baptizatis, & perpetuò amētibus, licitè dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera ſeruilia feſtis; non tamen ebrijs, cùm legi maneant ſubiecti; vti nec licitè irritantur amentes ad blaſphemandum, lædendum, &c. eò quod talis

lis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quaſi inſtrumento. *v. Lay l.1.t.4.c.10. Bona.p.6.& Sanch.1. mor.cap.12.*

V. Clerici, cùm iure diuino ſint exempti de poteſtate ciuili, vt docet. *Bell.l.1.de Cleric.28.* non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe Seculari puniri poſſunt. Cùm tamen ſint membra Reipub. & alioqui communis æquitas ſeruari non poſſet, tenetur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad bonum commune ſpectant, & eorum ſtatui non repugnant: quales, v.g. ſunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (niſi hæ ſint pœnales, tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non ligant,) ideoque peccant contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem tenentur, ſi frumenta, v.g. vel alia vendant, vltra pretium à Principe ſtatutum. *Ita Mol. Sua. Sal. Tan. vid. Lay. l.c.* quia Ius Naturæ exigit vt vendant pretio iuſto: tale autem cenſetur, quod decernitur lege.

D V B I V M II.

An Peregrini teneantur legibus ſuis domicily, dum ab eo abſunt?

Suppono I. Præceptum aliud eſſe locale, quod ſcilicet certo tantum loco, vrbe. v.g. vel Parochià obligat: aliud vniuerſale, ſeu iuris communis, quod totam ferè Eccleſiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, ſed tantùm ſubſiſtendi ad aliquot dies, vel ſummum per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem ſtudioſi, neque ancillæ, quæ veniunt ad ſeruiendum.

Reſp. Non obligari. *Ita Nau. Sanch. Leſſ. l.4.c.3.dub.8.* Ratio, quia præcepta localia per ſe & directè reſpiciunt territorium, eique ſunt affixa, atque adeò non obligant niſi exiſtentes intra illud. Lex enim ita fertur, v.g. Feſtum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ &c.* Addit *Lay. c.11.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco ſito extra territorium.

Ex quibus reſolues hoc Caſus.

I. Si Epiſcopus ſub pœna Excommunicationis vetet luſum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iuriſdictione Epiſcopi. *Bonac p.6. Lay. c.11. n.5.*

II. Si quis die ieiunij, aut feſto, ſit in loco alio, non ſui territo-

rij aut exempto, vbi tunc non eſt ieiunium, aut feſtum, poteſt ibi comedere, exercere ſeruilia. *Lay.c.c.11.Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, ſi in loco illo ſint vſu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes v.g. Mediolani primis quatuor dieb. quadrageſimæ veſci carnibus, cùm id ibi liceat. Itẽ in Belgio, ſabbathis intra Natiuitatem & Purificationem, veſci carnibus: item in loco, vbi Tridentinũ non eſt receptum, validè, (etſi non licitè) inire matrimonium clandeſtinum. *Suar. Sanch l.c 12. Leſſ. &c.*

IV. Poteſt quis diſcedens manè ex oppido, vbi non eſt ieiunium, veſci carnibus, etſi meridie rediturus ſit domum, vbi eſt ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad ſeruandum ieiunium iſta die, cùm illud iam violauerit, ideoque ſeruare non poſſit: tenebitur tamen domi ad abſtinentiam à carnibus, cùm illa adhuc poſſit ibi ſeruari, eò quòd ſit diuidua. *vid. Sanch.l.c.Leſſ.c.12 d.8.*

V. Si quis abiturus eſt loco, vbi eſt ieiunium, ſciatque ſe certò peruenturum veſperi ad locum, vbi non ſit ieiunium, tunc etſi non poſſit ibi veſci carnibus, vnde abit, (cum iſta abſtinentia ſit diuidua) poteſt tamen ibi manè tentare, & meridie prandere, vt contra quoldam docet. *Leſſ. & Sanch.* ſuprà.

VI. Probabile etiam eſt, & in conſcientia ſecurum, quod docet *Sanch.l 3.de matr.d.18, & 1.mor c.12* contra *Nau Suar.* peregrinos, antequam excedunt proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v.g. non teneri eum manè audire ſacrum die feſto, qui ante prandium venturus ſit aliò, vbi non ſit feſtum: quia ſi manſiſſet ſuo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus; quando autem peruenit ad alium locum, deſinit obligari. Nec obſtat, quòd præuidens impedimentum, teneatur præuenire: quia id tunc tantùm verum eſt, quando manente vi præcepti quis eſt impediendus: hi autem ab obligatione præcepti abſoluitur. Contraria tamen ſententia, tanquam magis pia, ſuaderi poteſt; niſi quid obſtet, *Sanc.1.mor.c 12. & l.3.de matr.d.18.n.21.*

DVBIVM III.

An Peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Reſp. Regulariter non tenentur præceptis ſpecialibus illorum loco-

locorum. *Ita Lay. Sanch. Az. Koning. Leſſ. Reginal. Fill.* contra *Nau. Suar. Sà, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon. & Sanch.*) Ratio eſt, quia non poteſt dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non ſint ſubditi, vel locis, vel ſuperioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum iuriſdictionem. Nec obſtat 1. eos nullis partialium locorum ſtatutis, ſed ſolo iure communi teneri; quia id non eſt abſurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admiſſa, puniri poſſint: hoc enim conſuetudo recepit, ne ſcelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibuſdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam ijs, quæ ſunt de contractibus celebrandis. *Vnde reſolues hoc Caſus.*

I. Tales non tenentur audire Miſſam, & poſſunt opera ſeruilia exercere die iſtic feſto; non tenentur ieiunare, nec abſtinere à carnibus, quando iſtic eſt ieiunium, & domi ſuæ non eſt. Intellige vtrumque, ſecluſo ſcandalo, propter quod Epiſcopus loci punire poſſet. *Lay. l. c. t. 3. c. 12. n. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, ſupra pretium ibi ſtatutum, noctu arma ferre, &c. ſi talia ibi prohibita ſint. *Panorm. Reg. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *Præceptis ſpecialibus*: quia ſi domi tuæ conſuetudine derogatum ſit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio eſt, quia lex iuris communis eſt vniuerſalis, & obligat omnes ſine ordine ad locum. *Lay. c. 12. n. 3. Vnde reſoluitur hic Caſus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur iſtic ſabbathis inter Natiuitatem Chriſti, & Purificationem, abſtinere a carnibus; quia priuilegium eius comedendi tunc carnes, non eſt perſonale, ſed locale ideoque expiret extra locum. *Lay. l. c.*

DVBIVM IV.

An peregrini teneantur præceptis iuris communis, ſi non ſint in vſu in loco vbi morantur?

Reſp. Non teneri. Ratio eſt, quia tunc valet priuilegium locale, quo frui poſſunt omnes qui in loco morantur. *Sanch. 1. mor. c. 12. Suar. Lay. &c* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Si Germanus per Hiſpaniam tranſeat, poteſt ſabbathis veſci inteſtinis animalium. Idem ſi per Belgium, aut Mediolanum iter

habeat, poteſt inter Natiuitatem Chriſti, & Purificationem, in Belgio ſabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadrageſimæ carnibus veſci. *Sanch. Suar. Bon. p.6.n.61.*

II. Si quis ex Diœceſi Catholica, v.g. Hildeſio, vbi vetus Calendarium adhuc eſt in vſu veniat in aliam, vbi nouum eſt receptum, v.g. Monaſterium; poteſt, ſi ibi Quadrageſima præterijt, carnibus veſci, vt docet *Sanch. l.c. Salas n. 69. Bon num. 64. Leſſ. l.4.c.2.d.8.* qui tamen contrariam ſententiam ſuadet in praxi, licèt hæc tuta ſit, vt etiam docet *Lay.*

Addidi *ex Diœceſi Catholica:* quia ſi Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non ſunt, tenetur ibi ſeruare nouum Calendarium, ad vitandum ſcandalum, & contemptum Eccleſiæ Catholicæ. *vid. Lay. l.1 t.4. c.11. n.8.*

CAPVT III.

De modo, quo obſeruanda ſunt præcepta.

DVBIVM I.

An debeant impleri ex charitate?

RESP. Poſſunt impleri ſine charitate, niſi hanc in ſubſtantia includant; vt v.g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur ſubſtantia actûs incluſi in præcepto, v.g. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, vt docet *S.Th. 1.2.q.100.a.10.* Interim certum eſt, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti ſit meritoria, iuxta illud *1. Cor.13 Si linguis hominum loquar. S.Tho. Suar. Sanch.* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Si quis ieiunet, vel interſit ſacro, ob vanam gloriam, vel etiam vt furetur, poteſt nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumſtantijs peccaminoſum: quia implet ſubſtantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch. 1. mor. c.14. Lay. l.1.t.4.c.4. nu. 6. Card. de Lugo diſ.22.ſ.2.n.23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia ſacramentalis, licet actus ipſe ſit peccatum. *Iidem ll. cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio ſatisfaciendi?

Reſp. Quod non. *Ita Sanch. Vaſq. 1.2.q.100.ar.9. & alij comm.*

Ratio

Ratio eſt, quia lex tantùm pręcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem ſacri: non autem, ut alio peculiari actu quis uelit, uel intendat præcepto ſatisfacere, ſiue, ut alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc eſt, vt aliquid fiat quia præcipitur, ſed tantùm ad materialem, ſiue vt fiat quod præcipitur *vid. inf. lib. 3. tr. 3. c. 1. d. 3.* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v. g. ignorans eſſe diem feſtum, liberè tamen interfuit ſacro, is ſatisfecit. Neq; ut quidam uolunt, neceſſe eſt, ut poſtea intelligens eſſe diem feſtum, uelit tunc ſatisfacere per Miſſam auditam, quia impleuit ſubſtantiam actus præcepti. *S. Th. Hen. Fill. t. 5. c. 7. q. 7.*

II. Is uotum, iuramentum, & pœnitentiam ſacramentalem, uerè implet, qui opera promiſſa, uel iniuncta exequitur, etſi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia uota, &c. ſunt leges quaſi particulares, quas homo ſibi, uel alteri imponit; unde tantùm obligant ad ſubſtantiam actûs, *Suar. Azor. Leſſ. Lay. n. 6.*

DVBIVM III.

An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſſè intendit per illud non ſatisfacere.

Reſp. Satisfacit. *Ita Suar. Valent Vaſq loc. cit. & Leſſ. l. 2. cap. 7. dub. 10* contra *Nau. Az. &c.* Ratio eſt, quia præcepta tantùm obligant ad ſubſtantiam operis iniuncti, ergò illa poſita, non eſt in poteſtate operantis, ut non ſatisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur ultrà intentionem agentis; quia id intelligitur, quando eſt in poteſtate operantis, v. g. ſatisfacere uel non. Nec 2. quò qui debet alteri centum, non ſatisfaciat obligationi, ſi liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd uoto obligatus ad recitandum roſarium, ſi recitet animo non implendi, non ſatisfaciat. Ratio quia hæ & ſimiles obligationes proueniunt ex uoluntate promittentis, qui ſicut ab initio debitorem ſe liberè conſtituit, ſic in debito liberè permanere poteſt: obligatio autem parendi legi, prouenit ex uoluntate legiſlatoris; ideoq; non extenditur ultra eius intentionem, & uoluntatem, nempe ultra ſubſtantiam operis præcepti. *Kon. n. 309. v. Leſſ. l. 2. & Lay. hic.* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Sacerdos qui legit Horas non ea deuotione, qua uoluit, ideo-

que propoſuit ad ſatisfaciendum præcepto repetere, & ſi deinde nō repetat, ſatisfecit tamē præcepto *Sua Kon. Card. de Lug. &c.*

II. Audiens ſacrum die feſto, quod ſcit eſſe vltimum, (vel ſi non ſit vltimum,) intendens non audire aliud licèt intenderit non ſatisfacere, verè tamen ſatisfecit præcepto de audienda Miſſa, & ſi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur eſſe ſubditus legislatori, *Card. de Lugo l. c.*

III. Is, qui ſacrum audiuit die feſto, legit Horas Canonicas, abſoluit pœnitentiam ſacramentalem, cum animo non ſatisfaciendi, non tenetur poſtea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus ſatisfeciſſe; quia verè ſatisfecit. *Sanc. Salas, d 9. n. 33. Card. de Lugo de Euch. d. 22. ſ. 2. n. 21.* contra *Suar.*

D V B I V M I V.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, ſeu voluntas faciendi id, quod præceptum eſt?

Reſp. Quòd ſic. Ratio eſt, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo ſit implenda, hinc impletio omnis præcepti, ſiue humani, ſiue diuini, debet eſſe actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id eſt, vt velit, ſiue intendat facere hoc, quod eſt præceptum; v. g. audire ſacrum, ieiunare, &c. Eſt communis. *v. Vaſq. 1. 2. q. 100. art. 9. Suar. Sanch.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Qui audiuit ſacrum die feſto ebrius, dormiens, aut impos ſui quomodocunque, aut neſciens quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur poſtea compos ſui factus, audire aliud ſacrum, *Suar. Sanch. Salas d 9. n. 32.*

II. Is, qui audiuit ſacrum, ieiunauit, &c. prorſus violenter coactus, non ſatisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vaſq. Suar. Azor. Fill. n. 212.*

Dixi, *prorſus violenter:* Quia ſi famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magiſtri, ſacrum audiat, (eſto non ſit auditurus, ſi magiſter abeſſet,) is etſi peruerſa voluntate illa peccet, præcepto tamen ſatisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem, *Sanch. l. c. Lay. l. 2. t. 4 c. 4. n. 12.*

III. Recitans Horas ſola intentione legendi, vel addiſcendi, nōn ſatisfacit: vti nec ille, qui vadit ad ſacrum, tantùm vt oculos paſcat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum, *Card. de Lugo l. c. n. 23.*

IV. Nec

IV. Nec ſatisfacit is, qui tantùm fictè, confitetur, v. g. orat, &c. quia non eius fictio, ſed opus præceptum eſt.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuerſis actibus, eodem tempore poſſit ſatisfieri?

Reſp. I. Vno actu diuerſa præcepta ſimul impleri poſſunt, niſi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij, ſatisfacit vna recitatione. *Sanch. l. 1. c. 14. Salas, Bon. p.* 10. Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Cùm Dominica & feſtum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo ſacra.

II. Votum & Pœnitentia in confeſſione iniuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumq; non eſt mens vouentis, & Confeſſoris. *v. Suar tom.* 4. *in* 3. *p. Sanch.* 1. *mor. c.* 14.

Dixi, *plerumque*: quia ſubinde Confeſſarij iniungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum; v. g. non ſatisfacit, ſi ſemel dat centum: quia in debitis iuſtitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non poteſt autem vnum centum, æquale eſſe debitis plurium centum. Vnde in his alia eſt intentio, & mens obligantis. *Sanch. Salas l. c.*

Reſp. II. Poteſt quis eodem tempore diuerſis actib. duplici præcepto ſatisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Eſt communis. Et ratio, quia plerumq; temporum diuerſitas non præcipitur. *Suar. Az. p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. *Sanch. l.* 1. *c.* 14. Vnde reſolue.

I. Poteſt quis eodem tempore audire Miſſam in feſto præceptam, & ſimul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliaue ratione debitas, *Bon p.* 10. *n* 8

II. Poteſt item, qui tenetur audire duas Miſſas, eas audire ſimul, imò etiam tres, vt docent aliqui; dum ſimul in plurib. altaribus fiunt *Sanch.* 1 *mor. c.* 14. *n.* 12. *Maior. in* 4. *d.* 18.

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Reſp. Si violet præcepta materialiter tantùm diuerſa, ita vt licèt ſint plurium legiſlatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & verſentur circa materiam eandem numero, cum iiſ-

dem circumſtantijs, vnum tantùm peccatum committit: ſi verò præcepta ſint formaliter diuerſa, ob motiua proxima ſpecie diſtincta; vel verſentur circa materiam numero diuerſam, comittet plura peccata: quia ſunt obligationes, & malitiæ diuerſæ. *Ita Sanch. l. 9 de matr. d. 15. Vaſq. 1. 2. d. 9. Salas, Card. de Lugo d. 16. n. 245.* Vnde reſoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadrageſimam, aut neglexit ſacrum feſto incidente in Dominicam, vnicum commiſit peccatum, ſatiſq; eſt confiteri de ieiunio, & ſacro vno: quia in his præceptis vnica eſt ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in poſteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

II. Qui violat votum & iuramentum, vel votum, & præceptũ Eccleſiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confeſſione explicandum eſt; quia voti obſeruatio præcipitur, vt fides Deo debita ſeruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falſum teſtem: & ſic duæ ſunt hic rationes formales; vti & ſunt in omiſſione Miſſæ, quæ & propter feſtum, & ex iniuncta pœnitentia audiri debet *Card. de Lugo l. c.*

III. Si ligatus cùm ligata adulteretur, duplex peccatum iniuſtitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, ſi quis vno actu occidat plures, ſunt plura homicidia; quia in iſtis materia eſt numero diuerſa. *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPVT IV.

Quæ excuſent à tranſgreſſione præcepti?

DVBIVM I.

An ignorantia excuſet.

RESp. Si ſit inuincibilis, excuſat: quia nemo peccat, niſi actu voluntario: hic autem cognitionem præſupponit. Si autem ſit vincibilis, & culpabilis, non excuſat; qualis eſt, cùm poteras, & tenebaris ſcire, aut diſcere, & in mentem veniebat dubitare, nec ſtuduiſti intelligere *S. Aug. S. Tho. Sanch. 10. mor. c. 16. & ceteri comm.* contra *Palaum.* Vnde reſoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: ſimiliter in alijs: vt ſi occidas hominem, putans eſſe feram *Bon q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantùm aduertas malitiam vnius generis, illam

lam ſolam contrahis,vt v.g.ſi quis cognoſcat fœminam, quam ſcit non eſſe ſuam,ignorat autem conſanguineam,is fornicationem tantùm,vel adulterium committit,non inceſtum.*Lay.l.1.t.2.6.4.Bon.l.c.*

DVBIVM II.

An metus excuſet?

Reſp.Si ex metu facis,quod ſimpliciter malum eſt peccas quidem;minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas.Interim ſæpe fit,vt præcepta quædam non obligent,cùm eorum obſeruatio cederet in graue alicuius incommodum:& tunc ſi ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat,non peccat,cùm præceptum non liget.Eſt communis.*Vnde reſol.*

I.Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinſecè malam,non licet violare,ne quidem ob metum mortis.

II.Metus grauis,v.g.mortis, &c. ſæpè non tantùm excuſat à præcepto poſitiuo,tam diuino,quàm humano;ſed quandoq;etiã ab affirmatiuo naturali;& ſic(vt *Sanch.*1.*mor.c.*18.)non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri,ſeruare depoſitum,implere votum,ſuccurrere proximo extremè indigenti.*Bec.to.2.l.3.c.6.Az.*1.*p.l.*1.*c.*11.*Lay.l.*1.*t.*4.*c.*14.Excipe tamen caſum, de quo infrà *l.*2.*t.*3 *c.*2.*d.*1.

III. Si obſeruatio legis humanæ neceſſaria ſit, ad conſeruandum bonum,aut auertendum malum commune,quod pluris ſit, quàm vita propria,tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, vt,v.g.ſi Dux mandet militi non diſcedere ex ſtatione:item,ſi perituræ ſint animæ,niſi Paſtor adeat ægros tempore peſtis.*Lay.l c.*

IV.Alioqui nulla præcepta humana,etiam Eccleſiaſtica per ſe obligant cum periculo vitæ,aut ſimilis incommodi.*vid.Sanc.*1.*mor.c.*18.vt,ſi v.g.cogaris metu mortis contrahere cum conſanguinea,in gradu prohibito lege Eccleſiaſtica,poſſes contrahere, (in ſpeciem)non tamen poſſes conſummare:quia cùm matrimonium eſſe irritum,fornicareris,quod intrinſecè malum eſt,*Sanch.de matr.l.*7.*d.*5.*n.*4.

V.Per accidens interim accidere poteſt,vt lex humana obliget cum periculo vitæ,ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini concurrentis;vt v.g. ſi quis cogere vellet tranſgredi præceptum Eccleſiæ,in odium fidei, vel contemptum Religionis. *vid Sanch.l.c.Kon.*3.*p.t.*2.*d.*13.*dub.*12.

DV-

DVBIVM III.

An excuſet impotentia totius, vel partis?

Reſp.I.Cùm ad impoſſibile nemo teneatur, certum eſt, quòd impotentia excuſet, etiam illa, cui ante cauſam cum peccato dediſti; dummodò de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non poteſt implere totum, teneatur ad partem?

Reſp.II.Si præceptum tale ſit, vt commodè poſſit, aut ſoleat diuidi, atq; in eius parte ſaluetur ratio ſeu finis præcepti, tūc qui non poteſt ſeruare totum, debet ſeruare partē, quā poteſt. Quòd ſi verò non ſaluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè poſſit, aut ſoleat fieri, tunc qui non poteſt totum, (hoc eſt tantum, quo moraliter impleri cenſeatur integrum præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æſtimanda ſunt, 1. ex intentione legiſlatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex iudicio prudentum. 4. ex communi vſu. *Ita Sanch. 1. mor c.19. Lay. l.1. t. 4. c.19.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Qui non poteſt legere omnes Horas, debet dicere eas, quas poteſt: quia diuiduæ ſunt. *Lay. l.c. Bon.*

II. Qui in Quadrageſima non poteſt ieiunare, debet abſtinere à carnibus, ſi poteſt; aut qui non poteſt omnibus diebus, tenetur ijs, quibus poteſt. *Ita Lay. l.c. & Bon.*

III. Qui poteſt notabilem partem ſacri (v.g. vſque poſt conſecrationem audire, aut Horarum dicere, aut commodè poteſt cum alio (& ſolet) tenetur; alioquin non. *Ibid. v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis ſciat memoriter, non tenetur ea dicere. *ibidem.*

V. Qui obligatur viſitare limina Apoſtolorum Romæ, & ſcit ſe eò peruenire non poſſe, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti ſaluatur. *ibid. & Sua. Az. Bon. d.*1 *q.8. p.*1.

DVBIVM IV.

An excuſet diſpenſatio?

Reſp. In iure humano diſpenſatio legiſlatoris, vel parem poteſtatem habentis, facta ex iuſta cauſa, excuſat à tranſgreſſione præcepti. Eſt communis. *Sanch. Az. l.p l.5. c.15. Salas d.*20.

Ratio eſt, quia cùm ſit author ſuæ legis, poteſt quemuis excipere. Dixi 1. *ex iuſta cauſa:* quia ſi temerè & ſine cauſa diſpenſet, tenet quidem diſpenſatio, peccat tamen tam dans, quàm petens diſpenſationem, cōtra ius naturale, dictans partem debere con-

for-

formati ſuo toti,niſi iuſta cauſa excuſet.*Sanch.l.8. d.* 18. *Suarez Fill.n* 438.& quidem vt vult *Suar.*mortaliter;venialiter,vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v.p.8.t.3.R.8.9.&* 10. Si dubitet, an cauſa ſit iuſta,poſſe diſpenſare, vult *Sanch.*contra *Bon.* qui dicit peccare. Etſi autem cauſa ſit iuſta, non tamen tenetur diſpenſare, niſi cùm vel ius præcipit ex ea cauſa diſpenſari, vel neceſſarium eſt ad commune bonum, vel ſpirituale pœnitentis; vel ad auertendum graue damnum, aut publicum ſcandalum, & ſine diſpendio fieri poteſt. *Dian.p.8. t. 3. R.* 27. *&* 28. contra *Suarez Sanch.&c.* Dixi 2 *legiſlatoris*: quia diſpenſatio inferioris in lege ſuperioris,ſine iuſta cauſa, inualida eſt, ac proinde non excuſat à tranſgreſſione præcepti. Ratio,quia qui nomine alterius ſine cauſa diſpenſat, diſſipat *Suar l.6.cap.19.Sanch. l.8. de matrim.d.*17.Validè autem & licitè inferior poteſtate ordinaria diſpenſat ex iuſta cauſa in lege Superioris,1.Circa leuia,hoc eſt, quę ſub mortali non obligant,etſi facilis ſit ad ſuperiorem recurſus.2.Circa ea,quæ frequenter occurrunt,v.g. in ieiunijs, celebrandis feſtis,&c.3. Circa ea,quæ ita ſunt propria vni communitati, vt non conueniant alijs 4 Quando recurſus ad ſuperiorem difficilis eſt,ſiue,quando eſt neceſſitas,& periculum in mora.*Dian.p 8.t.3.B* 12.ex *Gran.Salas,Gordon.*& *Palao*,qui addit. 5.Si conſuetudo præſcripſerit vt inferior diſpenſet.*v.Dian. l ca. R.*95.6. Quando eſt dubium negatiuum, an caſus egeat diſpenſatione.Quo caſu, ſecundùm *Palaum*, non opus eſt diſpenſatione,cùm præſumptio ſit pro libertate.*Barb Dian.p.3.t.6.R.*28. *p.* 4 *t.3 R.*46.*p.8 t.3.R.*72.*&* 95.Vnde reſolues.

I. Pontifex ſine iuſta cauſa non poteſt diſpenſare in lege Dei, nec Epiſcopus in lege Eccleſiæ,*Sanch d* 17.*num.*3 *Suar. Vaſq.*

II. Diſpenſatio in voto,vel iuramento,ſine iuſta cauſa,etiam à Papa facta,eſt inualida Vt *Sanch Suar.ll.cc.*

III.Valida eſt,ſi Superior per errorem,iuſtam cauſam arbitretur,aut etſi non arbitretur,(& temerè diſpenſet) reipſa tamen ſit.*Sanch.l.c Azor.Sa Salas,n* 81. Similiter ſi diſpenſet, cauſà, quæ reuera legitima eſt non præcognitâ,probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian p 8.t.3.R.*19.21.*&c.*contra *Azor.*

IV In dubio de valore diſpenſationis,validam cẽſeri,eò quòd præſumatur in fauorem actûs ne pereat;probabile putat.*Sanch.*

&c.

&c. cum *Dia.p.3.t.6.R.9.p.4.t.3.R.45.64.p.8.t.3.R.62.* contra *Molin.&c.*

V. Habens poteſtatem generalem diſpenſandi, poteſt etiam ſecum diſpenſare directè & immediatè. *Sanch. Dia.p.8.t.3.R.16.* contra *Suar.*

VI. Valet diſpenſatio obtenta per vim, aut metum, (modò cauſſa ſit iuſta.) Item data ſine vllis verbis, ſola mente. *Turrian. Dian.p.8.tr.3.R.17.76.p.4.t.4.R.118.*

VII. Qui impetrauit diſpenſationem(v.g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel ſimplicitatem expreſſit cauſam falſam; eum validè contrahere matrimonium dicit *Pontius de matr.l.8.c.16.* ex *C.Cum inter.* Sed contrarium tenet *Palaus to.1.t.3.d.6.p.16.§.5.* ex *Cap.Sup.literis,v.Dia p.8.t.3.R.69.*

VIII. Subditus bona fide diſpenſationem petens , rationibus Superiori allatis, poteſt diſpenſatione impetrata , eſſe ſecurus. *vid.Lay.l.1.t.4.c.22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad diſpenſandum ſine cauſa, vel allegata falſa cauſa *Nau.Sanch.18.de matr.n.8.Fill.t.10.nu.314.Salas d.20ſ.6.n.58.* qui addit, id verum eſſe, & ſi diſpenſans excuſetur ob bonam fidem.

X. Diſpenſatio poteſt impetrari non tantùm pro ignorante , ſed etiam inuito, quando neceſſitas exigit. *Sanc. Beia* contra *Suar.v.Dia.p.8.t.3.R.86.87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana , niſi impetretur à perſonis coniunctis, vel conſanguineis intra quartum gradum , uel ſaltem à Confeſſario. *Marcus Leo.in praxi,p.1 f.34.*

Quæres. An ceſſante cauſſa diſpenſationis ceſſet ipſa.

Reſp. Pro hoc ſeruient ſequentes Regulæ.

1. Si tantùm impulſiua, ſeu minùs principalis cauſſa ceſſet, manet diſpenſatio.

2. Etſi ceſſet pars cauſæ motiuę, ſeu principalis, manet diſpenſatio. *v.Dian.p.8.t.3.R 62.*

3. Si commiſſa facultate diſpenſandi priuſquàm diſpenſetur , ceſſet omnino cauſa principalis, nulla eſt diſpenſatio.

4. Si diſpenſatione redacta ad actū irreuocabilem, ceſſet tota cauſſa, non ideò non ceſſat, uel ēim amittit. v.g. diſpenſatum fuit in impedimento conſanguinitatis, propter paupertatē fœminæ,

licet

licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non eſt irritum. Idem eſt in beneficium per diſpenſationem obtinueris,& poſtea ceſſet cauſſa, ob quam diſpenſatum fuit.

5. Si facta diſpenſatione ceſſet omnino cauſſa finalis,& actus poſſit facile reuocari: v.g. diſpenſatum eſt in voto caſtitatis propter vehementes tentationes, quæ poſtea ceſſant, an reuiuiſcat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatem, & poſtea conualeſcit, an teneatur incitare, ieiunare?&c. Affirmat. *Sanch. Amicus. Portel. Bon. Leon &c.* quia alias non eſſet iuſta. Negatiuam tamen ſententiam probabilem, & in praxi tutam eſſe cenſet. *Dia. p.8.t.3.R.*24.ex *Sal. Gran. &c.* Si quidem diſpenſatio fuerit abſoluta: quia obligatio legis ſemel extincta non reuiuiſcit, & quod deſtructum eſt non reproducitur, niſi ab eo, qui producere poteſt. *v. Suar. de leg. c.*22. *Lay. Præpoſ. &c.* qui rectè id concedunt, quando non eſt de re diuidua, & ſucceſſiua; aliàs negant. Vnde ſuppoſita probabilitate ſententiæ negatiuæ, *Gran. Dian. &c.* ſequentes Caſus (in quibus tamen alij meliùs contrarium ſentiunt) reſoluunt,

I. Cum quo diſpenſatum eſt propter morbum in eſu carnium, poteſt veſci, licet omnino conualeſcat.

II. Cum quo propter infirmitatem diſpenſatum eſt in voto religionis, poſtquam conualuit, non tenetur *Dia p.6.to.7.R.*45.

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem diſpenſatum fuit in onere recitandi horas, etſi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ diſpenſationes (& gratis quidem) impetrari poſſunt, ſaltem pro foro conſcientiæ, operæ pretium cenſui, quædam circa huius rei praxin pœnitentibus & Confeſſarijs vtilia hic ſubnectere.

Et quidem tria potiſſimum circa hanc rem requiri poſſunt. I. Circa materiam, & cauſas, in quibus nimirum caſibus diſpenſationes iſtæ concedi ſoleant. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariç, quibus diſpenſatio Confeſſario committitur, quarũ verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda ſunt. III. Circa ipſam executionem diſpenſationis, quæ nimirum in ea obſeruanda ſint. De quibus ex *Ben. Dian. p.*4 *t.*4.*R.*71.*& p.*8.*t.*1. *R.*103.

R. 103. &c. vſque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.

Reſp I In triplici materia (pro cuius diuerſitate, diuerſa quoq; eſt forma) diſpenſationes, ſiue gratiæ iſtæ concedi ſolent.

Prima, eſt in Vocis: v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum ſimiliue ex cauſa, liceat differre: vt quis à voto ſimplici caſtitatis, vel etiam religionis (poſtquam matrimonium contraxit) abſoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre non poſſit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) abſoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, In Impedimentis occultis matrimonij; ſiue ea ſint impedientia tantùm, ſiue etiam dirimentia; ſiue matrimonium cum ijs publicè contractum ſit, ſiue contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum & concluſum, præſertim bona fide; ſiue etiam quando contracto ſuperueniunt. Circa quæ *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota ſunt, vel licet vni alterive innotuerint, ad forum tamen contentioſum non ſunt deducta. 2. Etſi aliqua impedimenta, v.g. cognationis ſpiritualis, natura ſua ſint publica, cùm contrahantur in facie Eccleſiæ, fieri tamen poteſt per accidens, vt ſint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo ſunt contracta 2. ob diſtantiam loci à loco contractæ cognationis 3. per mortem eorum, qui fuerunt conſcij 4. per ignorantiam huius contractionis.

Tertia, In varijs cenſuris, vt excommunicationibus, ſuſpenſionibus (item irregularitatibus) præſertim occultis, ad abſoluendum ab ijs, diſpenſandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem reſtitutionis ab horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confeſſorem etiam pro reſeruatis; tranſeundum ad aliam religionem, ſiue ordinem (pro vtroque foro) etiam apoſtaſiam à ſuo.

Reſp. II. In formulis frequentioribus ipſius Breuis Apoſtolici; verba quæ ſubſtantialia continent, & difficultatem habent, ſunt hæc.

1. *Si eſt ita, quatenus ſit ita eſt.* Quorum ſenſus eſt; ſi preces veritate nitantur, præſertim tempore daturum literarum Apoſtolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarū principaliter

liter quoad eſſentialia facti, v.g. affinitatem eſſe contractam; inceſtum commiſſum, & actum, ſiue tractatum eſſe de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrimque conſenſerit) & periculum reuelationis ac ſcandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v.g. bonâ fide actum eſſe; & ſimilia, quæ tantùm ſunt impulſiua, & ſine quibus nihilominus conceduntur tales diſpenſationes; vnde & ſi in ijs, vel alijs parui momenti ſit erratum in peritione, gratia nihilominus eſt valida. *vide M. Leon p.2. f 226. & p.3. f. 391.*

2. *Periculum immineat reuelationis.* Ad hoc enim vt ſubſiſtat diſpenſatio, requiri, vt ſit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) ſi non ſubſequatur matrimonium, docet *M. Leo. p.2. f.* 230. Periculum autem hoc non importare neceſſariam detectionem, ſed tantùm probabilem & moralem crudelitatem, futurum, vt ſi reſiliatur à matrimonio contrahendo, & huius cauſæ aſſignari non poſſint, ex vehementi ſuſpicione, & curioſa inquiſitione detegatur. *v. l c. f* 233.

3 *Et Scandalorum.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde ſequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo. f.* 230. & 317.

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris conſenſus certiorata, &c.* Clauſula hæc eſt ſubſtantialis, vt nimirum ſi diſpenſandum ſit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Eccleſiæ, coniunx ignorans illud impedimento fiat certa de nullitate prioris ſui conſenſùs, & nouum validumque liberè præſtet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo. p.* 251. *Dia. p. 8. t. 3. R.* 110. Sufficit autem vt iſtum conſenſum præſtent inter ſe ſecretò, nemine præſente, per verba, vel ſigna ſufficientia, v.g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor diſpenſationis eos coram ſe, & teſtibus iterum copulare. *Leo. p.* 552.

5 *Poſtquam dicto Sacerdoti ſi nondum ſatisfecerit.* Verba hæc ſolent eſſe in facultate abſoluendi ab excõmunicatione, v.g. ob percuſſionem Clerici; & importat conditionem priùs ſatisfaciendi parti læſæ; quam poſſit abſolui; hoc eſt compenſandi iniuriam, expenſas, & omnia damna, quæ ob percuſſionem illam incurrit, quorũ æſtimatio committitur Executori diſpẽſationis;

neque

neque ab eius obligatione liberatur percuſſor per hoc, quod percuſſus iniuriam remiſerit. v. Leon.p.382. 384. Si autem non poſſit in præſenti ſatisfacere, ſufficit ſi iuratus promittat ſe facturum, cùm primum poterit.

Reſp.III. Circa praxin, ſiue executionem huius diſpenſationis, hæc ſcienda.

1. Literæ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc eſt, ad ipſum, qui diſpenſationem (per ſe, vel alium) petijt, qui non debet eas reſignare, ſed eligere Confeſſorem talem, quali inſcribuntur, qui eas ſibi ab oratore traditas reſignet, legat, & deinde cum eo ſecundum commiſſionem diſpenſet. Licèt verò quocunque caſu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dia.p.8. t.3. R.103.*

2. In Confeſſore hoc requiritur. 1. Vt ſit approbatus ab Ordinario territorij, in quo diſpenſaturus eſt. 2. Vt ſit Magiſter, ſiue Doctor in Theologia, vel iure Canonico, promotus in Academia, vel Religioſus habens priuilegium, quale conceſſit Gregorius XIII. Anno 1582. Confeſſarijs Societ. Ieſu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id deſignarit. 3. Vt ſpecialiter ad hoc ſit electus ab oratore, hoc eſt, eo cum quo diſpenſandum eſt: qui tamen ſemel electum, niſi deprehendat ignorantem, mutare non poteſt. *Leon.f.2. Dian.p.8.t.3.R.*104. Contrarium tamen docet. *Sanch. & Perez de mat.d.48.ſ.5 n.7.*

3. Confeſſor ad id electus. 1. Debet diſpenſare in ipſa confeſſione, vel ſaltem immediatè poſt. *Dia.p.4.t.4.R.7. Leon.p.1 ſ.54. & 28.2.* Debet cauſæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, eſſentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; niſi habeat antè perfectam: quia non eſt merus Executor, ſed Iudex cui delegatur poſteas diſpenſandi. 3. In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus, & iuramento, niſi aliundè ſciat eſſe falsã: tunc enim diſpenſare nõ debet. *Leo. Dian.p.8.t.3.R.*108. 4. Opera in ipſo Breui præſcripta etſi poſſit moderari, non tamen condonare. 5. Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamen ſeruare formam à Rituali Romano probatam; & poſt verba illa. *Abſoluo te à peccatis tuis*, addere: *Et eadem authoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere poſſe, & debere; nec non diſpenſo tecum, vt idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris &c.*

Si

Si verò ſit abſoluendus ab excommunicatione, *vid. formulam infrà l.7.c.1.d.6.* 6. Abſoluta diſpenſatione debet lacerare literas, præcipuè ſigillum, ita vt ad probandum ſeruire non poſſint: aliàs incurrit excommunicationem maiorem. *Leo.f.*239. Laceratio tamen iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantùm intenditur, vt non ſuffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atteſtationem diſpenſationis factæ, neque ipſum Breue, ſeu diploma reddere, cùm pro ſolo foro conſcientiæ debeat ſeruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compenſationis pro diſpenſatione, etiam pro foro externo facta, ideò enim inſcribitur, *gratis vbique*: alias incurrit ipſo facto excommunicationem maiorem. *Gauant. Dian l.c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Confeſſor pro hac diſpenſatione eligi non poteſt, qui tantùm eſt Doctor Ordinis, vel Profeſſor, & Licentiatus Theologiæ: quòd enim hic in fauorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de ijs, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis conſtituuntur. *Leo p.l.f.*21. *Dian.p.*4.*t.*4. *R.*41.

II. Ex priuilegio Societati Ieſu conceſſo, alij etiam Mendicantes eligi poſſunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm iſti ſpecialem ad hoc habere facultatem à ſuis Superioribus: aliàs diſpenſatio erit nulla. *Ita Aut.cit.* Et patet ex dictis.

III. Confeſſor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoſcat, & quidem diſtinctè, merita, cauſæ, poſſitque inter ea diſcernere; ideo enim inſcribitur, *Viro diſcreto*, Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate; quia gratia non conceditur ſimpliciter, ſed ſub conditione; ideòque ſolet addi clauſula, *Quatenus ſi ita eſt*; vel, *ſi ita eſſe repereris. v. Aut. tit.*

IV. Is qui diſpenſationem petit, debet Executori ad id electo confiteri; nec ſufficit, ante ei confeſſum fuiſſe. Patet ex dictis. *Leo.f.*28. *Dia.p.*4.*t.*4 *R.*71. *Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal Perez, Palaum*; quorum ſententiam non amplius eſſe probabilem docet. *Fill. Eſcob. Lezan. Dia l.c. & p.*8 *t.* 3. *R.*105.

V. Commiſſio huius diſpenſationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integra: quia eſt gratia nō facienda, ſed facta in fauorem oratoris, cui ius quæſitum eſt; & Executor eſt diſpēſator neceſſarius, ſi quidem preces nitantur veritate: Neq; etiā morte Pontificis: tum ob orationem allatam; tum quia offi-

cium maioris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dia. p.8.t.3.R.89.* ex *Suar. Sanc. Garc. &c.* contra *Nau. Bonac. &c.*

LIBER SECVNDVS DE PRÆCEPTIS VIRTVTVM Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS,

De Præceptis Fidei.

CAPVT I.

Quæ Myſteria Fidei neceſſariò credenda ſint?

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam neceſſariò credenda ſunt, neceſſitate medij, ſeu finis; ſine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia neceſſitate præcepti, ſine quibus inculpabiliter omiſſis, finis poteſt obtineri: *Sanch. 2. mor. c.2. Azor. Valent.*

Reſpondeo I. Neceſſitate medij neceſſaria ſunt hæc duo. 1. Explicitè credere Deum eſſe, & remuneratorem bonorum eſſe. Iuxta illud Apoſtoli *ad Hebr.* 11. *Credere oportet Trid. ſeſſ.* 6. *c.8.* 2. Poſt ſufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, ut vult *Mol.* aut ſaltem implicitè, ut probabiliter quidam docent cum *Kon & Lay.* Chriſtum, & Sanctiſſimam Trinitatem. *vid. Eſcob. ex* 2. *c.6. n.*20. ubi ex *Vaſq l.2.d.*126 *c.*3. docet, culpabilem ignorantiam horum myſteriorum, ſiue negligentiam ea diſcendi, eſſe graue peccatum, diſtinctum ab eo, cuius eſt cauſa. *v. Dian. p.3.t.5.R.*47. *&* 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè eſt; v.g. ſi credas, quod credit Eccleſia. *v. Schol & Lay. l.2. tr.1.c.8.*

Reſpon-

Reſpondeo II Neceſſitate præcepti,quiuis fidelis ſub morta i explicitè credere,& ſcire,craſſo ſaltem modo, & quoad ſubſtantiam, tenetur hæc.1. Symbolum.2. Orationem Dominicam.3. Præcepta Decalogi,& Eccleſiæ. 4. Sacramenta maximè neceſſaria; vt Baptiſmum,Euchariſtiam,& Pœnitentiam: reliqua autem tunc,quando vult ſuſcipere.*Suar.Sanch.Fill.n.*39.Quę omnia intellige;niſi impotentia,aut inuincibilis ignorantia,excuſet. *Vnde reſoluuntur.*

I.Non omnes tenentur ſub mortali hæc prædicta ſcire memoriter,aut eo ordine,aut ijs verbis quibus proponuntur,ſed quoad orationem Dominicam, ſcire, omnia bona petenda eſſe à Deo,quæ eſt eius ſumma;quoad Symbolum verò, præcepta; & Sacramenta,ſufficit,ſi quis rogatus de ſingulis,rectè reſpondeat. *Bon.Laym.l.c.c.9.Sanc.l.2.c.*3.

II.Quamuis ſit pręceptum Eccleſiæ diſcendi memoriter Symbolum,& orationem Dominicam,& ſalutationem Angelicam; velitque *Barboſ.p.*3.*c.*27.non eſſe abſoluendum,qui ob negligentiam,vel verecundiam ea addiſcere non curat; conſuetudo tamen,vt notat *Nau.& Lopez*,expoſuit,obligationem non eſſe vltra veniale;vti nec eſt vltra veniale,neſcire facere crucem, vt docet *Sanch.*contra *Sylu.*qui docet eſſe mortale.

III.Moraliter nihilominus neceſſarium eſt, vt rudiores memoria teneant Symbolum ſua lingua: quia alioqui non poſſunt habere ſufficientem cognitionem articulorum.

IV.Falſa eſt opinio quorundam Canoniſtarum,ruſticis eſſe ſatis,articulos fidei,aliaque dicta credere implicitè,credendo quicquid credit Eccleſia.

V.Excuſantur ij,quibus aut defuit doctor,aut nunquam venit in mentem obligatio ſimilia diſcendi; aut qui nimis ſunt rudes, ita vt non poſſint ea comprehendere, aut retinere: quod ſæpè contingere,docet *Azo.& Bec.Sanch.*contra alios.

VI.Si Confeſſarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina Chriſtiana,ea quę ſcire tenetur(quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præſumendum non eſſe monet *Sanch.*2.*mor.c.*3.)debet eum interrogare de negligentia in ijs addiſcendis; cùm per eam plurimi grauiter peccent.*Ledeſ.Azor.t.*1.*l.*8 *c.*8.*Trull.l.*1.*c.*1.*d.*4.

VII. Poſſunt abſolui (contra quoſdam) qui ignorant ea,quæ

ſub mortali ſcienda eſſe dixi. Ratio quia licèt peccarint omittendo diſcere poſſunt tamen de hoc dolere, cum propoſito diſcendi; *Sanch.* Quòd ſi tamen ignorarent ea, quæ neceſſitate medij ſcienda ſunt deberent inſtrui ante abſolutionem. *Bonac. d.3.q.2.p.2 Sanch.l.2.c.3.nu.21.*

VIII. Parochus ſuas oues (ſicut parens liberos) tenetur ſub mortali, per ſe, vel alium docere ea ſaltem, quæ ſub mortali ſcire tenentur. *Sanc.2. mor.c.3. Fill Palant. Trul.l.2.c.1.Kon.&c.*

CAPVT II.

Quando obliget præceptum Fidei?

RESp. I Præceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vſum perfectè conſecuti myſteria fidei audiunt, apprehenduntque; quòd illa credere, ſit res neceſſaria ad ſalutem; peccantque mortaliter ommittendo. *Sanc.Bon.to 2.d.3.p.3.* addens plurimos eorum excuſari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei ſufficienter propoſitas eſſe & contrariam ſectam eſſe falſam. *Sanc.l.2.mor.c.1.Kon.d.14.de fide Fill nu.25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire ſcrupuloſis, rectè monet *Sanc.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, faciliùs ſuperant. Et in his duobus caſibus præceptum obligat per ſe, in ſequentibus per accidens. 4. Quando tentatio vrgens cõtra alias virtutes, aliter ſuperari nequit. 5. Quando facienda eſt profeſſio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus eſt actus alterius virtutis, v.g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem ſupponat. *Bon.q.2.p.2.* His addit *Hurt.* cõtra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotãnis *v.Dia.p.5.t.13.R.19.* Ex ijs reſoluũtur hi Caſus.

I. Hęreticus quamdiu ſuam ſectam iudicat eſſe credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum eſt ſufficienter propoſita, ageretque imprudenter. *Sanc.2. mor. c.1. Lay.l.2.t.1.c.10.&.12.*

II. Quando i js, qui in hæreſi nutriti ſunt, perſuaſum eſt à puero, nos abijcere & perſequi Verbum Dei, eſſe idololatras, peſtilentes deceptores, ideoque tanquam peſtes fugiendos; non poſſunt ſtante hac perſuaſione, ſalua conſcientia nos audire, & laborant ignorantiâ inuincibili, cùm non dubitent ſe eſſe in bona via. *Laym.c.10.Sanch.l.2.cap.1.*

III Si

III. Si talibus oriatur dubium de ſua ſecta, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod ſi negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quòd ſi deinde noſtra fides eis ſufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibidem.v.Ferdin.de Caſtro Palao t.4. d.1.p.12.& di.2.p.2.*

Reſp.II. Præceptum exterius fidem confitendi, iure naturali obligat, duplici caſu, ſcilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè vel contrariè ſubtraheretur. Dixi *priuatiuè*; vt ſi ideo ceſſaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redundans. Dixi 2. *Contrariè:* vt ſi alioqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo: v.g. ſi indè penderet aliorum conuerſio, aut peruerſio, contemptus religionis, ſcandalũ, &c. Ratio reſponſionis eſt, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando eſt neceſſariùs ad finem præcepti, quod hic cõtingit: quia finis præcepti eſt Charitas *S.Th.2.2. q.2.a.2.Suar.Regin.Fill.t.22.c.3.q.1.* Vnde reſoluitur hic Caſus.

Si hæretici conculcent imagines, aliiſve iniurijs fidem afficiant, tenetur eam ſua confeſſione tueri Catholicus, ſi quidem indè prudenter ſperet profectum.

Reſp.III. Ad profeſſionem fidei externam, iure Eccleſiaſtico, tenentur ſub mortali, ſecundum *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Eccleſiæ Romanæ, vt docet *Fill.tom.2.tr.22.cap.3.* ſequentes perſonæ.

I. Prouiſi de beneficio curato; idque intra duos menſes à die poſſeſſionis coram Epiſcopo, aut eius Vicario generali, vel Officiali. *ſeſſ.24.c.22.de reform.*

II. Prouiſi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Eccleſia: idque non tantùm coram Epiſcopo, vel eius Vicario, ſed etiam in Capitulo. *ibid.* addit à pœna (ad quam non videntur teneri ante ſententiam) vt alioqui fructus non faciant ſuos, *vid. Sanc.l.2.c.5.Barb.de poteſt.Epiſc.3.p.a 61.n.29.*

III. Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, in prima Synodo prouinciali, cui intereunt. *Trid ſeſſ.25.*

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religioſorum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Rodr.to.2.quæſt.reg. q.72.* ad omnes promouendos in Doctores, Magiſtros, Regentes, Profeſſores, addita excommunicatione latæ ſententiæ; &

Digitized by Google

priuatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promouet ad talem gradum, ſine præuia profeſſione. *v Fill. t. 22. c. 3. qu. 11. Barboſ. in remiſſ. ſ. 24. n. 12* Verùm vbi hoc decretum non eſt receptum vſu, non obligare monet *Sanc. c. 3. n. 4.* Vnde reſoluitur.

I. Non tenentur ad dictam profeſſionem prouiſi de Canonicatibus, in Eccleſijs tantùm Collegiatis, vel de beneficijs tantùm ſimplicibus.

II. Et ſi probabile ſit, hanc profeſſionem poſſe fieri per procuratorem, vt docet *Azor. Nau & Sanch.* probabilius tamen eſt, teneri perſonaliter, vt docet *Fill.* Ratio eſt, tùm, quia aliàs non videtur fieri ſatis iuramento, quod perſonaliter faciendum eſſe, docet Gloſſa apud *Fill.* tum, quia ita decidit Rota apud *Garz. l. 3. de benef. c. 3.*

CAPVT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falſam profiteri?

RESP. Nullo caſu licet, ſiue voce, ſiue alio ſigno fiat, dicente Chriſto: *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etſi licitum non eſt mentiri, ſeu ſimulare quod non eſt; licet tamen diſſimulare quod eſt, ſiue tegere veritatem verbis, alijſve ſignis ambiguis, & indifferentibus, ob iuſtam cauſam, & cùm non eſt neceſſitas fatendi. *Eſt comm. S. Th. Con. d. 15. dub. 2. nu. 9. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.* Vnde reſoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, ſiue publica authoritate, ſiue priuata, nullo modo poteſt, vtendo reſtrictione mentali aut verbis ambiguis, ita reſpondere, vt præſentibus videatur fidem negaſſe; multò minùs dicere, ſe eſſe hæreticum, vel Caluiniſtam, vel non Catholicum *Azor. Fill. c. 3. n. 67.*

II. Qui rogatus, ſeu priuata, ſeu publica authoritate, vel tacet, vel reſpondet obſcurè, vel ait ſe nolle reſpondere, ſe iure non rogari, non teneri, ſe nec velle alijs dicere, quid ipſe credat, ac ſimili modo tergiuerſatur, non videtur negare fidem, ſed nolle prodere. Vnde ſi ſic poteſt moleſtâ inquiſitione liberari; licet; vt habet *Con. l. c.* Generatim enim verum non eſt, quod interrogatus auctoritate publicâ, teneatur poſitiuè fidem profiteri, niſi quando id neceſſarium eſt, ne præſentibus videatur fidem negaſſe. *Con. d. 15. d. 2. Nauar. Azor. Sanch. Rec. c. 9. q. 4.*

III. Non negat fidem, ſed prodit, qui fugit: quod etſi liceat, non tamen

tamen Paſtori,tunc cùm eius operâ oues indigent: vti contrà, ſi eis conſultius eſt, vt ad tempus ſe ſubducat, & in bonum eorum reſeruet,tenetur fugere. *Regin.l.17 n.26.Bec.c.9 Fill.n.75.&c.*

IV. Si quo caſu tacere eſſet negare, tunc id non liceret : v.g. ſi alijs rogatis, an fidem negare vellent, iiſque reſpondentibus, quod non, tu taceres. *Ibid. v. Bon.l.c.Lay.l.2.t.1.c.11.Tol l.4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles ſe prodant; geſtato ſigno, vel ſiſtendo ſe, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, niſi ſpecialiter rogatus. Excipe, niſi eæ ſint circumſtantiæ, vt hoc ipſo, quòd ſe non prodant, videantur fidem negaſſe: vt v.g. ſi quidam antea noti eſſent, & tunc ex hoc putarentur defeciſſe. *Sanch.n.19.Bec.Reg.Fill.n.88 &c.*

VI. Cum non rogatis de fide, non ſolùm licet, ſed ſæpè melius eſt ad Dei honorem & vtilitatem proximi, tegere fidem, quam fateri : vt ſi latens inter hæreticos plus boni facis; vel ſi ex confeſſione plus mali ſequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis ſi torquereris. Vnde temerariũ plerumq; eſt offerre ſe vltrò. *S.Th.Sanch.Lay c.11.n 2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquiſitio, licitum eſt, & ſæpè magna virtus diſcretionis eſt vitam ad Dei gloriam ſeruare ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non eſt, vti veſtibus, aut ſignis infidelium, quæ alium vſum non haberent, quàm quòd eſſent ſigna profeſſiua falſæ religionis ſeu cultûs, vti eſſent veſtes quarum vſus eſt in ſacrificijs itẽ incenſio thuris, aut genuflexio corã idolo: item ſũptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch.l.2 c.4.Fill. n.8 &c. & com.*

IX. Licitus autem modus eſt, quando ſubeſt cauſſa, (vt v.g ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriã, eludẽdos hoſtes) vti veſtibus & ſignis infidelium, quæ aliũm aliquẽ vſum habent, quàm profitendæ religionis; quales ſunt veſtes talis nationis, (non religionis) quibus vterentur etſi conuerterentur; vt ſunt veſtes, & ſigna nationis Turcicæ. Quòd verũ eſt, etſi ſint veſtes ipſorum religioſorum, dummodo id non habeant peculiare ſignum profitendi erroris, ſed ſint tantùm indicium nitidioris cultûs; vt ſaga Prædicantium in Germania: vel eminentioris vitæ inter ſuos, vt togæ Bonciorum in Iaponia. Idem dicẽdum eſt de ſignis, quibus Iudæi vtuntur, v.g. flauo annulo in pallio Francofurti: &c. quia hæc ſunt ſigna merè politica, & diſtinctiua

vnius generis hominum ab alio, & non propriè profeſſiua fidei. Quæ ſententia probabilis eſt. *v. Sanch. 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Kon.* contra *Caſ. Nau. Toletum.*

X. Licitus item modus eſt, cùm Catholicus tranſit per loca hæretica, & periculum graue ei imminet vitæ, v. g. vel bonorũ, (non tamen, ſi deriſio tantùm, vel vexatio, vt habet *Bec. c. 9.*) ad diſſimulandum fidem, veſci carnibus die prohibito: quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali periculo. Neq; hoc eſt fidem negare, cùm eſus carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionē religionis; & Catholici etiam mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex circumſtantijs fieret ſignum profeſſiuum fidei, vt ſi v. g. in odiũ fidei coniuiuæ ſtatuerent, vt qui eſt hoſtis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet ſine proteſtatione; ſecùs ſi proteſtaretur. *Sanch. Azor. Bec. & comm. l. c.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus, aſſiſtere Baptiſmo pro patrino, non habentur ſigna profeſſiua fidei, vel communionis cùm hæreticorum ſacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Vnde ſecluſis alijs. v. g. ſcandalo, periculo, prohibitione, &c. ſi ex iuxta cauſa fiant, licent. Imò patrinũ fieri talis infantis, videtur potiùs optãdum, ſecluſis alijs: quia non eſt aliud quàm obligare ſe ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium & hæreticorum ſacris non licet ita intereſſe, vt eis communicare cenſearis; alioquin licet, v. g. vt quis ſpectet tanquam comœdiam, aut famulatum præſtet politicum domino ſuo, exemplo Naaman Syri, de quo *v. Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1 c. 11.*

XIII. Si Princeps hæreticus mandet ſub grauiſſima pœna omnibus ſubditis, adire conciones hæreticorum, etiamſi verbis dicat ſe hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt a fide diſcedant, cùm tamen re ipſa contrarium velle videatur, (nam obedientiam ſuorum aliter exercere poteſt, & hæc res ex ſe apta ſit, Catholicos, paulatim peruertere, & inſuper conciliare authoritatem hæreſi, ac vilipenſionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita his reſcripſit Anglis. *Pius V.* apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hereticos, ſi ex præcepto Magiſtratus contrahant matrimonium, coràm miniſtro hæretico, peccant contra fidem: etiam contraxerint antè; vel contracturi

ſint

ſint poſtea, coram Sacerdote Catholico. *Kon.d.15.d.3. Pal.t.4.d.1.p.17.n.12* 13.14. teſtaturque contrahens ceremonia illa, ſe illum agnoſcere veræ fidei Miniſtrum, quæ ſunt intrinſecè mala. *Mald.2.2.q.2.a.3.* quia authoritas Miniſtri, & conſequenter doctrinæ eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Miniſter iſto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magiſtratu ciuili, vel potiùs teſtantur ſe contraxiſſe; modò priùs vel poſteriùs ritu Catholico contrahant; quia hæc actio eſt inſtituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

CAPVT IV.

De infidelitate, & vitijs Fidei oppoſitis.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex ſit infidelitas?

Reſp. I. Infidelitas generatim eſt triplex *Prima* dicitur Negatiua, eorum ſcilicet, qui nihil vnquam de fide audierunt. Quæ non tam eſt peccatum, quàm pœna peccati; quia ſi feciſſent, quod in ipſis erat, Deus fidem eis non abſcondiſſet. *Secunda* dicitur contraria, eorum ſcilicet, qui fidem ſibi ſufficienter propoſitam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter; vt hæretici. *Tertia* dicitur, Priuatiua, quòd priuatiuè opponatur fidei; & eſt culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei, *S.Th. Sanch.Vaſq.Lay.c.12.*

Reſp. II. Infidelitas contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, ex triplex: ſcilicet Paganiſmus, qui fidei nondum ſuſceptæ, Iudaiſmus, quæ fidei ſuſceptæ in typo, & Hæreſis, quæ fidei ſuſceptæ in veritate, repugnat. Apoſtaſia à fide reuocatur ad hæreſin, à qua tantùm differt, quòd Hæreſis ſit error fidei ex parte tantum contrarius, Apoſtaſia verò ex toto. *S.Th.Lay.l.c.*

DVBIVM II.

De Iudaiſmo.

Quæritur hic tantùm, quæ communicatio cum Iudæis ſit interdicta Chriſtianis?

Reſp. I. His caſibus, qui colliguntur ex *C.Nullus.C.Omnes C.Iudæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conuiuijs intereſſe. 3. Nec vti cõmuni balneo. 4. Nec Medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere; emere tamen licebit præſcriptas 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipſorum domibus. 7. Ijs non famulari;

8. Nec

8. Nec ſeruituti ſubijci 9. Prohibetur publicis officijs inter Chriſtianos fungi. 10. Vetitum eſt eorum azymis veſci. Quibus addit *Azor.* prohibitum eſſe, accedere ad eorum nuptias, feſta, Synagogas, cùm eis ludere, ſaltare, &c. Ratio horum eſt, tum vt conſeruetur dignitas Chriſtianæ religionis: tum vt caueatur familiaritas cùm Iudæis & periculum peruerſionis. *v Laym. l. 2. t. 1. cap. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Fill. tr. 22. c. 5. num.* 128.

Reſp. II. In decem dictis caſibus communicare cum Iudæis, ex genere ſuo videtur eſſe mortale. Ratio, quia ſi Clericus id faciat, incurrit periculum depoſitionis; Laicus verò excommunicationis: (*C. Conſtituit.* 17. q. 2) quæ non niſi ob peccatum mortale imponi ſolet. Dixi *ex genere ſuo*: quia probabile eſt, vel ob materiæ paruitatem ob neceſſitatem, aliam ve cauſam rationabilem; (ſi tamen non ſit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cùm Iudæis) ſæpè excuſari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter. v. Auct. ſuprà citt. & Bon. l. c. item Lay. l. 2. t. 1. c. 17.*

DVBIVM III.

Quid ſit Hæreſis?

Reſp. Hæreſis, eſt error intellectus liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem ſuſcepit. *Ita comm. Sua. Bec. c.* 14. q. 2. vnde patet, ad Hæreſin, vti & Apoſtaſiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod eſt eius quaſi materiale. 2. Pertinaciam, quæ eſt quaſi formale. Porrò pertinaciter errare, non eſt hìc acriter, & mordicùs ſuum errorem tenere, aut tueri; ſed eſt eum retinere, poſtquam contrarium eſt ſufficienter propoſitum, ſiue quando ſcit, contrarium teneri à reliqua vniuerſali Chriſti in terris Eccleſia, cui ſuum iudicium præfert; ſiue id fiat ex vana gloria, ſiue libidine contradicendi, alia ve cauſa. *Ita Sanch. Vaſq. Lay. l. 2. t. 1. c. 13. & alij comm.* Ratio, quia tunc putat, iudicium Eccleſiæ non eſſe ſufficiens fundamentum credendi, quæ eſt vera pertinacia: quam cum *Conink.* faciliùs, ſic explicant alij, eam tunc eſſe, cùm etſi obiectum fidei, credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non poſſit dubitare; contrarium tamen iudicet; à quo nolit auelli vllo caſu, vel ſaltem, niſi euidenter conuictus. *vid. Con. d.* 18. *Vnde reſolues.*

I. Non eſt hæreticus, qui exterius tantùm fidē negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neque talis incurrit in foro con-

conſcientiæ cenſuras latas contra hæreticos, etſi in foro externo ſecundùm externa procedatur. *Fill.t.22.c.6.q.4.*

II. Eſt hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc eſt, iudicat eſſe dubium. Dixi, *affirmatiuè*: quia negatiuè tantùm dubius, hoc eſt, ſuſpendens iudicium, per ſe, & ſimpliciter non eſt hæreticus, quia non habet iudicium; ergo nec erroneum: modò tamen non ideo ſuſpendat, quòd virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. *Sà, Azor l.8.c.9.q.5. Tol.*contra *Sanch.& Malderum.*

III. Nemo eſt hæreticus, quamdiu paratus eſt iudicium ſuum Eccleſiæ ſubmittere, aut neſcit, contrarium tenere veram Chriſti Eccleſiam; eſto ex ignorantia etiam culpabili, & craſſa ſententiam ſuam mordicus tuetur. *Lay.l.c.n.2.*

IV. Nec eſt hæreticus, qui ita diſpoſitus eſt, ſaltem habitualiter, vt a ſuo errore eſſet diſceſſurus, ſi ſciret eſſe contrariũ fidei; dũmodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ib.& Con.l.c.*

V. Ruſtici, alijque homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non ſunt, poſſunt abſolui à ſuis Parochis: Ratio, quia non ſunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptiſmo acceptam, quæ non perditur, niſi errando pertinaciter. *Lay.l.c.*

VI. Cùm hæreſis, & quæuis infidelitas mortalis ſit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo ſe exponunt, ſiue conuerſando, ſiue conciones audiendo, ſiue libros legendo; quæ proinde, ſi cui periculoſa ſint, illicita ſunt iure naturæ; ſi verò periculum abſit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita eſt, iure, poſitiuo Eccleſiæ; vti etiam formalis diſputatio laici de fide. Quod poſterius tamen in Germania, locíſque ſimilibus, vbi Catholici hæreticis ſunt permixti, abrogauit conſuetudo. *Azo. Fill. Bec. Sanch. Bon.d.3.q.2.p.5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etſi per ſe ſit illicitum, habeaturque in Hiſpania, & Italia mortale; probabile tamen eſt, ob grauium Doctorum authoritatem, (*Sanc.de matro 2.l.7.d.72.nu.5. Azor.t.1.l.8.d.3.c.3. Reg.tr.2.l.32.n.169. Baſilius Pont.de matr.c.6. v.Card.de Lugo de Sacramentis in genere, di.8.ſ.14.num.220.*) in Germania licere, ex graui cauſſa ſaluo tamen iure naturali, & ſemoto periculo, tum contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio conſtitui debet, vt Catholicè educentur.

centur. *v.Bec.l.5.c.19.Dian.p.3.tr.4.R.269.*

VIII. Eum qui lapſus eſt in hæreſim, non teneri in confeſſione explicare, qualis illa ſit, eò quòd omnes eiuſdem ſpeciei ſint docent. *Regin.Diana to.1.tract.de circumſt.R.46.citans alios:* & *Eſcobar.Ex.2.c.6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos ſequitur. *Card.de Lugo de pœn d.16 n.288.* & *n.291.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

PER Spem, quæ eſt ſecunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiſcentiæ erga Deum, quo Deum & diuina, præ omnibus alijs concupiſcibilibus, nobis concupiſcimus, ita vt omnia potiùs parati ſimus perdere, quam Deum, & diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Reſp. I. Probabile eſt, præceptum Spei obligare per ſe, cùm primum homini vſum rationis aſſecuto. Deus & beatitudo, tanquam finis ad quem tendere debet, ſufficienter eſt propoſitus, ita vt notabili tempore non differat. *Ita Bec.c.17.q.7.nu.2. Turrian.* & *cæteri comm.* Et ratio eſt, quia ſine actu Spei, nec iuſtificari, nec in iuſtitia diuina perſiſtere, nec meritoriè operari poſſumus. *vid.Scholl.*

Reſp. II. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. Quando actus orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto ſunt, qui ſine præuio actu Spei exerceri non poſſunt. *Ita Autt.citt.* & *Fill.tr.22.c.8.n.255.* 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum ſit conſensùs, niſi animum ſpe erigat. *v.Fill.l.c.t.2.Lay.l.2.t.2.c.2.Bon.d.3.q.3.* Vnde ſequentes Caſus reſoluuntur.

I. Mortale peccatum eſt, ſperare, ſiue amare magis (amore concupiſcentiæ) terrena hæc, quam cœleſtia: v.g. ſi quis ita comparatus ſit, vt deſideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, ſi ſibi relinquat terram.

II. Mortale item eſt, deſperare de conſequendo Deo, aut ſalute, & venia peccatorum, aut medijs ad illam conſequendam neceſſarijs: v.g. auxilijs gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum

tum ratione paruitatis materiæ non poteſt eſſe veniale, cùm ſit iniurioſum miſericordię Dei. *S.Th.q.20.a.3.Lay.l.2.t.2.c.2.n.3.*

III. Mortale etiam eſt, præſumere de miſericordia Dei. v.g. cùm quis ſperat, id quod eſt impoſſibile ſecundùm legẽ Dei ordinariã: vt ſi ſperes remiſſionem peccatorũ, & ſalutem ſine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturę: uel etiã ſi quis ſtatuat perſeuerare in peccatis, quãdiù benè ualet, & tamẽ ſperet ſe acturum pœnitentiam ante mortem. *S.Th.q.21.a.1.Lay.l.c.*

Denique mortale eſt, odiſſe Deum, (odio ſcilicet abominationis ſeu auerſionis.) v.g. ſi Deus diſpliceat tanquam nobis infeſtus, propter uindictam peccatorum. *v. Lay.l.c.Bon.di 3.q.3.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis.

CAPVT I.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei eſt amor amicitiæ, quo Deo benè uolumus, & omnia bona ipſi cupimus, ob ſummam & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Reſp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum ſuper omnia amandum. Patet ex *ſcriptura*. Ratio eſt, quia finis ultimus plus eſt diligendus, quàm omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intenſiuè, (etſi enim hoc etiam deceat, non tamen eſt in præcepto) ſed appretiatiuè, ita vt nullam creaturam pluris facias, quam Deum: uelisq; potiùs omnia perdere, quàm Deum offendere, & ſic illi malè uelle. *S.Th.2.2.q.27.a.3. Azor. Sanch. Bec.2.2.c.19.*

Reſp. 2. Probabile eſt, præceptũ Charitatis Dei obligare I. Quãdo homo adeptus eſt ſufficientem cognitionem Dei infinitè boni, a quo omnia ſua bona habet, & cui omnia debet. Ratio eſt quia cùm teneatur Deo ex filiali amore tota uita ſeruire, id non uidetur poſſe fieri, niſi eliciat actum amoris. *Ita S.Th.q.89.art.6.Nauar. Valentia, & cæt. comm.* (Nota autem *Con.diſput.24.*

d.3.

d.3.*n*.50 non ſtatim poſt talem notitiam peccare mortaliter;ſed tantùm,ſi differat notabiliter,v.g.vltra annum)contra *Palaum*, qui dicit probabile eſſe,quod non obliget. Si ſcrupulus te angat, an præcepto huic ſatisfeceris,docet *Eſcob*. ex *Petr. Hurt*.2.2 *d*. 172.*ſ* 1.*ſ*.24 quòd,ſi poſitiuè non meminiſti te omiſiſſe, tenere poſſis,te ſatisfeciſſe,*Trullen*.tamen *l*.1.*c*.5.*d*.13.*n* 9. monet expedire,vt quis ſe in confeſſione aliquando accuſet ſub dubio, ſi fortè præceptum iſtud violarit,vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certò conſtat, quando obligent, vel violentur: II. Quando eſt periculum labendi in odium Dei, niſi actum Charitatis elicias.III.Quando quis tenetur conteri; v.g. moriturus, aut celebraturus,cui Confeſſarius deeſt.Ratio,quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis grauem tentationem, præſertim in articulo mortis,putet ſe aliter vincere non poſſe. Quibus aliqui addunt articulum mortis abſolutè,eò quòd tunc ſecuriſſima via eligenda ſit.*v.Lay.l*.2.*t*.1.*c*.2.*Bon.d*.3.*q*.4.*p*.2. *Hurt*. 2.2.*d*.174.*ſ* 6.*d*.27.Ex dictis reſolues.

I. Mortale eſt,ſi quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, ſi quis amet Deum amore appretiatiuè ſeu æſtimatiuè minore,quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei,ſi quis Deum non diligat principaliter propter ſe,tanquam finem vltimum omnium rerum,ſed tantùm propter aliud,v.g.vitam æternam,vel ad euitandum infernum.Quod eſſe mortale,docet *Syl*.& *Nau*.quia ſcilicet Deus non diligeretur appretiatiuè ſuper omnia, ſi aliud ab illo amaretur,vt finis principalis. Addo,*principalis*,quia vt benè *Tolet*.*l*.4.*c*.9.Deus propter retributionem vitæ æternæ amari poteſt,ſed minùs principaliter, vt ſcilicet vita æterna vel alia Dei dona,ſint tantùm cauſa mouens,vt facilius: expeditius, & feruentiùs diligatur.

IV. Mortale,& grauiſſimum omnium eſt, ſi quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ,ſeu maleuolentiæ (amori amicitiæ oppoſito) v.g.ſi optes Deum non eſſe,non habere ſcientiam, potentiam,&c.De his *vid.Lay.l.c.Bon.l.c.Sanch.lib*.2.*c*.3. & 5. *Regin.lib*.17.

CA-

CAPVT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit 1. Ordinem in eo diligendo, 2. Dilectionem inimicorum 3. Eleemoſynam 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet, 1. odium proximi. 2. ſcandalum 3. ne iniuria, bellum, aliudve graue damnum, vel malum inferatur. De quo poſtremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quis ordo ſeruandus inter perſonas, quæ diliguntur?

Reſp. I. Ordine Charitatis quiſq; tenetur poſt Deum diligere. 1. Seipſum, ſecundum bona ſpiritualia, 2. proximum, quoad eadem bona, 3. Seipſum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quo ad eadem. 5. Denique ſeipſum, & deinde proximum, quoad bona externa. Ita *Lay. l. 2. t. 3. c. 3.* ex *S. Th. & communiter.* Vnde reſoluuntur Caſus.

I. Peccat contra charitatem ſui, qui ſalutem ſuam ſpiritualem, vel corporalem negligit: quod graue eſt, ſi fiat ſine cauſa, & cum graui damno, v. g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l. 1. c. 6 d. 1.*

II. Nullius boni conſequendi, cauſa licèt peccare, etiam venialiter: quia talis vellet ſibi malum ſpirituale. *Lay. ibidem.*

III. Tenetur quiſq; proximo in extrema neceſſitate ſpirituali conſtituto ſuccurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò ſit æquè certa ſpes illum iuuandi, neq; grauius inde malum immineat: v. g teneris cum uitæ pericul baptizare, uel abſoluere moriturum, ſi alius non adſit qui faciat, *S. Aug. libr. de mend. S. Th. q. 26. a. 5 & q. 44. Regin. c. 4.*

Dixi, *in extrema,* v. g. quà certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam ſalutem curat, ut Parochus, cui ideo non licet fugere tempore peſtis niſi ſubſtituto æquè idoneo: *Va'ent. & Laym. l. c.*

IV. Ordinariè non licet uitam ſuam poſtponere alienæ. Addo *ordinariè*: quia licèt, ſi ſit perſona publica, à quà multum pendet: uti etiam pro Repub pro fide, religione defendenda: imò etiam pro amico propter Deum dilecto. *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 6. Lay. l. c.*

Reſp. II. Quoad proximos inter ſe ſeruandus eſt hic ordo 1. Qui melior eſt, magis diligendus eſt, eà dilectione, quam comitatur gaudium circa bona poſſeſſa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v. g. plus diligendus eſt uir ſanctus, quàm parens impro-

probus. Ratio, quia eſt magis coniunctus cum præcipuò obiecto Charitatis, quod eſt Deus. Item parentes magis quàm filij, vel vxor: magiſque benefactores, quàm ij, quibus benefecimus. *Lay. l c. & comm.* 2. Appretiatiuè, & dilectione ea, quia alteri optamus bonum nondum poſſeſſum cum beneficentia, magis diligendi ſunt ij, qui nobis ſunt coniunctiores, quoad ea bona quæ ſunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. *Vnde reſolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam & vitam corporalē conſeruandam, ſuccurrendum eſt (*extra neceſſitatem extremam,*) Primò omnium, vxori; quia eſt vna caro cū viro. 2. Filijs. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, ſororibus, deinde propinquis, domeſticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam neceſſitatem:* quia in hac parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi ſunt etiam vxori, & liberis. *Lay. ib. n. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi ſunt conciues, in bellicis commilitones: in ſpiritualibus ſpirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in ſpiritualibus, alijs omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis eſt fundamentum aliarum coniunctionum: *vid. Lay. hic. l. c.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum eſt, inimicos aliquo modo diligendos, cùm ſint proximi. *cum S. Th. 2.2 q. 25. a. 1. communiter omnes:* Sed quæritur de modo, & an poſſint odio haberi.

Reſp. I. Quilibet homo ſaltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis ſigna & beneficia exhibere ex præcepto; ſpecialia verò ex conſilio tantum, niſi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita commun. cum Lay. c. 4. ex S. Th. l. c. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi 1. *communia:* qualia ſecundùm *Cai. V. odium,* ſunt, quæ Chriſtiano debentur à quouis Chriſtiano in communi, conciui à conciue, cognato à cognato. Ratio autem eſt, quia iſta negare, eſt vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *niſi aliundè accedat ratio obligationis,* qualis eſſet, v.g. 1. Timor ſcandali ex omiſſione. 2. Spes ſalutis inimici, vt *vid. Azor. t. 2. l. 11. c. 3.* 3. Neceſſitas temporalis, vel ſpiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio ſpecialium ſignorum amoris. Ratio, quia

his

his caſibus, neglectus ſpecialium ſignorum eſſet exterior odij declaratio. *Lay.l.c.* Vnde reſolues Caſus ſequentes.

I. Per ſe loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum poſitiuo & peculiari actu, neque ad eum ſalutandum, alloquendum, ægrotum inuiſendum, mœſtum conſolandum, hoſpitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc ſunt ſigna ſpecialia amoris, *Fill.t.28.c.1.* Dico *per ſe*, quia ſi omiſſio ſcandaloſa eſſet, aut per aliquid horum poſſes ſine tuo incommodo, inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere, eſſet graue: vti etiam, ſi inæqualis perſona ſoleret alium ſalutando præuenire; v.g. ſubditus Prælatum. *Lay.l.c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus v.g. oratione Dominica, & quæ pro communitate inſtruitur, nec à communibus eleemoſynis, reſalutatione, reſponſione, expoſitarum mercium venditione: quia hæc ſunt communia dilectionis ſigna: ideoque contra hæc facere, v.g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicina vel collegio ex cõſuetudine ſalutare, ſolo inimico excluſo, eſt ex genere ſuo, & regulariter, mortale. *S.Th.Nau.Lay.ll cc.* Addo 1. *ex genere ſuo*, quia ſi leuitas materiæ, aut cauſa rationabilis excuſet v.g. ſi pater, vel ſuperior, filio vel ſubdito, ob correctionem ea ſubtrahat ad tempus, leue uel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia ſi perſona multo maior inferiorem non reſalutet, v.g. nobilis ruſticum, pater filium, non uidetur mortale, ut notat. *Sà ver.Charitas Bon.d.3 q.4.p 3.v. Azor.3.p.l.12.c.15.*

III. Etſi quis teneatur inimico ueniam legitimè petenti, non tantùm interiùs remittere, ſed etiam externa remiſſionis ſigna oſtendere: negat tamen *Trull.l.1.c.5.d 5.ex Azor.& Fill* teneri ſtatim poſtquam offenſio eſt illata, eò quòd ſit res uiolenta; & ſupra fragilitatem humanam Non tenetur autem remittere ſatisfactionem pro damno, ſi ab eò ſit læſus: imò nec eam acceptare, ſi offerat; ſed etiam iuridicè poteſt compenſationem petere, dummodò in utroq; caſu portatur odium, ut docent *Vale. Nau.Lay.l.2.t.3.c.4.*

IV. Quod ſi tamen pœna ſit ualdè grauis, v.g. capitis, mutilationis, neq; læſo ex ea cõmodum proueniat, non uidetur ea, deprecante altero, ſine peccato uindictæ poſſe expeti. Similiter, ſi ſatisfaciat quantum poteſt, ad id quod non poteſt eum urgere,

videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fill.t.28.c.11.q.9.*

Reſp. II. Etſi odium inimicitiæ,ſiue perſonæ ſecundùm, ſe & bonorum quæ in ſe habet, volendo ſcilicet illi malum vt ſic,ſiue quatenus illi malum eſt, ex genere ſuo ſit mortale; odium tamẽ abominationis, ſiue qualitatis, quo non hominem, ſed eius malitiam,vel ſaltem perſonam tantùm quatenus malam,vel nobis, noxiam, auerſamur, ſæpè licitum eſt, vt docet *Con.a.29.dub.3. & communiter.* Vnde reſolues ſequentes Caſus.

I. In confeſſione ſatis eſſe,ſi dicas te graue malum voluiſſe proximo,nec opus eſſe explicare ſpeciem mali, v.g. mortem,infamiam,&c.quòd omnia comprehendantur ſub vna ratione mali. *Cai.Bon Turr.Trul.l.1.c.6.* docent probabiliter: ſed contrarium probabiliùs docet.*Suar.Palaus t.6.d.4.p 1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod,v.g temporale,(dummodò non ſit iuſto grauius)quatenus id illi bonum eſt,v.g. morbum, vel aduerſitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon.d.3.q.4. p.vlt.§.1.ex multis.* Cauendum tamen, eſt, ne fiat ex vindicta, ex quaſi Pſalmum 108.ſuper inimicum tuum legas,peccas mortaliter: Generatim verò, ob bonum ſpirituale, proprium vel alienum,licet mala pœnæ, inefficaci affectu, alijs velle; quia cùm in hoc affectu bonum ſpirituale præferatur temporali,non eſt inordinatus. *v Leſſ.l.2.c.47.*

Sic licet v. g. mortem optare hæreſiarchæ, vel publicæ pacis turbatori,ob bonum commune,& multorum;iuxta illud *Galat. 5.Vtinam abſcindantur.* Item triſtari de eo,quòd dignitates,conferantur indignis; vel de ſanitate eius,qui ex illa ſumit occaſionem peccandi. Item mortem, egeſtatem, aut morbum alicuius deſiderare,vt ceſſet à peccatis,& vitam in melius mutet. Eadem ex cauſa *Bonac.Azor.& Palaus t.6.p.1.n.11.* excuſant à peccato matrem,quæ mortem filiarum exoptat, eò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè, & honeſtè nuptui tradere non poſſit. Etſi verò ſibi ipſi optare mortem. *Nau.& cæteri* dicant eſſe mortale: ad euitanda tamen grauia mala,v.g.afflictionem internam, id licere volunt.*Sanch Sot.Gran.Dia.p.5.t.14.R.92.* Ita,& *Trull.l.1.d.2.n.11.* excuſat fœminam, quæ ſibi(vel alteri mortẽ optat ad vitandam grauem infirmitatem,mendicitatem, vitam acerbam,&c. vel alia ſimilia mala à marito v.g.inflicta,vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas moleſtias mortem optã-

tes. *Dia.l.c.* mortalis damnat, niſi (vt plerumque ſit) excuſet defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus; qui auerſus ab alio fugit illum, ſi id faciat, vt eum ſuo colloquio & ſolatio priuet, atq; ita contriſtet, & malè illi ſit, eſt odium inimicitiæ, & peccatum: ſi verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ eſt difformis, vel tibi ſolet eſſe moleſtus, eſt odium auerſionis, & peccatum, ſi ſit irrationabile: quale non erit, ſi ſit perſona valdè aſpera; modo abſit contemptus, ſcandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon.l.c.*

DVBIVM III.

De Præcepto Eleemosynæ, ſeu miſericordiæ corporalis.

Suppono I. Huius Præcepti obligationem naſci ex duplici capite. 1. Ex neceſſitate proximi egentis 2. Ex perſona poſſidentis bona, vel neceſſaria, vel ſuperflua.

Suppono II. Duplicem dari neceſſitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis & diuturni morbi, ſecundùm. *Dia.p.5.t.8.R.1.* 2. grauis ex qua imminet periculū grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel ſtatus; unde fiat, vt difficulter ſe poſſit ſuſtentare. v.g. ſi non poſſit viuere ſecundùm ſuum ſtatum, vel ſi nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honeſtus, mendicare, 3. dicitur communis, quâ laborant mendici triuiales. *Lay l 3.tr.2.c.6.*

Suppono III. Bona neceſſaria, & ſuperflua dici, vel reſpectu vitæ ſiue naturæ, vel reſpectu ſtatus, vel decentis conditionis perſonæ; quomodo ſeculares rarò putant ſe habere ſuperflua, vt docet *Lay.& Nau.c.24* Nam quæ ſunt neceſſaria ad alendos liberos, famulos, honeſtas donationes, cōuiuia, hoſpitum tractationem (qualia tamen non ſunt, quæ ad quemcunq; faſtum & pompam quiſq; ſibi requirit) ſpectatis etiam cōmunibus euentibus, hæredibus, neceſſitate futura, &c. non ſunt ſuperflua.

Reſp. I. Nemo tenetur dare eleemoſynam ex bonis ſibi ad vitam neceſſarijs; niſi eſſet perſona talis, ex qua penderet ſalus Reipub. *Eſt communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Reſp II. Probabile eſt, ex ſuperfluis naturæ & ſtatus teneri aliquem, etiam in graui neceſſitate, ſuccurrere proximo, ſi probabiliter putet alium non ſubuenturum, idque vt *Azor.t.2.lib.12.*

c.7.*Syl.& Fumus*, volunt, ſub mortali, contra *Medin.* qui vult eſſe tantũ conſilij. Ratio, quia cùm in ſcriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera miſericordiæ, hæc non ſunt reſtringenda ad extremam, & raram neceſſitatem. *v.Lay.l.c.*

Reſp.III. Proximo in extrema neceſſitate teneris ſuccurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad ſtatum neceſſarijs. *Suar.Lay.ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, ſi des cum onere reſtituendi, quando erit ditior. *Vaſq.&c.* contra *Sua.Kon.&c.v.Dia p.5.t.8.R.5.*

Addo, *ordinariè*, quia ſi maius damnum æſtimaretur, te excidere tuo ſtatu, quàm mors pauperis, non tenereris. *Azor.l.c.*

Reſp.IV. Probabile eſt, quòd proximo in graui neceſſitate conſtituto quiſque teneatur ſubuenire, cum modico detrimento proprij ſtatus; quia paruo ſuo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Lay.l.c.ex D.Th. Bon.d.3.q.4.p.6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes. *Vaſq.&c.* ſi tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dia.p.5.t.8.R.39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretioſiſſimam medicinam emendam vitæ ſeruandæ neceſſariam, vel ad redimendum à periculo mortis. *Sà, & Kon.di.27. dub.8.n.*135. Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vſu rei, ſatis eſt illam accommodare; v.g. ſi ab hoſtibus ſpoliato veſtem commodes, vel vulnerato equum donec domum reuertatur. *Lay.Bon.ll.cc*

Reſp. V. In communibus pauperum neceſſitatibus, tenetur aliquando dare eleemoſynam, qui habet bona naturæ & ſtatui ſuperflua. *Ita comm.D.Th.Suar.Bellar.* contra *Nauar.& Vaſq.* qui negant teneri Ratio eſt, tum, quia quiſque tenetur diligere proximum ſicut ſeipſum: tum, quia alioqui pauperes iſti inciderent in neceſſitatem grauem. Videtur tamen hęc obligatio tantum eſſe ſub veniali, vt rectè *Medina:* idque ſi nulla ſit iuſta cauſa negandi: aliàs ſub nullo, *v.Lay.Bon l c.* Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etſi ex nuditate, morbo, &c. videantur oſtendere ſigna extremæ neceſſitatis rarò quis tenetur ex præcepto ſubuenire, etiam de ſuperfluis: tum quia ferè ad mo-

ue ndos

uendos ſpectatores iſta neceſſitas, exaggeratur: tum quia ab alijs iuuandi præſumuntur. *Mal VVigers, Dia.p.5.t.8. R.17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemoſynas, cùm propoſito dandi meliore & commodiore loco ac tempore; vel egentioribus, vel in alium pium vſum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iuſtam cauſam negandi: ſi verò talis, ſine rationabili cauſa, omnes à ſe pauperes inhumaniter repelleret, cum dicit. *Lay.l.c.*verſari in malo ſtatu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti, omnes pauperes ſine eleemoſyna repellenti, facilè neganda eſt abſolutio: tum ob dubium, & diſſenſum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui cauſam ſaltem apparentem non prætendat, ſi ſuperflua ſe habere fateatur. *Lay.ib.*

IV. Etſi dicta de eleemoſyna danda, intelligantur reſpectu omniũ egentiũ, etiam peccatorum, infideliũ, & inimicorũ; damnandi tamen non ſunt Magiſtratus, excludentes à ſuis ciuitatibus, iuſta de cauſa, pauperes peregrinos. *Lay.ib Trul.l.1.c.5.d.*10.

V. Religioſis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemoſynæ; quia eorum paupertas & neceſſitas eſt vera, & iuſta, tametſi voluntariè contracta, cùm uoluntas, & cauſa fuerit rationabilis & grata Deo. *Lorea Dia.p.5.t.8 R.*18. Aliud eſt de ijs, qui ſponte ſua culpabiliter ſunt pauperes, vt vagabundi. *Ibid R* 19.

Reſp. VI. Eleemoſyna tantùm facienda eſt ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet adminiſtrationem. Poteſt tamen fieri ex alienis, quando proximus eſt in eſtrema (vel etiam ſecundùm *Leſſ.l.2.c.*12. in valdè graui) neceſſitate, & aliundè ſuccurri non poteſt: tunc enim omnia ſunt communia. In communi verò neceſſitate, licet tantùm cum conſenſu domini, tacito vel expreſſo. *v. S. Th.*2.2.*q.*32 *a.*7 *Regin.*286. *Fill. Lay. Bon. l.c. n.*11. *Leſſ.l.2.t.*12. Vnde reſolues.

I. Non licet dare eleemoſynam ex bonis obnoxijs reſtitutione, v.g. furto ablatis: licet tamen ex acquiſitis per opus illicitum, ſed non cum iniuſtitia, v.g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc ſunt propria; priora non. *Bon.ib.*

II. Pueris filijsfamilias, ſeruis, ancillis, vxoribus non licet dare eleemoſynam, niſi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præſumitur. Partiales verò caſus, in quibus vxor dare poteſt, *v.* ſuo loco, *Præcepto* 4. & 6. *cap.* 1. *d.*4.

Digitized by Google

*v. Bon d.3.q.4.p.6.Dia.p.5.t.8. R.25. vbi ex.Hurt.*notat, ſi pater nullas ſciet eleemoſynas, poſſe pro eo dare filium.

III. Tutores & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, poſſunt facere modicas eleemoſynas ex bonis quæ adminiſtrant, quales nimirum ipſi facere deberent, quorum ſunt. *Pal. 3. Azor, Kon. Dian.p.5.t.8.R.35.*

DVBIVM IV.

De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, eſt admonitio, quâ quis proximum conatur reuocare à peccato. De quâ certum eſt, præceptum eſſe iure tum naturali, quo membra vnius corporis ſe mutuò iuuare tenentur, tum diuino poſitiuo. *Matth.18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe ipſum, Bec.2.2.c 21.Lay.l.7.Fill.Bon.p.7.* Quæritur autem, quæ ſit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Reſp. I. Omne mortale peccatum proximi, per ſe eſt ſufficiens materia, vt hoc præceptũ obliget ſub mortali. *Ita commun.* Et ratio eſt, quia cùm vitam ſpiritualem proximi tollat, ſufficiẽtem neceſſitatẽ correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*; quia etſi etiam veniale ſit materia correptionis, non tamen grauiter obligãs, nec niſi facillimè poſſis. Dixi 2: *per ſe*; quia ſi quis ob timoré, verecundiã, puſillanimitatem, putet ſe non ita ſtrictè obligatũ, vel minùs eſſe idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. *vid. S. Th.2.2.q.32.a.2.& cæteros ſuprà cit.*

Reſp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumſtantijs. 1. Si certo tibi conſtet de peccato proximi: indagare enim tenetur ſolus ſuperior. 2. Si probabile ſit non emendaſſe, nec emendaturum, vel relapſurum: quia eleemoſyna egenti tãtùm danda eſt 3. *Si* alius æquè idoneus, non adſit, qui correpturus putetur. 4. *Si* ſit ſpes fructus: quia deſperato fine ceſſant media. 5. *Si* ſit bona occaſio, locus, & tempus opportunum, poſſiſq; ſine tuo graui damno facere. Quod ſi horum aliquid deſit, præceptum non obligat. Vnde patet, eius omiſſionem in priuatis, vel nullam eſſe, vel leuem culpam. *v. Bon. l. c.*

Reſp. III. Etſi hoc præceptum obliget omnes, etiam ſubditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris eſt, quia omnes ſunt commembra, tenenturq; ſibi externa officia Charitatis præſtare. Ratio poſterioris eſt, quia ſubditi tantùm ex Charitate, Prælati verò etiam

etiam ex officio, & iuſtitia tenētur Vnde peccare poſſunt etiam grauiter, veniales culpas non impediendo, ſi vigor diſciplinę per hoc minuatur. Eadéq; ferè eſt ratio de patre familias, præſertim erga liberos, *Lay.l.c.n.5.Pal.Trul.l.1.c.5.d.13.& 15.& cæteri.*

Reſp. IV. Ordo in correptione ſeruandus eſt, quem Chriſtus præſcripſit, *Matth.*18. ſcilicet 1. vt corripias in ſecreto: deinde coram teſtibus: tum ad Prælatum Eccleſiæ, ſiue ſuperiorem, deferas. Excipe tamen. 1. Niſi præſtet ſuperiori, viro probo & prudenti, quàm alijs teſtibus innoteſcere; prout cautum eſt *in Regul. S. Aug.*2. Niſi peccatum ſit publicum: tunc enim poteſt publicè corripi. 3. Niſi vergat in graue damnum tertij, aut communitatis, ſi ſuperiori non ſtatim innoteſcat; v. g. ſi quis proditionem moliatur, hæreſin occultè ſpargat: tunc enim immediatè ſuperiori indicandum; quia commune bonum præferendum eſt priuato. *Fil.t.28.c.7.n.149.&* 155.4. Quando corripiendus eſt contentus, vt ſuperiori ſtatim ſignificetur, vt eſt apud quoſdam religioſos, qui quoad hoc iuri ſuo renunciarunt. *v.Suar.Bec.Lay. hic, Sanch.Fill.l.c.* Ex dictis reſoluitur.

I. Qui facilè poteſt impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ita Lay.Suar.Sanch.l.6.mor.c.18.v.Palaum hic.*

II. Si certò conſtet fratrem perfectè emendaſſe peccatum occultum, nec ex eo eſſe vllum periculum relapſus, vel damni, ipſi aut alteri, non licet (etiam in Societate I ESV) denunciare Patri, vel Prælato, niſi frater expreſsè in iſtam denunciationem conſentiat. *Sanch.2.mor.l.6.c.18.n.40.& 60.Pal.de char.t.6.d.3. p.12.Fill.Trul.l.1.c.5.d.14.Suar.Hurt.d.* 163 & denique *C.Lugo Reſp.mor l.4.d.46.* vbi tamen notat, in Societate IESV caſum eſſe rariſſimum. Ratio autem eſt, quia ceſſat motiuum charitatis, atque adeò ratio denunciandi: ideoque eſt peccatum, & quidem vt *C. Lugo l.c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere ſuo, *v.infrà l.4.c.3.du.5.Dia.p.4.t.4.R.*71.

III. Si ſuperior immediatus ſe ſolo poſſit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni vel relapſus, ipſi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifeſtando Superiori mediato delictum. *Palaus l.c.Trul.d.16 n 1.*

IV. Prælati & Maſtigratus tenentur aliquando inquirere ſubditorum peccata, vt corripiantur; non tamen nimium, & curio-

ſè de aliquo in particulari rogare debent, niſi is ſpeciale eius ſignum dederit: neque facilè admittere accuſatores ſpontaneos, quia illi ſpecie boni communis ſæpè ſe quærunt. *Hurta. &c. Dia. p.7 .t 3 R.10. & 12.*

V. Epiſcopi, Prælati Religioſorum, Paſtores animarum, tenenturetiam cũ m ſuo incommodo, imò aliquando cùm vitæ periculo; adhibere diligentiam quàm poſſunt, vt peccatà publica & occulta impediant: quia cum Chriſto pacti ſunt curam, & ſolicitudinem gregis, & pro qua multa ab eo bona accipiunt *Hurt. to. 2. d.* 162 *ſec.*7.§.60. (apud *Dia. p.*7.*t.*3.*R.*28) aitque hanc eſſe omnium Patrum & Theologorum doctrinam, quam Chriſtus verbo & exemplo docuerit: additq; idem eſſe de Magiſtratibus, & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex iuſtitia, (ſicut & Prælati & Magiſtratus) tenentur tamen peccata publica corripere, (ſed non facilè Prælatorum, & Reliogoſorum, quorum authoritas ad bonum commune eſt neceſſaria) etiam non ſit ſpes emendationis. *Kon. Hurt. Dian. l.c. R.*13.

VI. Correptio adhibenda eſt non ſemper ſtatim, ſed dum maior fructus ſperatur. Hinc interdum permitti poteſt reiteratio peccati, vt feruentiùs reſipiſcat. *Dia. p.*7.*t.*3.*R.*29. & 30. ex *Reg. Fill. Trul.* Neque ſufficit ſemel eſſe factam correptionem, ſed debet iterum iterumq; fieri, quamdiu ſperatur fructus. *Ib. R.* 32.

DVBIVM V.
De Scandalo.
ARTICVLVS I.
Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum?

Reſp. I. Scandalum, dicitur peccatum occaſionatum, & eſt duplex: Actiuum, & Paſſiuum. Actiuum eſt dictum vel factum (quo nomine etiam omiſſio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis. *Ex S. Th.*2.2.*q* 43.*a.*1.*Sanch. Azor. Lay. c.*13. *Bon. d.*2.*q.*4.*p.*2. Dixi, *minùs rectum*, hoc eſt, quod vel in ſe malum ſit, vt, ſi loquaris turpia coram adoleſcente; vel mali ſpeciem habeat, vt ſi iuſta de cauſa coram alijs eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud eſt, per ſe tale, aliud per accidens. Per ſe dicitur, quando directè intẽditur alterius ruina; id eſt, ſi ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v.g. ſi adulter alienam ſollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè

tantum

tantum cauſatur alterius peccatum; vt ſi quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum eſſe inducere alterum hic, & nunc ad peccatum,& nihilominus facis,vt ſi coram puſillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item, ſi Clericus domi ſuæ alat mulierem populo ſuſpectam, eſto abſit omne peccatum, & peccandi periculum. *vid. SaV. Clericus, Lay. Bon. l.c.* Scandalum Paſſiuum eſt, ipſa ruina, ſiue peccatum, in quod labitur proximus, ex occaſione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, ſeu puſillorum, quod oritur ex actiuo:& in Acceptum,quod non oritur ex actiuo; ſed ex ipſius ſumentis malitia; quale erat odium, & inuidia Phariſæorum in Chriſtum, occaſione eius dictorum vel factorum; vnde hoc dicitur Phariſaicum.Ex his patet.

I. Ad ſcandalum Actiuum non requiri, vt de facto paſſiuum ex eo ſequatur;ſed ſatis eſſe,quòd data ſit occaſio, ex qua natura ſua ſequi poſſit: vt ſi quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non conſentiat, ſicut etiam contra, paſſiuum poteſt dari ſine actiuo. *Lay. ibid.*

II. Scandalum paſſiuum non eſſe ſpeciale peccatum, neque addere circumſtantiam aggrauantem: v.g. qui viſo alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauius. *Lay. ib.*

III.Non ſemper eſſe ſcandalum,ſi pecces coram alijs,ſed tantùm, quando attentis omnibus circumſtantijs, tam perſonæ agentis, quam coram quibus fit actus, poteſt probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non eſſent. *Sanc. Laym. l.2. tr.3. c.13.*

IV. Omne ſcandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, eſſe ſpeciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis ſententia, An verò idem ſit, quando intenditur indirectè, contrauertunt Scholaſtici,& parum refert ad praxin. *Sanch. l.7. c.6. & 9. Azor. 1. p. l.4. c.7. Bonac. loc. c.* Vnde reſolues hos Caſus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occaſionem ruinæ mortalis, niſi indeliberatio excuſet:& ſic opus indifferens vel veniale, ſæpè tranſit in mortale,ratione ſcandali, v.g. ſi iocoſum uerbum proferat Religioſus coram fœminis, vel ijs, qui inde occaſionem peccati mortalis ſumere poſſunt. *Lay. l.c.*

II. Venialiter peccat ratione ſcandali,qui alteri dat occaſionem

ruinæ

ruinæ venialis tantùm. Quòd verum eſt, etſi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem *Sanch. l. 1. c. 6. n. 11. ex comm.* contra *Suar.* Ratio autem eſt, quia ruina eſt parua. Et patet à ſimili, vt ſi quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

III. Scandelizans committit præter peccatum ſcandali etiam peccatum eius ſpeciei, ad quod alterum inducit: ideoq; confiteri debet ſpeciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerũt. *Sanch. Az. Lay. Bon. l. c. Card. de Lugo de pœn. d. 16. ſ. 4. Dian. de Sacr. to. 2. t. 4. r. 114.* Excipi tamen *Car. de Lugo l. c.* ſi præter intentionem ſcandalum dederit. *Tābu. de exped. conf. l. 2. c. 1. §. 9.* ait quoad inductos, ſufficere ſi dicas: fui multis occaſio peccandi meo exemplo. *v. infrà l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.*

IV. Etſi is qui ſcandalizauit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum, vt inquit *Sà*: ſi quis tamen nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neq; alio peculiari modo, v. g. ex hortatione, conſilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem; quia talis inductio eſt tantùm contra Charitatem, non iuſtitiam. Idem docet eſſe *Leſſius*, ſi cum Caio v. g. potites ea intētione, vt ipſe cõſumptis pecunijs furetur. *v. Leſſ. c. 9. d. 2. n. 115.*

V. Non cenſetur dare ſcandalum, qui licèt publicè peccet, facit id tamen coram ijs qui vel ſunt ita viles, vel infames aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui ſunt ita probi, v. g ſi quis fornicetur coram alijs, qui parati ſunt idem facere, nec eius exemplo mouentur; vel ſi coram manſuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch. 1. mor. c. 5. n. 6.*

VI. Non ideo factum aliquod eſt ſcandalum, quia alius incipit de tali homine male ſuſpicari, aut ſentire: quia hic non peccat, ſi ob ſufficientia inditia ſuſpicetur. Secus tamen eſt, ſi incipiat male ſentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioſo, vel minùs ad pietatem affici. Vnde patet faciliùs dari ſcandalum ab ijs, qui ſunt in magna auctoritate, vel pietatis exiſtimatione, quam ab alijs. *Kon. d. 32. n. 33.*

ARTICVLVS II.

An, & quando ſcandalum paſſiuum permitti poſſit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Reſp. I. Permitti non poteſt abſque neceſſitate, vel vtilitate pro-

propria vel aliena. Ratio eſt, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, ſi facilè poſſimus. *Lay.c.13. ex communi.* Vnde reſoluitur hic Caſus.

Abſq; cauſa non licet petere mutuum ab vſurario, vel ab infideli iuramentũ per falſos Deos, à cõcubinario adminiſtrationẽ Sacramenti, vel vt celebret: cùm enim abſq; peccato id nõ ſit facturus, cooperareris eius peccato. *Suar. Sãc. Trul.l.1.c.6.d.5.n.15*

Reſp.II. Ex cauſa neceſſitatis, vel vtilitatis, poteſt permitti. Patet in dicto caſu, qui ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt: ideoque licet alia petere ex rationabili cauſa, etſi alter ex ſua malitia ſit peccaturus. Requiritur autem maior neceſſitas, vt permittatur ſcandalum puſillorum, quàm Phariſaicum. Item maior, ſi plures ſint ſcandalizandi, ſi timeatur peccatum graue, & deniq; ſi certò præuideatur, quàm alias *Lay.l.c.Bon.d.2.q.4 p.2.*

Reſp.III. Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel alijs, præſertim communitati, graue damnum imminerct. Vnde bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem, nec debet, nec poteſt quiſquã dimittere ob cuiuſquam ſcandalum. *Fill.l.28.c.6.*

Reſp.IV. Bona ſpiritualia, (& ſecundùm *Lorcam* apud *Dian. p.5.t.7.R.24.* etiam temporalia) non neceſſaria ad ſalutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob ſcandalum Phariſaicum, iuxta illud *Matth.15. Sinite illos, &c.* niſi tamen ex dilatione maior fructus ſperaretur. Faciliùs verò ac ſæpiùs talia bona differenda, vel etiam ommittenda ſunt, ob ſcandalum puſillorum; v.g. ingreſſus religionis debet differri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius breui ſperetur. *Lay. l.c.*

Reſp.5. Ad vitandum graue ſcandalum puſillorum, quædam præcepta impleri non debent, niſi tamen omiſſio eſſet magis damnoſa omittenti. *v.Lay.l.2.t.3.c.13.* Ratio huius eſt, quia tunc concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cauendo ſcandalo, & poſitiuo, maius & fortius eſt naturale. *Ex dictis reſoluuntur hi Caſus.*

I Prælati Eccleſiaſtici non tenentur (imò nec poſſunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſeruanda, ſunt neceſſaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala Phariſaica, imò etiam puſillorum; etſi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian.p.5.t.7.R.24. ex D.Tho.&c.*

II Si fœmina vtatur veſte virili, vel contra tantùm ex leuitate, ſine

ſine praua intentione periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantùm erit, alias mortale; nullum verò, ſi ex neceſſitate. *Dian.p.5. t.7. R.32.ex D.Thom.Sylu &c.*

III. Peccátum, ex quo Confeſſarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) grauiter ſcandalizandum noſti, debes reticere. *Lay.loc.cit.ex Nauar.&c.*

IV. Vxor ſemel vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur diſcordia. *ibid.*

V. Si ituro ad ſacrum die feſto, excitanda ſit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

VI. Superior peccata ſubditi ſæpè poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi data opera ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt, & debet, non tantùm publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel aut iterum, ad peccatum illud euitandum. Dixi *aliquem in particulari*; quia ob timorem ſcandali alicuius ex communitate in genere; vel etiam plurium, abſtinere nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulis. Dixit 2. *ſemel aut iterum*, quia ſæpè, nimis eſſet graue, & durum. *Bonac.Sanch. Lay. l.c.num.* 10. *& alij Dian.p.5.t.7.R.21. & 22.* vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum ſcandalum.

VIII. Mulier quæ ex ornatu, etiam conueniente ſuo ſtatui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi *ad breue tempus*: quia ad longum, nimis illi graue foret. *v.Dian.l.c.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconuenienti (quem aſſumere vanitatis & placẽdi cauſa, vt videantur pulchræ, & procum faciliùs inueniant, ſecluſis alijs, non niſi veniale eſt,) teneretur eum omnino dimittere etiam ſub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatũ: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando cõmodè poteſt. *v.Syl.V.ornatus.* Alij tamen, vt *Caiet. & Nauar. cap.*23. videntur docere, eam tantùm teneri ſub veniali, (ſed minus probabiliter, quando in particulari lapſus præuidetur, &

breui

breui tempore abſtinendum eſt)quia etiam cū *Azo.Leſſ.& Bon.* excuſant à mortali eas, quæ ex conſuetudine loci, media vbera detegunt, fuco, pigmentis alienis crinibus vtuntur: dummodò non aliorum laſciuiam, ſed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant, abſque alio fine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue & mortale peccatnm, huiuſcemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, vbi non eſt, introducere. *Nauar. n.19.Leſſ.* 112. *Laym.l.c.&c.v.Bon.de mat q.4.p.9.n.17.*

X. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantùm, aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modò eorum laſciuiam nō intendat, nec ei placeat, (licet ei placeat, quòd laudetur vt formoſa) non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali; v.g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamē denudatio, vel ornatus eſſet valdè turpis per ſe, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio eſt, tum quia eſt ſcandalum potiùs acceptum, quàm datum; & ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum prouocat, vt docet *Lay.& Bon.* tum quia nimis graue eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuò ſic abſtinere; cum illa occaſio ſit vniuerſalis, & perpetua: nec formoſiores vnquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hac re.*v.Dian.t.1.miſc.Reſp.*30. *Baldel.l.3.d.5. n.* 13. Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione, etſi quidam excuſent à mortali, ego tamen inquit *Sa*, difficile abſoluerem. Et certum eſt, quòd confeſſario incumbat, huiuſmodi ornatum diſſuadere, & deterrere ab eo. *v.Sa. V.ornatus,&c.ll.cc.*

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, deſcribunt, repræſentant; vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. *Bon.Sanch.& Fill.*

Reſp. VI. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter nō intendit vt peccet, ſed tantùm non auferendo occaſionem, permittit vnum peccatum, ne fiant plura; ita vt permiſſio ſit impeditiua maioris mali. *Vnde reſolues.*

I. Hero licet non auferre occaſionē furandi filijs; aut famulis, cum eos nihilominus ad furandū propenſos, & paratos nouit, & ſic deprehenſi puniantur, & reſpiciant: tunc enim rationabiliter

per-

permittit furtum vnum, vt euitentur plura. *Sanch.Laym.Bon.*

II. Probabile eſt, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere quia poſitiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quàm poneret. *Sà V. peccatum, & Sanc.* qui ex eadem cauſa docet, nõ licere marito dare vxori anſam adulterandi, vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet. *Lay.l.2.tr.3.c.13.* Quod confirmari poteſt exẽplo Iudith, quę vix aliter videtur feciſſe. *c.9.* Cùm enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alioqui licitum; & tamen cõmuniter cenſetur in hoc nõ peccaſſe. *v.Bon.d.2.q.4.p.2.Pal.hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Reſ. Cooperari tantùm materialiter, ſubminiſtrando tantùm materiam, & facultatẽ peccandi, vel exhibendo Obiectum, licet: ſi ſequentes cõditiones adſint. I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundum ſe bona, vel ſaltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non vt iuues alterũ peccare. III Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem non teneatis, propter cauſam rationabilem. Circa quam notat *Sanc. & Lay.* etſi eius grauitas certa regula definiri nequeat, ſed prudentis iudicio metienda ſit: tãtò tamen grauiorem requiri. 1. quanto grauius eſt peccatum, cuius occaſio datur, 2. quantò probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quantò certior eſt affectus peccati, 3. quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit, 4. quantò minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iuſtitia pugnat idq; propter damnum tertij. *Laym.l.2.t.3.c.13.* Vnde reſolues hos Caſus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum caſtitatis, peccat contrahẽdo cum ipſo; quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. l.c.* ex *Sanch.l.7.de matr.d.11.num.11.*

II. Licitè quoq; poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur coniunx, ſi coniugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum: imò ad id tenetur ex iuſtitia, ſi eum exigentem non poſſit à propoſito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Euchariſtiam licitè poteſt, & debet mini-

miniſtrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat publicè; imò confeſſarius præbere debet petenti, etiam priuatim, ſi ex ſola confeſſione eius peccatum nouit. *Ibid.*

IV. Excuſantur à peccato famuli, ſi ratione ſui famulatus præſtent quædam obſequia, quæ ſine graui ſuo incommodo negare non poſſint; vt v.g. veſtiant dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium; quia hæc tantùm remotè ſe ad peccatum habent, & ſine hijs peccatum fieret. Vnde tamen non ſequitur, alteri cuiuis licere ea præſtare. *Bon. p.* 11. *nu.* 26. *Azor t* 2. *l.* 12 *c. vlt. q.* 8. *Lay. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. *Sanch. l.* 1. *mor. c.* 7. *n.* 21.

V. Ad ea opera, quæ propinquius ſe ad peccatum habẽt, aut iuuant, v.g. ſubijcere humeros, admouere ſcalas hero per feneſtrã aſcendenti ad concubinã; deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non ſufficit cõmunis ratio famulatus, ſed exigunt maiorem neceſſitatẽ, & cauſam, vt licitè fiãt; v.g. periculũ grauis, aut ſaltem notabilis damni, ſi detrectent. *Ib.*

VI. Ob ſimile periculum excuſantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui miniſtrant, aut vendunt carnes die ieiunij comeſturis: item vinum ebrioſis, dum poſtulant, etſi ſciant eos à peccato non excuſari; quia plerumque peccatum æquè fieret ſubminiſtrantibus alijs, & ipſi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. l.* 1. *c.* 7. *Bon. &c.* Quòd ſi tamen hæ rationes non adeſſent, non excuſarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) miniſtrare ſuæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non ſunt alij: niſi tamen alia grauior cauſæ cogeret. *Ibid.*

VII Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducũt, vel cũ iuſtitia pugnant, etſi ex genere ſuo ſint indifferẽtia, v.g. hero alterũ occiſuro gladium dare oſtendere illum qui ad necem quæritur, compulſare campanam, (ſine ſcandalo tamen) ad concionẽ hæreticam, meretricem etſi conductã ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi ſcalam applicare, gerenti iniuſtum bellũ dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauiſſimam cauſam requirunt, hoc eſt, metum tanti mali, quod ſecũdum leges charitatis nemo teneatur ſubire ad euitandum malum alterius, v.g. ſi aliàs occidendus eſſet *Lay c.* 13. *n.* 4.

VIII. In

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali cauſa permiſſum eſt, licet domum locare vſurario, (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maximè ſi alij conductores deſint: niſi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum anſam maiorem darent peccatis. *Sanch.* 1. *mor c.* 7. *Bon. loc. cit.*

IX. Excuſantur à mortali; imò etiam veniali, ſi cauſa adſit, artifices; qui faciunt, aut vendunt res indifferentes quibus quis benè poteſt vti, licet plurimi abutantur, v.g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quòd ſi tamen abuſus eſſet contra iuſtitiam, non liceret; v.g. occiſuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, ſi quis ſciat hunc innocentem non peruertendum, niſi per has ſuas merces: quia modicum lucrum certæ ſaluti alterius eſt poſtponendum. *Sanch. l. c.*

X. Excuſantur etiam, qui ob iuſtam cauſam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vſuro ad ſacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magiſtratu permittente, ædificant, vel reſtaurant: præſertim ſi fieret æquè ſine ipſis. *Nau. l.* 5. *cenſ.* 1. *de Iudæis Laym. l.* 3. *t.* 3. *c.* 13. *num.* 4. Venena autem vendere, niſi ijs qui benè vſuri putantur v.g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. *v. Sanch.* 1. *mor. cap.* 7. Vnde uenditio ueneni, quod non ſeruit niſi ad hominis occiſionem, ſimpliciter eſt mala.

XI. Chriſtiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum vel hæreticorum licitè remigant contra Catholicos; ſarcinas, machinas, arma ad bellum neceſſaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Leſſ. Sanch. Suar. Lay. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. contra *Tol. & alios*, qui, docent, peccare mortaliter. Quòd ſi tamen eo loco res eſſet, vt hæc negantes magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum uitæ ſuæ anteferre. *Suar. Leſſ. Sanch. l. c.*

XII. Incolæ vrbis vel Prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos poſſeſſores, eoſque cogente imperio iuuant excubijs, foſſione, contributione; idque ex legitimi Principis præſumpto conſenſu; ex quo etiam talia obſequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. *Lay. l. c. n.* 5.

XIII. Nau-

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine graui metu, ſi abſit praua intentio, licitè vehunt annonam ad caſtra hæreticorum ſi adſint alij, qui illis ceſſantibus facerent; quia niſi id faciant excludentur omni lucro, tanquam oſores boni publici. *v. Leſſ. l. 2. c. 19. Sanc. l. 1. c. 7. Fill. t. 22. c. 5.*

LIBER TERTIVS
DE PRÆCEPTIS DECALOGI, & Eccleſiæ.

TRACTATVS PRIMVS,
De primo Præcepto Decalogi.

HVIVS præcepti, prout eſt affirmatiuum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, quâ interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus eſt animi ſubmiſſio, quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, vt oratio, ſacrificium, &c. de quibus *v. Schol. 1. 2. & 3. parte.* Prout verò eſt negatiuum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuè; ſunt peccata, poſt ea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauiſſima, & ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per exceſſum, vt Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, vt Irreligioſitas cum ſuis.

CAPVT I.
De Superſtitione, & ſpeciebus eius.
DVBIVM I.
Quid ſit, & quotuplex.

RESpon. I. Superſtitio, eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri vel falſi Numinis. *Leſs.* Et conuenit cum definitione communi ex *S. Thoma*, quâ dicit, eſſe vitium, quòd Religioni opponitur ſecundùm exceſſum. Dicit, *per exceſſum*: non

E quòd

quòd Deus nimium coli poſſit, aut maiore honore quàm dignus ſit; ſed id intelligitur ſecundùm circumſtantias, eò quod exhibeat cultum, vel quem non debet, uel eo modo quo non debet, uel illi cui non debet.

Reſp. II. Superſtitio eſt duplex; alia cultùs indebiti, ſiue incongrui, quo uerus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum & pernicioſum, uel ſuperfluum, qui nimirum ſit contra uel præter Eccleſiæ conſuetudinem ac præſcriptum. Alia eſt ratione rei cultæ, cum ſcilicet cultus Deo debitus, falſo Deo, uel creaturæ defertur. Et hæc ſubdiuiditur in Idolatriam, Diuinationem, & uanam obſeruantiam: ad quam Magia uel reuocatur, uel potiùs quartam ſpeciem conſtituit. *Lay. l.4.tr.10.c.1* ex *S.Th.q.92 a.2.* Ex quibus reſolues.

I. Superſtitionem cultùs falſi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias ueteris legis, v.g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia ſignificant Chriſtum adhuc uenturum, & nondum ueniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v.g ſacrificando, abſoluendo. Quod ſemper eſſe mortale, docet *Suar. de rel. lib.2 de ſuperſt. c.2-3.* Is, qui ſua authoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia, ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; uel miraculum factum eſſe per aliquam imaginem, uel ſe habuiſſe has uel illas reuelationes, fingit, ſiue ad faciendum lucrum, ſiue ad deuotionem augendam. 5. Qui ut populum moueat, fingit miraculum aliquod, uel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc ſuperſtitio etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ ueritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs; ſæpè tamen excuſatur ignorantia, uel ſimplicitate. *Leſſ. l.2. c.43 Sanch 2 mor. c.37. Nau. c.12. Lay. l.c. Bon. d.3 q.5 p.1.*

II. Superſtitio cultùs ſuperflui, eſt v.g. 1. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum ſolis, cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, uel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes; uel qui habeat ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſe ipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis, 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas alijs diebus. Item in Miſſa cōtra rubricā plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, uel Credo contra rubricas, aliaſue ceremonias demere, uel addere (etſi fiāt ex deuotione, hæc enim corrigenda eſt,) quia ſunt præter Eccleſię cō-

ſuetu-

ſuetudinem. Hęc tamen & ſimilia bona intentione facta, venialia tantùm ſunt ordinariè, vt docet *Tol. Leſſ. l. c. d.* 1. *Nau.* & *Lay.* quia eſt materia leuis, & actio ex ſe non mala; & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, vt ſi rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter laſciuam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio ferè mortalis, vt *Laym. l. c. ex comm.*

DVBIVM II.
De Diuinatione.
Quid & quotuplex ſit?

Reſp. I. Diuinatio eſt, cùm quis opem Dæmonis tacitè vel expreſsè inuocat, vt noſcat res contingentes, & liberè futuras, aliter ve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, inuoluitur tacita Idololatria, quòd Dæmoni tribuatur cultus diuinus: ſi uerò ſint tales, quas Dæmon naturaliter ſcire poteſt, (nam ex ſignis, alijſq; modis, occultiſſima quæq; cognoſcere poteſt, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras. *v. Delrio. l. 4. c 2. q. 4. Sanch. 2. mor. c. 38.*) nihilominus illicita eſt: eò quòd commercium habeatur cum Dei iurato hoſte: quod importat quondam proditionem, & Apoſtaſiam à Deo; ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valen.* ſuperſtitionem. *vid. Lay. c. 3. Bon p. 3. S. Th. 2. 2. q. 5. art.* 1.

Reſp. II. Diuinatio eſt duplex: vna in qua eſt inuocatio vel pactum expreſſum cum Dęmone: & generali nomine dicitur Necromātia; vt cum Dęmon occulta docet per pythones, arreptitios, præſtigias, per perſonas mortuorum uel uiuorum apparentium, aliaue ſigna in aere, aqua, igne ſpeculis. Alia eſt, in qua tantùm eſt inuocatio uel pactum tacitum, ſeu interpretatiuum; ut cùm ex lineamentis corporis, vocib. garritu auiū, & ſimilibus quib. ſe Dæmon immiſcere ſolet, quęritur cognitio, ad quam ea ſunt improportionata *D. Th. q.* 95. Cùm vero utriuſq; ſpeciei uariæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto; quod ſecundum ſententiā communiorem, in genere moris non differant, nec ſpecialem habeant malitiam, ideòq; in confeſſione non ſit opus explicare, an v. g. facta ſit diuinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſariò eſt, vtrum inuocatio ſiue pactio expreſſa; an tacita interuenerit: quia ſiue hæ moraliter inter ſe ſpecie differant, ſiue nō, notabiliter tamē mutat iudiciū Confeſſarii.

v Lay.l c.Sanch.l.c.Leſs.l.c.d.5.Delr.l.4 diſp.4.c.2.Bon. q.5.p.4.
Reſp.III.Diuinatio quæ fit per pactum expreſſũ,& quã Dęmõ expreſſè inuocatur,excuſari non poteſt à mortali:eam verò,quę fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excuſari à mortali quidam aſſerunt;videlicet tunc,cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, nec affectata,vel fides certa non adhibetur;ſed tantùm timor quidã,aut ſuſpicio concipitur euẽtùs futuri.*Lay.l 4.tr.*io.*c.*3 *Sã.Leſſ.Sua.Cai Bald.t.2.l.4.d 4.n.22 &c.* eò quòd tũc ſuperſtitioſa verè nõ ſit,cùm intentio nõ ſit talis. *v. Sua.Leſſ.Sanch.Lay.Cai.Nau.Saýr Val & Tann. d.5. de rel.q. 7.d.1.n.21 & dub.2. nu* 25 Ex dictis *reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I.Expreſsè cenſetur inuocare,ſeu conuenire,& pactum facere cùm dæmone, qui vel verbis dæmonem inuocat, uel ſaltem facto aliquid vſurpat,per quod ſcit aut putat dęmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoſcendũ,uel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medij adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon ſe immiſcet; licèt præter intentionẽ vtentis ſit eum inuocare, vt docet, *Suar.Leſſ.& Sanch.ll.cc.*

III. Non excuſatur à peccato, qui vtendo talibus rebus, de quibus conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur ſe nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant,dæmon implicite ijs inuocatur,vti præter citatos docet. *Lay. & Bon ll.cc.*

IV.Neq;is excuſatur,qui talia media vtilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia vſurpanda inducat. *v.Sanch.2.mor. c* 38.

V.Si quis ab aſtris,ſomnijs, ſimilibuſuè ita dependeat,vt omnes pœnè actiones ſuas,& vitam iuxta ea regulare velit,eum mortaliter peccare, docet *Leſs.Suar.Sanch.l c.*

VI Ex talium obſeruatione ſemel atq; iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris; veniale tantũ eſſe cẽſet *Cai. & Armilla V.Somnium*;vti & ſubinde timere leuiter ne ita ſit, aut eueniat quod portendunt, vt notat. *Suar.ſuprà l.c.*

VII.Communiter & vt plurimum,in ſimilibus,in quib.tacitũ tãtùm eſt pactum,venialiter tantùm peccari,docent conſequenter

ter

ter Doctores ſuprà citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid iſtorum interuenit, quæ à mortali excuſare dicunt, vt v.g. quòd fides integra non adhibeatur. *Sanch l.c.n.*23. *Caiet. in ſumma Armilla*, *&c.* Rectè tamen notat *Delrio*; eſſe ſemper rem valdè periculoſam, iuxta illa ſuas actiones dirigere, etiam non credendo. *vid. Sanch. l.c.*

VIII. Licita eſt 1. Phyſiognomia, quæ ex vultu, diſpoſitione, & habitudine corporis & membrorũ. 2. Chiromantia, ſi ex lineis, & partibus manuum, conſideret temperiem corporis, imò etiam animi propenſiones & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex ſomnijs coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diuturnas 4. Item illa, quâ ex auium, piſcium, aliorumve animalium uoce, motu, alijſve actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur futuri ut plurimum, v. g. ſerenitas, pluuia, &c. 5. Aſtrologia naturalis; quæ effectus corporeos, & naturales, ut uentos, eclipſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit, quæ ad medicinam, uel agriculturam conducunt: imò etiam, cùm ex puncto natiuitatis, ſiue horoſcopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales ſunt, & medijs proportionatis vtuntur. *Leſs. l.*2.*c.*43.*d.*7.

IX. Illicitæ verò ſunt omnes prædictæ diuinationes, ſi ex ijs aliquid noſci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt; ut circa affectus contingentes & liberos, aut quæ à Deo pendent, ut circa ſtatum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, ſtatum uitæ, & ſimilia, quorum electio uoluntaria eſt, & a libera hominum uoluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto theſauro abſcondito, *v. Leſs. l.c. & Bon. d.*3.*q.*5.*p.*3 *n.*11. *Suar. Sanch. l.c. Bon. n.*11.

X. Peccant, qui Aegyptios de fortuna conſulunt; & quidẽ ſi fiat cũ firma fide, uel ſcãdalo, &c. mortaliter: ſi uerò cauſa curioſitatis uel riſus, ut fit communiter, uenialiter tantùm. *Fill. & Sanch.*

XI. Superſtitioſa eſt diuinatio, quæ fit per ſortes diuinatorias, ad futurũ uel occultũ aliquid cognoſcendũ, quaſi ſortibꝰ uis aliqua diuina inſit; ut ſi quis v.g. ex taxillorum proiectione & diſpoſitione diuinet, quis ſit obtẽturus uictoriã, beneficiũ, &c. Idẽ ferè eſt de ſortibus cõſultorijs, quibus inquiritur, quid in hac uel illa re ſit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ ſunt

Digitized by Google

quando cauſæ neceſſitas & honeſtas exigit aptiorq; modus dubium uincendi non apparet: dummodò fiant præmiſſa oratione, cùm debita reuerentia, & iudicium non expectetur niſi à ſolo Deo: v. g. ſi quis hærens in biuio aliter quoad uiam ſe determinare non poſſit; uel ſi diuino inſtinctu, aut iuſſu fiant, vt 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

XII Sortes diuiſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumq; licitè fieri poſſunt, ſiue ad honeſtum ludum, ſiue ad hæreditatis diuiſionē ſiue ad litis compoſitionem; dummodò litigantes, qui æquale ius habent, conſentiat: quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos, qui ad aliquam rem ius habent, ut illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex ijs ſi occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, vt *Lay. l.* 3 *t.* 4. *& Bon* tum quia officia ſæcularia, non ſortè: ſed ſecundum perſonarum aptitudinem ſunt diuidenda, etſi inter plures æquè aptos & dignos ſorte agi poſſit. *v. Leſſ. c.* 43.

XIII. Poteſt excuſari à ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle diuinare oſtendit loci cauſa. Ratio, quia non eſt actus ſuperſtitioſus nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantùm vanitas aliqua. *Suar. & Sanch. Regin. l* 17. *n.* 170.

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria?

Reſp. I. Ea eſt quando tribuitur honor creaturæ ſicut Deo. *D. Th. q.* 94. *ar.* 1. Id verò ſit, ut docet *Leſſ. l.* 2. *c.* 43. non tantùm ſacrificio, ſed etiam quouis ſigno honoris, quò quis creaturæ tanquam Deo ſe ſubmittere intendit, v. g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Iouis.

Reſp. II. Idololatria eſt duplex; alia Materialis, ſiue ſimulata, ut cùm quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaq; uel perfecta, ut cùm quis adorat Idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum; uel imperfecta, cùm quis uel ex odio Dei, uel ex affectu aliquid à Dæmone aliaue creatura obtinendi, ipſi quaſi Deo cultum defert. *Lay. l. c. ex S. Aug. & S Th.* Vnde reſolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate uel hæreſi, cùm ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo. aliquando non.

II Ido-

II. Idololatria, etiam materialis & ficta, eſt graue, & mortale peccatum; quia eſt ſaltem mendacium pernitioſum, & contra religionem: ſæpè etiam contra confeſſionem fidei externam. *Sanch.l.*1.*c.*37 *n.*21. *Azor* 1.*p.l.*9.*c.*11.

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, eſt peccatum grauius, quàm perfecta. *v. Lay. l.*4.*t.*10.*c.*2. *Sanch. l.c.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex ſit Vana obſeruantia, & vnde colligatur.

Reſp. I. Ea eſt ſuperſtitio, quâ medio aliquo improportionato, & à Deo non inſtituto, procuratur aliquis effectus, v.g. ſanitas, ſcientia, &c. *S. Th.*2.2.*q.*95.*a.*1. *Bon. & alij.* Differt autem à diuinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem, illa vero ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quòd vtraq; nitatur pacto dæmonis, eiq; tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta ſunt, proportionaliter huic accomodari debent.

Reſp. II. Diuiditur 1. ſicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expreſſo cum Dæmone: & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor ſpecies. *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inſpectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. vtitur ad ſcientiam, repentè ac ſine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptiſtæ. *Secunda*, dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale eſt) quæ verſatur circa corpora variè immutanda, alioſq; effectus miros. *Tertia*, eſt obſeruatio euentuū, quâ ex conſideratione alicuius euentus conijcitur, quid ſit futurum: vt v.g. ſi ex eo, quòd caſu occurrat vulpes, canis, aut cadauer certa imminere credat, & indè actiones ſuas moderetur. *Quarta*, dicitur obſeruatio ſanitatū, cùm adhibentur quædam ſigna, orationes, certus numerus crucium, ſacra verba, &c. velut neceſſaria, & efficacia ad pellendos morbos; Idē eſt de geſtatione reliquiarum cū vana circumſtantia, v.g. in tali cauſa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanc.c.*40.*n.*11. *Fill t.*4.*c.*6.*n.*157.

Reſp. III. Vana obſeruantia, ſicut diuinatio, eſt peccatū mortale ex genere ſuo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod à ſolo Deo expectari debet: tū quia nititur pacto cū dæmone, *Leſs. Bon. q.*5 *p.*4. *& alij.* Nec poteſt excuſari à mortali ex paruitate materiæ, quia ſimpliciter &

permittit furtum vnum, vt euitentur plura. *Sanch. Laym. Bon.*

II. Probabile eſt, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere quia poſitiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quàm poneret. *Sà V. peccatum, & Sanc.* qui ex eadem cauſa docet, nõ licere marito dare vxori anſam adulterandi, vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet. *Lay. l. 2. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari poteſt exẽplo Iudith, quę vix aliter videtur feciſſe. *c. 9.* Cùm enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alioqui licitum; & tamen cõmuniter cenſetur in hoc nõ peccaſſe. *v. Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Pal. hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Reſ. Cooperari tantùm materialiter, ſubminiſtrando tantùm materiam, & facultatẽ peccandi, vel exhibendo Obiectum, licet: ſi ſequentes cõditiones adſint. I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundum ſe bona, vel ſaltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non vt iuues alterũ peccare. III Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem non teneatis, propter cauſam rationabilem. Circa quam notat *Sanc. & Lay.* etſi eius grauitas certa regula definiri nequeat, ſed prudentis iudicio metienda ſit: tãto tamen grauiorem requiri. 1. quantò grauius eſt peccatum, cuius occaſio datur, 2. quantò probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quantò certior eſt affectus peccati, 3. quantò propinqꝰius tua cooperatio peccatum attingit, 4. quantò minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iuſtitia pugnat idq; propter damnum tertij. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Vnde reſolues hos Caſus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo; quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c.* ex *Sanch. l. 7. de matr. d. 11. num. 11.*

II. Licitè quoq; poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur coniunx, ſi coniugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum: imò ad id tenetur ex iuſtitia, ſi eum exigentem non poſſit à propoſito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Euchariſtiam licitè poteſt, & debet

mini.

miniſtrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat publicè; imò confeſſarius præbere debet petenti, etiam priuatim, ſi ex ſola confeſſione eius peccatum nouit. *Ibid.*

IV. Excuſantur à peccato famuli, ſi ratione ſui famulatus præſtent quædam obſequia, quæ ſine graui ſuo incommodo negare non poſſint; vt v.g. veſtiant dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium; quia hæc tantùm remotè ſe ad peccatum habent, & ſine hijs peccatum fieret. Vnde tamen non ſequitur, alteri cuiuis licere ea præſtare. *Bon.p.11.nu.26. Azor t 2.l.12 c. vlt.q.8.Lay.l.2.t.3.c.13. Sanch.l.1.mor.c.7.n.21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquius ſe ad peccatum habēt, aut iuuant, v.g. ſubijcere humeros, admouere ſcalas hero per feneſtrā aſcendenti ad concubinā, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non ſufficit cōmunis ratio famulatus, ſed exigunt maiorem neceſſitatē, & cauſam, vt licitè fiāt; v.g. periculū grauis, aut ſaltem notabilis damni, ſi detrectent. *Ib.*

VI. Ob ſimile periculum excuſantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui miniſtrant, aut vendunt carnes die ieiunij comeſturis: item vinum ebrioſis, dum poſtulant, etſi ſciant eos à peccato non excuſari; quia plerumque peccatum æquè fieret ſubminiſtrantibus alijs, & ipſi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch.l.1.c.7.Bon.&c.* Quòd ſi tamen hæ rationes non adeſſent, non excuſarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) miniſtrare ſuæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non ſunt alij: niſi tamen alia grauior cauſæ cogeret. *Ibid.*

VII Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducūt, vel cū iuſtitia pugnant, etſi ex genere ſuo ſint indifferētia, v.g. hero alterū occiſuro gladium dare oſtendere illum qui ad necem quæritur, compulſare campanam, (ſine ſcandalo tamen) ad concionē hæreticam, meretricem etſi conductā ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi ſcalam applicare, gerenti iniuſtum bellū dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauiſſimam cauſam requirunt, hoc eſt, metum tanti mali, quod ſecūdum leges charitatis nemo teneatur ſubire ad euitandum malum alterius, v.g. ſi aliàs occidendus eſſet *Lay c.13.n.4.*

VIII. In

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali cauſa permiſſum eſt, licet domum locare vſurario, (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maximè ſi alij conductores deſint: niſi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum anſam maiorem darent peccatis. *Sanch.* 1. *mor. c.* 7. *Bon. loc. cit.*

IX. Excuſantur à mortali; imò etiam veniali, ſi cauſa adſit, artifices; qui faciunt, aut vendunt res indifferentes quibus quis benè poteſt vti, licet plurimi abutantur, v.g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quòd ſi tamen abuſus eſſet contra iuſtitiam, non liceret; v.g. occiſuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, ſi quis ſciat hunc innocentem non peruertendum, niſi per has ſuas merces: quia modicum lucrum certæ ſaluti alterius eſt poſtponendum. *Sanch. l. c.*

X. Excuſantur etiam, qui ob iuſtam cauſam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vſuro ad ſacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magiſtratu permittente, ædificant, vel reſtaurant: præſertim ſi fieret æquè ſine ipſis. *Nau. l.* 5. *cenſ.* 1. *de Iudæis Laym. l.* 3. *t.* 3. *c.* 13. *num.* 4. Venena autem vendere, niſi ijs qui benè vſuri putantur v.g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. *v. Sanch.* 1. *mor. cap.* 7. Vnde uenditio ueneni, quod non ſeruit niſi ad hominis occiſionem, ſimpliciter eſt mala.

XI. Chriſtiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum vel hæreticorum licitè remigant contra Catholicos; ſarcinas, machinas, arma ad bellum neceſſaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Leſſ. Sanch. Suar. Lay. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. contra *Tol. & alios*, qui, docent, peccare mortaliter. Quòd ſi tamen eo loco res eſſet, vt hæc negantes magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum uitæ ſuæ anteferre. *Suar. Leſſ. Sanch. l. c.*

XII. Incolæ vrbis vel Prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos poſſeſſores, eoſque cogente imperio iuuant excubijs, foſſione, contributione; idque ex legitimi Principis præſumpto conſenſu; ex quo etiam talia obſequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. *Lay. l. c. n.* 5.

XIII. Nau-

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine graui metu, ſi abſit praua intentio, licitè vehunt annonam ad caſtra hæreticorum ſi adſint alij, qui illis ceſſantibus facerent; quia niſi id faciant excludentur omni lucro, tanquam oſores boni publici. *v. Leſſ. l. 2. c. 19. Sanc. l. 1. c. 7. Fill. t. 22. c. 5.*

LIBER TERTIVS
DE PRÆCEPTIS DECALOGI, & Eccleſiæ.

TRACTATVS PRIMVS,
De primo Præcepto Decalogi.

HVIVS præcepti, prout eſt affirmatiuum, materiã propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, quà interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus eſt animi ſubmiſſio, quà infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, vt oratio, ſacrificium, &c. de quibus *v. Schol. 1. 2. & 3. parte.* Prout verò eſt negatiuũ, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuè, ſunt peccata, poſt ea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauiſſima, & ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per exceſſum, vt Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, vt Irreligioſitas cum ſuis.

CAPVT I.
De Superſtitione, & ſpeciebus eius.
DVBIVM I.
Quid ſit, & quotuplex.

REſpon. I. Superſtitio, eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri vel falſi Numinis. *Leſs.* Et conuenit cum definitionẽ communi ex *S. Thoma*, quà dicit, eſſe vitium, quòd Religioni opponitur ſecundùm exceſſum. Dicit, *per exceſſum*: nõ

quòd Deus nimium coli poſſit, aut maiore honore quàm dignus ſit; ſed id intelligitur ſecundùm circumſtantias, eò quod exhibeat cultum, vel quem non debet, uel eo modo quo non debet, uel illi cui non debet.

Reſp. II. Superſtitio eſt duplex; alia cultùs indebiti, ſiue incongrui, quo uerus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum & pernitioſum, uel ſuperfluum, qui nimirum ſit contra uel præter Eccleſiæ conſuetudinem ac præſcriptum. Alia eſt ratione rei cultæ, cum ſcilicet cultus Deo debitus, falſo Deo, uel creaturæ defertur. Et hæc ſubdiuiditur in Idolatriam. Diuinationem, & vanam obſeruantiam: ad quam Magia uel reuocatur, uel potiùs quartam ſpeciem conſtituit. *Lay. l.4. tr.10. c.1 ex S. Th. q.92 a.2.* Ex quibus reſolues.

I. Superſtitionem cultùs falſi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias ueteris legis, v.g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia ſignificant Chriſtum adhuc uenturum, & nondum ueniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v.g ſacrificando, abſoluendo. Quod ſemper eſſe mortale, docet *Suar. de rel. lib.2 de ſuperſt. c.*2.3. Is, qui ſua authoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia, ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; uel miraculum factum eſſe per aliquam imaginem, uel ſe habuiſſe has uel illas reuelationes, fingit, ſiue ad faciendum lucrum, ſiue ad deuotionem augendam. 5. Qui ut populum moueat, fingit miraculum aliquod, uel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc ſuperſtitio etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ ueritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs; ſæpè tamen excuſatur ignorantia, uel ſimplicitate. *Leſſ. l.2. c.43 Sanch 2 mor. c.37. Nau. c.12. Lay. l.c. Bon. d.3. q.5. p.1.*

II. Superſtitio cultus ſuperflui, eſt v.g. 1. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum ſolis, cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, uel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes; uel qui habeat ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſe ipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis, 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas alijs diebus. Item in Miſſa cõtra rubricã plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, uel Credo contra rubricas, aliaſue ceremonias demere, uel addere (etſi fiāt ex deuotione, hæe enim corrigenda eſt,) quia ſunt præter Eccleſię cõſuetu-

ſuetudinem. Hęc tamen & ſimilia bona intentione facta, venialia tantùm ſunt ordinariè, vt docet *Tol. Leſſ. l.c.d.1. Nau.* & *Lay.* quia eſt materia leuis, & actio ex ſe non mala; & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, vt ſi rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter laſciuam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio ferè mortalis, vt *Laym. l.c. ex comm.*

DVBIVM II.

De Diuinatione.

Quid & quotuplex ſit?

Reſp. I. Diuinatio eſt, cùm quis opem Dæmonis tacitè vel expreſsè inuocat, vt noſcat res contingentes, & liberè futuras, aliter ve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, inuoluitur tacita Idololatria, quòd Dæmoni tribuatur cultus diuinus: ſi uerò ſint tales, quas Dæmon naturaliter ſcire poteſt, (nam ex ſignis, aliiſq; modis, occultiſſima quæq; cognoſcere poteſt, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras. *v. Delrio. l.4. c 2. q.4. Sanch. 2. mor. c.38.*) nihilominus illicita eſt: eò quòd commercium habeatur cum Dei iurato hoſte: quod importat quondam proditionem, & Apoſtaſiam à Deo; ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valen.* ſuperſtitionem. *vid. Lay. c.3. Bon p.3. S. Th. 2.2. q.5. art. 1.*

Reſp. II. Diuinatio eſt duplex: vna in qua eſt inuocatio vel pactum expreſſum cum Dęmone: & generali nomine dicitur Necromãtia; vt cum Dęmon occulta docet per pythones, arreptitios, præſtigias, per perſonas mortuorum uel uiuorum apparentium, aliaue ſigna in aere, aqua, igne ſpeculis. Alia eſt, in qua tantùm eſt inuocatio uel pactum tacitum, ſeu interpretatiuum; ut cùm ex lineamentis corporis, vocib. garritu auiũ, & ſimilibus quib. ſe Dæmon immiſceret ſolet, quęritur cognitio, ad quam ea ſunt improportionata *D. Th. q.95.* Cùm vero utriuſq; ſpeciei uariæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto, quod ſecundum ſententiã communiorem, in genere moris non differant, nec ſpecialem habeant malitiam, ideòq; in confeſſione non ſit opus explicare, an v.g. facta ſit diuinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſariò eſt, vtrum inuocatio ſiue pactio expreſſa; an tacita interuenerit; quia ſiue hæ moraliter inter ſe ſpecie differant, ſiue nõ, notabiliter tamẽ mutat iudiciũ Confeſſarii.

 v. Lay.

v Lay. l c. Sanch. l. c. Leſs. l. c. d. 5. Delr. l. 4 diſp. 4. c. 2. Bon. q. 5. p. 4.

Reſp. III. Diuinatio quæ fit per pactum expreſsũ, & quà Dęmõ expreſsè inuocatur, excuſari non poteſt à mortali: eam verò, quę fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excuſari à mortali quidam aſſerunt; videlicet tunc, cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur; ſed tantùm timor quidã, aut ſuſpicio concipitur euẽtùs futuri. *Lay. l 4. tr. 10. c. 3. Sã. Leſſ. Sua. Cai Bald. t. 2. l. 4. d 4. n. 22 &c.* eò quòd tũc ſuperſtitioſa verè nõ ſit, cùm intentio nõ ſit talis. *v. Sua. Leſſ. Sanch. Lay. Cai. Nau. Sa. vr Val & Tann. d. 5. de rel. q. 7. d. 1. n. 21 & dub. 2. nu 25* Ex dictis *reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I. Expreſsè cenſetur inuocare, ſeu conuenire, & pactum facere cùm dæmone, qui vel verbis dæmonem inuocat, uel ſaltem facto aliquid vſurpat, per quod ſcit aut putat dęmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoſcendũ, uel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medij adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon ſe immiſcet; licèt præter intentionẽ vtentis ſit eum inuocare, vt docet, *Suar. Leſſ. & Sanch. ll. cc.*

III. Non excuſatur à peccato, qui vtendo talibus rebus, de quibus conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur ſe nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dæmon implicite ijs inuocatur, vti præter citatos docet. *Lay. & Bon ll. cc.*

IV. Neq; is excuſatur, qui talia media vtilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia vſurpanda inducat. *v. Sanch. 2. mor. c 38.*

V. Si quis ab aſtris, ſomnijs, ſimilibuſue ita dependeat, vt omnes pœnè actiones ſuas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Leſs. Suar. Sanch. l c.*

VI Ex talium obſeruatione ſemel atq; iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris; veniale tantũ eſſe cẽſet *Cai. & Armilla V. Somnium*; vti & ſubinde timere leuiter ne ita ſit, aut eueniat quod portendunt, vt notat. *Suar. ſuprà l. c.*

VII. Communiter & vt plurimum, in ſimilibus, in quib. tacitũ tãtùm eſt pactum, venialiter tantùm peccari, docent conſequenter

ter Doctores ſuprà citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid iſtorum interuenit, quæ à mortali excuſare dicunt, vt v.g. quòd fides integra non adhibeatur. *Sanch l.c.n.*23.*Caiet. in ſumma Armilla, &c.* Rectè tamen notat *Delrio*; eſſe ſemper rem valdè periculoſam, iuxta illa ſuas actiones dirigere, etiam non credendo. *vid. Sanch.l.c.*

VIII. Licita eſt 1. Phyſiognomia, quæ ex vultu, diſpoſitione, & habitudine corporis & membrorũ. 2. Chiromantia, ſi ex lineis, & partibus manuum, conſideret temperiem corporis, imò etiam animi propenſiones & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex ſomnijs coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diuturnas 4. Item illa, quà ex auium, piſcium, aliorumve animalium uoce, motu, alijſve actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur futuri ut plurimum, v.g. ſerenitas, pluuia, &c. 5. Aſtrologia naturalis; quæ effectus corporeos, & naturales, ut uentos, eclipſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit, quæ ad medicinam, uel agriculturam conducunt: imò etiam, cùm ex puncto natiuitatis, ſiue horoſcopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales ſunt, & medijs proportionatis vtuntur. *Leſs. l.2.c.*43.*d.*7.

IX. Illicitæ verò ſunt omnes prædictæ diuinationes, ſi ex ijs aliquid noſci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt; ut circa affectus contingentes & liberos, aut quæ à Deo pendent, ut circa ſtatum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, ſtatum uitæ, & ſimilia, quorum electio uoluntaria eſt, & a libera hominum uoluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto theſauro abſcondito, *v. Leſs. l.c. & Bon. d.*3.*q.*5.*p.*3 *n.*11. *Suar. Sanch. l.c. Bon. n.*11.

X. Peccant, qui Aegyptios de fortuna conſulunt; & quidẽ ſi fiat cũ firma fide, uel ſcãdalo, &c. mortaliter: ſi uerò cauſa curioſitatis uel riſus, ut fit communiter, uenialiter tantùm. *Fill. & Sanch.*

XI. Superſtitioſa eſt diuinatio, quæ fit per ſortes diuinatorias, ad futurũ uel occultũ aliquid cognoſcendũ, quaſi ſortib⁹ uis aliqua diuina inſit; ut ſi quis v.g. ex taxillorum proiectione & diſpoſitione diuinet, quis ſit obtenturus uictoriã, beneficiũ, &c. Idẽ ferè eſt de ſortibus cõſultorijs, quibus inquiritur; quid in hac uel illa re ſit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ ſunt

quando cauſæ neceſſitas & honeſtas exigit aptiorq; modus dubium uincendi non apparet: dummodò fiant præmiſſa oratione, cùm debita reuerentia, & iudicium non expectetur niſi à ſolo Deo: v. g. ſi quis hærens in biuio aliter quoad uiam ſe determinare non poſſit; uel ſi diuino inſtinctu, aut iuſſu fiant, vt 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. *Fill.Sanch.Bon.l.c.*

XII Sortes diuiſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumq; licitè fieri poſſunt, ſiue ad honeſtum ludum, ſiue ad hæreditatis diuiſionē ſiue ad litis compoſitionem; dummodò litigantes, qui æquale ius habent, conſentiat: quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos, qui ad aliquam rem ius habent, ut illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex ijs ſi occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, vt *Lay.l.*3.*t.*4. *& Bon* tum quia officia ſæcularia, non ſorte: ſed ſecundum perſonarum aptitudinem ſunt diuidenda, etſi inter plures æquè aptos & dignos ſorte agi poſſit. *v. Leſſ.c.*43.

XIII. Poteſt excuſari à ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle diuinare oſtendit loci cauſa. Ratio, quia non eſt actus ſuperſtitioſus nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantùm vanitas aliqua. *Suar. & Sanch.Reg.m.l.* 17.*n.* 170.

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria?

Reſp.I. Ea eſt quando tribuitur honor creaturæ ſicut Deo. *D. Th.q.*94.*ar.*1. Id verò fit, ut docet *Leſſ.l.*2.*c.* 43. non tantùm ſacrificio, ſed etiam quouis ſigno honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo ſe ſubmittere intendit, v. g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Iouis.

Reſp.II. Idololatria eſt duplex; alia Materialis, ſine ſimulata, ut cùm quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaq; uel perfecta, ut cùm quis adorat Idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum; uel imperfecta, cùm quis uel ex odio Dei, uel ex affectu aliquid à Dæmone aliaue creatura obtinendi, ipſi quaſi Deo cultum defert. *Lay. l.c.ex S. Aug.& S Th.* Vnde reſolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate uel hæreſi, cùm ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo. aliquando non.

II Ido-

II. Idololatria, etiam materialis & ficta, eſt grauis, & mortale peccatum; quia eſt ſaltem mendacium pernicioſum, & contra religionem: ſæpè etiam contra confeſſionem fidei externam. *Sanch.l.*1.*c.*37 *n.*21. *Azor* 1.*p.l.*9.*c.*11.

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, eſt peccatum grauius, quàm perfecta. *v. Lay.l.*4.*t.*10.*c.*2. *Sanch.l.c.*

D V B I V M IV.

Quid, & quotuplex ſit Vana obſeruantia, & vnde colligatur.

Reſp.I. Ea eſt ſuperſtitio, quà medio aliquo improportionato, & à Deo non inſtituto, procuratur aliquis effectus, v.g. ſanitas, ſcientia, &c. *S. Th.*2.2.*q.*95.*a.*1. *Bon.* & *alij.* Differt autem à diuinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem, illa verò ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quòd vtraq; nitatur pacto dæmonis, eiq; tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta ſunt, proportionaliter huic accomodari debent.

Reſp.II. Diuiditur 1. ſicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expreſſo cum Dæmone: & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor ſpecies. *Prima,* dicitur Ars notoria, quæ inſpectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. vtitur ad ſcientiam, repentè ac ſine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptiſtæ. *Secunda,* dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale eſt) quæ verſatur circa corpora variè immutanda, alioſq; effectus miros. *Tertia,* eſt obſeruatio euentuũ, quà ex conſideratione alicuius euentus conijcitur, quid ſit futurum: vt v.g. ſi ex eo, quòd caſu occurrat vulpes, canis, aut cadauer certa imminere credat, & indè actiones ſuas moderetur. *Quarta,* dicitur obſeruatio ſanitatũ, cùm adhibentur quædam ſigna, orationes, certus numerus crucium, ſacra verba, &c. velut neceſſaria, & efficacia ad pellendos morbos; Idẽ eſt de geſtatione reliquiarum cũ vana circumſtantia, v.g. in tali cauſa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanc.c.*40.*n.*11. *Fill t.*4.*c.*6.*n.*157.

Reſp.III. Vana obſeruantia, ſicut diuinatio, eſt peccatũ mortale ex genere ſuo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod à ſolo Deo expectari debet: tũ quia nititur pacto cũ dæmone, *Leſs. Bon.q.*5 *p.*4. & *alij.* Nec poteſt excuſari à mortali ex paruitate materiæ, quia ſimpliciter &

in omni materia, vſurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliũde tamen fieri poſſe vt non ſit mortale docet *Aut. ſup.citt. dub.2.reſ.3.* 1.ratione ignorantiæ, ſi pactum ſit implicitum tantùm.2.Si non adhibeatur fides,licèt timeatur ita eſſe,vel futurũ, *v.dicta de diuinat.du.2.reſp.3.caſu 7.& Leſſ.dub.8.n.53.& 66.*

Reſp IV. Vana obſeruantia cognoſci poteſt. 1. Ex inſufficientia cauſæ adhibitæ ad effectum; ſi nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de ſupernaturali legitimè conſtet. 2. Ex adiunctione falſæ, vel vanæ circumſtantiæ, ut v.g. ſi flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro ſerico; ſi nomine adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falſa, vel apocrypha, v.g. Chriſtum habuiſſe febres, vel ſpaſmum, &c. Item ſi ponatur vis in modo ſcribendi, v.g. Euangelium S.Ioannis à virgine oriente ſole, &c. Si effectus ſtatim euaneſcat, &c. *Delrio. l.2.q.5.Sanch c.40.n.43.* Ex dictis reſolues.

I.Superſtitioſum eſt 1.Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quiduis aliud vſurpare, ad ſcientiam aliquam ſubitò acquirendam. 2. Geſtare amuleta, ligaturas, & inuolucra falſis characteribus conſignata contra vulnera, vel ſubitam mortem, ne poſſint lædi, vel ne ſanguis effluat,vel ad conciliandam inuiſibilitatem,impenetrabilitatem, amorem,fortunam,nocumenta,& maleficia. 3. Ex caſu fortuito conijcere de euentu, v.g. ſibi aliquid boni vel mali euenturum; vt ſi manè egrediens pedem offendat,ideoq; domum regrediatur,timens aliquid infauſti.4.Dies alquos habere tanquam fauſtos, alios verò infauſtos, ideoque negotium omittere, v.g. die Veneris nolle vngues præſcindere. 5.Fœminarum carminatricum benedictiones,& preces ad morbum depellendum adhibere.6.Projicere ſtatuam alicuius Sancti in flumen vt pluat. Si putentur Miſſæ non prodeſſe defunctis, niſi legantur ſeptē,cum ſeptem certi coloris candelis,& ſeptem eleemoſynis.8.Si vnguento armario, quo gladius inungitur, abſens curetur. 9. Si certo feſto, v.g.S. Ioannis, certa orentur,vel feſto S.Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, vt cognoſcatur cui debeant nubere. 10. Si quibuſdam precibus, imaginibus,aut characteribus,aut crucibus tribuatur certa & infallibilis,uis,v.g. euadendi ab hoſte, expellendi morbos, non moriendi ſine præuia confeſſione,non incidendi in infortunium,&c. Aliud tamen eſt,ea per orationes petere ac ſperare. *Delrio l.3.p.2.q.4.ſ.7.*

Suar.

Suar.c.15.Leſs.c.44.d.3.Sanch.n.34.& 37.Fill.n.150.

II. Superſtitioſum non eſt, 1.Obſeruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (*v.g.*die S. Ioannis Baptiſtæ) purgandis corporibus,cædendis arboribus,&c.2.Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias geſtare ad Dei tantum honorem, & ſine dictis vanitatibus. 3.Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentū circumducere,die alicuius certi Sanctis equis venam ſecare,&c. ſi ſcilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis aſcribatur. Aliud tamen eſſet, ſi putarentur tales circumſtantiæ infallibiles.aut planè neceſſariæ, aut per ſe efficaces. *v.Nau.in man.c.*11.Addit *Lay*.ex *Ca.*ſi homines rudes, bona fide & ex deuotione,aliquem ritum ab Eccl.non receptum obſeruent, aliquando in ſua ſimplicitate relinquendos;cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide.à ſuis maioribus acceperunt, 4. Nec damnandæ quædam deuotiones, quas uocant Nouendiales,(*v.g.* nouem ,uel ad exemplum S.Gregorij triginta,vel alium certum numerum Sacrorum celebrare,cum certo numero, & magnitudine candelarum, & ſimilia) ſi fiant in memoriam alicuius myſterij,v.g.nouem menſium,quibus Chriſtus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Eſſet tamen ſuperſtitioſum, credere eas preces non prodeſſe in maiore vel minore numero. 5. Multi excuſant etiam eos, qui ſanant morſus a rabido cane, quòd putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam, & ſic tenet. *Nauar.in man.c.*11.*vid.Sanch Lay.Bon ll.cc.*

III. Non eſt illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per ſuperſtitionem cognita eſt, modò eius obſeruatio aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio eſt, quia licèt illa cognitio malè parta ſit, peccatum tamen tranſijt, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. *v.Sanch.2.mor.c.*38. *Bon.q.*5. *p.*4.*Lay.l.*4.*t.*10.*c.*4.

D V B I V M V.

Quid ſit Maleficium, & quomodo poſſit tolli?

Reſp. I. Maleficium, eſt uis nocendi alijs, ex pacto,& cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quòd hæc intendat facere mira; illum autem dirigatur ad nocendum. *Tol.l.*4.*c.*10.*Fill.to.*24.*c.*8.*q.*1.

Reſp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium ſeu philtrum, cuius vſus eſt ad carnalem amorem uel odium excitandum,

Dæmo-

Dęmone hominis phantaſiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, ſi maleficio ſic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui perſonæ, vel eius bonis damnum infertur. *Fill l.c.n.*183. *Azor.to.*1.*l.*9.*c.*26.

Reſp.III. Contra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina. 2. Exorciſmis, & Sacramentis Eccleſiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Deſtructione ſignorum per quæ Dæmon nocet, abſq; alio tamen maleficio. *Nau.& com. alij*. Si maleficus licito modo poteſt maleficium tollere, licet eū ad id accerſere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, non tamen interficere ſi nolit)*Lugo, Dia.p.*8.*t.*7 *R.*53.idque etiamſi conſtet eum id facturum per nouum maleficiū: ſicuti ex cauſa licet ab vſurario petere mutuū ad vſuram. Ratio, quia cùm habeam ius petendi quod ab illo rectè præſtari poteſt, & eſt indifferēs, imputabitur illius malitię, ſi id male faciat. *v.Sanch.l.*7.*de mat.d.*95.*n.*11.*Fill.n* 192. *Leſſ. lib.*2.*c.*44.*d.*6.contra *Delrio* 5. Licet etiam contrarium ſignum poſitiuum apponere, ex ſe tamen honeſtum; v.g ſi Dęmon eſſet pactus cum malefico, ſe tam diù nociturum, quamdiù maleficiatus ſe cruce non ſignaret, aut lauaret corpus (nam plerumq; fit cum tali aliqua conditione, v.g.ut tamdiu duret, quādiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defoſſa) licebit illi ſe ſignare, lauare, &c. *Suār.Leſs lib.*2.*c.*44.*n.*45. Ratio eſt, quia non eſt intentio poſitiuè recuperandi ſanitatem eo medio, ſed tantùm tollendi ſignum, & diſſoluendi pactum cum Dæmone. Vnde ulterius patet, licere repercutere ſagam quæ te tetigit; ea enim repercuſſa ſolet noxa ceſſare, vt habet *Leſs.l.c.* & *Sanch. lib.*7.*de matr.di.*95.& 96.6. Si maleficus non poteſt tollere maleficium, niſi per nouum, non licet eum ad id inducere, quia id eſſet inducere ad peccatum, & actui intrinſecè malo cooperari. *Suar.Sanch.Leſs & c.ll.cc.*7. Si dubitetur an poſſit ſine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet *Lay.lib.*4.*tr.*10.*c.* 4.*n.*9.*ex Sanch.& Suar.* quia eſt periculum peccandi. Faciliùs autem præſumi poteſt, eum qui ſigna poſuit, poſſe ea ſine nouo maleficio deſtruere, quam eum qui non poſuit. Vnde ſi hìc ſuam operam offerat, priùs erit examinandus de modo ſoluendi. *vid. Lay.hic Bon.d.*3.*q.*5.*p.*5.

Qua.

Quæres. Quomodo Confeſſario agendum cum Diuinatoribus, Magis, &c.

Reſp.I. Examinandi ſunt, præterquam de varijs ſuperſtitionibus. 1. Quo fine tali ſuperſtitione ſe addixerint, v.g. an ratione vehementis paſſionis, triſtitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut ſanctitatis nomen conciliandi, quæ eſſet ſacrilega hypocriſis. 2. De apoſtaſia, idololatria, & hæreſi: abnegant enim Chriſtum & Deum: renunciat Sacramentis: habent Dæmonem pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miſerum, & conſequenter illius aſſeclas non eſſe damnandos. 3. De blaſphemijs in Deum & Sanctos de ſacrilegijs: abutuntur enim rebus ſacris, vt aqua benedicta, Euchariſtia, &c. 4. De luxuria, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanc. Fill. Bon. l. c.*

Reſp.II. Monendi ſunt, eos teneri 1. Pactū expreſſum, ſi quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare & diſſoluere. 2. Libros ſuos, ſchedas, ligaturas, aliaque inſtrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum ſi habet: ſi verò ſolus Dæmon id habeat, non neceſſariò cogendus eſt ut redat: quia pactum ſufficienter diſſoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata reſarcire: ad quod proinde etiam tenetur Fiſcus, (vbi ueneficorum bona confiſcantur) vti & hæredes, ſi ad eos bona deueniant. *Lay. l. c. Suar. to. 1. de rel. l. 2. c. 17 Sanc. l. c. cap. 40. Fill. &c.*

Reſp. III. A Parochis moueri, & à Confeſſarijs examinari circa hoc præceptum potiſſimum debent, 1. Opiliones, qui varijs dedit eſſe ſolent obſeruationibus, vt gregem ſuum à lupis, vel ſcabie, uel alijs incommodis, tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos ſanandos vtuntur uerbis, uel ex pſalmis, uel ex oratione Dominica deſumptis. 3. Ruſtici, qui ad ſananda pecora manibus & ſuperſtitioſis obſeruationibus vtuntur, uel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, uel ex matrice, uanas, & ſuperſtitioſas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt ſecum ſacra nomina, uel orationes, ad certitudinem, quòd in bello, uel duello non ſint vulnerandi, nunquam aqua, igni, uel ſubita morte perituri.

CAPVT II.

De Irreligioſitate, eiuſque ſpeciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreuerentiā Dei, & eſt tentatio Dei, aut Periurium,

vel tantùm tendit ad irreuerentiã rerum ſacrarũ, & eſt Sacrilegiũ, aut Simonia. De Periurio, in ſecundo precepto, de reliq. hic

DVBIVM I.

Quid ſit Tentatio DEI?

Reſp. Tentatio Dei, eſt dictum uel factum, quo quis explorat num Deus ſit potens, ſapiens, miſericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S.Thom.2.2.q.92.a.1.Sanc.&c.* Ea eſt duplex, ſcilicet vel Formalis, quando quis expreſsè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt ſi quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam eſſe veram; vel det ſe precipitem ex turri, vt experiatur, an Deus ſit miſericors, eum eripiendo à læſione: vel eſt implicita & Interpretatiua, quando quis etſi expreſsè non intendat Deum tentare, id tamen petit vel agit, quòd ſuaptè natura eò referri videtur, ut ſi quis ſe committat periculo, à quo uel nullo modo, uel uix poſſit eripi niſi miraculosè; vel ſi media naturalia omittat, ſperas à ſolo Deo effectum, v.g. in morbo periculoſo reſpuens medicinam, petenſq; ac ſperans a Deo temerè ſanitatem *Nauar.c.11.Leſs.n.4.* Item ſi ſine neceſſitate & cauſa rudis abſque præparatione velit concionari, ſperans à Deo ſibi ſuggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Leſs. Lay.l.4.t.10.c.5.* Vnde reſolues.

I. Tentatio Dei Formalis eſt peccatum ex genere ſuo mortale, in quacunque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptum redundat; vel magnam irreuerentiam, curioſius agendo cum Deo quaſi cum ludione. *Leſs.l.2.c.45.d 1.Sanch.l.2.c.34.Suar. & cæteri commun.*

II. Interpretatiua tentatio cui dubitatio illa deeſt, plerumq; eſt tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actus, ignorantiam inconſiderationem, vel paruitatem periculi. Imò ſæpè nullum eſt peccatum, quando ſcilicet iuſta cauſa ſubeſt, v.g. Dei inſtinctus, neceſſitas, vel pia vtilitas. *Sacr.Tol.Cai.S.Th 2.2.q.9.*

III. Si quis in puteum ſe conijciat, ad declarandam Dei erga ſe prouidentiam; aut ſupra prunas ambulet, ad innocentiã oſtendendam, eſt interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam ſunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem vel frigidam, &c. de quibus *v.Binsfeld.& Delrio l.4.diſp* Licèt enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probarit, id contigit,

tigit, vel quia Deo inſpirante factæ ſunt, vel quia innocentes ad eas compulſi ſunt libetati. *Bon d.3.q.9.p.1.*

DVBIVM II.

Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium?

Reſp. Sacrilegium, eſt violatio rei ſacræ, hoc eſt, dicatæ cultui diuino; & peccatum mortale ex genere ſuo; ſi opus ſpecialiter repugnet cum rei ſanctitate, non verò, ſi generaliter tantùm repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant ſanctitati, v.g. templi, ita vt ibi tum veniali peccato committantur. Eſt autem Sacrilegium triplex, Perſonale, quo perſona; Locale, quo locus, & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Tho. 2.2.q.99.a.3.& cæteri Theologi.* Vnde reſolues.

I. Perſonale ſacrilegium eſt percuſſio Clerici, pertractio eiuſdem ad iudiciũ ſęculare, itẽ luxurioſa violatio perſonæ Deo per votum caſtitatis ſacratæ de quà *v. infrà t.4.c.2.de 6 prac. dub.2.*

II. Locale ſacrilegium eſt omnis actus, quo Eccleſia polluitur, vt eſt v.g. occiſio hominis, effuſio humana ſanguinis, vel ſeminis, illicita & notoria: ſepultura excommunicati, uel non baptizati: item ſi actus quidam profani fiant in Eccleſia, & repugnantes eius immunitati, vt ſi negotiationes, illiciti concubitus, & ſpurcities, ſeditiones, concilia ſæcularia, ſtabulationes equorum, incendia, effractiones, ſpoliationes. Item ſi materia rei ſacræ vel Eccleſię, directè ad profanos vſus conuertatur; ſi reus ex Eccleſia uelut aſylo extrahatur, niſi tamen ſit latro publicus, uel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficiũ fiducia aſyli iſtic commiſerit. Denique, ſi furto auferantur res Eccleſiæ, aut ibi depoſitæ. *Lay. c.7. Bon. q.6.* Si vero res ablata fuerit per accidens tantùm in Eccleſia, v.g. crumena viri diuitis, probabiliter non committi ſacrilegium, docet *Dia. p.1. t.7. R.27. ex Fagund. & ſex alijs*, contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale ſacrilegium eſt indigna tractatio & adminiſtratio Sacramentorum; vt ſi miniſtrentur, vel ſuſpicantur cum peccato mortali. Item profanatio vaſorum & inſtrumenrorum ſacrorum, v g. ſi quis calice vtatur in conuiuio; ornamenta altarium vel ſacerdotum ad vſus profanos applicet; intellige de ijs; quæ conſacrari, vel ſaltem benedici ſolent: nam ad nuptias, vel communem vſum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cætera quæ mediatè ſeruiunt miniſterio

ſacro,

ſacro, non eſſe peccatum docet *Tambur. exped. ſacrif. l. 1. cap. 2.* niſi fiat ex aliquo contemptu ſaltem implicito, vt ſi ſemper & indifferenter ſic vtaris ſupradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenſo, & ſimilibus benedictis, quòd in modicis iſtis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Eccleſia vt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. *v. l. c.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio ſacratum imaginum & reliquiarum. Item abuſus Scripturæ ſacræ, v. g. ad ſtabiliendas hæreſes, vel res turpes. Item raptura bonorum Eccleſiæ, ſuppreſſio piorum legatorum, vel iurium Eccleſiæ defraudatio, &c. *v. Fill. t. 2. tr. 24. c. 9. Regin. l. 19. n. 57. Suar.*

IV. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omiſſionis, v. g. ſi quæ ad ſacrificium ſpectant, vt corporalia & ſimilia ſint valdè immunda. *Bonac. de Euch.*

V. In confeſſione exprimenda eſt ſpecies, & materia ſacrilegij. Ratio prioris, quia ſæpè diuerſam malitiam habet; v. g. percuſſio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio poſterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam, v. g. ſi ſit contra Euchariſtiam, addit ſecundùm *Gordonum*, communi violationi rei ſacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patinas, aras, agnos cereos, &c. chriſmate delibuta, non licet fœminis & laicis. Citra contemptum tamen non eſt mortale, ſi vacua ſint; & ſi cauſa ſubſint, nec veniale. *Suar. Tambur. l. c.* §. 1. ſine cauſa autem, veniale eſſe docet *Suar. Conin. &c. communiter:* licèt *Tambur. l. c.* ex *Sa, &c.* contrarium cenſeat probabile; vti & ſi corporalia vel purificatoria lauentur ab iiſdem. *v.* §. 2. Cætera autem, quæ Euchariſtiam immediatè non contingunt, nec chriſmate vnguntur, ut mappas, veſtes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet *Suar. Laym. Tamb. l. c.* vbi ex *Palao, &c.* idem concedit de reliquijs: ſicut etiam, ut eaſdem thecis incluſas penes ſe habeant, vel laici in publicis proceſſionibus geſtent. Idem docet cum *Layman.* de pixide ſiue ciborio, & lunulà benedictis, quando ſacram Euchariſtiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatorijs, quando poſt ſacrum vſum lota ſunt, ex *Laym.* & *Bonac.* imò etiam ante lotionem. *Laym. Tambur. l. c.*

DV.

DVBIVM III.

De Simonia.

ARTICVLVS I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESp. Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, uel ſpirituali annexum. *D. Thom.* 2.2.q.100 *a.*1.*Lay.l.*1.*tr.*10.*c.*8.*&c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus uerbis intelligitur quiuis contractus onerosus, ſiue venditionis, ſiue locationis, ſiue permutationis, aut renunciationis; quia ſimonia non conſiſtit ſine pactione aliqua tacita, vel expreſſa, & obligatione ex pacto. Quod addo: quia obligatio naturalis quæcunque, vt gratitudinis, ſiue antidotalis, non ſufficit: vg. quando quis ſperat vel intendit tantùm, non tamen obligat. *Sa, V. Simonia.* Ratio quia non facit contractum. *v. Bon. de Simo. d.*1.*q.*6.*p.*1.*Leſſ. lib.*2.*c.*35.*d.*20. Dicitur 2. *pretio temporali*, ſiue illud ſit muneris, ſiue linguæ, vt eſt laus, vituperium, patrocinium: ſiue obſequij, & famulatus. Dicitur 3. *ſpirituale*, quo nomine intelligitur res ſupernaturalis ad ſalutem ordinata, ſiue ſit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: ſiue cauſaliter, vt ſunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia: ſiue ſit effectus & vſus poteſtatis ſupernaturalis, vt eſt conſecratio, abſolutio, diſpẽſatio, benedictio, excommunicatio, electio: præſentatio; confirmatio collocatio beneficij, alijque actus iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, Dicitur 4. *ſpirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non ſunt per ſe ſpiritualia, ſed ad ea ordinantur, iiſque ſunt annexa, ſiue antecedenter, vt ius patronatùs reſpectu beneficij, vaſa, & ueſtes ſacræ reſpectu Sacramentorum: ſiue concomitanter, vt labor in adminiſtratione Sacramentorum, iuxta ſenſum infrà dicendum; ſiue conſequenter, vt reditus beneficiorum, qui dantur propter officium ſpirituale. Vnde patet, malitiam ſimoniæ conſiſtere in irreuerentia, quæ cõmittitur, dum res ſpirituales inſtar temporalium pretio æſtimantur, & cõtractibus ſubijciuntur; atque eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, nec veniale fieri poſſe ex materiæ leuitate; quia nullum donum gratiæ: licet paruum, poteſt vendi ſine graui irreuerentia, tum ipſiuſmet doni, tum etiam Dei. Poteſt tamen eſſe veniale, ob actùs imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. t.*3.*de rel. l.*4.*c.*36. *Azor. Fil. Lay. l.c. Leſſ. l.*2.*c.*35.*d.*1.

Reſp. II.

Reſp.II.Simonia eſt triplex.*Prima*;dicitur Mentalis;cum exterius uel nihil datur temporale, & dicitur Purè mentalis, vel cum aliquid datur, & dicitur Mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſine vllo pacto externo. *Secunda*, dicitur Conuentionalis, quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſine reali executione:diciturque.Pura,ſi ſiſtat in mutua conuentione; Mixta autem, ſi de reali & conuentionali aliquid participet,vt v.g.ſi ex altera tantùm parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium,vt illud ſibi alteri reſignet;vel cum onere dandi certam partem fructuum.*Tertia*,dicitur Realis,quę ſcilicet vtrimque realiter completur. *v.Leſs.l.c d.6.*

2.Simonia diuiditur in eam,*quæ eſt iuris diuini*. eſtque prohibita propter malitiam ſuam,v.g.hoſtiam conſecratam vendere, & eam.*quæ eſt iuris humani* eſtque mala tantùm propter prohibitionem.Et ſic ab Eccleſia prohibetur, 1.Venditio beneficiorũ, ſecundùm id quod ipſis temporale eſt, ſcilicet quoad ius præciſum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinſecè tantùm ordinatorum ad res ſacras,v.g.Sacriſtę,OEconomi,Aduocati Eccleſiæ Theſaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta; vt ſuadeat alteri, ut det beneficium. 4 Pactio de reſignando beneficio,vel ſoluendo penſione,ſi alter beneficiũ tibi impetret.5.Permutatio, & reſignatio beneficiorum: item reſeruatio penſionis ex beneficio reſignato; & in caſu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. ſi abſque ſuperioris authoritate fiant; quæ ſi accedat, licita erunt. 6.Acceptio muneris, etiam ſpontè oblati,pro examine ad Parochiam,ex *Trident.ſ.24.cap.* 18. pro collatione ordinum, pro tonſura, literis dimiſſorijs,ex *Trident. ſ.21.cap.*10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, ſi ſalarium non habet, & conſuetudo permittitur. 7. Exactio pecuniæ pro admiſſione ad religionẽ,nõ pro ſtatu tantùm,is enim ſpiritualis eſt, ideoque iure diuino inuendibilis; ſed etiam pro onere ſuſtentationis: niſi monaſterij tenuitas, uel conſuetudo contraria excuſent.*Lay c.vlt.Bon.d.1.q.1.& 2.Leſs.Azor.3.p.l.* 12.*c.*14.Ex dictis reſolues,

I. Simonia eſt,concionari,cathechizare,Miſſas facere pro pretio, niſi excuſetur ratione laboris: non intrinſeci (is enim ſacer eſt, & inæſtimabilis, ſcilicet uel ipſa actio ſacra, vel in ea intrin-

ſecè

ſecè incluſus) ſed extrinſeci non annexi rei ſpirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Miſſa, uel ratione alterius incommodi pretio æſtimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura ſua ordinantur ad aliquid ſupernaturale & ad ſalutem, non autem ad aliquid temporale: ſicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ, quæ pretio æſtimabilis eſt. *Bon. l.c. ex Suar. Fill. &c. v. infrà l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Lay. l. 1. §. 4.*

II. Item Simonia eſt, dare uel accipere pretiũ pro abſolutione à peccatis, cẽſuris, pro diſpẽſatione in voto, iuramẽto, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Poteſt tamẽ in his aliquid exigi per modum multæ ad cauſam piam applicandæ. *Lay. l. c. n.* 10.

III. Non eſt Simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in neceſſitate. *Suar. Leſſ. Lay.* vel ab iniquè impediente electionem, vel poſſeſſionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia ſi nondum habes ius in re, etſi poſſis redimere vexam ab eo qui tantùm poteſt obeſſe, non tamen ab eo, qui & prodeſſe, & obeſſe poteſt. Ratio eſt, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei ſpirituali, ſed ut alter ad officium rite preſtandum inducatur. Nec ſimiliter ſimonia eſt, dare ſtipendium ad ſuſtentationem Clerici etiam diuitis, promiſſis, concionibus; aut de eo etiam paciſci. Ratio quia non datur tanquam pretium ſpiritualis officij, ſed perſonæ in alterius gratiam occupatæ; nec pro operatione ſpirituali ut ſpiritualis eſt ſed vt in alterius gratiam ſuſcepta, proindeque non eſt eleemoſina, ſed debitum iuſtitiæ *Suar. Laym. lib. 4. tr. 10. cap. vlt. &c.* contra *Rich. Sylu. &c.*

IV. Non eſt ſimonia, reddere uel redimere penſionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo ſpirituali; nec refertur ad functionẽ ſpiritualem. Dixi *temporalem*: quia ſpiritualis, quæ datur v.g. concionatori, uel coadiutori Epiſcopi propter officiũ Eccleſiaſticum in eoq; fundatur, nec differt à beneficio, niſi quod non ſit perpetua, uendi nequit: mixta verò, vt v.g. quæ datur Parocho ſeni, uel Clerico pauperi ad ſuſtentationem, non quidem vendi poteſt, redimi tamen poteſt, modò obligatio recitandi Officium B. V. impoſita non extinguatur. Quod intellige, ſi in loco vbi fit vẽditio, Bulla ſit recepta. Ratio, quia qui penſionẽ redimit non emit ius ſpirituale, ſed extinguit onus tẽporale ſoluendi certã ſummam pecuniæ *Leſſ. c. 35. d. 21. Suar. c. 26 n. 5. Lay. l. c n. 46.*

F V. Non

V. Non eſt Simonia iuris Diuini,(etſi quandoq; iuris humani eſſe poſſit) ſpirituale cum ſpirituali permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs, &c. vel dare tẽporale pro temporali, vt ſi calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas; vel dare temporale pro ſpirituali, per modum doni gratuiti; etiam cum ſpe vel intentione excitandi ad remuneratione doni ſpiritualis, vel contra. Ratio, quia gratitudo non reſpicit pretium, ſed beneficium; nec ſoluit debitum iuſtitiæ, ſed antidotale: quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez*, huiuſcemodi dona, ob præſumptionem valdè cauenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quippiam, ſub conditione operis ſpiritualis præſtandi, modò non fiat per modum retributionis ſeu commutationis: vt v.g. ſi parens filio promittat munus, ſi Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic non interuenit contractus oneroſus, ſed ſiſtitur vel in liberali donatione, uel donatione ſub tali conditione & modo *Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. num.* 8.

ARTICVLVS II.

Quæ ſit pœna Simoniæ?

Reſp. I. Sola ſimonia Confidentiæ, & Realis in Ordine, beneficio Eccleſiaſtico, & religionis ingreſſu, pœnas iuris ipſo facto inducit: licet ob ingreſſum religionis rarò incurratur, vt dictum, vel ob tenuitatem monaſterii, vel contrariam conſuetudinem receptam. *Suar. c. 56. 57. Leſſ. d. 23. Lay. l. c* §. 7.

Reſp. II. Ob ſimoniacam collationem & ſuſceptionem Ordinum, etiam primæ tonſuræ, incurritur excommunicatio, & ſuſpenſio Papalis. *Leſſ. d. 14. Lay. l. c.*

Reſp. III. Ob ſimoniam Realẽ in beneficio Eccleſiaſtico, incurritur. 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita eſt electio, præſentatio, confirmatio, & inſtitutio. Vnde talis non facit fructus ſuos: idq; etiam, licet à tertia perſona taliter prouiſus id ignorauerit: niſi tamen contradixerit, uel niſi à tertio data fuerit pecunia per fraudẽ, vt redderetur inhabilis; uel niſi bona fide poſſederit beneficium per triennium. *Leſſ. l. 2. c. 35. d. 31. Lay. l. 4 to. 10. cap. vlt. Bon. d. 1. q. 7. p. 2. n. 20. ex Gomez, Garz. &c.* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per diſpenſationem Epiſcopi obtinendum: alijs tamen beneficijs iure ipſo non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante ſententiam iudicis. *Suar. c. 57. n. 47.*

Reſp. IV.

Reſp. IV. Simonia confidentiæ completa dato, & accepto beneficio, licèt accipiens promiſſionem viciſſim non impleuerit, inducit 1. excommunicationem Papalem vtriq; parti contrahéti, 2 Annullat reſignationem & collationem beneficij: in quo eſt commiſſa; & inhabilitat ad idem poſtea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficijs, & penſionibus antè obtentis, non tamen ante ſententiam latam. 4. Beneficia ſic collata ſoli Pontifici reſeruantur. *Leſs.c.35.d.29.Suar.c.43. Lay. n.76.*

ARTICVLVS III.

An, & cui reſtituendum, quòd ſimoniacè acceptum?

Reſp. I. Nihil ſpirituale ſimoniacè acceptum, præter beneficium, (ſub quo continetur penſio, ſecundùm *Bon.* negãte *Leſſio*) eſt reſtituendum. Ratio, quia cætera vel reſtitui non poſſunt, vt Sacramenta; vel non ſint reſtituendã ante ſententiam, cum Canones aliud non ſtatuerint, ex *Leſſ. in 68. Sua. Fill. & contra Az. Lay. Bon. diſ.1.q.7 p.3 diff.2.* Dixi, *præter beneficiũ:* quia hoc retineri non poteſt etiam ante Iudicis ſententiam; vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque 1.q.1.* tum ex *2. extrau. Cùm deteſtabile, de Simon. v. Bon. l.c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos eſſe reſtituendos; tum quia nullo iuſto titulo poſſunt retineri, cùm acceptio beneficij ſimoniaca, ſit ipſo facto irrita: tum quia ſic expreſſè habetur in *extrau. Cùm deteſtabile, de ſimonia. v. D. Thom. 2.2. q.100 a.6. Nau. l.5. Conſ.62. Leſs. l.2. c.35 dub.31.*

Reſp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinũ, Sacramentorum, & Sacramentalium, ſi notabiliter excedat id, quod pro ſuſtentatione exigi poterat; item pro admiſſione ad Religionem, iure poſitiuo reſtituendũ eſt. Hoc tamen poſterius non niſi poſt latam ſententiam, ſi admiſſus in monaſterium, maneat: quia plerumq; ratione alimentorum retineri poteſt, modo in communem vſum conuertatur. *v. Bon. l.c. Leſs. l.2. c.35. d.30.*

Reſp. III. Acceptum pro beneficio aliauè re ſpirituali, non ſecuta collatione, iure naturæ reſtituendum eſt ei, à quo eſt acceptum: quia deeſt titulus retinendi, cùm non præſtetur id, pro quo eſt datum. Si verò res tradita ſit, ſimonia vtrimq; completa: probabilius eſt reſtituendum eſſe Eccleſiæ, & non danti: quia Eccleſia vtrumque punire intendit. *v. Leſs. Lay. hic l.c. §.9.*

Digitized by Google

TRACTATVS SECVNDVS.

De ſecundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vſurpationem nominis Dei,qualis potiſſimum fit blaſphemando,temerè iurando vouendo & non ſeruando: de quibus hîc agendum.

CAPVT I.

Quid, & quotuplex Blaſphemia.

REſp. Blaſphemia directe oppoſita laudi Dei, eſt verbum maledictionis, vel conuicij, ſeu contumeliæ in Deum; ſiue id fiat attribuendo ei falſa, ſiue negando vera; ſiue tribuendo creaturis, quæ ipſi debentur; ſiue etiam dicendo vera, ſed quæ ad eius dehonorationem, ſeu vilipenſionem tendant: vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita commun. Doctores. S. Tho.* 2.2.q.13 *Bon.diſp.*3.q.8. *Sanch.*2.*mor.c.*32.*Lay.l.*4.*t.*10.*c.*6. *&c.* Vnde reſolues.

I. Blaſphemat,qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait ſe aliquid acturum eo inuito: item qui eum negat; qui feriò iurat per Deos falſos, qui eum vocat Tyrannum, iniuſtum, nolle aut non poſſe nos iuuare, non curare noſtra, Dæmonem eſſe fideliorem,plus poſſe,non omnia benè eſſe ordinata,meliùs in creatione quædam fieri potuiſſe,aut debuiſſe,&c. Quæ ſi quidem quis credat ita eſſe, & non tantùm in ira aut deſperatione effutiat, tunc eſt blaſphemia hæreticalis, id eſt,cùm hæreſi coniuncta: quod in confeſſione eſt addendum quia ſpecie differt ab imprecatiua. *Hurt.* 2.2.*d.*91.*ſ.*12.*§.*54.

II. Reuocantur etiam ad blaſphemiam alia ſigna contra Deum, licèt verba non adſint; vt, ſpuere in cęlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam ſola mente blaſphemia interior committi poteſt, ſicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blaſphemat item,qui in Sanctos,uel ſacra,contumelioſus eſt,intellige,vt Sancti ſunt,ſiue cum habitudine ſaltē virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor cenſeatur tāgi quia alioqui tantùm erit contra duliam, ſi nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale eſt, ſi ioco fiat, v.g.ſi Sāctos Criſpinum & Criſpinianū voces ſutores,

Ioannem & Paulum,eunuchos;graue verò erit,ſi contemptim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos. Licèt verò blaſphemiæ in Deum non admittant paruitatem materiæ; multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Eſcob.t.1.ex.*

IV. Blaſphemat item, qui iratus, etſi non contra Deum, ſed contra alios aut alia, eadem tamen ſeriò profert, quæ ex ſua ſignificatione aut modo loquendi, ac circumſtantijs, important imminutionem diuini honoris, aut improperij; licèt enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter; quamuis id ex ſubreptione ſæpè ſit veniale tantùm, ſi tantùm materialiter fiat.

V. In confeſſione exprimendum eſt,ſi quis(quod tamen rarò contingit) directè & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit.*Lay l.c.*

VI. Blaſphemat item, qui iniurioſè vſurpat membrum Chriſti;vt v.g. perdat te Dei ſanguis,vulnera,mors Dei,caput,paſſio Sacramenta, chriſma, & ſimilia ſacra;cum ea non ad perdendũ, ſed ad ſaluandos nos data ſint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipenſionem contineri.*Lay.ibid.n.12.*

VII.Qui talium verborum conſuetudinem habet,tenetur ſub peccato mortali, ſeriò conari eam tollere. Quod ſi facit, & tamen labitur, poteſt excuſari aliquando; eò quòd iuramenta iſta impetu naturali effuſa non ſint voluntaria, nec in ſe, nec in cauſa,vtpote retracta propoſito efficaci.*Lay.l.1.t.3.c.3.n.6.v.Eſcob. to.1.c.3.n.36.* Si non conatur, idque Confeſſarius notet, neget ei cùm diſcretione abſolutionem.*Lay l.c.*

VIII.Interim plurimi excuſantur ob inaduertentiam in ſubita commotione;tametſi non ſatis excuſate videatur quod quidã aiunt, ijs uerbis aliud ſe non intendere,quã vſurpare tanquã interiectiones ſignificatiuas iræ ſuę,tũ quia æquè ſe poſsũt ſatisfacere ad verba alia, iræ & ſeriæ volũtatis ſignificatiua:tũ,quia tametſi id nõ poſſent,nihilominus nõ videtur licere vſurpare ea quæ ex communi apprehenſione aliorũ ſunt inhonoratiua Dei.

IX.Quòd ſi verò quis in ira contra hominem,nõ indignatus Deo,ſed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, ſeptẽ Sacramenta, v g. ò Dei mors, vulnera,&c. ſine ſcandalo,& ſine ijs circũſtantijs,quibus vilipenſio importatur,nõ ſunt blaſphemiæ,

ſed vana vſurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatũ inter venialia graue, vt *Cai. & Armil. V. Blaſph. & Sãch. ſuprà*. Quanquam propter periculum incidendi in blaſphemias, & quia rarò abeſt ſcandalum, ac nihilominus apud audictes Deus eiuſque ſacra cenſentur inhonorari, rarò excuſantur, & meritò abſterrẽtur homines à ſimilib⁹ dictis, vt notat. *Lay. l. c.*

X. In ira imprecari alijs Dæmonem, grandinẽ, fulgur, &c. etſi multi confundant cum blaſphemijs, non tamen eſt blaſphemia, ſed dira imprecatio: quæ plerumq; (ſaltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob ſubitã commotionem, & inaduertentiam, ad defectum ſeriæ voluntatis, non eſt niſi venialis: quia cùm ſe homines reflectunt, aiunt longè aliter ſe ſentire, ac ſenſiſſe, ita vt videantur interiectiones tantùm quædã eſſe ad ſignificandam iram: tametſi Chriſtianos parum deceat tam abſurdis interiectionibus vti. *Bon. l. c.* ex *Nau. Tol. Regin. &c. Baldel. d. 25. n. 10.* vbi etiam cenſet veniale tantùm eſſe, ſibimetipſi ex ira dæmonem imprecari, eò quòd non lædat grauiter charitatem. Verùm *Mol. &c.* non audent id excuſare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruerſitatem. Graue autem eſt, ſi ſubditi Superioribus, filij parentibus, (licèt materialiter tantùm) ſic maledicant, præſertim in faciem; quia eſt graue contra debitam reuerentiam. *Bald. l. c. v. infrà l. 5. c. 3. d. 6.*

XI. In ira vſurpare Dæmonem, ſine imprecatione, non eſt per ſe peccatum; aſſidua tamen eius nominatio non decet Chriſtianum; & ratione ſcandali poſſet eſſe grauis. *Lay. l. c.*

XII. In confeſſione exprimenda eſt qualitas blaſphemiæ; videlicet vtrum contra Deum, An Sanctos fuerit: illas enim ſpecie differre eſt probabile ſecundùm *Suar. Sanch. Reg. Azor. Lay. Dia. to. 1. R. 50. Lugo d. 15. n. 2. 17.* contrarium tamen tenet *Trul. l. 1. c. 11. d. 2. n. 5.* cum *Dia. p. 1. tr. de circumſt. R. 36.*

CAPVT II.

De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid ſit Iuramentum.

RESP. Iuramentum eſt inuocatio tacita uel expreſſa Numinis diuini tanquam primę & infallibilis veritatis, in teſtem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo cõſiſtit, quòd iurãs, quantum in ſe eſt, cupiat ac velit, Deum id quod iurat teſtari, & manifeſtare

nifeſtare (ſi & quando nimirum illi placuerit, ſiue in hac vita, ſiue in altera) tanquam quod ab ipſo Deo ſit cognitum, & verum. *Ita communit. Doctores. S. Th. 2.2 q. 89 a. 1. Bon. d. 4. q. 1. p. 1. Sanct 3. mor. c. 1 Lay. l. 4. tr. 3. c. 1.* Vnde reſoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quiſquis interius intentionem habet, ſiue formalem ſiue virtualem, & inuocat Deum in teſtē, ſiue his, ſiue illis verbis ac ſignis, ſiue etiam nullis vſus ſit: ita vt, ſi quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet eſſe iuramenta, verè iuret: & contrà. *Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3. c. 1. Lay. l. 4. tr. 3. c. 1.* Quoad forū autē externum, quænā formulæ iurandi rationē habeant, ac proinde quæ verba licitè vſurpari in conuerſatione poſſint, patet ex ſequentibus.

II. Quando dubium eſt de iurantis intentione, iudicari ſolet ſecundùm communem acceptionem verborum, quibus eſt vſus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ: teſtor Deum, uel inuoco Deum teſtem, Item, *auff meinen eidt. bey meinem eidt*: niſi aliud de vſurpantis intentione conſtet: quia multi ita loquuntur; v. g. *ich ſchvvere dir ein eidt; bey meinem eidt*, hoc vel illud faciam; quorum tamen mens non eſt ſeriò illud iurare, ſed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare. *Lay. l. c. c. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi ſolita per eorum conſecrationem, vti & formula illa Principum, *bey Vnſer Fürſtlichen Ehren, oder Trevven*, etſi non ſint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promiſſionis; vti, &, ſi à perſonis illuſtribus, uel nobilibus dicatur, *bey meiner Adelichen Ehren, Trevven, vnd Glauben*. v. *Lay. l. c. c. 2.*

V Formulæ hæ, Deus nouit, Deus teſtabitur ſuo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meam conſciētiam, cenſentur tantùm narratiuè, proferri; non inuocatiuè (atq; adeò non ſunt iuramenta) niſi aliud conſtet, aut ex circumſtantijs probetur. *Lay. l. c. n. 4. Bon. q. 1. p. 2. ex Suar. Leſs. Sanch. &c.*

VI. Non ſunt iuramenta, quæ dicuntur per modum ſponſionis; v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures ne ita ſit, &c. v. *Sanch. l. c. n. 42.*

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit ſe iurare per omne id, per quod poteſt: quia cùm nulla res ſit, per quam abſque neceſſitate iurare licitè poſſit, cenſentur per nihil iurare intendiſſe.

Digitized by Google

VIII. Non ſunt iuramenta,(quòd Confeſſarij & Cathechiſtæ moneant,ne ex erronea conſcientia peccetur)verè,certè, *in veritate*, fide boni viri,per fidē meam,fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis vel Regis;per conſcientiam meam,ſuper conſcientiam meam, &c. vt habet *Leſſ.c.42.d.1.Bon. l.c.* quia tantùm ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis; nec in teſtem adducitur Deus. Eſſet tamen iuramentum,dicere, per fidem Catholicam,per S.Euangelium, quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei,& Euangelij auctor.*v.Lay.l.c.*

IX. Non iurat; qui dicit tam uerum eſt,quàm ſol lucet,quam hic ſedeo,ambulo, &c. Vnde etſi comparatio falſa ſit, tantùm eſt mendacium;cùm nullus in teſtem inuocetur. Idem eſt ſi dicas, quod dico eſt Euangelium eſt inſtar fidei,eſt de fide,&c.

X. Quamuis hæ & ſimiles comparationes; (tam verum eſt, quam Deus eſt, quam Chriſtus eſt in Venerabili Sacramento, quam verum eſt Euangelium; item, tam ſum innocens quàm B.Virgo, vel S. Franciſcus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blaſphemia;id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem inuocatur.Neq;videtur eſſe blaſphemia ſi ſit verum,& animus proferentis ſit ſignificare tantùm ſimilitudinem;vt ſenſus ſit hoc eſſe verùm ſuo modo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Tum verò eſſet blaſphemia,ſi vſurpans intēderet ſignificare tantam eſſe(ſecundum æqualitatē,) in ſuo dicto certitudinem, quanta eſt in ea veritate fidei.*Sanch.2 mor.c.31.*

XI. Non eſt iuramentum cùm quis iurat per creaturas,in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpecialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci cum relatione ad Deum, vt ſi dicas iuro per hanc barbam, veſtem,&c. Cenſetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas,nobiliores;cùm per eas tunc accipiatur earum Creator,ut qui in ijs ſingulariter reſidet, ac relucet,ſic v.g.dum iuratur per cœlū intelligitur illius habitator; dum per terrā, is cuius hæc ſcabellum,dum per templum,is,qui ibi colitur,dum per aliquod Sacramentum, is qui inſtituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus eſt; dum per Euangelia, ea tangendo aut nominando, is cuius ea verba ſunt.*Bon.q.1.p.1.n.4.*ex *Suar.Sanch.ll.cc.*

DVBIVM II.

Quotuplex ſit iuramentum?

Reſp. Diuiſiones aliquot communiter afferuntur;ſed tantùm acci-

accidentales, quæ ſpeciem non mutant, ut in confeſſione diſtinguere non ſit opus. *Suar. Leſſ. Bon. p. 2.* Itaque diuiditur.

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu crucis, ſceptri. Euangeliorum, vel & verbis ſimul, & actione corporali, unde & uocatur iuramentum corporale. *v. Bon. p. 2.*

Secundò. In inuocatorium ſeu Conteſtatorium, & in Execratorium, ſeu Imprecatorium. Illud eſt, quo Deus ſimpliciter vt teſtis inuocatur: hoc autem, quo non ſolum vocatur teſtis, ſed etiam ut vindex, cùm iurans ſe uel alium dilectum, uel aliquid ſui aut ſuorum, ſubijcit Deo puniendum, ſi falſum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus, faciat Deus ut hinc nunquam ſanus ſurgam; nec coniugem, nec liberos uiuos hodie intuear; tollat me Deus ſubitaneâ morte, ęternum damnet, ſuper animam meã, &c. in quib. quando falsò iuratur, an ſit coniuncta altera ſpecies malitiæ contra charitatem ſui, aut proximi, Scholaſtici contrauertunt. Negat *Suar. Val. &c.* quia non ſolet quis, etiam amico ſuo tale malum ex anima imprecari, ſed potiùs cogitat Deum non facturum eſſe. *v. Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò. In Aſſertorium, & Promiſſorium. Illud eſt, quo præterita uel præſentia affirmantur, aut negantur; hoc autem eſt, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatoriũ: ut v. g. per Deũ ego te cædã. Sed hoc referri poteſt ad promiſſoriũ. In cõfeſſione nõ opus eſt explicare, utrũ per Deũ, an Sãctos iuraris, quia eſt eiuſdem ſpeciei malitia, cum iurans ſemper intendat Deum adducere in teſtem. *Suar. Leſſ. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.*

DVBIVM III.

An, & quando ſit licitum iurare.

Reſp. Iuramentum ſi debito modo fiat, licitũ eſt. Eſt de fide. Et quidem eſt actus religionis, ut omnes docent. Tunc autẽ debito modo fit, cum in eo obſeruantur hæc tria, 1. eſt iudicium, quod exigit, ut cũ diſcretione, prudentia, conſideratione, ac reuerentia, non ſine neceſſitate, aut graui cauſa fiat. 2. eſt iuſtitia, quæ exigit, ut quod iuratur ſit res iuſta, licita, & honeſta. 3. eſt veritas: ut nimirũ ſit res vera, aut ſaltẽ ex graui ratione putetur eſſe vera: ita vt, prout ex defectu alicuius horũ, minor, aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare cenſetur, ita quoque maius aut minus committatur peccatum, *Vnde reſoluitur.*

I. Quoad

I Quoad iudicium,ſi hoc ſolum deſit, vt plurimum eſt veniale tantum: vt ſi quis abſq; neceſſitate iuret,ſiue ex leuitate quadam animi, ſiue ex conſuetudine, *v.Sanch.l 3.c.6.n.22.Leſs.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut uenialiter peccari poteſt, iuxta quantitatem negligentię,quam iurans admittit in inueſtigatione veritatis, uel tollenda conſuetudine. *Sanch.n.*10.

III. Et ſic mortalis eſt ſtatus illorum, qui non tollunt conſuetudinem iurandi ſine attentione,ſitne verum hoc an falſum, quod iurare ſolent.

IV. Quod ad iuſtitiam ſpectat, peccat mortaliter,qui iurat ſe facturum rem mortaliter malam; vt ſe aliquem interfecturum quia eſt grauis irreuerentia diuina authoritate ſe ad peccatum mortale quaſi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna quod uelit malum; altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei, odientis omne malum.*Bon.l.c.p.*3.*Leſs.l.2.c* 42.*d.3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam,aut vanam,aut inutilem,aut friuolam,cùm ibi leuis tantùm irreuerentia cenſeatur. *Bon.ib.Leſſ.l.c.*

VI. Item peccat venialiter,qui iurat aliquid contra conſilia Euangelica; ut ſe non ingreſſurum religionem, non daturum eleemoſynam aut mutuum.*Suar.Leſs.Sanch.Bon.l.c.*

VII. Quod ad veritatem ſpectat,cũ hęc deeſt,peccatur mortaliter: quia cõmittitur grauis in Deũ irreuerentia; quippe cũ adducatur in teſtẽ falſitatis,quaſi uel ipſe veritatem neſciat,uel uelit aut poſſit decipere,teſtãdo falsũ. Nec hic excuſat leuitas materię: quia ſiue hęc ſit grauis,ſiue leuis:ſeria,ſiue iocoſa,ęqualiter tamen repugnat Deo teſtificari falsũ:& tale iuramentũ dicitur periuriũ.*S.Th.2.2 q.97 a.7.Leſs.Sãc.Bon l c.*An autem,& quãdo periuriũ poſſit eſſe veniale per accidens,*v.Eſcob.t.*1.*c* 3.*n.6.*

VIII. Nec excuſatur, qui iurat verum, ſi is putabat eſſe falſum; uel qui iurat pro certo de quo ipſe dubitat, etſi à parte rei Verum ſit. *Sotus Nau. Bon l.c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, ſciens eum eſſe peieraturum. Excipe niſi iuſta cauſ , & neceſſitas exigat: quia tunc periurium ex ſola peierantis malitia ſequitur,nec alter moraliter cenſetur illius cauſa,cum vtatur ſuo iure. Quod tamen extra iudicium raro habet locum in priuatis perſonis. *S.Th q.89.Suar.l.3.c.13.& 14. Sanch. l 3.c.8*

X. Non

Digitized by Google

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipſa falſum, quod ipſe bona fide, & cum ratione putauit eſſe verum.

XI. Excuſari ſubinde, quidam ſimplices à mortali periurio videntur poſſe, ratione inconſiderationis, cùm vſurpant quaſdã formulas iuratorias, vt per animam meam; puniat me Deus. Etſi enim ſciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare ſit aliquid graue, & inuocare Deum in teſtem; ſed tantùm apprehendunt confuſam aliquam rationem mali, non tanti momenti. *v. Bon. l. c. Laym. c.* 14.

DVBIVM IV.

An in Iuramento liceat vti æquiuocatione?

Reſp. Iurare cum æquiuocatione, quando iuſta cauſa eſt, & ipſa æquiuocatio licet, non eſt malum: quia vbi eſt ius occultãdi veritatem, & occultatur ſine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quòd ſi autem ſine iuſta cauſa fiat, non erit quidem periurium, cùm ſaltem ſecundùm aliquem ſenſum verborũ, vel reſtrictionem mentalem verum iuret: erit tamen ex genere ſuo mortale contra religionem; cùm ſit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendũ vſurpare iuramentum. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 3. c. 6. Bon. p. 12. Lay. c. 13.* Vnde reſoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, ſed ſponte ſua iurat: quia tunc tenetur vti vocabulis ſecundùm communem ſignificationem, inquit *Tol. l. 4. c. 21.* eò quòd non debeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quãdo iuramentũ iuſtè exigitur, vt à iudice vel ſuperiore, in re graui. *Bo. l. c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per locum & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, vt probabiliter docet *Sanch. l. 3. c. 6.* contra alios, quia ſola diſcretione ſiue iudicio caret. *v. Bon. l. c.*

IV. Licèt æquiuocè iurare, ſi iuramentum exigatur iniuſtè: v. g. ſi quis exigat iuramentum; qui ius non habet, v. g. Iudex incompetens; vel ſi non ſeruet ordinem iuris. Item ſi exigatur per vim, iniuriam, metum, v. g. ſi vir exigat iuramentum ab vxore de adulterio occulto, ſi latrones exigant à te ſyrrum cum iuramento *Sayr. l. 4. c. 5. & l. 12. c. 17. Leſſ. Trul. l. 2. c. 1. d. 15.*

V. Qui exterius tantùm iurauit ſine animo iurandi non obligatur niſi fortè ratione ſcandali cùm non iurauerit, ſed luſerit.

In

In foro tamen externo poteſt cogi ut ſeruet. *Sanch.7.mor.c.10. num.11.Trul.lib.2.c.1.d.10.*

DVBIVM V.

Quæ, & quanta ſit obligatio iuramenti promiſſorij?

Reſp. In iuramento promiſſorio duæ affirmantur veritates, vna de præſenti primaria: quod ſcilicet iurans habeat animum implendi quod promittit; altera ſecundaria de futuro; quòd ſcilicet impleturus ſit, ſuo tempore quod promittit; ſiue promittat Deo; & eſt votum cum iuramēto; ſiue homini, & eſt iurata promiſſio humana. Vnde oritur obligatio implendi, ſi rationabiliter poſſit. *ita commu. DD. vt Lay. l.4.t.3.c.6.Bon.p.7.* Vnde reſolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter, ſi uel non habet animum implendi, ſiue materia ſit parua, ſiue magna, licita ſiue illicita; vel ſi dubitat an facturus ſit necne, quod iurat; vel ſi putet ſibi moraliter impoſſibile ut impleat, quod promittit, quia quoad iſtam ueritatem præſentem, promiſſorium ab aſſertorio non differt; vnde nec paruitas materiæ excuſat. *ib.*

II. Defectu ſecundæ veritatis verè peierat is, qui quod promiſit, poſtea non implet, ſi rationabiliter implere poteſt. Id ſolum hic dubitatur an qui promiſit rem exiguam cum iuramento, vt v.g. dare alteri vnum pomum, uel nummum pro eleemoſyna, uel caſtigare prolem, uel inter uendendū nolle ſe minori pretio vendere, uel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingreſſu portæ, &c. an inquam ſub graui peccato teneatur hæc ſeruare? Vbi ſpeculatiuè quidem videtur quod ſit, quia verè adductus eſt Deus ut teſtis, quod ſit facturus? ergo ſi ſine cauſa non facit, quantum in ſe eſt, facit Deum teſtem falſum. *Caietan.Valent.Tolet.lib.4.c.22. alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, vt *Sanch.v.Laym.ſuprà cap.14.*

III. Illud certum eſt, quod ſi ex eo quod iuraſti, tantummodò parum aliquid non ſerues, non eſſe graue; v.g. ſi iuraſti te non bibiturum uinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanc.t.1.l.4.c.12.n.21.* quia tunc excuſat paruitas materiæ Et ſic excuſantur, qui iurant ſeruare ſtatuta alicuius Capituli, Collegij, Vniuerſitatis, &c. ſi poſtea paruum aliquod ſtatutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs miniſtris iuſtitiæ; vt & de eo, qui ex ſumma, quam alteri ſe daturum iuraſſet, parum tantùm detraheret. *Nau.Suar.Sanc.v.Lay. Bon.p.14.*

IV Obli-

IV. Obligaris probabiliter iuramento promiſſorio, etſi extortum à te ſit per iniuriam, ac metum; vt ſi oblitus vti æquiuocatione, iuraſti prædonibus dare lytrum, vſurario vſuram. *Bec.* 2.2. *q.* 89. *&c.* Negat tamen *Azor tr.* 1. *lib.* 11. *c.* 7. *qu.* 2. In materia tamen matrimonij: quia matrimonium coactum metu cadente in conſtantem virum, nullum eſt: hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipſo iure, ait *Caiet. V. periurium. Suar. c.* 9. *Sanc. Bon. p.* 9.

V. Obligaris item, etſi iuramentum ſit errore aut dolo extortum, ſi dolus vel error verſetur tantùm circa circumſtantias accidentales, non magni momenti: nam ſi verſentur circa ſubſtantiam, vt v.g. ſi annulū te daturum alteri iures, putās eſſe ferreū, cùm ſit aureus; vel circa circūſtantias magni momenti, quib cognitis nō iuraſſes, non obligaris. *v. Sanch. l.* 3. *c.* 11 *n.* 42. *Suar. &c.*

VI. Non inducit ullam obligationem, ſi iures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, ut habet *Caiet.* indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumſtantijs cohoneſtatur, quia iuramentum non poteſt eſſe uinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otioſarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon & communiter.* Vbi Nota ex *Lay. ſup. c.* 6. iuramentum non conualeſcere, etſi talis res illicita & vana poſtea mutatis circumſtantijs fiat honeſta; cum iuxta *reg.* 18. *iuris in* 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non ſubſiſtit.

VII. Nec obligaris implere, ſi quid iuraſti contra cōſilia Euangelica; vt non ingredi religionem; non dare eleemoſynam, &c. *Mol. Sanc. Lay. l* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licèt peccàris talia iurando, non tamen peccas non implendo. *v. Caiet. V. periurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, vt v.g. religionem, ſi aliquid iuraſti in utilitaté, aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodò ſit honeſtum, & ſine peccato impleri poſſit. Vnde v.g. alumnus, qui iurauit ſe ſeruiturum Principi, aut huic uel iſti Eccleſiæ, &c. non poteſt ingredi religionem ſine relaxatione. Excipe tamen, ſi iuraſſes Titiæ eam ducere; nam eo caſu potes eà relicta ingredi religionem; quia iuramentum ſortitur naturam actûs, cui apponitur: promiſſioni autem matrimonij hæc tacita conditio ineſt, niſi ingrediar religionem. *v. Lay. c.* 6 *Bon. d.* 4. *q.* 1 *p.* 3.

Reſp. II. Iuramentum promiſſorium eandem habet conditionem,

nem, eodemque modo explicandum eſt, quo promiſſio uel propoſitum cui eſt annexum. Ratio, quia acceſſorium ſequitur principale, ideoque quando non obligat promiſſio, nec obligat iuramentum appoſitum. *Leſſ. lib. 2. cap. 42. d. 2. Bon. d. 4. q. 1. p. 16. Trull. lib. 2. c. 1. d. 17.* Vnde reſolues.

I. Titius qui cum iuramento promiſit nuptias Bertæ, diuiti, ſanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur ſtare iuramento, poſtquam Berta incidit, in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promiſſio ipſa non obligat eo caſu.

II. Qui vrbanitatis cauſa iurauit ſe ante alterum non ſeſſurum, bibiturum, vel ingreſſurum domum, &c. non peccat contra iuramentum ſi coactus ab altero prius ſedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promiſſio illa uel propoſitum habet tacitam conditionem adiunctam (niſi me coegeris) qua ſublata non obligat, & conſequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri ſuo. *Bon. l. c. Sanch. Leſſ. Trull.*

III. Qui iurauit ſe ſeruaturum decreta, & regulas, vel ſtatuta alicuius congregationis, vniuerſitatis, vel Capituli, tantum tenetur ſeruare ea, quæ ſunt in vigore, & quatenus ſunt in vſu, uel ſeruantur à maiore parte Capituli, niſi tamen aliud conſtet de mente iurantis uel hic uoluerit ſe ad illa independenter à ſtatutis obligare. Ratio patet, quia promiſſio ipſa non aliter obligat. *Trull. l. c. Azor. Leſs. Dian. p. 2. tr. 6. m. R. 39.*

IV. Qui iurauit ſe ſeruaturum ſecretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non poteſt illud celare abſque graui ſuo, vel alterius damno: quia ipſa promiſſio ſecreti non videtur obligare, niſi hac conditione, (ſi non noceat.) *Sylu. Bon. Sanch. Trull. l. c.*

V. Qui iurauit Iudici ſe dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet. *Leſs. Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui iurauit ſe ſoluturum debitum intra menſem, non tenetur intra illũ vi iuramenti ſoluere, ſi à creditore terminus ſolutionis prorogetur: quia cùm hic cedat iuri ſuo, ceſſat obligatio promiſſionis, & conſequenter iuramẽti. *Az. Bon. Trul. l. c. n. 18.*

D V B I V M VI.

Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio iuramento obligationem contraxit?

Reſp. Tales caſus præter eã, quæ ex ſuperioribus colliguntur à *Tol.*

à *Tol.* & *Caiet.* recenſentur iſti. I. *Si* quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumſtantias poſtea fiat illicitum, vel vanum, uel impeditiuum maioris boni, vel melius ſit omitti quam impleri. *Sanch. c.* 15. II. Si iuramentū mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius: id enim quiſque per ſe poteſt, ut habet *Tol. c.* 23. Excipe tamen ſemper, ſi quid in hominis commodum iuraſſes: nec enim Deus illum vult defraudari. III. *Si* notabiliter mutetur ſtatus rei; vt ſi v.g. iuraſſes aliquem punire iuſta punitione, is autem ſupplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, poſſes ei ſine periurio condonare: qui iuramentum obligabat ſeruato eodem ſtatu, in quo non pœniteret. *Laym. c.* 9. IV. Si res iurata facta ſit inutilis ad intentum, maximè, ſi magis illius deſtructiua: vt ſi v.g. ex correctione impœnitentis filij notaretur is magis deſtruendus, quàm emendandus: aut ſi turbanda familia; ſecuturæ rixæ cum vxore, & ſic præſtet non corrigere. *Reg. l.* 18. *c.* 56. *Bon. l. c. p.* 14. V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promiſſorio iuramento tacitè ſubintelligi, natura & Doctores docent. Tales autem ſunt, vt *Lay.* dicit, *ſup. c.* 9. 1. ſi potero. 2. ſaluo iure ſuperioris. 3. niſi res notabiliter mutetur. 4. niſi obligatio tollatur. De quo ſequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem?

Reſp. De hoc ex conditionibus iam poſitis, & poteſtate ſuperiorum in ſuos, ac ſuorum vota, à *Laym. hic cap.* 11. & *alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod ſpectat ad irritationem, irritare, & annullare poteſt iuramentum omnis is ſuperior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare poteſt ſuorum vota. *Sanch. c.* 19. *nu.* 7. *Suar. Azor Fill. l.* 25. *c.* 9. *q.* 9. *p.* 17. *dub.* 6. *v. Caput ſeq.*

II. Poſſunt & iiſdem irritare iuramenta promiſſoria, facta in gratiam hominis, quotieſcunque ipſam promiſſionem ſeu contractum infirmare ijs conceſſum eſt.

III. Quoad diſpenſationem, quicunq; habet poteſtatem ordinariam uel delegatam, uel priuilegium diſponendi in votis, poteſt in iiſdem diſpenſare, etiamſi iurata ſint.

IV. Quoad commutationem, eadem eſt ratio, quæ de diſpenſatione.

V. Quod attinet ad remiſſionem,ſiue relaxationem,iuramentum factum in fauorem hominis non poteſt relaxari, niſi ab eo, cui factum eſt, aut cui is, & promiſſa materia ſubiecta eſt.

VI. Et is quidem poteſt remittere, etſi talis fauor ei iuratus eſſet propter Deum: v.g. ſi quis propter Deum iuraſſet paupercul æ eam ducere poteſt ipſa iuramentum illud relaxare, vt habet *Nau & alij* contra *Sot. & Syl.* quia licèt iuramentum principaliter factum ſit propter Deum: quia tamen executio eſt in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis poteſtas relaxare poſſit iuramenta ſuorum ſubditorum in temporalibus,quando iuſta cauſa ſubeſt,v.g. quia metu,vel per aliam iniuriam extorta ſunt, controuertitur. Alij negant,alij aiunt,apud *Lay.* Probabile eſt,quod docet *Sanc. l.3.c.12.* cum *Suar.* non poſſe relaxare directè; ſicut poteſtas Eccleſiaſtica quando diſpenſat,ſed tantùm indirectè,v.g. ratione materiæ; uel ſupplendo vicem eius cui iuratum eſt, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum ſpectãtia circa iuramentum. *vid.* apud *Lay. ſup.c.11. Bon.l.c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid ſit votum, & quotuplex?

Reſp.I.Eſt promiſſio facta Deo, deliberatè, de bono poſſibili, & meliori. *D.Th.2.2.q.88.v.Sanc.& Lay.l.4.t.4.* Vnde patet, quòd Votum ſit actus latriæ ſoli Deo, debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, ſenſus eſt, voueri eà Deo in honorem ſimul Sanctorum ſicut templa & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex ſingulis particulis datæ definitionis; multi caſus reſoluuntur: quos, vt vitetur confuſio, & conſulatur memoriæ, ſeparatis dubijs proponam.

Reſp.II. Diuiditur Votum I. In Abſolutũ, & Conditionatum. Illud eſt, quod fit ſine vlla conditione, vt uoueo eleemoſynam: hoc autem, quod fit cum conditione; ita ut niſi hac poſita non exurgat obligatio; vt, voueo eleemoſynam, ſi ſanitati reſtituat: vel(quod dicitur Pœnale) voueo facere diſciplinam, ſi hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex. Illud eſt, quod ut tale acceptatur ab Eccleſia, & ſunt hæc duo uotum caſtitatis, quod maioribus ordinibus annexum eſt, & votũ profeſſionis religioſæ. Simplex

autem

autem uotū eſt omne aliud quòd talem ſolemnitatē non habet. Vbi ſciendum, quòd votum ſolemne reddat perſonam iure inhabilē ad contractus,uel actus cōtra votum: ut ad matrimoniū. vel dominium bonorum habendum, prout *v.inf l.4.c.1.in tract. de ſtatu relig.* Simplex autem tale votum,v.g.caſtitatis,(excipio, quod in Societate IESV emittitur poſt Nouitiatum) aut ingrediendæ religionis, etſi reddat contractum, v.g. matrimonij illicitum, non tamen inualidum.*v.inf lib.6.de matr.*III.In Reale,& Perſonale.Illud eſt,cùm pecunia,uel alia res externa pretio æſtimabilis promittitur, ut calix, eleemoſyna: hoc autem, cùm aliqua hominis actio, uel ceſſatio ab actione, ut uotum ieiunij, peregrinationis, abſtinentiæ à luſu. His aliqui adiungūnt Mixtum ex vtroque, ut ſi voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. *v.Leſs.lib.2.c.*40.

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio?

Reſp.Cùm voti obligatio ſit grauiſſima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in ſe uoluerit promittere, cum animo ſe obligandi. *ita Doctores commun.Leſſ.Bon.d.*4.*q.*2.*p.*1.Vnde reſolues.

I. Aetas,& vſus rationis ad uouendum ea ſufficit,quæ ſatis eſt ad peccatum mortale, perfecto actu humano,& directo in ſe uolitum. Excipe tamen uotum ſolemne religionis, quod inualidum eſt ante certam ætatem.

II.Non obligat uotum factum cum ſemiplena animaduerſione, uel deliberatione, v.g. ex repentino animi motu;uel conſuetudine,lingua mentem præueniente, uel ex calore iracundiæ rationis vſum auferente. *Az.Sanch.Trull.l.2.c.2.d.*1. Vbi notat, non eſſe ſufficiens indicium,quòd defuerit perfecta ratio,vel deliberatio, ſi uouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro & vix vnquam impedire vſum rationis.

III. Quòd ſi is qui ſcit ſe uouiſſe, dubitet an cum ſufficienti deliberatione, & vſu rationis, ob defectum ætatis, ſi quidem uouit ante ſeptennium, uotum non obligat, niſi conſtet de ſufficienti rationis vſu;quia eum ius in tali nō præſumit,& poſſeſſio ſtat pro libertate. Si verò poſt ſeptennium uouit, obligat; quia poſſeſſio eſt pro uoto, cùm præſumatur vſus rationis, niſi conſtet oppoſitum. Si deniq; dubitet, utrum ante an poſt ſeptenniū,

voverit, teneri voto vult *Sanch.* & *Palaus* negat. *Dian. &c.*

Vota facta in ebrietate, etiam ante præuiſa, & ſi volitâ in cauſa, non ſunt valida: cùm non ſint volita in ſeipſis & directè; bonũ autem non conſurgat niſi ex integra cauſa; quamuis ad peccatũ ſatis ſit voluntarium indirectè, & in cauſa. *Lay. l. 4 t. 4. c. 1. n. 4.*

V. Vota facta in metu, non incuſſo ad hoc ipſum vt uotum extorqueretur, valida ſunt; quia ſunt ſimpliciter voluntaria, & deliberata, facta autem in metu in iuſtè incuſſo ad ipſum votum extorquendum, inualida ſunt. *ex communi.* non quia non ſint voluntaria, ſed quia uel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniuſtæ coactioni: idque, ſiue metus ſit grauis, ſiue leuis dummodo quis formaliter ex ſolo tali metu voueat. *Suar. de Voto, l. 1. c. 8. Sanch. Fill. t. 26. c. 1.*

VI. Quoad vota emiſſa ex errore, ſi error fuerit circa ſubſtantiam materiæ promiſſæ, vel circa conditionem ſubſtantialẽ, vel circa finem, ſiue rationem formalem ac motiuum vouendi, votum nullum eſt, ut v. g. 1. Circa ſubſtantiam; ſi quis voueret certum aliquem ſuum calicem, quem putat argenteum, cùm ſit aureus: vel ſe ingreſſurum certum monaſterium, putans eſſe ordinis S. Benedicti, cùm ſit Carthuſianorum 2. Circa conditionem ſubſtantialẽ: ſi quis v. g. voueret ſe ingreſſurum monaſteriũ, vbi putaret religioſam diſciplinam, & eſſentialia religionis ſeruari accuratè, & tamen non ita eſſet; vel ſi uoueret peregrinationem ad limina Apoſtolorum, putans tantùm diſtare centum milliaribus; cùm tamen diſtarent trecentis. 3. Circa cauſam finalem: ſi quis v. g uoueret aliquid in gratiarum actionem, pro ſanitate parenti reddita, & is rè ipſa non fuiſſet ægrotus, uel eſſet mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum eſt: quia hic deficit liber conſenſus, qui non fertur in incognitum: & nihil eſt tam contrarium conſenſui, quam error *Fill. t. 26. c. 1.*

VII. Vota quæ eduntur poſt Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, inſtar matrimonij carnalis non ſunt irrita ob ullum errorem, niſi ſolùm ſubſtantialem circa ſubſtantiam.

VIII. Si error circa conditionẽ ſubſtantialẽ ſit de re parui momenti, non redditur votum irritũ, ut ſi iter peregrinationis, quãquis vouit, ſit paulò longiùs quam putabatur: quia parũ reputatur pro nihilo. Item ſi error ſit tantùm circa cauſam impulſiuã, valet uotum; quia illa eſt tantùm cauſa ſecundaria, quâ ſepoſita

actus

actus eſt ſufficienter voluntarius ſecundùm ſubſtantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v.g. vouit aliquis peregrinationem Romam, ſtudio colendi Deum; & ſimul etiam habuit cauſā ſecundariam impulſiuam, vt inuiſeret fratrē quem putauit eſſe Romæ; quem etſi intelligat deinde illic non eſſe, non ideò deſinit obligari voto: Et ex his patet, quomodo intelligendum ſit, quod dici ſolet, vota non obligare vltra intentionem vouentis *Sanch.lib.4.c.2.Leſs.l.2.c.40. d.2.*

IX. Ad votum non ſufficit nudum propoſitum, licèt firmiſſimum; quia qui tantùm propoſuit, non tenetur ſub peccato præſtare: qui autem promiſit obligatur ſub peccato: & niſi præſtet. agit contra fidem Deo datam *Bon.p.1.Lay.l.c.*

X. Ad votum aliquando ſufficit promiſſio implicita, vt patet in ſuſceptione ordinum ſacrorum: vbi licèt non dicatur voueo, vel promitto caſtitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipſo, quòd ſciens Eccleſiam annexuiſſe ijs ordinibus iſtud votum, eos ſuſcipis. An verò, ſi quis planè id ignoraret, adhuc cenſeretur uouere ex implicita intentione, dubium eſt. Aliqui aiunt, alij qui probabiliùs negant: dicuntque talem teneri ad caſtitatem, non ex voto, ſed Eccleſiæ præcepto. *Sanch de matr.l.2.d.27.nu. 11.Bon.q.2.p 1.& communiter.*

XI Si quis haberet intentionem promittendi quidem, ſed tamen ſe non obligandi, nullum eſſet votum, ſecundùm *Nau.Syl. Sanc.n.27.Leſſ.l.2.c.40.dub.1.n.6.Bon.& alios*, contra *Caſ.* quia talis non vult uouere, cùm apponat conditionem contra ſubſtantiam actus. Vnde *Lugo d.23.de inſt.ſec. 1. & alij*, contendunt talem non poſſe dici promittere. Verùm uidetur eſſe quæſtio de nomine. Si uerò haberet animum uouendi & ſe obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & uotum eſſet ualidum. *Sanch.Fill.Bon.p.1.n.14.Lay.&c.*

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Reſp. Ea debet eſſe poſſibilis; (cùm impoſſibile nec efficaciter poſſit intendi, nec ad illud ſit obligatio) & non ſolum bona, ſed etiam melior quàm oppoſitum, ſiue eius omiſſio; quippe finis intrinſecus voti eſt, honorare per hoc Deum, id autem non poteſt fieri, niſi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem eſſe non poſſit, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod eſt melius.

lius. *Sanch.l.9.c.7.Lay.Nau.&c.* Vnde reſolues.

I. Inualidum eſt votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter & ordinariè ſit impoſſibile. Aliqui tamen volunt, ſic vouentẽ teneri iſto voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora, de quo *Schol.Nau.c.12.n.65.Sua.l.2.c.3.Sanc.de ma.l.9.d 35.*

II. Inualidum eſt votum de re vana, uel inutili, uel indifferentes, niſi ex circumſtantijs aut fine fiat bona: quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouens: vt v.g ſi quis decidens ex equo, uoueat non amplius equum aſcendere. *Nauarrus cap.12. Sanch. 4. moral. cap. 7.*

III. Inualidum eſt vouere mala: & qui uouet mortale, peccat mortaliter: qui autem ueniale, eum uenialiter tantum peccare dicit *Sà.Syl.&c V. iuramentum*: licèt mortaliter peccare velit *Caiet.V. votum, & Leſſ.l.2.c.4.d.5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidũ eſt votum, cui adiungitur finis, uel alia circumſtantia mala tenens ſe ex parte rei votæ, vt v.g. uouet quis eleemoſynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniuſtam, felicem ſucceſſum furti, adulterij; &c. aut in gratiarum actionem pro ſucceſſo talis peccati: quia datio eleemoſynæ in talem finem, eſt actio blaſphema, quaſi Deus peccata promoueat; ideoq; non poteſt eſſe materia voti. *Caie. Nau c.12, Sanc.c.6.Lay.l.4.t.4 c.2 n.6.Fill.t.26.c.5.*

V. Validum autem eſt, etſi ei adiungatur finis, vel alia circumſtantia mala tenens ſe tantùm ex parte vouentis; vt v.g. ſi quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemoſynam: quia tunc res iſta bona eſt quam vouet, licèt ipſe uoueat male, & cum peccato. *ibid.*

VI. Validum item eſt votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona eſt, etſi coniuncta cum cauſa mala: vt ſi quis uoueret eleemoſynã, ſi ex duello euaſerit ſaluus: ſi non capiatur in furto; ſi filius ſibi naſcatur ex adulterio, quod parat, &c. licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum ſit, tamen his poſitis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non ſunt, ſed Dei dona: & votum non cadit ſuper iſta mala, ſed ſuper hæc bona, conſiderata (vt pono) quatenus in ſe bona ſunt, *Nau.Lay.l.c.*

VII. Inualidum eſt, & veniale peccatum, vouere bonum, quod eſt impeditiuum boni maioris, ut præſertim ſunt uota contra

conſi-

conſilia Euangelica; ut v.g. manere in ſæculo, ducere vxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. *Nau.n.29. Suar. F.ll.c.1.q.7.n.58. Sanch.&c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum per ſe, & abſolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia uouere ualet; ut v.g. ſi quis videret ſuſceptionem ordinum ſibi damnoſam. *v.Bon.p.1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè uouetur; quia ordinariè melior eſt cœlibatus. Dixi, *ordinariè*: quia validè uouetur, 1. ſi quis ad hoc obligetur, vt quia ſine iniuria, aut graui infamatione ſponſæ, vel liberorum ex ea conceptorum, a ſponſalibus non poteſt recedere. 2. ſi id Reipub. ualdè vtile futurum exiſtimetur, vt, quia v.g ex eo ſperatur pax inter Principes, conuerſio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. ſi quis ob fragilitatem, & inueteratam conſuetudinem peccandi, adeò ſit pronus ad lapſum, vt prudentes iudicent conſultū ei eſſe ut nubat: in quo tamē vltimo *Lay.& alij*.diſſentiūt. *v.Bon.l.c.F.ll.n.6.Nau.Suar.l.c Lay.n.12.*

D V B I V M IV.

Quæ, & quanta ſit obligatio voti?

Reſp. Tanta eſt, quantum tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, quā ſe uel multum, uel parum, vel abſolutè, uel cum certa conditione, reſtrictione temporis, qualitatis obligare vult, deſignat: ita vt etſi obligatio voti ſit iuris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præuia conditione ut tantùm uel tantùm obliget. *Ita communiter v.Lay.c.3.Bon.p.5* Vnde reſolues:

I. In materia leui nemo obligatur ſub mortali; quia materia id non permittit. *Nau.n.40. Sanch.l.4.c.12 Lay.l.c* v.g. vouiſti recitare quotidie Salue Regina: omittendo ſemel, iterumq; non peccas mortaliter; quia materia eſt parua. *Sanch.l.4.c.12.Laym. l.c. Az.l.21.c.15.* Imò etſi toto anno omittas, eſſe tantum ueniale, eò quod materiæ iſtæ paruæ non coaleſcant in vnam, probabiliter docet *Dia.t.5.miſc.n.24.* ex *Soto, Arag. & Tanne. ro.2.2.d.4 dub.3.* contra *Valent.&c.*

II. In materia graui etſi quis poſſit ſe obligare tantùm leuiter communiter tamen cenſetur ſe voluiſſe obligare grauiter, niſi aliunde conſtet. Vnde violans tale votum, peccat grauiter ex genere ſuo. *v.ibidem.*

III. Qui poſtquam graui voto ſe obſtrinxit, ſeriò deinde dolet

quòd fecerit, non peccat grauiter, modò retineat animum implendi. *v. Sà V. Votum.*

IV. Qui uiolat uotum de re iam ante præcepta; v.g. qui poſt uotum caſtitatis fornicatur, debet in confeſſione addere, quòd uotum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, ſi Confeſſarius neſciat; quia duplex tunc eſt malitia peccati. *Suar. c. 6. Leſſ. d. 7. Sanch c 5. Fill. c. 2 q. 7.*

V. Alieno uoto nemo obligatur ex ui illius uoti. Vnde ſi qui Canones uidentur indicare filium à patre religione deuotum, teneri eam profiteri, intelligendi ſunt, ſi filius uotum patris ſemel ratificauerit. *Suar. c. 9. Sanch. Lay. c. 3. n. 6.*

VI Cùm hæres teneatur ſoluere vota realia defuncti, non tenetur ui uoti, ſed ex iuſtitia; ſicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. ſoluere. *Ibid.*

VII. Eodem modo ſi communitas aliquid uouit, in quod poſteri non conſenſerunt, non tenētur id ſeruare ui uoti, ſed interdum ratione pacti, ſtatuti, uel longæ cōſuetudinis. *v. Lay hic c. 3.*

VIII. Cùm quis uouet factum alterius, ſenſus eſt, ſe curaturū id eò modo, quo licitè poteſt, ut v.g. rogando, perſuadendo, uel etiam præcipiendo, ſi ſit ſuperior, uel etiam aliquando paciſcendo, & ſuppeditando ſumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm ut conetur eam filio perſuadere, ſic qui Miſſas vel peregrinationem alterius curandam, quando ſtipendium ac ſumptus ei perſoluit, non tenetur alium ſubſtituere nouis ſumptibus, ſi prior non præſtet ad quod ſe obligauit. *Sanch Lay. n. 7.*

IX. Vota perſonalia non implentur niſi per uouentem; vnde qui uouit peregrinationem Romam v.g. non ſatisfacit, ſi conducat alium neque ad id tenetur, ſi ipſe non poſſit. *ibid.*

X. Vota realia ſoluenda ſunt ex proprio; unde qui nequit ex ſuo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd ſi poſſit ex ſuo, & tamen alius ſiue rogatus, ſiue ſpontè pro ipſo uelit ſoluere, id ualet; quia tunc quod alteri dat, ſit ipſius; non autem actio alterius perſonæ poteſt fieri alterius, *v. ibid.*

XI. Vota conditionalia non obligant ceſſante conditione, etiā ſi ipſe uouens cauſa fuerit, ut conditio non poneretur, dūmodò id non impediuerit per dolum, uim, aut malitiam; ut v.g. uouiſti peregrinationem, ſi eam Petrus approbet; deinde ſubmittis qui per-

perſuadeat, vt non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò Etſi malitioſè per fraudem, dolum, &c. impedieris, adhuc probabile eſt, te uoto non teneri, vt habet. *Lay. c. 6. ex Sua & aly.* Interim *Lay.* rectè hic aduertendum monet ad intentionem uouentis: vt v.g. ſi filius vouit ſe ingreſſurum religionem niſi pater contradixerit, videtur eius intentio fuiſſe, niſi contradixerit ex ſe, ſua ſponte, ſibi relictus, &c.

XII. Qui uouit rem certam & determinatam, v.g. hunc calicem, ſi ea res pereat, non tenetur ad alium: cùm id non ſoleat intendi; ſi autem eam rem vendiderit, probabiliùs videtur eſſe, teneri dare pecuniam quam accepit: quia qui uouet rem, cenſetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, uel iſto die: illo tranſacto, ſiue cum culpa, ſiue ſine culpa eius, ad nihil tenetur; & neque ſi præuiderit impedimentum eo tempore ſuperuenturum, tenebatur præuenire, cùm hæc non ſoleat intentio uouentis eſſe. *Suar. Nau. l. 1. v. Bon p. 5.*

XIV. Qui uouit aliquid ſine certo tempore. v g. peregrinationem, tantùm tenetur implere cùm commodè primùm poteſt: quia ſic moraliter quiſque cenſetur intelligere ſuam promiſſionem, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamuis minor cauſa ſufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Lay. c. 3. Bon. & c.*

XV. Qui uouit aliquid ſine certo loco, v.g. ingredi religionem S. Benedicti, ſatisfacit intrando quodcunq; monaſterium illius Ordinis, in quo ſeruentur ſubſtantialia regulæ. Neq; tenetur pro admiſſione peragrare prouinciam, ſed ſatis eſt adire loca aliquot non nimis diſſita. Et ſatisfecit voto, ſi poſtquam ingreſſus eſt, remittatur, aut egrediatur (ſaltem cùm iuſta cauſa, qualis eſt v.g. grauis ac diuturna triſtitia, & anxietas, ſiue ex naturâ ipsâ, ſiue aliunde nata. *Eſcob. ex Sanc. t. 1. l. 4. c. 16. n. 100.*) ante profeſſionem. *v. Trull. lib. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vouit aliquid ſine certa qualitate, v.g. religionem in genere, poteſt ingredi quamcunque, etiam laxiorem; modò ſeruentur eſſentialia, & ſit approbata. Similiter, ſi quis vouit triticum, &c. nō tenetur dare optimum quod habet, ſed ſatis eſt, (loquendo de obligatione præciſè) ut det quod nō ſit planè ineptū.

XVII. Qui vouit aliquid ſine certa quantitate, v.g. eleemo-

ſynam, pecuniam, frumentum, &c. ſatisfacit, dando quantum voluerit, modò non tam parum, vt uideatur potiùs irridere ſuũ uotũ, quàm implere. Ratio horum omniũ petitur ex intentione uouentis, quà nemo cenſetur ſe obligare, niſi ad id, quòd commodè poteſt, & communiter eſt decens. *Suar. Sanch. l. 4. c.* 13.

XVIII. In dubio de mente uouentis, debet fieri interpretatio ſecundũm verborum, quibus vſus eſt, proprietatem, uel potiùs communem & vſitatam acceptionem. *Fill. t. 26. c. 2. Laym. c* 3.

XIX. Qui uouit ſi ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur ſecundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties luſit; quia pœnà eſt actui acceſſoria. Videtur tamen negare. *Lay. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4. v. Trul. Dian. p. 5. t. 9 R. 60.*

DVBIVM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Reſp. Dupliciter tolli poteſt: Nullius authoritate interueniẽte: idque vel materiæ mutatione; vt ſi materia ante honeſta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumſtantiæ, uel prohibitionis; vel ſi fiat impoſſibilis, abſolutè aut moraliter, uel defitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ idq; tripliciter, irritatione, commutatione, uel diſpenſatione, de quibus ſequentibus dubijs. Eſt communis, *Sanch. l. 4. c. 24. Leſs. l. 2. c. 40. Suar. Fill. t. 26. c.* 8. Vnde reſolues.

I. Etſi tua culpa materia facta ſit impoſſibilis; inutilis, &c. tamen poſtquàm iam talis facta eſt, ceſſat obligatio, & ſufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompoſſibiliũ, implendum eſt id, quod eſt præſtantius, & Deo gratius: alterum ceſſat. Quod ſi verò ſit æquale, aut neſcias vtrum ſit melius, implendum eſt quod priùs uouiſti, & ruit poſteriùs: ſi & hoc neſcis, libera eſt electio. *v. Trull. l 2. c. 2. d. 9.*

III. Si materia uoti fiat impoſſibilis, quoad partem tantùm, tunc ſi commodè talis materia diuidi non poteſt, aut non ſolet, ad nihil teneris: v. g. uouiſti ædificare templum, ſi totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè poteſt, & ſolet, manet obligatio ad illam partẽm quam potes: vt v. g. 1. Qui non poteſt ieiunare tota hebdomada, poteſt autẽ aliquot dieb⁹ ad hoc tenetur. 2. Qui

matri-

matrimonium contraxit, & conſummauit poſt votum caſtitatis, tenetur non petere debitum; cùm eatenus votum adhuc ſit poſſibile (reddere enim debet) *v. Bon. p. 7. §. 1.*

V. Quòd ſi uotum diuidi quidem poſſit, ſed vnum in eo ſit principale, reliqua verò acceſſoria tantùm, non per ſeorſim intenta, ſed dependenter à priori, tanquàm illius appendices & modi: tunc ſi principale fiat impoſſibile, ruit etiam obligatio acceſſorij, non autem contra: vt v.g. uouiſti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; ſi peregrinatio impoſſibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. *v. Sanc. l. 4. c. 10. Bon. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trul. l. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

Artic. I. An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Reſp. Cùm non debeat violari cuiuſquam dominum, ac quilibet dominus poſſit vti ſua libertate, hinc ſi poteſtati dominatiuæ alterius ſit ſubiecta alicuius voluntas, poteſt is ſubditi iſtius omnia vota, qualiacunque ſint, ad ſuum libitum, ſine ulla cauſa, validè irritare directè; hoc eſt, poteſt uelle & pronunciare, ut illa vota nulla ſint, ita vt nullo etiam caſu obligatio poſtea reuiuiſcat (etſi peccent ſi abſq; cauſa irritent, ut docet *Leſs. l. 2. c. 40. n. 75. Nau. Suar. Fill.*) Porrò hoc ius prouenit ex iure poſitiuo, quo datur alicui legitima poteſtas dominatiua in uoluntatem alterius. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 4. c. 24. n. 30. & 31.* Vnde reſolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantùm ſi nutrix ſit, ſed etiam in priorum defectu: & ſecundùm quoſdam, reliquis deficientib. etiam magiſter, vel herus, vt *Suar. Leſs. d. 10. n. 78.* contra *Sanch.* poteſt directè irritare vota liberorum impuberum: vt colligitur ex *c. Mulier. 32. q. 2. c. 1. & 2. 20. q. 1. & c. Si quis de reg.* Impubertas autem ſecundùm iura finitur in maſculis, anno decimo quarto completo, in fœminis duodecimo completo, à die natiuitatis computando, ut *Sanch. l. c. v. Lay. t. 4. c. 2. Bon. d. 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

II. Vota religioſorum (non tamen nouitiorum) etiam ſub prædeceſſoribus emiſſa, irritare poſſunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores ac probabiliter etiã Abbatiſſæ,

ſiſtæ,vt habet *Sanc.l.6.de voto c.7.n.*19. *Regin.l.* 18.*nu.*342. *Fill. Bon.l.c.n.*26. Excipitur tamen votum tranſeundi ad religionem ſtrictiorem.*v.Binsfeld.*3.*p.Ench.c.*9.*Leſſ.n.*75.*Sanch.c.*24.*n.*30. *Bonac.l.*5.

III. Idem poteſt, ſecundùm *Sanch. l.9.de matr. d.*39. maritus reſpectu uotorum vxoris: licèt probabiliùs id alij limitent ad ea vota,quæ mariti iuri præiudicant. *Lay.hic c.*7.*Fill.tr.*26.*c.*8 *q.*8. *Leſſ.d.*10.*n.*83.*& d.*15.

IV. Qui ſemel votum irritauit,ſi poſtea nolit,non ideo reualidatur, vt *Sà V. Irritatio voti.*

V. Nullus ſupradictorum poteſt directè irritare vota emiſſa ante ſubiectionem, v.g. ante matrimonium: facta verò intra tempus ſubiectionis de re implenda poſt tempus ſubiectionis, v.g.in pubertate, uel poſt obitum mariti,poſſunt irritare.*Bō.l.c.*

VI. Votum, de quo dubium eſt , vtrum emiſeris tempore libertatis, an ſubiectionis, non poſſe irritare ſuperiorem, docet *Salas* 1.2.*q.*21.*& Caram.l.*3.*c.*1.*d.*1. Sed contrarium tenet *Sua. Sanch.Bon &c.*cum *Bordi d.*6.*c.*1 §.28.

VII. Facta tempore ſubiectionis, poſſunt adhuc irritari poſt illud: v.g.quando filius iam eſt pubes. Quòd verùm eſt, etſi in pubertate ea ratificaſset, putans ex errore eſſe firmas ſecùs tamen, ſi infirma eſſe nouiſſet, & independenter a prioribus ratificaſſet. *v.Leſs.l.*2.*c.*40.*d.*10.

VIII. Supradicti poſſunt reuocare,ac directè irritare vota, etſi ſemel ea ratificauerint: quia non priuarunt ſe dominio & poteſtate ſua. *v Suar.de voto l.6.c.6.* Quòd ſi tamen id ſine cauſa fiat, erit, ſecundùm quoſdam peccatum mortale: licèt probabiliùs id neget *Suar.l.c.c.*4.*& Lay.hic.*

IX. Prælatus poteſt irritare votum ſubditi, à prædeceſſore æquali vel inferiore, confirmatum, non tamen à ſuperiore.*v.de his Bon.l.c.*§.3.*Lay.c.*7.

Artic. II. Quis vota indirectè poſſit irritare?

Reſp.Si alicui, non quidem voluntas uouentis, ſed uoti materia ſit ſubiecta, ita ut in hanc ius habeat, is tale uotum poteſt irritare, irritatione indirecta; hoc eſt eius obligationem ſuſpendere, in quantum ſuo iuri preiudicatur: idque ex lege naturæ docente,quòd nemo poſſit alteri promittere aliquid in præiudicium tertij *S Thom* 4.*d.*38.*Suar.Leſs.&c. ll.cc.* Vnde reſolues.

I. Sic

I. Sic irritare poſſunt, præter ſuprà nominatos, mater reſpectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec ſunt emancipati, item tutor puberis, vſque ad annum vigeſimum quintum, in ijs quæ eorum poteſtati officiunt. *Lay. c. 7.*

II. Idem poteſt vxor reſpectu mariti; v.g. ſi ijs vouerit longiorem peregrinationem habitare alibi, cubare ſeorſim, quæ derogant vitæ ſociali, & vſui dominij, quod habet in corpus mariti. *Leſſ. nu. 83. Fill. n. 273.*

III. Item dominus, & domina reſpectu famulorum, vt ſi ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ad obſequia domini: quale votum non eſt caſtitatis, vel breuis orationis. *Leſs. n* 86.

IV. Item non tantùm Pontifex reſpectu omnium fidelium, ſed etiam Epiſcopi, & Principes reſpectu ſubditorum, quando materia illis præiudicat. Denique ſuperiores reſpectu nouitiorum, in ijs quæ impediunt nouitiatus exercitia. *Leſſ. d. 13. nu. 8.*

V. Non poſſunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v.g. non furandi; quia nemini præiudicant. Itē neq; vota implenda tunc, quando materia voti non erit amplius ſubiecta: v.g. vota ſerui implenda cū erit liber; & coniugis, cū alter erit mortuus.

VI. Poteſt quis etiam indirectè irritare vota longè ante facta, quàm ſibi materia ſubijceretur; v.g. facta à coniuge longè ante matrimonium.

VII. Poteſt quis etiam vota à ſe, vel anteceſſore conceſſa & confirmata, indirectè irritare, vt patet ex art. ſuperiore. Excipe tamen, niſi ſuo iure ceſſiſſet: & hanc ceſſionem ſubditus acceptaſſet; vt v.g in voto caſtitatis, mutuo mariti & vxori conſenſu facto. Secus tamen eſſet, ſi uel ſola vxor, uel vterque independenter ab altero uouiſſet.

VIII. Vota indirectè tantum irritata reuiuiſcunt, & obligant quando alteri deſinunt præiudicare. *v. his Bon. p. 7. Lay. c. 8.*

DVBIVM VII.

Quid ſit commutatio voti?

Reſp. Commutatio eſt ſubſtitutio alterius operis honeſti loco eius, quod uoto promiſſum erat, ſub eadem obligatione. Circa quam, vt licitè fiat, traduntur hæ regulæ; *Prima.* Ad commutationem voti requiritur authoritas Eccleſiaſtica, 1. quando commutatio fit in paulò minus bonum: quod ſi notabiliter minus ſit, miſcetur diſpenſatio 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni.

ni. 3. Quando ſit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent ſufficere authoritatem propriam. Hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius: quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod eſt tale in ordine ad vtilitatem ſpiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem uoti in æquale, requiritur cauſa, licèt minor, quàm ad diſpenſationem; quia diſpenſatio planè liberant ab obligatione voti; commutatio uerò aliud ſubrogat. Vnde ſi fiat in melius, nulla cauſa requiritur; ſi in æquale cum authoritate ſuperioris, ſufficit maior in illud propenſio. Si verò dubitetur, an ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in implendo. *v.Leſs.lib.2 c.*40. Vnde reſolues.

I. Quamuis oratio abſolutè ſit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nunc poteſt ieiunium eſſe Deo gratius; vt pote vtilius ad bonum ſpirituale huius hominis. *Leſs.d.*16.*Sanch.c.*56.

II. Omnia uota perſonalia propriâ authoritate commutari poſſunt in uotum religionis; imò ipſo iure omnia uota realia ſic mutantur in profeſſione.

III. Qui habet uotum religionis, non poteſt illud propriâ authoritate commutare in ſuſceptionem Epiſcopatùs; tum, quia hic non efficit hominem perfectiorem quàm religio, licèt perfectiorem eſſe ſupponat; tum quia non conſtat, quòd illud hic & nunc ſit Deo gratius: tum, quia ſic reſpondit Innocentius III. apud *Bon.in* 2.*præceptum d.*4.*q.*2.*p.*7. Idem docet *Leſs. l.*2.*c.*4.*d.* 16.*nu.*103. *Azor.Sanc.Lay.l.*4.*t.*5.*c.*6.*nu.*15. *Palaus d.*3.*t.* 16.*nu.* 2.*Fagund. Dian.p.*6.*t.* 6.*R.*62.

IV. Qui habet facultatem diſpenſandi, habet etiam commutandi; non tamen contra; quia commutatio eſt pars diſpenſationis; qui autem poteſt maius, etiam minus poteſt. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non poteſt mutare niſi in æquale, quod moraliter & non ſcrupuloſè æſtimandum eſt, vt monet *Lay.c.*8. In quà æſtimatione, ait *Caiet.* non negligenda ſunt concomitantia; v.g. in uoto peregrinationis, habenda ratio non tantùm laboris, ſed etiam expenſarum, quas feciſſet. *Suar.Leſs.v.Bon.p.*7.*§.*3.

V. Si is, cuius uotum mutatum eſt, malit deinde implere primum, id poteſt; tum quia id eſt melius, uel æquale; tum quia in eius

eius fauorem factum eſt, cum tacita conditione, ſi ei placuerit. *Leſſ.num.97.Sanch.Fill.num.* 289.

VI. Si voti legitimè à ſuperiore commutati materia, ſiue opus fiat impoſſibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta eſt. *v.Lay.Bon.ll.cc.*

DVBIVM VIII.

Quid ſit diſpenſatio, & qui poſſint diſpenſare in votis?

Reſp. I. Diſpenſatio eſt abſoluta obligationis uoti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iuſta cauſa requiritur, qualis v.g. eſt 1. Bonum Eccleſiæ, uel commune Reipub. 2. Notabilis difficultas in obſeruatione voti. 3. Imperfectio actûs, uel leuitas ac facilitas, ex qua proceſſit votum *Suar.l.6.cap.*17.*Fill. num.*260.*Sanch,l.*4.*c.*45.*v.Bon.p.*7.*num.*24.*Laym. cap.*8.*num.*5. Vnde reſolues.

I. Cùm cauſa non ſufficit ad integram diſpenſationem, partim diſpenſari, partim commutari poteſt. *Bon.l.c.*

II. Prælatus videns, ac (cùm facilè poſſit) non contradicens, videtur diſpenſare, ait *Sà.*

III. Poteſtas etiam delegata diſpenſandi in votis, extendit ſe etiam ad uota iurata, & iuramenta pia ſoli Deo facta. *v.Suar. l.6.de voto.Sanch.l.*8.*de matr.d.*3.

IV. Ante uoti acceptationem à certa perſona aut Eccleſia, non cenſetur ei ius acquiſitum, ideoque ſine eius iniuria poteſt diſpenſari uel commutari.

Reſp. II. Poteſtas diſpenſandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iuriſdictionem in foro externo, uel priuilegium. *Leſſ.lib.* 2.*c.*40.*d.*12.*Sanch.c.*37.*& communiter.* Vnde diſpenſare poſſunt ſequentes: I. Papa, reſpectu omnium fidelium in omnibus uotis, II. Epiſcopus, reſpectu ſuorũ ſubditorum, non autem Parochus; quia tantùm habet iuriſdictionem fori interni, *Suar.l.c.cap.* 12.
III. Prælati Regulares exempti, reſpectu ſuorum Religioſorum & Nouitiorum: idque circa vota, quæ uel in ſeculo, uel etiam Nouiciatu fecerunt. *Leſſ.n.*8.*&* 107.*Sanc.l.*9.*de mat.d.*29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatiſſæ. *Suar.Leſs. ll.cc.*
IV. Ex priuilegio Papæ, Confeſſarij ordinum mendicantium, ſecundùm conceſſionem & moderationem ſuorum ſuperiorum, ut notat. *Leſ.s.d.*13.*n.*108.

Reſp. III. Supradicti omnes Papa inferiores poſſunt diſpen-

ſare in omnibus uotis exceptis quinque ſoli Papę reſeruatis, ſcilicet voto Caſtitatis perpetuæ, Religionis approbatę, Peregrinationis ad limina Apoſtolorum, ad S. Iacobum Compoſtellam & Vltramarina, ſiue in Terram Sanctam. *v. Bon. Leſſ. Laym. ll cc.*

TRACTATVS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.

PRæceptum hoc quatenus vult tempus aliquod ſanctificari, ſiue impendi cultui diuino, eſt naturale, & adhuc obligat: quatenus verò tempus id deſignatur dies Sabbathinus eſt ceremoniale, & in Nouo Teſtamento abrogatum, ac pro eo ab Eccleſia deſignatus dies Dominicus, & feſti; præſcriptuſque modus colendi, vt quædā opera illis diebus, fiant, quędam non: hæc prohibentur, illa pręcipiuntur. *Bon. Lay. ex D. Th. 2. 2. q. 122.*

DVBIVM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Eccleſia prohibeantur?

Reſp. I. Die feſto prohibentur omnia opera ſeruilia, hoc eſt, quæ & verſantur circa materiam externam: & vel mechanica & illiberalia ſunt, v. g. ſuere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operarijs tantùm & ſeruis fieri ſolent. *ita DD. communiter, v. Lay. l. 2. tr. 7. c. 1. Suar. Fill. &c.* ex *D. Tho. l. c.* Vnde reſolues.

I. Impertinens eſt ad rationem operis ſeruilis, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an illa intentione, pia, vana & turpi. *Caiet. Suar. Lay. l. c. &c* contra *Sylu. & Canoniſtas.*

II. Impertinens quoque eſt, ſiue fiat cum defatigatione & labore, ſiue non; ſiue breui ſiue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III Seruile non eſt, ideoque nec prohibitum, feſto ludere, choreas ducere, inſtrumenta muſica pulſare, iter facere pedibus, equo, curru, uel naui: vnde etiam ad hæc neceſſaria ſunt licita.

Nauar.

*Nauar cap.*13.*Tol & Layman.Suar.de feſt.cap.*27.

IV. Nec ſeruile eſt, ducere iumenta ſine onere; cùm id ſit iter facere, vt ait *Fill.hic.c.*9.*n.*170. Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onuſtum mercibus, eſt ſeruile. *Suar.l.c. Fill.l.c.* Quòd ſi tamen ante feſtum talia itinera incepta ſint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quò alias ſequeretur.

V. Item nec ſeruile eſt, ſiue gratis, ſiue pro pretio docere, ſtudere, ſcribere, tranſcribere, & ſecundùm quoſdam, vt *Med. Lopez*, *& Armillam*, quorum ſententiam probabilem docet *Lay.* contra *Sà, Fill & Azor, & alios multos*, pingere etiam coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, ſed tingere, vt v. g. colorare aſſeres vel pannos, dealbare parietes, illiberale eſt.

VI. Videntur etiam excuſari poſſe in typographijs literarum collocatores, quando poſt diuina collocant neglectum penſum, vt habet *Lay. hic.* Imprimere tamen ſeruile habent. *Eſcob. E.*5. *cap.*4.*Suar.Laym.&c.*

VII. Excuſat etiam *Fill.hic.n.*169. diſtillationem, quæ ſine corporis fatigatione, potiùs ad experientiam & peritiam fit, quam ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant (alij contrarium tenent, & excuſant per conſuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda) venari, *Gran.*2.2.*c.*3.*t.*12.*d.*4 *ſ.*7.*n.*65. aucupari, militare, gladiari, piſcari, (ſaltem in fluminibus recreationis gratia) & ſimilia; piſcatio tamen moderata eſſe debet. *v.Lay. & Fill. tr.*27.*c* 9.*q.*12. *Bon d* 5.*q.*1.*p.*2.*in* 25. *Eſcob.* qui docet laborioſam, & ex officio non licere. Similiter quidam excuſant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor. Palaus, Sà, March. v. Dian. p.*6.*t.*6.*R* 15.*& p.*4 *tr.*4.*R.*62.

Reſp. II. Prohibentur præterea quædam opera non ſeruilia, quæ dicuntur forenſia; vt ſunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam, & ſtrepitus omnis iudicialis, id eſt, actiones, quæ ad deciſiones cauſarum, tam ciuilium, quàm criminalium, tam ſecularium quàm Eccleſiaſticorum ſpectant. *Ita commun. Doctor. ex cap.*1. *de fer.* Vnde reſolues.

I. Feſto non licet citare, adducere teſtes, id eſt, exigere iuramentum iudiciale, proferre aut exequi ſententiam: quæ ſi feratur,

ratur, eſt irrita. *v.Layman.l.4.t.7.cap.2.num.7.*

II. Nec licet emere & uendere res non neceſſarias, negotiari publicè uel priuatim inire contractùs emptionis, locationis, permutationis, &c. (niſi ex conſuetudine, uel alijs iuſtis cauſis excuſentur) quia intelliguntur nomine mercatûs, qui prohibitus eſt, *cap.1.de ferijs*, vt docet *Bonac.ex Suar.c.13.& Fill.t.27 cap.10.q.2.num.180.*

III. Feſto licet excommunicare, diſpenſare, iudicem priuatim informare, aduocatum conſulere, conſilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt ſtrepitum iudicialem. *v.Bon.l.c.*

DVBIVM II.

Quæ cauſæ excuſent ab obſeruatione feſtorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè ſunt ſeptem.

Prima. Diſpenſatio Epiſcopi, vel habentis poteſtatem quaſi Epiſcopalem: uti ſuperioris Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis acceſſus ad Epiſcopum. *Suar.c.33.Laym.c.4.n.2.Bon.p.1.n.20.*

Secunda. Conſuetudo; nam ſic licent nundinæ illæ in feſtis paſſim haberi ſolitæ: & præparationes deliciarum non neceſſariarum, ut cupediarum, placentarum, & ſimilium ciborum artificioſorum; item emptiones & uenditiones recularum parui momenti. *Bon.l.c.Laym.l.c.*

Tertia. Pietas in Deum; per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) ſpectant ad cultum Dei: ut pulſare campanas circumferre imagines, uel cruces, in ſupplicatione. Ornare autem, & uerrere templa, ac ſimilia, quæ ad ipſum officium non ſpectant, ſi abſque ratione in feſtum differantur, uenialia habentur. *Fill.n.218.Bon.l.c.*

Quarta Charitas erga proximum; per quam licent, & valent actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miſerabilium perſonarum, ne expenſis grauentur. Sic etiam poſſunt ruſticanorum, in paruis oppidis, ſi alijs diebus adeſſe nequeant, cauſæ ciuiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis pro tunc egentibus, ſubuenire. Item emere & uendere ruſticis, qui alijs diebus impediuntur. *Lay.c.2.n.7.v Dian.t.1.R.34.*

Quinta. Neceſſitas propria vel aliena, corporis uel animæ; ſi nimirum ſine graui incommodo, aut detrimẽto aliquid omitti

non

non poſſit. Quomodo excuſantur 1 Iudicia, quæ celeritatem requirunt: v.g. ſi latro ſit fugitiuus, niſi tunc capiatur. 2. Serui & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recuſare: quod ſi tamen frequenter contingat, eos deſerere debent *Suar. Lay. l.c.* 3. Iidem & ſimiles reficientes ſuas ueſtes, cùm id alijs diebus non poſſint. 4. Pauperes, qui ſe ſuoſque alere non poſſunt, operantes priuatim, ſine ſcandalo; maximè quando multi dis feſti concurrunt *Bon. n.* 13. 5. Coci & culinarij, 6. Piſtores, laniones & ſimiles in oppidis populoſis, & concurſu feſtorum. 7. Chirurgi & pharmacopolę 8. conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus ſemel cœptum non poteſt interrumpi ſine damno 9. Molitores, & nauclerí pendentes à ventis 10. Piſcatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tãtum anni tempore id poſſunt. 11. Inſtauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & ſimilium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus neceſſarijs, ut funeribus, nuptijs, &c. ſi aliter fieri non poteſt ut ſatiſfaciant. 13 Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes, ut ſi ob pluuiam imminentem ſegetes uel fœnum congregent. *Bon. n.* 13. *Fill. n.* 211. 14. Denique excuſantur etiam mercatores, qui clauſis tabernis quædam vendunt, cùm præſupponere poſſint, emptoribus ea tunc eſſe neceſſaria, nec aliàs commodè emere poſſe. De ſupradictis. *v. Suā. Fill. Lay. Bonac. ll. cc.*

Sexta. Vtilitas, non ſimpliciter neceſſaria, ſed ad communem lętitiam, uel ſplendorem: ſic enim licet in aduentu uel ortu Principis laborare, vt perficiantur theatra, ignes, veſtes, &c. Quamquàm monet rectè *Suar* præſtare in hoc caſu petere veniam à Paſtoribus. *v. Bon.*

Septima. Excuſat item, ſaltem à graui peccato, paruitas operis, ſeu temporis. Vnde grauè non videtur vna hora laborare, vt habet *Suar. l.* 2. *de feſtis c.* 32 maximè, vt notat *Lay.* ſi labor non ſit nimis ſeruilis, & fatigans corpus. Imò dubium videtur mortalis damnare, ſi quis duas, aut tres horas impendat, *v. Fill t.* 27. *c.* 11. *q.* 1 *n.* 105. In forenſibus autem & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, ſed qualitate operis deſumẽdam monet *Eſcob E.* 5. & 3. *n.* 14. ex *Palao to.* 1. *tr.* 9 *d.* 2. *p.* 3 *num* 4. Sic graue peccatum eſſe aſſerit venditionem rei magni momenti; cum magna ſolemnitate; licèt breui tempore fiat.

H Quod

Google

Quod intellige (ſecundum ſupradicta) niſi conſuetudo, uel neceſſitas excuſet.

DVBIVM III.
Quæ opera feſtis præcipiantur?

Reſp. Præcipitur 1. Auditio concionis; non tamen ſub mortali, niſi quatenus quiſq; tenetur diſcere neceſſaria ad ſalutem. *v. Trid. ſeſs. 24. c. 4. de reform. Fill. hic c. 8. Bon. t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. nu. 27. Sua. &c.* Dixi, *niſi quatenus &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua myſteria fidei, ea præſertim, quæ ſub graui obligatione eos ſcire teneri, dictum eſt ſuprà *l. 2. t. 1. c. 1.* tenentur lege charitatis, (ſi aliàs eà commodè addiſcere non poſſint) ſub graui peccato concioni, uel potiùs catecheſi intereſſe. *Bon. d. 5. in præcep 2 n. 28.* addens eo caſu concionem etiam miſſæ præferendam eſſe *Trul. l. c. c. 1. d. 4. n 12. Fagund &c.* 2. Præcipitur ſpeciali præcepto, obligãte ſub mortali; audire Miſſam, hoc eſt, morali & humana aſſiſtẽtia, ſiue præſentia ei intereſſe. Eſt communis ex *c. Omnes fideles*, & ex *c. Miſsas de conſec. diſt.* 1. cõtra *Anglum & Roſellam*, qui ſemel vel iterum negligere, dicunt eſſe veniale. Obligat hoc præceptum omnibus feſtis, omnes baptizatos vſum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel cathecumenos. Ratio primæ partis, quia eſt vniuerſale. Ratio ſecundæ, quia aſſiſtentiam humanam habere non poſſunt Ratio tertiæ; quia non ſunt Eccleſiæ ſubiecti. *C. Lugo d. 22. ſ. 1. & 2. ex Nau. Sanch & Kon.* Vnde reſolues.

I. Non eſt obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoſcunt; cùm *Trid. ſ. 24. c. 4. de ref.* dicat *teneri vbi id commodè fieri poteſt*, tum quia ſi qua obligatio fuit, ei derogatum eſt per priuilegia Regularium, & generalem conſuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t. 1. lib. 2. c. 16. Az. Nau. Cened. Zerol. p. 1. V. prædic. Trull. l. 2. c. 1. d. 4. v. Barboſ. in Trid. ſeſs. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipſis in priuilegijs communicant, concionantes in ſuis Eccleſijs, quouis anni tempore poſſunt auditoribus ſuis concedere. 18. annos, & 320. dies Indulg. nomine Papæ *Dian. p 4 t. 4. R. 22. ex Rodriq. &c.*

II. Non eſt obligatio ad audiendam Miſſa feria quinta, & ſexta, & Sabbato Maioris hebdomadæ; neque diebus Rogationum. *Azor, Henriq. Suar d. 88. ſ. 5.*

III. In

III. In die Natiuitatis Chriſti tantùm teneris audire unam Miſſam. *Nau. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat ſub miſſa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confeſſione, vt contra *Caiet. Sylu. Aug. Armil.* docet *Suar. Sa Rodriq. Fill. &c.* Ratio quia duobus præceptis poteſt ſimul ſatisfieri, vt *v. ſuprà lib. 1. t. 2. cap. 3. dub. 3.* Idem de eò, qui confitetur tempore Miſſæ, affirmat. *Regin. lib. 19. numer.* 14. dummodò intentationem habuerit audiendi Miſſam. Negat autem *Suar. d. 88. ſeſs. 6. Azor. cap. 7. quæſt. 6. Gordonus, C. Lugo loco citato.* Si quidem poſſit differre confeſſionem, nec adſit neceſſitas præcepti confeſſionis. Idem dicit *Bonac. d 4. quæſt. vlt. p. 11.* vbi contrariam praxin quorundam excuſat, uel ob neceſſitatem communicandi: vel intentionem audiendi Miſſam aliam: uel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inſeruientes Miſſæ, ſi recedant allatum neceſſaria, v. g. uinum, hoſtiam, thus, &c. quia cùm hęc ordinentur ad officium, non cenſentur abeſſe; dummodò non recedant ab Eccleſia, vel ſaltem non longè. *v. Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Miſſam; & quidem venialiter, ſi omittatur parua pars; mortaliter, ſi notabilis, v. g. media, uel tertia pars. *Laymàn.* tamen, & *alij* durum putant, mortalis damnare eum qui ab Offertorio, vſque ad finem adſit. Additque communiter excuſari à mortali, qui audiunt à principio Epiſtolæ, vel ſecundùm alios, Euangelij vſque ad finem, vel ab initio vſque ad Communionem. *v. Bon. t. 1. d. 4. q. vlt. C. Lugo d. 22. ſect. 1. n. 3.*

VII. Non peccat ſaltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotib. ſucceſſiuè duas dimidias Miſſas audit, ut habet *Nauar. c 21. Sa Sotus Henriq. Dia. tom. 1. tr. 3. R. 18. Bon d. 4. q. vlt. p. 11 Hurtado* contra *Suar. Kon. Fagund.* quia audit integram Miſſam. ~~[illegible] probabile, [illegible] ſimul audiat,~~ vt habet *Bon. l. c. Hurt & Dian.* contra *Regin. Kon. C. Lugo, &c.* quorum ſententia videtur probabilior.

VIII Non ſatisfacit, qui ſub ſacro dormit, pingit, docet: uel qui poſt murum, aut aliam rem, tali loco, vnde nihil audiri, videri, uel notari poſſit quid fiat: quia non cenſetur moraliter præſens. Satisfacit tamen ſurdus, cœcus, & quicunque (licèt ſi poſt

oſtium, aut columnam, uel in feneſtra, uel procul à templo) ità eſt præſens, vt ex ſignis externis colligere poſſit, quid à celebrante agatur, ſpectata loci natura, etiamſi ipſe per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, ſitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præſens, & eſt in conſpectu altaris. *Bon. l. c.*

IX. Audiens debet eſſe attentus, ſaltem virtualiter & in confuſo, vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc ſi quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen ſemper aduertere poſſit quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus eſt mortalis. Imò *Kon 3. p q. 83.* cum *Sylue Roſel. & Medi.* docet eum ſatisfacere, qui voluntariè toto ſacro eſt diſtractus, modò ſibi ſit præſens, & cum reuerentia externa aſſiſtat. Quod probabile eſſe docet *Lay.* contra *Sua. Bon.* & alios. *v. Kon l. c. & C Lugo. n. 26. 27.* Plura de tota hac materia. *vt ſuprà l. 1. tr. 2. c. 3. dub. 2. 3. & 4.*

X. Præceptum audiendæ Miſſæ impletur quocunque in loco, ſiue in Parochiali, aut Cathedrali, ſiue in Regularium Eccleſia, ſiue in oratorijs priuatis, ſiue extra Eccleſiam audiatur. Ratio quia Eccleſia tantùm auditionem Miſſæ præcepit, non autem locum: ergo quouis loco impletur. *Tol. l. 9. cap. 7. Azor. ca. 6. Rodriq. Nauar. Fill. Nung. Suar. Kon. Bonac. d. 4. q. vlt. pu. 12. n. 4. & plures.* Quæ doctrina licèt certa ſatis ſit; nihilominus quia poſt omnes ſuprà citatos Authores, à quodã moderno viro, aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda eſt; ne cui (quia liber obuius) ſcrupulus, aut conſcientia naſcatur erronea.

D V B I V M IV.

An ſit obligatio audiendi Miſſam in Parochia, Dominicis, & feſtis maioribus?

Reſp. Etſi id quidem decens ſit, non tamen eſt obligatio. Eſt communis Authorum (quos *vide ſuperiore dub. caſu vlt.*) & ut ait *C. Lugo di. 22. ſ. 1. n. 2.* certa; etſi *Marchantius in Candelabro myſtico t. 4. c. 7.* & in *Reſolutionibus moralibus* in forma manualis editis *c. 8.* in dubium uocet, ſcrupulumque mouere conetur. Ratio eſt, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Vt dominicis*, iubetur Parochus ante Miſſam eijcere eos, qui proprio Parocho contempto, iſthic Miſſam audire vellent: ergo ſine contemptu (formali) licet. 3. Quia *ca. Si quis de conſec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus feſtiuitatibus audire

audire ſacrum in Parochia, uel in ciuitatibus. 4. Quia vniuerſalis fidelium, & ipſorummet etiam Parochorum doctorum, & confeſſariorum, (qui pœnitentes hac de re non interrogant) conſuetudo, id non tantùm, (vt loquitur *Marchantius l.c.*) inſinuat, ſed manifeſtè docet. 5. Quia *Trid. ſeſſ.22.c.8.* tantùm dicit, populum deberi moneri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, ſaltem Dominicis, & feſtis maioribus, *v. Fagund. Lugo, Barboſ. Zenedo, Trull. l.3.c.1.d.6.*

Neque obſtant, quæ *Marchant.* objicit: *vt*.

I. Quod iura antiqua decernant contrarium; eò quòd *Sixtus IV de treuga, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Miſſam in Parochiâ. Dominicis & feſtis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil ſequitur, cùm is non dicat teneri, ſed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur non teneri*. Cũ enim honeſtiſſimum ſit, populum audire Miſſam in Parochia, idque ſuadere deceat, minimè deceret, id (publicè præſertim) diſſuadere: nam inde ſcandala, & proprij Parochi contemptus, ſequi poſſent. Et hoc eſt, quod Sixtus cauere voluit. Deinde eſto antiqua forſan aliqua iura id habeant, eis poſterioribus temporibus per uaria priuilegia, receptamque conſuetudinem vniuerſalem, eſt derogatum. *C. Lugo & cæteri Autt citt.*

Nec obſtat II. Quòd multos Canoniſtas eam opinionem ſecutos aſſerit. Eſto enim olim quidam ſic ſenſerint; hoc tamen tempore, poſt tot & tam ampla priuilegia, poſt tam claram, & diuturnam conſuetudinem, poſt Eminent. Cardinalium declarationes, & ipſorum etiam Pontificum nota decreta contraria, (*vt vide ſequenti Reſp.*) an aliqui id doceant, neſcio.

Nec. III. Locus Tridentini paulò antè in reſp. citatus, quem objicit, ut patet ex ipſis verbis, & declaratione Emin. Card Authorumque communi explicatione.

Reſp II. Epiſcopus non poteſt cenſuris, mulctis, aliiſq; pœnis cogere ad audiendam Miſſam in Parochia. Eſt contra *Marchant. l.c.* vbi ait, *Regulares ita communiter reſpondere, vt priuilegiorum ſuorum fimbrias magnificent, dilatent philacteria*; & contra *Authorem Parochiani obedientis*. Ratio autem eſt. Quia, vt ait *Nauarr.* Epiſcopus non poteſt tollere, (nec reſtringere) ius commune, & generalem totius orbis conſuetudinem. Ita docent præter *Auth. ſupra cit. S. Anton. p.2. tit.9. cap.10. §.1.*

dub.4. Sylu.& Miſſa Tolet. Lay.l.4.t.7.c.3.&c. & comm. omnes Theologi, & Canoniſtæ moderni: aſſeruntq; *Azor.to.1.l.7.c.8.q.* & *C. Lugo d.22.ſ.1.* pro hac ſententia, declaratione Cardinaliũ n Triden. quæ expreſsè habet: *Non poſſe ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Miſſam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in caſu negligentiæ & contumaciæ.* Et ſi his duobus; tanquam Regularibus minùs fidat, legere poteſt eandem declarationem apud *Barboſam in Trident. ſeſs.22. c.8. de ſacrif. Miſsa & ſeſs.24. de reformat c.4.n.12.* Item *tractatu de officio & poteſtate Parochi*, vbi eandem ſententiam Barboſa ipſe ſequitur, & pro ea ſupra viginti Authores celebres, partim Theologos partim Canoniſtas, qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide eiuſdem *Remiſſiones in Tridẽtinum, impreſsum Antvverpia Anno 1644. & Zerolam in praxi Epiſcopali p.2. V. Parochia, & p. 1. V. Miſsa §.6.* Idem diſertis verbis confirmat Clemens VIII. anno 1592. 22. Decemb. decreto ſuo, circa hanc ipſam controuerſiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis *Præſenti noſtro decreto ſancimus, licere ſecularibus, Chriſtiq; fidelibus vniuerſis, Miſsas diebus dominicis & feſtis alijs maioribus audire in Eccleſiis, tam Fratrum Præd. quàm aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societatis IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas conſuetudines, dummodo id in contemptũ parochialiũ Eccleſiarum non faciant: & dictis Fratrib. Prædicatorib. ac Preſbyteris dictæ ſocietatis, quàm alijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apoſtolica indultum eſt, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata ſua, etiam Quadrageſimali, & Paſchali, & quouis alio tempore, confiteri licitè poſse, &c.* Quòd ſi verò dicta priuilegia, & alia ſimilia clarius cognoſcere lubet; inſpiciatur (vt alia taceam) Compendium priuilegiorum Societatis IESV, vbi præter Leonis X. clara ſunt verba Pauli III. in *extrau.* data Anno 1549 Kalend. Nouemb. quæ incipit, *Licèt debitum:* qua *omnibus Chriſti fidelibus, cumſcunq; conditionis, qui verbi Dei prædicationib. in templis eiuſdem Societatis interfuerint concedit vt ibidem Miſsas audire & Sacramenta recipere, liberè & licitè valeant: neque ad id ad Parochiales Eccleſias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus conceſſa à varijs Pontificibus, placebit inſpicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiua grauiſſima: aut ſi nec inſpicere lubet,

recogitet

recogitet ſaltem, Deum ipſum Innocentio III (dum vidit Eccleſiam Lateranenſem iam iam ruituram) oſtendiſſe eam ſuſtentari à S. Dominico, & S. Franciſco. Conſideret, quòd ſicut olim in uarias orbis plagas, & in ipſam Germaniam, doctrina Chriſti tranſlata eſt opera Regularium, ita ſine eorum ſubſidio conſeruata diu non fuiſſet, uel ſaltem minùs floruiſſet. Et denique ne Regularib. ſuccenſeat quiſquam, quòd priuilegia ſua tueantur, ſciendum eſt, quòd ſine conſenſu Sedis Apoſtolicæ ijs renunciare, aut cedere non poſſint: *ut v. l. 2. Decret. tit. 43. de arbit. cap. 5.* Imò etſi faciant, irritum fore, & peccaturos quia iniuriam inferent Ordini, & Eccleſiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter reſpondeo.

I. Affert Authoritatem cuiuſdam P. Capuccini, qui *Parochianum obedientem* ſcripſit. Et huic quidem me paulò ante ſat multas graueſque authoritates oppoſuiſſe, exiſtimo.

II. Ait, quorundam Epiſcoporum praxin eſſe contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. l. c. ſeſſ. 22. & ſeſſ. 24.* vbi dicit: Teneri vnũquemq; Parochię ſuæ intereſſe, ad audiendũ verbũ Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in pleriſq; locis ruralibus docentur in Miſſa; ergo etiam ad Miſſam poſſunt compelli.

Reſp. I. Praxin iſtam (ſicubi eſt) paucorum eſſe, & contrariam praxi communi Epiſcoporum, in omnibus regnis & prouincijs, & inſuper Præſulis Summi.

II. Praxin iſtam nec fundari in iure antiquo, cum illi, ſi quòd fuit per priuilegia ſit derogatum, & abrogauerit conſuetudo; nec in nouo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionib. & catecheſi, nullam facit mentionem Miſſæ; & in pœnalibus non ualet illatio. Tum quia Tridentinum expreſsè addit, (quod *Marchãtius* in ſua citatione omittit, cùm tamẽ ad rem plurimùm faciat) *ſi commodè fieri poteſt.* Tũ quia neci illam quidem obligationem, quoad conciones, eſſe receptam, oſtendit vniuerſalis Eccleſiæ conſuetudo; eò quòd fortè regulariter *cõmodè fieri non poterat*, vt notat *C. Lugo l. c.* Neque Catecheſi communiter, docetur in Miſſa, niſi fortè in pagis, vbi rariùs contendunt Regulares cum Parochis de re præſenti. Denique neſcio, an non Epiſcopi de quib. loquitur, ex numero fortè ſint eorũ, de quibus Pius V. in Bulla, *Etſi mendicantium*, quæritur quòd etſi Epiſcopi Ordines mẽdicantes meritò colere, & adiuuare deberent, non ſolũ id ne-

gligant, verùm etiam Concilij Tridentini verbis in prauum ſenſum detortis, eos incommodis & perturbationibus afficiant. *III.* Citat decreta Synodi Leodienſis, & Namurcenſis; ſubiungitque, *Quis verò audiat hæc condemnare, & Patres iſtius Synodi inter quos multi Theologi fuerunt.*

Reſp. Decreta iſta, & ſi quæ fortè ſunt ſimilia) intelligenda eſſe, ne cum contemptu proprij Parochi, audiant ſacrum extra Parochiam: aut ſi quæ ſenſum alium habent, non eſſe recepta, uel vſu abrogata. *ita Autt.citt.communiter.* Videri poteſt. *C.Lugo.l.c.Barboſ.& Zerola ll. cc.* & digniſſimus lectu libellus *Franciſci Fontani*, Concionatoris regij, cuius titulus: *Reſponſa ad quæſita cuiuſdam primarij Prælati, &c.* excuſus primùm gallicè Nancæi, Anno 1625 poſtea verò latinitate donatus, & recuſus Viennæ Auſtriæ, typis Michaelis Rictij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (ſine obligatione tamen) perſuadere conatur; cùm eam, utpote honeſtam, imprimis atque decentem, minimè improbare, ſed erroneam tantùm conſcientiam impedire intendam; ne uidelicet cum perſuaſione obligationis Parochialis, vel cùm apprehenſione peccati Regularium templa frequententur.

D V B I V M V.

Quæ excuſent ab auditione ſacri.

Reſp Duæ ſunt cauſæ, quarum altera ſi adſit, non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neq; (etſi id conſilij ſit) preces interim alias loco Miſſæ dicere, vt habet *Nau. c.13.Suar, Fill.t.5.c.5.q.11.*

Prima cauſa eſt Impotentia, uel ſimpliciter, uel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio uel proximi; corporis, uel bonorum, uel etiam honoris: quia hæc eſt mens Eccleſiæ præcipientis inſtar diſcretæ & beneuolæ matris. *Bon.d.4.q.vlt.p. vlt.Nau.Fill.t.5 c.7.q.11.Suar.d.85.*

Secunda cauſa eſt, quodcunq; motiuum rationabile, quo quis bona fide putat ſe excuſari. *v.Suar.in 3.p.ſ.6.c.5.Lay.& Bon.l.c.* Vnde reſolues.

I. Excuſantur qui ſunt in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, uel conualeſcentia, in qua obſit prodire foras. Item qui ſunt in excommunicatione, uel interdicto; de quo ſuo loco.

II. Item qui cuſtodiunt caſtra, vrbem, gregem, infantes, (vel puerum,

puerum, qui in templo quietus, & ſine perturbatione aliorum contineri non poteſt) uel domum, aut ægris ſolatio ſunt, aut coquere debent & ſimilia curare, quæ omitti non poſſunt. *Bonac. Kon.n.86.& 314.*

III. Item cui periculum eſt grauis offenſionis mariti, parentum, vel dominorum. *Henr. Suar. Fill.n.227.* Si tamen id ferè ſemper fieret, de alio medio laborandum eſſet.

IV. Item ſi quis alioqui omiſſurus eſſet occaſionem commodam itineris, v.g. ſocios, cùm viam ignoret, uel pericula metuat. Alias verò tenetur ad Miſſam ante iter, uel in itinere. *Suar. ſ.6. Rodriq. Bon.l.c.*

V. Si ſit grauis difficultas eundi ad Eccleſiam ob diſtantiam, v.g. vnius vel alterius milliaris Germanici; vel etiam minoris ſpatij; maximè ſi via ſit moleſta, cœlum pluuium. Vbi habenda eſt ratio perſonarum, loci temporis, & conſuetudinis. *Bon. Suar. Fill.l.c. Marchant. Reſol.paſt.t.4.c.6.n.7.*

VI. Si ex conſuetudine patriæ fœminæ egredi non ſoleant tempore luctûs, vel etiam poſt partum. *Sylu. Caie. Fill.n.229.*

VII. Si quis non habeat veſtes ſtatui ſuo conuenientes. *Nau. Henr. Sà, Azor. Bon.l.c.*

VIII. Si quis ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, ſi prodeat. *Lay.l.4.t.5.*

IX. Si quæ ſciret, alteri à quo perditè amaretur, ſecuturam occaſionem peccati, ſi prodiret, *Sà, Fill. n.227.*

CAPVT II.

De IV. Præcepto: Honora Patrem &c.

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RESp. Tenentur vi huius Præcepti, tum grauioribus, tum ſuperioribus, in ijs rebus, in quibus quiſq; & quamdiu ſubiectus ijs, eſt amorem, reuerentiam, & obedientiam præſtare; ita ut ſi notabilis horum defectus ſit in re graui, grauiter peccetur: quòd faciliùs fiet reſpectu parentum, quam aliorum. *Ita comm. v. Fill.t.28.p.2.c.1. Regin.l.2.c.1.&c.* Vnde reſolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius 1. ſi ſigna odij parentibus oſtendat, & aſperè tractet. 2. ſi toruo oculo ferè ſemper intueatur, ac ita aſperè loquatur, ac ſi odio haberet. 3. ſi non ſubueniat in graui neceſſit. ſpirituali, vel corporali. 4. ſi non impleat eorum

eorum teſtamenta, & legata, modò hæres ſit. 5. ſi graue malum, v.g. mortem illis optet. *Nauar. Regin. l.* 20. *num.* 8. *Fill. to.* 28. *c.* 1. *q.* 3. *&* 7.

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1 Si percutiat etiam leuiter: & ſecundum *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si grauiter contriſtet *Regin. l.* 20. *n.* 24. *Fill. n.* 17. *&* 18. 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocet verbis contumelioſis, uel talibus, quibus ſciat grauiter offendendos. 5. Si maledicta conuitia, &c. in eos conijciat, *Nau. Fill. &c.* 6. Si pauperes deſpiciat, uel nolit agnoſcere, quòd ſi tamen exterius tantùm diſſimulet ſe noſſe, & nolit apud ſe habere, ex iuſtà causà, dummodò prouideat de neceſſarijs. *Bon.* excuſat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non ſint inuiti. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accuſet extra crimen hæreſis, proditionis, uel coniurationis in Principem, cùm non eſt alius corrigendi modus. *v. Bon. d.* 6.

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. ſi in re graui ſit nobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domùs, bonos mores, uel animæ ſalutem *Fill. n.* 20. 2 ſi contra voluntatem parentis ducat vxorem ſe indignam Indigna autem dicitur, cum qua non poteſt contrahere ſine dedecore iuxta ſuæ regionis vſum; non tamen poteſt exhæredari idcirco. 3. ſi ſine iuſta causa nolit eam ducere, quam vult parens: maximè ſi indi ſopirentur odia, aut parentum neceſſitas leuaretur. Erit autem iuſta cauſa, v.g. ſi ſit impar familia, ſi infirma deformis, fatua, uel immorigera. 4. ſi inconſultibus parentibus nubat, ut habet *Sanch.* Poteſt tamen, vbi cōſuluit is, ipſis inuitis prudenter cōtrahere cū ſe digna: cum circa electionē ſtatùs ſit ſui iuris. *Leſs. l.* 2 *c.* 40. *n.* 43. *Sanch. l.* 4. *c.* 15. *Fill. q.* 10. *n.* 20 An, & quomodo peccent liberi furando parentibus, v. infr. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. Item, an alienare poſſint bona, vid. infr. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 4 *d.* 2. *& lib.* 3. *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò vt ſi in graui neceſſitate aliter iuuari non poſſint, teneatur manere in ſeculo (niſi tamen in hoc illi certum, uel certè valde probabile periculum ſalutis immineret) & ſi religionem ſit ingreſſus, teneatur egredi, & iuuare parentes; dummodò eorum neceſſitas eius profeſſionem anteceſſerit. *Fill. q.* 5. *n.* 9. *Bon. q.* 1. *p.* 6.

V. Si verò neceſſitas poſt profeſſionē ſuperueniat, ſi ea extre-
ma

ma ſit, tenetur egredi, petita priùs, licèt nō obtentâ veniâ. Si autem ſit grauis tantùm, in qua utcunque poſſint viuere, non tenetur quidem, poteſt tamē egredi, ſi Prælatus permittat. Quo caſu tenetur, in quantum non obſtat ſuo intento, deferre habitum, & obſeruare ſubſtantialia Religionis: at poſtquam parentibus ſubuentū eſt, redire. *Leſs. l.2.c.41 dub.*3. vid. & infrà *tr.*5.*c.*1 *dub.*4.

D V B I V M II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur aſcendentes, v.g. auus proauus, &c. tenētur graui obligatione iuris naturalis, conſeruationē & educationem liberorū curare. Circa quod ex *Bon. d* 6.*q.*1. *Azor p.*2 *l.*2.*q.*17. *Fill. tr.*28 *c.*2. reſoluuntur hi Caſus.

I. Grauiter peccant parentes, qui ſine iuſta cauſa, prolem hoſpitalis, vel locis publicis exponunt. *v. Bon. hic, & Fill. t.*21.*p.*2. *c.*2 *& infrà tr.*5.*cap.*1.

II. Mater tenetur (ſub veniali tamen) lactare proprio lacte, niſi habeat iuſtam excuſationem: tūc verò tenetur ſub grauī peccato, bonam nutricem quærere. *Bon. d.*6.*q.*1 *p.*6. *Lay.* Item tenetur ſecundùm iura prolem alere ad finē anni tertij; poſtea educatio vſque ad emancipationem ſpectat ad patrem. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater diues. *Fill. Lay. l.*5 *t.* 10. *c.*3. *Reg. l.*20. *n.*32.

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ; ſed etiā (in quo ius ciuile à Canonico correctum, iuxta *c. Cùm haberet*) ſpuriæ curare alimenta, hoc eſt, cibum, potum, veſtitum, & honeſtas artes, iuxta ſuum ſtatum: niſi tamen aliundè ſe alere poſſit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Eccleſiaſticis poſſunt hæc ſuis ſpurijs præſtare. *Fill. l.c. t.*28 *c.*2.*n.*28. *Lay. l.*5.*t.*10.*p.*3.*c* 5. vid. infrà *tr.*5.*c.*4.*d.*5.*q.*1. Hinc peccant, 1. ſi non adhibeant diligentiam ſaltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantque hæreditatem ſecundùm ſuum ſtatum, 2. ſi bona dilapidando impotentes ſe reddant, ad liberos honeſtè ſecundùm ſtatum ſuum educandos, ac dotandos. *Bon. d.*6.*q.*1.*p.*6. *Azor. Fill. &c.* 3. ſi ſine legitima cauſa filiæ dotem negent, (vel filium exhæredent) v. g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, uel quia ipſis inuitis nupſit, licèt ſe indigno. *Bon. l. c.* §.2. ex *Azor. Reg. &c.* uel quia filius ordinem ſacrum ſuſcepit. Sicut enim Pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio uel ingreſſu Religionis: ita etiam ad ſuſcipien-

ſcipien-

ſcipiendos ſacros ordines. Neque hæc donatio eſt reuocabi-lis: imò ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diuiſionem, cum fratribus, docet *Barb. &c.* 17. Contrarium tamen tenet *Mol.&c.*cum *Dian.p.8.t.6.A.91.& 92.*

IV. Parens tenetur proli ſubuenire relicta religione, iiſdem caſibus, quibus proles parenti: quos vid. *ſuperiore dub.caſ.4.& 5.*

V. Parentes graui obligatione tenentur inſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſarijs ad ſalutem. Hinc grauiter peccant. 1. ſi quantum in ipſis eſt, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtianam, ſeu fidei rudimenta addiſcant, prauorum conſortia vitent, mandata Dei, & Eccleſiæ obſeruent, Sacramenta frequentent, à peccatis abſtineant, *Azor.Fill.Bon.l.c.* 2. Si occaſiones peccandi ab ijs non auertant, uel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant, *Trull.l.1.d.3.nu.4.* 3. Si conſilio, vel exemplo malo deprauent. 4. Si non obiurgent, puniantque diſſolutos: moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v. g. vt notabiliter lædantur, *Sot. Sylu. Bon.l.c.& d.3. 3.de contract.q.vlt.p.3.*

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem ſtatus. Vnde peccant, inuitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abſtrahendo. Et quidem *Trid.ſeſſ.25.de Reg. c.*18. excommunicat cogentes ad monaſterium filias.

VII. Etſi frater fratri, uel ſorori, ſaltem in extrema, uel quaſi extrema neceſſitate teneatur ſubuenire, lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen eſt ea obligatio, quæ inter parentes & liberos; cùm non ſit iſta dependētia. *v.Leſs.l.2.c.41.n.34.* Vnde ſi Profeſſus eſt in religione, non tenetur egredi, ut ſuccurrat, *Trul.l.2.c.2.d.14.num.8* ex *Suar.&c.*

Quæres. An filius aliquando poſſit à Patre priuari hæreditate?

Reſp. Poteſt ex iuſta cauſa, alias non: eaque in teſtamento debet exprimi, *Auth.Sed hodie C.de inoff. teſtam.* Talis autem cenſetur.

1. Ingratitudo, (niſi in gratiam Patris redierit, ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum) vt ſi affecit Patrem graui iniuria; vel eius vitæ inſidiatus eſt, uel manus iniecit, uel maleficis ſe immiſcuit. *Bon d.3.q.7.p.3. Couar Sanch. Azor, Mol.&c.*

2. Si nouercam, ſeu Patris vxorē cognouerit carnaliter: ſi Parenti furioſo, uel carcere detento, noluit ſuccurrere fide iubendo,

do, ſi impedierit Patrem teſtari. ſi bona Parentum dilapidauerit, cum graui ipſorum diſpendio.

3. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam elegerit, &c. Circa quas.

Nota. Valere has cauſas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam neceſſarijs priuari non poteſt, cum debeantur iure naturæ, quod à iure ciuili tolli non poteſt. *Bon. d.6.q.1.p.6.§.3.* ex *Sanc. Mol. Azor. Reg. Fill. Trull l.4.c.1.d.3. & to.2.l.7.c.17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum ſunt loco?

Tutor (idem eſt de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiuſque bona ritè & fideliter adminiſtrare. Ratio. Quia in hunc finem conſtituitur, & aſſignatur pupillo patris loco. Quare ſi delinquat, uel notabiliter fit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compenſationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& ſaltem de dolo & culpa lata) imò etiam ſi tutoris officium exercere pretio, (quod tamen ſi ab initio non eſt conſtitutum, cenſetur ſuſcepiſſe gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bon de contr. di.3.q.19.p.4.* Vnde reſolues.

I. Tutor tenetur tueri perſonam pupilli dum opus eſt, eumque bonis morib. imbuere, & benè educare, per ſe uel alios. *Bon. l.c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter adminiſtrare; ideoque (officium tutoris ſuſcipiens) inuentarium conficere: alioqui damna ex eius defectu ſecuta reſarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad vſus inutiles concedere.

III Tutor (vti & Curator) tenetur conſeruare omnia iura, & bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamq; conuertere in emptionem bonorum ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit vtilius. *ib.* ex *Rebel. p.2. l.17. q.1.*

IV. Si tutor, uel curator pecuniam pupilli conuertit in ſuos vſus tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, uel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l.c. Reb. q.17.*

V. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſua culpa non percepit. *Sylu. V. Tutor § 4. Rebel. l.c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli per ſolue-

ſoluere; ita tamen ut quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. *Sylu. Rebel. ll. cc. Tabiena ib.*

VII. Tutor vel Curator non poteſt donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli: quia non ad deſtruendum, ſed tuendum eſt conſtitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; ſic enim poteſt v.g. ſtipendio debito pro liberali ſeruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo d.* 23. *ſ.* 10. *Sanc. Trull. l.* 7. *c.* 17. *d.* 8. *v. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 17.

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes; quia hoc onus eſt commune eorum; qui bona aliena adminiſtrant. *v. Bon. de contr. d.* 3. *q.* 19 *p.* 4. & infra hoc libro *t.* 4. *cap.* 3. *in appendice ad contractus.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio dominorum & famulorum aliorumque Superiorum & inferiorum erga ſe inuicem?

Reſp. I. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque ſuorum ſubditorum. Patet ex 1. *ad Tim.* 1. *Si quis ſuorum, &c.* Et ratio eſt, quia ſunt ipſorum caput, & vices parentum gerunt: ideoque tenentur quodammodò ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis verò curare tenentur, quantum in ipſis eſt, vt ſeruent præcepta Dei & Eccleſiæ *Bon. d.* 16. *q.* 1. *p.* 8. Vnde reſolues.

I. Peccant Domini grauiter, 1. Si ſine iuſta cauſa impediant famulos, ne feſtis Miſſas audiant; vel ſi feſtis opera ſeruilia imponant, uel ſi iubeant ea, quæ ſine peccato fieri non poſſunt. *Nau. c.* 14. *&c.* 2. Si peccandi occaſionem permittant, cùm poſſint impedire: aut ſi grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes neceſſaria ad ſalutem non moneant, corripiant *Bon. l. c.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniurijs afficiant; diabolos, canes, & appellent. *Bon l. c. & Trul. l.* 4 *c.* 1. *d.* 6. *Dia. p.* 7. *t.* 7. *R.* 47. excuſet à peccato talem contumeliam, quod ex ira & indeliberatione ſoleat proferri, 2 Si alimenta conuenientia non præbeant: mercedem iuſtam (dummodo fideliter ſeruiuerint) non ſoluant, uel differant abſque rationabili cauſa. *Ibid.* 3. Si ante elapſum terminum temerè domo expellant: in quo caſu, (niſi grauiſſima ex cauſa id fecerint) tenentur ad ſolutionem integræ mercedis, *Leſs. Azor. c.* 14. *q.* 1. *Fill. num.* 117. *Reg. Mol. &c. Eſcob. t* 3. *E.* 9. *num.* 33. 4. Si eum, qui liberos, alioſve domeſticos, verbis,

verbis, exemplo, uel moribus prauis corrumpit, & reprehenſione non emendatur, è domo non dimittant. *Nauar. capit.*14. *Azor.Trul.d.*61.*num.*2.

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare ſalarium, (niſi in extrema, uel graui neceſſitate, tunc enim debet ex charitate) imò ſumptus in eius curationem impenſos poteſt repetere. *Mol.l.*1.*t.*28.*c.*4.*n.*8 *Eſcob.t.*3. *c.*9.

Reſp. II. Famuli, cæteriq; ſubditi, tenentur ſuis dominis & ſuperioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus; nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præſtare. Ratio patet ex dictis; quia ſunt illis quaſi loco parentum. *S.Tho.*2.2.*q.*103.*Reg. l.*20.*nu.*62. Vnde reſolues.

I. Peccant famuli grauiter; 1. Si non laborent, vel ſeruiant fideliter; teneturque ad compenſationem damni. *Molin. Leſſ. l.*2 *c.*24. 2. Si graue damnum inferant, uel inferri permittant, cùm poſſint, impedire. *Nauar.c.*14. *num.*22. *Fill.t.*28.*c.*3.*q.*10. *Regin.l.c.* Et quidem ſi damnum illud inferatur, (ſiue a conſamulis. Siue ab extraneis) in rebus quarum cura ipſis commiſſa eſt, à reſtitutione non poſſunt excuſari. *Mol.Leſs l.*2.*c.*23.*d.*10. *nu.*65.*Fill.t.*36.*c.*6.*q.*9.*nu.*114. 3. Si abſque grauiſſima cauſa diſcedant à domino ante terminum elapſum; vltra hunc uero manere non tenentur, etiamſi morbo impediri ſeruire aliquandiu non potuerint. *Mol.l.c.Regin.n.*517.*Eſcob.E.*7 *num.*50.4.Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon.l.c.*

II. Famuli non peccant, ſi ſuſtentationem, uel mercedem iuſtam domino negante, utantur compenſatione occulta, *Mol.l. c.Fill.tr.*36.*c.*6.*q.*3. dummodò tamen alius modus non ſit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur; neque ſcandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. *v.Bonac.de reſtit.d.*2.*q. vlt.p.*2.*num.* 16.

III. Similiter pro obſequijs, ad quæ non tenebantur, præſtitis, (ſi quidem illa non gratis & liberaliter, ſed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compenſationem, quæ aliter obtineri non poſſit, docet *Nau. c.*17.*n.*108 *Leſs.l.c.* Plura de his v.infrà *t.*5.*c.*1.*d.*4.*&* *c.*3.*d.*10.*&* *Bon.d.*6.*q.*1. *p.*8.

DVBIVM V.

Quid teneantur Coniuges erga ſe mutuò, vi huius præcepti?

Reſp. Vxor in ijs, quæ ſpectant ad domùs gubernationem & bonos

bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non vt ſeruam, ſed vt ſociam tractare. Ratio eſt, quia maritus eſt caput, & vxor commembrum. *Nauar.c.*14.*nu.*20. *Toll Fill.t.*28. *c.*9.*q.*6.*num.* 144. *& commun.* Vnde reſolues.

I. Coniuges peccant, 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium, 2. Si ſine diſpenſatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonij in ſtatu peccati mortalis recipiant, 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, uel modo indebito, velcū periculo abortus, 5. Si debitū ſine iuſta cauſa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, uel blaſphemiam prouocet. *Fill l.c. num.* 145. *& Bonac.* 2. Si quid notabile expendat contra uoluntatem viri, & conſuetudinem fœminarum ſimilis ſtatus; niſi tamen ex paraphernalibus, ſi habet. 3. Si ſpreto viro ſibi imperium vendicet, 4. Si nolit ſequi virum domicilium mutantem dummodò poſſit ſine periculo vitæ, & ſalutis, & contrarium non ſint pacti; & maritus poſt nuptias non ſit factus vagus. *Nauar Tol. Bon. p.*7. v. infrà *t.*5.*c.*1.*dub.*4. 5. Si ſine ſufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia 6. Si ſine iuſta cauſa debitum neget v. infra *l.*6. 7. Si ſe ingerat in adminiſtrationem domus ſine iuſta cauſa, qualis eſt, ſi v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylu.Trul.c.*1.*d.*4.*num.*18.

III. Peccat grauiter maritus 1. Si verbis contumelioſis, vel infamatorijs afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei vel Eccleſiæ ſine iuſta cauſa. *Sayr.l.*7. *c.*7. *Nauar.c.*14. Si verò impediat, etiam ſine cauſa, circa ea bona, quæ conſilij tantùm ſunt, ut eſt confeſſio, communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter, niſi conſtet quòd magnam ex ijs utilitatem percipiat. *Sayr.Fill.Bon.q.*1.*p.*7.*Trul.* 3 Si cædat grauiter: moderatè tamen caſtigare verbis, uel etiam ex graui cauſa moderatis verberibus, habita ratione conditionis & ſtatus, quandoque poteſt. 4. Si alimenta neget; niſi tamen vxor à conſortio mariti propria culpa diſceſſerit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel ſine iuſta cauſa diu abſit. 7. ſi cùm poſſit alimenta non procuret. *vid. Fill.nu.*140. *&* 141 *Nauar.c.*14.*nu.*19.*Tol.l.*5.*c.*2. *Sanch.l.*10.*de matr.d.*18.*nu.*16 *Bon.p.*7.

DV-

D V B I V M VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos?

Reſp. Curatus, ſiue Parochus iure diuino tenetur.

1.Reſidere in ſua Parochia. *Trid ſeſſ.23.c.1.de refor.Barb.de off.Paroch c.8.n.1.* alioqui in conſcientia fructus non facit ſuos, teneturque pro rata abſentiæ reſtituere fabricæ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex iuſta cauſa, & licentia Epiſcopi ad breue tempus abeſſe. *v.Nau.c.25.Az.t.2.l.2.cap.4. Poſſeu. Barboſ.Trul l.4.c.1.d 8.*

2.Tenetur adminiſtrare Sacramenta,quoties,& quanto cum periculo. *v. infr. & Bon.t.1.d.4. q.5.p.2.Poſs.Barb.ll.cc.*

3. Orare pro populo,& celebrare,vt populus audiat Miſſam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus ſaltem feſtis,& aliquot alijs, docet *Tol.l.3.c.5.* Sed negat *Suar.Kon.in 3.p. q.83. a.1.d.11.* cum nullo iure id cautum ſit *v.Bon.q.vlt.Barb.l.c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per ſe uel alios. *Tol.l.5.c.5.Poſs.Barb.Trull.ll.cc.* v.ſuprà.

5. Tenetur ſingulis diebus Dominicis,& feſtis ſolemnibus populo doctrinam Chriſtianam explicare,per ſe uel alium,vt conſtat *ex Trid ſeſs 24.c 4.de ref.* idq; ſub graui obligatione etiam iuris diuini, ob ſummam neceſſitatem, propter quam eos ab Epiſcopis, alijſque Prælatis ad id cogi poſſe ſub pœna excommunicationis,(omneſque alios vt eam audiant,diſcant & ſciant) docet *Trull.l.1.c.1.d.4.n.7.& 8.Bal del.to.2.l.1.d.48.* ex *Sanch. Palao, Barboſ.&c.*

6.Tenetur infirmos viſitare,pauperum curam habere,peccata corrigere,&c. de quibus *Poſs.Regin.t.2.l.20.c.5.ſ.3.Barb. c.7.* v. ſupra.

D V B I V M VII.

Quæ obligatio Præceptorum & diſcipulorum?

Reſp. Inter Præceptores (idem eſt de Pædagogis) & diſcipulos eſt quodammodò eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: *Vnde reſolues.*

I.Diſcipuli peccant, 1 Si præceptoribus & pædagogis non exhibeant honorē & reuerentiā,2.Si non obediant in rebus pertinentib. ad ſtudia & bonos mores.3.Si eos conuitijs,vel cōtumelioſis verbis traducāt.4. Si negligenter ſtudeant, ſcholarum aut ſtudiorum tempore luſui vacent,vel otio.5.Pecunias parentum

dilapident, uel inutiliter expendant. 6. Malo fine ſtudeant, 7. Gymnaſij ſui leges, uel Academiæ ſtatuta (ſi quidem ea ad peccatum obligent) non ſeruent. 8. Scientias ſuperſtitioſas aut uetitas addiſcant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori ſuo non ſoluant, cùm poſſint. *v.Nauar. c.23.& 25. Fill.tr.28.p.2.c.10.q.1.*

II. Magiſtri & pædagogi peccant, 1. Si peccata diſcipulorum diſſimulent, & non corrigant quando poſſunt 2. Profectum eorum in litteris non ſedulò promoueant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex propoſito falſa doceant vt uera, uel ſuperſtitioſa & ſaluti noxia. 5. Non ſtudeant ipſi ut officio ſatisfaciant. 6. Si ſtipendium exigant maius iuſto, vel quàm Gymnaſij leges, aut conſuetudo permittat. 7. Doctoratus inſignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit eſſe mortale: præſertim in Theologia. Iure Canonico Ciuili, & Medicina: nam in Philoſophia fortè veniale tantùm eſſe cenſet. *Caiet. V. Doctoratus* 8. Si diſcipulis malo ſint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui alijs pernicioſi ſunt, ad ſcholas admittant, vel ex ijs, non dimittant. *v.Trul.l.4.c.1.d.11.*

TRACTATVS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid Quinto Præcepto Prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occiſio, mutilatio, verberatio, aliaq; ſimilis afflictio iniuſta, de qua quæritur, quæ & quando ſit iniuſta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum?

Reſp. Abſq; diuina authoritate non licet ſe ipſum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia eſt contra charitatem ſui: & ſit iniu-

ſit iniuria Reipub. & Deo, qui eſt ſolus directus & abſolutus Dominus humanæ vitæ Dixi. 1 *abſq; authoritate Diuina*, propter Sampſonem & quoſdam Martyres, qui ſe ipſos occiderunt uel ex diuina inſpiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi. 2. *directè*: quia indirectè quandoque licet ſe occidere, hoc eſt, aliquid facere uel omittere, ex quo præter intentionem mors certo ſequatur: quia præceptum conſeruandi vitam, utpote affirmatiuum, non ſemper obligat, ſed poteſt ammitti propter bonum finem neceſſitatem, vel magnam vtilitatem. *S. Th.* 2.2.q.64.*v. Fill. hic t* 29 *c*.4.*q*.5.*& Bec*.2.2.*t*.3.*c*.7.*q*.8. Vnde reſolues.

I. Miles poteſt imò tenetur perſiſtere in ſtatione, etſi moraliter certus ſit ſe occidendum. *C. Lugo d.* 10.*q*.1. Item poſſe ad euertẽdam turrim hoſtilem, aut perdendos hoſtes, puluerem incendere, etſi ſciat ſe obruendum: vti & nauem mergere, vel incendere, ne hoſtis eã potiatur cum graui Reipub. damno, docet *Leſſ. l*.2.*c*.9.*n*.32. *Fagund. tom*. 1.*l*.5.*c*.11. Similiter licet ſe obijcere telo uel ictui, ad ſeruandam vitam Principis, amici ad mortem iniuſtè damnati vices ſubire, *Leſſ. l*.2.*c*.9 *n*.30. vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Leſſ. l. c. Lopez* 1.*p c*.65. Item ſeruire peſtes infectis, uel ad fugiendũ incendiũ ex alto ſe præcipitem dare cum certo periculo mortis. *Leſſ. & Fill. l. c. Lay. c*. 1.*n*.3.*C. Lugo d*.10 *ſ*.1. Vbi tamen euerſionem illam turris, & combuſtionẽ nauis (ſi quidẽ nulla ſit ſpes euadendi) timidè, & nonniſi ex grauiſſima, v. g. boni publici cauſa, videtur concedere, *v. n*.51.52. *&c. Mald. tr*.3 *c*.1.*du*.19. *Dia. p*.5.*tr*.4.*R*.26 *Fagũd. p*.5.*c*.11 *n*.6 *& ſeq.*

II Etſi virgini non liceat ad caſtitatem ſeruandam directè ſe occidere, licet tamen ei certo periculo, mortis ſe exponere, etiã pro ſola integritate corporali, licèt rationabiliter præſumeret ſe non conſenſuram, quia integritas iſta magni æſtimatur. *v Lay. cap*.1.*num*.3.

III. Reo licet non fugere, imò etiam ſponte ſe ſiſtere iudici plectendum; licèt poſitiuè ſe ipſum perimere non poſſit, etiamſi à iudice id ei committatur. *v. Leſſ c*.9.*d*.6. *C. Lugo. d*.10. *de iuſt. ſ*.1.*n*.38. contra *Vaſq*.1.2 *d*.173.*c*.3.

IV. Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſeruare vitam veſcendo carnibus; idq; probabiliter ei tum liceat; (atque adeò nõ peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnib. *Sanch. Dia. p* 8.*t*.7.*R* 70.) licitè tamẽ & laudabiliter etiam tum omittit; cum

Digitized by Google

certo periculo mortis, ut contra *Vaſq.& Gran.*docet *Dia.p.5.d.4.R.32.*ex *Vict.Lorc.&c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis.*de Lugo d.10.n.33.*contra *Az.& Eſcob.t.6.c.7.* vbi docet teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas,ita vt aliter vitam conſeruare non poſſit:quod *Sanch.p.2.conſ.l.5.c.1.d.35.*cum *alijs ſex* ita diſtinguit: ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, v.g. morbo , ex quo iudicio medicorum conualeſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, non teneri veſci (tametſi licitè poſſit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipſe non eſt cauſa: ſi verò ſit ab extrinſeco (v.g. ſi ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum eſſet) teneri veſci, quia mors illa cùm ſit violenta, ipſi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs & inedia moderatè affligere;qui autem aduertens vitam ijs probabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Lay.di.3.de iuſt.t.3.p.3.c.1.n.5.*ex *Cai.* Etſi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placēdi excuſentur. *v.Bon.d.2.q vlt.ſ.1.p.7.n.9.Fill l.c.C.Lugo de iuſt.di.10.ſ.1.n.32.33.36.&c.* Vbi rectè notat, aliud eſſe procurare abbreuiationem vitę,ſeu mortem poſitiuè ſibi afferre;aliud permittere vel periculum eius ſubire, uel non adhibere media ad auertendam. Prius ait eſſe illicitum, v.g pœnitentijs indiſcretis, carniſque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: posteriùs verò ſæpè licere, ideoque non teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium uti pretioſa & exquiſita medicina, ad mortem vitandam: nec ſecularem relicto domicilio quærere ſalubriorem aerem extra patriam.

VI. Excuſantur ægri,qui paulò ante mortem,cauſa humilitatis,uel boni exempli,petunt humi collocari: quia non intendūnt vitam abbreuiare. *v.Vaſq.l.c.* Addit.*Lay.l.3.t.3.c.1.n.5.* non teneri quenquam medijs extraordinarijs, & nimis duris, v.g abſciſſione cruris, &c.vitam conſeruare; niſi tamen ea communi bono ſit neceſſaria. *v.Leſs.l.c.Sanch.in opuſc.tom.2.l.5.c.1.d.34.* Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis,nō poſſe medicamenta reſpuere. Non videtur tamen virgo ægrotans, (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauiſſimum eſt, & magis, quàm mortem ipſam horret. *Eſcob.E.7.c.8.* ex *Turr.ſum.p.1.c.263.dub.5.*

Reſp. II.Non licet ſe mutilare,niſi ſit neceſſarium ad conſer-

uatio-

uationem corporis totius: quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolutè dominus. *Leſſ.l.2.c.9.d.*14. Vnde reſolues.

I. Non licet ſe caſtrare ad conſeruandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium. *S. Th.2.2.q.65.a.1.Leſſ.Mol.Fill.t.29.c.4.q.3.&c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant; ut ſint vtiles cantui. *v.Lay.l.3.t.3.c.1.*

Quæres. An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, uel paſſione grauiſſimæ triſtitiæ, turbata phantaſia, id fecerunt, uel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quod ſi conſtet quempiam ſe ipſum occidiſſe, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur ſacra ſepultura, cùm præſumatur ſecundùm opus externum voluntariè eſſe factum: niſi tamen ex circumſtantijs contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à ſe ipſo, an ab alio v.g. ſit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præſumitur ſine euidentibus indicijs. *Mol.to.3 d.20.v.Lay.l.c.n.8.V.etiam Eſcob.E.7.c.*8. vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, ſi viuus ex loco diſceſſit, non eſſe priuandum ſepulturà Eccleſiaſticà.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Reſp. Extra cauſam neceſſariæ defenſionis, de quo infrà, nulli id licet, niſi authoritate publicà, & iuris ordine ſeruato, ut patet *Exod.22. & Rom.*13. Vnde reſolues.

I Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehenſas: quia ad id non habent authoritatem publicã: & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico ſunt correctę, tanquam iniquæ Secus eſt de proſcriptis, quos occidendi cuiuis authoritas publica datur: idque non iniuſtè, cùm ad Reip. defenſionem ſit neceſſarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iuſtitię, ſed odio, aut priuatæ vindictæ cauſa faciunt. *v.Lay.l.c*

II. Peccat Princeps, vel Magiſtratus, (regulariter loquendo:) vt *v.infrà l.5.c.3.dub.*1. qui occidi iubet reos non citatos, vel nõ auditos, vel non damnatos, etſi priuata ſciẽtia cõſtet eſſe nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex ſcienti[illegible]

 autho-

ſcipiendos ſacros ordines. Neque hæc donatio eſt reuocabilis: imò ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diuiſionem, cum fratribus, docet *Barb. &c.* 17. Contrarium tamen tenet *Mol.&c.*cum *Dian.p.8.t.6.A.*91.*&* 92.

IV. Parens tenetur proli ſubuenire relicta religione,iiſdem caſibus,quibus proles parenti: quos vid. *ſuperiore dub.caſ.*4.*&* 5.

V. Parentes graui obligatione tenentur inſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſarijs ad ſalutem. Hinc grauiter peccant. 1. ſi quantum in ipſis eſt,non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtianam, ſeu fidei rudimenta addiſcant, prauorum conſortia vitent, mandata Dei, & Eccleſiæ obſeruent, Sacramenta frequentent, à peccatis abſtineant, *Azor.Fill.Bon.l.c.* 2. Si occaſiones peccandi ab ijs non auertant, uel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant, *Trull.l.*1.*d.*3.*nu.*4. 3. Si conſilio, vel exemplo malo deprauent. 4. Si non obiurgent, puniantque diſſolutos: moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v. g. vt notabiliter lædantur, *Sot. Sylu. Bon.l.c.& d.*3. 3.*de contract.q.vlt.p.*3.

VI.Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem ſtatus. Vnde peccant,inuitos ad matrimonium,vel religionem cogendo, vel abſtrahendo. Et quidem *Trid.ſeſſ.*25.*de Reg. c.*18.excommunicat cogentes ad monaſterium filias.

VII. Etſi frater fratri, uel ſorori,ſaltem in extrema,uel quaſi extrema neceſſitate teneatur ſubuenire, lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen eſt ea obligatio, quæ inter parentes & liberos;cùm non ſit iſta dependētia. *v.Leſs.l.*2.*c.*41.*n.*34. Vnde ſi Profeſſus eſt in religione, non tenetur egredi, ut ſuccurrat, *Trul.l.*2.*c.*2.*d.*14.*num.*8 ex *Suar.&c.*

Quæres. An filius aliquando poſſit à Patre priuari hæreditate?

Reſp. Poteſt ex iuſta cauſa, alias non: eaque in teſtamento debet exprimi, *Auth.Sed hodie C.de inoff. teſtam.* Talis autem cenſetur.

1. Ingratitudo, (niſi in gratiam Patris redierit,ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum) vt ſi affecit Patrem graui iniuria; vel eius vitæ inſidiatus eſt, uel manus iniecit,uel maleficis ſe immiſcuit. *Bon d.*3.*q.*7.*p.*3. *Couar Sanch. Azor, Mol.&c.*

2. Si nouercam, ſeu Patris vxorē cognouerit carnaliter: ſi Parenti furioſo, uel carcere detento, noluit ſuccurrere fide iubendo,

do, ſi impedierit Patrem teſtari. ſi bona Parentum dilapidauerit, cum graui ipſorum diſpendio.

3. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam elegerit, &c. Circa quas.

Nota. Valere has cauſas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam neceſſarijs priuari non poteſt, cum debeantur iure naturæ, quod à iure ciuili tolli non poteſt. *Bon. d.6.q.1.p.6.§.3.* ex *Sanc. Mol. Azor. Reg. Fill. Trull l.4.c.1.d.3. & to.2.l.7.c.17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum ſunt loco?

Tutor (idem eſt de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiuſque bona ritè & fideliter adminiſtrare. Ratio. Quia in hunc finem conſtituitur, & aſſignatur pupillo patris loco. Quare ſi delinquat, uel notabiliter ſit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compenſationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& ſaltem de dolo & culpa lata) imò etiam ſi tutoris officium exercere pretio, (quod tamen ſi ab initio non eſt conſtitutum, cenſetur ſuſcepiſſe gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bon. de contr. di.3.q.19.p.4.* Vnde reſolues.

I. Tutor tenetur tueri perſonam pupilli dum opus eſt, eumque bonis morib. imbuere, & benè educare, per ſe uel alios. *Bon. l.c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter adminiſtrare, ideoque (officium tutoris ſuſcipiens) inuentarium conficere: alioqui damna ex eius defectu ſecuta reſarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad vſus inutiles concedere.

III Tutor (vti & Curator) tenetur conſeruare omnia intra... bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona alias peritura vēdere, pecuniamq; conuertere in emptionem bonorum ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit vtilius. *ib.* ex *Rebel. p.2. l.17. q.1.*

IV. Si tutor, uel curator pecuniam pupilli conuertit in ſuos vſus tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, uel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l.c. Reb. q.17.*

V. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſua culpa non percepit. *Sylu. V. Tutor §4. Rebel. l.c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli perſolue-

ſoluere; ita tamen ut quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. *Sylu.Rebel.ll.cc.Tabiena ib.*

VII. Tutor vel Curator non poteſt donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli: quia non ad deſtruendum, ſed tuendum eſt conſtitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; ſic enim poteſt v.g.ſtipendio debito pro liberali ſeruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo d. 23.ſ.10. Sanc.Trull.l.7.c.17.d.8.v.Dian.p.8.t.6.R.17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes; quia hoc onus eſt commune eorum; qui bona aliena adminiſtrant. *v.Bon.de contr.d.3.q.19 p.4.*& infra hoc libro *t.4.cap.3.in appendice ad contractus.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio dominorum & famulorum aliorumque Superiorum & inferiorum erga ſe inuicem?

Reſp.I. Domini,& Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque ſuorum ſubditorum. Patet ex 1. *ad Tim.1. Si quis ſuorum,&c.*Et ratio eſt,quia ſunt ipſorum caput,& vices parentum gerunt: ideoque tenentur quodammodò ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis verò curare tenentur, quantum in ipſis eſt, vt ſeruent præcepta Dei & Eccleſiæ *Bon.d.16. q.1. p.8.* Vnde reſolues.

I.Peccant Domini grauiter,1.Si ſine iuſta cauſa impediant famulos,ne feſtis Miſſas audiant; vel ſi feſtis opera ſeruilia imponant, uel ſi iubeant ea, quæ ſine peccato fieri non poſſunt.*Nau. c.14.&c.* 2.Si peccandi occaſionem permittant,cùm poſſint impedire:aut ſi grauiter delinquentes non corrigant,vel negligentes neceſſaria ad ſalutem non moneant,corripiant *Bon.l.c.*

II. Peccant item grauiter, 1.Si grauibus iniurijs afficiant;diabolos,canes,& appellent. *Bon l.c.& Trul.l.4 c.1.d.6. Dia.p.7.t. 7.R.47.* excuſet à peccato talem contumeliam, quod ex ira & indeliberatione ſoleat proferri, 2 Si alimenta conuenientia non præbeant: mercedem iuſtam (dummodo fideliter ſeruiuerint) non ſoluant,uel differant abſque rationabili cauſa. *Ibid.* 3. Si ante elapſum terminum temerè domo expellant:in quo caſu, (niſi grauiſſima ex cauſa id fecerint) tenentur ad ſolutionem integræ mercedis, *Leſs.Azor.c.14.q.1.Fill.num.117. Reg. Mol.&c. Eſcob.t 3.E.9.num.33.* 4.Si eum, qui liberos, alioſve domeſticos, verbis,

verbis, exemplo, uel moribus prauis corrumpit, & reprehenſione non emendatur, è domo non dimittant. *Nauar. capit.* 14. *Azor. Trul. d.* 61. *num.* 2.

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare ſalarium, (niſi in extrema, uel graui neceſſitate, tunc enim debet ex charitate) imò ſumptus in eius curationem impenſos poteſt repetere. *Mol. l.* 1. *t.* 28. *c.* 4. *n.* 8 *Eſcob. t.* 3. *c.* 9.

Reſp. II. Famuli, cæteriq; ſubditi, tenentur ſuis dominis & ſuperioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus; nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præſtare. Ratio patet ex dictis; quia ſunt illis quaſi loco parentum. *S. Tho.* 2. 2. *q.* 103. *Reg. l.* 20. *m.* 62. Vnde reſolues.

I. Peccant famuli grauiter; 1. Si non laborent, vel ſeruiant fideliter; teneanturque ad compenſationem damni. *Molin. Leſſ. l.* 2 *c.* 24. 2. Si graue damnum inferant, uel inferri permittant, cùm poſſint, impedire. *Nauar. c.* 14. *num.* 22. *Fill. t.* 28. *c.* 3. *q.* 10. *Regin. l. c.* Et quidem ſi damnum illud inferatur, (ſiue a conſamulis. Siue ab extraneis) in rebus quarum cura ipſis commiſſa eſt, à reſtitutione non poſſunt excuſari. *Mol. Leſs l.* 2. *c.* 23. *d.* 10. *nu.* 65. *Fill. t.* 36. *c.* 6. *q.* 9. *nu.* 114. 3. Si abſque grauiſſima cauſa diſcedant à domino ante terminum elapſum; vltra hunc uero manere non tenentur, etiamſi morbo impediri ſeruire aliquandiu non potuerint. *Mol. l. c. Regin. n.* 517. *Eſcob. E.* 7 *num.* 50. 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

II. Famuli non peccant, ſi ſuſtentationem, uel mercedem iuſtam domino negante, utantur compenſatione occulta, *Mol. l. c. Fill. tr.* 36. *c.* 6. *q.* 3. dummodò tamen alius modus non ſit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur; neque ſcandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. *v. Bonac. de reſtit. d.* 2. *q. vlt. p.* 2. *num.* 16.

III. Similiter pro obſequijs, ad quæ non tenebantur, præſtitis, (ſi quidem illa non gratis & liberaliter, ſed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compenſationem, quæ aliter obtineri non poſſit, docet *Nau. c.* 17. *n.* 108 *Leſſ. l. c.* Plura de his v. infrà *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4. & *c.* 3. *d.* 10. & *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 8.

D V B I V M V.

Quid teneantur Coniuges erga ſe mutuò, vi huius præcepti?

Reſp. Vxor in ijs, quæ ſpectant ad domùs gubernationem &

bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non vt ſeruam, ſed vt ſociam tractare. Ratio eſt, quia maritus eſt caput, & vxor commembrum. *Nauar.c.*14.*nu.*20. *Toll Fill.t.*28. *c.*9.*q.*6.*num.* 144. *& commun.* Vnde reſolues.

I. Coniuges peccant, 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium, 2. Si ſine diſpenſatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonij in ſtatu peccati mortalis recipiant, 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, uel modò indebitò, velcū periculo abortus, 5. Si debitū ſine iuſta cauſa negent. 6. Si cùm periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauiem iram, uel blaſphemiam prouocet. *Fill l.c.num.* 145. *& Bonac.* 2. Si quid notabile expendat contra uoluntatem viri, & conſuetudinem fœminarum ſimilis ſtatus; niſi tamen ex paraphernalibus, ſi habet. 3. Si ſpreto viro ſibi imperium vendicet, 4. Si nolit ſequi virum domicilium mutantem dummodò poſſit ſine periculo vitæ, & ſalutis, & contrarium non ſint pacti; & maritus poſt nuptias non ſit factus vagus. *Nauar Tol. Bon. p.*7. v. infrà *t.*5.*c.*1.*dub.*4. 5. Si ſine ſufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia 6. Si ſine iuſta cauſa debitum neget v. infra *l.*6. 7. Si ſe ingerat in adminiſtrationem domus ſine iuſta cauſa, qualis eſt, ſi v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylu.Trul.c.*1.*d.*4.*num.*18.

III. Peccat grauiter maritus 1. Si verbis contumelioſis, vel infamatorijs afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei vel Eccleſiæ ſine iuſta cauſa. *Sayr. l.*7.*c.*7. *Nauar.c.*14. Si verò impediat, etiam ſine cauſa, circa ea bona, quæ conſilij tantùm ſunt, ut eſt confeſſio, communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter, niſi conſtet quod magnam ex ijs utilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q.*1.*p.*7. *Trul.* 3 Si cædat grauiter: moderatè tamen caſtigare verbis, uel etiam ex graui cauſa moderatis verberibus, habita ratione conditionis & ſtatus, quandoque poteſt. 4. Si alimenta neget; niſi tamen vxor à conſortio mariti propria culpa diſceſſerit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel ſine iuſta cauſa diu abſit. 7. ſi cùm poſſit alimenta non procuret. *vid. Fill.nu.*140. *&* 141 *Nauar.c.*14.*nu.*19. *Tol.l.*5.*c.*2. *Sanch.l.*10.*de matr.d.*18.*nu.*16 *Bon.p.*7.

DV.

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos?

Reſp. Curatus, ſiue Parochus iure diuino tenetur.

1. Reſidere in ſua Parochia. *Trid ſeſs. 23. c. 1. de refor. Barb. de off. Paroch c. 8. n. 1.* alioqui in conſcientia fructus non facit ſuos, teneturque pro rata abſentiæ reſtituere fabricæ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex iuſta cauſa, & licentia Epiſcopi ad breue tempus abeſſe. *v. Nau. c. 25. Az. t. 2. l. 2. cap. 4. Poſſeu. Barboſ. Trul. l. 4. c. 1. d 8.*

2. Tenetur adminiſtrare Sacramenta, quoties, & quanto cum periculo. *v. infr. & Bon. t. 1. d. 4. q. 5. p. 2. Poſs. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat Miſſam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus ſaltem feſtis, & aliquot alijs, docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed negat *Suar. Kon. in 3. p. q. 83. a. 1. d. 11.* cum nullo iure id cautum ſit *v. Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per ſe uel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poſs. Barb. Trull. ll. cc.* v. ſuprà.

5. Tenetur ſingulis diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus populo doctrinam Chriſtianam explicare, per ſe uel alium, vt conſtat *ex Trid ſeſs 24. c 4. de ref.* idq; ſub graui obligatione etiam iuris diuini, ob ſummam neceſſitatem, propter quam eos ab Epiſcopis, alijſque Prælatis ad id cogi poſſe ſub pœna excommunicationis, (omneſque alios vt eam audiant, diſcant & ſciant) docet *Trull. l. 1. c. 1. d. 4. n. 7. & 8. Bal del. to. 2. l. 1. d. 48.* ex *Sanch. Palao, Barboſ. &c.*

6. Tenetur infirmos viſitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poſs. Regim. t. 2. l. 20. c. 5. ſ. 3. Barb. c. 7.* v. ſupra.

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & diſcipulorum?

Reſp. Inter Præceptores (idem eſt de Pædagogis) & diſcipulos eſt quodammodò eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: *Vnde reſolues.*

I. Diſcipuli peccant, 1 Si præceptoribus & pædagogis non exhibeant honorē & reuerentiā, 2. Si non obediant in rebus pertinentib. ad ſtudia & bonos mores. 3. Si eos conuitijs, vel cōtumelioſis verbis traducāt. 4. Si negligenter ſtudeant, ſcholarum aut ſtudiorum tempore luſui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum

I dila-

dilapident, uel inutiliter expendant. 6. Malo fine ſtudeant, 7. Gymnaſij ſui leges, uel Academiæ ſtatuta (ſi quidem ea ad peccatum obligent) non ſeruent. 8. Scientias ſuperſtitioſas aut uetitas addiſcant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori ſuo non ſoluant, cùm poſſint. *v. Nauar. c.23.& 25. Fill.tr.28.p.2.c.10.q.1.*

II. Magiſtri & pædagogi peccant, 1. Si peccata diſcipulorum diſſimulent, & non corrigant quando poſſunt 2. Profectum eorum in litteris non ſedulò promoueant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex propoſito falſa doceant vt uera, uel ſuperſtitioſa & ſaluti noxia. 5. Non ſtudeant ipſi ut officio ſatisfaciant. 6. Si ſtipendium exigant maius iuſto, vel quàm Gymnaſij leges, aut conſuetudo permittat. 7. Doctoratus inſignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit eſſe mortale: præſertim in Theologia. Iure Canonico Ciuili, & Medicina: nam in Philoſophia fortè veniale tantùm eſſe cenſet. *Caiet. V. Doctoratus* 8. Si diſcipulis malo ſint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui alijs pernicioſi ſunt, ad ſcholas admittant, vel ex ijs, non dimittant. *v. Trul.l.4.c.1.d.11.*

TRACTATVS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid Quinto Præcepto Prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occiſio, mutilatio, verberatio, aliaq; ſimilis afflictio iniuſta, de qua quæritur, quæ & quando ſit iniuſta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum?

Reſp. Abſq; diuina authoritate non licet ſe ipſum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia eſt contra charitatem ſui: & fit iniu-

ſit iniuria Reipub. & Deo, qui eſt ſolus directus & abſolutus Dominus humanæ vitæ Dixi. 1. *abſq; authoritate Diuina*, propter Sampſonem & quoſdam Martyres, qui ſe ipſos occiderunt uel ex diuina inſpiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi. 2. *directè*: quia indirectè quandoque licèt ſe occidere, hoc eſt, aliquid facere uel omittere, ex quo præter intentionem mors certo ſequatur: quia præceptum conſeruandi vitam, utpote affirmatiuum, non ſemper obligat, ſed poteſt ammitti propter bonum finem neceſſitatem, vel magnam vtilitatem. *S. Th. 2. 2. q. 64. v. Fill. hic t 29 c. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. t. 3. c. 7. q. 8.* Vnde reſolues.

I. Miles poteſt imò tenetur perſiſtere in ſtatione, etſi moraliter certus ſit ſe occidendum. *C. Lugo d. 10. q. 1.* Item poſſe ad euertẽdam turrim hoſtilem, aut perdendos hoſtes, puluerem incendere, etſi ſciat ſe obruendum: vti & nauem mergere, vel incendere, ne hoſtis eã potiatur cum graui Reipub. damno, docet *Leſſ. l. 2. c. 9. n. 32. Fagund. tom. 1. l. 5. c. 11.* Similiter licet ſe obijcere telo uel ictui, ad ſeruandam vitam Principis, amici ad mortem iniuſtè damnati vices ſubire, *Leſſ. l. 2. c. 9 n. 30.* vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Leſſ. l. c. Lopez 1. p c. 65.* Item ſeruire peſtes infectis, uel ad fugiendũ incendiũ ex alto ſe præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Leſſ. & Fill. l. c. Lay. c. 1. n. 3. C. Lugo d. 10 ſ. 1.* Vbi tamen euerſionem illam turris, & combuſtionẽ nauis (ſi quidẽ nulla ſit ſpes euadendi) timidè, & nonniſi ex grauiſſima, v. g. boni publici cauſa, videtur concedere, *v. n. 51. 52. & c. Mald. tr. 3 c. 1. du. 19. Dia. p. 5. tr. 4. R. 26 Fagũd. p. 5. c. 11 n. 6 & ſeq.*

II Etſi virgini non liceat ad caſtitatem ſeruandam directè ſe occidere, licet tamen ei certo periculo mortis ſe exponere, etiã pro ſola integritate corporali, licèt rationabiliter præſumeret ſe non conſenſuram, quia integritas iſta magni æſtimatur. *v Lay. cap. 1. num. 3.*

III. Reo licet non fugere; imò etiam ſponte ſe ſiſtere iudici plectendum; licèt poſitiuè ſe ipſum perimere non poſſit, etiamſi à iudice id ei committatur. *v. Leſſ c. 9. d. 6. C. Lugo. d. 10. de iuſt. ſ. 1. n. 38.* contra *Vaſq. 1. 2 d. 173. c. 3.*

IV. Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſeruare vitam veſcendo carnibus; idq; probabiliter ei tum liceat; (atque adeò nõ peccet, qui inſciò præberet cibos ex carnib. *Sãch. Dia. p 8. t. 7. R 70.*) licitè tamẽ & laudabiliter etiam tum omittit; cũm

certo periculo mortis, ut contra *Vaſq.*& *Gran.*docet *Dia.p.5.d.* 4.*R.*32.ex *Vict.Lorc.&c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis.*de Lugo d.*10.*n.*33.contra *Az.& Eſcob. t.6.c.7.* vbi docet teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas,ita vt aliter vitam conſeruare non poſſit:quod *Sanch.p.2.conſ.l.*5.*c.*1. *d.*35.cum *alijs ſex* ita diſtinguit; ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, v.g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualeſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, non teneri veſci (tametſi licitè poſſit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipſe non eſt cauſa: ſi verò ſit ab extrinſeco (v.g. ſi ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum eſſet) teneri veſci, quia mors illa cùm ſit violenta, ipſi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs & inedia moderatè affligere;qui autem aduertens vitam ijs probabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Lay.di.3 de iuſt.n.*3.*p.*3.*c.*1. *n.*5.ex *Cai.* Etſi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placēdi excuſentur. *v.Bon.d.*2.*q vlt.ſ.*1.*p.*7.*n.*9.*Fill l.c.C.Lugo de iuſt. di* 10 *ſ* 1.*n.*32.33.36.*&c.* Vbi rectè notat, aliud eſſe procurare abbreuiationem vitę,ſeu mortem poſitiuè ſibi afferre;aliud permittere vel periculum eius ſubire, uel non adhibere media ad auertendam. Prius ait eſſe illicitum, v.g pœnitentijs indiſcretis, carniſque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: poſteriùs verò ſæpè licere, ideoque non teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium uti pretioſa & exquiſita medicina, ad mortem vitandam: nec ſecularem relicto domicilio quærere ſalubriorem aerem extra patriam.

VI. Excuſantur ægri,qui paulò ante mortem,cauſa humilitatis,uel boni exempli,petunt humi collocari: quia non intendūt vitam abbreuiare. *v.Vaſq.l.c.*Addit.*Lay.l.*3.*t.*3.*c.*1.*n.*5. non teneri quenquam medijs extraordinarijs, & nimis duris, v.g abſciſſione cruris, &c.vitam conſeruare; niſi tamen ea communi bono ſit neceſſaria. *v.Leſs.l.c.Sanch.in opuſc.tom.*2.*l.*5.*c.*1.*d.*34. Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis,nō poſſe medicamenta reſpuere. Non videtur tamen virgo ægrotans, (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauiſſimum eſt, & magis, quàm mortem ipſam horret. *Eſcob.E.*7.*c.*8. ex *Turr ſum.p* 1.*c.*263.*dub.*5.

Reſp. II. Non licet ſe mutilare,niſi ſit neceſſarium ad conſer-

uatio-

uationem corporis totius: quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolutè dominus. *Leſſ.l.2.c.9.d.*14. Vnde reſolues.

I. Non licet ſe caſtrare ad conſeruandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium. *S. Th.2.2.q.*65.*a.*1.*Leſſ.Mol.Fill.t.*29.*c.*4.*q.*3.*&c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, ut ſint vtiles cantui. *v.Lay.l.*3.*t.*3.*c.*1.

Quæres. An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, uel paſſione grauiſſimæ triſtitiæ, turbata phantaſia, id fecerunt, uel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quod ſi conſtet quempiam ſe ipſum occidiſſe, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur ſacra ſepultura, cùm præſumatur ſecundùm opus externum voluntariè eſſe factum: niſi tamen ex circumſtantijs contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à ſe ipſo, an ab alio v.g. ſit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præſumitur ſine euidentibus indicijs. *Mol.to.*3 *d.*20.*v.Lay.l.c.n.*8.*V.etiam Eſcob.E.*7.*c.*8. vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, ſi viuus ex loco diſceſſit, non eſſe priuandum ſepulturà Eccleſiaſticà.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Reſp. Extra cauſam neceſſariæ defenſionis, de quo infrà, nulli id licet, niſi authoritate publicà, & iuris ordine ſeruato, ut patet *Exod.*22.*& Rom.*13. Vnde reſolues.

I Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehenſas: quia ad id non habent authoritatem publicã: & leges ciuiles id permittentes, à iure Canonico ſunt correctę, tanquam iniquæ. Secus eſt de proſcriptis, quos occidendi cuiuis authoritas publica datur: idque non iniuſtè, cùm ad Reip. defenſionem ſit neceſſarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iuſtitię, ſed odio, aut priuatæ vindictæ cauſa faciunt. *v.Lay.l.c*

II. Peccat Princeps, vel Magiſtratus, (regulariter loquendo:) vt *v.infrà l.*5.*c.*3.*dub.*1. qui occidi iubet reos non citatos, vel nõ auditos, vel non damnatos, etſi priuata ſciẽtia cõſtet eſſe nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex ſcientia

I 3 autho-

authoritate publica. *v. Caie. V. homicidium, Fill. tr. 29. c. 2. q. 6. nu. 27. Bon. l. c. p. 1. n. 7. & infr. l. 5 c. 3. d. 1.*

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggreſſorem?

Reſp. ius naturæ permittit, ut uim ui repellas, & aggreſſorem, qui iniquè eripere tibi conatur uitam, aut quæ ad eam honeſtè agendam tibi ſunt neceſſaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen ut id fiat animo te defendendi, & cũ moderamine tutelæ inculpatæ; hoc eſt, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quam neceſſariũ eſt ad arcendam iniuriam. *Ita commun. S. Th. q. 64. a. 7. Mol. & c. Leſſ. du. 8. n. 44.* Vnde reſolues.

I. Non licet reo occidere miniſtros iuſtitiæ, à quib. ad carcerem, uel ſupplicium trahitur: vti nec licet id proſcripto, vt notat ex communi. *Lay. l. 3. t. 3. p. 2.* quia non ſunt iniqui aggreſſores.

II. Etſi ob contumeliam aliquam, v. g. ſi uiro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere eò quòd aliter repelli poſſit, ac ſoleat, *Leſſ. Az. Hurt. & c. Dia. p. 5. t. 4. R. 12. & 13.* licere tamen, ſi aggreſſor fuſtem, vel alapam uiro ualde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non poſſent, docent cum *Dia. l. c. R. 4. Leſſ. Hurt. & alij 12.* verum & hoc videtur in praxi periculoſum.

III. Si fuſte, vel ſolo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniuſtam uim potes, non licet occidere. Vnde ſi quis ſit perſona talis, cui non ſit dedecus fugere, debet fugere potiùs, ſi poteſt, & ſaluare ſe: ſecùs autẽ, ſi turpe ſit fugere, v. g. viro nobili, vel officiali bellico, niſi rurſus hic & nunc id tali turpe non eſſet; ob præſtantiam inuaſoris, uel alias eius qualitates, v. g. quia ebrius eſt, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. *Mald. Dia. p. 5 t. 4. R. 9. v. Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 3.*

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas; licet autem, ſi quis auferat honorem valdè notabilem, aut bona magni momẽti; niſi tamen alia via, v. g. iuris, uel aliter, arceri aut recuperari poſſint. Quare quando iura ſignificant, furem nocturnũ occidi impunè, non autem diurnum, præſupponunt, quod plerumque nocturni non poſſint aliter arceri, diurni autẽ poſſint. Alioquin enim, ſi nocturnus poteſt capi, nõ debet occidi; & ſi diurnus non

poteſt

poteſt capi, nec reperi ab eo, quod aufert niſi occidendo, id licet. ea tamen non debent eſſe parui momenti, & minimùm vnius aurei, ſecundùm *Mol.to.4.t.3.di.16.n.7.v.Lay c.3.* vel potiùs ſecundùm alios apud *Dia.p.5.t.4.R.18.* duorum; quanquam & hoc *Dia.l.c.* nimis laxum videatur: imò *Bon.de reſt.* rem non magni valoris hic cenſet, etſi ſit trium uel quatuor aureorum Si tamẽ talem, fur. v.g. vſurpet vidente ac reſiſtente Domino, aut Cuſtode, aut huic vim faciat, v.g. repetentem incipiat ferro inuadere permittunt cædem *Bon. Dia &c.l.c.* vti etiam, ſi dubium ſit, an res poſſit aliter ſaluari, aut recuperari. *Bon.l.c.* quia nemo inquit tenetur ſe exponere periculo amittendi res ſuas. *v.Laym.cap.3.Nau.Leſs.Dia.l.c.*

V. Probabilius eſt, hæc etiam licere Clericis & Religioſis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri ſolita, intellige, quando non ſeruatur moderamen inculpatæ defenſionis. *Lay.l.c.Tan.to.3.d.4.q.8.d.4.Eſcob.E.7.c.8.* vbi etiam docet ex *Tann.to.3.d.4.num.68.* licere virgini occidere inuaſorem pudicitiæ, ſi violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggreſſor ſit in periculo ſalutis, poteſt quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potiùs pati: ſed non tenetur, eò quòd alter ſuâ malitiâ ſit in iſto periculo. *Lay ib.*

VII. Non licet occidere, ſi iniuria iam eſt contracta, vel aggreſſor iam fugit: quia id non eſſet ſe defendere, ſed vindicare, vt docet *Tol. Rodr.* Sed *Henr.& Nau.c.15.n.5.Fernand. p.1.c.9. §.1.* dicunt ſi læſus magnã faceret iacturam honoris, niſi fugientem mox perſequeretur, poſſe eum perſequi, & percutere, quãtùm eſſet ſatis ad defenſionem honoris. Quod, *Laym. Bon Leſs. Fill C.Lugo. &c.* putant practicè vix poſſe fieri, ſine vindicta; etſi ſpeculatiuè videatur eſſe probabile. *v.Dia p.2.t.1 miſc Reſ.15.* Concedit tamen *C.Lugo.Mol.Leſs.&c.* cum *Dia.p.8.t.7.R.47.* licere furem fugientem v g. cum equo tuo, conficere telo uel ſagittâ; quia inuaſio adhuc durat. Etſi verò id non liceat, poſtquam in tutum ſe recepit, ſi tamen per Iudicem non poſſis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & ſi alter vi impediat, vim vi repellere. *Tann. Leſs. Mald. Hurt. Dia.p.5.t.4.R.37.& p.8.t.7 R.47.*

VIII. Ad defenſionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio religioſo, & ſubdito, ſe tueri, ſi opus ſit, cum occiſio-

ne, contra ipſum parentem, Abbatem, Principem: niſi fortè propter mortem huius, ſecutura eſſent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bon. p.* 8.

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certò conſtat, quod de facto paret inſidias ad mortem; vt ſi vxor v. g. ſciat ſe noctu occidendam à marito; ſi non poteſt effugere, licet ei præuenire *Nau. Leſſ. n.* 45. *Fill. n.* 39.

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch.* 2. *mor. c.* 29. *& alij* licere occidere eum, qui apud Iudicem falſa accuſatione, aut teſtimonio, &c. id agit, vnde certò tibi conſtat, quòd ſis occidendus, uel mutilandus, vel etiam (quod ali j difficiliùs concedunt) amiſſurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non eſt inuaſio, ſed iuſta defenſio; poſito quod de alterius iniuria tibi conſtet, nec ſit alius euadendi modus. *Leſſ.* tamen *Fill & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abuſuum *v. Eſcob. E.* 7 *c* 8. *Hurt. Lugo d.* 10 *ſeſſ.* 7. *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 52.

XI. Quandocunque quis iuxta ſupradicta habet ius alium occidendi, id poteſt etiam alius pro eo præſtare, cùm id ſuadeat charitas. *Fill. Tan. to.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *Molin. d.* 18. An autem, & quando ad hoc teneatur. *c. Leſſ. l* 2. *c.* 9 *d.* 13. *Dia. p.* 5. *t.* 4. *R.* 9. 14. 20.

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Reſp. Directa intentione, & ſcienter, nunquam licet; niſi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licèt, vtendo, nimirùm ſuo iure, & dando operam rei licitæ, & neceſſariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Th. & Doct. comm.* Vnde reſolues.

I. Si Tyrannus minetur vrbi excidium, niſi innocẽs occidatur, id non licet directè. Neq; valet, ſicut membrum licet abſcindere pro ſalute corporis, ita & ciuem pro Repub. quia homo eſt tantũ pars moralis Reipub. à qua non accipit eſſe, & viuere, ſicut membrum corporis à corpore. *Mol. t.* 4. *t.* 3 *d.* 10. *Leſs. Fill. &c.*

II. Poteſt tamen Reſpub. eo caſu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & ſi nolit, tradere; cũ ex charitate, & iuſtitia legali teneatur, vitã exponere pro Repub. Vnde ſi id renuat, ſit nocens. Neque hoc erit cooperari eius morti, ſed tantùm permittere, cùm traditio de ſe ſit indifferẽs, & mors tantùm ſequatur indirectè, & præter intentionem Reipub. *Mol. l. c. Leſs. l.* 2. *cap.* 9. *d.* 7. *Fill.*

t 29.

*t.29.n.11.Lay.&c.*Limitat autem *C.Lugo d.10.de iuſt.*ſi innocẽs ſit ſubditus, vel peregrinus teneatur mori pro Repub. aliena.

III Si fugere non poſſis mortem, perſequente hoſte, niſi per viam anguſtam, quã quiſpiam iſtic ſedens eſſet obterendus, licet nihilominus (dũmodò tamen, ſi infans eſt, ſit baptizatus, vt monet *C.Lugo,& Eſcob.Ex.7.c.8.*) fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem, *Leſs.n.59.Fill.n.36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & uictoriam reportandam, ſi neceſſarium ſit: licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi ſunt innocentes: quia horum mors præter intentionem ſequetur. *Leſs.l.c.*

V Non licet occidere obſides, etſi qui eos miſerunt, non ſeruent fidem: quia ſunt innocentes. *Bon.t.2.d.2.q.vlt.ſ.3.p.7.Dia. p.5.t.4.R.35.* contra *Azor.&c.*

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Reſp. Qicunq; malitioſè in ſe, vel altero curat abortum, peccat grauiter, ſiue fœtus ſit animatus, quia eſt verũ homicidium; ſiue non, quia tendit ad occiſionem hominis, & eſt contra naturam generationis. *Leſs.d.10.n.61.* Si tamen ad vitam matris conſeruandam, omnino ſit neceſſarium, ſequentes Regulę tenẽtur. 1. Si fœtus mortẽ matri allaturus, probabiliter necdum ſit animatus anima rationali, (animari autẽ communiter aiunt, marem die quadrageſimo, fæmellas verò octogeſimo, quæ res valde incerta eſt) quidã permittunt, etiam directã intentione expelli, vt *Sanch l.9.de mat.d.20.n.9.& 10.Henr.&c.* contra *Leſs.l.2. c.9 d.16.* & alios, quorum ſententia in praxi ſuadenda: quorſum enim directè expelles, cùm indirectè liceat, & ſufficiat? 2. Si verò fœtus ſit animatus, materq; iudicetur moritura cum prole, niſi medicinam ſumat, licet eam ſumere, & ſecundùm quoſdam, tenetur, intendendo directè ſuam tantùm ſanitatẽ, etſi indirectè, ac conſequenter deſtruatur fœtus; quia in pari neceſſitate mater poteſt magis proſpicere ſibi, quàm proli, 3. Si verò cum morte matris, ſpes vitæ & baptiſmi prolis affulgeat, tenetur mater, ſecundùm pleroſque, ſub mortali, abſtinere ab omni remedio deſtructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema neceſſitate ſpirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud.Lopez*: quod *Sa V. Charitas* dicit eſſe probabile. *u.Leſs. l.c.Sanch.Fill.c.29.c.6.q.1.Bon.t.8.n 3.*

DV-

D V B I V M V.

De Duello, & Bello.

Artic. I. Quid ſit, & an liceat duellum.

Reſp. Duellum eſt duorum, uel ſubinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, ſuſcipitur; ita vt id, non ſit vitam defendere, ſed exponere periculo. Quod etſi communiter ſit mortale peccatum, licitum tamen eſt ex iuxta cauſa, quæ ſemper eſt attendenda. *v. Trid. ſeſs 25.c. 19.de refor. Sāch.2.mor.c.39.* Item de pœna duellantium. *v. infr. excomm. & Sanch.l.c.* Vnde reſolues.

I. Duellum non eſt licitum, ad indagandam veritatem, uel iuſtitiam; vel purgationem obiecti criminis, aut litem terminandam, quia eſt fallax, imò ſuperſtitioſum medium ad eum finem, cùm etiam innocens homicidium & facere, & pati poſſit. *Trul. l.5.c.2.d.13.n.12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neq; ob ſolam oſtentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignorantiam: quia apud bonos & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, ſi prouocāti dicat, ſe eum non æſtimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas & humanas. Interim iturum ſe in dies liberè ſuas vias, paratumque ſemper fore, & nunc eſſe, contra quemuis inuaſorem ſe tueri. *Trul.l.c.n.4.*

IV. Duellum licet acceptare, uel offerre ad conſeruandam æſtimationem exercitûs apud hoſtem, eoſque debilitandos; vel, ad terminandum bellum cum minore damno, *v. Sanch.l.c.*

V. Acceptare item licet, ſi quis aliàs te occiſurus, concedat tamen arma, vt ſic fortunam experiaris; quia eſt tantùm defenſio, poſitoque quod aliter non poſſis euadere. Similiter, ſi Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius eſſet conſtitutus miniſter iuſtitiæ. *Trul.l.c.*

VI. Denique ſi vir nobilis in aula regia, uel militaris in caſtris, prouocatus ſiſteret ſe, meræ defenſionis gratia, cum ſpe præualendi, priuandus alioqui ob ſuſpicionem ignauiæ, dignitate, officio, uel fauore Principis, non audet non damnare. *Lay.l.3.t.3. p.3.c.3.* eundem excuſat *Hurt.2.2.d.170.ſ.8 §.76. Leſſ.cap.9.d.8. Fill.c.8.q.6.& Nau.c.15.*

Artic.

Artic. II. An, & quouſque liceat bellum?

Reſp. Bellum defenſiuum, quo ſcilicet vis iniuſta repellitur, licet etiam priuatâ authoritate; offenſiuũ verò, quo uis infertur, vt liceat, tres cõditiones requirit: 1. ut geratur authoritate Principis, vel Magiſtratùs, nũllum agnoſcentis ſuperiorem; qualis eſt Papa, Imperator, Reges, & quædam Reſp. v. g. Venetorum, Genuenſium, &c. 2. vt adſit iuſta cauſa, eaque grauis, v. g neceſſitas boni cõmunis, & quietis conſeruandæ recuperatio iniuſtè ablatorum, coercitio rebellium, defenſio innocentum, &c. *v. Lay. hic & Mol t. 1. d. 104. Dian. p. 6. t. 4. R. 3.* 3. vt fiat ex recta intentione, hoc eſt, non ex odio, ſed ex amore boni communis, quanquàm ſi hæc vltima ſola deſit, non ſit obligatio reſtitutionis. *Ita communiter* cum *D. Th. q. 41. Lay. l. 2. t. 3. c. 12.* Vnde reſolues

I. Si quis iuſtum bellum gerat, non poteſt alter licitè ſe defendere: quia circa eandem rem non poſſunt duo habere contraria iura. Fieri tamen poteſt, vt neutra pars, peccet, ob ignorantiam inuincibilem. *Fill. n. 185.*

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus ſit de eius iuſtitia, & graui cauſa. Ad quod ſequentia conducent. 1. Vt curet habere non tantùm peritos, ſed etiam bonos Conſiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à ſuis impediantur, uel interuertantur literæ, aut inſtructiones ad ipſũ. 3 Si non tantùm à ſuis Conſiliarijs, ſed etiã à diuerſis Theologis curet iuſtitiam belli ſecundùm leges Euangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipſe quoq; coram Deo illã examinet, ſtatuatq; id quod in puncto mortis ſe feciſſe vellet. Deniq; licet ſufficiat opinio probabilis de iuſtitia belli: ſi tamẽ iuſtitia maneat æqualiter dubia, & alter ſit in poſſeſſione, non licet ei bellũ indicere, cùm melior ſit conditio poſſidentis. *Fill. t. 29. c. 9. q. 4. Trul. l. 5. c. 1. d. 3.* vbi cũ *Dia. p. 4. t. 4. R. 72.* docet licere etiã Principi concedere repreſſalia, ſeruatis tamẽ conditionibus certis, quas v. apud *Pal. to. 1. 2. 6. d. 5. p. 4.* & hic infrà *Art. ſeq.*

III. Perſpectâ iuſtitia belli, debet ea proponi parti aduerſæ: quæ ſi offerat competentem ſatisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò ut probabilius eſt, etſi cœptum ſit, debet, ſi non ex rigore iuſtitiæ, ſaltem plerumq; ex charitate mox finiri. *v. Mol. ſup. d. 103 Trull. l. 5. c. 2. d. 3.*

IV Poteſt Princeps pro ſatisfactione petere reſtitutionem ablato-

ablatorum, & expenſarum; item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ.*Dual.* Hinc poteſt victos priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c.quæ ad ſecuritatem ſunt neceſſaria. *Con.Dian.p.6.d.4.R.22.*

V. Principes tenentur ſtipendia ſoluere militibus;alioqui tenentur compenſare damna,tum ipſis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt *Kon.Pal.Dian.p.6. t.4. R.29.*

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per ſe iuſto, abſtinere,ſi inde oriturum ſit ſcandalum, & & ſpiritualis ruina multorum,ac detrimentum Eccleſiæ. *v.Pal. Dian.p.6 t.4.R.7.*

VII.Et ſi per ſe loquendo in bello iuſto liceat aduocare infideles in auxilium,per accidens tamen ſubindè, imò plerumq; non licet,ratione ſcandali,uel periculi in fide, v.g. ne ſubditi peruertantur, ſacra profanentur, &c. *Reg.t.2 l.21.nu.*100. *Fill.n.*181.

VIII Similiter licet alteri Principi,etiam alterius fidei,in bello iuſto auxilium ferre,niſi tamen ſit periculum ſcandali,incrementi hæreſeos,& damni veræ fidei. *v. apud Kon tract.de Charitate, d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni,Centuriones,alijque Officiales peccant, tenenturque ad reſtitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in ſolutione ſtipendij exhibent. 2.Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, uel potũ corruptum,ex quo morbi oriantur.3.Si in tranſitu per regiones,accipiant pecunias à varijs pagis,ne iſthic pernoctent,aut morentur.4.Si vni militi dẽt plura ſyngrapha ad domos diuerſas. *Mol. Bec.Dian.p.6.t.4. R.27.& 28.* 5.Si ſtipendium militibus ſubtrahentes,permittant extorquere ab innocentibus neceſſaria.

X. Miles, qui in bello, & iuſto, & iniuſto, paratus eſt mereri ſtipendia, eſt in malo ſtatu,& incapax abſolutionis,niſi mentem corrigat: & quidem ſimiliter in bello iniuſto,tenetur ad reſtitutionem damnorum ; niſi inculpabilis ignorantia excuſet : tum enim ſufficit reſtitutio eorum, quæ in ſpecie habet;vel eorum, in quibus factus eſt ditior.*v infra.*

XI. *Si* vocatus ad bellum ſit ſubditus Principis qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iuſtitia belli,quamdiu nulla vehemens ſuſpicio occurrit in contrarium, quæ poſitiuè reddat dubium : quia poteſt præſumere pro ſuo

Prin-

Principe, cui in dubio debet obedire, eiuſque authoritas plerumque illi ſufficiet, ad formandum etiam poſitiuè iudicium probabile, de iuſtitia cauſæ, ne cum dubia fide operetur. *v. C. Lugo d. 18. de iuſt. ſ. 1. n. 21.* Si verò nō ſit ſubditus, tenetur prius inquirere, & poſtea ſaltem probabile formare iudiciū, bellum eſſe iuſtum. *Mol. d. 113. Fill. n. 181. Laym. l. 2. t. 3. c. 12. n. 8. Azor. Mald. Reg.* contra quoſdam apud *Dian. to. 2. t. 5. miſc. R. 96. & to. 3. t. 3. Reſp. 7 C. Lugo l. c. Eſcob. E. 7. c. 8.*

XII. Miles intelligens bellum eſſe iniuſtum, in quo eſt, non poteſt abſolui, niſi velit, quamprimum poteſt, curare dimiſſionem, & interea abſtinere ab actibus hoſtilitatis, v. g. cæde, præda, &c. *v. Lay. l. 2. t. 3. c. 12.* An autem talis poſſit occidere militem hoſtilem ſe inuadentem. *v. Eſcob. E. 7. c. 8.*

Artic. III Quid in bello iuſto liceat?

Reſp. Etſi circa hoſtes in bello iuſto licet ea omnia facere, quæ ad finem belli ſunt neceſſaria, v. g. occidere, ſpoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma geſtare non poſſunt, mulieres, ſenes, Religioſi, Clerici, peregrini, mercatores, & ruſtici) directè vita ſpoliari non poſſunt; bonis tamen externis poſſunt, ſi ſint pars Reipub. hoſtilis, aliterque finis belli obtineri non poſſit. *Molin. Bec. p. 2 c. 10. 11. & 12. Laym. Fill. nu. 191. &c.* Ratio eſt, quia cùm ſint pars Reipub. poſſunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio ſubſunt. Vnde reſolues.

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Eccleſias, & hoſtes ex ijs extrahere, in his ſpoliare & occidere, ſi v. g. Eccleſia velut caſtro ad repugnandum vtantur. *Sylu. V. bellum nu. 11. Sa, Bon p. vlt. §. 3.*

II. Contra hoſtem licet vti inſidijs, & ſtratagematis, dummodò abſint mendacia: etſi etiam hæc, v. g. quando exploratores ſe fingunt amicos, non ſint mortalia. Ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes ſunt contra iura belli, nec licent. *Molin. d. 111.*

III. Fides hoſti data ſeruanda eſt, niſi uel coactus dederis, vel in graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut ſi hoſtes eam non ſeruent; aut denique conditiones ac circumſtantiæ planè ſint mutatæ. *Dual. Palaus, Dian. l. c. R. 10. v. etiam Lay. l. 2. t. 3. cap. 12.*

IV. Ca-

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iuſto, niſi obſtet ſcandalum, aut ſpecialis promiſſio, poſſunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniuſto, & fugere, & bona hoſtium ſecum auferre poſſunt, *Lay.l.2 t.3.c.12. n.16.* An obſides liceat occidere, v. ſuprà. *dub.4. cap 5.*

V. Poteſt quidem aliquando, (rarò tamen, & nonniſi ob cauſas grauiſſimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuatâ authoritate prædas agere, aut hoſtibus damna inferre non poſſunt, quia ſunt executores tantùm & miniſtri. *v. Sa. V. bellum Lay.hic l.2.tr.3.c.12.Fill.n.198.Dia.p.6.t.4.toto*, dum autem vrbs ſpoliatur iniuſtè, gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipſi intulerint, probabile eſſe. docet *Dia.l.c.R.31.*ex *Sylu. Nau.&c.* Item *p.3.t.5.R.86.*v.infrà *t.4.c.2.d.3.*

VI. Milites peccant cum onere reſtituendi, ſi à Ruſticis, alijſvè apud quos hoſpitantur, vel per quorum loca tranſeunt, auferāt, aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (niſi conſtet omnino liberè fieri; ſi quidem donationes illæ plerumque non ſpontaneæ, ſed coactæ ſint) præter ea, quæ ex cōſtitutione Principis ijs debent ſubminiſtrare: niſi tamen ſint in extremâ vel ſaltem graui neceſſitate. *Mol.Kon.Pal.Bec.&c.Dia.p.6.t.4. R.26.*

VII. Repreſſaliá licita ſunt his conditionibus, 1. vt manifeſtè conſtet ciues alterius Reipub. feciſſe iniuriam, 2. ut ſuperiores illorum rogati recuſent adminiſtrare iuſtitiam, 3. vt conſtet eos culpabiliter id recuſare. 4. vt Princeps ſupremus cauſâ cognitâ id concedat, 5. vt non inferatur plus damni, quam iuſta ſatisfactio requirit. 6. vt non concedantur in perſonas Eccleſiaſticas. *Mol.Dia.p.4.t.4.R.72.*ex 18. *alijs.*

Quæres: Ad quem pertineant bona hoſtibus erepta?

Reſp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ; mobilia fiunt capientis, niſi conſuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & communitati. II. Iure Cæſareo, niſi conſuetudo ſit contraria, bona ablata iuſto bello, qui ea iniuſtè poſſidebant, fiunt capientium, poſtquam ea in ſua præſidia deportarunt. *Valent.t.3. d.4.q.18.p.3.Molin.d.18.& Hurt.t.2.d.169.ſ.12.§.119.* vbi requirit, ut unâ ſaltem nocte poſſederint. *v.etiam Syl.Bon.l.c.* de peccatis in bello committi ſolitis *Trul.l.2.d.10.& ſeq. Dian.p. 6.t.4.R.23.* vbi contra *Durand.* docet hanc ſententiam eſſe in praxi tutam.

C A-

CAPVT II.

De VI. Præcepto & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non concupiſces, &c.

COniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, uel implicitè prohibetur; ſcilicet peccata Impudicitiæ, & Luxuriæ. Eſt autem luxuria inordinatus appetitus, uel uſus delectationis, ſeu ſenſus venerei, qui fit cum commotione ſpirituum generationi ſeruientium, circa partes corporis venereas: ita ut appetitus uel delectationes aliæ, etſi etiam ſenſitiuæ aut ſenſitiuorum, ſi tamen non ſint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non ſpectent ad luxuriam. Porrò actus, ſeu peccata luxuriæ, diſtinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus venereorum, quæ eſt deciſio ſeminis, ut ſunt actus interni deſideriorum, & oblectationum moroſarum, qui ſpeciem ſumunt ab obiectis; & perfectos, ac conſummatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum. Qui rurſus ſunt duplices. Alij enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ, (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant) v.g. adulterium, inceſtus, &c. Alij innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones à natura inſtitutæ, v.g. identitas ſpeciei, uas debitum, &c. non ſeruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur ſecundùm modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata ſint, oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium?

Reſp. ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione, & delectatione ſenſitiua, & ſenſitiuorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactę cum organo tactus. Deinde ſciendum: intentionem & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere à regno cœlorum, ſecundum Apoſtolum ad *Gal.* 5. Vnde reſolues.

I. Oſcula, amplexus, aſpectus, tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxurioſi, vel ob delectationem veneream, etiamſi non illam perfectam, quæ eſt in ſemi-

natio-

natione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, ſunt impudica, & natura ſua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill.t.30.c.9.num.*174.*Leſs.l.*4. *c.*3. *d.*8. *Sanch.l.9.d.*46.

II. Tales actus ſunt eiuſdem naturæ cum perfectis, ſiue conſummatis, ideoque in confeſſione explicandum, vtrum ſint habiti cum ſimili ſexu, an diuerſo; cum libera, an coniugata, cognata, perſona ſacra, &c. *Leſs.d.*15.*Sanch.l.*1.*c.*2.

III. Oſcula, amplexus, compreſſiones manuum, & ſimilia non obſcœna, ſi fiant tantùm officij, aut moris patrij, aut amoris honeſti, vel beneuolentiæ augendæ cauſa, etiamſi delectatio venerea ſuboriatur, (modò in eam non conſentiatur) non ſunt peccata. *Leſſ.Fill.l.c.num.*171.

IV. Si verò iſta fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco, curioſitate, leuitate, petulantia, imò etiam ſenſualitate, ſiue affectu ſenſuali, ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius cauſâ; & ſi præter intentionem ſuboriatur, ea repulſâ, ac tunc abſtinendo) venialem culpam non excedunt, vt *v.Fill. hic Leſs.Sanch.l.c.Dian.p.*4.*t.*4. *R.* 136. Contrarium tamen eſt tutius. vt *v.Trul.l.*6.*c.*1.*d.*12.*nu.*8.

V. Idem dicendum de tactu, & aſpectu inhoneſtarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, nō cum animo venereo, ſed ex curioſitate tantum, aut leuitate, ſecluſo tamen ſcandalo, & periculo conſenſus venerei. Imò ſi tactus talis, aut aſpectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v.g. ſi fricatione extinguere velis pruritum non venereum; dummodò tamen abſit periculum pollutionis, aut conſenſus in eam, ſi improuisò præter intentionem fortè obueniret. *Leſs.nu.*63.*Fill.n.*215.*Sanch.l.*9.*d.*41.

VI. Tactus nudi, & aſpectus partium inhoneſtarum alterius corporis, maximè diuerſi ſexûs, aut concubitûs humani ex curioſitate, (nam de neceſſitate aliud eſt) etiam ſecluſo affectu venereo; videntur non poſſe excuſari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: niſi tamen aſpectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, vt hæc abſint. *Sanc.nu.*23.*&* 29.*Fill.n.*218.*Laym.&c.*

VII. Aſpectus verò, & ſubindè etiam (rarius tamen, propter periculum adiunctum) tactus, ex petulantia vel curioſitate, partium

tium inhoneſtarum alterius corporis, eiuſdem tamen ſexûs, citra affectum & periculum conſenſus venerei, excuſari poſſe à mortali, vt v.g. quando ſimul aliqui natant, vel lauant, docet *Lay.l.3.ſ.4* ex *Sanch.l.5.mor.c.6.n.12.13.& n.27.& n.28. Trul. d.12.num.*15.

VIII. Verba turpia, lectio obſcœnorum, ſpectatio comœdiarum turpium, cantiones inhoneſtæ,geſtus, literæ, & dona amatoria, ſi tantùm fiant ex curioſitate, uel uano ſolatio, non ſunt mortalia: ſecùs tamen ſi fiant, vel animo inhoneſto, ſiue venereo, vel cum periculo ruinæ ſpiritualis ſui, vel aliorum. *Sanch. d.46.q.3 Fill.t.*30.*c.*10.*q.*3.

IX. Choræ niſi malo fine fiant, aut cum periculo,aliquos,aut ſe ipſum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumſtantia mala, ſecundùm ſe non ſunt malæ, nec actus libidinis ſed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abuſu. *v.Cat.V.Chorea. Fill.n.*223.

X.Exhibentes comœdias turpes,item facientes,libros,aut picturas incitantes ad libidinem,peccant mortaliter;quia ſũt ruina proximi;cum moraliter certum ſit multos inde ad peccatum incitandos.*Fill.n.*211.Similiter Magiſtratus,qui permittunt exhiberi turpes comœdias,peccare mortaliter docet *Hurt.&* concedit *Baldel.*ſi authoritatem illis præſtent, approbent, vel foueant: addit tamen poſſe aliquando excuſari,ſi ad maius malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent.*vid.Dian.p.5.t.* 13.*R.*82.

XI.Perſona ſoluta permittens ſe tangi ab alia,tactu,qui vulgò cenſetur pudicus, vt prehenſio, contrectatio manùs, amplexus, & oſcula, iuxta morem patriæ, non peccat, niſi ei conſtet fieri prauo affectu: huic enim cooperari non licet: Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti poſſe,ne tangens, infametur. Admittens autẽ tactus impudicos, (vt mamillarum, & obſcœnarum partium) uel oſcula furtiua, & moroſa,vel indecentia, peccat:quia præſumitur affectus malus.*v.Fill.l.*30.*n.* 196.& infrà *l* 5. *c* 1. *dub.*2.

Quæres An, & quatenus liceant tactus, aſpectus, &c. inter coniuges, vel ſponſos?

Reſp.I. Coniugibus licent,ſi referantur ad copulam: ad hanc enim licitè ſe excitãt. Alio autẽ fine;v.g. voluptatis cauſa ſi fiunt,

ſunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohoneſtat, ac defectus debiti finis,non eſt mortalis;niſi tamen habeantur cum periculo pollutionis, quæ cùm ijs ſit illicita, eo caſu erunt mortalia, regulariter ſaltem. *Sanch.l.9.d 46.n.7.Fill.n.357.& alij.*

*Reſp. II.*Sponſis tactus impudici non licent;pudici verò in partibus honeſtis licēt, ſi ex ijs tantùm intendant delectationē ſenſitiuam;ſecùs;ſi veneream. *Sanc.l c.n.50.&c.Bon.p.9.nu.6.&c.*

DVBIVM II.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales.

Reſp.Eæ dicuntur,in quibus fit commixtio eo modo,quo natura inſtituit;v.g.quando ſeruatur ſexus diuerſus,ſpecies eadem, vas, & modus naturalis,&c. *vt vide in principio huius cap.* Vnde reſoluitur tales eſſe has ſequentes; quæ ideo in confeſſione ſunt exprimendæ.

I.Eſt Fornicatio,quæ eſt concubitus ſoluti cum ſoluta;(hoc eſt, quæ ſit libera à voto matrimonio, religione) ex mutuo conſenſu. Ad hanc reducitur. 1.Concubinatus,qui eſt fornicatio continuata.Vnde concubinarius(ſicut & meretrix)ordinariè non debet abſolui, niſi dimiſſa concubina, aut muliere ſuſpecta, cuius retentio ſcandalum daret,licēt cum ea non peccaret. *Sanch.l.1. mor.c.8.Nau.c.3 Fill.tr* 30 *c.2. n.56.2.* Congreſſus cùm alterius ſponſa. quæ eſt fornicatio intra eandem ſpeciem grauior, & in confeſſione aperienda, ſaltem reſpectu ſponſæ, vt docet *Rodriq. to.1.c.109 Sanch.de matr.to.1.l.1 d.2.n.6.Fagund.t.2.l 4.c.3.Fil. t.2.tr.30 c.2.n.53.*contra *Conar.Vualdum.Ledeſ. Azor.*quorum ſententiam,(etiam reſpectu ſponſæ)probabilem, & in praxi tutam, cenſet. *Dia.p.1.tr.7.R.5.*

II.Stuprum,hoc eſt defloratio virginis,ipsà inuitā;quia ſi conſentiat, erit tantùm fornicatio ſimplex, nec circumſtantia in confeſſione aperienda,vt probat *Leſſ.& Sanch.l.7.d.*12.contra *Nau. Azor.& alios.*

III.Raptus,cùm ſcilicet perſona aliqua,(ſiue maſculus,ſiue fœmina; ſiue nupta, ſiue innupta)libidinis cauſa abducitur,illata vi ſiue abductæ, ſiue ijs,quorum poteſtati ſubeſt. Si quæ tamē ſpōte diſcedat cū Amaſio,inſcijs parentibus, nō erit propriè raptus, ſed fuga non addēs malitiam ſpeciē diſtinctam fornicationi. *Lugo d.16.n.237.Fill n.110.v.Bona.*Idem dicit *Dian. p.1.t.7.R.37. ex Leſſ.l 2.c.10 dub.1.Sanch.de matr.to.2.l.7 d.4. n.5.&c.*

IV. Adul-

IV. Adulterium,cum ſcilicet vterq;vel alterutér coëuntium, eſt coniunctus matrimonio,etiamſi adulterantis coniux ſit contentus: eſto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipſi ſtatui, Sacramento, & huic præcepto. Quòd ſi fœmina adulterans ſit coniugata, grauius habetur,quàm ſi vir: propter incommoda grauiora,v.g.damnum veri hæredis, prolis incertitudinem,&c. Si verò vterq; ſit coniugatus, adhuc grauius eſt: quia ſunt duæ iniuriæ in vtriuſque coniugem, in confeſſione exprimendæ. *Fill.t.29.c.4.n.85.& 89.*

V. Inceſtus,hoc eſt congreſſus cũ conſanguinea,vel affine,vſq; ad quartũ gradum;eo grauius peccatum, quò gradus eſt propinquior:quẽ proinde in cõfeſſione exprimere, ſaltem ſecurius eſt, vt habet *Nau.c.6.C.Lug.d.16.n.312.* Sicut etiam multò grauior eſt inceſtus cum conſanguinea,quàm cum affine in eodẽ gradu, v.g.cum matre, quàm cum nouerca;cum ſorore propria, quàm cum ſorore uxoris.Et rurſus, grauior eſt cum affine,quàm cum cognato ſpirituali vel legali. Addi verò debet, ſi in primo gradu fuerit, vtrùm cum matre, an cum filia,an ſorore.*C.Lugo. l.c.& Eſcob.de actibus humanis.E.2.c.6.* vbi ex *Hurt.d.9 de pœn. diſ.* 1. probabile dicit, inceſtum in eodem gradu & linea, eiuſdem eſſe ſpeciei (eò tamen grauiorem, quò gradus eſt vicinior ſtipiti) & ſatis eſſe dicere,habui rem cum conſanguinea in lineà recta.Ad hanc ſpeciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filiâ confeſſionis, cum propriè non ſit cognatio ſpiritualis,quam tamen circumſtantiam in confeſſione exprimendam eſſe, probat *Sanch.de matr.d.55.Kon.d.32.Fagund.& cæteri probabiliter* contra *Sà V Confeſſio,& Dia.v.C.Lugo.n.355.*

VI.Sacrilegium,hoc eſt violatio rei ſacrę per actũ venereum. Res autem ſacræ,quæ ſic violantur,ſunt locus,& perſona Vnde ſacrilegium eſt. 1.omnis actus luxurioſus exterior,(qualis etiam eſt,v.g.pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt *v. C. Lugo n.464.*)in loco ſacro,hoc eſt templo,uel cœmeterio:niſi tamen fiat à coniugibus, ex neceſſitate v.g. ad vitandam incontinentiam. 2 Omnis actus luxurioſus tam interior, quàm,exterior,in perſona,uel cum perſona uoto caſtitatis conſecrata: circa quem tamen probabile eſt: non opus eſſe exprimere, vtrum fuerit votum ſolemne,an ſimplex.Sicuti, neque,ſi duplici titulo ſit ſacrata, v g. quia eſt Sacerdos & Religioſus; quia moraliter

eſt vna numero malitia. *Sanch. de matr. l. 7. d. 28. n. 27. Henr. & cęteri* quos citat, *Dia.* & ſequitur *p. 14. 7. R 3. v. C. Lugo d. 16. de pœn. ſ. 4. Bonac. q. 4. p. 17. Eſcob. E. 8.*

DVBIVM III.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſumatæ contra naturam.

Reſp. Cùm contra natura eſſe dicantur eæ, in quib. fit ſeminatio modis repugnãtib. inſtitutioni naturæ, ita ut iuxta tales modos ſpecies uarientur, hic reſoluitur tales ſpecies eſſe ſequentes.

I. Congreſſus inordinatus, hoc eſt, innaturalis, ſiue indebitus concumbendi modus, cùm ſcilicet ſeruatur quidem identitas ſpeciei, diuerſitas ſexus, & debita naturæ organa, ſed inordinato tantùm modo acceditur; v. g. cum vir ſuccumbit, uel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel ſtando, aut ſedendo, aliàue ratione inſolita, quod eſt contra naturam: mortale, quando inde periculum eſt impediendæ, generationis, ut effundendi ſeminis: aliàs ſi hoc periculum caueatur, aut non ſit, eò quòd matrix fœminæ ſatis attrahat ſemen, & retineat, vt fit plerumque non contra, ſed præter naturam erit: & ueniale graue, imò nullum, ſi grauis cauſa adſit, v. g. quia mulier eſt prægnans, uel quia corporis diſpoſitio, ſiue vtriuſque ſiue alterutrius coniugis aliter fieri non patitur, *Fill. t. 30. c. 8. q. 8. n. 137.*

II. Molities ſiue pollutio, & eſt, cũ abſq; congreſſu, ſeu copula, voluntariè procuratur fluxus ſeminis, ſiue id foras effundatur, vt in matrib. ſiue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, ſæpè aliam habet adiunctam, vt v. g. fornicationis, adulterij, & inceſtus, &c. cùm quis nimirum ſimul imaginatur, ac deſiderat congreſſum alicuius perſonæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde ſi fiat, in confeſſione aperiendum eſt. Plura de mollitie. *v. ſequenti dubio.*

III. Sodomia imperfecta, & eſt congreſſus cum debito quidem ſexu, maris nempe cum fœmina, ſed extra vas naturale. Poteſt etiam ſimul habere alias malitias, v. g. adulterij, ſi fiat cum coniugata; inceſtus, ſi cum conſanguinea. *Bonac. q. 4. de matr. p. 11. n. 1. Fill. l. c. n. 158.*

IV. Sodomia perfecta, & eſt congreſſus duorum eiuſdem ſexus, vt maris cũ mare, uel fœminę cum fœmina. Et poteſt etiam habere alias malitias adiunctas, v. g. inceſtus: quo caſu cognationis gradum non neceſſariò explicari docet *Eſcob. de act. hum. E. 2. c. 6.*

E.2.c.6. ſed ſatis eſſe dicere, coiui cum conſanguineo, uel affine; quia nec miſcetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea uariat ſpeciem. Ita ille. Explicandum tamen eſſe, fueriſne agens an patiens, dicit *C.Lugo.d.16.n.423.* contra *Dia.t.2.t.4. de ſacr. R.159.& p 6.t.6.R.36.*

V. Beſtialitas, quod eſt grauiſſimum inter omnes, & eſt congreſſus, in quo nō ſeruatur identitas ſpeciei: v.g. ſi homo coëat cum beſtia, ſiue eiuſdem ſexus ſit, ſiue non. Neq; opus eſt explicare, qualis, ſiue cuius ſpeciei fuerit: quia eſt differentia tantùm materialis, & in genere entis non autem formalis, & in genere moris. *Eſcob E.2.c.6.ex Fill.t.2. tr.30. c.7. n. 131.* Huc reuocatur peccatum cùm Dæmone ſuccubo, uel incubo. Cui peccato ſuperadditur malitia contra religionem, & prætereà etiam Sodomiæ, adulterij, uel inceſtus, ſi affectu viri, uel mulieris, Sodomitico, adulterino, uel inceſtuoſo, cum Dæmone coëat. *v. Bon. de matr.q.4.p.12.Fill.n.162.*

DVBIVM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Reſp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cælorum excludit *1.Cor.6.* docent omnes, nullo caſu licitum eſſe intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem cauſa ſanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Cauſam dat *Sanch.l.9.d.17.* quòd natura adminiſtrationem ſeminis, extra matrimonium, in omni euentu; homini denegarit, eò quòd adeò uehemens ſit in ea re ſenſus uoluptatis, ut homines paſſione excæcati, paſſim ſibi facilè perſuaderent, habere ſe iuſtam cauſam irritandi ſeminis, unde plurima grauiſſimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. *Nauar ca.16.Leſs.& comm.* Vnde reſolues.

I. Diſtillatio, quæ eſt fluxus humoris quaſi medij inter vrinam & ſemē (cū quo coloris & viſcoſitatis ſimilitudinē gerit) ſine ingenti illa delectatione, non eſt vera pollutio, & ſi proueniat ſine omni commotione ſēſūs venerei, vt quandoq; fit, de ea non magis laborandum, quam de ſudore, dicit *Cai.* Si verò fiat cum ſenſu carnis, & commotione ſpirituum generationi ſeruientium, tum ei cooperari, uel cauſam præbere, non eſt, uel eſt peccatum; idque veniale, uel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch.l.9.d.45.n.32.Lay.l.3.ſ.4.num.18.*

Digitized by Google

II. Si ſemen iudicio medicorum tranſiuit in materiam venenoſam, licet eam medicamentis expellere, etſi præter intentionem ſequatur aliqua veri ſeminis emiſſio. *Sanch. l. 9. de matr. d. 17. n. 16. Fill. t. 30. c 8. n. 150. Trul. l. 6. c. 1. d. 8. § 1.*

III. Non tenetur quis (modò tantùm abſit periculum conſenſus in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem ſponte ſua euenientē, aut iam cæptam, v. g. in ſomno, reprimere, ſed poteſt ſanitatis cauſa ſinere, ut natura ſe exoneret: quia id non eſt procurare, ſed pati vt effluat, quòd aliàs corruptū ſanitatem læderet. Vnde idem admittit. *Sanch.* etiamſi orta eſſet prius ex culpa; modo de ea doleat & conſenſum ulteriorem abſtrahat, additque plerumq; expedite, munire ſe cruce, & ſine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsū in delectationem. *Sanch. d. 17. num. 17. Trul. l. 6. cap. 1. d. 10.*

IV. Licitum eſt ob finem honeſtum, v. g. minuendæ tentationis, ſanitatis, tranquillitatis animi, optare ſimplici affectu ſpontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò deſideriū illud non ſit cauſa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & ſine peccato facta: quia obiectum illius deſiderij & gaudij non eſt malum, quamquam eiuſmodi deſideria, ſimplicia inutilia eſſe, nec periculo carere, quidam bene obſeruent. *Leſſ. d. 14. n. 15. Lay. n. 17.*

V. Si quis facturus rem aliquam neceſſariam, vel licitam, & honeſtam, præuidet inde naturaliter ſecuturam pollutionem, (idq; multò magis valet de diſtillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modo abſit periculum conſensus in delectationem, non tenetur abſtinere à tali actione: quia proſequenti ſuum ius, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem ſecutus. Hinc non obſtante periculo pollutionis, licet audire confeſſiones mulierum, ſtudere caſibus conſcīētiæ, tangere ſe ex neceſſitate, fœminas cautè & cum neceſſitate alloqui, oſculari, amplecti iuxta mortem patriæ, ſi alioqui inciuilis habendus eſſet. Quòd ſi tamen periculum eſſet conſentiendi in delectationem, quod colligitur inde, ſi ſæpius ex ſimili occaſione mortaliter ſit lapſus, à cauſa illa, quantumuis licita, abſtinendum eſſet: proindeq; confeſſarius tali caſu teneretur relinquere officium *Fill. Sanc. l. 9. d. 45. Nau. c. 16. Lay n. 16.* Monet autem *Lay.* eum qui in actionibus honeſtis & vtilibus talem miſe-

miſeriam experitur, faciliùs liberari contemnendo, quàm a .timando;quia imaginatione, & timore augetur.

VI.Si pollutio ſecutura præuideatur ex re illicita: otioſa, vel minus neceſſaria, & hæc ſit cauſa propinqua, ac natura ſua ad uenereé ordinata: vt ſunt actus luxurioſi,tactus, aſpectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale eſt ab illa non abſtinere: quia in eam conſentiens, moraliter in effectum conſentire cenſetur, Quòd ſi verò res illa ſit cauſa tantùm remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis eſt v.g. eſus: aut potus calidorum,equitatio,cōfabulatio inutilis,crapula,ebrietas etiam mortalis, (modò pollutionem non intendas, & abſit periculum venerei conſenſus) ſecuta pollutio nō eſt mortale,quia in talem rem conſentiens, non ideò uelle cenſetur effectum. *Fill.tr.*30.*c.*8.*q.*6.*n.*152 *Sanc.l.c.Leſſ.l* 4.*c* 3.*d.*13.*v.Dia.p.*5.*t.*13.*R.*4. Addūt quidā DD.hanc regulam,pollutionē in cauſam volitam tantum eſſe peccatum,quantum eſt ipſa;vt ſi cauſa ſit peccatū mortale, etiam ipſam fore mortalem;ſi ſit veniale,venialem:ſi verò cauſa nullum ſit peccatum, nec ipſam fore, (ſecluſo ſemper periculo conſenſus huic venialem v g.eſſe illam,quæ prouenit ex lectione curioſa,uel aſpectu per ſe non mortali. *Trull.l.*6.*ca.*1.*d* 9. ex *Lop.Henr.Vaſq.Bon.de mat.p.*10.*v.Dia.p.*1.*t.*2.*miſ.R.*56.

VII. Pollutio in ſomno facta eſt mortalis,1. ſi antè directè,vel formaliter eſt procurata,& cauſſa non eſt retractata. 2. quando poſt ſomnum placuit,& approbata eſt propter delectationem uenercam;alias non *Fill.q.*5.*n.*148.*Trul.l.c.n.*9.

Quæres. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata,ſit mollities,tantùm, an Sodomia?

Reſp. Si fiat ex ſolo affectu ad veneream libidinem,abſq;concubitu,eſſe tantùm mollitiem:ſi verò fiat ex affectu ad perſonam illam indebiti ſexus (præſertim ſi adſit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) eſt quoad malitiam Sodomia. *Fill.loc.t.*30. *cap.*8.

Plura de tota hac materia. v. infra *lib* 5. *cap.* 1. *dub.* 2. *ar.* 2. *de peccato in genere*, *&* *Authore cc.*

TRACTATVS V.

De VII. Praecepto.

Non furtum facies.

CVm hoc prohibeatur omnis iniuſta damnificatio in bonis proximi, quæ fit. 1. per furtum, & rapinam. 2 per omiſſionem reparationi damni illati. 3. per iniquitatem contractuum: de his tribus hìc agendum.

CAPVT PRIMVM.

De Furto.

DVBIVM I.

Quid ſit furtum, & quale peccatum?

REſp. Eſt occulta & iniuſta rei alienę ablatio, inuito rationabiliter domino. Quod ſi res ſi ſacra, dicitur Sacrilegium, de quo ſupra. Si apertè cum vi fiat, eſt Rapina, à furto ſpecie diſtincta. Licèt autem furtum ceteris paribus, quà rapina leuius ſit, & ex genere ſuo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, eſt tamen mortale, ſi quantitas ſit notabilis. *Ita comm. omnes v. Bon. d.* 2 *q.* 8 Vnde reſolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v.g. ſi vxor auferat marito pecunias ne ludis aut commeſſationib. prodigat, aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemoſynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non ſit inuitus, à quo tamen ob verecundiam uel aliam cauſam non auſit petere. *v. Leſſ. l.* 2. *c.* 12.

II. Qui pro ſe, vel alio in extrema neceſſitate conſtituto, alienum accipit, quantum neceſſarium eſt, nec furatur, nec tenetur reſtituere poſtea ſic abſumptum; ſi quidem re & ſpe indigens fuit. Idem docent *Leſſ. l. c. d.* 12. *Mald. & Dia &c.* de neceſſitate graui. Verùm id probabilius alij negant, cùm *Lay. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex *S Th.* 2. 2. *q.* 66. *a.* 7. *Sylu. Angl. v Dian. t.* 1. *p.* 2. *t. miſc. R.* 20. *C. Lugo. d.* 16 *ſ.* 7.

III. Nec item furatur, qui accipit in compenſationem iuſtam ſi aliter ſibi debitum accipere nequeat; v.g. ſi famulus iuſtum ſtipendium non poſſit aliter obtinere; vel iniquè inductus ſit, ad ſeruiendum iniquo pretio, *v. Lay. l. c. & Tol. l.* 5 *c.* 15.

DV-

Google

DVBIVM II.

Quid ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

Variæ ea de re ſunt ſententiæ. *Nau.* nimis ſcrupuloſè ſtatuit mediũ regalẽ;alij nimis laxè 10.aureos:moderatiùs. *Tol.Med. Leſ.&c.*duos regales; etſi minus ſufficiat, ſi notabiliter noceat.

Reſp ea non mathematicè, ſed moraliter metienda eſt, non tantùm ex ualore rei ablatæ, ſed etiam ex circũſtantijs perſonæ cui infertur,ſi nimirũ ei graue damnũ inferatur,aut ſaltem charitas Chriſtiana grauiter lædatur,quomodo reſpectu ualdè diuitis,imò etiã Regis,vnus uel alter aureus notabile quid uidetur; reſpectu verò medioeriter diuitum, quatuor circiter regales, ſiue medius imperialis; reſpectu mechanicorum duo, reſpectu pauperis, vnus. *Ita nunc plerique* cum *Bon.* Vnde reſolues.

I. Graue peccatum eſt auferre rem paruam domino valde proficuam, v.g. ſartori acum, quam vnicam habet, nec habere aliam poteſt, qua ſe alat *Leſ l.2.c.12.d.8.*

II. Graue item eſt(etſi non in ſpecie furti)ſi fur ſciat ex iactura rei paruæ domino ſecuturam ualde magnam moleſtiam,v.g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec ſimilis recuperari poteſt:niſi tamen res ſit nullius prorſus momenti.*v Bon.d 2.q 8.p.1.*

III.Plus requiritur ad notabilẽ quantitatẽ in reb.quæ vltro proueniũt,& sũt valdè expoſita, v g fructus ad viã publ.*v Leſ.l.c.*

IV.Plus item, ſi quis à diuerſis, vel ab vno interpolatim,parua & plura furetur.*v.Leſ.l.c.n.46.*

DVBIVM III.

Quam grauiter peccat, qui multa minuta furta committit?

Reſp. Hic quoque quantitas læſionis, uel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, eſt menſura quantitatis peccati. *v.Leſ.l.c.Sanch.l.7.c.21.* Vnde reſolues.

I. Si quis ex occaſione tantùm furatur,ſiue vni, ſiue pluribus, modicum,non intendens notabile aliquid acquirere,nec proximo grauiter nocere, ſingulis furtis non peccat grauiter, neq; ea ſimul ſumpta vnũ mortale conſtitutũ:poſtquã tamẽ ad quãtitatẽ notabilẽ peruenit,eã detinẽdo mortaliter peccare poteſt.*Leſ. d.7.Sanch l.7.c 21 Bon.q.8.p.2.* Verũ & hoc mortale euitabit, ſi uel tunc reſtituere non poſſit,uel animum habeat paulò poſt reſtituendi ea ſaltem,quæ tunc accipit;*Gran Dian p.3.t 6 R.25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel plurib.facta, habeat intentionem paulatim diteſcendi, vel inferendi graue damnum,

num, peccat grauiter ea intentione: ac licet executio ſingulorũ ſit tantùm venialis ex ſe, ut tamen ſuſtat tali intentioni, eſt continuata executio peccati mortalis. *Leſſ.l.2.c.12.d.7.Sanc.l.c.* quia nocent grauiter Reipubl. & praxis illa valdè pernicioſa eſt ſocietati humanæ: v.g.ſi ſartor particulas pani à diuerſis ſurripiat,ſi mercatores vtãtur breuioribus vinis,&c.Interim hi excuſantur ſubinde à graui peccato, 1. Si ex eo quod dictũ eſt caſu primo. 2.Si id faciãt,ut ſe ſeruẽt indemnes,uel quia alias nõ lucrarẽtur,uel pretiũ augere deberent, & tũc non inuenirent emptores. *Roſ.V. emptio* 3.ſi alias nõ habeãt vnde ſe vel ſuos alant.

III. Si plures ſimul, uel ſucceſſiuè, plura furta parua alicui faciant, quæ ſimul ſumpta grauiter illi noceant,tunc,ſi alter de altero non ſciat,nullus peccat grauiter, v. g. ſi uiatores ex vinea vnã,alteramve vuam rapiant & comedant; etſi hoc licere dicat *Couar.Valer.& Ripa* contra *Dia.p.3.t.6. R.20.* ſi autem ſinguli conſpirent,ſinguli grauiter peccant.Si deniq;de ſe mutuo ſciant nullus tamen alteri ſit cauſa furti, probabilius eſt non eſſe mortale, vt docet *Leſſ.Tan.&c.*contra *Suar.Vaſq.v.Bon.l.c.*

DVBIVM IV.

Quid ſentiendum de furtis domeſticorum, vel amicorum.

Reſp. Licèt verè furtum ſit,ſi vxor, liberi, amici, ſerui, patrifamilias inuito quid auferant,plerumq; tamen maior quantitas requiritur,ut ſi mortale,cùm plerumq; hic dominus, aut non rationabiliter inuitus,aut ſaltẽ minùs inuitus ſit,ut ab his,quam ab alijs auferatur. Vel etſi valdè inuitus ſit, ſæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v.g. ad ludendum; potandum, &c. *v.Caie.V.Furtum,Leſſ.c.12.n.76.*Vnde reſolues.

I. Vxor grauiter peccat,ſi notabilem ſummam accipiat inuito marito, etiam ex dote,uel bonis communibus? quia licèt media pars ad eam ſpectet, maritus tamen habet vſumfructum illius partis,ideoq; tenetur ad reſtitutionem. *Trul.l.7 c.6.d.8.n.7.&c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iuſtitiam, cum obligatione reſtituendi, ſi aliquid notabile vxori ſurripiat abſq; eius conſenſu,ex bonis ipſius paraphernalibus,vel alijs proprijs, ſi quidem libera eorum adminiſtratio ipſimet vxori competat; quia par eſt ratio mariti & vxoris,quoad bona propria.*v.Villalob.to.2.t.13.Trul.l.6.c.1.d.9.*

III. Vxor poteſt dare eleemoſynam, & munera, ſecundū conſuetudinem aliarum mulierum iſtius loci & conditionis, etiamſi maritus eleemoſynas omnes illi prohibeat: quia conſuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non poteſt. *Ibid.nu.* 13. *Dian.p.1.t.3.R.23.& p.5.t.8.R.34.* vbi cum *Molin.& 10 alijs* docet, poſſe eam inſcio marito dare vigeſimam partem annui cenſus, uel lucri; eò quod hoc pertineat ad decentiam ſtatûs, & maritus irrationabiliter ſit inuitus. Hinc etiam poteſt cum Abigail moderatas eleemoſynas dare, vt mariti conuerſionem impetret, uel ne Deus illum puniat. *Vaſq. Bon.Reg.& aliŋ* 10. contra *Kon.&c.V.Dian.p.2.t.16.R.23.& p.5.t.8.R.34.*

III. Vxor poteſt bona expēdere, marito abſente uel fatuo: quia tunc ad illam ſpectat adminiſtratio domûs. Item quę acquirit ſua induſtria; item paraphernalia, hoc eſt, bona, quæ præter dotem marito allatam, ſibi reſeruauit. *Trul.l.c.& cæteri communiter.*

IV. Non peccat vxor, ſubducendo aliqua, uel compenſationis cauſa, ſi vir ſit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipſius profundendo; vel pro victu, veſtibus, ceteriſque ſibi uel familiæ nece ſſarijs, quæ mariti ſæpè non intelligunt, & fruſtra ab illis peterentur. *Bon.Trul.l.c.*

V. Vxor, ſi eius pater, mater, uel proles ex alio matrimonio ſit pauper, ita vt miſere ſecundum ſtatum ſuum uiuat, & maritus eis nolit ſuccurrere, poteſt ex bonis ſuis proprijs, uel etiam ex communibus, (dummodò poſt mortem viri omnia computet in ſua parte) eis ſubuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id conſentire. *Nau.Pal.Leſſ.l.2.c.12.d.14.Dia.p.5.t.8.R.34.* vbi illam poteſtatem extendit ad fratres & ſorores, quod etiam *Leſſ.l.c.& Trul.l.6.c.1.d.9.* iudicant probabile.

VI. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem ſummam accipiens, qualis non ſemper eſt, ſecundùm *Leſſ.c.12.* ſi filius patri prædiuiti duos uel tres, imò ſecundùm *Sanc.* quinque, uel ſex aureos furetur; eò quòd parens ſit minus inuitus, & filius ſit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad reſtitutionem, niſi fortè cohæredibus grauiter noceat.

VII. Si filius notabilē ſummam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatē parentum, ex pecunia ſibi ſuppeditata ad vſus honeſtos, putat *Leſ.c.12 d.13.* eū peccare mortaliter: etſi excuſet à reſtitutione, ſi pater rogatus facilè cōdonaturus putetur.

VIII. Si

VIII. Si filius, v.g. mercatoris, vel cauponis adminiſtret bona parentis, poteſt a patre exigere ſalarium, quantum dare deberet extraneo; & ſi id impetrare non poſſit, vel exigere non auſit, poteſt clam accipere. Ita probabiliter. *Lay l.3.ſ.5.t.4. c.8. Dian p 4. t.4.R.66.*

IX. Etſi famuli in eſculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent; quæ tamen ipſi domi conſumunt, in ijs faciliùs, uti & Religioſi excuſantur; cùm in his dominus, aut Prælatus ſæpè tantùm ſit inuitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri poſſet, ſi extraordinariora acciperentur. *Lay. Excob. & Leſs. l.2.c.12. d.8.n.* 48. Vbi docet quod furta minima famulorum ex comeſtibilibus, quæ claudi non ſolent, non coaleſcant, ſi non ad vendendum, ſed comedendum tantùm accipiantur.

X. Cum à graui peccato furtum domeſticum non poteſt excuſari, tunc vxor tenetur reſtituere ex paraphernis, filius ex caſtrenſibus, uel quaſi, uel ſi ea non habet, poſt mortem patris afferre in diuiſionem hæreditatis, (ſi quantitas rei ablata ſit valdè magna, nec pater reſtitutionem tacitè uel expreſsè dimiſerit,) Famuli verò, ſi ſine magnâ difficultate reſtituere non poſſint, iubeantur compenſare officijs, & obſequijs extraordinarijs, quantum poſſunt. *Lay. l.3.tr.3 p.1.c.1.*

CAPVT II.

De Reſtitutione.

DVBIVM I.

Quid ſit Reſtitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. I. Reſtitutio eſt actùs iuſtitię ad ſalutem neceſſarius, neceſſitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per iniuriam, ita ut radix reſtitutionis non ſit quæuis læſio proximi, v.g. contra charitatem, &c in quibus non habet ius quod violetur, ſed eà tantùm, quæ eſt contrà iuſtitiam, in qua propriè iniuriâ infertur, hoc eſt, læditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, uel ad rem, in qua damnum patitur. Quod varijs modis fieri poteſt; v.g. furando, defraudando, deſtruendo, rem alterius negligenter cuſtodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & ſimilibus.

Reſp. II. Ex data reſponſione patet, teneri ad reſtitutionem eos, qui intulerunt iniuriam damnoſam. Hęc autem eſt duplex,

ſcilicet

ſcilicet materialis, vt v.g. cùm quis rem alienam deſtruit, accipit bona fide, uel retinet, id eſt probabiliter iudicans id ſibi licere, uel eſſe ſuam: & formalis, quà quis rem alienam deſtruit, accipit, uel retinet malà fide, id eſt cùm ſciat uel ſcire poſſit, ac debeat, id ſibi non licere, & rem non eſſe ſuam. *v. Laym. l. 3. t. 2. c. 1. Leſſ. l. 2. c. 7. d. 6. Bon. d. 3. q. 1. p. 6.* Vnde reſolues

I. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nullum eſt damnū ſecu-tum, vt; ſi adulterium cōmiſit, ſine damnificatione alterius, non tenetur in conſcientia ad reſtitutionem; cùm hæc ſit reparatio damni: poteſt tamē à iudice cogi ad ſatisfaciendum pro iniuriâ.

II. Quiſquis intulit iniuriam damnoſam, etiam materialem tantùm, tenetur reſtituere; ſed non niſi id, quod ex alterius re adhuc habet, uel quo ex eà factus eſt ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, ſiue rem adhuc habeat, ſiue non; tenetur reſtituere, & quidem tantum, quantum eſt dā-num ſecutum. An verò ſufficiat culpa uenialis, conuertunt Authores, & ſententia vtraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; ſaltem quando non commodè poteſt reſtituere. *v. Auth. cit. & Lay. l. 3 tr. 2. Leſſ. l. 2. c. 7 d. 6. n. 27. C. Lugo, d 8. ſeſſ. 5. n. 56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad reſtitutionem?

Reſp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo ſunt cauſſa influens, & efficax damni ſecuti, ac qui ex officio, & obligatione iuſtitiæ obligati cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad reſtitutionem comprehenſos ſequentibus Verbis.

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Patet ex ſequentibus Caſibus.

I. Tenetur ad reſtitionem mandans, ſiue expreſsè mandet, ſiue tacitè, dicto nimirū, uel facto, ex quo v.g. famulus colligat, hero gratum fore, ſi faciat; non autem tenetur, qui ratū tantùm habet opus ſuo nomine factum; vti nec mandans, ſi ante executionem mandatum retractet, idq; mandatario innoteſcat: quia tunc non eſt vera cauſſa. *Mol. Leſſ. l. 2. c. 3. d. 3. Fill. t. 32. n. 54.*

II. Tenetur item conſulens, aut precibus ac promiſſionibus ad damnificationem inducens. Quod ſi tamen ante executionem

conſilium ſuum retractet, & quantum poteſt contrarium ſuadeat, etſi non perſuadeat, probabile eſt excuſari à reſtitutione, maximè ſi eum, cui damnum paratur moneat ut caueat. *v. Bon. & Tann.* 2.2.*d*.4.*q*.6.*dub*.13.*Sà.V.Conſilium, & Dia. tr* 2. *miſc. reſol*.18.*& t*.5 *reſ*.83.

III. Tenetur item, qui ſuo conſenſu, calculo, uel ſuffragio, eſt cauſſa efficax damni. *Leſſ.d*.3.*n*.23.*Fill.t*.32.*c*.3.

IV. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignauiæ, aliterue alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Leſſ.Fill.l.c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recurſum, illum recceptat, illius furta, aut inſtrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, vti & is cui res furtiuæ traditæ ſunt in cuſtodiam, tenentur (nō manifeſtato fure) reſtituere domino. Et ſic peccare eos, qui à ſartoribus emunt fragmenta panni, ſeu veſtium docet *Villal.* apud *Dia.p*. 4.*t*.4. *R*.174. licet *ib.Sanch.* excuſet eos, qui iſta emunt à ſartoribus magiſtris, eo quòd his plerumq; detrahatur plus à iuſta mercede, quam merreantur iſta fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hic à peccato excuſari caupones, qui à filijs familias acceptant pecunias, aliáſve res parentibus ſurreptas, notát *Lay.l*.3.*t*.2.*c*.5.*Bon. &c.* Qui verò poſt delictum ipſum reum iuuat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur reſtituere; modò non det illi ſpem refugij impoſterum. Tum quia non eſt cauſa damni; tum quia reo liceret fugere, vt infra dicetur. *l*.4.*d*.7.

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans, vt agens excubias, applicans ſcalas, parans inſtrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excuſantur tamen (modo actio per ſe non ſit mala) qui ea non ſponte, ſed iuſto metu coacti faciunt; vt v.g. cùm ruſtici furto à ſolis militibus facto, coguntur eorum prædas auehere, uel pecora abigere. *Leſs dub*.5.*n*.19.

VII. Item tenentur cauſæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, ſiue, non clamans, cùm poteſt, aut non obſtans, non manifeſtans; ſed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, uel officio, vel ſtipendio, &c. tenentur ex iuſtitia damnum cauere. *S.Th*.2 2.*q*.62 *a*.7. Sic Princeps, Magiſtratus, belli Dux, tenentur ad reſtitutionem damnorum, quæ a feris, la-

troni.

tronibus,militibus, ob ipſorum culpabilē negligentiam dantur. Item Conſiliarij,Canonici, tacentes, obſentantes, ſe non impedientes iniquam conſtitutionem, uel electionem. Item tutores, adminiſtratores bonorum,&c.non impedientes damna pupillis, Minoribus,Eccleſiis prouenientia. Item cuſtodes montium, vinearum, ſyluarum,agrorum piſcinarum,qui damna non impediunt, uel facta non manifeſtant. *Mol.d.*116.*Fill.t.* 32.*c.*3.*q.*12. v.ſuprà *l.*3.*t.*3.*c.*2. Item Principes & domini Territoriorum ſi ſciant vias publicas infeſtari prædonibus, & cùm poſſint, non impediant, tenentur mercatoribus & cœteris viatoribus damna, quæ ab iſtis accipiunt,compenſare.*Dian. p.*8.*t.*7.*R.*38.

VIII. Supradicti non tenentur ad reſtitutionem,quando non fuerunt cauſa efficax damni; vt v.g. ſi fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, conſilio alterius, ſed nihilominus abſolutè erat facturus. Item, ſi v g.in Capitulo alij ante te dederint ſuffragium,ita ut uideas te nihil impetraturum, etſi neges: tunc enim non teneris reſtituere;licèt pecces, pro qualitate damni,addendo tuum,vel mandando,conſulendo, &c.*Bon l.c.*

IX. Probabile eſt, non teneri ſupradictos, ſi non ſit moraliter certum,eorum mandatum,conſilium,efficaciter influxiſſe;quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis: præſertim circa materiam iuſtitiæ. *Leſs.c.*13.*d.*4.*Bon.q.*2.*p.*4.*Dian.t.*5.*miſc.R.*84.*T d.* 2.2.*d.*4.*q.*6.*d.*14.

X. Non tenentur,ſi efficaciter tantùm concurrant ad circumſtantias, & modum actùs damnoſi: v.g. ſi quis tantùm impellat alium, ut citius, uel animoſius, hoc uel illo locò, vel modo noceat.*v.Laym.l.*2.*ſ.*5.*t.* 2.*c.*5.

XI. Nec tenetur,qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, ſuadet,ut minus eidem inferat: quia tunc utiliter alterius negotium gerit Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nau. Aug. &c.*)Confeſſarius, etſi ex officio confeſſiones audiat, ut Parochus, &c. ſi ex negligentia,uel ignorantia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad reſtitutionem:quia etſi ex officio teneatur benè inſtruere pœnitentem, ideoq; peccet grauiter omittendo, quando eſt neceſſarium;non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quaſi ex iuſtitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt

hoc

hoc ei compenſetur. Secus tamen dicendum videtur, ſi poſitiuè reſtitutionē impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia craſſa, vel culpa lata: quia tunc conſilio ſuo, eſt cauſa efficax damni. *v.Leſſ.& Bon.d.*1.*q.*2.*p.*11. *Lay.l.*3.*t.*4.*c.*7.& infra *l.*6. *c.*2. *d.*5.

DVBIVM III.

An ſupradicti tenean:ur ſinguli reſtituere in ſolidum; & quo ordine?

Reſp. Cùm plures damnificantes; uel ſeorſim ſinguli rem ſuam agere poſſint, uel coniunctim, atque alij alijs plus minuiſue in damnum influere, hinc ex tali ordine & menſura influxus, ordo & menſura reſtitutionis deſumenda eſt. *Ita commun. Doct.* Vnde reſolue.

I. Si plures abſque conſenſu, quiſque per ſe ſeorſim, & caſu concurrant ad damnum, ſinguli non plus tenentur reſtituere, quàm quod quiſque per ſe damni intulit. *Lay.l.3.tr.2.c.6.*

II. Si plures cum conſenſu, & inuicem iuuantes, id fecerunt, ſinguli in ſolidùm tenētur reſtituere totum damnum: quia ſinguli ſunt cauſa totius damni, cùm vnus iuuet alterum & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde ſi vnus eorum reſtitutionem fecit, poteſt à reliquis, nimirum à principali totum, aut ſi is nolit, à reliquis, pro ratâ ſingulorum, repetere. *Bon.de reſt.d.*1.*q* 2.*p.*11.ex *Vaſq.Mol.Fill.&c.*

III. Quòd ſi actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc exiſtat, aut is eam mala fide abſumpſit, tenetur is primo loco reſtituere ipſam, vel æquiualens: & ſi ille non faciat, reliqui. *Leſſ.l.*2.*c.*13.

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, ut quia res perijt, & deſtructa eſt, vt fit, v.g. in combuſtione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur reſtituere qui mandauit, uel qui cauſa fuit primaria, uel executor primarius; vt in bello Princeps, & Dux; & ſi is non ſit facturus, ut quia non vult, vel quia non poteſt; tenentur reliqui, v.g. ceteri milites. Quod etſi de militibus ſpeculatiuè verum ſit, practicè tamen ij excuſantur per accidens; tum quia non poſſunt totum reſtituere: tum quia dominorum uoluntas non eſt, nec expectatio, ut plus reſtituant; quam partem ſuam: ideoque ſi hanc poſſunt, ad id tenentur; vti & ſi quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Lay l.*3. *tr.* 2.*c.*6.*nu.*5 ex *Caiet.Mol.&c.* Imò *Bon.de reſt.d.*7.*q.*2.*p.*10 *n.*13. ex *Nau.*

*Vau.c.*17. *Vaſq.& Leſs.d.*4.*n.*37. dicit militem gregarium, alios non induxit, non teneri ad reſtitutionem totius damni ia toto exercitu, ſed tantùm pro ſua parte, v.ſuprà *t.*4.*cap.*1. *art.*3.

Si damnum paſſus condonet reſtitutionem principali damnanti; etiam minùs principales liberantur; non autem vice ſa; quia ruente principali, ruit acceſſorium; non contra. *ay l.ſuprà cit.*

DVBIVM IV.

An teneatur reſtituere, qui alium impediuit à conſecutione alicuius boni?

Reſp. Attendendum, an lædatur jus alicuius, quòd à natura, ; vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & idacia quis alium impedierit: num verò aliter. Inde enim d *Lay l.c.& Bon.q.*2.*p.*12 reſoluuntur ſequentes Caſus.

. Qui alterum impediuit à conſecutione rei debitæ ex iuſtitenetur ad reſtitutionem. *Leſ.c.*12 *dub.*18. *Fill. t.*32.*c.*3.*q. num.*72.

I. Si res non erat debita ex iuſtitia, ſed conferenda ex libera intate, tunc qui ſine vi, fraude, & calumnia collatorem init; vt v.g. officium, vel legatum, beneficium Eccleſiaſticum, imilia dona gratuita non conferat, cui apud ſe conſtituerat, qui petierat, ſed vel nulli, vel alteri etiam minùs digno; etſi è is poſſit grauiter peccare, præſertim ſi id ex odio, vel alio o fine faciat, non tamen tenetur ad reſtitutionem. *Azor.* 3. ..*c.*9.*Vaſq.Sa Bon.p.*12.

II. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis uim fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei t, aut eum à petitione (cùm quiuis habeat ius petendi) aut à ſecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel men. um impediret, (cùm etiam quiuis ius habeat ne inique imatur) is teneretur ad compenſationem damni, arbitrio viri lentis, iuxta certitudinem vel probabilitatem, quà alter tale um alioqui aſſecuturus fuiſſe exiſtimaretur: dummodò ta. i eo ſit dignus; nam ſi indignus eſt, non tenetur ad reſtitutem, niſi famæ, ſi eam fortè læſerit. *Leſs.l.*2.*c.*12.*d.*18. *Molr d.*135.*Sa V.Reſtitutio, n.*21.*v.Bon.l.c.*

L DV.

DVBIVM V.

Cui, vel quibus reſtituendum?

Reſp. Attendendum ad naturam iuſtitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio & leges ferant communiter. *vid. Leſs.& Lay.hic.c.9.* Vnde reſolues.

I. Quando bona reſtituenda, ſiue debita quæcunq; ſunt incerta, hoc eſt, cùm cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis reſtituere, tunc ſi ea habeas ſine delicto, ut ſi inueniſti, uel à mercatore v.g. per errorem accepiſti duas vlnas panni pro vna, & iam is diſceſſit, nec ſcis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; poſtquam ſi ſpes non ſit ſciendi dominum, probabile eſt quod non tenearis ea dare pauperibus, licèt ita plerique cùm *D.Th.* ſentiant, & ſit magis pium, ac practicè ſuadendum, ſed poſſis tibi retinere, vt docet *Petrus Nau.* quem ſequitur *Lay.hic, & Leſſ.l.2.c.*14 *dub.*7 *n* 48. idque *Dia.p.2 t.3. m.R* 5. dicit eſſe tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, vt furto, vſura, &c. teneris ea reſtituere pauperibus, uel Eccleſiæ, hoſpitali, &c. quia debet tunc fieri reſtitutio meliori modo quo poteſt, vt ſaltem, cùm corpori domini non proſit, proſit eius animæ, dùm in pauperes expenditur. *Ita commun.Doctores*, vt v.apud *Lay.hic.*

II. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis ciuibus, eum teneri reſtituere, non pauperibus, ſed ipſis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore menſura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vaſq. & Eſcob.* dicunt eſſe probabile, quòd poſſit dare pauperibus, præſertim ciuitatis eiuſdem.

III. Quando bona ſunt certa, ordinariè reſtitui debent poſſeſſori iuſto, à quo accepta ſunt, uel cui damnum illatum; etſi is non ſit immediatus dominus Vnde quod acceptum eſt à depoſitario, commodatario, conductore, cuſtode, adminiſtratore, debet, non domino, ſed ipſis reſtitui: quia alioqui ipſis fieret iniuria, ſi iure poſſeſſionis, detentionis, cuſtodiæ, aut vtilitatis ſpoliarentur; & damnum atque lucrum ceſſans compenſari deberet

IV. Excipitur tamen hinc 1. Si eorum nihil intereſſet, ut ſi ſine illorum damno, infamia, domino reſtitueretur. 2. Si probabiliter ipſi putarentur rē abſumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini, quo modo bona Eccleſiæ non Prelato diſſipatori, ſed potius

us Capitulo reſtituenda ſunt. Item accepta à filiofamilias, pu-
illo, furioſo, vxore, religioſo, ſi ſint ex ijs bonis, quorum admi-
iſtratio ipſis non competit, plerumque reſtituenda ſunt patri,
itori, marito, Prælato. Sic etiã ſi bona alicuius publicata, & fiſco
ddicta ſint: tũc enim depoſitũ, & ſimilia debita fiſco debẽt reddi.

V Cùm quis ignorato domino cui reſtituendum erat, non
præmiſſa aliqua diligentia, pauperibus diſtribuit; non ſatisfecit
omino poſtea comparenti: ſecùs ſi diligentia ſit præmiſſa, vt
Leſſ. l. 2. c. 14. dub. 3.

VI. Cùm dominus quidem ſcitur, ſed ei mitti non poteſt ſine
mptu, tũc ſi res malè accepta eſt, tenetur reſtituens aliquas ex-
enſas ex ſe facere; ſi autẽ benè accepit, non niſi expenſis domi-
. Quando nullo modò poteſt mitti, expectandũ eſt ad tempus,
ſi adhuc non ſit ſpes reputatur debitum incertũ. *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. Cùm quis accepit rem alienam à poſſeſſore bonæ fidei,
itante rem eſſe ſuam cùm non ſit, tùm ſi quidem interuenerit
iquod iuſtum pactum, vt depoſiti, commodati, pignoris, &c.
i reſtituendum eſt, & non domino. Qui tamen ex charitate
ionendus erit, ſi id ei profuturum putetur, ſine alterius grauio-
incommodo, infamia, &c. *Vaſq. Azor. p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1.* Si au-
m aliter accepta eſt, tunc uero ſuo domino reſtitui debet, ſi
m vouiſti, & abſque incommodo fieri poſſit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit ſine mala,
ac bona fide rem furtiuã, tenetur reſtituere domino, non furi.
a commun. Mol. Regin. to. 1. l. 10. c. 5. n. 40. Toletus tamen *l. 5. c.
7. Syl. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. c. 3. dub. 2.* probabiliter ſentiunt,
oſſe reddi furi, vt ab eo pretium ſuum recuperet: quia non con-
ituit rem peiore loco, quam ante fuerat; & conſequenter ipſe
on infert domino damnum. Quod *Nau. Trull. l. 7. c. 11. d. 4.* ad-
iittunt cum hac limitatione: ſi mox, & non poſt longũ tempus
ontractum reſcindat: uel ſi certò ſciat furẽ redditurum rem do-
iino: vel ſi dominus rei ſit mortuus, aut abſit, ita vt conueniri
on poſſit. Quod ſi autem pretium ſuum recuperare non poſſit à
enditore, tenetur reddere domino, & ſibi damnum aſcribere.
Quòd ſi porrò ſciens rem eſſe furtiuam, emat eo fine, vt inuento
ero domino reſtituat, tunc ſi emit paruo pretio, tenebitur id ei,
ominus refundere, cũ vtiliter eius negotiũ geſſerit: ſecùs autẽ
pretium eſſet ferè æquale rei: tunc enim ſufficit refundere ad

arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo. *v.Leſs.l.c.c.*14.*dub.*3.*Dian.p.*2. *t.*3.*Reſ.*5.

IX. Si bona fide rem alienam, v.g. equum emiſti ab altero, v.g.Petro, & vendidiſti tertio v.g.Paulo, & poſtea cognoſcatur eſſe Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, exiſtimat quidem probabile.*Nau.& Dia.p.*1.*t.*8.*R.*68. non teneri te Paulo id reddere, (ſi in nullo factus ſis ditior) ſed ſufficere, ſi tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedat. Verùm *Sotus, Salon.Leſs.Sayr.Bon de reſt.q.*4.*p.*2.rectiùs docent, teneri te, exigente Paulo, contractum reſcindere, & pretium reſtituere, tum quia vendidiſti rem uitioſam, tùm quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quòd ſi tamen Paulus cùm poſſit, tibi non reſtituat equum, ſed Ioanni, & hoc ipſo impediat, quò minus pretium tuum poſſis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipſo acceptum reſtituere, *Bon.Leſs.&c.v.Trull.c.*11.*d.*3.

Quæres. Cui reſtituendi, ſiue dandi ſint theſauri, & alia inuenta, quæ habentur pro derelictis?

Reſp. Quando nullius domini ſunt, iure naturali, & gentium fiunt primò occupantis. Poteſt tamen per conſuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod ſeruandum eſt. De quo *v. Leſs. l.*2.*c.*5.*d.*10.*Lay.l.*3.*t.*1.*c.*5.

Quæres. II. An, & cui reſtituenda, quæ capiuntur venatione iuſte prohibita?

Reſp. Id æſtimandum partim ex iure naturæ, partim ex conſuetudine & legibus, ac iuribus particularibus, vt *v.apud Lay.l. c.l.*3.*t.*1.*c.*5.*n.*14.*& Leſs.cap.*8.*d.*9.*&. Sa V. Venatio.* Ex quibus reſoluitur hi Caſus.

Venator iniquus tenetur reſtituere ſaltem damna, quæ ſegetibus fructibuſque infert.

DVBIVM VI
De rebus quæ debent reſtitui.
ARTICVLVS I.
Quid debeat reſtitui ab inferente iniuriam materialem tantum, ſiue à poſseſsore bonæ fidei?

Reſp. Qui bona fide damnum intulit, aut poſſidet aliquid, de quo poſtea melius cognoſcit, tenetur, ne incipiat eſſe poſſeſſor malæ

malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus reſtituere, quod ex ea re ipſi ſupereſt: vna cum eius fructibus, ſi extent, vel quatenus inde factus eſt ditior; præterquam ſi dominium ſibi comparauit per legitimam præſcriptionem. *Ita comm. Doct. Mol. Sanch. Leſs. lib. 2. c. 6. Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *Lay. l.* 3. *t.* 2. *c.* 3. Vnde reſolues.

I. Si veſtem v. g. bona fide donatam à fure aut alio, portaſti, & ferè attriuiſti, ac poſtea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei reſtituere, & inſuper perſoluere quantum attrita eſt, ſi alias veſtem æqualis valoris attriuiſſes; ſi autem eam amiſiſti, aut ablata tibi eſt, &c. ad nihil teneris *Bon. l. c Laym. n.* 1. *v. Trull. lib.* 7. *c.* 11. *d.* 1. Si autem res, quam à fure bona fide accepiſti (ſiue donatione, ſiue emptione) ſit vſu conſumptibilis, eamque cum tuis miſcuiſti, ita vt diſcerni nequeat, etſi deinde deprehendas furtiuam fuiſſe, non teneris reſtituere. *Nauar. Sylu. Sayr. Leſſ. Bonac. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. quia per iſtam commixtionem bona fide factam, eſt in te translatum dominium, vt colligitur ex *L. Si alieni nummi ff. de ſolut.* Neque eſt ratio, cur hæc potius, quàm illa pars cenſeatur aliena, atque adeò perijt obligatio realis, & tantum manet perſonalis in venditore. *vid. Dian. p* 4. *t.* 4. *R.* 65. *Trul. l.* 7. *c.* 11. *d.* 3 *Leſs. l.* 2. *cap.* 20. *d.* 18. vbi addit eſſe valde probabile, iurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex iſto cumulo ſibi ſatisfiat ante alios: imò poſſit ex eo occultè accipere.

II. Milites bona fide militantes, intellecta poſtea belli iniuſtitia id tantùm reſtituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti ſunt ditiores. *Bon. l. c.*

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem poſtea vſurarium eſſe cognoſcit, non plus tenetur, quàm factus eſt ditior *v. Lay. l.* 3. *t.* 2. *c.* 3.

IV. Poſſeſſorem bonæ fidei ſi adhibita diligentia inclinet in eam partem, quòd res non ſit ſua, teneri aliquid reſtituere iuxta inclinationem, docet *Kon. d.* 34. *dub.* 10. *n.* 93. At *Pal. to.* 1. *d.* 3. *p* 2. *n. vlt.* putat ad nihil teneri: quia poſſeſſio contrarijs rationibus non conuincentibus præponderat. Idem docet *Vaſq.* apud *Eſcob. t.* 3. *c.* 3. *n.* 154. *Dia. p.* 4. *t.* 3. *R* 24. *&* 26. Si neglexit inueſtigare veritatem, & deinde ſciri non poteſt, dicit *Pal. l. c.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidiſti dono tibi datã, teneris reſtituere pretium; quia factus eſt locupletior; & ſatis debet eſſe tibi non habere minus, quàm ante. Quòd ſi tamen apud alterum res eſt, is reddere tenetur. *Ibid. & Vaſq. c. 9. §. 2. Mol. Leſs. l. 2. c. 14 d. 1.*

VI. Si bona fide rem ipſe emiſti, & vendidiſti abſq; lucro, nihil teneris reſtituere, ſed ſolus is; apud quem res eſt *Molin l. c. Leſs l. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vaſq. &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donaſti, non donaturus aliam, ſi hanc non habuiſſes, ad nihil teneris, quia non eſt factus ditior, ſecùs ſi aliam donaturus fuiſſes, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel ſi aliquid accepiſti in remunerationem. *Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si aliena re lucratus es tanquam inſtrumento: v.g. frumentum alienum alio deportatum vendidiſti, uel pecuniam alienam negotiationi expoſuiſti, non teneris illud lucrum reſtituere; quia non eſt fructus rei alienæ, ſed tuæ meræ, induſtriæ; tales enim fructus dicuntur meræ induſtriæ, quos ipſa natura ex ſe nullo modo gignit, ſed tantùm concurrit ut inſtrumentum operantis. *Lay. l. c. n. 3.* ex *S. Th. &c.*

IX. Fructus omnes rei, ſiue ij ſint merè naturales, hoc eſt, qui uix vllo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina: ſiue ſint ſimul induſtriales, ſiue mixti, hoc eſt, ad quot æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v.g. ſegetes, & quæ ſerendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquã fructus rei, ſi percepti, & extantes ſint, domino reſtitui debent: deductis tamẽ expenſis proprijs, & æſtimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino reſtitui, licèt is rem, ſi penes ſe habuiſſet, non fuiſſet locaturus. *v. Lay. l. c.* Si tamen fructus iſti reales bona fide poſſeſſi fuerint tempore a lege præſcripto ad vſu capiendum illos, (quòd, ſi adſit titulus, eſt bien. nium inter præſentes, inter abſentes quadriennium: ſi autem non adſit titulus anni 30. cum bona fide) non ſunt reſtituendi: quia vſucapio transfert dominium. *Salon. Trul. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepiſti (ſiue bona, ſiue mala fide) rem uſu conſũptibilem v.g. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipſius furis reb. permixtum, ita vt diſcerni non poſſit: non teneris reſtituere,

ſtituere, ſi fur ad reſtituendum ſit potens: quia fur per commixtionem illius rei cum propria, acquiſiuit eius dominium, atque adeò illud tanquam verus eius dominus potuit transferre *Nau. Sanch. Leſſ. Bon. Trul l 7. c. 11. d. 3. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 40.*

ARTICVLVS II.

Quid debeat reſtitui ab inferente iniuriam formalem, ſeu malæ fidei damnificatore ſeu poſſeſſore?

Reſp. Id iuxta ſupradicta æſtimandum à quantitate tùm iuris, quòd alter habet, tum damni, quod iniuſtè infertur: cui æquale reddi debet, niſi aliud de damnificati mente & conſenſu rationabiliter præſumatur. *Vnde reſolues.*

I. Si damnificatus habet ius in re, in qua damnum eſt paſſus, reſtitutio ei facienda eſt in ſolidū; ſi autem tantùm habeat ius ad rem, reſtitutio facienda eſt pro quantitate iuris, conſideratis circumſtantijs: quia non debetur ſolidus valor rei, quæ expectabatur, cùm tantùm ſit in ſpe, & multis modis poſſit impediri.

II. Qui in loco publico ſuæ ciuitatis, contra iuſtam prohibitionem paſcit, uel ligna cædit, non tenetur ad reſtitutionem, niſi cōmunitati grauiter nocuerit, v. g. ſtirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas ſternendo: quia rationabiliter præſumitur mens Reip. non eſſe, ſuis mēbris vſum publicorum locorum rigidius prohibere, quàm ſub mulcta ſoluenda, caſu quo deprehendātur.

III. Grauiùs tamen peccaret, & teneretur ad reſtitutionem, ſi qui paſceret in loco alicuius priuati: etſi etiam hic præſumi aliquando poſſit de conſenſu domini, qui ſæpè non intendit vt fiat reſtitutio, ſed vt deprehenſus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piſcantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (ſaltem ſi ea concluſā, vel circumſepta non ſunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, docet *Dian.* ex *Leſſ. Dicaſt & c. p 9. t. 9. R. 39.* contra *Bon. & c.*

V. Etſi probabilius ſit, & in praxi communiter tenendū, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem reſtitutionis; non omnino tamen improbabiliter id alij quidā negant, eò quòd conſuetudo interpretetur: non eſſe mentem legiſlatorū ad aliud obligare, quàm vt deprehenſi mulctentur. *v. Nau. c. 23. Sa V. Gabella, Bon. q. 9. p. 1. n. 5.* ex *Nau Filẞ. t. 28. n. 114. Leſſ. Mol. d. 9. Dia tr. de leg. Reſ. 19. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 3. num. 4 & 5.* vid. etiam *Diana p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. t. 17. R. 28.*

vbi ex *Caie. Med. Sot. &c.* docet, non eſſe negandam abſolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, ſeu vectigalia impoſita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem, ſed ad vſus proprios, vel familiæ neceſſaria, v.g. pani, carnibus, piſcibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniuſtus, ſeu malæ fidei damnificator aut poſſeſſor, tenetur non tantùm reſtituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis ſuis expenſis, & induſtria) ſed etiam ſarcire damnum emergens & lucrum ceſſans: cùm verè ſit iuſta cauſa talium damnorum. Vnde ſi dominus in re ſua retenta, per culturam vel negotiationem percepturus fuiſſet ex agro ſuo, aut pecunia centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino ſuo ſatisfacere prò centum illis florenis: quamuis communiter ſoleant domini plurimum remittere, ſi res componatur. *Lay. l. 3. tr. 2. c. 4. n. 7.*

VII. Si res aliena, dum iniuſtè detinetur, creſcat, aut pretium eius augeatur, domino creſcit, ac proinde id ei præſtari debet. *v. Lay. hic l. 3. t. 2. c. 4.*

VIII. Si res aliena dum iniuſtè detinetur, pereat aut deterior fiat, idque caſu vel iuſta hoſtium incurſione, uel naturaliter, & certum ſit apud dominum æquè perituram fuiſſe, non tenetur alter reſtituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v.g. accidit, quod non apud ipſum. Si verò non fuiſſet peritura apud dominum, vel ſaltem nonniſi per iniuriam, tunc iniuſtus detentor adhuc tenetur ad reſtitutionem, licèt ſine ſua culpa res perierit. *Lay. t. 2. c. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idq; ipſius culpa, aut quia is abſūpſit, alteri donauit, deſtruxit, &c. tūc etiam ſi domino relicta fuiſſet certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino ſatisfacere, vt eſt cōmunis apud *Lay. l. c. Leſ. &c.*

X. Qui fingens ſe pauperem, vel alium, quàm eſt, extorſit eleemoſynam, non tenetur reſtituere, ſi pàrua fuit, qualis oſtiatim mendicantibus datur: ſecùs ſi fuit magna; tunc enim quia ſubintelligitur conditio hæc, (ſi pauperes) tenetur reſtituere ſecundùm *Mol.* danti: ſecundum *Palaum* vel danti, vel alijs pauperibus *v. Eſcob. t. 3. E. 2. c. 6. n. 109.*

XI. Qui in extrema neceſſitate conſumpſit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur reſti-

reſtituere: quia nec ratione rei acceptæ cùm ea nec in ſe, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cùm iure eam conſumpſerit; nec ratione contractùs cùm hic non obliget, niſi re pereunte tua culpa. *Leſſ. Hurt. T ur. Dia. p. 5. t. 8. R.* 10. Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam neceſſitatem eras furatus, & in ea conſumpſiſti; quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali caſu habebas. *Kon. Pal. Hurt. Dia. loc. cit. R.* 8. contra *Leſſ. & Vaſq.* ſicut neq; ſi in ipſa neceſſitate accepiſſes & conſumpſiſſes. *Dia. l. c. R. 9.* ex *Azor. & 6. alijs* contra *Leſſ.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat reſtitui pro iniuria illata corpori, v. g. per mutilationem, occiſionem, &c.

Reſp. Iniuſtus occiſor, mutilator, in conſcientia tenetur tantùm reſtituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occiſione, vulnere, &c. directè ab eo cauſata ſunt, iuxta prudentis arbitrium. præcisè autem pro vita membro, uel cicatrice, nihil tenetur reſtituere ſecundùm rigorem, cùm ſint bona altioris ordinis, quæ pecunia æſtimari non poſſunt. Ita contra *Sot. Sylu. &c.* probat *Leſſ. l. 2. c 9. d. 23. v. Lay. l. 3. t.* 3. Vnde reſolues.

I. Qui occidit ebrius alium, ſi ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licèt fuerit talis, ſi tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad reſtitutionem: tenetur autem ſi præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2 q. vlt. ſ. 2. p. 2. ex comm.*

II. Qui occidit Caium putans eſſe Titum tenetur ad reſtitutionem: quia actio iſta eſt Caio iniurioſa. *Bon. l. c.*

III. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur occiſor: quia filijs non fit iniuria in bonis, niſi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo ſicut per eum ius acquirunt, ſic etiam amittunt; etſi non rectè faciat parens, ſi filij valdè egeant *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etſi præcisè pro vita, membro, occiſione, non ſit obligatio reſtituendi: per ſententiam tamen iudicis cogitur iniuriam ſatisfacere pro iniuria.

V. Conſilium eſt, vt Confeſſarius pro his iniungat eleemoſynas, Miſſas, pro ſalute occiſi.

VI. Si occiſus, vel mutilatus fuerit ſeruus vel animal, tunc etiã pro vita & membris facienda eſt reſtitutio: quia horũ vitæ pre-

tio

tio æſtimatur; ac proinde tantum debet reſtitui, quanti potuiſſet vendi; & pro mutilatione uel cicatrice, quantò pluris vēderetur.

VII. Pro expenſis funeris nihil reſtituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuiſſent. Niſi fortè occaſione illatæ necis, v.g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Reſtitui debent impenſæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, uel occiſi. *Fill.to.32. c.8.n.202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione ceſſarunt: non quidem tam in ſolidum, ac ſi de facto eſſent acquiſitæ, ſed pro maiore aut minore ſpe, quam læſus habuit illa acquirendi, *v.Trul.l.7.c.8 d.3.*

X. Si homicida à Magiſtratu plectatur, verius eſt adhuc teneri ad damna facienda; cum morte ſua tantùm ſatiſfaciat iuſtitiæ publicæ, non hæredibus occiſi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant; videntur eſſe contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill.l.c.n.214.*

XI. Debet autem reſtitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filijs & vxori: quia hi ſoli directè læduntur; cum moraliter cenſeantur vna perſona cùm occiſo. Niſi tamen occiderit animo etiam nocendi alijs: nam tunc etiam his reſtituere teneri dicit *C.Lugo de iuſt.d.*11 *n.*8. ex *Leſſ.v.Trul.l.c.d.*4.

XII. Etſi probabile ſit, deberi etiā reſtit. creditoribus occiſi, ſi quod damnum illis ex ea cęde obuenit; contrarium tamen etiam probabile (ſaltem ſecundum limitationem casùs præced.) eſt; cum occiſio illa non ſit directè cauſatiua illius damni. *v.Lay l.c.n.4.*

XIII. Non tenetur occiſor aliquid eis reſtituere, quos occiſus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens ſequitur. *v.Leſſ.l.2.c.9.d.26.Trul.l.c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v.g. proueniunt ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium feciſſe, & ſic captus plecteretur: quia huius mors non directè cauſaretur ab ipſo, ſed per accidens, & ex errore uel malitia accuſatorum. 2. *Bon.d.2.q vlt ſ.2 p.2.*

ARTICVLVS IV.

Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro?

Reſp. Qui virginem per iniuriam deflorauit, tenetur tantū rependere damnum, quod ei ex tali iniuria eſt ſecutum; idque vel matrimonio, uel damni æſtimatione, ad arbitrium prudentis, vt

talem

talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inueniſſet. *v. Sanch.l.7.d.14.Fill.t.32.c.8 n.209.* Vnde reſolues.

I. Præciſè pro ſola virginitate non obligat reſtitutio. Vnde ſi ſtuprum manſit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur ſtuprator. *Leſſ. Bon.q.4.de mat.p.7.*

II. Item ad nihil tenetur, ſi defloraujt conſentientem, abſque vi & fraude, vel promiſſione matrimonij: quia non eſt facta iniuria. *Ibid. & Trul.d.2.*

III. Si virginem importunis præcibus flexit, nihil tenetur reſtituere, quia adhuc conſenſit liberè. Niſi fortè preces tales fuerint, vt cum vi & coactione æquiparentur; vt ſi coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v.g. ſi fuit illius dominus, uel vir magnæ authoritatis. *Trul. c.9 d.3.*

IV. Si per promiſſionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, vbi alter ex parte ſua acceptauit, & impleuit, tenetur & alter implere etiamſi fictè contraxerit: quia tenebatur ex iuſtitia verè contrahere; cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum eſt, etiamſi ſtuprator religionem vouiſſet. *Leſs.l.2.c.10.d.3.& 4.Trul.d.3.*

V. Non tamen tenetur fictus promiſſor eam ducere, caſu quo 1. Is puellam valdè notabiliter conditione excederet, uel verbis vſus eſſet fictionem facile indicantibus. 2. Si ipſa conſcia eſſet prædicti voti; quia tunc ipſa contraxiſſet mala fide. 3. Si ipſe putauit eſſe virginem, cùm tamen non eſſet. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut ſcandalum timeretur. 5. Si ipſe iam ſacris initiatus eſt, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his caſibus ſolùm teneretur curare ut æquè commodè nubat, modo antè dicto, dando ſcilicet dotem, vel aliter. *v. Sanc.1.de matr.d.10.l.1.Trul.l.7.c.9.d.3.*

ARTICVLVS V.

Quid debeat reſtitui pro adulterio?

Reſp. Cùm ex adulterio damnificari poſſint coniux alter, & proles legitimæ, circa ſuſtentationem, hæreditatem, &c. patet quod vterque adulterans, natà eis prole, debeant, cùm id damnum cauſeat, eatenus reſtituere, quatenus poſſunt ſine detrimento altioris boni, & cauſatione maioris mali. *Eſt communis. v. Lay.l.3.t.3.p.1 c.14.* Vnde reſolues

I. Quod

I. Quod attinet ad ipſam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles eius ſpuria ſit: nam & viro ſuo triſtitiam, & ſui odium, & diſcordias domeſticas crearet, ac famam ſuam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt: Accedit, quòd proles matri non tenetur credere ſe eſſe illegitimam. *Fill.t.32.q.222.*

II. Debet tamen ſi poteſt, alijs induſtrijs damnum compenſare, v.g. 1. diligentiùs adminiſtrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. ſi habet bona propria, plus legitimis, quàm ſpurio relinquendo. 4. eum inducendo, vt relicta hæreditate vel eius parte, amplectatur ſtatum Eccleſiaſticum vel Religioſum, ſi idoneus ſit, &c. *Trul.l.c.d.4.*

III. Quod attinet ad ipſum adulterum ſpurij patrem, etiam ipſe ſæpè excuſatur, vel in toto, vel ex parte; ſiue quia damnum ab adultera compenſatum fuit, vel compenſandum creditur; ſiue quia reſtitutio non poteſt fieri ſine periculo vitæ, diſpendio famæ, turbatione, & diſcordijs familiarum: ſiue quia non eſt certus filium eſſe ſuum. *v. Leſſ.l.2.c.10.d.6. Bon.de matr. q.4. p.15. Trul.l.7.c.8.d.7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat reſtitui pro famà, & bonis ſpiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

Reſp. I. Iuxta dicta ſi reſtitui non poſſunt bona ablata ex bonis eiuſdem ordinis, non eſt obligatio faciendi ex bonis diuerſi ordinis. *Vnde reſolues.*

I. Pro famà, reſtituenda eſt fama: cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, niſi per ſententiam à iudice cogaris ſic ſatisfacere. Eadem eſt ratio de reliquis. Quòd ſi tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum eſſet, conſtat ex ſupra dictis, quid faciendum ſit. Porrò de læſione famæ, &c. *v. infrà.*

II Si quis alterum induxit ad peccatum ſuaſione, vel exemplo ſuo, tenetur quidem ex charitate quoad poteſt, eum reuocare ad meliorem ſtatum ſed non ex iuſtitia. *Leſſ.l.2.c.8. d.2. nu. 20. Lay.c.8.num.1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniuſto metu, &c. tenetur ad id ex iuſtitia; quia quiſque habet ius, ne iniuſtè lædatur in bonis ſpiritualibus Vnde ſi lædatur, debet id ſpirituale reſtitui ſi poteſt. *Ibid.*

IV. Si

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingreſſu religionis, tamen ſine vi & fraude, etſi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rurſus ſuadere ingreſsũ ex charitate, non tamen ex iuſtitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum ius acquiſiuit. *v. Lay. l. 3. t. 2. c. 8.*

V. Si quis religioſum ad apoſtaſiam induxerit ſuaſione, aliavè cooperatione, obligatur ex iuſtitia religioni ad reſtitutionem, non quidem vt ipſe (quod aliqui volunt) loco alteriùs ingrediatur; ſed vt ſuadeat alteri, quoad poteſt reditum, & compenſet monaſterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis vel induſtria alterius exſpectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, aliòvè modo alicui deſtruxit memoriam, rationem; &c. tenetur eodem modo quo mutilator aut vulnerans, de quo *ſuprà* ad reſtitutionem lucri ceſſantis, & damni inde ſecuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII.

De circumſtantijs reſtitutionis.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui?

Reſp. Debet quamprimum, & eo modo ac loco reſtitui, quo ius & intereſſe damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri poteſt ſine graui incommodo, quod quis pateretur in re ſua propria, vltra debitum. *v. Lay. hic l. 3. tr. 2. c. 10. Fill. t. 32. c. 4. q. 11.* Vnde reſolues.

I. Qui non poteſt commodè reſtituere apertè, faciat clam; & qui non poteſt per ſe, faciat per aliam perſonam interpoſitam, v. g. Confeſſarium.

II. Poſſeſſor malæ fidei v. g. fur debet ſuis ſumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuiſſet, ſi non fuiſſet ablata, deſtructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expenſis, quas alter eam ſeruando, vel deferendo debuiſſet facere. Excipe, niſi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumque ex præſumpta mente domini poſſet reſtituere pauperibus, vel in vſus pios. *Bon. q. 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei poſſeſſor ſatisfacit, ſi reſtituat in loco, vbi rem poſſidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tẽpore ſolui debent, de quo inter partes conuentũ fuit expreſsè, vel tacitè. *v. Leſſ. & Bon. l. c.*

V. Si

V. Si quis poſſit quamprimum reſtituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, nõ facilè arguendus eſſet grauis peccati, is qui cum propoſito ſatisfaciendi differret, aut paulatim per partes ſolueret. *v. Bon. de contract. d.* 1 *q.* 6. *p.* 1.

VI. Qui ſcit ſe teneri ad reſtitutionem, & cùm poſſit in vita, non vult reſtituere niſi in articulo mortis, vel poſt mortem per hæredes, abſolui non debet, nec poteſt: quia ſemper eſt in actuali peccato, & impœnitens. *Sal. Sayr. Bon. Trul. c.* 14. *d.* 11.

ARTICVLVS II.

Quo ordine reſtitui debeat?

Reſp. Certum eſt, non neceſſariò ordinem ſeruari, quando debitor omnibus ſoluere poteſt: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, ſequentes Regulæ ſeruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud ſe habet, quocunque titulo habeat, ſiue ex furto, ſiue ex depoſito, ſiue inuentione, &c. debet priùs reſtitui domino ſuo, uel eo deficiête, pauperibus. Similiter ſi res empta ad creditum, pretio non ſoluto, adhuc extet. *Nau. Syl. Bon. q.* 8. *p* 2. Hoc tamen. *Leſſ c.* 15. *d.* 2. contra *Bon. &c.* limitat, niſi venditor ab emptore fideiuſſorem, uel pignus accepit.

II. Si reſtitutio facienda ratione iniuſtæ actionis, prius reſtitui debent certa, hoc eſt, quorum domini cognoſcuntur, quàm incerta. *Bon. Leſs. d.* 1. quia illa iure naturæ debentur ſuis dominis. hæc autem iure ſolo poſitiuo pauperibus.

III. Priùs facienda eſt reſtitutio debitorum licitè contractorum, quàm vſurarum; cùm in his dominus non fuerit ſimpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroſo priùs ſoluenda ſunt, quàm quæ debentur gratuitò. v. g. ex promiſſione; quia hæ includunt tacitam conditionem, niſi quid obſtet. Hic debita defuncti ſoluenda ſunt ante omnia legata, etiam pia. *Nau Sylu. Bon. q* 8. *p.* 2.

V. In reliquis debitis ſeruandum eſt ius particulare loci, ſi tale ſit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum ſit, ſequendum eſt ius commune, ſtandum quod 1. Soluenda ſunt debita, ad quæ bona debitorum, expreſsè fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda eſt. 3. Debita, ad quæ bona debitorum ſunt tacitè hypothecata. 4. Depoſita perdita in poteſtate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: poſt quo omnes ſunt

hi, à

hi, à quibus vſuræ acceptæ ſunt; & adhuc poſt hos reſtituenda ſunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos ſeruanda eſt. *v. Lay.l.*1.*tr.*2.*c.*11. Vbi addit, ex bonis debitoris, ſi is defunctus ſit imprimis ſoluendas eſſe impenſas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem teſtamenti, item Medicos & Pharmacopolas pertinent, *v. Fill.c.*4. *q* 13.

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius ſoluere?

Reſp. I. Soluens ſcienter poſteriori, prætérita qui habet hypothecam priorem, uel priuilegiatam, peccat teneturque priori de damno, qui etiam poteſt recuperare ſolutum. *Leſs d.*5. ex *l. Scimus. §. Etſi præterea c. de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus perſonalibus æqualibus aliquis exigat (ſiue in iudicio, ſiue extra) tenetur ei integrum ſoluere, quia diligenti fecit eum potiorem *Nau. Sylu. Bon. l.c.* ex *L. Pupillus, ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor ſciens ſtatum ſuum labentem, non poteſt non petenti integrè ſatisfacere, ſed debet omnibus perſonalibus ſoluere pro rata (ſi tamen iſte ſolutionem accepiſſet, an poſſet retinere controuertitur. *v. Bon. Leſs. l.c. Trul. l.*7.*c* 14 *d.* 12.) nec poteſt vni ſoluere, omiſſis alijs, niſi ſecundùm ordinem ſupradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à reſtitutione excuſent?

Reſp. I. Ex parte debitoris excuſant, ea quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat eſſe contentus; etſi de facto non ſit contentus. Ita comm. Doct. *Vnde reſoluuntur caſus ſequentes.*

I. Excuſaris in foro conſcientiæ (iuxtà ſententiam probabilē) à compenſatione damni, ſi illud datum ſit ſine tua culpa Theologica graui, hoc eſt, mortali peccato; niſi aliud cum altero pactus ſis, vel inde ſis factus ditior. Vnde excuſari, ſi v.g. aliquē occidiſti ex ſubita ira, vt fuerit motus tantū primò primus, uel ſecundò primus; vel ſi ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum ſit incendium, &c. Quòd ſi autē aduertens periculum in actionibus periculoſis, omittas eam diligentiam præcauendi quam homines eiuſdem conditionis cōmuniter pręſtare ſolent, grauiter peccas, & teneris reſtituere damna ſecuta. Porrò in foro externo proceditur ſecundùm culpam iuridicam, quæ ſæpè non eſt peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuiſſimam.

II. Ex-

V. Si bona fide rem vendidiſti dono tibi datã, teneris reſtituere pretium; quia factus eſt locupletior; & ſatis debet eſſe tibi non habere minus, quàm ante. Quòd ſi tamen apud alterum res eſt, is reddere tenetur. *Ibid. & Vaſq. c. 9. §. 2. Mol. Leſs. l. 2. c. 14 d. 1.*

VI. Si bona fide rem ipſe emiſti, & vendidiſti abſq; lucro, nihil teneris reſtituere, ſed ſolus is; apud quem res eſt *Molin l. c. Leſs l. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vaſq. &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donaſti, non donaturus aliam, ſi hanc non habuiſſes, ad nihil teneris, quia non eſt factus ditior, secùs ſi aliam donaturus fuiſſes, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel ſi aliquid accepiſti in remunerationem. *Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si aliena te lucratus es tanquam inſtrumento: v.g. frumentum alienum alio deportatum vendidiſti, uel pecuniam alienam negotiationi expoſuiſti, non teneris illud lucrum reſtituere; quia non eſt fructus rei alienæ, ſed tuæ meræ, induſtriæ; tales enim fructus dicuntur meræ induſtriæ, quos ipſa natura ex ſe nullo modo gignit, ſed tantùm concurrit ut inſtrumentum operantis. *Lay. l. c. n. 3.* ex *S. Th. &c.*

IX. Fructus omnes rei, ſiue ij ſint merè naturales, hoc eſt, qui uix vllo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina: ſiue ſint ſimul induſtriales, ſiue mixti, hoc eſt, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v.g. ſegetes, & quæ ſerendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquã fructus rei, ſi percepti, & extantes ſint, domino reſtitui debent: deductis tamẽ expenſis proprijs, & æſtimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino reſtitui, licèt is rem, ſi penes ſe habuiſſet, non fuiſſet locaturus. *v. Lay. l. c.* Si tamen fructus iſti reales bona fide poſſeſſi fuerint tempore a lege præſcripto ad vſu capiendum illos, (quòd, ſi adſit titulus, eſt bienium inter præſentes, inter abſentes quadriennium: ſi autem non adſit titulus anni 30. cum bona fide) non ſunt reſtituendi: quia vſucapio transfert dominium. *Salon. Trul. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepiſti (ſiue bona, ſiue mala fide) rem uſu conſũptibilem v.g. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipſius furis reb. permixtum, ita vt diſcerni non poſſit: non teneris re-

ſtituere,

ſtituere, ſi fur ad reſtituendum ſit potens: quia fur per commixtionem illius rei cum propria, acquiſiuit eius dominium, atque adeò illud tanquam verus eius dominus potuit transferre *Nau. Sanch. Leſſ. Bon. Trul l 7. c. 11. d. 3. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 40.*

ARTICVLVS II.

Quid debeat reſtitui ab inferente iniuriam formalem, ſeu malæ fidei damnificatore ſeu poſſeſſore?

Reſp. Id iuxta ſupradicta æſtimandum à quantitate tùm iuris, quòd alter habet, tum damni, quod iniuſtè infertur: cui æquale reddi debet, niſi aliud de damnificati mente & conſenſu rationabiliter præſumatur. *Vnde reſolues.*

I. Si damnificatus habet ius in re, in qua damnum eſt paſſus, reſtitutio ei facienda eſt in ſolidũ; ſi autem tantùm habeat ius ad rem, reſtitutio facienda eſt pro quantitate iuris, conſideratis circumſtantijs: quia non debetur ſolidus valor rei, quæ expectabatur, cùm tantùm ſit in ſpe, & multis modis poſſit impediri.

II. Qui in loco publico ſuæ ciuitatis, contra iuſtam prohibitionem paſcit, uel ligna cædit, non tenetur ad reſtitutionem, niſi cõmunitati grauiter nocuerit, v g ſtirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas ſternendo: quia rationabiliter præſumitur mens Reip. non eſſe, ſuis mẽbris vſum publicorum locorum rigidius prohibere, quàm ſub mulcta ſoluenda, caſu quo deprehendatur.

III. Grauiùs tamen peccaret, & teneretur ad reſtitutionem, ſi qui paſceret in loco alicuius priuati: etſi etiam hic præſumi aliquando poſſit de conſenſu domini, qui ſæpè non intendit vt fiat reſtitutio, ſed vt deprehenſus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piſcantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (ſaltem ſi ea concluſa, vel circumſepta non ſunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, docet *Dian.* ex *Leſſ. Dicaſt &c. p 9. t. 9. R. 39.* contra *Bon. &c.*

V. Etſi probabilius ſit, & in praxi communiter tenendũ, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem reſtitutionis; non omnino tamen improbabiliter id alij quidã negant, eò quòd conſuetudo interpretetur: non eſſe mentem legiſlatorũ ad aliud obligare, quàm vt deprehenſi mulctentur. *v. Nau. c. 23. Sa V. Gabella, Bon. q. 9. p. 1. n. 5* ex *Nau Fill. t. 28. n. 114. Leſſ. Mol. d. 9. Dia tr. de leg. Reſ. 19. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 3. num. 4 & 5. vid.* etiam *Diana p. 1. t. 1. R. 38. & p. 2. t. 17. R. 28.*

vbi ex *Caie.Med.Sot.&c.* docet, non eſſe negandam abſolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, ſeu vectigalia impoſita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem, ſed ad vſus proprios, vel familiæ neceſſaria, v.g.pani,carnibus,piſcibus,frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniuſtus, ſeu malæ fidei damnificator aut poſſeſſor, tenetur non tantùm reſtituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis ſuis expenſis,& induſtria) ſed etiam ſarcire damnum emergens & lucrum ceſſans:cùm verè ſit iuſta cauſa talium damnorum. Vnde ſi dominus in re ſua retenta, per culturam vel negotiationem percepturus fuiſſet ex agro ſuo, aut pecunia centum florenos, & alter parum vel nihil,debet is domino ſuo ſatisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter ſoleant domini plurimum remittere, ſi res componatur. *Lay.l.3.tr.2.c.4.n.7.*

VII. Si res aliena, dum iniuſtè detinetur, creſcat,aut pretium eius augeatur, domino creſcit, ac proinde id ei præſtari debet. *v.Lay.hic l.3.t.2.c.4.*

VIII.Si res aliena dum iniuſtè detinetur, pereat aut deterior fiat, idque caſu vel iuſta hoſtium incurſione, uel naturaliter, & certum ſit apud dominum æquè perituram fuiſſe, non tenetur alter reſtituere:quia nihil noui detrimenti domino apud furem v.g. accidit, quod non apud ipſum. Si verò non fuiſſet peritura apud dominum, vel ſaltem nonniſi per iniuriam, tunc iniuſtus detentor adhuc tenetur ad reſtitutionem,licèt ſine ſua culpa res perierit.*Lay.t.2.c.4.n.2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat,idq;ipſius culpa,aut quia is abſūpſit,alteri donauit,deſtruxit,&c.tūc etiam ſi domino relicta fuiſſet certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino ſatisfacere, vt eſt cōmunis apud *Lay.l.c.Leſ.&c.*

X.Qui fingens ſe pauperem, vel aliam,quàm eſt,extorſit eleemoſynam, non tenetur reſtituere, ſi pàrua fuit, qualis oſtiatim mendicantibus datur: ſecùs ſi fuit magna; tunc enim quia ſubintelligitur conditio hæc, (ſi pauperes) tenetur reſtituere ſecundùm *Mol.* danti: ſecundum *Palaum* vel danti, vel alijs pauperibus *v.Eſcob.t.3.E.2.c.6.n.109.*

XI. Qui in extrema neceſſitate conſumpſit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur reſti-

reſtituere: quia nec ratione rei acceptæ cùm ea nec in ſe, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis,cùm iure eam conſumpſerit; nec ratione contractûs cùm hic non obliget, niſi re pereunte tua culpa. *Leſſ. Hurt. T ur. Dia. p. 5. t. 8. R.* 10. Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam neceſſitatem eras furatus, & in ea conſumpſiſti; quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali caſu habebas. *Kon. Pal. Hurt. Dia loc. cit. R.* 8. contra *Leſſ. & Vaſq.* ſicut neq; ſi in ipſa neceſſitate accepiſſes & conſumpſiſſes. *Dia. l. c. R.* 9. ex *Azor. & 6. alijs* contra *Leſſ.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat reſtitui pro iniuria illata corpori, v. g. per mutilationem, occiſionem, &c?

Reſp. Iniuſtus occiſor, mutilator, in conſcientia tenetur tantùm reſtituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occiſione, vulnere, &c. directè ab eo cauſata ſunt, iuxta prudentis arbitrium. præciſe autem pro vita membro, uel cicatrice, nihil tenetur reſtituere ſecundùm rigorem, cùm ſint bona altioris ordinis, quæ pecunia æſtimari non poſſunt. Ita contra *Sot. Sylu. &c.* probat *Leſſ. l. 2. c 9. d. 23. v. Lay. l. 3. t.* 3. Vnde reſolues.

I. Qui occidit ebrius alium, ſi ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licèt fuerit talis, ſi tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad reſtitutionem: tenetur autem ſi præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2 q. vlt. ſ. 2. p. 2. ex comm.*

II. Qui occidit Caium putans eſſe Titum tenetur ad reſtitutionem: quia actio iſta eſt Caio iniurioſa. *Bon. l. c.*

III. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur occiſor: quia filijs non fit iniuria in bonis, niſi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo ſicut per eum ius acquirunt, ſic etiam amittunt; etſi non rectè faciat parens, ſi filij valdè egeant *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etſi præciſè pro vita, membro, occiſione, non ſit obligatio reſtituendi: per ſententiam tamen iudicis cogitur iniuriam ſatisfacere pro iniuria.

V. Conſilium eſt, vt Confeſſarius pro his iniungat eleemoſynas, Miſſas, pro ſalute occiſi.

VI. Si occiſus, vel mutilatus fuerit ſeruus vel animal, tunc etiã pro vita & membris facienda eſt reſtitutio: quia horũ vitæ pre-

tio

tio æſtimatur; ac proinde tantum debet reſtitui, quanti potuiſſet vendi; & pro mutilatione uel cicatrice, quantò pluris vẽderetur.

VII. Pro expenſis funeris nihil reſtituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuiſſent. Niſi fortè occaſione illatæ necis, v.g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Reſtitui debent impenſæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, uel occiſi. *Fill.to.32. c.8.n.202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione ceſſarunt: non quidem tam in ſolidum, ac ſi de facto eſſent acquiſitæ, ſed pro maiore aut minore ſpe, quam læſus habuit illa acquirendi, *v.Trul.l.7.c.8 d.3.*

X. Si homicida à Magiſtratu plectatur, verius eſt adhuc teneri ad damna facienda; cum morte ſua tantùm ſatisfaciat iuſtitiæ publicæ, non hæredibus occiſi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant; videntur eſſe contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill.l.c.n.214.*

XI. Debet autem reſtitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filijs & vxori: quia hi ſoli directè læduntur; cum moraliter cenſeantur vna perſona cùm occiſo. Niſi tamen occiderit animo etiam nocendi alijs: nam tunc etiam his reſtituere teneri dicit *C.Lugo de iuſt.d.*11 *n.*8.ex *Leſs.v.Trul.l.c.d.*4.

XII. Etſi probabile ſit, deberi etiã reſtit. creditoribus occiſi, ſi quod damnum illis ex ea cęde obuenit; contrarium tamen etiam probabile (ſaltem ſecundum limitationem casùs præced.) eſt; cum occiſio illa non ſit directè cauſatiua illius damni. *v.Lay.l.c.n.*4.

XIII. Non tenetur occiſor aliquid eis reſtituere, quos occiſus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens ſequitur. *v.Leſſ.l.*2.*c.*9.*d.*26.*Trul.l.c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v.g. proueniunt ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium feciſſe, & ſic captus plecteretur: quia huius mors non directè cauſaretur ab ipſo, ſed per accidens, & ex errore uel malitia accuſatorum. 2.*Bon.d.*2.*q vlt ſ.*2 *p.*2.

ARTICVLVS IV.

Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro?

Reſp. Qui virginem per iniuriam defflorauit, tenetur tantũ rependere damnum, quod ei ex tali iniuria eſt ſecutum; idque vel matrimonio, uel damni æſtimatione, ad arbitrium prudentis, vt

talem

talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inueniſſet. *v. Sanch.l.7.d.14.Fill.t.32.c.8 n.209.* Vnde reſolues.

I. Præcisè pro ſola virginitate non obligat reſtitutio. Vnde ſi ſtuprum manſit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur ſtuprator. *Leſſ. Bon.q.4.de mat.p.7.*

II. Item ad nihil tenetur, ſi defloraui conſentientem, abſque vi & fraude, vel promiſſione matrimonij: quia non eſt facta iniuria. *Ibid. & Trul.d.2.*

III. Si virginem importunis præcibus flexit, nihil tenetur reſtituere, quia adhuc conſenſit liberè. Niſi fortè preces tales fuerint, vt cum vi & coactione æquiparentur; vt ſi coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v. g. ſi fuit illius dominus, uel vir magnæ authoritatis. *Trul. c.9 d.3.*

IV. Si per promiſſionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, vbi alter ex parte ſua acceptauit, & impleuit, tenetur & alter implere etiamſi fictè contraxerit: quia tenebatur ex iuſtitia verè contrahere; cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum eſt, etiamſi ſtuprator religionem voniſſet. *Leſs.l.2.c.10.d.3.& 4.Trul.d.3.*

V. Non tamen tenetur fictus promiſſor eam ducere, caſu quo 1. Is puellam valdè notabiliter conditione excederet, uel verbis vſus eſſet fictionem facile indicantibus. 2. Si ipſa conſcia eſſet prædicti voti; quia tunc ipſa contraxiſſet mala fide. 3. Si ipſe putauit eſſe virginem, cùm tamen non eſſet. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut ſcandalum timeretur. 5. Si ipſe iam ſacris initiatus eſt, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his caſibus ſolùm teneretur curare ut æquè commodè nubat, modo antè dicto, dando ſcilicet dotem, vel aliter. *v. Sanc.1.de matr.d.10.l.1.Trul.l.7.c.9.d.3.*

ARTICVLVS V.

Quid debeat reſtitui pro adulterio?

Reſp. Cùm ex adulterio damnificari poſſint coniux alter, & proles legitimæ, circa ſuſtentationem, hæreditatem, &c. patet quod vterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cùm id damnum cauſent, eatenus reſtituere, quatenus poſſunt ſine detrimento altioris boni, & cauſatione maioris mali. *Eſt communis. v. Lay.l.3.t.3.p.1 c.14.* Vnde reſolues.

I. Quod

I. Quod attinet ad ipſam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles eius ſpuria ſit: nam & viro ſuo triſtitiam, & ſui odium, & diſcordias domeſticas crearet, ac famam ſuam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt: Accedit, quòd proles matri non teneatur credere ſe eſſe illegitimam. *Fill. t. 32. q. 222.*

II. Debet tamen ſi poteſt, alijs induſtrijs damnum compenſare, v.g. 1. diligentiùs adminiſtrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. ſi habet bona propria, plus legitimis, quàm ſpurio relinquendo. 4. eum inducendo, vt relicta hæreditate vel eius parte, amplectatur ſtatum Eccleſiaſticum vel Religioſum, ſi idoneus ſit, &c. *Trul. l. c. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipſum adulterum ſpurij patrem, etiam ipſe ſæpè excuſatur, vel in toto, vel ex parte; ſiue quia damnum ab adultera compenſatum fuit, vel compenſandum creditur; ſiue quia reſtitutio non poteſt fieri ſine periculo vitæ, diſpendio famæ, turbatione, & diſcordijs familiarum: ſiue quia non eſt certus filium eſſe ſuum. *v. Leſſ. l. 2. c. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trul. l. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat reſtitui pro famâ, & bonis ſpiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

Reſp. I. Iuxta dicta ſi reſtitui non poſſunt bona ablata ex bonis eiuſdem ordinis, non eſt obligatio faciendi ex bonis diuerſi ordinis. *Vnde reſolues.*

I. Pro famâ, reſtituenda eſt fama: cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, niſi per ſententiam à iudice cogaris ſic ſatisfacere. Eadem eſt ratio de reliquis. Quòd ſi tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum eſſet, conſtat ex ſupra dictis, quid faciendum ſit. Porrò de læſione famæ, &c. *v. infrà.*

II Si quis alterum induxit ad peccatum ſuaſione, vel exemplo ſuo, tenetur quidem ex charitate quoad poteſt, eum reuocare ad meliorem ſtatum ſed non ex iuſtitia. *Leſſ. l. 2. c. 8. d. 2. nu. 20. Lay. c. 8. num. 1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniuſto metu, &c. tenetur ad id ex iuſtitia; quia quiſque habet ius, ne iniuſtè lædatur in bonis ſpiritualibus Vnde ſi lædatur, debet id ſpirituale reſtitui ſi poteſt. *Ibid.*

IV. Si

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingreſſu religionis, tamen ſine vi & fraude, etſi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rurſus ſuadere ingreſſū ex charitate, non tamen ex iuſtitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum ius acquiſiuit. *v. Lay. l.* 3. *t.* 2. *c.* 8.

V. Si quis religioſum ad apoſtaſiam induxerit ſuaſione, aliavè cooperatione, obligatur ex iuſtitia religioni ad reſtitutionem, non quidem vt ipſe (quod aliqui volunt) loco alteriùs ingrediatur; ſed vt ſuadeat alteri, quoad poteſt reditum, & compenſet monaſterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis vel induſtria alterius exſpectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, aliòvè modo alicui deſtruxit memoriam, rationem; &c. tenetur eodem modo quo mutilator aut vulnerans, de quo *ſuprà* ad reſtitutionem lucri ceſſantis, & damni inde ſecuti in bonis fortunæ.

D V B I V M VII.
De circumſtantijs reſtitutionis.
A R T I C V L V S I.
Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui?

Reſp. Debet quamprimum, & eo modo ac loco reſtitui, quo ius & intereſſe damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri poteſt ſine graui incommodo, quod quis pateretur in re ſua propria, vltra debitum. *v. Lay. hic l.* 3. *tr.* 2. *c.* 10. *Fill. t.* 32. *c.* 4. *q.* 11. Vnde reſolues.

I. Qui non poteſt commodè reſtituere apertè, faciat clam; & qui non poteſt per ſe, faciat per aliam perſonam interpoſitam, v. g. Confeſſarium.

II. Poſſeſſor malæ fidei v. g. fur debet ſuis ſumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuiſſet, ſi non fuiſſet ablata, deſtructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expenſis, quas alter eam ſeruando, vel deferendo debuiſſet facere. Excipe, niſi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumque ex præſumpta mente domini poſſet reſtituere pauperibus, vel in vſus pios. *Bon. q* 6. *p.* 1.

III. Bonæ fidei poſſeſſor ſatisfacit, ſi reſtituat in loco, vbi rem poſſidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tēpore ſolui debent, de quo inter partes conuentū fuit expreſsè, vel tacitè. *v. Leſs. & Bon. l. c.*

V. Si

V. Si quis poſſit quamprimum reſtituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, nō facilè arguendus eſſet grauis peccati, is qui cum propoſito ſatisfaciendi differret, aut paulatim per partes ſolueret. *v. Bon. de contract. d. 1 q. 6. p. 1.*

VI. Qui ſcit ſe teneri ad reſtitutionem, & cùm poſſit in vita, non vult reſtituere niſi in articulo mortis, vel poſt mortem per hæredes, abſolui non debet, nec poteſt: quia ſemper eſt in actuali peccato, & impœnitens. *Sal. Sayr. Bon. Trul. c. 14. d. 11.*

ARTICVLVS II.

Quo ordine reſtitui debeat?

Reſp. Certum eſt, non neceſſariò ordinem ſeruari, quando debitor omnibus ſoluere poteſt: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, ſequentes Regulæ ſeruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud ſe habet, quocunque titulo habeat, ſiue ex furto, ſiue ex depoſito, ſiue inuentione, &c. debet priùs reſtitui domino ſuo, uel eo deficiéte, pauperibus. Similiter ſi res empta ad creditum, pretio non ſoluto, adhuc extet. *Nau. Syl. Bon. q. 8. p 2.* Hoc tamen. *Leſſ c. 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat, niſi venditor ab emptore fideiuſſorem, uel pignus accepit.

II. Si reſtitutio facienda ratione iniuſtæ actionis, prius reſtitui debent certa, hoc eſt, quorum domini cognoſcuntur, quàm incerta. *Bon. Leſs. d. 1.* quia illa iure naturæ debentur ſuis dominis. hæc autem iure ſolo poſitiuo pauperibus.

III. Priùs facienda eſt reſtitutio debitorum licitè contractorum, quàm vſurarum; cùm in his dominus non fuerit ſimpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroſo priùs ſoluenda ſunt, quàm quæ debentur gratuitò. v. g. ex promiſſione; quia hæ includunt tacitam conditionem, niſi quid obſtet. Hic debita defuncti ſoluenda ſunt ante omnia legata, etiam pia. *Nau Sylu. Bon. q 8. p. 2.*

V. In reliquis debitis ſeruandum eſt ius particulare loci, ſi tale ſit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum ſit, ſequendum eſt ius commune, ſtandum quod 1. Soluenda ſunt debita, ad quæ bona debitorum, expreſsè fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda eſt. 3. Debita, ad quæ bona debitorum ſunt tacitè hypothecata. 4. Depoſita perdita in poteſtate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: poſt quo omnes ſunt

hi, à

hi, à quibus vſuræ acceptæ ſunt; & adhuc poſt hos reſtituenda ſunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos ſeruanda eſt. *v. Lay. l. 1. tr. 2. c. 11.* Vbi addit, ex bonis debitoris, ſi is defunctus ſit imprimis ſoluendas eſſe impenſas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem teſtamenti, item Medicos & Pharmacopolas pertinent, *v. Fill. c. 4. q 13.*

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius ſoluere?

Reſp. I. Soluens ſcienter poſteriori, præterita qui habet hypothecam priorem, uel priuilegiatam, peccat tenetu rque priori de damno, qui etiam poteſt recuperare ſolutum. *Leſs d. 5. ex l. Scimus. §. Et ſi præterea c. de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus perſonalibus æqualibus aliquis exigat (ſiue in iudicio, ſiue extra) tenetur ei integrum ſoluere, quia diligenti fecit eum potiorem *Nau. Sylu. Bon. l. c.* ex *L. Pupillus, ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor ſciens ſtatum ſuum labentem, non poteſt non petenti integrè ſatisfacere, ſed debet omnibus perſonalibus ſoluere pro rata (ſi tamen iſte ſolutionem accepiſſet, an poſſet retinere controuertitur. *v. Bon. Leſs. l. c. Trul. l. 7. c 14 d. 12.*) nec poteſt vni ſoluere, omiſſis alijs, niſi ſecundùm ordinem ſupradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à reſtitutione excuſent?

Reſp. I. Ex parte debitoris excuſant, ea quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat eſſe contentus; etſi de facto non ſit contentus. Ita comm. Doct. *Vnde reſoluuntur caſus ſequentes.*

I. Excuſaris in foro conſcientiæ (iuxtà ſententiam probabile) à compenſatione damni, ſi illud datum ſit ſine tua culpa Theologica graui, hoc eſt, mortali peccato; niſi aliud cum altero pactus ſis, vel inde ſis factus ditior. Vnde excuſari, ſi v.g. aliquẽ occidiſti ex ſubita ira, vt fuerit motus tantũ primò primus, uel ſecundò primus; vel ſi ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum ſit incendium, &c. Quòd ſi autẽ aduertens periculum in actionibus periculoſis, omittas eam diligentiam præcauendi quam homines eiuſdem conditionis cõmuniter pręſtare ſolent, grauiter peccas, & teneris reſtituere damna ſecuta. Porrò in foro externo proceditur ſecundùm culpam iuridicam, quæ ſæpè non eſt peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuiſſimam.

II. Ex-

II. Excuſaris à reſtitutione incertorum, ſi feciſti compoſitionem cum Epiſcopo, vel Papa. *Leſſ.c.16.d.11.Bon.q.vlt.p.2.*

III. Item ſi in caſu quo teneris rem reſtituere pauperibus, tibi ipſi reuera indigenti eam des: & tunc quidem poſtea factus ditior, adhuc non teneris reſtituere. *v.Laym.l.3.t.2.c.12.*

IV. Si non poſſis reſtituere, niſi cum notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æſtimari debeat commodum ex reſtitutione creditori obuenturum: tunc enim differre potes, dum ceſſet iſta impotentia. *Lay.l.c.ex Sylu. Nau.&c.* Idque verum eſt, etſi debitum ſit ex delicto, vti & in ſequentibus caſibus.

V. Si ad reſtituendum ſis impotens: vt ſi viuere non poſſis ſecundùm decentiam tui ſtatûs, iuſtè à te acquiſiti. Vnde ſi nobilis v.g. non poteſt ſtatim ſoluere; niſi ſe priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, niſi obeat artem mechanicam ſibi inſuetam: vel mechanicus niſi vendat inſtrumenta ſua, quibus viuit, aut magnum damnum ſubeat, poteſt differre, & paulatim reſtituere ſine iacturâ ſui ſtatûs. *Laym l.c.Bon.*

VI. Quòd ſi tamen tua culpâ in illas anguſtias delapſus ſis, v.g. luxuriâ, ludis, ſuperfluis expenſis veſtium, tibi imputare debes, quòd iam ſine ſtatûs tui amiſſione non poſſis ſatisfacere. *Ibid.*

VII. Quòd ſi item creditor ex dilatione æquale damnum ſubire debeat, tu potiùs, quàm is, ſuſtinere debes: cùm eius conditio ſit melior. Excipitur extrema neceſſitas, in qua quoad vſum, ſunt omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quòd ſi item damnum, quod timetur ex reſtitutione, non eſſet propriorum bonorum, ſed in hoc præcisè tantũ, quod ſpoliet ſe rebus debitis, non poteſt ideò differre reſtitutionem: quia hoc non eſt pati in ſuis rebus, neque ſuum ſtatum amittere, ſed eſt dimittere alienum, & reuerti ad ſtatũ propriũ. *Sayr.Bon.*

IX. Item excuſari à reſtitutione, ſi fieri nequit abſque periculo ſalutis animæ tuæ, vel tuorum: vt v.g. ſi non poſſis abſque peccato: vt ſi ſit periculum, ne vxor, aut filiæ ſe proſtituant, ne filij ſedent latrocinijs, ne ipſe per impatientiam incidas in deſperationem. *Bon.* ex *Leſſ.Mol.Fill.*

X. Item, ſi non poſſis reſtituere abſque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cùm aliàs plus damni ſuſtineres, quàm intuliſti *Bonac.q.1.q.vlt.p.1.*

XI. Item,

XI. Item, ſi cedas bonis: quia leges conceſſerunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde ſoluat, poſſit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum: & tunc maneat liber, ita ut etiam in conſcientia ſit tutus, retentis inſtrumentis artis, & quæ ad ſuſtentationem ſunt neceſſaria. Quòd ſi tamen poſtea reddat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc reſtituere, ex *L. Cum & filiÿfam. qui bon. Nau. Bonac. Leſs.* Ex quo *Trul. l. 7. c. 15. d. 5.* ſic limitat: ſi acquirat plus quàm ad decentiam ſtatùs eſt neceſſarium, ex dicta *L. Qui bon.* Niſi tamen debita proueniant ex delicto, v.g. furto, eò enim caſu tantùm poſſe retinere, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt ad uictum docet *Nau. Salon. Leſs. l. c.* etſi hic cõcedat ea quæ poſt ceſſionem iuſtè inquiruntur, licitè retineri, ſi ad ſtatum ſint neceſſaria *v. Tol. Lay. l. 3 t. 2. c. 12. Leſs. l. 2 c. 16. d. 3. Bon. Trul. l. c.* Porrò etſi ceſſionem dictam non habere locum in bonis ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD. cum *Laym. loc. c.* contrarium tamen ex *Leſs. Dian. &c.* docet *Trul. l. c.* Denique etſi debitor principalis ceſſerit, non ideò liberantur fideiuſſores. *Lugo Dian. p. 7. t. 8. R. 18. & aliÿ 8.*

Reſp. II. Ex parte creditoris excuſat, 1. Si is cui debet reſtitui, ſemel remiſerit, expreſsè uel tacitè: v.g. ſi lacerauit tuum chirographum, uel tibi reddidit. Remiſſio autem hæc debet eſſe libera, non metu, fraude, uel mendacio extorta. *Fill. tr. 32. cap. 5. q. 9. Leſs. l. 2. c. 16. d. 2.* 2. Excuſat in foro conſcientiæ ſi ſoluiſti ei, cui debebat tuus creditor. *Leſs. d. 5. Bon. p. 3.* 3. Si compenſatio facta eſt creditori per commodum æquiualens, v.g per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut ſaltem differri poteſt reſtitutio, imò aliquando debet, ſi creditor ſit abuſurus, v.g. ſi quis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, uel aliter peccandum. Item ſi eas repetas ad peccatum contra iuſtitiam, ſiue inferendum damnum iniuſtum tertiæ perſonæ, niſi tamen ex negatione reſtitutionis timeretur maius malum.

CAPVT III.

De Contractibus.

DVBIVM I.

Quid in genere ſit Contractus.

RESp. Eſt pactum ſiue conſenſus duorum, quo ſcienter, liberè, & legitimè, uterque ſe uiciſſim, uel minimum ſaltem una

M pars,

pars, ſe alteri acceptanti obligat, quocunq; ſigno externo id fiat: vt v g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans ſe obligat non repetere mutuũ ante certum tempus ex altera parte mutuatarius ſe obligat tunc illud reddere, & ſic de alijs. In promiſſione autem, vel donatione abſoluta, vna pars tantùm obligatur poſt alterius acceptationem. *Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I. Si alteri promiſiſti, aut donaſti interiùs tantùm; aut ſi externo ſigno quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus eſt contractus, ſi contrahentes ſint inhabiles ad contrahendum, vel ſi ius poſitiuum reſiſtat. *v. Leſs. l. 2. c. 37. d. 8.*

III. Item ſi materia contractus ſit illicita, vt ſi ſit peccatum: vel illegitima, vt ſi fur vendat rem alienam.

IV. Item ſi contractus ſit factus vi, dolo, vel errore uerſante circa rei ſubſtantiam; v.g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidiſti.

V. Non eſt inualidus contractus, (etſi aliquando ob iniuriam poſſit reſcindi) ſi error vel dolus interueniat circa qualitatẽ, aut circumſtantiam accidentalem; v.g. emiſti vinum Moſellanum, putans eſſe Rhenanum, niſi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi ſe, niſi exiſtente tali qualitate, aut circũſtantia. Qualis virtualiter fuiſſe cenſeri poteſt, ſi error verſetur circa circumſtantiam valde immutantem obiectum, & nimis excedentem eius exiſtimationem, vt notat *Lay. l. 3. t. 4. c. 6.*

VI. Nec eſt inualidus contractus, ſiue oneroſus, ſiue gratuitus, ex metu licèt graui, iniuſtè incuſſo, cùm adhuc ſimpliciter ſit liber & voluntarius: licèt poſſit à iudice reſcindi, pro arbitrio metum paſſi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. num. 4. C. Lugo d. 22. Lay. l. c. c. 5* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipſo facto ſunt irriti (ſaltem ex iure poſitiuo) ſi ex metu graui fiant: talis eſt 1. Contractus matrimonij, etiamſi iuramentum acceſſerit, ex *c. Cùm loco, & c. Veniens* 2 Profeſſio religioſa, ex *c. 1. De his* 3. In alijs quibuſcunq; votis. 4. Contractus dotis promiſſæ, vel ſolutæ; qui in hoc ſequitur naturam matrimonij, cui acceſſorius eſt. *L. Si mulier. §. Si dos. ff. Quod metus cauſa* 5. Promiſſio, vel traditio in rebus Eccleſiæ *c. 15. q. 6. 6.* Authoritas tutoris per metum extorta. *L. 1. §. vlt ff. de author. tutor.* His addunt alij plures, vt promiſſionem, & donationem gratuitam, renuntiationem beneficij, iuriſdi-

iuriſdictionem per metum extortam. Verùm hi controuertuntur, ut *v. C. Lugo de iuſt. d.* 22. *n.* 115. *& ſeq.*

VII. Non poſſunt contrahere, qui bonorum ſuorum adminiſtrationem non habent: quales ferè ſunt prodigi, furioſi, filijfamilias, vxores, religioſi, pupilli, Minores; exceptis quibuſdam caſibus, de quibus. *v. Leſs. l.* 2. *c.* 17 *d.* 4. & infra hic *c.* 4. *d.* 1.

DVBIVM II.

Quid in ſpecie de Promiſſione, & Donatione?

Reſp. Quæ huc ſpectant, facilè colliguntur ex dictis *ſuprà de Voto. lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 3 Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij, reſoluitur.

I. Promiſſio acceptata à promiſſario, ſi materia ſit notabilis, an ſub mortali obliget ſecundùm ſe ſpectata, non conuenit inter Doctores *Caj.* negat, quem ſequitur *Marat. to.* 2. *de iuſt. d.* 19. *ſ.* 10. Alij fortè probabiliùs, affirmant cum *Vaſq.* 1. *p. d* 85. *c.* 6. *n.* 4. *Fill. Mald &c.* Dixi *ſecundùm ſe*, quia certum eſt, quòd per accidens poſſit obligare ſub mortali, v. g. ratione grauis damni, quòd alias promiſſarius pateretur: vt ſi promiſiſſes ei dare mutuum, & ille tibi confiſus, aliunde ſibi non proſpexiſſet. *v. Leſs. l.* 2. *cap.* 18. *d.* 5.

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quòd notat *Sà*, vix quenquam promittentium intendere ſe obligare, aut alteri dare jus exigendi, niſi addat iuramentum, aut faciat inſtrumentum; ſed plerumque tantum intendere declarare ſuum propoſitum. *v Eſcob. t.* 3. *E.* 5 *c.* 6. *& Mol.* Hinc ut in foro externo cenſeatur valida promiſſio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur cauſa propter quam promittitur; alioqui præſumitur errore: vel loco facta. *v. Trull. l.* 7. *c* 16. *d* 6. ex *Couarr. & Villal.*

III. Donare non poſſunt 1. carentes vſu rationis 2. muti, & ſurdi nati: ſecus ſi tantùm ſint ſurdi, uel muti; vel licet vtrumque ſi norint ſcribere. 3. ſenes deliri, ſiue bis pueri; ſecùs ſi ſint iudicio vegeto. 4. Pupilli vel impuberes, (niſi ad pias cauſas) donationes tamen eorum iu foro conſcientiæ ſunt validę. v. infrà. *c.* 4. *d.* 1. 5. Damnatus criminis capitalis. *v Dian. p.* 8 *t.* 6. *R.* 3.

IV. Qui præſunt ciuitatibus, vniuerſitatibus, Rebuſpub. &c. nō poſſunt facere donationes, niſi remuneratorias, vel eleemoſynas. *Sanch. Dia. p.* 8. *t.* 6. *R.* 16. Imo ſi reges, & Principes nimis

M 2 ſint

ſint profuſi in donationibus, in præiudicium regni, vel ſtatùs, (præſertim ſi debitis grauati, ij ſatisfacere non poſſint, vel ſubditi nimium grauentur exactionibus) poſſunt eæ reuocari à ſucceſſore. *Bart. Lugo, &c* cum *Dia. p. 8. t. 6. R. 18. & 123.*

V. Donatio patris filio facta ſtudiorum cauſa eſt valida, neque filius tenetur computare in legitimam; tum quia fuit loco alimentorum; tum quia ſi detrahatur, iam non fuit donatio contra hypotheſin. *VVadmg. & 6 alij* cum *Dia. p. 8. t. 6. R. 23. & 92.* Sed *Trul.* limitat, niſi conſtet contrariam intentionem patris fuiſſe. Quod ſi tamen de ea non conſtet; præſumendum eſſe de pietate patris, ideoque tales expenſas ordinariè poſt mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, niſi pater proteſtatus fuerit ſe velle in legitimā computari. Ita etiam *VVadmg.* ex *L. Si pater 2. ff. familiæ erciſc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuiſione cum fratribus; non autem ſi illud gratis à Principe obtinuit; vti nec quæ filio intuitu meritorum patris ſunt donata, quia ſunt quaſi caſtrenſia. *Mol. Fagund. Dia. p. 8. t. 6. R. 127. 128.*

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, poteſtque reuocari, etiamſi voluerit ſe abſolutè obligare: præſenti autem & tacenti facta, cenſetur ab eo acceptata; quia in fauorabilibus habetur pro conſenſu. *Mol. & alij 18. Dia. p 8. t 6. R. 89. 98. &* 108. pro altero verò nemo poteſt acceptare, ſine ſpeciali commiſſione, niſi donatio fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ, nam hanc ſine acceptatione valere & irreuocabilem eſſe, eſt probabile. *Laym. Diana loc. cit. R. 106. & p. 3. t. 5. R.* 107. Multi tamen caſibus, dummodò verba dirigantur in præſentem, poteſt pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, ſeruus pro domino, monachus pro monaſterio: imò etiam ſecundùm multos, quicunque alterius curam gerit, vt Prælatus pro Religioſo, maritus pro vxore, dominus pro ſeruo, &c. ſtipulari. Denique idem iura permittunt Iudicibus & Notarijs publicis. *Sanch. Molin. Trul. &c. Diana p. 8. t. 6. R. 97.*

VIII. Etſi acceptes donationem verbalem, quà tibi Caius v. g. dat equum abſentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde ſi interea Caius det, aut vendat eum

alteri,

alteri, eiq; tradat, is dominium acquirit: tu autem habes actionem in Caium pro iniuriâ, ratione iuris, quod habebas ad rem. Ac ſic donatio purè verbalis ante realem, hoc eſt, rei traditionem, vix differt à promiſſione, vt *Leſſ.l.c.dub.2.*

IX. Donatio, vti & remiſſio debitorum liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra ſummã 500. ſolidorum, (quæ ſumma hodie ad 500. vel ſecundùm quoſdam ad 800. aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro, &c.* notat *Lay.l.3.t.4.c.12.n 15*) non tenet quoad hunc exceſſum: ſed lege ita ſtatuente, ob commune bonum poteſt à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, niſi Iudici donatio ea inſinuata ſit, aut iuramento firmata, aut facta ad pias cauſas aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruinâ deſtructarum, aut ſit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, ſaltem ſperatorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis proprijs mobilibus, vel hoſtium ſpolijs. *vid. Leſs.l c.l.2 c.18.n.102. Lay.l.c t.4.c.12.n.15. Tann.d.6.de iuſt.q.2.dub.2.n.15.* ex *Mol.Claro, Rebello, &c.* Quare ſi tunc repetatur quod abſque i js conditionibus, vel ultra dictam ſummam datum eſt, tenetur donatarius reddere ipſi, aut hæredibus repetentibus: ſi non repetatur poteſt retinere. *v. Auth. cit.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expreſsè, non quidem obligando, ſed tantùm deſiderando, ſperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etſi finis non ſequatur: vt v.g. dat aliquis puellæ ad eius conſenſum eliciendum; ſi poſtea non conſentiat, non tenetur datum reddere: nam etſi non dediſſet: ſi ſciuiſſet eam ſibi non conſenſuram, tamen dedit abſolutè, ſine obligatione alia, vt ponitur. Secùs eſſet, ſi verè intendiſſet eam obligare, & hac conditione dediſſet. *Leſſ.c.18.d.16 & 17.*

XI. In ſimilibus donationibus allectiuis, poteſt aliquis, v.g. prædicta puella, acceptare, etſi non intendat præſtare, quòd donator ſperat: cum donatio ſit abſoluta, animo alliciendi, non obligãdi. Vnde ſi ſpe fruſtratus repetat, dicens ſe non dediſſe, niſi ſub tali obligatione, non tenetur puella credere; quia eo ipſo quòd donator non expreſſit conditionem, præſumitur ſine ea dediſſe, & repetere, vel animo vindictæ: vel vt conſenſum extorqueat. *Leſs.l.c. Dia.p.1.t.2.m.R.40.*

XII.Non tenet donatio ob cauſam præteritam,vel præſentem, quæ verè non eſt: vt v.g.ſi dem tibi aliquid,quia apud Principem meam cauſam tranſegiſti, vel quia pauper es; & reuera non ita eſt, teneris reſtituere, cùm ſit error in formali cauſa & principali. Vnde qui mentiuntur ſe pauperes,cùm non ſint,debēt alijs pauperibus eleemoſynas reſtituere. Aliud eſt,ſi error ſit tantùm in cauſa ſecundaria; vt v.g.ſi verè ſint pauperes, & ſimulent inſuper ſanctitatem, ad hominum miſericordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium eſt; dare pauperi *Bonacin. Leſs.v. Dia.p.8.t.6.R.89.*

DVBIVM III.

Quibus caſibus donatio poſſit reuocari.

Reſp. I Donatio inter viuos, hoc eſt, qua quis vult ſe viuo rem abſolutè alteriùs eſſę, poteſt reuocari (etſi res iam tradita ſit) tribus caſibus; niſi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta ſit Eccleſiæ, vel monaſterio. Sunt autem hi Caſus.

I.Si donatarius enormiter ingratus ſit: vt ſi donanti atroces iniurias inferat; ſi inopia preſſum non alat,&c.Quod notandum pro filijs; quibus parentes omnia donarunt, & eos poſtea negligunt. *Sylu.Leſs.Bon.Trul.c.*17.*d.*12. Neq; valet pactum vt donatio non poſſit ob ingratitudinem reuocari. *Bartol. & alij* 8. *Lugo Dia.p.8 t.6.R.*57.Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius ſententiam donatarius non tenetur reſtituere. *Mol.Lugo & alij* 4. *Dia.l.c. R.*58. poſt eam verò etiam fructus perceptos poſt litem conteſtatam. *Mol.Dicaſt.Dian R.* 58. Ab hæredibus autem non poteſt reuocari ob eas cauſas, ob quas donator ipſe potuiſſet, ſi eas ipſe ſciuit, & tacuit: ſecus ſi ignorauit *Gomez.Hurt.VVading.Lug.Dia.l.c.R.*54.

II.Et quidem hæc reuocatio etiam habet locū in legato reſpectu legatarij, ſi defunctū teſtatorem graui iniuria afficiat, v.g. vxorem eius carnaliter cognoſcat. *Mol.Dicaſt.Dia.l.c.R.*58.

III. Non habet autem locum 1. in donationib. factis Eccleſiæ, tametſi Prælatus vel Clerus fuerit ingratus: quia facta eſt ob bonum animę teſtatoris, & principaliter Deo,qui ingratus eſſe non poteſt. *Leſs. Lug.Hurt.Hun VVading.Dia.l.c.R.*56.2.In donatione remuneratoria (v.g.pro beneficijs aliàs nō debitis,& aliquo modo ęquiualentib.)quia potiùs eſt remuneratio,quam donatio.Remuneratoria autem cenſetur 1.ſi donator in ipſa dona-

tione

tione expreſsè meminerit meritorum, vel 2. ſi de meritis con- ſtet. 3 In dubio *Dia.l.c.R.*115.116.17.19.20.ex *Barboſa,&c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaue- rit, & poſtea naſcatur proles; quia ex iuris diſpoſitione ineſt do- nationi hæc tacita conditio; niſi naſcantur mihi liberi. Et quidē ſi facta ſit extraneo, reuocari poteſt tota: ſi alicui aſcendentium, ut patri, vel auo, vel ſi Eccleſiæ, aut cauſis pijs, tantum reuocari poteſt, quantum neceſſarium eſt, vt filij habeant legitimam... Quamquam rectè notat *Leſſ.* ad ędificationem expedire, vt quod Eccleſiæ vel monaſterio datum eſt, Prælatus totum reſtituat. Porrò etſi iurauerit ſe non reuocaturum donationem, adhuc poteſt liberis natis reuocare; quia hoc iuramentum non exclu- dit tacitam conditionem dictam Excipe niſi expreſsè etiā hanc conditionem excluſerit; tunc enim ipſe reuocare non poſſet; poſſent tamen eius liberi poſt mortem patris *Bon.Leſs. c.*18. *d.* 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, ſi filij naſcantur il- legitimi, qui poſtea legitimentur. *v.Dia.l.c.R.*63.*&* 64. Item an in donatione remuneratoria. *R.*65 vbi cum *Mol.& alijs* 6. negat niſi excedat cauſam.

V. Si donatio fuit inofficioſa, contra officiū paternę pietatis, vt ſi pater tātum donet, vt filij priuentur ſua portione legitima: tūc enim poſt mortē patris poſſunt filij reuocare. *Nau. c.*26. *Leſs. i. c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata, *Megal. & alij* 5. *Dia.p.*8.*t.*6.*R.*66. Imò etiā viuente patre: licèt enim ante mortē patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conſeruanda. Hinc ſi pater bona diſſipet, poteſt à filio per iudicē cogi, vt ſeruet legitimā; ne is poſt mortē patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dia.l.c.* ex *alijs* 6. contra *Leſs.&c.* An autem & quando donatio reſcindenda in totum, *v.Dia.l.c.*

VI. Per ſuperuenientiā liberorum, vt probabiliùs affirmat *Dia. p.*8.*t.*6.*R.*78. ex *alijs* 4. contra quoſdā. Si tamen pater non reuo- cauerit, non poteſt à filijs poſtea natis reuocari, niſi pro ratione Falcidiæ, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſucceſſerint. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid ſit Donatio mortis cauſa, & an poſſit reuocari, quomodo, & quibus competat?

Reſp.I. Donatio mortis cauſa, qua quis ſic donat, vt velit rem eſſe alterius primùm poſt ſuam mortem, vt ſi dicas, do tibi hoc

poſt mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, reuocari poteſt etiam tribus caſibus his.

I. Si donatorem pœniteat, ſiue expreſsè, ſiue implicitè; vt ſi rem illam donet alteri. *Leſs.l.c.*

II. Si dedit intuitu alicuius inſtantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipſo quo periculum euaſit, cenſetur tacitè reuocata donatio; vt ſi quis det in graui morbo, vel inſtante prælio. *Bonac.d.*3.*q.*13.*p.vlt.n.*20.

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipſo iure reuocata eſt: vt etiam accidit in teſtamentis & legatis. Secus eſt in promiſſione & donatione inter viuos, quæ tranſit ad hæredes. Quòd ſi autem donator promiſerit ſe non reuocaturum, tranſit in donationem inter viuos. *v.Leſſ.c.*18 *d.*14.*n.*116. *Moli.d.*285. *& d.*288. *Azor.l.*11.*c.*11.*q.*4. *Bon.l.c.*

Reſp. II. Hæc donatio fieri debet in præſentem. *Dian. loc.c.R.* 87. *& aliÿ* 5. nec valet in abſentem ſine nuncio ad hoc deſtinato, uel epiſtola: licèt valeat vt fidei commiſſum, ſi fuerint adhibiti teſtes. *Dia.&c. l.c.* Valet autem probabiliter etſi donatarius præſens tacuerit.

Reſp. III. Donare mortis cauſa poſſunt omnes & ſoli qui poſſunt teſtari, excepto filiofamilias, qui licèt teſtamentum condere nullo modo poſſit, cùm hoc ſit iuris publici: donare tamen mortis cauſa, cùm id ſit iuris priuati, poteſt, ſi adſit patris conſenſus expreſsus: imò ſine hoc donare eum poſſe, non tantùm de caſtrenſibus, ſed etiam aduentitijs, probabile cenſet. *Dia. l.c. R.* 68. *&* 69. Hinc donare ſic poſſunt minores 25. annis, etiam ſine conſenſu ſui curatoris, *Dia.l.c.R.* 71. ex *Mol. & aliÿs* 9. Non autem vſurarius, niſi prius vſuris ſatisfecerit, vel cautionem præſtiterit. (poteſt tamen ad cauſa pias. *Ibid R.*73. ex *Fagund. & aliÿs* 6.) Nec ſurdus & mutus à natura, ſecus ſi à caſu ſuperueniente; vel ſi ſurdus ſit, aut mutus tantùm licet donare inter viuos poſſit ſecundum quoſdam. *Azor. Dian. p.*5. *t.*6. *R.*12.

DVBIVM V.

Quid ſit Commodatum, Precarium, & Depoſitum?

Reſp. Commodatum eſt contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad ſolum vſũ gratuito conceditur, idq; ad aliquod certum tempus explicitè vel implicitè determinatũ: explicitè: vt ſi dicas; commodo tibi hunc librum, uel domum ad vnũ

men-

menſem: implicitè, vt ſi dicas, commodo tibi librum, vt eum deſcribas, quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantùm neceſſarium eſt ad commodè deſcribendum.

Precarium eſt, quò conceditur petenti res vtenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato,) ſed donec concedens, repetat, ſiue expreſsè, ſiue tacitè, vt ſi det alteri, aut vendat. *Lay l. 3. t. 4. c. 14.*

Depoſitum eſt, quo aliquid traditur cuſtodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter eſt res mobilis, vel ſe mouens, vt veſtis, equus, &c. *Vnde circa hæc reſoluuntur.*

I. Commodator non poteſt repetere abſque iniuſtitia ante definitum tempus *Lay. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quòd ſi tamen commodanti damnum impendeat, poteſt repetere, licèt ſimile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione; vt habet *Leſſ. c. 27. d. 5.* quia vt ait *Nau.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, niſi interea contigerit rem eſſe neceſſariam commodanti. *Lay. l. c.*

III. Si depoſitarius bona fide exiſtimet, depoſitori non diſpliciturum, ſi re depoſita vtatur, licebit vti, aliàs non. *Leſs. l. c. d. 2.*

IV. Si depoſitum ſit res vſu conſumptibilis, vt triticum, vinum pecunia, quæ exponendo abſumitur, eaq; tradita ſit certo numero, pondere, & menſura, non videtur depoſitarius peccare ſaltē grauiter ijs vtens, ſi certus ſit, ſe tantundem eiuſdem bonitatis habiturum quando repetetur. *Leſſ. l. c.* Secùs ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arcæ incluſa, vel munita ſigillo. *Sylu. Az. Leſſ. Bon. v. Trul. c. 25. d. 1.* Verùm ſi is, cui res commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt, negligenter cuſtodiat, ità vt pereat, negligentia autem non ſit Theologica culpa mortalis, probabile eſt, quod dixi ex *Soto, Sa*, non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. Alij tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui iuridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit, ſi ea fuerit, lata, & ſubinde ſi leuis tantum, imò & aliquando ſi leuiſſima, (nimirum quando depoſitio facta eſt in commodum vtriuſque & ſi pretium pro cuſtodia accipiat) *v. apud Leſſ c. 7. d. 8. Lay. l. 3. tr. 4. c. 25.* vbi docet depoſitarium tantum teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata ſeu craſſa, cùm quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerent, vel omitterent in

ea re hominis ſuæ profeſſionis : vt v.g. ſi quis rem apud ſe depoſitam reliquit in loco publico, etſi inaduertenter. Leuis autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quod non facerent, uel omitterent homines ſuæ profeſſionis diligentes: vt ſi quis depoſitum relinquit in ſuo cubiculo, ſed negligit oſtium claudere. Leuiſſima dicitur, cùm facit uel omittit, quod non facerent homines diligentiſſimi: vt ſi quis oſtium quidem obſerarit, ſed neglexit tentare manu, an eſſet benè clauſum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex leui culpa; quia depoſitio fit etiam in commodum ipſorũ, imò *Sylu.V.Nauta* vult eos teneri ex leuiſſima ex *l.1.ff.depoſiti*: idque cautum eſſe ad vitandas eorum fraudes, quod etiam *Leſs.& Trul.c.25 d.1.* putant eſſe probabile in vtroq; foro, ſi quis eis rem expreſsè tradiderit cuſtodiendam: ſi autem ipſis tantùm videntibus depoſuerit ſi v.g. in diuerſorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri, *v.Bonac. Trul.Dia.p.1.t.8.R.74.*

VI. Si depoſitarius (idem eſt de commodatario) dubitet, an depoſitum ſua culpa perierit, non tenetur in conſcientia ad reſtitutionem. *Sanch.de matr.l.2.d.41.n.18.* quæ in dubio non præſumitur delictum ex *L.Merito ff.pro ſocio.v.Dia p.2.t.9.R.49.* In foro tamen externo, ſi res depoſitarij manſerint incolumes præſumitur de dolo, niſi depoſitarius probet depoſitum caſu perijſſe, & non potuiſſe ſimul cum rebus ſuis, (imminente v.g. incendio) ſeruari: tunc enim non teneretur, quia præſumptio doli ceſſaret. *v.Pal.t.1.de conſc.d.3.p.4 Trul.c.25.d.1.*

VII. Si domino repetenti depoſitum, remiſerit per hominem, qui fidelis habebatur, iſque ſibi retinuerit, uel perdiderit, domino perijſſe dicit *Mol.* citatus ab *Eſcob.v.Trul.l.c.*

VIII. Deponens rem vſu non conſumptibilem, poteſt à depoſitario per eius vſu aliquid accipere: quia is eſt pretio æſtimabilis: (licèt eo caſu non depoſiti, ſed locati & conducti contractus ſit dicendus) Secùs ſi ſit vſu conſumptibilis: tunc enim depoſitum, eo ipſo quod depoſitarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (ſecluſa ratione lucri ceſſantis, &c.) nihil licet accipere. vt *v.dub.ſeq.Bon.d.3.q.13.p.3.Trul l.c.*

DV-

DVBIVM VI.

Quid ſit Mutuum?

Reſp. Eſt contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel menſura conſtantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione reſtituendi eandem, vel ſimilem ſpecie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè eſt in rebus vſu conſumptibilibus, inter quas etiam eſt pecunia: quæ licèt non abſumatur, nec pereat in ſe, perit tamen exponenti. Diſtinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius ſpeciei. Item à pignore, hypotheca, depoſito, commodato & locato, quòd dominium in ijs non transferatur, ſed vſus tantum. *Bon. d.3.q.3.p.1.* Vnde reſolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conſcientia.

II. Itẽ non repetere rẽ ante tẽpus, niſi ipſe ſit in pari neceſſitate.

III. Item præſtare caſum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium ſit; & rem eadem quantitate & qualitate reddere ſuo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia eſt vſura: de quo dubio ſequenti.

DVBIVM VII.

Quid ſit Vſura?

Reſp. Eſt lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita ut mutuans ſupra ſortem, id eſt, ſummam capitalem, lucretur aliquid, quod ſit pecunia æſtimabile, ita vt lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum eſt, & graue peccatum contra ius humanũ & diuinum, cùm mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius ſua: quia res mutuata iam transijt in dominium mutuatarij, vt patet ex definitione. Et regula generalis eſt. *Omne pactum, vel grauamen, ſiue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium, & intrinſecum eſt, reddit contractum vſurarium. Bon. d.3.q 3.p.3. C. Lugo, &c.* Vnde reſolues.

I. Peccat grauiter ex genere ſuo exercens talem vſuram, etſi ſit mentalis tantùm, abſque externo pacto. Dicitur enim vſura mentalis, cùm quis intẽtionem habet accipiendi aliquid ex mutuo vltra ſortem, etſi exterius pacto id non exprimat, ſicut realis ſeu exterior vſura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè ſit

in ali-

in aliquo contractu, & vocatur vſura palliata; cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera vſurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol.l.5.c.31.*

II. Non eſt vſura, ſi mutuans nihil intendat vt pretium, ſed tantùm ſperet aliquid ex gratitudine,& eà intentione illi aliquid donetur, licèt illud vt finem principalem intendat. *Mol.to. 2.d. 305.nu.6.C.Lugo d.25.*

III. Quòd ſi tamen intelligeret ſibi aliquid donatum, non gratis, vt putabat, ſed vt debitum ratione mutui, teneretur reſtituere, quantum inde ditior euaſiſſet, vt habet *Sà V. Vſura C. Lugo d.25.ſ.3.*

IV. Nec eſt vſura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causà, atque vlterius inde ſperare officium; quia amicitia non æſtimatur prætio *C.Lugo l c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius operà) officio aliquo, illicitum eſt, & vſurarium Ita commun. *Mol. d.310. Leſſ.Sal.C.Lugo* contra *Nau.*etſi *Sal.de vſurà d.9. nu.4.* eum excuſet, qui mutuat aliquid cum pacto, vt ſtatim præſtetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v.Trul.l.7.c.19. d.7.*

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Eccleſiaſticũ, eſt vſura (& ſimonia) quia cogitur is ſubire nouum onus.

VII. Non eſt vſura, cùm quis non potens ſua recuperare, mutuat vt ſibi reddantur ſua, vel ne ſibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur, & ſic non facit lucrum; nec imponit nouam obligationem. *Bon.q.3.p.3.nu.15.*ex *Azor. Regin. &c.*

VIII. Nec eſt vſura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expenſarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda ſorte; quia pretio æſtimari poteſt, quòd quis ſe in tale periculum & difficultatem conijciat. *Kon.d.3.q.3.p.5* Neceſſe tamen eſſe, vt periculum iſtud, &c. deducatur in pactum expreſsè uel tacitè, docet *Lay.l.3.t.4 c.16.n.9.* ex *Medin. Val. Mol.Leſſ.&c.* Item dicit *C.Lugo nu.*80 Et ſic liciti ſunt Montes pietatis, vt vocant, hoc eſt, theſauri quidam, qui refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus, gratis mutuetur, ita tamen vt parum retribuant pro expenſis, quæ fiunt in miniſtros, & conſeruatione talium montium. *v. Tol.l.5.c.18.Leſs.lib.2.c.20. d.13.Bon.l.c p.13.*

IX. Nec

IX. Nec eſt vſura, ſi timens difficultatem, aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore conſtituto, paciſcaris, vt ſi tunc non ſoluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat alia intentione, quàm ut mutuatarius ſic quaſi conſtringatur, ne ſuâ culpâ fallat. Vnde ſi mutuatarius abſq; ſua culpa non poſſit ſoluere, non licebit pœnam exigere, vt habet. *Tol.ſup.c.*32. Qui ait manifeſtũ eſſe argumentum prauæ intentionis, ſi optes non ſolui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias ac ſimpliciter vſuram fore, ſi certò ſciens alterum non ualiturum ſoluere, adhuc tali pœnâ oneres. *v.Bon.d.*3.*q.*3.*q.*7. *Mol.t.*2.*d.*317 *Leſſ.l.*2.*c.*20.*d.*15.

X. Nec eſt vſura, paciſci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (ſiquidem mutuum ferè illius cauſa fit) aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt ſi volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo corruit domus, & poſtea cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita ut mutuatio ſit verè cauſa lucri ceſſantis. Vbi notat *Tol.* ſupponendũ in hoc titulo lucri ceſſantis. 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam 2. Quòd malis negotiando aliterue lucrari, quàm ſic mutuando, ita ut mutues tantùm in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expenſis: quia lucrum ceſſans non eſt actu, ſed in potentia, & varijs adhuc euentibus obnoxiũ. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore uel minore eius certitudine, æſtimare id poteris, & ſic cum mutuatario de eo paciſci. *S.Thom.a.*1.*ad* 2. *Mol.d.*314. *Sal. dub.*18.*&c.* *&.Lugo d.*25.*ſ.*6. *Bon.q.*3.*p* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, uel ſi non erant, nec breui ſperabantur merces, uel non erat moraliter certus de lucro, nihil poteſt accipere, ultra ſortem: quia mutuatio iſta verè non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex cauſa vſura eſt, ſi mercatores credito uendentes, aliquid ultra pretium rigoroſum accipiant titulo lucri ceſſantis: v.g. rem tantùm ualentem 100. vendant pro 105. numerandis poſt annum: quia uendendo ad creditum (quod eſt uirtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res uendunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans, atque adeo illud non ceſſat ratione huius

vendi-

venditionis. *Dian.p.2.t.34 Trul.c.19.d.9. v.dub.ſeq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt reſtituatur nouum (præſertim certò tempore) eſt vſura, ſi mutuans ſciat nouum fore melius, & maioris pretij. *Sylu.Nauar.Trul.d.15. num.11.*

XII. Eſt vſura ex communi ſententia, ſi des mutuum, vt poſtea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi turſus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas ſuas locare: quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cùm priuet mutuatarium poteſtate alibi emendi, & locandi operas. *Leſſ.l.1.c.20.d.8.C.Lugo d.25.nu.46.vid.Lay l.3.tr.4.c.16. num.3.Bon.l.c.p.3.*

XIII. Vſura eſt, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non ſoluitur, ſis liberà tributis, vel oneribus iuſtis ſoluendis. *Salas. C.Lugo nu.64.* ex communi.

XIV. Item mutuare eà lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia ſi ſponte onus illud ſuſcipiat, eò quòd facile poſſit obtinere, non erit vſura. *Ibid. & Bon.l.c.*

XV. Item ſi frumentum quod alibi habes, des mutuum, obligando, vt tibi reddatur hic vel alibi (cum maioribus ſumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *Ibid.*

XVI. Vſura etiam eſt, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, niſi aliter conuentum ſit, ſi quis det mutuos v.g. 100. florenos, non poteſt exigere plus, quàm eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde ſi eorum valor tunc augeatur, non poteſt repetere 100. quia reciperet aliquid ſupra ſortem. Quòd ſi valor decreſcat, debet mutuatarius reddere plusquam 100 quia aliàs non reſtitueret ad æqualitatem. *v. Leſſ. l.2.c.22.d 8.Lay.l.3.t.4.c 16.num.15. Bon.l.c.p.3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter ſe res habet: quia ſi quis v g. mutuet alteri 10 modios tritici, ſiue pretium creſcat, ſiue non, poteſt repetere 10. Ratio diſparitatis eſt, quia in pecunia non ſpectatur ordinariè, (niſi aliter cōuentum ſit ob certas, & licitas cauſas) niſi valor, ſiue pretium. Vnde non debet reſtitui, niſi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. ſpectatur ipſa materia: quia non petitur mutuum fru-

frumentum propter pretium frumenti, ſed propter ipſum corpus, & ſubſtantiam; ergo etſi creſcat pretium illius, poteſt repetere tot menſuras, quot dedit mutuò. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. *v. Laym. l. c. num.* 14. *& Bon. l. c.*

Quæres. Quæ obligatio & pœna ſit vſurariorum, & cooperantium?

Reſp. I. Vſurarius etiam non manifeſtus, ac hæredes tenentur reſtituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vſurarij cooperantur efficaciter, v. g. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, uel cogunt mutuatarios ad ſolutionem vſurarum. Dixi (*poſitiuè ſeu efficaciter,*) quia habendo ſe negatiuè, poſſunt permittere vſurarios, ob iuſtam cauſam & neceſſitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præſumpta uoluntate mutuatariorum, ferè excuſantur minùs principales famuli. II. Vſurarius publicus, ſiue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec abſolui, donec reſtituat vſuras, nec ſepeliri in loco ſacro; & qui ſcienter ſepelit, ipſo facto eſt excommunicatus. III. Addit *Lay. l. c. nu.* 21. eius teſtamentum ipſo iure irritum eſſe, niſi ante mortem reſtituerit. *v. Leſſ. Bon. Trul. c.* 29. *d.* 22.

DVBIVM VIII.
De Emptione & venditione.
Artic. I. Quid ſit Emptio & venditio?

Reſp. Eſt contractus, quo pretium pro merce ſoluitur; completurq; mercis traditione. Venditio contra. Iuſtitia eius in hoc conſiſtit, ut pretium ſit iuſtum, ſiue exæquet valorem rei; & contrà, aliàs ſi abſque legitimo titulo ſecùs fiat, committetur iniuſtitia grauis, uel leuis, pro grauitate exceſsùs, qui proinde ad reſtitutionem in conſcientia obligabit: etſi in foro externo ad reſtitutionem ferè non cogatur, niſi vltra dimidium defraudauerit. *v. Lay. c.* 17. *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. *&* 4. Vnde reſolues.

I. Quod ſpectat ad emptorem, is poteſt emere vtiliùs quàm res valeat, ſi ei non ſit commoda, uel emat in gratiam venditoris, ac ſimiles ſint circumſtātiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obſtat, quod venditor neceſſitate ductus vendat viliùs: quia venditio manet voluntaria, inquit *Cat. v. Bon. l. c. n.* 21. *&* 23. Poteſt nihilominus grauiter peccari contra charitatem, ſi quādo pauperculi

percuſſi extremâ inopiâ res ſuas vendere coguntur, nimis utiliter ab eis emas. *Lay. l. c. num.* 10.

II. Emptor poteſt emere minoris, ex eo quòd multa ſimul emat: quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde meritò pretium decreſcit. *Bon. l. c p.* 4. *nu.* 13. ex *Leſſ. Regin.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet uendere ſecundùm pretium taxatum à lege, uel magiſtratu: quod ſi nullum eſt, id cenſebitur iuſtum, quod morali hominum æſtimatione imponitur. Quod non conſiſtit in indiuiſibili, ut anxiè ſcrupulari oporteat; ſed diuiditur in infimũ, medium, & ſummũ, ſiue ut alij vocãt, pium, moderatum, & rigoroſum, ita ut intra latitudinem huius pretij vendere & emere liceat, nũc ſummo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori ualdè utile ſit, non licet hoc ſolo nomine rem uendere ultra pretium iuſtum; quia utilitas emptoris tota eſt ipſius, non venditoris. *Bonac. l. c. num.* 27. ex *Leſs. l.* 22. *c.* 27. *d.* 4. *Fill. t.* 35. *n.* 77.

V. Licet autem vendere cariùs quàm ualet, pretio currente, ſi alij boni tituli adſint, & ſimul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non ſit iniuria. Tales ſunt, v. g. lucrum ceſſans, aut damnum emergens, aut incommodum, uel moleſtia tibi obuentura ex rei uenditione, aut affectus in eam ſingularis: ut ſi acceperis à maiorib. à Principe. Itẽ ſi res ſint nouæ, raræ, & ſingulares, ut v. g. peregrini flores, aues feræ, monumẽta antiqua, picturæ, numiſmata. *Lay. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. *§.* 1. *n.* 10. *Bon. l. c. n.* 15. ex *Leſſ. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim & in paruia quantitate uendunt, poſſunt aliquantò carius uendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expenſis, &c. impendere ad ea conſeruanda: & ſic quidam excuſant caupones & ſtabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alij: dummodò pretium ijs non ſit taxatum. *Salon. T rul. d.* 15. *n.* 11.

VII. Non licèt cariùs vendere præcisè ob dilatam ſolutionem, aut uiliùs emere, ob præcisè anticipatam ſolutionem; quia in uenditione, quæ ſit credito, uel in anticipatâ ſolutione, eſt uirtuale mutuum, ideoque uſura, ſi quid ſupra ſortem exigatur. Quod intellige, niſi interueniat alius titulus ex ſuprà enumeratis de uſura: uel niſi aliunde creſcat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c.* ex *Leſſ. Reg. Fill. &c. v ſuperiore dub.*

VIII. Li-

VIII. Licitùm eſt vendere rem cum pacto de retrouendendo id eſt, ut emptor teneatur tibi ſtatuto tempore, cùm uolueris, eam reuendere, modò vera,& non ficta emptio fiat, nec palliata vſura intercedat. *Mol.d.*375.*Leſs.dub.*14.*&c.* Qui addunt, iuxta æſtimationem illius operis, ac pacti, pretium eſſe imminuendum, *v.C.Lugo d* 26.*num.*189.

IX. Monopoliam, id eſt, cùm unus, uel plures id efficiunt, ut ipſi ſoli aliquid uendant, uel cùm mercatores conſpirant, non minoris uendere, non ſunt contra iuſtitiam; modò non conſpirent extra iuſtum pretium uendere. Ita contra *Rebel.Nauar.&c* docent *Mol. Leſ. &c.* Qui tamen concedunt eſſe contra charitatem.*v.C.Lugo d.*26.*ſ.*13. Porrò Principum uel Magiſtratus eſt, cùm uni, uel paucis tale priuilegium conceditur, ut ſoli aliquid uẽdant, iis etiam pretium taxare,& ſic præuidere ne ſubditi grauentur. *v.Leſs.c.*21.*d.*20. *C.Lugo l.c.*& *Trul.c.*20. *d.*18. vbi rectè notat ex *Nau.&c.* etſi alia monopolia ex iuſta cauſa authoritate Principis, uel Reip. conceſſa taxato pretio ſint licita, v.g. bibliopolis, ut nemo alius talem librum uendat, uel ut tantùm ſit unus, aut duo tabernarij in aliquo loco, nihilominus quando unus uel pauci propria authoritate ea conſtituunt, v.g. emendo mercis certi generis, ut frumentum, uinum, oleum, &c. ut ipſi deinde arbitratu ſua uendant cariùs, peccare ſemper etiam contra iuſtitiam cum obligatione reſtituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili uitio rei, quod ei obeſſe poteſt: v.g. ſi equus ſit furioſus, domus ruinoſa, oues morbidæ, pannus aduſtus,&c. alioqui tenetur de fraude & damno ſecuto: ſaltem ſi defectus fuerit in ſubſtantia, uel quantitate, v.g. ſi deficiat in pondere uel menſura, aut uendiderit rem unam pro alia: & ſic peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi, 1. qui frumentum uenditurus ponit priùs loco humido, ut intumeſcat. 2. qui vino Rhenano miſcet Francicum. 3. qui carnes bubulas uendit pro veruecinis,&c.*v.Leſs.Bon.Dia.p.*1.*t.*8.*R.*51.*Trul.d.*11. Quando autem uenditor poſſit iuſtè tacere uitia qualitatis rei, quæ uenditur, ſine obligatione reſtituendi pretium, uel reſcindendi contractum,*v.C.Lugo d.*26.*ſ.*8 *nu.*128. & *Trul.c.*20. *d.*11. vbi notat uenditionem factam ab ignorante uitium rei, eſſe ualidam: reſcindendam tamen uel reducendam ad æqualitatem, niſi uenditor contra hoc exceperit.

N XI. Si

XI. Si ſcias occultè debitorem tuum non eſſe ſoluendo, iniuſtum videtur, ijs, qui id neſciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia eſt dolus, tum quia vitium intrinſecum crediti non reuelatur. *Bon.l.c.p.*10.ex *Leſs.c.*21.*d.*10. *Fill.&c.*

XII. Etſi venditor ſciat pretium merces mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori, (ſecluſo tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quib. emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens ſimpliciter adhuc eſt iuſtum. *Bon.q.*2.*p.*5. *n.*12.ex *Azor.Fill.Leſſ.&c.*

XIII. Si cui datum eſt aliquid uendendum pretio v.g. infimo, uel moderato, & is uendat rigoroſo, probabile eſt, vt habet *Angel.V.Emptio*, non teneri reſtituere; ſed poſſe retinere exceſſum; cùm ſua induſtria acquiſiuerit. Aliud tamen eſt de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo poſſunt in vtilitatem domini. *v Leſſ d.*18.*C.Lugo d.*26.*ſ.*9.

XIV. Quando ſartoribus ementibus pannum pro ijs, quibus veſtes conficiunt, minoris venditur, quàm alijs, eò quòd ſint Parochiani mercatorum, vel ſæpè ab ijs emant, poſſunt partem pretij remiſſam ſibi retinere, dummodò alias fideliter agant. quia nulli fit iniuria: & cum mercatorum plurimum interſit, vt tales ad ipſorum potiùs, quàm aliorum officinas veniant, cenſentur in ipſorum gratiam remittere, iiſque donare eam partem. *Fill.Dia.p.*1.*t.*8.*R* 26. Negat tamen *Salas*, eò quòd mercatores falsò dicant ſe remittere, vt alliciant.

XV. Cùm res duobus in ſolidum eſt vendita, is dominium acquirit; cui tradita eſt, dummodo is pretium ſoluerit. Si neutri tradita ſit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Eccleſiæ, vel alijs pijs locis; acquiritur dominium ante traditionem. *v.Leſs.l.c.& C.Lugo d.*26.*ſ.*9.

XVI. Si res pereat ante traditionem, & ſic certa ac determinata, v.g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; niſi aliter expreſſè conuentum ſit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res ſit indeterminata (vt ſi quis emerit 10. modios tritici ex granario, oues ex grege) vt ſi emat rem determinatam quidem, ſed ad menſurã (vt aceruũ totum tritici vno floreno in ſingulas menſuras) tunc ante rei traditionẽ, aut menſurationẽ periculum

ſpectat

ſpectat ad venditorem *v.Leſs. dub.* 12.*l.c.C.Lugo,d.*26 *ſ.*14.*num.* 216.*Lay.L.*3.*t.*4.*c.*17 *§.*2. *Bon.q.*2.*p.*8.

XVII.Si res vendita pereat,aut deterior fiat poſt traditionem, perit emptori, licet pretium nondum perſoluerit, quia res domino perit. *Lay.Bonac.ll.cc.*

Quæres. I. An & quomodo liceat emere chyrographa, ſeu credita alterius?

*Reſp I.*Si credita in poſterum exigenda (ſiue ius quod habet alter, vt ipſi in futurum aliquid ſoluatur) ſint certa, ea minoris emere, ſolutione anticipata; eſt uſura, ſecluſo tamen lucro ceſſante, & damno emergente.*Bon.d.*3.*q* 3 *p.*10.*ex Mol.Leſs.Tol. Fill.*Quia accipitur aliquid ſuprà ſortem ex mutuo: nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*,quia ſi credita ſint incerta,periculoſa,& litigioſa,ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non eſt cauſa iſtius difficultatis minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo ſolutionis minor eſt, vel maior; quia cum tali periculo, & difficultate minus valent. *Bon.l.c.Trull.l* 7.*c.*20.*d.*8.Vnde reſolues.

I. Vſuram committunt 1. Miniſtri Regum & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant ſolutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus conceſſa dilatione ad ſoluendum; quia accipiunt aliquid vltra ſortem pro mutuo virtuali *Bon.l.c.Nau.Mol.Salas,&c.*

II. Minoris emi poſſunt regulariter credita, & ſtipendia, ſiue ſalaria debita militibus,aut famulis Nobilium,quia habēt adiuncta incommoda, pericula & moleſtias in exigendo: quam ob cauſam idem licet, etiamſi credita illa tempore præſenti, vel etiam præterito fuerint ſoluenda. *Bon.l.c.*ex *Regin. Mol.&c.*

III. Qui ipſe eſt cauſa difficilis ſolutionis,peccat contra iuſtitiam emendo minoris, & tenetur ad reſtitutionem:tum quia ipſe eſt cauſa damni, cùm ipſius culpa creditum valeat minus: tum quia alioqui præmium ex delicto ſuo reportaret. *Mol n d.* 313.*Fill.Bon. l.c.* Hinc Quæſtores Principum ad quos ſolutio pertinet, quando ipſi ſunt cauſæ difficilis, & malignæ ſolutionis, non poſſunt chyrographa, vel credita emere minoris,vt docent *Auth c.it* Additque *Salas & Mol. l.c.* Non eſſe liberum Quæſtoribus, &c. quibus incumbit ſoluere magnatum debita, vni potiùs ſoluere,quàm alteri (niſi quis fortè ius præ alijs habeat;vt

v. ſuprà de ordine reſtit.)ſed teneri omnibus ſoluere pro rata. *Bon.l.c.v.Trul.l.*1 *d.*10.

Artic.II.Quid ſit negotiatio, & quibus illicita?

Reſp. Ea eſt, cùm quis rem ſibi comparat eo animo, vt integrã & non mutatam, cariùs uendendo, uel permutando lucretur. Quod quia obnoxium eſt periculo multorum peccatorum, & ualde diſtractiuum, ac indecens ſtatui Clericali; ſic lucris inhiare, ſeuerè prohibitum eſt Clericis conſtitutis in ſacris, & religioſis omnibus, ita ut mortaliter peccent, ſi multã negotiationi dent operam, ut ait *Leſs.* quem *v.l.c.d.*1.*& Lay.l.*3.*t.*4.*c.*17.*Bon. de contract.a.*3 *q.*1 *p.*5.*C.Lugo.d* 26.*ſ.*3. *n.*19. Vnde reſolues.

I. Si Clericus ſemel iterumque tantùm negotietur, in materia non graui, v.g. libros, cruces, &c. emat, ut occultè iterum vendat cariùs, non eſt mortale. *Leſs.Mald.Fill.Dia C.Lugo l.c.*

II Non eſt negotiatio Eccleſiaſticis uel Religioſis prohibita, ſi emant pecora; quæ paſcuis ſuis ſaginata uendant: quia uendunt fructus ſuorum prædiorum, uel agrorum. *Mol.Leſſ.C.Lugo ſ.*3.*n.*29. uti nec, ſi greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant. *C.Lugo l.c.* Vbi tamen negat, licere iis conducere agros, vt fructus vendant, eò quòd (licet non ſit negotiatio propriè dicta) ſpecialiter illis ſit prohibitum in *Concil Cartagh.v.l.c.*

III Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illoſque vendat: quia vendit fructus agri ſui. *C.de Lugo l.c* ex *Mol.Fill.&c.* 2. Si id, quod ad proprios vſus emerat, poſtea, uel quia non indiget, uel mutato conſilio, cariùs vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præſertim in neceſſitate, *v.C.de Lugo d.*26.*ſ.*4.*num.*36. *Trul.l.c.d.*19.*Barboſ de iur. vn.l.*1.*c.*40.*a* 1.

D V B I V M IX.

Quid ſit Contractus Cenſus, & an licitus?

Reſp. Is eſt, cùm certa ſumma pecuniæ v.g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, ſiue fructifera, certam aliquam penſionem ſeu cenſum, v.g. florenos 5. annuos, uel 6. prout conſuetudine, uel lege taxatum erit. Ita ut hic non ſit mutuum, & uſura, ſi aliàs prauam intentionem non habeas, ſed uera emptio, & venditio, quã emitur, non præciſè ipſa penſio, ſed ius eam percipiendi; quod longè

minus

minùs valet, ideoque minoris emitur; licèt poſt multos annos pretium longè ſuperet. *Mol. Leſſ. Lay l. 3. t. 4. cap. 18. & cæteri communiter.* Rectiùs tamen *C. Lugo d. 27. ſ. 2. num* 20. probat, ad excuſandum cenſum ab vſura, dicendum eſſe, non emi penſiones, neque ius ad illas, neque fructus, ſed potiùs partem vſusfructûs talis prædij, ſuper quo cenſus conſtituitur, ita ut dominium totum directum prædij maneat apud venditorem, dominium vero vtile, ſeu ius uſusfructûs, ex parte vendatur. *Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus*, qui etiam ex natura emptionis & venditionis ſolui poſſunt:

I. Hinc contractus eſt iniuſtus, ſi non ſeruetur pretium iuſtum à lege uel conſuetudine probatum, quomodo pro Germania conſtituit Carolus V. vt ius ad 5. tantùm pro 100. ematur.

II. Non ſolùm licitus eſt cenſus realis, id eſt, conſtitutus ſuper re aliqua, vt ſuprà dictum, ex cuius utilitate penſio extrahatur, ita ut ad quemcumque res tranſeat cum illa obligatione & onere; ſed etiam (ex natura rei, & ſecluſa prohibitione legis poſitiuæ) perſonalis, & conſtitutus immediatè ſuper perſona, quæ ſua opera & induſtria vtilis ſit, & fructum aliquem pariat, vel bona in ſpe uel re habeat, unde penſio duci poſſit: alioqui enim ius quod venderet, non eſſet pretio æſtimabile, & ſic contractus fictitius. Ita probabiliter, *Couar. Leſſ. Sal. dub. 3. n. 2. &c.* contra *Nau. Mol. C. Lugo d. 37. ſ. 2. n. 25.* vbi cenſum merè perſonalem illicitum eſſe, docet eſſe probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui ſunt uenditores ſeu cenſuarij, qui emptoribus, ſiue cenſualiſtis obligant rem non potentem reddere fructus, ſaltem tot, quot penſio exigit; aut reddentem quidem, ſed iam alijs cenſibus venditos. *Bon. d. 3. q. 4. p. 1 n. 9. &* 13.

IV. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, ſic etiã in cenſu reali, ſi res ſuper quam impoſitus eſt cenſus, pereat, uel fructus eius abſque culpa uenditoris, tunc enim perit cenſus, ita ut emptor ſiue cenſualiſta, non poſſit ampliùs percipere fructus, ſiue cenſum; quia qui emit, ſuo periculo emit. *Bon. l. c. Fill t. 35. p. 2. n. 255.* Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus eſt ſequens modus.

V. Licitum eſt, ut probat *Tol. lib 5. cap. 46. & Leſs. cap. 22. dub.* 11. contractui cenſûs adiungere aliud pactum aſſecurationis, ut ſi res, ſuper quã fundatus eſt cenſus, pereat, id fiat damno

venditoris, ideoque nihilominus obligatus ſit, vel ſuper alijs bonis ſuis eum ſtatuere, vel reſtituta ſorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori, compenſari, augendo pretium cenſùs, vel quod eodem recidit, minorem penſionem deſignando. *Bon.l.c.n.*30.

VI. Ex natura rei licitus eſt non tantùm cenſus irredimibilis, ſed etiam redimibilis, cum ex vna parte, tum vtriuſque, vt patet ex terminorum explicatione; quia irredimibilis cenſus dicitur, cùm venditor non poteſt illum pro ſuo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm poteſt, reddendo emptori eandem ſummam, quam accepit, atque ita rurſus ſibi emendo; quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cùm ita conuentum eſt, vt tam emptor, quàm venditor poſſit emptionem factam reſoluere, & ſummam, quam dedit repetere. *Leſs. d.*10.*Dia.p.*2.*t.*5.*m.R.*76. Vide dicta *de pacto retrouend.in empt.ſuprà.*

VII. Nihilominus, quia contractus cenſus redimibilis, ex parte emptoris eſt res periculoſa, ſuaderi non facilè debet: nam in *Conſtitut.Martini V.& Calixti III.PP.* vti & *Caroli V. Imper.* vſurarius contractus iudicatur. Verùm id intelligi debet ſecundùm præſumptionem fori externi: præterquam quòd illæ Conſtitutiones multis locis eatenus non ſint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduerſantur, vt notat, *Laym.l.*3.*t.*4.*c.*18

VIII. Cenſus uitalitius, quia eſt virtualis ſponſio, & nititur euentu fortuito, licitus eſt. *Fill. Dia.p.*7.*t.*9.*R.*70.

DVBIVM X.

Quid ſit Cambium?

Reſp. Cambium, quod permutationem ſignificat, hic accipitur pro ſola permutatione pecuniæ. Et eſt contractus, quo Campſor aliquis Campſario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter ſortem. Quod ſi ſine intentione vſuraria fiat, ob titulos iuſtos tali lucro æſtimabiles, patet non eſſe malum. Vnde cùm quatuor ſint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum ſeu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4 Cambium ſiccum ſeu fictum, circa ea reſoluuntur.

I Licitum eſt Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contrà, quia hic ſunt iuſti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campſoris in numeranda pecunia, item

item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campſarijs quibuſuis ſit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cùm aurum uel alia moneta commoda, datur pro minuta & incommoda. *Lay l.3.t.4.c.19.n.4.*

II. Licitum eſt item Cambium per literas, cùm ſcilicet Campſor hìc v.g. Monaſterij prior accipit pecunias, quas poſtea literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per ſuos factores: quia hìc etiam ſunt iuſti tituli, ſcilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius aſſecuratio, tantundem enim facit, ac ſi Campſario pecuniam eius Francofurtum transferat ſine periculo. Minus tamen Campſor exigere debet; quàm ſi realiter tranſtuliſſet. *Laym. l.c. Bon. d.3.q.5.p.1. Nau. Leſs. &c.*

III. Item licitum eſt Cambium reale, cùm Campſor hic Monaſterij prior dat pecunias, ut per ſuos alibi eas recipiat è Campſario, qui alibi habet pecunias, ſed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij eſt item translationis & aſſecurationis; tantundem enim facit Campſor, ac ſi pecunias Campſarij abſenter ſiſteret hic præſentes, uel ut alij aiunt, ac ſi præſenti pecunia emeret abſentem, quæ vtiq; minus valet. *Lay l.c n.6. & 7. Bon. l.c.*

IV. Illicitum eſt Cambium fictum ſeu ſiccum, quod nihil aliud eſt quàm titulus lucrandi; vt v.g. Titius indigens pecunijs petit à Campſore ſibi dari 100. Campſor autem non aliter dat niſi Francofurti, v.g. uel alio loco diſtante ſoluendos, petitque ab eo pretium, quod ſolet dari pro locis ſimilibus. Titius ergò accipit, & tamen verè non cogitat reddere in iſtis locis, imò forſan nec habet illic correſpondentem, idq; conſtat Campſori, cõtractus hic eſt Cambium fictũ, ac reuera mutuum, ideoq; palliata vſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis Plura vide apud *Tol. l.5. c.52. Bõ. d.3. q.5 p.1.*

V. Quod attinet ad Cambium Francofurtenſe, in quo mercatores, dantes cambium ad proximas nundinas, quò magis eæ diſtant, eò plus exigunt, ſi ideò præcisè plus exigatur, quia ſolutio diutius differtur; uſura eſt; ſi autem ratione alterius tituli iuſti, v.g. lucri ceſſantis, cùm pecunia mercatorum ſit inſtrumentum lucrandi, quo ſi diutius carent, carent lucro, & quò longius eſt tempus eò plures cambium petunt, ideoque creſcit ualor pecuniæ, tunc lucrum eſt iuſtum, *Lay. l.c n.9.* ex *Mol. Leſs. &c.*

VI. Qui cambiendo, (uel aliter) pecuniam adulterinam accepit,

 ſiue

ſiue ex ignorantia, aut inaduertentia, non poteſt illam expendere: quia res uitioſa non poteſt tradi alteri, uitio non detecto *v.ſuprà de vendit.* Neq; ex eò quòd ipſe deceptus eſt, poteſt decipere alios, cùm actio quà deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat. *Bon.d.3.q.5.p.1.*ex *Azor.Sanch.&c.*

DVBIVM XI.

Quid Locatio, & Conductio?

Reſp. Eſt contractus; quo quis perſonam, uel rem aliquam mobilem, uel immobilem alteri ad tempus vtendam, uel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, ſeu penſionem conſtituta. Vtenda conceduntur v.g. elocata domus, equus, ſeruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Vnde conſiderata huius contractùs naturà, & iuris diſpoſitione *reſoluuntur ſequentes Caſus*.

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus diſſoluitur, & conductor liberatur.

II. Si abſque culpa conductoris, vſus uel fructus rei ceſſet, v.g. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, uel ob periculum peſtis (niſi tamen quoad hoc conſuetudo ſit contraria) aut belli tutam habitationem non præſtat, liberatur conductor à ſoluenda penſione pro tempore, quo non poteſt inhabitare, uel alia re conducta uti uel frui. vt *v.apud Lay. l.3.t.4.c.22.Leſs.l.2.c.24.d.1.&c.*

III. Seruo aut laboratori conducto non debetur ſtipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, niſi expenſæ modicæ: niſi tamen aliter ſit conuentum, aut conſuetudo ferat. *v Sà V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, uel infortunium, nihil remittitur colono de penſione: ſecùs ſi magna ſit clades. Quòd ſi tamen antecedentium uel ſequentium annorum fertilitate damnum compenſetur, non remittitur *Lay n.7.Leſſ.l.2.c.24 d.4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (ſecùs ſi ob induſtriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, poteſt colono penſio augeri. *Lay.n.8*

VI. Expenſas in rem conductam, quæ duraturæ ſunt. v.g. conſeruare ſarta tecta, tributa & onera publica præſtare, ad locatorem ſeu dominum ſpectat; niſi aliter conuentum ſit, aut conſuetudo ferat. *Lay l.c.n.4.*

VII. Si

VII.Si conductor in rem conductam neceſſarias, ſiue vtiles expenſas fecerit, poteſt eas de penſione detrahere, uel repetere à locatore; & dum non ſoluuntur, retinere rem conductam. *Lay.l.c.Mol.d.496.*

VIII.Etſi incendium plerumq; accidat culpâ inhabitantium, & ſic in dubio contra illos præſumptio ſit: quia tamen ſæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præſtare cogitur, hinc conductor abſoluendus eſt, niſi locator oſtendat culpam. *v.Lay.ſuprà n.6.&Dian.p.9 t.7.R.*51.vbi ex *Hun.& Berl.*docet, ſi conſtet accidiſſe culpâ certi & determinati alicuius de familia, iiſque circa officium ſuum deliquerit; v.g.ſtabularij,qui lumen malè cuſtodierit in ſtabulo,teneri patremfamilias, (niſi famulus iſte pro fideli,ac diligenti fuerit habitus) de damno: ſecus ſi culpa alterius: uel ſi non conſtet utrum caſu an culpa cuiuſquam acciderit.

IX.Si conductor domus v.g ante tempus velit emigrare, id quidem licet, poteſtque alteri locare; cæteroqui autem de penſione nihil ei remittitur.

X.Locator non poteſt ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, niſi in his caſibus: 1.Si penſionem non ſoluat; expectare tamen debet biennium, ſi vltra biennium res ſit conducta. 2. Si caſus improuiſus accidat, ob quem domus v.g.ipſi domino neceſſaria ſit. 3. Si rem locatam reficere neceſſe ſit, nec poſſit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè verſetur, v.g.deſtruat,uel abutatur,ut alendo ibi meretrices. *Lay n.9.*

XI.Succeſſor vniuerſalis, ſiue hæres,non poteſt ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem ſucceſſor, ut emptor,donatarius, legatarius; &c.non tenetur ſtare contractu locationis, uti neque conductor: niſi tamen aliter pactum ſit, v.g.ne res locata durante tempore locationis alienetur. *vid. Leſs.l.2.c.24.& Lay.l.3.t.4.c.22.*

DVBIVM XII.

De Contractu Emphyteuſis, Feudi, & Libelli?

Reſp.I. Emphyteuſis eſt cõtractus ſimilis locationis,in quo res immobilis, quæ culturâ poſſit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, uel non breuiùs ſaltem,quàm ad decennium: ita ut dominium eius directum,& poſſeſſio ciuilis maneat apud domi-

dominum, qui tendat in Emphyteuſim; dominium autem vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt uocant, ſeu penſionem domino ſoluat, quam ſi totam ſoluere negligat 26. annis continuis in Emphyteuſi Eccleſiaſtica (cum ſcilicet res eſt Eccleſiæ, uel pij loci) uel in ſeculari 36. annis, incidit ipſo iure in pœnam commiſſi, ut dominus eum expellere poſſit, etſi de ſolutione interpellatus non fuerit: licèt enim *Baro. & alij quidam* apud *Dia.p.8 t.7.R.36.* dicant: ſi per 30. uel 40. annos non ſoluerit, eum præſcribere immunitatem in futurum, id tamen *VVeſemb.* & *alij* 5. negant *v. l.c.* Porrò quid iuris ſit in hoc contractu, pendet ex conſuetudine locorum, quæ varia eſt, & ex ipſa conuentione contrahentium, quæ ſcripto inſtrumento concipi debet, ut ualeat *v. Lay.l. 3.t.4.c.23.Leſſ.l.2.c.24.d.8.*

Reſp II. Feudum eſt contractus ſimilis Emphyteuſi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis, proprietate retenta, ſub onere non quidem aliquid ſoluendi, ſed exhibendi fidelitatem, & obſequium perſonale directo domino. Quod ſi item non faciat Vaſallus (ſic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid perſolui debet in recognitionem dominij directi: ſed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteuſim. Porrò quid iuris ſit circa feuda, pendet item à locorum conſuetudine, quæ iuris communis ſunt. *v.l.c.*

Reſp. III. Contractus libellaticus, ſiue datio ad libellum dicitur, cùm Emphyteuta, uel feudatarius rem illam, quam in feudum, uel Emphyteuſim, accipit, ſimili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, ſi in decennium fiat, requiritur domini conſenſus) ita vt ſit quaſi ſubfeudum & ſubemphyteuſis. *Ita Leſſ.*

DVBIVM XIII.

Quid ſit Sponſio, & Ludus?

Reſp. Sponſio eſt contractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certantes, ſibi inuicem aliquid ſpondent, ut id eius ſit, qui ueritatem aſſecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel iſtam ciuitatem obſeſſam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur, 1. vt fiat ſuper re dubia. 2. ut ſit æqualitas in re, quæ ſpondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius euentus

in utro-

in vtroque. 4. vt vterque eodem ſenſu accipiat id, de quo certatur. *Mol. Leſs. C. Lugo d. 36. ſ. 6.*

Ludus verò eſt contractus, quo ludentes inter ſe paciſcuntur, vt uictori cedat, quod uterque depoſuit Hi contractus iure naturæ liciti ſunt, modò debitæ conditiones adſint, & aliunde non interueniat ſcandalum, aut iuſta prohibitio, aut iniquitas ſe miſceat, nec peccati ſit occaſio. Quia ſicut quiuis ſuæ rei dominus poteſt alteri eam donare abſolutè, ſic etiam ſub aliqua conditione, ſiue ea fortuita ſit, ſiue ex induſtria pendeat. *Leſs. c. 26. dub 1. Bon. d. 2 q. 3. p. 1.* Vnde reſolues:

I. Qui rei dominus non eſt, aut alienare eam non poteſt, non poteſt etiam de ea ludere, aut deponere, eſt ſic deberet reſtituere, qui lucratus eſſet à religioſo, & filiofamilias, non potente alienare. *Lay. l. 3. t. 4. c. 21 num 5.*

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioſo ait *Nau.* apud *Leſs. l. c. d. 1.*) alatur in diſtanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid inſumere in honeſtum luſum, v.g. 5. ex 100 quia talis communiter præſumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus, Leſs. l. c. Laym. &c.* Ac præterea poteſt, etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens cenſeatur tacitam facultatem dare. *Laym. l. c. Bon. de reſt. d. 1. q. 3. p. 2. num. 10. & ſeq.*

III. Tenetur reſtituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum, vt v.g. ſi ſimularet ſe planè ignarum luſus, & ſic alterum multò imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluiſſet; aut ſi conuitijs laceſſeret, ad quæ vitanda alter conſenſiſſet in luſum, aliàs non conſenſurus. *Mol. d. 517. Laym. l. c. Bon d. 2. q 3 p. 2. n. 3.*

IV. Si in re quæ ſpondetur, ſit inæqualitas, & hæc alteri parti (v.g. cuius pecunia maior eſt) ſit nota, iſque nihilominus ſpondere velit, valet contractus probabiliter: quia ſcienti & volenti non fit iniuria, vt dicit *Nau. Med. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo d. 31 ſ. 6. nu. 81.* ex *Molin. Leſs. & Bon.* Si autem ignota ſit, non poteſt alter lucrari: quia non eſt æqualis conditio vtriuſque, & alter nulli ſe exponit periculo. *v. Azor p. 3. l. 5 c. 25. q. 7. Bon. d. 5. q 3. p. 2. q. 36. nu. 3. Salas de Ludo dub. 13. nu. 3. Eſcob. & C. Lugo. l. c.*

V. Per

V. Per ſe quidem, & iure naturæ licita eſt etiam ſponſio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet; v. g. Petrum intra annum moriturum;(etſi enim detur occaſio optādi, uel machinandi mortem Petro, id eſt per accidens, poteſtque idem periculum eſſe in cenſu vitalitio) iure tamen humano ſæpe prohibetur. *C. Lugo. l. c. n.* 74.

VI. Etſi ſponſio cum conditione illicita; v. g. plus altero potaturum, ſit illicita; quia inducit ad peccatum: quod tamen eâ lucratus es, non teneris reſtituere *Sanch. Lugo Dian. p. 7. t. 9. R. 69.*

VII. Probabile eſt, quod docet *Mol. &c.* dum quis minis uel conuitijs, ad luſum inductus eſt, & perdit, victorem non teneri reſtituere; quia talis abſolutè voluntariè luſit. *Bon. l. c.* ex *Mol. & Gar.* contra *Azor. Leſſ. Reg. Fill. &c. communiter.*

VIII. Communior ſententia eſt, teneri reſtituere, qui luſit uel certanit certò præſciens ſe victurum eſſe. Contrarium tamen, nempe, non teneri, dummodò dolus abfuerit, tenet *Tol. & Sà V. Contractus*, quia non tenetur quis ex iuſtitia ſuam peritiam uel ſcientiam aduerſario declarare; ſed is ſuæ temeritati imputet, quod auſus fuerit, cum eo deponere; cuius ſcientiam non notat. *v. Bon. l. c. nu. 4. Dian. p. 7. t. 9 R. 62.*

IX. Non tenetur reſtituere, qui utitur aſtutijs illis, quas regulæ luſus, & conſuetudo recepta patitur; cùm uterque ſciat, tales aſtutias eſſe ſolitas, & ſic tacitè in illas liberè conſentiat. *Azor. Fill. Leſs. Bon. l. c. p. 2. num.* 2. v. g. 1. ſi potiores chartas habens, & ſecurus de victoria, augeat ſponſionem, uel ſimulet metum, ut aduerſarius augeat. 2. Si ſciens ſe inferiores chartas habere, diſſimulet, augeatque ſponſionem, ut ſic relinquatur ſibi quod erat appoſitum. *Lugo, Sanch. Sal. Dian. p. 7. t. 9. R.* 43. 3. Si inſpiciat chartas alterius, ex ſola ipſius negligentia, & abſque fraude, ſecus ſi ita ſe collocet, vt poſſit videre; uel ſi alium conſtituat à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo diſcat noſſe inter ludendum, quas antè non ſignarat, nec nouerat. *Trul. Sanch. Lugo, Dian. p. 4. t. 9. R. 50 & 52.*

X. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi ſolitis, uel colludenti ignotis; v. g. ſuffuratur charta, uel ſignis à tergo notat, uel utitur notatis, aut ijs quas antè nouit, ignorante ſocio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur reſtituere non tantum lucrum, ſed etiam quantum alteri ualebat ſpes lucrādi; imò etiam

collu-

colludenti. *Regin. Amic. Trul. Dian. l. c. R.* 48. *v. etiam p.* 4. *t.* 4. *R.* 75. & *Bon. de reſt. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

XI. Si ludens habeat animum non ſoluendi, uel ſi perdat, repetendi, non poteſt lucrari, atque adeò nec retinere, quod eſt lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret. *Leſs. l. c. d.* 5. *n.* 31 *Regin. n.* 388. *Bonac. l. c.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos ſe luſibus tradunt, cùm ſciant in grauia ſe inde peccata labi, aut impotentes reddi ad ſoluenda debita, uel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trul. o.* 27. *d.* 1.

XIII. Peccat item ludens, ſi luſus lege poſitiuâ ſit prohibitus, ut luſus alearum, & ſimiles, qui magis in fortunâ & caſu, quàm induſtriâ fundantur. At Laicis ratione circumſtantiarum ſub veniali, Clericis ſub mortali probibentur. *Leſſ. l.* 2. *c.* 26 *nu.* 6. Intellige, ſi Clericus crebrò, perque longum tempus luſerit; non autem ſi per breue tempus, & causâ recreationis, & abſit ſcandalum: quia Canones id prohibentes non uidentur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, ut habet *Leſs. dub.* 1. *Lay. l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *num.* 1. Notat autem *Dia. p.* 7. *t* 9. *R.* 2. & 3. ex *Lugo*, *Dicaſt. Amico*, *Trul. &c.* prædictis legibus per contrariam conſuetudinem ita derogatum eſſe, ut non tantum Laicus, ſed etiam Clericus non peccet; ſi principaliter pro recreatione, & ſimul pro lucro moderato ludat chartis, uel aleris. In Religioſis tamen (apud quos diſciplina regularis viget) vti & Epiſcopis, à peccato graui excuſari vix poſſe *Ibid. R.* 4. ex *Mol. Dicaſt. Lugo. &c.* etſi *Sanch.* conetur excuſare, ſi vrgeat neceſſitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum; vel ſi parum ludat ob ſolam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali uetito lucratus fuerit, iuxta ſententiam probabiliorem non tenetur ad reſtitutionem ante iudicis ſententiam: quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquiſitionem dominij, ſed tantùm concedunt, ut poſſit repeti. An verò qui tali luſu perdidit, teneatur poſtea adhuc ſoluere, alij negant, vt *Leſs. hic dub.* 5. *Mol Reg. Fill. &c.* alij affirmant, ut *Azor. Rebel. Val. &c.* apud *Bon. l. c. p.* 3. *nu.* 2. *v. Dia. p.* 2. *t.* 17. *R.* 8. & *p.* 7. *t.* 9. *R.* 21.

XV. Ludere pro pſalmo, uel oratione Dominica recitanda, nō eſt peccatum, nec irreuerentia. *Nau Reb. Sanc. Dia. p.* 7. *t.* 9. *R.* 1.

DV.

D V B I V M XIV.

Quid ſit Contractus Societatis?

Reſp. Is eſt, cùm aliqui inter ſe conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, ſiue fructiferis, vt pecuniâ, animalibus, induſtriâ labore, &c commune aliquod lucrum faciunt; quod vti & damnum, pro ratione, & ratâ cuiuſque diuidunt inter ſe. *v. Leſſ. Lay. c. 20. Bon. q. 6. p. 1.* Vnde ſpectando id, quod ratio & iuſtitia naturæ hic requirit, *reſoluuntur hi Caſus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam ſuam, quàm qui vel pecuniam, vel operam ſolam.

II. Capitale ſeu ſors, quam quiuis contribuit, ſi pereat caſu, uel culpâ ſociorum leuiſſimâ, contribuenti perit. Vbi diſcrimen eſt inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo ſors data alienatur & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde ſolius periculum ac damnum eſt, ſi caſu pereat; in ſocietate autem, qui ſortem confert, eam non omninò alienat à ſe: & ſicuti commodum ac lucrum ad eum ſpectat, ſic etiam periculum & damnum. *Bon. l. c.*

III Poteſt tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iuſtè ſeruet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum percipiat, ſi nimirum ad contractum ſocietatis adiungantur duo alij aſſecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Laym.* In is ſocietatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos v. g. ſpes eſt, quòd is quotannis lucraturus ſit 300. cuius lucri dimidium v. g. iure ſocietatis tibi debetur vnà cum ſorte; ſed quia ad te quoque pertinere deberet eiuſdem ſortis periculum, vt ipſe id periculum in ſe ſuſcipiat, & tibi ſortem aſſecuret, in huius oneris compenſationem; relinquis ei maiorem partem lucri ſperati, ut ſcilicet duas partes lucri ad ipſum, & tertia ad te pertineat. Et rurſus, quia ſpes lucri huius incerta eſt, ideo adhuc partem hanc lucri ſperati, nempe 100. florenos in ſpe vendis etiam eidem 50. uel 60. v. g annuis certis; & in re, & ſic tandem id lucrum facis, & ſortem ſeruas indemnem. *v. Lay. & Bon. ll. cc.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè, & licitè inſtituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipſa, quæ alteri paſcenda & nutrienda traduntur, quàm emolumenta & fructus: ipſaque detrimenta & damna danti & accipienti communia ſint: interdum

dum uerò ita, vt pecorum dominium, ideòque etiam periculum, ſiue caſus fortuitus, ſpectet ad ſolum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumque. *v. Leſs. hic, & Lay. l. 3. t. 4. c. 20.*

DVBIVM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fideiuſſio?

Reſp. I. Contractus Aſſecurationis eſt, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe uel gratis, uel pro certo pretio, ad eam compenſandam, ſi perierit. Quòd ſi gratis fiat, eſt gratuita promiſſio: ſi pretio, eſt quaſi emptio, quâ aſſecurans vendit ſuam obligationem, præſtandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iuſtitiam requiritur, vt euentus rei ſit incertus vtrique ſaltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non ſeruaretur æqualitas. *Leſs. Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Leſs. l. 2. c. 28. dub. 4. num. 24.* Vnde reſolues.

I. Si aſſecurans certus ſit rem eſſe in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur reſtituere. *Ibid. Bon. d. 3. q. 9. p. 3.*

II. Si res nondum eſt in tuto, etſi priuatâ ſcientiâ ſciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, dicit *Leſs. l. c. n. 27.* Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æſtimatur: & cauſæ occultæ, quæ periculū minuunt, non minuunt communem æſtimationem. Verùm id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3. & C. Lugo. d. 31. ſ. 7.* rectiùs negant.

III. Si cupiens rem ſuam aſſecurari, certò ſciat eam iam periiſſe, non poteſt paciſci de eius aſſecuratione. *v. Leſs. l. c. n. 25.*

Reſp. II. Fideiuſſio eſt contractus, quo quis alienam obligationem ſuſcipit implendam, ſi debitor principalis non ſoluerit. Ita commun. Doct. Vnde reſolues.

I. Pro fideiuſſione licet accipere pretium, etſi nullum periculum timeatur; quia ex ſe pretio eſt æſtimabilis. *Nauar. Azor. p. 3. l. 11. c. 22. d. 5. Fill. num. 159.*

II. Mulieres ex fideiuſſione (ſaltem ſi iuramentum abſit, & inſtrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, niſi quatenus ſoluere commodè poſſunt, vt non egeant. *v. Lay. Bon. q. 9. p. 2. Leſs. l. 2. c. 28.*

III. Fideiuſſor non obligatur plus, quàm principalis, & huius obligatio ſi ſit inualida, erit etiam fideiuſſoris. *C. Lugo, & c. commun.*

IV. Fi-

IV. Fideiuſſor regulariter non poteſt conueniri, niſi factâ excuſſione principalis debitoris conſtet ipſum non eſſe ſoluendo. *Azor. l.c. Fill. n.* 153.

V. Debitor tenetur de omni damno ſuâ culpâ accedente fideiuſſori, &c. *v. Azor. d.* 10. *Bon.*

VI. Ex fideiuſſione Religioſi propria authoritate factâ, monaſterium non obligatur, niſi quatenus in eius utilitatem uerſum eſt. *v. Leſs. c.* 28. *& Lay. c.* 29. *nu.* 7.

VII. Qui fideiuſſit pro reo, cui periculum capitis impendebat, ſi hic aufugit, non eſt eius loco plectendus; quia non præſumitur ſic ſe obligare; imò nec poteſt, cùm non ſit dominus vitæ. *Sylu. Bon. Leſſ. d.* 7. *n.* 41.

VIII. Si debitor ſua culpâ non ſoluit, tenetur fideiuſſori, qui pro ipſo ſoluit non tantùm ipſum debitum, ſed etiam damna & expenſas omnes compenſare. Si verò ſine ſua culpa, v.g. ob impotentiam non ſoluit, ad ſolum debitum uidetur teneri. *Azor. Syln. Sa, Bon. Trul. c.* 26. *d.* 2.

DVBIVM XVI.

Quid ſit Pignus, & Hypotheca?

Reſp. Pignus eſt contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem uel immobilem, vt ſi pro debito obligata, ex eaque ſolutio peti poſſit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipſa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè ſit rei mobilis; illa immobilis. *Mol. Fill. Bon. q.* 10. *p.* 1. Vnde reſolues:

I. Pignore non licet uti contra voluntatem domini: quia eſt res aliena, ad ſecuritatem tantùm, & non ad vſum tradita. *Bon. l.c.* ex *Mol. Reg. &c.* Si autem utatur v.g. equo uel agro, debet valorem uſus (vti & fructus omnes, ſi ſit res ex ſe fructifera) cōputare in ſortem, deductis expenſis, quia alioqui committet vſuram, cùm res domino ſuo fructificet. *Nau. Bon. Trul. c.* 26. *d.* 2.

II. Non poſſunt oppignorari, quæ non poſſunt uendi, v.g. Eccleſiæ. *Mol d.* 530. *Leſſ. l.* 2. *c.* 28. *d.* 3. *Bon. l.c.*

III. Immobilia, uti & mobilia pretioſa, cultui diuino dicata, v.g. calices, caſulæ, &c. non poſſunt oppignorari, niſi in neceſſitate; quia tunc etiam vendi poſſunt, vt Eccleſia, & indigentibus ſubueniatur. *v. Nau. c.* 17. *Leſſ. Bon. l.c.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, poteſt illud alteri oppi-

oppignorare, ſed non pro maiore quantitate. Neq; poteſt vendere debitore non ſoluente; niſi poſt biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, poſſe vendere poſt trinam monitionem. *v. Lay. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. nu. 9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, ſeu in hypothecam dare pluribus, niſi ſit ſufficiens ad ſoluendum omnibus, vel poſteriores de priore hypotheca admoneantur. *Azor. Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trul. c. 26. d. 4.*

Quæres. Quid ſit contractus Antichriſeos, germanicè *eins Pfandtſchafft?*

Reſp. Is eſt, cùm in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v.g. agro, ac fructus inde tā diu lucretur, donec debitū ipſi reſtituatur. Vnde circa hūc ex ſupradictis reſolu.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. Sotum, &c.* (contra quoſdam Iuriſtas) eſſe vſurarius; quia creditor vltra ſortem aliquid lucratur, cauſa ſolius mutui, quæ eſt vſura. *v. Lay. l. 3. t. 4. c. 16. n. 17.*

II. Poſſunt tamen interuenire tituli iuſti lucrandi fructus ex pignore, ſine diminutione ſortis vt ſi v.g. fructus ex hypotheca percepti non ſuperent quantitatem penſionis, quæ iure censùs ſuper eadem conſtituti exigi poteſt, cum pacto redhibitionis, vt ſuprà dictum eſt de cenſibus: aut ſi alioquin lucrum ceſſet, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, paſcua, officia, &c. in antichriſin habent. *v. Lay. l. c. & Binsfeld. de vſuris. Mol. Leſs. &c.*

CAPVT IV.

De Tutela & Teſtamentis.

DVBIVM I.

Quid ſit Tutela, & Curatela?

Reſp. Sunt quaſi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cuiuſcunq; ſexùs, qui uel parente carent, vel ſub eius poteſtate conſtituti non ſunt, obligatur ex iuſtitia, perinde ac ſi ex contractu ea obligatio ſuſcepta fuiſſet; ſupplente nimirum, lege uel magiſtratu vim contractùs. Differunt Tutor, & Curator, quòd Tutor ſolum datur impuberibus, etiā inuitis: & principaliter datur perſonis, vt curet earum educationem & inſtitutionem; ſecundariò verò datur etiā bonis

illius reſpectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, poſt annos expletos pubertatis, vſq; ad annum 25. completum: nec communi iure datur inuitis, niſi in certis caſibus; & datur principaliter rebus Minorum, ſecundariò perſonis. Vnde pro directione in foro conſcientiæ, ex iure tum naturali, tum poſitiuo communi reſolues ex *Lay & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.*

I. Tutores ſiue ſint teſtamentarij, hoc eſt, relicti ex teſtamento, aut codicillo patris, ſiue ſint datiui, hoc eſt, conſtituti à Iudice, aut Magiſtratu; ſiue ſint legitimi, hoc eſt præſcripti a lege, (qualis præ cæteris eſt mater, ſi velit, & promittat ſe non tranſituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; dein auia, & conſanguinei proximiores idonei) tenentur vti & curatores, iurare, ſe fideliter officium ſuum facturos, ac fideiuſſorem dare, rem Minoris ſaluam & integram reſtituendam; & vniuerſim tacitè omnia eorum bona ſunt hypothecata Minori; ita ut ad quemcunque peruenerint, poſſit illa Minor ſibi vendicare, vt ſibi ſatisfiat, ſi quid illorum culpa eſt paſſus. *v. Tan. l. c. Lay. l. 3. t. 4. c. 9. Bon. l. c.*

II. Bona Minorum tenetur tutor, uel curator adminiſtrare eà curà, quam diligens paterfamilias proprijs ſuis rebus adhiberet, tam impediendo & præcauendo damna, quàm procurando commoda; & lucra Minoris: alioqui damnum & defectus congrui lucri ipſi imputabitur, & tenebitur etiam in conſcientia ad reſtitutionem. *v. ſuprà l. 2. t. 3. c. 2. d 3. R. 6.*

III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretioſa, quæ poſſunt ſeruari, non poſſunt alienari, ſaltem ſine Iudicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & perſonis ei ſubiectis, nihil licet emere, ſiue per ſe, ſiue per alium, ex ullis bonis Minoris, quamdiu illi tales ſunt, niſi cum authoritate Iudicis, aut cùm eius decreto bona pupillorum publicè, per iuratum uenditorem omnibus venalia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non poteſt Minor remittere, uel renunciare hæreditati, legatis, fideicommiſſis, alijſq; iuribus ſibi acquiſitis. Si tamen religionem ingreſſus ſit; poteſt bona alienare; quia moritur quaſi.

VI. Pupillus dum infans eſt, hoc eſt, minor ſeptennio, vel infantiæ proximus (ita ut ſi maſculus eſt, non expleuerit annum deci-

decimum cum dimidio; ſi fœmina, nonum cum dimidio) nihil per ſe efficere poteſt, quo vllo modo uel alteri obligetur, vel alium ſibi obliget, at pubertati proximus: obligare quidem ſibi poteſt alium, ſed non ſe alteri, ſaltem ciuiliter. *Sanch. d.* 38. *Leſſ. l.* 2. *c.* 17. *n.* 61 *Lay. c.* 9 *n.* 7.

VII. Eadem eſt ratio Minoris, ſi curatorem habeat: quem ſi ſemel ſuſceperit, tenetur illi ſubeſſe iure communi vſque ad annum 25. expletum: & ſi litem habeat, tenetur ad eam ſumere curatorem, exceptis tamen cauſis ſpiritualibus. Quòd ſi curatore careat, valent acta per illos, ita tamen vt ſi læſi ſint, reſtituantur in integrum. *v. Auth. citt. & Bon. d.* 3. *q.* 5. *p. vlt.*

VIII. Etſi minores ſine Curatorum authoritate donare non poſſint, niſi quæ eius conditionis adoleſcentes donare ſolent, (in ijs enim præſumitur tacitus conſenſus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur reſtituere, niſi repetantur legitimè; quia probabile eſt valere naturaliter, tametſi non ciuiliter. *Mol. Lugo Trul. Dia. p.* 8 *t.* 6. *R.* 4. *&* 7.

IX. Tenentur Curatores, & Tutores ſingulis annis adminiſtrationis rationem reddere: vbi ſi quis deſes aut noxius reperiatur, amouendus eſt, impoſità ſatisfactione, aliuſq; ſubrogandus.

X. Si Tutor uel Curator, poſt rationes officij redditas, fidelis deprehenſus fuerit, debetur ei præmium: quòd quibuſdam locis eſt viceſima pars redituum bonorum omnium minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non poſſint eſſe Tutores & Curatores, & qui à tutela & curatela excuſentur, ne ijs imponi poſſint, v. g. habentes quinque filios ſuperſtites, pauperes, &c. v. apud *Tann. l. c. & Sà V. Minor*, vbi ſic habet: *Tutor non poteſt eſse iunior* 25 *annis, niſi fortè mater; nec religioſus, nec fœmina, niſi mater aut auia, (& vxor caſu antè dicto) nec Clericus in ſacris, ſi non velit, nec Epiſcopus niſi miſerabilium perſonarum. Horum verò tutelam ſuſcipere tenentur & Epiſcopi, & Clerici, & Religioſi, quod ego inquit, de religioſis vniuerſim non admitto. v. Lay. l. c.*

XII. Si Tutor, & Curator, cùm tenerentur negotiari, omiſerunt, poſſunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100 *Sà V. Curator* vide etiam *Nau. c.* 25. Plura vide ſuprà *lib.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 3.

D V B I V M II.

Quid & quotuplex ſit Teſtamentum?

Reſp. I. Teſtamentum eſt voluntatis iuſta ſententia, de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult, cùm directa hæredis inſtitutione. Quod additur, vt diſtinguatur à reliquis vltimis voluntatibus, nam differt à legato, ſeu fideicommiſſo partiali: quod hoc ſit donatio quædã à defuncto relicta, & ab hærede præſtãda: à codicillo verò differt, quia codicillus eſt quaſi teſtamentũ imperfectũ, & non fit ad inſtituendũ hæredẽ, niſi ex priuilegio, v.g. in militia; ſed ad aliquid in teſtamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, uel ad legata inſtituenda. *v. Lay. l 3 t. 5. c. 1. & ſeq. Tann. tom. 3. d. 4 q. 8. Leſſ. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.*

Reſp. II. Teſtamentum eſt duplex. I. In ſcriptis, ſeu clauſum: quod teſtamentum teſtator, ſiue ſua, ſine alterius manu ſcriptum, ſeptem teſtibus idoneis, non defectuoſis, non cæcis, non ſurdis, mutis, nec furioſis, prodigis, infantibus, religioſis, cognatis, qui in teſtatoris poteſtate ſunt; (quibus adde ipſum hæredem, & qui in eius ſunt poteſtate;) ſed maſculis puperibus, liberis, ad id rogatis; & vocatis, coram offert, profitendo id eſſe ſuum teſtamentum: tum, ſi poſſit, manu ſua ſubſcribit, alioqui octauus pro eo teſtis: dein omnes & ſinguli ſeptem teſtes eodem tempore ſubſcribunt, ſi poſſint, per ſe ipſos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes ſigillo conſignant. *Laym. l c. Bon. d. 3. q. 17. p. 1* II. Nuncupatiuum, quod minorem ſolemnitatem requirit, ſcilicet tantùm, vt ſeptem teſtes idonei ſupra dicti conuocati audiant, & intelligant teſtatoris voluntatem, coram eis ſcripto, vel voce articulata prolatam. Etſi verò talis nuncupatio coram teſtibus, à Notario in ſcriptum communiter redigi ſoleat, id ſit, non ad actùs, ſubſtantiam ſeruandam, ſed ad meliorem probationem, & ſecuritatem, ſi teſtes decedant vel inidonei reddantur. Si autem teſtamentum careat ſolemnitate debita, dubiteturque, vtrum teſtator voluerit conficere clauſum, an apertum, valet vt nuncupatiuum; hæc enim præſumitur teſtatoris uoluntas, ne actus omninò corruat. *Sanch. l. 4. conſ. Lugo t. 2. de iuſt. d. 24. Bardi. d. 6. q. 10. §. 1.*

Porrò præter has ſolemnitates iure communi requiſitas, aliæ ſunt partialium locorum, quas in ſingulis locis norunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An Teſtamentum ſit ualidum cui deſunt ſolemnitates à iure ciuili requiſitæ?

Reſp. Si Teſtamentum factum ſit ad cauſas pias, etiam in foro externo eas non requiri, ſed ſufficere eas, quæ ſunt iuris gentium, ſcilicet duo teſtes: in foro autem conſcientiæ, ſuppoſita poteſtate diſponentis, ſufficere ſcripturam, nutùm, vel aliud ſignum teſtatoris, abſq; ullo teſte. Quòd ſi tamen manus teſtatoris non extet, requiruntur duo teſtes in foro externo, inter quos etiam fœmina eſſe poteſt. *Couar.& aly* 12.*Dian. p.7.t.6 R.* 16. Item Confeſſarius uel Parochus eſſe poteſt, licèt legata ſint pro ſua Eccleſia; idque ad hoc tantùm, vt voluntas teſtatoris probari poſſit, & Iudex pro ea ſententiam ferat. *vid. Leſs. & C. Lugo t 2.d.22.ſect.9.* ubi etiam probat, in tali teſtamento ad pias cauſas non eſſe neceſſariam hæredis inſtitutionem. Ac licèt morte interueniente, non fuerit abſolutum, valet tamen quoad legata pia in eo iam expreſſa. *Mald Laym. Dian.p.5.t.3. R.*126. An autem tale teſtamentum ad cauſas pias principaliter factum ſi ſolemnitates deſint, valeat quoad legata profana controuertitur. Negat *Bon.& Lugo* Affirmat *Con.Sa Leſſ.Vill.Sanch.Barb. Trul c.*18.*d.*4.*Dia.p.*7.*t.*6.*R* 4. Deniq; teſtamentum ad pias cauſas, non ſolemne reuocat aliud ſolemne, etſi huius mentionem non faciat *Mol.&c. Dia p.7.t.6.R.*25.26. idque etiamſi prius etiam fuerit ad cauſas pias. *Mol.& aly* 6. licèt hoc poſterius quidam negent. *v.l c.R.*26.27.

Reſp. II. Si teſtamentum factum eſt ad cauſas non pias, hominibus ruſticanis quinque teſtes ſufficiunt, ſi plures haberi nequeant: nec ſubſcriptione opus erit, ſi literati non ſint. *Lay. l.c.c.*2.*n.*16 *Bon.l.c.p.*5.*n.*4.

Reſp.III. Tempore peſtis, non requiruntur ſeptem teſtes ſimul congregati ad teſtamenti ſubſcriptionem, ſed ſufficit, ſi ſinguli ſeparatim adhibeantur. Adde, æquitatem poſtulare, vt quando teſtis, vel Notarius haberi non poſſunt, vltimę voluntates validę pronuncientur, ſi de voluntate defuncti liquidò conſtet. Hinc in Camera Imperiali valet teſtamentũ peſte valdè graſſante, conditũ corã duobus, vel tribus teſtibus, inter quos Confeſſarius eſſe poteſt. Atq; hæc vera ſunt ſecundùm ius commune Cæſareum, ſecluſis ſpecialibus locorum ſtatutis. Nam Venetijs, v.g.& Viennæ, duo teſtęs ad teſtamentum ſufficiunt. *v.Laym.loc.cit cap.*2.

Imò abſolutè loquendo tempore peſtis ſufficere ſolemnitates iuris gentium, atq; adeò tres uel duos teſtes, docet *Dian. p. 7. t. 6. R. 34.* ex *Sà, Lay. &c.* atque inter eos eſſe poſſe fœminam, & Notarium ipſum, (tametſi non ſit immatriculatus) modò non ſit conſanguineus, uel affinis defuncti *R. 36.* ex *Menoch. &c.* nec opus eſſe ut ſint rogati, uel audiant vocem teſtantis (etſi hoc quidam requirant) modò eum videant. *R* 37. & 38. neq; inualidari licèt ægrotus conualeſcat. *R. 39.* ex *alijs* 8. Denique ſi Parochus ſcribat coram vnico teſte, habere vim teſtamenti ſaltem nuncupatiui, dicit *Mola. & Marc.* cum *Dia. l. c. R.* 34. & 41. v etiam *p. 5. t. 3. R. 123.*

Reſp. IV. Etſi probabilis, & ſecura ſententia ſit *Cou. Bon. d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. & *aliorum*, teſtamentum factum ad cauſas non pias, ſine ſolemnitatibus iure requiſitis, inualidum eſſe in foro conſcientiæ, præterquam quoad legata pia: *Mol. Lugo. V. aſq. Sanch. Dia. p. 7. t. 6. R.* 3. contra *Barb.* ita ut hæres per illud Inſtitutus, & legatarius, teneantur ad reſtitutionem hæredib. ab inteſtato; contrarium tamen verius eſt, ideoque licitè retinetur, quod tali teſtamento poſſidetur. Ratio, quia illę ſolemnitates tantùm requiruntur ad cauendam deceptionē, & ad fidem in foro externo faciendam. *Leſſ. l. 2. c. 19. d.* 3. *C. Lugo d.* 22. *ſ. 9.* Vnde ſecundùm hanc poſteriorem ſententiam *reſoluess ſequentia.*

I. Hæres ab inteſtato, ſi ſciat voluntatē defuncti, tenetur reſtituere hæreditatē, & ſoluere legata ijs, quib. teſtamento minùs ſolemni, aut ex voluntate eius debentur. *Mol. Leſ.* contra *Bō. l. c.*

II Si dubius ſit de volūtate teſtatoris, debet cū illis componere, pro ratione dubij: quia cum nec ipſe, nec alij cęperint adhuc poſſidere bona fide, in dubio par eſt eorum conditio, *v. Bon. l. c.*

III Si hæres ab inteſtato retineat hæreditatem, & legata, poſſunt illi, quib. aliquid per tale teſtamentum erat relictum, vti occulta compenſatione: quia reuera res illę erant ipſorū *v. Bon. l. c.*

IV. Si hæres ab inteſtato fateatur, mentem teſtatoris fuiſſe, vt hæreditatem nomine fideicommiſſi alteri traderet, vel legatum aliquod ſolueret; aut ſi oblato iuramento iurare noluerit, cogendus eſt, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & ſoluere legatum.

V. Ob eandem cauſam idem dicendum eſt, ſi fateatur voluntatem teſtatoris fuiſſe, vt hæreditas, non vt fideicommiſſum, ſed

imme-

immediatè perueniret ad alium: quia non eſt recurrendum ad fidem teſt. um, vel ad iuris ſubtilitatem, quando is, cuius intereſt, ipſe confitetur teſtatoris voluntatem. *v. Leſſ. & Card. de Lug. l. c.*

Reſp. V. Etſi probabile ſit Clericorum & Nouitiorum teſtamenta facta ad cauſas non pias ſine ſolemnitatibus iuris non valere, *Mol. & alij* 3. cùm tamen contrarium etiam ſit probabile. *Suar &c.* poteſt hæres ex tali teſtamento hæreditatem adire pro foro conſcientiæ. *Dia. p. 9. t. 9. R. 16.*

Reſp. VI. Milites huius temporis gaudent iiſdem priuilegijs teſtandi, quibus olim, dummodo in caſtris (vel in propinquo ex cauſa legitima) verſentur. *Dia. p. 7. t. 6. R. 42. & ſeq.* ex *alijs* 15. cō. tra *Baldum, &c.* atq; adeò ſufficiunt i js duo teſtes (licèt probabiliter nec hi requirantur. *R. 45.*) etiam non rogati. *R. 46. & alij* 4. contra *Mol. Lugo &c.* etiam aliàs inidonei, modò non ſint impuberes nec cœci, uel ſerui. *R 47 Lugo, Vaſq. &c.* Neq; opus eſt eorum ſubſcriptionem, vel ſignorum appoſitione, uel vt ſint in conſpectu teſtatoris. *Ibi.* Imò miles iure militari (quo præſumitur eſſe teſtatus in dubio) poteſt teſtari ſolo nutu. *R. 49.* Poteſt etiam plura ſimul teſtamenta valida facere, vel pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus decedere, *R* 53. & 55. Valetq; eius teſtamentum etiam poſt miſſionem honeſtam: ſed non vltra annum. *Mol. Lugo, &c. R. 61.* Deniqùe poſſunt milites ſupradicto modo teſtari, tametſi ſint ſurdi, & muti: (ſaltem ſi in caſtris auditum & vocem amiſerint.) *Dia. R. 48. 49. & 59.* ex *alijs.*

DVBIVM III.

De renunciatione hæreditatum.

Reſp I. Renunciatio futuræ hæreditatis, niſi iuramento firmetur nullius roboris eſt. Ratio, quia ita iure cautum eſt, propter bonum publicum. Excipe 1. Niſi quis in ipſo teſtandi actu renunciet iuri ſucceſſionis, vel poſt teſtamentum conditum, in quo præteritus eſt, præteritionem ſui approbet. 2. Niſi hæres neceſſarius, poſt debitam ſibi portionem integram à patre acceptā, reliquæ hæreditati renunciet; qui tamen, ſi bona patris poſtea augeātur, legitimā eorum portionem poteſt exigere. *Ita Lay c 7.*

Reſp. II. Renunciatio hæreditatis cùm odioſa ſit, & contra ius commune, ſtrictę interpretationis eſſe debet. *Vnde reſolues Caſus ſeq.*

1. Non obſtat renunciatio hæreditatis, etiā iurata à filio facta,

quò minus ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, poſſit inſtitui hæres. *Mol. Sanch.l.7.c.7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo, ante patrem is qui renunciauit, in prima hæreditate ſuccedere poteſt, imò etiam inſtitui debet, quia cauſa renunciationis ceſſauit, *Mol.d.579.n.19.*

III. Filius poſt iuratam renunciationem, nihilominus ſuccedere poteſt in ijs bonis, quæ pater ad ſecundas nuptias tranſiens, liberis ex priore matrimonio ſuſceptis relinquere cogitur. Ratio, quia in his filius non ſuccedit iure ſanguinis, cui renunciauit; ſed propter ciuiles Conſtitutiones, & fauores. *Mol.n.21.*

IV. Etſi filiam accipiens dotem à patre, dicat, ſe ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud eſt inualidum; eoque non obſtante, poteſt poſtea petere complementum legitimæ portionis ſuæ. Ex *L. pactum dotale Cod. de colla'. L. ſi quando Cod. de pactis*, & *cap. Quamuis pactum de pactis. 6. Mol. Sanch.l.6.conſ. Lugo Reſp. mor.l.6.d.24.*

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantq; eam coactionem, vel fraude ſeu dolo, ad renunciandum legitimæ, non ſunt in conſcientia tuti, ſed tenentur illi reſtituere libertatem. *Sanch.l.4.de mat.d.9. Lug.l.c.* Ac licèt filia, ſi renunciationem iuramento firmauerit, eam ſeruare teneatur, ſi tamen dolus vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniuſtè extorti petere; eâque obtentâ non tenebitur pacto, quod ex iniuſta coactione proceſſit. *v. Sanch.l.3.mor.cap. 12. Lugo to.2. de iuſt. d.22.ſ.8. & reſp. mor.l.6.d.24.*

Reſp. III. Omne pactum, uel donatione, de alterius viuentis hæreditate, ipſo iure irrita eſt: v.g. irritum eſt pactum, quo Titius hæreditatem, quam ſperat à Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio quia tales pactiones odioſæ ſunt, & plenæ periculis, ob inſidias, quæ parantur eius vitæ, ſuper cuius bonis fit pactio. *Lay.c.7.n.3.*

Excipe 1. Niſi conſentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo conſenſu vſq; ad mortem perſeueret. 2. Niſi renunciatio fiat in fauorem communitatis, ſeu collegij: hic enim ceſſat præſumptio, vel periculum inſidiarum. 3. Niſi quis quis ob Conſtitutiones Ordinis, de omnib. bonis & iuribus acquiſitis, & acquirẽdis, diſponere debeat, idq; in fauorem communitatis piæ, vel etiam

certæ perſonæ pauperis. *Sanch.c.2.n* 54.*Lay l.c. n.*3.4. Niſi fiat pactum circa hæreditatem perſonæ incertæ: v. g. ſi quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua eſto: ceſſat enim periculum. *Mol.Sanch.l.7.c.2.*

Quæres. Quouſque ſe extendat conſtitutio. *Trid ſ.*25.*c.*16.*de regularibus*, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientib. religionem,niſi fiant cum licentia Epiſcopi, ſiue Vicarij,intra duos menſes proximos ante profeſſionem, & profeſſio poſtea ſubſequatur?

Reſp. Hanc conſtitutionem non habere locum in codicillis, teſtamentis, aut donationibus mortis cauſa: quia huius conſtitutionis ratio eſt, ne per renunciationẽ hæreditatis, nouitijs imponatur neceſſitas profitẽdi;hæc enim ratio ceſſat in his vltimis voluntatib.quippe quæ vſq;ad profeſſionẽ reuocabiles ſũt.Quare valet adhuc hodie teſtamentum à nouitio conditum,neq; rũpitur ſecuta profeſſione,etſi monaſterium in eo præteritum fuerit.*Sanch l.*7.*c.*5. Qui autẽ licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunq;antè donata intuitu ingreſſus in religionẽ.

Reſp. II. Ea conſtitutione non prohiberi donationem modicam: quia ceſſat ratio. *Sanch.n.*23.

Reſp. III. Ea comprehendi renunciationem Beneficij Eccleſiaſtici. Ratio, quia hæc eſt amiſſio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religionem impeditur. *Sanch.n.*37.

Reſp. IV.Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingreſſum religionis, intuitu, vel cauſa impulſiua ingrediendi: qualis intentio in dubo præſumitur, ſi non multò ante ingreſſum factæ ſint. Ratio, tum quia Concilium abſolutè loquitur; tum quia aliàs non ſufficienter conſuluiſſet libertati nouitiorum. *Nau.Leſſ.l.*2.*c.*41.*n* 40. contra *Sanch.* cuius tamen ſententia eſt probabilis. Vnde ſic donatum tuto retineri poteſt, donec per ſententiam Iudicis reſcindatur.

Reſp.V. Irritam etiam eſſe donationem,ſeu renunciationem bonorum, ſub conditione profeſſionis edendæ factam, ita vt ea non ſecuta corruat *Nau.Sanch.n.*17.*Mol.&c.* Ratio, quia donantes, ſeu renunciantes, ægrè contriſtant donatarios,ut eos de poſſeſſione ſemel capta deijciant: & monaſteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad profeſſionem inducantur. *Lay.c.*7.*n.*8.

Reſp.

Reſp. VI. Non obſtante hac conſtitutione, validas eſſe renunciationes, aut donationes, ante, vel poſt ingreſſum Societatis IESV factas, iuxta eius conſtitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem diſertè excipit. Dixi, *iuxta conſtitutiones*, quia in ijs, donationibus, quæ contra conſtitutiones fiunt, non videtur habere locum quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui poſſint, & debeant eſse executores Teſtamenti?

Reſp. I. Ij à teſtatore nominari poſſunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantùm maſculus, ſed etiam fœmina; *Sanch. VVading. Dia. p. 8. t. 5. R. 4.* non tantùm Laicus, ſed etiam Clericus, & religioſus. Hic tamen non ſine ſui Prælati licentia; & quidem Generalis, ſi ſit Societatis IESV: Fratres de Obſeruantia, nullo modo. Quòd ſi tamen religioſus, contra Canonum decreta, executor teſtamenti ſit, acta eius valent. *Ita Lay. c. 11.* Et ratio eſt, quia ſpectato iure naturali ſufficit voluntas teſtatoris executoris: nec Canones executionem religioſi infirmant, ſed prohibent tantùm. *v. Bon. de cont. d. 3. q. 18. Dian. p. 8. t. 5. R. 9. 10.* Et licèt impubes executor eſſe non poſſit, poteſt tamen minor, ſi expleuit annum 17. *Sanch Lugo VVading. Dia p. 8. t. 5. R. 6.* Nullus autem cogi poteſt vt ſit executor. *Dian. l. c. R. 27.* detrectans tamen hoc ipſo perdit legatum (ſaltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc alijs executoribus. *Mol. Lug. Dia. p. 8. t. 5. R. 27.* contra *VVad.*

Reſp. II. Si nullus à teſtatore nominatus eſt executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen caſu Epiſcopus iure communi ad ſe pertrahere poteſt. *Lay l. c.*

Reſp. III. Executor non poteſt officio fungi per alium, niſi Teſtator id ei permiſerit, aut niſi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanch. Lugo, Dia. p. 8. t. 5. R. 26.*

Quæres I. An religioſus executor, legatum in pias cauſas, monaſterio ſuo applicare poſſit?

Reſp. Poſſe Ratio, quia ſi quid obſtaret, eſſet ex eo, quòd executor etiam indigens eleemoſynā ſibi ex teſtamento applicare nequeat, niſi teſtator indigentiam eius ignorauerit, aut ea poſtmodum ſuperuenerit, cùm ſi eam cognouiſſet, certum quid ei

legatu-

legaturus fuiſſe videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia cauſa monaſterij diſtincta eſt à cauſa, ſeu perſona profeſſi; ſicut cauſa Eccleſiæ à cauſa beneficiati. Vnde etiam quiuis iuſſus aliquid dare pauperibus, poteſt id tribuere cognatis, vel filijs ſuis: quia euidens eſt diſtinctio inter donantem & accipientem. *Sylu. Sanch. l. 6. ca. 11. num 59 vid. Dia. p. 8. t. 5. R.* 46. Porrò ad pias cauſas legata dicuntur quæ intuitu pietatis relicta ſunt, nimirum 1. Loco vel perſonæ ſacræ. 2. Hoſpitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis & Orphanis. 5. Quod cauſa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod cauſa ſtudij ſaltem Theologici. 7. Ad conſtructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in neceſſitate, vel vijs reficiendis. *Dian. p. 7. t. 6. R.* 29. & 30 ex *Bald. &c. multis.*

Quæres. II. Quomodo relicta incerta executioni ſint mandanda?

Reſp. I. Si incertitudo ſit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum; v. g. quia ſunt duo eiuſdem nominis & amicitiæ erga teſtatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conſcientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, ſi in id conſentiant. *Molin. &c. Dia p. 3. t. 5. R.* 58. *Trul. d.* 12. *II.* Legata ad cauſas pias, ob incertitudinem loci, vel Eccleſiæ, non fiunt caduca; ſed plerumque pauperiori Eccleſiæ, vel Xenodochio danda erunt. *III.* Si incertitudo ſit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v. g. bos & equus, uel ab arte & induſtria, vt domus, ueſtis, &c. Si à natura habeat, danda eſt vna ex mediocribus; ſi ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando ſatisfacit. Idemque dicendum eſt de legati, in numero, pondere, & menſuram conſiſtentibus. *vid. Lay. l. c. num.* 7. 8. 9.

Reſp. II. Si acceperint ſummam pecuniæ diſtribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; poſſuntque etiam dare hoſpitalibus, Eccleſijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent,) Monaſterijs, uel ijs, qui ſecundùm ſuum ſtatum non poſſunt viuere, ſiue ij ſint opifices, ſiue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vaſq. Mol. & alij* 8. dummodò tamen non conſtet, uel ex ſignis colligatur, aliam fuiſſe intentionem teſtatoris, quæ ſemper attendenda eſt. *Dian. p. 2. t. 15. R.* 8. Si verò deſignauerint ſemel certos pauperes, non poſſe eos variare docet *VVading.* ſed affirmat

Lugo

Lugo vid. Dian. p.8.t.5.R.50.& p.2.t.16. R.19. Poſſunt etiam ſibi ipſis, vel ſuis cognatis, ſi verè pauperes ſint, præſertim ſi teſtator id ignorauerit, eam applicare. *VVading. Dicaſtil. Dian. p.8. t.5.R.46.& 47.*

Quæres III. An legata ad certas pias cauſas, poſſint, ab executore, vel Epiſcopo commutari in alium pium vſum.

Reſp. I. Si voluntas teſtatoris impleri poteſt iuſtè, & honeſtè, non licet eam commutare in opus quantumcunque meliùs: niſi ex diſpenſatione Pontificis, & iuſta de cauſa *Mol. VVading. Dia. p.1.t.17.R.28.& p.8.t.5.R.63 &c. communit.* contra *Vaſq. & aliquos*, qui docent, Epiſcopum poſſe commutare in æquale vel melius. Interdum tamen ad Epiſcopum, hæredes & executores pertinet, ſecundum epijkiam interpretari, non alienum eſſe à defuncti voluntate, ſi mutatio fiat; v. g. ſi teſtator pecuniam Eccleſiæ leget ad calices comparandos, & Eccleſia non egeat calicibus, ſed caſulis. *Mol. Lay. l. c n* 10 *v. Vaſq. opuſc. de teſt. c.8.§. 5. dub.3. num.* 104. *Trull. c.* 18. *d.* 12. *Barb. de Off. & poteſt Epiſc.*

Reſp. II. Si ad vſum à teſtatore deſtinatum applicari nequeunt non ideo fiunt caduca, ſed arbitrio Epiſcopi, & executoris ad aliam piam cauſam applicanda ſunt: ita tamen, vt quoad fieri poteſt, defuncti voluntas impleatur. Ratio eſt, quia is principaliter intendit ea in ſalutem animæ ſuæ, ad Dei honorem relinquere. *Mol d.294. Bon. d.3. de cont. q. vlt p. vlt. Barb de off. Epiſc.* Ex dictis *reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I. Si Teſtator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante ſolutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præſumitur legatum pium factum in beneficium animæ teſtatoris, adeoque deſignatio pauperis demonſtratiuè, non taxatiuè facta fuiſſe, niſi tamen aliud conſtet, vel ex circumſtantijs colligatur de teſtatoris intentione; de qua ſi maneat dubium, manet data reſolutio. *M. l Sanch. Bard. d.6.c.10.§.7.*

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non conſtet de teſtatoris intentione, tenetur hæres ea ſoluere: quia præſumitur id fortuito, ac caſualiter, & non ex teſtatoris voluntate accidiſſe. *Bard. d.6.c.10.§.17.*

III. Si Teſtator legauerit ſummam pecuniæ pro certo numero ſacrorum: hæres autem eam ſummam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdotis, aliàmue ob

ob cauſam dubitet prudenter, an ſacrificia illa ſint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia ſatisfecit teſtatoris voluntati. *Bard.d.6.q.*10.§ 22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere poſſit.

Reſp.I. Teneri ſtatim poſt aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, niſi iuſto impedimento excuſentur. Imò in legatis pijs intra ſex menſes. *Molin. Vaſq. Dia.p.*8.*t.*5.*R.*53. Idque etiamſi hæreditas non ſit adita, eò quòd hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij tres Dian.p.*7.*t.*6 *R.*25. Vnde ſi differant notabiliter, (præſertim ſolutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant; tenenturque damnum, quod alij ipſorum culpâ acceperunt, compenſare. *Bon.d.*3.*q.*18.*p.*4.*Nauar.c.*25. *Lugo, Dian. p* 8.*t.*5.*§.*52.

Reſp.II. Ab vtroque iudice Eccleſiaſtico, & ſeculari compelli poſſunt, (ſi tamen laici ſunt.) Quòd ſi poſt annum à monitione iudicis vel Epiſcopi exequi negligant, omni commodo (excepta totâ legitima, ſi hæredes neceſſarij ſunt) ex teſtamento ipſis prouueniente priuantur. *v.Laym l.c.tr.*5.*ca.*11. *Card. de Lugo d.*26.*de iuſt.Dian.p.*3.*t.*3 *R.*59.*Valer.Trul.d.*11. imò ſi intra annum negligant exequi ius executionis deuoluitur ad Epiſcopum. *Molin & alij* 8. *Dian.p.*8. *t.*5. *R.*40. nec admittitur purgatio moræ. *Sanch.Dian. l.cit. R.*33.*&* 54. Sed tenetur Epiſcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis ſpoliando: atque in defectum Epiſcopi, idem poteſt Metropolitanus. *Mol. Merol. Dian.R.*57.

Reſp.III. Executor tenetur omnia exequi ſecundùm mentem teſtatoris: ad hoc tamen Executor particularis non poteſt vendere bona defuncti, niſi hic ita ſtatuerit vniuerſalis autem poteſt. *Lug.d.*24.*ſ.*16.*Dian p.*8.*t.*5.*R.*32 Neque poteſt vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario; quia non poteſt niſi per Iudicem ſpoliare hæredē ſuâ poſſeſſione; licet teneatur monere Epiſcopum, vt hæredem cogat. *Sanc.Lug.Dia.p.*8 *t.*5.*R.*38. Quod ſi bona nō ſufficiant ad legata omnia ſoluenda, diſtribuenda ſunt omnib. ęqualiter pro rata (etiamſi ſint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo ſit legata) nec licet vni præ alijs gratificari;

quia par omnium eſt ratio & ius. *Sylu. Sanch. Bon. Dian. Trul. l. 7. cap.* 18. *d.* 12.

Reſp. IV. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamſi teſtator eos hoc onere liberaſſet) exceptis ijs, quæ teſtator iuſſit erogari ſecreto. *Dia. p.* 8. *t.* 5. *R.* 34. *& alij* 35. Poſſuntque ad hoc cogi ab Epiſcopo, uel Capitulo Sede vacante. *R.* 36. 37. *&* 62. niſi ſint Regulares plenè exempti, quos cogi poſſe alij negant, affirmant alij, vt *v. l. c.* Denique non debetur iis ſalarium, cùm ſit officium voluntarium amicitiæ: ſi tamen damnum ex eo patiantur, vel ſint etiam adminiſtratores bonorum, debet aſſignari à Iudice. *Lugo. d.* 24. *ſeſs.* 16. *nu.* 335. *v. Dia. R.* 39. plura de executione piarum & vltimarum voluntatum. *v. Trul. & Dian. ll. cc.* & *Barb l.* 3. *de iure vniu. c.* 27.

DVBIVM V.

De iis, qui teſtari, & hæredes inſtitui poſſunt.

Reſp. I. Omnes homines liberam de ſuis bonis teſtandi facultatem habent, niſi naturali aut poſitiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure teſtari vetantur infantes, furioſi, amentes; niſi tamen lucida interualla habeant, uel in vna tantum materia delirent, & in alijs non, vt *Nauar. Sanch. l.* 1. *de matr d* 8. Quid autem ſentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat. *vid. Card. Lugo d.* 24. *ſ.* 4. Poſitiuo autem, ſurdus ſimul & mutus à natura, prodigus, ſeruus, uſurarius publicus, filiusfamilias de bonis aduentitijs, (ſi quidem ante Clericatum aduenerint, vt *vid. Card de Lug de iuſt. d.* 24. *n.* 67.) impubes, captiuus, apud hoſtem, damnatus ad mortem, ſi bona eius confiſcantur, *Card. de Lugo l. c. nu.* 72. profeſſus religionem.

Dico, *profeſſus*, quia nouitius cùm adhuc ſui iuris ſit, abſque ſuperioris licentia validè teſtari poteſt, etiam non ſeruata iuris ſolemnitate, vt habet *Trul. c.* 18. *d.* 5. ex *Sà & Bon.* & ſiquidem inteſtatus decedat, proximi conſanguinei in bonis ſuccedunt. Similiter religioſus Societatis, poſt emiſſa uota ſimplicia, etſi nō licitè, validè tamen poteſt teſtari: quia dominium bonorum ſuorum retinet impeditum, quaſi voto paupertatis, quoad diſpoſitionē ſine licentia ſuperioris; non tamen vlla conſtitutione Canonicâ diſpoſitio irritatur. *Ita Mol. Sanch. Lay.* Qui addit, poteſtatem teſtandi, ſeu iure, ſeu conſuetudine, etiam religioſis ordinum militariū conceſſam, frequenterq; à Pontifice concedi iis

ſolere, qui extra clauſtrum Beneficium uel Epiſcopatum habent.

Reſp. II Omnes homines, etiam amentes, ſurdi, muti, ſerui, imò & communitas, hæredes inſtitui poſſunt; niſi ſpecialiter prohibeatur. *Ita Bon. de contr. d. 4. q. vlt.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena poteſtas in diſponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem ſecundùm iura ſunt. 1. Apoſtatæ & Hæretici, eorumque receptores, defenſores, fautores: licèt probabile ſit, eos ante ſentẽtiam iudicis ad reſtitutionem non teneri, eò quòd hoc ius in eo rigore non ſit receptum. *Leſs. l. 2. c. 19. dub. 5. Sanc. lib. 2. c. 14. nu.* 31. 2. Ciuitas hoſtium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; perſecutores & percuſſores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè inteſtabiles ſunt. *Leſſ. l. c.* Adde caſus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres, (vti & legatarius) qui teſtatorem occidit, *Leg. vlt. §. vlt. ff. de bonis damnatorum*. 2. Idem, ſi teſtatori prohibuit teſtari, aut teſtamentum reuocare; aut ſi ad vxorem teſtatoris accedat. 3. Si dum teſtator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut ſi captiuum redimere neglexit. *v. Mol. d.* 178. *&* 212. *Card. de Lugo d. 24. nu.* 75. Vnde reſolues.

I. Hæredes inſtitui poſſunt profeſſi ordinum, quibus permiſſum eſt bona immobilia in communi poſſidere, eorumque nomine monaſterium ſuccedit. Tales autem ſunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obſeruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi ſunt incapaces, ſecundùm *Trid. ſeſſ. 25. c. 3.* vti & profeſſi Societatis IESV. *v Sanch. l. 6. c. 18. Bon. l. c. Lay. l. 3. tr. 5. c. 15.* licèt contrarium probabilius eſſe putet *VVading. tr. de contr. d 4. du 5. §. 4. v. Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam profeſſæ, hæreditates accipere poſſunt; modò bona immobilia, quæ communi vſui & habitationi non deſeruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu profeſſi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*: quia ſicut Minores & Capuccini, legata & alia donata admittere poſſunt; ita etiam Societas IESV, etſi intuitu alicuius profeſſi tantùm ea deferantur. *v. Lay. l. c.*

III. Teſtator poteſt quemuis extraneum inſtituere hæredem, nullà factà mentione conſanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodò abſit ſcandalum, & grauis neceſſitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona ſunt ipſius, de quibus

bus diſponit liberè. *Bon. & alij* 5. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. & 85. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114.

Quares I. Quæ ſit diuiſio hæredum?

Reſp. Hæres alius eſt ex teſtamento, alius ab inteſtato. Hæres ex teſtamento, vel eſt vniuerſalis, ſiue ex aſſe, vel partialis, ſeu ex parte tantùm, v. g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel eſt hæres neceſſarius, qui neceſſariò inſtitui debet, vt ſunt omnes in recta linea deſcendentes, & poſt hos aſcendentes, niſi ſit cauſa iuſta exhæredandi; vel non neceſſarius, quē teſtator poteſt inſtituere, & non tamē cogitur. *Lay. c.* 5. *n.* 9.

Quares II. Quantum hæredibus neceſſarijs debeatur?

Reſp. Iure nouo legitimam portionem deſcendentium, eſſe trientem hæreditatis, ſi non ſint plures quàm quatuor liberi; ſi plures, ſemiſſem. Similiter aſcendentium portio, etſi vnus tantùm ſit, eſt triens hæreditatis, idque abſq; vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appoſitis habentur. Quòd ſi autem alicui aſcendetiū, vel deſcendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad reſcindendum teſtamentū, vt ipſo iure nullum: maximè, ſi cauſa idonea exhæredationis non ſit inſerta, & probata. *Lay. c.* 8. *n.* 10.

His adde 1. Rumpi teſtamentum ob poſthumi præteritionem 2. Peccare parentes, ſi abſque iuſta cauſa, ex inordinato affectu erga liberos, ſucceſſionis inæqualitatē inter eos inſtituant. Iuſtæ autem cauſæ huius inæqualitatis erunt merita & obſequia maiora; ſi puſilli magno ſumptu in ſtudijs ali debeant; ſi qui plus egere videantur. *Dia. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83 ſi quis in ſtudij ſuſtentatus ſit Doctor, poſſitq; lucrari, & alij ſecùs; imò pater id quod habet ſupra partes legitimas filijs debitas, poteſt de rigore relinquere extraneo. *Trul. c.* 18. *d.* 10. *Bon. Dia. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. 3. Liberos naturales, niſi legitimati ſint, reſpectu patris non eſſe hæredes neceſſario, reſpectu tamen matris, eſſe; idque æquali iure cū legitimis. Quòd ſi tamen pater liberis caret, naturales poteſt inſtituere hæredes, modò parentes ſuperſtites legitimā portione non priuentur. 4. Fratrem, & ſororem tunc tantùm poſſe infirmare teſtamentum, ſi perſona infamis inſtituta ſit. *Lay. l. c. n.* 12. 13. *v. Bon. d.* 3. *de cont. q. vlt. p.* 3. 5. Patrem non poſſe expenſas factas pro filio in ſtudijs literarum repetere, ſi quidem eas liberaliter fecit, vel donauit; ſecùs ſi habuit animum repetendi, & computandi

in le-

in legitimam. Quod ſi pater non repetijt, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuiſione conferre in commune: quia præſumi poteſt liberaliter factas, vel condonatas, niſi aliunde conſtet contrarium. *Azor. Villal. Trul. t. 1. l. 4. cap. 1. d. 3.* v. ſuprà *c. 3. dub. 2 de donatione.*

Quæres III. Qui hæredes ſuccedant ab inteſtato, aut teſtamento rupto, vel irrito.

Reſp. Ante omnes alios patri ſuccedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus deſcendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & ſorores ex vtraque parte coniuncti; idq; æquis portionibus, excluſis ijs, qui ex ſolo patre, vel matre coniuncti ſunt. 4. Si ex fratribus vel ſororibus vtrimq; coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit, ſuccedunt hi loco parentis ſui cum patruis, non in capita, ſed in ſtirpes. Si tamen fratres & ſorores vtrimq; coniuncti, omnes mortui ſunt, tunc eorum liberi, excluſis, patruis ex vna tantum parte coniunctis, non in ſtirpes, ſed capita, adeoq; æquis portionibus ſuccedunt: quia duorum fratrum filij, non ſuorum parentum loco ſed iure propriæ coniunctionis ſuccedunt. Cùm ergò æqualiter iuncti ſint, ęquales etiam in portione hæreditatis eſſe debent. 5. Deficientibus fratrib. & ſororib. vtrimq; coniunctis, eorumq; liberis, ſuccedunt fratres & ſorores, ex una tantum parte coniuncti: hoc tamen diſcrimine, vt qui ex parte patris ſunt iuncti, ſuccedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & ſorores, eorumq; filij deficiant, ſuccedunt propinquiores collaterales, vſq; ad decimum gradum: & fit talis ſucceſſio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraq, ſint coniuncti. 7. In horum defectu, ſuccedit vxor; & deniq; in illius morte, fiſcus ſecularis, in bonis omnibus laici ab inteſtato defuncti: fiſcus autem Eccleſiaſticus, in bonis Clerici. *Laym. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde 1. Quòd ſi vxor, ſuſceptis ex priore marito liberis, ad ſecundas nuptias tranſijt, quicquid à priore marito, donatione, aut teſtamento acquiſiuit, eiuſdem matrimonij liberis cedere. Similiter, ſi maritus alteram vxorem ducat.

Adde. 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tãtùm, & iura, ſed etiã debita & onera realia defuncti in ſe tranſ-

P ferre,

ferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Vt ſupra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expenſis funeris, & ſolutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & ſi eam non habent, legatis, non tamen pijs, vt notat *Trul.l.7.c.18.d.12.* ex *authen.* ſimiliter *C. ad legem falcid.* detrahere poſſunt, beneficio legis Falcid. *Lay.l.3.tr.5.c.6.n.7. Sanch. lib* 4. *c.*15. Vt autem hoc beneficio frui poſſit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametſi hanc obligationem teſtator poſſit remittere, reſpectu legatariorum, & fideicommiſſariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen reſpectu creditorum, quibus præiudicare non poteſt. Vniuerſim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus poteſt relinquere bona, ſine onere dandi partem alijs, poteſt liberare, iiſque concedere, vt eorum dictis, uel iuramento ſtetur. *Mol Card.de Lugo.d.*24.*ſ.*8.*n.*236.

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

CAPVT PRIMVM.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnis iniuſta læſio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falſitas, & mendacium, ac læſio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accuſando, uel verum celando, de quo ſuprà; tum etiam extra perniciosè mentiendo, ſecreta reuelando, de quo *v. Bon. de reſt. d.*2. *q.*2. *p.vlt. Lay.l.*3.*tr.*3.*p.*2.*c* 5. ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid ſit ſuſpicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter ſe, quòd Iudicium ſit firma animi ſententia, ſeu aſſenſus indubitatus; Suſpicio, aſſenſus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans, probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem

non

non eſt affectus, (niſi cauſaliter) ſed quaſi ſuſpenſio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de ſuſpicione & iudicio prudenti, quod ſufficientibus iudicijs nititur, ſed de imprudenti, & temerario, quod ijs deſtituitur. Maiora autem iudicia requiruntur ad iudicium, quàm ad ſuſpicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Reſp. I. Iudicium temerarium, cùm plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter eſt mortale, contra iuſtitiam. *Ita Fil. Leſs. c. 29. l. 2. Lay. l. 3. 3. 3 c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis, iniuria, dum ſine cauſa improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen, & famam; præterquam quòd ex his iudicijs plerumque grauia mala ſequantur. In confeſſione tamen non opus eſt explicare ſpeciem mali iudicati; cùm omnia vni iuſtitiæ commutatiuæ in ſpecie infima aduerſentur. *Eſcob. E. 10. c. 4 n. 36.*

Dixi, *communiter:* quia ſi iudicium habet magnam probabilitatem, etſi non omninò ſufficientem ad certitudinem, erit veniale: quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò diſtant, vt cenſeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod eſt valde probabile: v. g. ſi iudices iuuenem ſolum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractaſſe. Ex quibus reſoluitur, peccari tantùm venialiter remotè iudicando ſequentibus caſibus. *v. Tan 2. 2. d. 4 q 3. d. 2.*

I. Si non ſit graue malum, quod proximo temerè impingis: & ſic eum, qui iudicat alium eſſe ſpurium, vel filium Iudæi, à mortali excuſat *Nauar. Azor.* & *Leſſ.* contra *alios* apud *Dia. p. 5. t. 5. R. 69.*

II. Si ſit graue quidem, ſed non perfectè aduertas.

III. Si aduertat quidem te malè iudicare, non tamen aduertis ſigna eſſe inſufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si ſigna ſint ſufficientia ad opinionem ſaltem probabilem.

V. Mortale etiam non eſt, (per ſe loquendo) ſi de indeterminato tantù iudices: quia nulli fit grauis iniuria. *Eſcob. l. c. ex Fag.*

Reſp. II. Suſpicio & Dubitatio temeraria, ex genere ſuo videntur eſſe peccata tantùm venialia: maximè, ſi procedant ex errore intellectùs, quo iudicia vt ſufficientia apprehenduntur. *Ita Lay. ex S. Th. Nau. Mol. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Leſs. l. 2. c. 29. d. 3. &c.* contra multos qui putant eſſe mortale. Ratio eſt, quia communiter ſuſpicio tantùm eſt concitatio quædam ad affectum;

D 2 manet

manet enim in mente ſuſpicantis aliquo modo bona exiſtimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cùm non totaliter deturbetur de poſſeſſione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè ſi ex errore*: quia talis cùm non ſit per ſe voluntatia, nec pertinax, meretur excuſationem: ſi verò ex maleuolentia in ſuſpicione graui perſiſtas, erit mortale, vt docet *Leſs. Fill.* &c. ob iniuriæ grauitatem. Atque idem eſt de dubitatione poſitiua, orta ex maleuolentia abſque cauſa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo diſcerni poſſit ſuſpicio à iudicio firmo, quando formido de oppoſito expreſsè non eſt coniuncta?

Reſp. Caietanus cenſet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, reſpondet ſibi certam, aut ferè certam videri: eum verò ſuſpicari, qui reſpondet ſe non eſſe moraliter certum, ſed facile poteſt falli. *v. Bon. de reſt. d. 2. q. 7. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid ſit, & quàm graue peccatum Detractio?

Reſp. Detractio eſt alienæ famæ iniuſta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ eſt iniuſta honoris diminutio; 1. Obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ eſt opinio, ſeu exiſtimatio de alterius excellentia; honor autem eſt teſtificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia inſtar rapinæ fit apertè, contra præſentem: detractio vt plurimùm inſtar furti occultè, & contra abſentem. Vnde licèt contumelia detractione grauior ſit, eſt tamen detractio peccatum mortale ex genere ſuo; etſi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione, fieri poſſit veniale. Ratio, quia eſt grauius furto, quod eſt mortale, cùm lædat proximi famam, quæ eſt maius bonum, quàm opes.

Detractio alia eſt directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua ex dictis *reſolues*.

I. Regulariter non eſt mortale, (etſi per accidens, ratione damni ſequentis, tale eſſe poſſit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non ſunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis v.g. ſit ſtupidus, ſpurius, luſcus. *Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.*

II. Ple-

II. Plerumq; etiam leuis detractio habetur, ſi alium infames generalibus nominib. peccatorum mortalium, v.g. eſſe iracundum, ſuperbum, &c. (etſi aliquando grauis eſſe poſſit,) quia audientes plerumq; interpretantur de naturali propenſione, & defectu inuoluntario; nec oritur graue damnum famæ. *S. Ant.* 1.*p.t* 8 *c.*4. *Sylu. Leſſ. dub.*3.*n*,18. *Lay. l.*3. *t.*3.*p.*2.*c.*9.*n.*3.

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem perſonæ, non notabiliter famam lædant: v.g. ſi dicas, militem habere concubinam, pugnaſſe in duello, cogitare vindictam, adoleſcentem eſſe prodigum, deditum amoribus, &c. *Lay. l.*3.*t.*3.*p.*2 *c.*3.

IV. Fieri tamen poteſt, vt narrando defectus etiam naturales, ſpectata conditione & ſtatu illius, grauiter noceas, & ſic grauiter pecces: vt ſi grauē, & optimi nominis Prælatum, aut religioſum, mendacijs aſſuetum eſſe; virum grauem ac conſulatem, illegitimè natum, Iudæum, &c. Idem eſt, etſi de altero nihil in particulari, ſed tantùm in genere dicas, v.g. te ſcire aliquid de illo, quod ſi dicas, magno illū rubore ſit affecturum. *C. Lug. d.*14.*n.*49.

V. Crimen aut defectum alicuius, modò verum, ſæpè licet prodere ob iuſtas cauſas: v.g. 1. Cùm expedit ſuperiorem ſcire ſuorum defectus, vt emendetur; de quo *v. ſup. de Corr. frat* & ſic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionē, (cauendo tamen nè ex reuelatione maius damnū ſequatur) ſignificant, communiter excuſari docet *Trul. l.*7.*c.*10 *d.* 11. ex *Bon. &c.* vti & vxorē loquentem cū marito (vel contrà) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Cauſa conſilij, uel auxilij capiendi: in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Cauſa cauēdi alterius damni: vt ſi alcuius æſtimatio falsò concepta de eius doctrina, probitate, eſt alijs pernicioſa. Vnde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de ſuſcipienda religione, aſſumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifeſtare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia ſit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, ſit malus, aut ſaltem æquale damno, quod ex manifeſtatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Leſſ. l.*2.*c.*11.*d.*12.

VI. Hinc quoque, ſi quis iniuſtè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet: dummodo falſa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conſeruandam neceſſe eſt, nec magis lædas, quàm lædaris, collata tua & alteriùs perſona. *v. Car. de Lugo num.* 50.

VII. Si quis ſolatij tantùm cauſa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio ſibi factam, non videtur eſſe mortale, etſi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipſi imputanda eſt. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus vel apertiùs nominetur perſona, quàm neceſſe ſit ad conſilium, vel ſolatium. *Leſs. Lay. Tann.* 2. 2. *q.* 8. *d.* 7. *dub.* 4. *C. Lugo d.* 14. & ſic excuſari poſſe famulos (ſaltem à mortali) qui iniurias ſibi ab heris ſuis, vxores, quæ à maritis, filios qui à patre, Religioſos, qui à Prælato illatas, doloris tantùm mitigandi cauſa, referunt, docet *Trul. l.* 7. *c.* 10 *d.* 11. ex *Leſſ. Laym. Tann. Nau. Dia. p.* 2. *R.* 32 Idem putat *Caiet.* dicendum, ſi crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde ſit ac ſi nulli diceretur; eò quòd damnũ illud cenſeatur leue, & ſic *Trul. l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. cum *Dia. p.* 1. *t.* 3. *m. R.* 22. & *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 33. Excuſat pœnitenté, qui in confeſſione manifeſtat complicem, dicuntque; cum *Tann. Bona. Eſcob. &c.* eam ſententiam eſſe probabilem. Quam ſententiam probabilem eſſe ait *Dia.* cum *Tann. l. cit. & Bon. Eſcob. E.* 9. Verùm hoc vniuerſim non videtur ſatis tutum, quia læſio famæ, apud vnam etiam perſonam, cenſetur grauis: vt patet in iudicio temerario. Imò ſæpè quidam ægriùs ferunt, ſe lædi apud vnam perſonam grauem, quàm tres uel quatuor alios. Vnde *Suar. Fill. Leſſ. Azor. & Lay.* putant communiter eſſe mortale *v. C. Lugo l. c.*

VIII. Crimen ſimpliciter publicum, ſiue ſit notorium iure, ſiue facto manifeſtare ijs, qui neſciunt, non eſt peccatum mortale iniuſtitiæ: qui hoc ipſo auctor amiſit ius ad famam: cum ratio iuſti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iuſtè queri poſſit. Quod confirmat conſuetudo, mandans hiſtoriæ publica crimina.

Dixi, *non eſt mortale iniuſtitiæ:* quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, uel non niſi poſt longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commiſit, ſæpè poteſt eſſe mor-

mortale contra charitatem, vt *Leſſ.Valent.Tol.l.5.c.65.* contra *Nauar.& Caiet.vid.Card.Lug. d.14.num.59 Fagund. par.2. lib. 5.cap 3.*

IX. Similiter non eſt peccatum contra iuſtitiam, ſaltem mortale, quærere cauſam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: ſicut enim captiuitas eſt publica, ſic etiam cauſa videtur eſſe facta publica *Sayr.Bon.Trul.l.7.c.10.d.11.* Vbi eodem modo excuſat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo ſimul pœnitentiam, & emendationem: ſecùs ſi taceatur pœnitentia, quam fecit, & ſic ait peccare hiſtoriographos, deſcribendo peccata mortuorum publico, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, ſi reſipuerint.

X. Similiter manifeſtare crimen, quod nondum eſt publicum moraliter tamen certum eſt, breui fore publicum, (ſiue per facti euidentiam, ſiue per ſententiam Iudicis) non eſt mortale: quia parum nocet. Niſi tamen ex iſta anticipatione, ſequerentur grauia damna, v.g. in officio, &c. *Card. Lugo l.c.n.92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valde affini infamare, eſt tantum veniale: vt v.g. ſi de adultero dicas, quòd miſerit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De diſparato tamen, & non connexo crimine infamare, eſt mortale: quia infamis in vno genere vitij, non amiſit ius famæ in alijs virtutibus. *Tan.d.4.de iuſt.q.8. dub.7.n.141.* ex *Nauar.& Leſſ.* contra *Sylu.V.detractio.Palud.&c.*

XII Detractio materialis ex loquacitate orta, eſt mortale, ſi ob grauem proximi læſionem importet, idq; aduertatur: quia etſi non intendatur directè læſio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè eſt volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, ſi non ſequatur læſio grauis; quia ſcilicet communiter non ſeriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre vt audita tantùm, hoc eſt, nihil affirmãdo de rei veritate, ſed dubitationẽ potiùs ſuam de ea ſignificando, ita ut nulla inde ſecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter ſint crediturі. Ita contra *Azor.p.3 l.13.c.6.* docet *Tan.2.2.d.4 q.8. dub. 7.n.139.Eſcob.E.10 c.4.n.40.* eò quòd diffamatio, ſi fortè ſequatur, imputetur audienti, ſi credat. Idẽ docet *C.Lug.l.c.* rectè limitans, niſi graue damnũ ex modo narrandi, vel ex leuitate audientium, (qui temerè crediturі ſint, & vulgaturi) ſecuturum poſſis

præuidere. Hinc peccas grauiter contra iuſtitiam, ſi referens graue crimen, addas, id tibi dictum eſſe à viro fide digno: quia præbes ſufficiens fundamentum credendi. *v.Dia.t.5.m.R.28.*

XIII. Mortuum infamare, minùs graue eſt, quàm viuum, mortale tamen, & ad reſtitutionem obligans *Leſſ.l.2.c.11.d.21. Bon.d.2 q.4.p.2.*

XIV. Non eſſe mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v.g. in tali loco eſſe multos improbos; in tali Collegio vnum Canonicum commiſiſſe graue crimen, v.g. ſimoniam docet *Eſcob.E.10.c.4.* ex *Fagun.* quod *Trul.l.7.c.10.d.4.* ex *Bon. Azor.&c.* limitat; ſi non ſit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauiſſimè autem peccant, qui ordini, ſeu ſtatui alicui Religioſorum in communi, vel Monaſterio detrahunt, dicendo v.g. quod in eo malè viuatur, non ſeruetur obſeruantia regularis, &c. (niſi id ſit planè notorium.) quia grauiſſimè nocent, tenenturq; ſub mortali ad reſtitutionem toti communitati, à qua ſuperioris remiſſio non excuſat. *Sot.Nau.Trul.c.10.d.14.* Talem autem ſufficienter confiteri ſi dicat: detraxit cuidam Religioni, ordini, vel monaſterio, &c. ſiue ſit communitas numeroſa, ſiue non, docet *Lugo, & Tamb.de exped.conf.l.2.c.1.*

XVI. Similiter mortalè eſt tacitâ perſona nominare monaſterium, vel ordinem religioſum, ex quo aliquis graue peccatum occultum, v.g. adulterij vel fornicationis commiſerit. *Nauarr. Trul.c.10.d.14.*

XVII. Explicandum eſt in confeſſione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bon. de ſacr d.5.qu.5.p.2.§.3.dif.3 num.16.& 21.* ex *Sanch.Sylu.Adr.n.135.* Sed *C.Lugo d.16. n.135.140.& 163.* ex *Nau.Sal.Con.&c.* negat, dicitq; cōtrarium eſſe probabilius Nec omittendum, ſi quem infamaueris libello famoſo; cùm id ſit genus detrahendi grauiſſimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen neceſſariò dicēdum, in quo genere infamaueris: quia fama ſemper eſt eiuſdem ſpeciei in genere moris. *C.Lug.d.16.n.265.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorē, excitando, vel animando efficaciter qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut licet non lætetur, qui non impedit, cùm commodè poſſit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel ve-

nialiter

nialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ſit ſuperior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire ſubditum, ne alteri iniuſtè noceat.

Dixi, *ſi commodè poſſit:* quia non peccat, qui putat monitionē ſuam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc diſcedere, ſi commodè poteſt; faciem triſtiorem oſtendere, vel aliò ſermonem auertere. *vid. Leſſ. & Bon. l.c.* Hinc æqualis rarò, (inferior rariſſimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque neſcit, an quòd dicitur, ſit notorium, tametſi ipſe ignorauerit; & in dubio non eſt, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiſtimantes, ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. 2. quia cœpta detractione, ſæpè meliùs conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolui, quàm ſi abrumpatur. Nam ſi diſtinctè explicetur, ſæpè non tam grauiter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia ſæpè ſine graui offenſione non potes corrigere. 4. Quia ſæpè alter habet iuſtam cauſam manifeſtandi, præſertim vni ſoli. *C. Lugo l.c. n.* 128. *vid. Dia t.* 3. *m. R.* 24. *& t* 5. *m. R.* 35.

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Reſp. I. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cùm habeat ius ad illud in neceſſitate reuelandi.

Reſp. II Si crimen ſit falſum, non licet: quia eſſet mendacium pernitioſum *Sylu.* tamen & *Nau.* putant, veniale tantum eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam reuocetur, eò quòd non ſit infamia efficax. *v. infra l.* 4. *c.* 3. *d.* 7.

Quæres II. An liceat ſeipſum infamare?

Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. *Ita Leſſ. Fill. & Lay. l.* 3. *t.* 3 *p.* 2. *c.* 3. *n.* 14. quia non eſt contra iuſtitiam, cùm ſit famæ ſuæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſeruanda, niſi in quantum id exigit ſalus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter:* quia per accidens poteſt eſſe mortale, vt v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri; vel ſi tibi damnum vitæ, vel alijs infamiæ, ex eadem ſequeretur. *Vnde reſolues.*

Non eſt mortale, ad vitanda grauia tormenta, falſum crimen

ſibi

ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri: nec talis dicetur ſe interficere, ſed tantùm ex iuſta cauſa uitam morti exponere. *Leſs.& Fill.v.infrà l.4.c.3.d.7.*

DVBIVM III.

An, & quomodo Fama reſtituenda?

Reſp. Niſi ſit cauſa excuſans, patet ex natura iuſtitiæ, & ex dictis *de reſt.* famam iniuſtè ablatam reſtitui debere. Et quidem, ſi verùm crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantùm poteſt, apud audientes abolere, dicendo, v.g. ſe malè dixiſſe, iniuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel ſi hac ratione parum proficiatur, eum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando, &c. ſic enim ſenſim tantundem fama eius illuſtrabitur ex vna parte, quantum ex altera obſcurata fuit. Quod ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, ſi opus eſt, iuramento) apud eos, quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia peruenit, ſiue apud auditores mediatos: vt contra *Leſs.& Tan.2.2.d.4.q.6.d.6.n.146.* docet *C.Lugo* quia totum damnum famæ, cuius cauſa es, teneris reparare.

Licèt aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, malè te informatum fuiſſe. *v.Lay.l.3.t.3.p.2.c.7.Leſs.c.11.d.30.*

Dixi, *per ſe*; plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excuſatur, reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam: tum quia eo ipſo, quòd apud immediatos retractauit, implicitè illis commiſit, vt hanc retractationem ipſi indicent alijs, ſi quibus fortè reuelauerint. Idque confirmat praxis Confeſſariorum, qui tantùm obligant, vt retractent apud eos, quibus ipſi reuelarunt, *v.C.Lugo l.c.* Vnde reſolues.

I. Confeſſarij eſt, vti & Concionatorum, benè inſtruere ſuos, & monere de reſtitutione, ac fuga uitij tam communis.

II. Is qui bona fide vel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur (intellectà poſtea materiali iniuſtitia) ad reſtitutionem: licèt non tam ſtrictè, quam qui infamauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur reſtituere, cum detrimento famæ ſuæ, etiam æquali; alter non item, ſed tantùm, quatenus ſine ſuo notabili incommodo poteſt. *Mol. Leſ.*

C.Lugo

*C.Lugo d.*15.*num.*4.Similiter qui crimen narrauit de vno,quod auditores ex errore intelexerunt de alio, licet non ex iuſtitia (ſi quidem non eius áctio, ſed error audientium cauſa fuit damni iniuſti) tamen ex charitate tenetur ad reſtitutionem, cùm poſſit graue damnum proximi ſine ſuo detrimento præcauere. *Bon.d.*44.

III. Qui detraxit alteri libello famoſo, tenetur, vt efficax ſit reſtitutio, eam facere contrarijs ſcriptis, vel publicà reuocatione. *Sayr.Bon.d.*2.*de reſt.q.*4.*p.*9.

IV. Si ex læſione famæ ortum etiam eſt alteri damnum fortunarum, vt ſi priuatus eſt officio, excidit ſpe diuitis matrimonij, amiſit dotem, &c. tunc & fama debet reſtitui, & damnum illud compenſari ad arbitrium prudentum; Et quidem obligatio reſtitutionis famæ,cum ſit purê perſonalis,non tranſit ad hæredes: obligatio autem compenſationis dicti damni,cùm habeat reſpectum ad bona infamatoris, tranſit ad hæredes.*Laym.l.c.c.*7.*n.*4.

Quæres I Quæ excuſent à reſtitutione famæ?

Reſp. Patere ex dictis *de reſtitut.l.*3.*t.*9.*c.*2. Vnde reſolues.

I. Excuſatus es à famæ reſtitutione, ſi planè ſis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixiſti, vel ſimile, alia ratione fiat publicum. *C.Lugo d* 15.*ſ*.3.*n.*37.

III. Si fama alijs modis iam recuperata ſit,ut infamati purgatione vitæ probitate, teſtimonio prudentum. *Leſſ.l.*2.*c.*11.*d.*24. Etſi tunc pro damno, quod ſecutum eſt, debeat ſatisfieri.*C.Lug. d.*15.*ſ.*3.

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione deletam. Quo caſu maximè prudentia opus eſt:nam aliquando periculoſius eſt retractare, renouando memoriam. *v.C. Lugo d.*15. *ſ.*3.*num* 35.

V. Si is cui detraxiſti, tibi ſimiliter detraxerit, nec velit reſtituere: quia tunc potes iure compenſationis, ſeu retentionis vti, dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter. *Tol. Leſſ.Syln.Mald.Dian.tom.*2.*tr.*5.*R.*30.*Mol.* contra *Caiet. Tan.C.Lugo & Nauar.*

VI. Si non poſſis abſque periculo vitæ, vel ſi fama reſtituenda ſit minoris valoris,quàm fama detractoris.Sic v.g.Prælatus non tenetur reſtituere vili homini, ſi aliter non poteſt, quàm cum amiſſione famæ ſuæ multò maioris momenti: ſed ſufficit tunc,ſi

infan-

infamatum laudet, aut pecuniâ compenſet. *Vid. C. Lugo loc. cit.*

VII. Si infamatus ſponte remiſerit, (modò tamen eius infamia non redundari in alios, vt familiam, ſtatum) ſiue expreſſa, ſiue tacita ſit condonatio: tametſi nihilominus ex charitate damnum reſarcire aliquando teneatis, ſi poſſis abſque graui incommodo. *C. Lugo d.* 15. *ſ.* 3. *nu.* 38. Imò aliquando etiam ſufficit condonatio præſumpta, ſiue interpretatiua voluntas eius, qui poteſt condonare; ſi nimirum ille ſit ita affectus, vt ſi rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non eſt inuitus, ſaltem quoad ſubſtantiam, etſi fama non reſtituatur. *v. C. Lugo l. c.*

Quæres II. An reſtitutio famæ licitè condonetur?

Reſp. Licitè fit in ijs caſibus, in quibus ſeipſum licet infamare; in quibus autem, & quàm grauiter peccat ſe infamando, in ijſdem, & tam grauiter peccat condonando. *Nau. Trul. l. 7. c.* 10. *d.* 28. Vnde reſolues.

I. Condonans famæ reſtitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde ſequatur ſcandalum. 3. Si ſit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama ſit neceſſaria ad muneris gubernationem. *Sot. Leſſ. Trul. l. c.* qui tamen notant, condonationem ſemper eſſe validam, quando fama non redundat in alios; ſecùs quandò redundat. Vnde parentes non poſſunt condonare, quando redundat in filios; neque filij, quando in parentes. *v. Aut. cit.*

II. Ex eò verò præciſè, quod infamatus (vel contumeliâ affectus) conuerſans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non cenſetur condonare reſtitutionem famæ, uel honoris; ſicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar. cap.* 18. *Trul. dub.* 29.

CAPVT II.

Quid de præcepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiſcentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis ſecundæ tabulæ præſertim ſexto & ſeptimo vetantur. Quà de re vide *ſuprà*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà lib.* 5.

CAPVT III.

Quid de præceptis Eccleſiæ?

RESP. Etſi ea ſint plurima; præcipuè tamen toti Chriſtiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agen-

agendum reſtat de tertio, de quia 1. & 2 actum eſt in *præcepto* 3. *Decalogi: de* 4. *&* 5. *infrà lib.6. de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Eccleſiaſticum, & quanta eius obligatio?

Reſp. Ieiunium ex præcepto Eccleſiæ, obligante ſub mortali, requirit tres conditiones. *Lay.l.4.t.8.c.1.nu.13.*

I. Eſt vnica tantùm comeſtio de die, in ordine ad nutritionẽ. Quæ ita neceſſaria eſt conditio, vt ſecundâ comeſtione pecces mortaliter; reliquis autem ſupra ſecundam, ſummùm veniali-ter tantùm. *Laym. c.1.n.12. &* 13.

II Eſt abſtinentia ab eſu carnium, itemque ouorum, & lacti-ciniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadrageſimam iure communi prohiben-tur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibuſdam locis conſuetudo permittit, quæ vbique notanda eſt *Bonac.d.vlt. q.1. p.2.ex Sylu.Naur Leſs.Azor.Lay.loc.c.Fill.Fagund.p.4.l.1.c.2.* Adde diſpenſatum quoad carnes etiam lacticinijs, & ouis veſcì poſſe; non tamen vice versâ; & cui eſt permiſſus eſus carnium, etiam ſecunda refectio permiſſa videtur, vt contra *Regin. Leſſ. Nauar. &c.* probabiliter docet *Azor.lib.7.c.10.q.3.Fill.t.27.cap 3.q.4.Tol.&c.* Confirmatque *Bon.l.c.* ſi eſus carnium ſit permiſ-ſus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauſeam, vel dam-num tantùm. *v.Leſſ.Fill.Azor.&c.* Ratio, quia de eſſentia ieiu-nij eſt abſtinentia à carnibus.

III. Conditio eſt, certa hora refectionis; quæ eſt circa meri-diem, niſi aliud loci conſuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, ſed moraliter. Dictam autem horam notabili-ter, ſine iuſta cauſa, præuenire, mortale putat *Nauar.* & quidam alij; ſed probabiliùs docent eſſe veniale. *Tol. & Fil.* eò quòd non violetur ſubſtantia, ſed tantùm circumſtantia. *Tol.Leſs. d.2.nu. 13.v.Lay.c.1.n.10.& ſeq.*

Dixi, *notabiliter, & ſine cauſa*; quia præuenire ex iuſta cauſa, v.g. ſi iter faciendum, ſi hoſpites dimittendi, &c. & abſque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur eſſe. Dilatio in veſperam & licita eſt, & laudabilis, ſi nihil ante ſu-mas. *Ex dictis reſolues.*

I. Non ſoluitur ieiunium per diuiſionem prandij, ob nego-

tium

ferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Vt ſupra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expenſis funeris, & ſolutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & ſi eam non habent, legatis, non tamen pijs, vt notat *Trul. l. 7. c. 18. d. 12.* ex *authen.* ſimiliter *C. ad legem falcid.* detrahere poſſunt, beneficio legis Falcid. *Lay. l. 3. tr. 5. c. 6. n. 7. Sanch. lib 4. c. 15.* Vt autem hoc beneficio frui poſſit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametſi hanc obligationem teſtator poſſit remittere, reſpectu legatariorum, & fideicommiſſariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen reſpectu creditorum, quibus præiudicare non poteſt. Vniuerſim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus poteſt relinquere bona, ſine onere dandi partem alijs, poteſt liberare, iiſque concedere, vt eorum dictis, uel iuramento ſtetur. *Mol Card. de Lugo. d. 24. ſ. 8. n. 236.*

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

CAPVT PRIMVM.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnis iniuſta læſio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falſitas, & mendacium, ac læſio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accuſando, uel verum celando, de quo ſuprà; tum etiam extra pernitiosè mentiendo, ſecreta reuelando, de quo *v. Bon. de reſt. d. 2. q. 2. p. vlt. Lay. l. 3. tr. 3. p. 2. c 5.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid ſit ſuſpicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter ſe, quòd Iudicium ſit firma animi ſententia, ſeu aſſenſus indubitatus; Suſpicio, aſſenſus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans, probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem

non

non eſt affectus, (niſi cauſaliter) ſed quaſi ſuſpenſio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de ſuſpicione & iudicio prudenti, quod ſufficientibus iudicijs nititur, ſed de imprudenti, & temerario, quod ijs deſtituitur. Maiora autem iudicia requiruntur ad iudicium, quàm ad ſuſpicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Reſp. I. Iudicium temerarium, cùm plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter eſt mortale, contra iuſtitiam. *Ita Fil. Leſs. c. 29. l. 2. Lay. l. 3. t. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum ſine cauſa improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen, & famam; præterquam quòd ex his iudicijs plerumque grauia mala ſequantur. In confeſſione tamen non opus eſt explicare ſpeciem mali iudicati; cùm omnia vni iuſtitiæ commutatiuæ in ſpecie infima aduerſentur *Eſcob. E. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi, *communiter:* quia ſi iudicium habet magnam probabilitatem, etſi non omninò ſufficientem ad certitudinem, erit veniale: quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò diſtant, vt cenſeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod eſt valde probabile: v. g. ſi iudices iuuenem ſolum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractaſſe. Ex quibus reſoluitur, peccari tantùm venialiter remotè iudicando ſequentibus caſibus. *v. Tan. 2. 2. d. 4. q. 3. d. 2.*

I. Si non ſit graue malum, quod proximo temerè impingis: & ſic eum, qui iudicat alium eſſe ſpurium, vel filium Iudæi, à mortali excuſat *Nauar. Azor. & Leſſ.* contra *alios* apud *Dia. p. 5. t. 5. R. 69.*

II. Si ſit graue quidem, ſed non perfectè aduertas.

III. Si aduertat quidem te malè iudicare, non tamen aduertis ſigna eſſe inſufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si ſigna ſint ſufficientia ad opinionem ſaltem probabilem.

V. Mortale etiam non eſt, (per ſe loquendo) ſi de indeterminato tantù iudices: quia nulli fit grauis iniuria. *Eſcob. l. c. ex Fag.*

Reſp. II. Suſpicio & Dubitatio temeraria, ex genere ſuo videntur eſſe peccata tantùm venialia; maximè, ſi procedant ex errore intellectûs, quo iudicia vt ſufficientia apprehenduntur. *Ita Lay. ex S. Th. Nau. Mol. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Leſs. l. 2. c. 29. d. 3. &c.* contra multos qui putant eſſe mortale. Ratio eſt, quia communiter ſuſpicio tantùm eſt concitatio quædam ad affectum;

manet enim in mente ſuſpicantis aliquo modo bona exiſtimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cùm non totaliter deturbetur de poſſeſſione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè ſi ex errore*: quia talis cùm non ſit per ſe voluntaria, nec pertinax, meretur excuſationem: ſi verò ex maleuolentia in ſuſpicione graui perſiſtas, erit mortale, vt docet *Leſs. Fill. &c* ob iniuriæ grauitatem. Atque idem eſt de dubitatione poſitiua, orta ex maleuolentia abſque cauſa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo diſcerni poſſit ſuſpicio à iudicio firmo, quando formido de oppoſito expreſsè non eſt coniuncta?

Reſp. Caietanus cenſet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, reſpondet ſibi certam, aut ferè certam videri: eum verò ſuſpicari, qui reſpondet ſe non eſſe moraliter certum, ſed facile poteſt falli. *v. Bon. de reſt. d. 2 q. 7. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid ſit, & quàm graue peccatum Detractio?

Reſp. Detractio eſt alienæ famæ iniuſta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ eſt iniuſta honoris diminutio; 1. Obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ eſt opinio, ſeu exiſtimatio de alterius excellentia; honor autem eſt teſtificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia inſtar rapinæ fit apertè, contrà præſentem: detractio vt plurimùm inſtar furti occultè, & contra abſentem. Vnde licèt contumelia detractione grauior ſit, eſt tamen detractio peccatum mortale ex genere ſuo; etſi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione, fieri poſſit veniale. Ratio, quia eſt grauius furto, quod eſt mortale, cùm lædat proximi famam, quæ eſt maius bonum, quàm opes.

Detractio alia eſt directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua ex dictis *reſolues*.

I. Regulariter non eſt mortale, (etſi per accidens, ratione damni ſequentis, tale eſſe poſſit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non ſunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis v. g. ſit ſtupidus, ſpurius, luſcus. *Bon t. 2. d. 2 q. 4 p. 2.*

II. Ple-

II. Plerumq; etiam leuis detractio habetur, ſi alium infames generalibus nominib. peccatorum mortalium, v.g. eſſe iracundum, ſuperbum, &c. (etſi aliquando grauis eſſe poſſit,) quia audientes plerumq; interpretantur de naturali propenſione, & defectu inuoluntario; nec oritur graue damnum famæ. *S. Ant. 1.p.t 8 c.4. Sylu. Leſſ. dub.3.n,18. Lay. l.3. t.3.p.2.c.9.n.3.*

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem perſonæ, non notabiliter famam lædant: v.g. ſi dicas, militem habere concubinam, pugnaſſe in duello, cogitare vindictam, adoleſcentem eſſe prodigum, deditum amoribus, &c. *Lay. l.3.t.3.p.2 c.3.*

IV. Fieri tamen poteſt, vt narrando defectus etiam naturales, ſpectata conditione & ſtatu illius, grauiter noceas, & ſic grauiter pecces: vt ſi grauē, & optimi nominis Prælatum, aut religioſum, mendacijs aſſuetum eſſe; virum grauem ac conſulatem, illegitimè natum, Iudæum, &c. Idem eſt, etſi de altero nihil in particulari, ſed tantùm in genere dicas, v.g. te ſcire aliquid de illo, quod ſi dicas, magno illū rubore ſit affecturum. *C. Lug. d.14.n.49.*

V. Crimen aut defectum alicuius, modò verum, ſæpè licet prodere ob iuſtas cauſas: v.g. 1. Cùm expedit ſuperiorem ſcire ſuorum defectus, vt emendetur; de quo *v. ſup. de Corr. frat* & ſic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionē, (cauendo tamen nē ex reuelatione maius damnū ſequatur) ſignificant, communiter excuſari docet *Trul. l.7.c.10 d.11.* ex *Bon. &c.* vti & vxorē loquentem cū marito (vel contrà) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Cauſa conſilij, uel auxilij capiendi: in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Cauſa cauēdi alterius damni: vt ſi alcuius æſtimatio falsò concepta de eius doctrina, probitate, eſt alijs pernicioſa. Vnde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de ſuſcipienda religione, aſſumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifeſtare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia ſit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, ſit malus, aut ſaltem æquale damno, quod ex manifeſtatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Leſſ. l.2.c.11.d.12.*

mortale contra charitatem, vt *Leſſ.Valent.Tol.l.5.c.65.* contra *Nauar.& Caiet.vid.Card.Lug. d.14.num.59 Fagund. par.2. lib. 5.cap 3.*

IX. Similiter non eſt peccatum contra iuſtitiam, ſaltem mortale, quærere cauſam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: ſicut enim captiuitas eſt publica, ſic etiam cauſa videtur eſſe facta publica *Sayr.Bon.Trul.l.7.c.10.d.11.* Vbi eodem modo excuſat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo ſimul pœnitentiam, & emendationem: ſecùs ſi taceatur pœnitentia quam fecit, & ſic ait peccare hiſtoriographos, deſcribendo peccata mortuorum publico, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, ſi reſipuerint.

X. Similiter manifeſtare crimen, quod nondum eſt publicum moraliter tamen certum eſt, breui fore publicum, (ſiue per facti euidentiam, ſiue per ſententiam Iudicis) non eſt mortale: quia parum nocet. Niſi tamen ex iſta anticipatione, ſequerentur grauia damna, v.g.in officio, &c.*Card. Lugo l.c.n.92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valde affini infamare, eſt tantùm veniale: vt v.g.ſi de adultero dicas, quòd miſerit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De diſparato tamen, & non connexo crimine infamare, eſt mortale: quia infamis in vno genere vitij, non amiſit ius famæ in alijs virtutibus. *Tan.d.4.de iuſt.q.8. dub.7.n.141.* ex *Nauar.& Leſ.* contra *Sylu.V.detractio.Palud.&c.*

XII Detractio materialis ex loquacitate orta, eſt mortale, ſi ob grauem proximi læſionem importet, idq; aduertatur: quia etſi non intendatur directè læſio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè eſt volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, ſi non ſequatur læſio grauis; quia ſcilicet communiter non ſeriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre vt audita tantùm, hoc eſt, nihil affirmãdo de rei veritate, ſed dubitationẽ potiùs ſuam de ea ſignificando, ita ut nulla inde ſecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter ſint credituri. Ita contra *Azor.p.3 l.13.c.6.* docet *Tan. 2.2. d.4 q.8. dub. 7.n.139.Eſcob.E.10 c.4.n.40.* eò quòd diffamatio, ſi fortè ſequatur, imputetur audienti, ſi credat. Idẽ docet *C.Lug.l.c.* rectè limitans, niſi graue damnũ ex modo narrandi, vel ex leuitate audientium, (qui temerè credituri ſint, & vulgaturi) ſecuturum poſſis

præuidere. Hinc peccas grauiter contra iuſtitiam, ſi referens graue crimen, addas, id tibi dictum eſſe à viro fide digno: quia præbes ſufficiens fundamentum credendi. *v.Dia.t.5.m.R.*28.

XIII. Mortuum infamare, minùs graue eſt, quàm viuum, mortale tamen, & ad reſtitutionem obligans *Leſſ.l.2.c.11.d.*21. *Bon.d.2.q.4.p.2.*

XIV. Non eſſe mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v.g. in tali loco eſſe multos improbos; in tali Collegio vnum Canonicum commiſiſſe graue crimen, v.g. ſimoniam docet *Eſcob.E.*10.*c.*4.ex *Fagun.*quod *Trul.l.*7. *c.*10. *d.*4. ex *Bon. Azor,&c.* limitat; ſi non ſit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauiſſimè autem peccant, qui ordini, ſeu ſtatui alicui Religioſorum in communi, vel Monaſterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo malè viuatur, non ſeruetur obſeruantia regularis, &c. (niſi id ſit planè notorium.) quia grauiſſimè nocent, tenenturq; ſub mortali ad reſtitutionem toti communitati, à qua ſuperioris remiſſio non excuſat. *Sot.Nau.Trul.c.*10. *d.*14. Talem autem ſufficienter confiteri ſi dicat: detraxit cuidam Religioni, ordini, vel monaſterio, &c. ſiue ſit communitas numeroſa, ſiue non, docet *Lugo,& Tamb.de exped.conf.l.2.c.*1.

XVI. Similiter mortale eſt tacitâ perſona nominare monaſterium, vel ordinem religioſum, ex quo aliquis graue peccatum occultum, v.g. adulterij vel fornicationis commiſerit. *Nauarr. Trul.c.*10.*d.*14.

XVII. Explicandum eſt in confeſſione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bon. de ſacr d.*5.*qu.*5.*p.*2.*§.*3.*diſ.*3 *num.*16.*&* 21.ex *Sanch.Sylu.Adr.n.*135. Sed *C.Lugo d.*16. *n.*135.140. *&* 163.ex *Nau.Sal.Con.&c.*negat, dicitq; cõtrarium eſſe probabilius Nec omittendum, ſi quem infamaueris libello famoſo; cùm id ſit genus detrahendi grauiſſimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen neceſſariò dicẽdum, in quo genere infamaueris: quia fama ſemper eſt eiuſdem ſpeciei in genere moris. *C.Lug. d.*16. *n.*265.

XVIII. Peccat mortaliter contra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorẽ, excitando, vel animando efficaciter qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut licet non lætetur, qui non impedit, cùm commodè poſſit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel ve-

nialiter

nialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ſit ſuperior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire ſubditum, ne alteri iniuſtè noceat.

Dixi, *ſi commodè poſſit:* quia non peccat, qui putat monitioné ſuam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc diſcedere, ſi commodè poteſt; faciem triſtiorem oſtendere, vel aliò ſermonem auertere. *vid. Leſſ. & Bon. l. c.* Hinc æqualis rarò, (inferior rariſſimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque neſcit, an quòd dicitur, ſit notorium, tametſi ipſe ignorauerit; & in dubio non eſt, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiſtimantes, ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. 2. quia cœpta detractione, ſæpè meliùs conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolui, quàm ſi abrumpatur. Nam ſi diſtinctè explicetur, ſæpè non tam grauiter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia ſæpè ſine graui offenſione non potes corrigere. 4. Quia ſæpè alter habet iuſtam cauſam manifeſtandi, præſertim vni ſoli, *C. Lugo l. c. n.* 128. *vid. Dia t. 3. m. R. 24. & t 5. m. R. 35.*

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Reſp. I. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cùm habeat ius ad illud in neceſſitate reuelandi.

Reſp. II Si crimen ſit falſum, non licet: quia eſſet mendacium pernitioſum *Sylu.* tamen & *Nau.* putant, veniale tantum eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam reuocetur, eò quòd non ſit infamia efficax. *v. infra l. 4. c. 3. d. 7.*

Quæres II. An liceat ſeipſum infamare?

Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. *Ita Leſſ. Fill. & Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n.* 14. quia non eſt contra iuſtitiam, cùm ſit famæ ſuæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſeruanda, niſi in quantum id exigit ſalus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens poteſt eſſe mortale, vt v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri; vel ſi tibi damnum vitæ, vel alijs infamiæ, ex eadem ſequeretur. *Vnde reſolues.*

Non eſt mortale, ad vitanda grauia tormenta, falſum crimen ſibi

ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri: nec talis dicetur ſe interficere, ſed tantùm ex iuſta cauſa uitam morti exponere. *Leſs.& Fill.v.infrà l.4.c.3.d.7.*

DVBIVM III.

An,& quomodo Fama reſtituenda?

Reſp. Niſi ſit cauſa excuſans, patet ex natura iuſtitiæ, & ex dictis *de reſt.* famam iniuſtè ablatam reſtitui debere. Et quidem, ſi verùm crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantùm poteſt, apud audientes abolere, dicendo, v.g. ſe malè dixiſſe, iniuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel ſi hac ratione parum proficiatur, eum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando, &c. ſic enim ſenſim tantundem fama eius illuſtrabitur ex vna parte, quantum ex altera obſcurata fuit. Quod ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id aperte retractare(adhibito etiam, ſi opus eſt, iuramento) apud eos, quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia peruenit, ſiue apud auditores mediatos: vt contra *Leſs.& Tan.2.2.d.4. q.6. d.6.n.146.* docet *C.Lugo* quia totum damnum famæ, cuius cauſa es, teneris reparare.

Licèt aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, malè te informatum fuiſſe. *v.Lay.l.3.t.3.p.2.c.7.Leſs.c.11.d.30.*

Dixi, *per ſe*; plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excuſatur, reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam: tum quia eo ipſo, quòd apud immediatos retractauit, implicitè illis commiſit, vt hanc retractationem ipſi indicent alijs, ſi quibus fortè reuelauerint. Idque confirmat praxis Confeſſariorum, qui tantùm obligant, vt retractent apud eos, quibus ipſi reuelarunt, *v.C.Lugo l.c.* Vnde reſolues.

I. Confeſſarij eſt, vti & Concionatorum, benè inſtruere ſuos, & monere de reſtitutione, ac fuga uitij tam communis.

II. Is qui bona fide vel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur (intellectà poſtea materiali iniuſtitia) ad reſtitutionem: licèt non tam ſtrictè, quam qui infamauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur reſtituere, cum detrimento famæ ſuæ, etiam æquali; alter non item, ſed tantùm, quatenus ſine ſuo notabili incommodo poteſt. *Mol. Leſ.*

C.Lugo

C. Lugo d. 15. *num.* 4. Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intelexerunt de alio, licet non ex iuſtitia (ſi quidem non eius actio; ſed error audientium cauſa fuit damni iniuſti) tamen ex charitate tenetur ad reſtitutionem, cùm poſſit graue damnum proximi ſine ſuo detrimento præcauere. *Bon. d.* 44.

III. Qui detraxit alteri libello famoſo, tenetur, vt efficax ſit reſtitutio, eam facere contrarijs ſcriptis, vel publicâ reuocatione. *Sayr. Bon. d.* 2. *de reſt. q.* 4. *p.* 9.

IV. Si ex læſione famæ ortum etiam eſt alteri damnum fortunarum, vt ſi priuatus eſt officio, excidit ſpe diuitis matrimonij, amiſit dotem, &c. tunc & fama debet reſtitui, & damnum illud compenſari ad arbitrium prudentum; Et quidem obligatio reſtitutionis famæ, cum ſit purê perſonalis, non tranſit ad hæredes: obligatio autem compenſationis dicti damni, cùm habeat reſpectum ad bona infamatoris, tranſit ad hæredes. *Laym. l. c. c.* 7. *n.* 4.

Quæres I. Quæ excuſent à reſtitutione famæ?

Reſp. Patere ex dictis *de reſtitut. l.* 3. *t.* 9. *c.* 2. Vnde reſolues.

I. Excuſatus es à famæ reſtitutione, ſi planè ſis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixiſti, vel ſimile, alia ratione fiat publicum. *C. Lugo d.* 15. *ſ.* 3. *n.* 37.

III. Si fama alijs modis iam recuperata ſit, ut infamati purgatione vitæ probitate, teſtimonio prudentum. *Leſſ. l.* 2. *c.* 11. *d.* 24. Etſi tunc pro damno, quod ſecutum eſt, debeat ſatisfieri. *C. Lug. d.* 15. *ſ.* 3.

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione deletam. Quo caſu maximè prudentia opus eſt: nam aliquando periculoſius eſt retractare, renouando memoriam. *v. C. Lugo d.* 15. *ſ.* 3. *num* 35.

V. Si is cui detraxiſti, tibi ſimiliter detraxerit, nec velit reſtituere: quia tunc potes iure compenſationis, ſeu retentionis vti, dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter. *Tol. Leſſ. Syln. Mald. Dian. tom.* 2. *tr.* 5. *R.* 30. *Mol.* contra *Caiet. Tan. C. Lugo & Nauar.*

VI. Si non poſſis abſque periculo vitæ, vel ſi fama reſtituenda ſit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur reſtituere vili homini, ſi aliter non poteſt, quàm cum amiſſione famæ ſuæ multò maioris momenti: ſed ſufficit tunc, ſi

infan-

infamatum laudet, aut pecuniâ compenſet. *Vid. C. Lugo loc. cit.*

VII. Si infamatus ſponte remiſerit, (modò tamen eius infamia non redundari in alios, vt familiam, ſtatum) ſiue expreſſa, ſiue tacita ſit condonatio: tametſi nihilominus ex charitate damnum reſarcire aliquando tenearis, ſi poſſis abſque graui incommodo. *C. Lugo d.* 15. *ſ* 3. *nu.* 38. Imò aliquando etiam ſufficit condonatio præſumpta, ſiue interpretatiua voluntas eius, qui poteſt condonare; ſi nimirum ille ſit ita affectus, vt ſi rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non eſt inuitus, ſaltem quoad ſubſtantiam, etſi fama non reſtituatur. *v. C. Lugo l. c.*

Quæres II. An reſtitutio famæ licitè condonetur?

Reſp. Licitè fit in ijs caſibus, in quibus ſeipſum licet infamare; in quibus autem, & quàm grauiter peccat ſe infamando, in ijſdem, & tam grauiter peccat condonando. *Nau. Trul. l.* 7. *c.* 10. *d.* 28. Vnde reſolues.

I. Condonans famæ reſtitutionem peccat mortaliter. 1. *Si* infamia redundet in alios. 2. *Si* inde ſequatur ſcandalum. 3. Si ſit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama ſit neceſſaria ad muneris gubernationem. *Sot. Leſſ. Trul. l. c.* qui tamen notant, condonationem ſemper eſſe validam, quando fama non redundat in alios; ſecùs quandò redundat. Vnde parentes non poſſunt condonare, quando redundat in filios; neque filij, quando in parentes. *v. Aut. cit.*

II. Ex eò verò præcisè, quod infamatus (vel contumeliâ affectus) conuerſans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non cenſetur condonare reſtitutionem famæ, uel honoris; ſicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar. cap.* 18. *Trul. dub.* 29.

CAPVT II.

Quid de præcepto nono, & decimo?

RESp. Prohibent omnes internas concupiſcentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis ſecundæ tabulæ præſertim ſexto & ſeptimo vetantur. Quâ de re vide *ſuprà*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà lib.* 5.

CAPVT III.

Quid de præceptis Eccleſiæ?

RESp. Etſi ea ſint plurima; præcipuè tamen toti Chriſtiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agen-

agendum reſtat de tertio, de quia 1. & 2 actum eſt in *præcepto* 3. *Decalogi: de* 4. *&* 5. *infrà lib.* 6. *de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Eccleſiaſticum, & quanta eius obligatio?

Reſp. Ieiunium ex præcepto Eccleſiæ, obligante ſub mortali, requirit tres conditiones. *Lay. l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *nu.* 13.

I. Eſt vnica tantùm comeſtio de die, in ordine ad nutritionẽ. Quæ ita neceſſaria eſt conditio, vt ſecundà comeſtione pecces mortaliter; reliquis autem ſupra ſecundam, ſummùm venialiter tantùm. *Laym. c.* 1. *n.* 12. *&* 13.

II Eſt abſtinentia ab eſu carnium, itemque ouorum, & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadrageſimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibuſdam locis conſuetudo permittit, quæ vbique notanda eſt *Bonac. d. vlt. q.* 1. *p.* 2. ex *Sylu. Naur. Leſs. Azor. Lay. loc. c. Fill. Fagund. p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. Adde diſpenſatum quoad carnes etiam lacticinijs, & ouis veſci poſſe; non tamen vice verſà; & cui eſt permiſſus eſus carnium, etiam ſecunda refectio permiſſa videtur, vt contra *Regin. Leſſ. Nauar. &c.* probabiliter docet *Azor. lib.* 7. *c.* 10. *q.* 3. *Fill. t.* 27. *cap* 3. *q.* 4. *Tol. &c.* Confirmatque *Bon. l. c.* ſi eſus carnium ſit permiſſus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauſeam, vel damnum tantùm. *v. Leſſ. Fill. Azor. &c.* Ratio, quia de eſſentia ieiunij eſt abſtinentia à carnibus.

III. Conditio eſt, certa hora refectionis; quæ eſt circa meridiem, niſi aliud loci conſuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, ſed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, ſine iuſta cauſa, præuenire, mortale putat *Nauar.* & quidam alij; ſed probabiliùs docent eſſe veniale. *Tol. & Fil.* eò quòd non violetur ſubſtantia, ſed tantùm circumſtantia. *Tol. Leſs. d.* 2. *nu.* 13. *v. Lay. c.* 1. *n.* 10. *& ſeq.*

Dixi, *notabiliter, & ſine cauſa*; quia præuenire ex iuſta cauſa; v. g. ſi iter faciendum, ſi hoſpites dimittendi, &c. & abſque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur eſſe. Dilatio in veſperam & licita eſt, & laudabilis, ſi nihil ante ſumas. *Ex dictis reſolues.*

I. Non ſoluitur ieiunium per diuiſionem prandij, ob negotium

tium incidens, vel ſi quid ſumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve cauſam rationabilem, vti apud religioſos faciunt miniſtri, & lectores menſæ: quia non niſi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch.to.2.opuſc.l.5 c.1.dub.24. Eſcob.t.1.E.7.c.3.n.29.* excuſant famulos, menſæ miniſtrantes, ſi aliquid prægustent, aut ex reliquijs guloſè ſumant, tum ut meliùs ſeruiant, tum ut famem ſubueuent: (intellige, ſi cum illorum refectione licitâ moraliter vniatur.) Nec ſoluitur per ſumptionem electuariorum, vel crebriorem hauſtum, ante quem modicum ſumere, ne potus noceat, permittit *Azo.Eſcob.t.1.E.7 c.3. n.28.* & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem ieiunij, v.g. 5. vel 6. amigdalas, uel quid ſimile *Reg &c.* cum *Dia p.1.t.9.R.34* quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digeſtionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis ſumeret lac, iuſculum, & ſimilia, quæ ſiue ſorbeantur, ſiue comedantur, non habent rationem potûs, ſed cibi; ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, uel etiam vuas in magna quantitate ſumeret; quia habent rationem cibi, *Dicaſt.& alij* 6. cum *Dia.p.9.t 6.R.143.* Niſi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem ieiunij ſumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, ſaltem mortaliter. *Lay.l c.n.7.*

II. Ieiunium non ſoluitur per collatiunculam veſpertinam, etſi hæc non ad ſomnum, ſed nutritionem ordinetur quia conſuetudo permittit. Addo, *veſpertinam*: quia ſine causâ non licet illam ſumere manè, vel meridie: ex iuſta tamen cauſa licet vtrumque, vt ſi fiat ratione debilitatis, negotiorum, ſtudiorum: ſine ea erit veniale tantùm, cùm non violetur ſubſtantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter deſignatur quarta vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dia.1.p.t.4.R.117.Tur. &c.* docet *Reg.c.2.l.6.nu.185.Laym.c.1.nu 9 Fill.tom.2.t.27.p 2.c.2. q.7 nu.33.* dicens, ita deciſum eſſe in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem conſenſerint. Idem probat *Eſcob.t.1.E.13.c.3 nu.61.* ſi quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica cenſetur, ac proinde tantò quis magis minuſue peccat, quantò magis, vel minus tranſgreditur. Adde quibuſdam locis

ex

ex conſuetudine plus permitti ſecularibus, quàm religioſis, nobilibus, quàm plebeis, & in frigidis regionibus, quàm in alijs, vt notat *Laym.l.4.t.8. c.1. & Bon.l.c.* Plus item quibuſdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in cœna Domini) permitti ex conſuetudine, dicit *Medin.Caiet.num.34.& Sanch.in opuſc. Eſcob t.1.E.7.c.3.* Quod *Bonac.* non improbat, vbi ea conſuetudo eſt recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliaue ex ſaccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & caſei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. loc.cit.num.9.*

III. In confeſſione non ſufficit dicere, non ſeruaui, aut fregi ieiunium; ſed addendum, vtrum refectione multiplici, an eſu carnium. Et ſi hoc, vtrum ſemel, an ſæpius quantitatem notabilem ſumpſerit: quia probabile ſatis eſt, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excuſare, vt docet *Bonac.to.2. d.vlt. q.1.p.2. & Tan.t.3.d 3.q.3 dub.5.* v.g. ſi coquus, aut ægroti miniſter, parum carnis prægustent; *Eſcob.l.c.nu.54. Sanch.in opuſc.tom.2.l.5. c.1. dub.12. num.10.* vel ex alijs cibis quartam tantùm partem collationis ſerotinæ, ſiue vnam ue l duas uncias ſumat; hanc enim eſſe materiam paruam, cum *Turrian.& Leon.* docet *Dia. p.5.t.5. R.11.& p.8.t.7.R.54.* eſſe probabile. Si autem ſæpiùs eodem die parum ſumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illæ coaleſcerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dia p.3 t.6,R.43.* Denique ſi ſit in quadrageſima, utrum fregerit eſu ouorum, aut lacticiniorum. Tametſi enim *Dian.t.9.R.45.& to.6 miſc R.80.* citans multos Doctores, dicat, certum eſſe, quòd ſit mortale, ſi non ex iure poſitiuo, ſaltem ex conſuetudine, in omnibus ferè mundi partibus receptâ, veſci ouis & lacticinijs in Quadrageſima: probabile tamen eſt, & tutum (ſaltem in his Germaniæ partibus) eſſe tantùm veniale. *Lay.c.1.n.3 Fagund l.1.c.2.&c.* Tum quia, licèt conſuetudo habeat, ea tamen non ſemper ſub peccato, præſertim mortali, obligat. *v.Fill t.27 c.3.Bon.num 2* Tum quia Eccleſia non tam grauiter ad hoc obligat, ut patet tum ex verbis ipſis, tum ex faciliore diſpenſatione in his, quàm in carnibus. Ob quam cauſam etiam, laridi & adipis vſum, facilius conce-

cedi poſſe pauperibus, docet *Lay.l.4. t.8. c.1. nu.5.* Imò ait, nec diuitem propter eum vſum, continuò damnandum eſſe peccati mortalis: præſertim cùm *Sylu. V. Ieiunium*, & alij dicant, eum, cui ouorum & lacticiniorum vſus permiſſus eſt, etiam laridi, & ſagiminis permiſſum videri: idque non improbet *Azor.l.7.cap.* 10.*q.vlt.v.Laym.hic.Fagund.p.4 l.1 cap* 1.*num.*20. vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *v. Dian.p.1.t.9. R.*21. Verùm in his uidendum vbique, quid recepta piorum conſuetudo ferat, à qua non temere recedendum. *Azor l.7.c.*10. *q.vlt.*

Dixi, *ſi ſit in quadrageſima*, quia extra eam licitè veſcitur ouis, qui debet ieiunare, v.g. ob Iubilæum; *Henriq.&c.* uel ex pœnitentia ſacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *v. Dia.p.1.t.9.R.5.& 6.*

DVBIVM II.

Quæ cauſæ excuſent à Ieiunio?

Reſp. Hæ ſequentes. 1. Superioris diſpenſatio: quâ tamen non eſt opus, ſi neceſſitas ſit euidens; ſed in dubio tantùm; idque ſiue ad eſum carnium, ſiue ad ſecundam refectionem. Talis autem ſuperior, eſt Epiſcopus & Parochus, etiam præſente Epiſcopo, quando legitima conſuetudo ſic habet. Imò *Syla. & Sanch. de matr. lib.*8.*d.*9.*nu.*27.*& in opuſc.t* 2.*l.*5 *c.*1 *dub.*5.*nu.*18. abſolutè affirmat, poſſe diſpenſare præſente Epiſcopo: quia, inquit, ad Epiſcopum non recurritur in minimis, vt vſus habet; quod Epiſcopi ſciunt, & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab vſu & conſuetudine, ſine qua non licebit. *vid.Trul. l.*3. *c.*2. *d.*7. Item Prælatus (& in eius abſentia, Vicarius illius, vt habet *Sanch.loc.cit.*) reſpectu ſuorum religioſorum: non tamen Confeſſarius, licèt priuilegiatus, ſi non ſit Parochus: quia non habet iuriſdictionem in foro externo. *Sanch.l.c.* contra *Palatum*. Vnde tantùm poteſt iudicare de iuſtitia cauſæ. Cauſa autem valida ad diſpenſandum, erit uel uera, uel quæ talis putatur: ſufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bona fide putat ſe à ieiunio excuſari, etſi cauſa inſufficiens ſit, tantùm uenialiter peccare, docet *Caiet.* At ſi verè bona fide putet, ſe planè excuſari, nullo modo peccare videtur.

II. Cauſa eſt impotentia, quâ excuſantur, qui ſine notabili damno non poſſunt ieiunare; vt ſunt iuniores, vſque ad annum 21. completum: quibus tamen poſt 7. annum carnes dari non

debent. Item debiles, infirmi, conualeſcentes, prægnantes, lactãtes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & ſenes communiter ſexagenarij, niſi euidenter conſtet, poſſe ieiunare ſine damno. In dubio autem an poſſint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate conſtet, & robur ſit dubium, non eſt expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis eſt defectus. *Gran.* 1.2 *d.6.tr.3.p.1. dub.6.ſ. 5.num.39. Eſcob. Lay. l.4.tr.8.c 3. Tann.2.2.d.3.q.3.dub.5 Fill.to. 2.t 27.p.2.c.6.& cæteri communit.* contra *Nauar. Sà. Sanch. de matr.to.2.l.7.d.32.n.17.& parte 2. Conſil l.5 c.1.d.4.num.7.* item *Dia.p.1.t 9.R.20.&c.* qui abſolutè, ſine omni reſtrictione, ſexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam ſententiam *Trul.* tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait ſequitur (cum *Moiſeſ Oruz, &c.*) *l. 3.c.2.d.7.n.3.* præſertim cùm ſcrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam inſuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque eſſe probabile, quòd ſufficiat, ſi annus 60. ſit inchoatus, eò quod is in fauorabilib. habeatur pro completo. *Dia.p.5.t.14. R.83.* ex *Naldo, & Sanch.* Item *p.9.t.7.R.73.* ex *Trul. & alijs 6.* Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia ſui ordinis, probabile affirmat *Dia. p.9. t.7. R.73* ex *alijs 4.* qui etiam probabile cenſet excuſari fœminas quinquagenarias *p 9. t.7.R.73.* ex *alijs 4.* Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum; vel non ſufficientem pro vnica refectione. *v. Sanch. in op. ſc.* vbi ex *Nauar. Gabr. Angl.* excuſat eos, qui laborant tertianâ, vel quartanâ; item qui ex vacuitate ſtomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel totâ nocte calefieri, aut dormire non poſſunt. Neque hos teneri manè ſumere collatiunculam, & veſperi cœnam, notat *Dia.p.1.t.9.R.51.* ex *Fill. & alijs 3.* quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Cauſa eſt labor, vel officium, cum quo ieiunium non poſſit conſiſtere; qualis eſt agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, piſtorum, ſutorum, &c. (etſi de ſutoribus neget *Angles.* cuius ſententiam *Sanch.* dicit eſſe veram, ſi non ſuant, ſed tantùm ſcindant corium, & materiam præparent:) non tamen pictorum, ſartorum, quorum labor exiguus eſt. Excuſat

etiam *Lay.l.4.t.8.c.3.* figulos argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores *Dia.p.4.t.4.R.*138. & *Gord.to.2.l.6.q* 18.*c.6.* verſantes prælium typographicum, non tamen typorum compoſitores, foſſores autem, ferrarios, & ſimiles, etiam die vno, uel altero, quo non laborant, excuſat *Az.* *&c.* cum *Dian p.1.t.9.R.9* Similiter excuſatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch. in opuſc.l.c.v.Fill.nu.* 119. Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum vires non ſufficiunt ad huiuſmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*; quia multi non excuſant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet *Fill. t.37. c.6.* meritò excuſat. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat. *v.Bon.d.vlt.q.4.nu.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant coniugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando ieiunat, vti & vxorem, quæ ob maciem, non poſſit cum ieiunio ſe viro gratam præſtare. *Bon. l.c.* Atque vniuerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur omittere ob præceptum ieiunij, ait *Caiet.* Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde leuis, & rationabiliter poſtponenda obligationi ieiunij.

IV. Eſt pietas, vel maius bonum. Vnde excuſantur, qui cum ieiunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v.g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confeſſarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tam corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedē, ſi ea cum ieiunio peragere non poſſunt. *Fill to.2.t.27.p.2 c 6.n.24.Az.p.1.l.7.c.28.Fern. Nau. Sylu. Fagund.&c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ſæ readdunt, quando eorum labores cum ieiunio non poſſunt conſiſtere. *Dia.* autem (abſolutè loquendo) *p.1.c.9.R 9.* Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus, (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excuſandos; quia inquit, ſummoperè laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, niſi ſint debiles. *Sanch.* tamen *in conſil.p 2.l.5 c.1.d.13.num.6.7. & 8.& Trul.l.3.cap.2. d.7.* putat à ieiunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter uel quater in hebdomade concionantur, cum feruore. De Lectoribus verò *Dia. loc.cit.* cum *Fagund.p.4.l.1. cap 8. num.19.* cenſet, non omnes

excu-

excuſandos, ſed eos tantùm, quorum labor eſt improbus; vel qui ita ſunt debiles, vt ſatisfacere non poſſint. Idem ferè ſentit *Sanch.* licèt *l.c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (vt in Societate faciunt: præceptores grammaticæ,) ſatisfacere, ſi media quadrageſima, ſiue ter in hebdomadæ ieiunent; eò quòd ſit magnus labor; & paucis annis ſic fatigantur, vt progredi non poſſint. Sic ille. Verùm præſtat, vt ſuperiores, ad tollendum ſcrupulum, cùm talibus diſpenſent, (vt monet idem. *Sanch. loc. cit.*) nam in omnibus iſtis, regula certa & vniuerſalis ſtatui non poteſt alia, quàm quod lex Eccleſiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Lay. c. 3. n. 3.*

V. Charitas uel etiam vrbanitas ſecundum quoſdam excuſat etiam à veniali eum qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi ſumit. *Med. Fagund. Fill. Dia. p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum etiam carnis. *Nau. Sanch. Dia. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER QVARTVS

DE PRÆCEPTIS PARTICVLARIBVS certo hominum ſtatui proprijs.

CVM omnes fideles ſicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad ſtatum, & officium vniuſcuiuſque, teneantur ſcire ſub peccato mortali; ita vt ipſa eorum ignorantia vincibilis, (licèt non ſequatur tranſgreſſio) ſit peccatum mortale: *Sylu. Sayr. Sanch. Baldel. tom. 2. l. 1. d. 9. n. 8. & 9.* hinc poſt præcepta omnibus communia, agendum de præceptis proprijs certorum ſtatuum in particulari.

***

Digitized by Google

CAPVT I.
De Statu Religioſo.
DVBIVM I.
Quæ ſit natura Status Religioſi?

RESP. Status Religionis eſt fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſtabilis in communi viuendi modus, ab Eccleſiâ approbatus.

Dico, *ab Eccleſia*: quia etſi olim Epiſcopi Religiones approbare poterant: poſtea tamen in Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio III. ſtatutum eſt, ne noua religio inducatur, niſi approbata à Papa. Ratio eſt, quia cum religio ſit communitas ſacra, in qua debet eſſe ſpiritualis iuriſdictio, hæc autem à Papa proueniat, decens eſt, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Lay. l.4.t.5. c* 1. Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Ad eſſentiam religionis non requiruntur vota ſolemnia. Ratio, quia qui in Societate IESV vota ſimplicia edunt, ſunt veri religioſi, vti definiuit Gregorius XIII. in bulla *Aſcendente Domino*. *Lay. l.c n.*4.

II. Non ſunt religioſi, ij ordines militares, qui coniugalem caſtitatem tantùm vouent. Sunt tamen verè religioſi, milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumque ſimiles, cùm tria vota ſubſtantialia habeant. Similiter ex fratribus, & ſororibus tertiarijs, ſiue Ordinis S. Franciſci, ſiue aliorum, tantùm ſunt religioſi, qui in religione approbatâ, ſecundùm certam regulam, tria vota ſubſtantialia emittunt. Contra autem ij non ſunt, qui licèt tria iſta emittant, & communiter vel ſeorſim habitant, regulam tamen à Sede Apoſtolicâ approbatam non profitentur. *Lay. l.c.*

III. Religioſi non ſunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & caſtitatis, obedientiam vouent Confeſſario, aut Epiſcopo. Ratio, quia tali voto non ſubijciuntur iuriſdictioni ſpirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid. n* 7.

IV. Etſi Papa in votis ſolemnibus religionis diſpenſare poſſit, vt quis deſinat eſſe religioſus; non poteſt diſpenſare tamen, vt quis manens religioſus, ſubſtantialibus votis non teneatur: quia ad eſſentiam religionis illa ſpectant. *Laym. l.c. num.* 8. *ex Nauar. &c.*

V. Religioſus promotus ad Cardinalatum, vel Epiſcopatum, obſtri-

obſtrictus manet votis eſſentialibus ſuæ religionis, etſi quoad aliquos effectùs paupertatis & obedientiæ, exemptus cenſeatur. Deinde, etſi iugo regulæ abſolutus ſit, quoad culpam & pœnam, tamen ex obligatione moralis honeſtatis, ex ea ſeruare debet, quæ eum decent, & cum eius munere conſiſtunt. Hinc quoad habitum, ſui ordinis colorem deferre debet; etſi quoad figuram, Epiſcopis ſecularibus ſe conformare poſſit, vt Clemens VIII. conceſſit apud *Sanch 6.mor.c.6.* Imò, ſi Epiſcopatum reſignet, vel ob culpam deponatur, abſque degradatione; tamen non tenetur ad regularem obſeruantiam redire: quia retinet eminentiam Epiſcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. *Ib.ex S.Th.Rodr.Sanch.&c.* Secus eſt in Cardinali religioſo, qui non eſt Epiſcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque ſi Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ab obedientiam regularem ſui ordinis. *Palaus, de Lugo, Reſp.mor.l.5.d.12.*

VI. Religioſus ad Parochiam promotus, cùm votis aſtrictus maneat tenetur deferre habitum religionis, regulamq; obſeruare in omnibus, quæ cum ſuo munere conſiſtere poſſunt. Idque non tantùm ſecundùm moralem honeſtatem, ſed ſub obligatione grauis culpæ, ſi ad eam regula obliget. *Ita Laym.l.4.t.5.ca.1.n.11.&* 12. Vbi addit, quòd etſi Parochus religioſus in ijs, quæ ad regulam ſpectant, ſubiectus maneat ſuperiori; iam tamen conſuetudine multis locis obſeruari, vt non tantùm in pertinentibus ad diſciplinam Eccleſiaſticam, ſed etiam in pleriſque alijs, ab obedientiâ Prælati eximatur, & Epiſcopo ſubijciatur. *v.Sylu.Sanch.l.6.mor.c.6.n.36.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur ad valorem profeſſionis religioſæ?

Reſp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. I. Eſt qualitas, ſeu aptitudo vouentis, ſcilicet, vt iuxta *Trid.ſeſſ.25.c.15. de Regularib.* decimum ſextum ætatis annum expleuerit, annumque integrum, cum religioſo habitu, ſteterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per ſtatuta à Pontifice confirmata, in iſto ordine ſubſtantiale eſſe cenſeatur. *Azor. to.1.l.12.c.2.q.6.& 7. Rodriq.to.2.c.6.*

II. Conditio, Conſenſus, & acceptatio expreſſa, vel tacita Prælati ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet.

Idque ordinariè, non tantùm cum conſilio, ſed etiam cum conſenſu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis; ſecundùm cuiuſcunque ordinis ſtatuta. *Nauarr. Leſſ. cap. 41. d. 7.*

III. Vt profeſſio ſponte facta ſit, non cogente graui metu, qualis eſſet incarceratio, alimentorum ſubtractio, eò quòd in profeſſionem conſentire noluerit. Itemque metus reuerentialis, non quidem ſe ſolo, ſed accedente precum, blanditiarum, & imperij, ſæpiùs repetita importunitate, aut graui offenſione, aut diu continuatâ indignatione conſanguineorum; adiunctis etiam minis de ſubſidijs negandis, ſi ex religione egrediatur: hæc enim vel ſingula, vel certè ſimul iuncta, conſiderata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum iuſtum incutere poſſunt, & profeſſionem irritare, vt docet *Laym. cum alijs lib. 4. tract. 5. cap. 5. Leſſ. lib. 2. capit. 43. dub. 7.* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Is, qui profeſſionem irritam edidit, ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, niſi eam poſtmodùm tacitè, vel expreſsè ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere poteſt; licèt ob euitationem ſcandali, cauſam egreſsûs dicere debeat: & ſi ad forum externum cauſa deueniat, defectum profeſſionis probare; idq; intra quinquennium à die profeſſionis, poſt illud enim non auditur iuxta *Trid. c. 19 ſeſſ. eadem*. Quia præſumitur eam interea ratificaſſe.

II. Quod ſi tamen ſciret, illam iuris præſumptionem falſam eſſe, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliave iuſta cauſa impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum ſit eſſentiale ad perpetuum, aut ſaltem vltra quinquennium duret, eo elapſo poteſt reclamare, debetq; audiri in iudicio ſaltem extraordinario, vel in integrum reſtitui, vt contra *Bonac. de clauſ. d. 4. qu. 2. p. 10.* docet *Nauar. Sanch. d. 37. num. 22. Leſſ. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor. lib. 12. cap. 4. q. vlt. Dian. par. 3. t. 2 R. 53. Barboſa in Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. num. 8.* vbi plures alios citat; & niſi aliud quid impediat, fugere poteſt, vt docet. *Laym.* Qui addit, quòd ſi fuga ſine graui ſcandalo vel incommodo tentari non poſſet, monendum à Confeſſario, vt profeſſionem tacitè ratificet: quod fiet ſi profeſſorum habitum proprium deferat, actuſque ijs proprios

exer-

exerceat, cum intentione, quod profeſſus talis ordinis eſſe velit, *vid. Aut.cit.*& *Dian.p.8.t.7.R.*51.vbi ex *Trident ſeſs.25.ca.* 19. probat, Epiſcopum de nullitate profeſſionis, ſine interuentione ſuperioris regularis ſententiam ferre non poſſe, & ſi faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religioſus vi ſuæ profeſſionis.

Reſp. Religioſus vi ſuæ profeſſionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi profeſſionis tenetur velle ſeruare ſuum ſtatum, qui eſt perfectionis, ſiue tendentium ad perfectionem; (licèt ſecundùm ſe non ſit præcepti, ſed conſilij) hoc autem eſt intrinſecè velle tendere ad perfectionem. *S.Th.2.2.q.186.a.1.& 2.& q.184.a.5.Laym.l.4.t.5 c.1.n.1.Suar.de relig tom.4.l.1 c.4.Bardi de conſ.d.7.c.6.§.5.* Vnde reſolues.

I. Religioſus non tenetur actu eſſe perfectus, ſed tantùm ſtudere perfectioni. *Bardi &c.l.c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media eſſentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia ſecundaria, non contemnendo ea. *Lay.l.c.c.9.n.*13. 4 Tenetur aliquibus medijs, vti, & ſi omnia media abijciat, non eſt in ſtatu ſalutis. *Suar. Lay.l.c.* dicens: ſi nullum perfectionis ſtudium adhibeat, ſed omnia monita & regulas negligat, eò quòd ſub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona ſupererogatoria, ſiue ſpecialiter non præcepta, nec promiſſa; quia aliàs moraliter loquendo, non poteſt habere debitam intentionem ſalutis. *Suar. l.c.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media ſuæ Religionis, (non per alia) hoc eſt ſeruando ſuas regulas. *Sanch. l.6.c.5.n.1.& 2.* Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc eſt, ſi nolit ſubijci. *Ib.n.6.* 2. ſi tantùm velit ſeruare, quæ ſub mortali obligant, quia contemnit perfectionem *Ib.n.7.* 3. per actum directè contrarium; hoc eſt, nolendo perfectionem: quod eſſe mortale docet *Sanch.n.*10. *Pellizar.& Bardi.l.c.*

IV. Si quis non tantùm intendat non eſſe ſollicitus in obſeruatione regulæ; ſed etiam nunquam ſeruare, etiamſi facilè poſſit, eſt mortale, vel proxima diſpoſitio ad illud, vixque poteſt fieri ſine contemptu formali. *Suar.l.c.n.24.*

V. Si ex remiſſione animi, & ſine vllo iuſto titulo, per dire-

ctam intentionem, velit aliquam regulam non ſeruare, erit ſaltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l. c.*

VI Frequenter, & ex conſuetudine violare regulam, eſſe mortale, dicit *Sanch l. 6. mor. c. 4. n. 18. & 20.* Tum quia perturbat religioſam diſciplinam: tùm quia ſecundùm quoſdam eſt contemptus interpretatiuus, vel ſaltem probabiliſſimum eius periculum: tenetur autem ſub mortali ita viuere, vt non ſit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. *Sanch. Lay l. 4. t. 5 c. 9.* tum quia conſtituit ſe in eo ſtatu, vt tanquam incorrigibilis ſit ex expellendus; tenetur autem quiſq; ratione votorum, quibus ſe Religioni addixit, ita ſe gerere, vt ſit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullū conatum perfectionis adhibendo, regulas ſine diſcrimine tranſgreditur, reddit ſe intolerabilem, vt debeat expelli, aut ſi toleretur, plurimùm nocet: ergò per accidens, & indirectè agit contra profeſſionem, peccatque mortaliter, *Sanch. c. 4 n. 18 v. Aut cit.*

VII Religioſus Societatis Ieſu peccat mortaliter, ſi non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos ſe dimittendum, vel eijciendum præuidet: & licèt ita dimiſſus, ſit liber in conſcientia; ſi tamen ſit dimiſſus ob fraudem, vel peccata in eum finem commiſſa, irrita eſt dimiſſio, vtpote obtenta per dolum dantem ipſi cauſam (ſicut in matrimonio, & cœteris contractibus) vnde ſubiacet pœnis apoſtatarum. *Bon. de clauſ. q 2 p. 12. §. 1.*

VIII. Scholaſticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de induſtria dimiſſionem extorſit, vel falſis allegationibus impetrauit, non eſt liber à votis. *Leſſ. l. 2. c. 40. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. nu. 99. Lay. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.*

DVBIVM IV.

Ad quid religioſus obligetur vi votorum?

Reſp. I. Religioſus ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia prætio æſtimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem diſponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit, Conſtat *ex capite, Non dicatis 12 q. 1. c. Monachi.*

Dicitur I. *Bona temporalia:* quia retinet religioſus dominium bonorum ſpiritualium, honoris famæ, & ſimilium. Item ius eligendi, præſentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Th. 2. 2. q. 186. a. 7. Sanc. l. 7. c. 18. Leſ. l. 2 c. 4. d. 5. Lay. l. 4. t. 5. c. 7.*

Dici-

Dicitur II. *Dominium vel facultatem diſponendi*, propter religioſos Societatis IESV, qui poſt emiſſa vota, retinent, & acquirere poſſunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro ſuo arbitrio diſponendi, vel vtendi; in cuius abdicatione, eſſentia religioſæ paupertatis conſiſtit. *Sanch. Lay l.c.n.*3.

Dicitur III. *Independenter*: quia religioſus etiam profeſſus, poteſt habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum ſuperioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Lay. ca.*7. *n.*12. Vnde ſequentes Caſus reſoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod Religioſi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò, ſine conſenſu Papæ, non poſſunt ſe obligare communitati, quòd ea nunquam ſint acquiſituri; quia præiudicarent immunitati Eccleſiaſticæ. *Lugo. Reſp. mor. l.*3. *d.*8. Neque poſſunt fructus ſeu reditus à donatore deſtinatos ad ea emenda, applicare ad vſus alios, v. g. ſoluenda debita, &c. *Ibid. d.*10.

II. Non repugnat paupertati, ſi religioſo detur villa, vel alius locus adminiſtrandus nomine monaſterij, idque in monaſterij commodum. Imò nec repugnat, ſi detur in commodum, vel incommodum ipſiuſmet religioſi, aliquod Eccleſiaſticum beneficium. Quo caſu competit ei in adminiſtratio redituum, quos ad ſui ſuſtentationem, piaſque cauſas, applicare poteſt, iuxta Canonum conceſſionem: quod reliquum eſt, pertinet ad Eccleſiam, vel Beneficium cui ſeruiuit: ac conſequenter donationes de reditibus beneficij factæ ab eo in vſus non pios, inualidæ ſunt, & contra iuſtitiam, neque accipientes poſſunt tutâ conſcientiâ retinere. *Sua. to.*4. *de rel. l* 5. *Mol. d.*276. *&c. commun.* Ratio, quia non habẽt dominium dictorum redituum. *Lug. de iuſt. to.*1. *d.*4. *ſ.*1. Nihilominus *VV ad.* apud *Dia p.*8. *t.*6. *R.*133. probabile cenſet, quod etſi illicitæ, validæ tamen ſint iſtæ donationes, idemq; multò magis de donationib. Epiſcoporum regularium cenſet cum eodem, *Dia l.c. R.*132. *&c.* contra *Sanch. Sua. &c.* Ad monaſterium verò omnia alia, quæ aliundè, quàm ex Beneficio acquiruntur, niſi ex conſuetudine cedant Eccleſiæ. *Nau. Az. to.*1. *l.*12. *c.*10 *q.*6. *&* 7. *Mol. Lay. l.c.v. Trid. ſeſ.*25. *c.*2. *de Regul.*

III. Non tantùm iure antiquo, ſed etiam poſt Tridentinum, probabile eſt, religioſo in monaſterio, vel iuxta illud

manen.

manenti, annuatim aſſignari poſſe reditum, vt ex eo viuat ſuo commodo & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi poſſe, ita vt ipſę ſibi labore manuum veſtes comparent. Ita contra *Azor. Leſs. & Mol.* docent *Sanch. l. 7. mor. c. 22. T an Lay. l. 4. c. 7.* Qui addit, talem conſuetudinem, vbi viget, non damnandam: probat tamen tolli debere ſi commodè poſſit, monetq; non ſine vrgentiſſima cauſa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religioſus, ſi quid, ſeu domi ſeu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum & veſtitum pertinent, ſine ſuperioris conſenſu expreſſo, tacito vel præſumpto, accipiat, retineat, abſumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita *Leſs. l. 2. c. 41. d. 8. & d. 9. n. 79. Sanch. 7. mor. c. 19. n. 53. & c. 21. nu. 32. Suar. tom. 3. de relig. l. 8. c. 11. Laym. l. 4. t. 5. c. 7. Azor. tom. 1. l. 12. cap. 12.*

Dixi, *ſine conſenſu tacito*; quia ſi Prælatus ſciat, ſubditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè poſſit, tacitè conſentire, & approbare videtur. Vnde *Sanch. 6. mor. c. 19.* ait, ſi in aliqua religione conſuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, ſine licentia, id excuſari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, conſuetudinem rationabiliter declarat. Et ſi Prælatus ſubdito donet; uel donari permittat imagines roſaria, &c. ſciens non indigere ijs omnibus ad proprium vſum, tacitè facultatem concedere cenſetur, donandi alijs, vt notat *Lay.* Monet tamen *Leſs.* talem conſenſum non præſumendum, niſi in rebus paruis, & crebrò occurrentibus.

Dixi II. *vel præſumpto*: hic enim locum habet, cùm res vrget, ſuperiorque non eſt præſens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch.* & *Bon.* non ſufficit, quod ſuperior libenter concederet, ſi peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti ſolitæ, licerent ſine venia; quod cederet in euerſionem diſciplinæ regularis) ſed requiritur, vt ipſe cenſeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in ijs circumſtantijs te petere. Addit tamen *Suar.* & *Leſs.* excuſari à mortali, ſi præſumatur affectus ſuperioris libenter rem conceſſuri, ſi rogaretur. Ratio, quia tunc cenſetur rem habere ex voluntate ſuperioris, ſaltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideòque ſi ſuperior tantùm ſit inuitus, quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra pauper-

paupertatem, docent. *Suar. Sanch. Laym. l. 5. t. 5. c. 7.*

IV. Contra votum paupertatis peccat, ſi quid ex rebus in vſum tuum conceſſis, in alium vſum expendas, aut culpabiliter amittas, vel deſtruas latâ culpâ. Ratio, quia in ijs tantùm habes vſum facti, idque precariò, quamdiù ſuperiori videbitur: eſtque actus dominij, poſſe rem arbitratu ſuo deſtruere, *Sanch. cap. 19. Laym. nu. 6. Leſſ. nu. 79.*

V. Item peccas, ſi quis abſcondas, vt illud liberæ diſpoſitioni ſuperioris ſubducas. Nec Procuratores, OEconomi, Adminiſtratores, Prælati inferiores, quicquam poſſunt expendere, contrà quàm regula ordinis, voluntas ſuperiorum, vel conſuetudo poſtulat. Ratio, quia non ſunt domini bonorum communium, ſed tantùm adminiſtratores, *Laym. n. 9.* ex *S. Thom. &c.*

VI. Si Prælatus permittat ſubdito, vt bona, ex quacunq; cauſa, aut titulo prouenientia, in vſus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut ſuperflua, pretioſa, & ſtatum ſuum dedecentia, penes ſe habeat, peccat & Prælatus, & ſubditus contra votum paupertatis; eſtque talis donatio, ſeu alienatio irrita, & reſtitutioni obnoxia. *Nauar. Sylu. Valentia, Molin. t. 2. d. 276. Azor, Leſſ. d 9. Sanch. Laym.* Quia Prælatus non poteſt dare veniam maiorem, quàm ipſe habet: ipſe autem cùm non ſit dominus, non poteſt bona ſuo arbitratu, & inutiliter expendere; ſed tantùm in Religionis neceſſitatem, & vtilitatem. *v. C. Lug de iuſt. d. 3. ſ. 7. n. 131.*

Reſp. II. Religioſus voto Caſtitatis obligatur, vt abſtineat ſe ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa; proindeque ſi quis contra caſtitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & ſacrilegij. *Leſſ. & Laym. c. 8.*

Reſp III. Religioſus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ ſuperior præcipit, ſecundùm regulas & conſtitutiones ordinis, ſiue directè & expreſsè, ſiue indirectè & implicitè. Et quidem ſi præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel ſimili formà, tenetur obedire ſub mortali: quia intendit obligare quantum poteſt: ſub veniali autem, ſi aliâ formâ vtatur, uel ſub nullo; quod conſuetudo in Societate Ieſu approbat. *vid. S. Thom. 2. 2. q. 104. Sylu. Sanch. l. 6. mor. cap. 1. Leſſ. l. 2. c. 41. dub. 9. Laym. c 9.*

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, *Sylu.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obſeruationem.

nem. *Sanchez* tamen arctat ad res valde neceſſarias,ſine quibus regula commodè ſeruari nequit: alioqui enim ſuperior quaſuis corporis macerationes præcipere poſſet; ordinantur enim ad pleniorem obſeruationem regulæ. *Lay.l.4.t.5.c.9. Leſs. l.2. c.4. d.9.* Vnde reſolues.

I. Non tenetur ſubditus obedire in ijs, quæ ſunt vel contra regulam (niſi ſuperior in ea poſſit diſpenſare, & legitima cauſa diſpenſandi ſubſit) vel ſupra regulam, vt eſſent magnæ macerationes, (niſi in pœnam, vel ad obligationem votorum neceſſariæ,) uel ut acceptet Epiſcopatum. *Dia p.6.t.8.R.33. & alij ſex.* vel infra regulam, ſcilicet vana, (niſi præcipiat ex cauſa, quæ ſit ſecundùm regulam, v.g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quòd regulæ iubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, ſed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch.6 mor.c.2.& Laym.*

II. Si regula ordinis ſub peccato obliget, eius tranſgreſſio eſt contra votum, & ſacrilega. Ratio, quia talis regula non eſt minùs præceptiua, quàm vox ſuperioris: & ſubditus promittens obſeruationem regulæ, eo modo, quo ipſa intendit, ſe obligare cenſetur; proindeque Carthuſianus v.g. carnes edens, vel Franciſcanus feriâ ſextâ non ieiunas, & contra obedientiam,& contra temperantiam peccat. *S.Thom 2.d.44.q.2.a.3.Val.Sanch.6. mor.c.1.& 4.Vaſq.Rodriq.Laym.l.c.num.6.Eſcob.&c.*

III. Si regula ſub peccato non obligat, tranſgreſſor illius non peccat contra uotum obedientiæ. Ratio,quia talis regula non continet propriè præceptum, ſed tantùm eſt ordinatio,ſeu monitum, obligans tantùm ad pœnam, ſi imponatur. *S.Thom. Laym.l.c.&c.* Hinc nec tranſgreſſio illius ex rationabili cauſa, & bono fine, ſeu ex motiuo virtutis facta, v.g. extra tempora loquatur cum ſocio, vt mœſtum conſoletur, eſt peccatum; erit tamen veniale, ſi ex negligentia, torpore animi, aliouè inordinatò affectu fiat. *Lay.l.c.* Quem vt plurimùm concurrere, adeoque rarò omni culpâ vacare, putat *Valent.Sanch.& Suar.* Qui addunt, quòd ſi quis frequenter, & quaſi per conſuetudinem, regulam tranſgrediatur, religioſam diſciplinam grauiter perturbet, eaque ex cauſa in periculo expulſionis ſe conſtituat, peccet mortaliter. *Lay.l.5.t.5.c.9.Sanch.num.18.*

IV. Etſi Capitulares nouum ſtatutum condere poſſint, quo ipſi,

ipſi,alijque poſtmodum profeſſionem edituri, obligentur; antè tamen profeſſi, qui in illud non conſenſerunt, eo non obligantur, ſi ad regulam ordinis non directè, nec indirectè ſpectet. *Laym. loc.cit.num.*10. Niſi tamen ſtatutum fiat in Capitulo generali, uel ſaltem prouinciali, (iuxta cuiuſque ordinis inſtitutum) concurrente maiore parte ſuffragiorum; & non ſit regulæ difforme. *vid.Eſcob.de leg.E*.1.*c*.2.*num* 15. Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg*.39.*in* 6. Addit *Laym. & Sanch.* ex *Sylu.& Azor.tom*.1.*lib*.13 *c*.11.*q*.19. *Leſs.lib*.2.*cap*.41.*num*.22. nec Pontificem poſſe religioſos cogere ad arctiorem uiuendi rationem, quàm inſtituti prima forma poſtulat. Quia obligatio obediendi,etiam Pontifici,prouenit ex voto, quod factum fuit ſecundùm proprium regulæ inſtitutum. Si tamen regulæ reformatio neceſſarium medium eſſet ad ordinis conſeruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere poteſt, quando ad hoc ſe implicitè quiſque obligaſſe cenſetur. *Sylu Leſs.Sanch.Laym.ll.cc.*

V. Etſi conſuetum non ſit,nec conſultum,vt Prælati ſub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen eſt fieri poſſe, vt docet *Lam.Suar.&c.* Ratio, quia veriſimile eſt, quod aliqui religioſi ad id ſe obligare intendant, cùm ſe quaſi holocauſtum Deo tradant.

Quæres. An ſubditus teneatur obedire, ſi dubitet, vtrum ſit res licita, quam Prælatus iubet, vel iuſta cauſa imperandi?

Reſp. I. Communiter teneri, quia tunc melior eſt conditio ſuperioris, qui eſt in poſſeſſione poteſtatis præcipiendi: in dubio autem nemo ſpoliandus eſt iure, quod habet. Nec dicas, ſubditum etiam eſſe in poſſeſſione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Reſp.II. Non teneri,ſi graue damnum obediendo timeat.Ratio, quia in dubio fauendum eſt reo, eique de cuius damno agitur. Etſi enim ſubditus non ſit in poſſeſſione libertatis, eſt tamen in poſſeſſione iuris, quo poteſt ſe à periculoſis rebus conſeruare. *Leſs. Sanbc.6 mor.c.4.alyque.*

DVBIVM V.

Qui poſſint, vel teneantur ingredi religionem?

Reſp. I. Omnes illi, & ſoli, poſſunt ingredi religionem, qui ſunt ſui iuris, nec alijs obſtricti: qui verò alijs obſtricti ſunt,

ſunt, non poſſunt ſine eorum conſenſu. *Leſſ.lib.2.c.41.d.3.*

Vnde 1. Non poſſunt ingredi religionem impuberes, quia ſubſunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ diſpoſitionem. 2. Nec filij, ſi parentes ſine illis ſe alere nequeant. *Lay.l.4.t.5.c.4.num.1.* 3. Nec ſerui, ſine conſenſu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, ſub promiſſione matrimonij. 5. Nec is, qui non eſt ſoluendo creditoribus: modò in ſeculo manendo, poſſit intra paucos annos ſoluere. *D.Thom.* tamen *Sylu.Fumus V.Religio, & alij*, putant, illum poſſe bona præſentia cedere creditoribus; quia perſona hominis liberi non eſt pro pecuniâ obligata. 6. Nec Epiſcopus, ſine conſenſu Papæ, cui iuramento ſe obſtrinxit: præterquam quòd ſit obſtrictus ſuæ Eccleſiæ, ſicut maritus vxori. 7. Nec coniuges poſt matrimonium conſummatum, niſi vir per vim conſummaſſet, ante expletos 2. Menſes, qui eis à iure conceduntur; aut niſi alter coniugum commiſiſſet adulterium: tunc enim innocens ingredi poſſet.

Reſp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi ſecundum ſequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec poteſt licitè ingredi ordinem, in quo collapſa eſt diſciplina regularis, idque ob periculum peruerſionis. *Lay.l.4.t.5.c.6.num.5.*

II Qui uouit laxiorem, licitè ingreditur ſtrictiorem, non tamen contrà; quia minus præſtaret, quam promiſit. Quod ſi tamen profiteatur in laxiore, valida eſt profeſſio, & liberatur à uoto ſtrictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum ſolemne, quo fit perſonæ traditio, & religioni ius in perſonam acquiritur, derogat priori voto ſimplici, per quod nullum tale ius religioni ſtrictiori erat acquiſitum. *Laym.l.c.* ex *S.Thom.&c.*

III. Is qui uouit experiri religionem ſtrictiorem, poteſt id commutare in votum profitendi, & perſeuerandi in laxiore. Ratio quia hoc melius eſt. *Laym.l.c.* ex *Sanch.&c.*

IV. Profeſſo licentiam tranſeundi ad ordinem laxiorem, Epiſcopus uel Prælatus ordinis exemptus, cum conſenſu Capituli, diſpenſatiuè ex iuſta cauſa dare poteſt. *Laym.l.c.Leſſ.l.2.c 41.num.103.Sanch.6.mor.c.7.*

V. Profeſſus, ad ordinem ſtrictiorem, petitâ, licèt non conceſsâ, Prælati ſui licentia, ex iuſta cauſa tranſire poteſt. Quod addo, quia huiuſmodi tranſitus, ſine cauſa, temerè fieri non debet.

Quòd

Quod ſi autem fiat, ſpectanda eſt auſteritas circa ſilentium & ſolitudinem; idque non tantùm ſecundùm inſtitutum regulæ, ſed etiam ſecundùm obſeruationem præſentem. Probatur *ex c. Licet, de regularibus. v. Laym. Leſſ. Sanch. ll. cc.* Ex dictis reſoluuntur hi Caſus.

I. Canonici regulares ad Monachos tranſire poſſunt, non contrà; cùm religio Monachorum auſterior ſit. *Lay. l. c.*

II. Profeſſus regulam ſtrictiorem, ſi eà non ſeruetur in ſuo monaſterio, aliove eiuſdem ordinis, nec ſit ſpes reformationis, poteſt tranſire ad laxiorem, in quo regula ſeruetur; ità vt conſiderato præſenti ſtatu, ducat vitam ſtrictiorem. *Laym. l. 4. tr. 5. c. 6. nu. 10.* ex *Sanch. Rodriq. &c.*

DVBIVM VI

Ad quid teneantur religioſi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religioſum iuſtas ob cauſas religione expelli poſſe. 1. Si in graui vel pernicioſo crimine exiſtens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen caſu, moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quàm eijciendas, putat *Sanch l. 6. mor. c. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, ſine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admiſſione reticuerit impedimentum, uel eſſentiale, vel ſaltem admodùm graue, v. g. lepram, &c. vt docet *Nauar. Sà V. Religio num. 34. Sanch 6 mor. ca. 4. num. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decipit, ita ut fraus dederit cauſam admiſſioni. *v. Dian. p. 9 t. 9. R. 57.* vbi docet, quòd licèt hactenus ex communi ſententia *Sanch. Suar. Azor, Rodriq &c.* Religioſi propter delictum aliquod graue, etiam ſemel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem *Vrbani VIII.* editam anno 1624. per nulla priuilegia poſſint expelli è Religione, (excepta Societate Ieſu) niſi ſint incorrigibiles; tales autem non cenſeantur, niſi vnius anni ieiunio & pœnitentia in carcere ſint probati.

Hoc ſuppoſito, Reſp I. Profeſſus è religione ob culpam eiectus, manet religioſus, votiſque adſtrictus. *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. ex communi.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

1 Eiectus rerum, quas acquirit, vſum & adminiſtrationem tantùm ſibi vendicare poteſt, non autem dominium: neque illud acquiritur monaſterio, cuius non eſt membrum ampliùs, ſed Eccleſiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, ſi Beneficium non

habet,

habet, & exemptus eſt. Quòd ſi autem non ſit exemptus, Epiſcopo loci. *Laym l.c.*ex *Mol. & Leſſ.*

Dixi, *electus*: quia fugitiuos & apoſtatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Eccleſiaſtico accepta ſunt, monaſterio acquirere verius eſt, ſi illud dominij in communi capax ſit: ſin minùs, Sedi Apoſtolicæ. Ratio, quia monaſterium, inſtar ſeruorum, eos vendicare & reducere poterat. *Laym. l.c.* ex *Azor. Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò ſolutus eſt voto obedientiæ, etſi eius executio magna ex parte ceſſet: quia caret ſuperiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud ſeruare in præparatione animi, ſi recipiatur. *Laym.l.c.* ex *Nau. & Leſs.*

III. Idem à reliquis monaſticis obſeruantijs, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, & ſimilibus liber eſt. *Laym l. 4.t.5.c.13.Sà num.*40.*Nauar. & alij* contra *Leſs.Sanch &c.*Ratio eſt, quia talium obſeruatio non comitatur ſimpliciter profeſſionem votorum ſubſtantialium, ſed ſtatum regularem, à quo ille eſt expulſus.

IV. Etſi non ſit improbabile, quod docent *Nauar. & Azor.* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra ſuum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd iuſtæ ſententiæ ſuæ eiectionis ſe conformare poſſit: contrarium tamen communius eſt, & probabilius. Ratio, quia cùm ſit obligatus votis, tenetur ſe qualificare, vt vota ſua conuenienter profeſſioni exequi poſſit. Quæ ratio magis probat, ſi ordo ipſum reuocet *Lay.l.c.nu* 6.ex *Sylu.Sanch.& Leſs.*

V. Eiectus poteſt tutò in ſeculo manere ſi in monaſterio non recipiatur, niſi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipſum (vt ſuppono) iam ſtat, quò minus in ſua recipiatur. Ita *Rodriq.Laym.&c.l.cit.* Vbi addit, Prælatos poſſe aliquem ſub conditione eijcere, vt vel aliam religionem intret, uel ad ſuam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorum eiectos ad hoc cogere poſſunt. Ratio eſt, quod tales non ſine periculo, & ſcandalo aliorum in ſeculo viuant. *vid.Laym.loc.cit.num.* 8. *&* 9.

Reſp.II. Prælati ordinum fugitiuos, & apoſtatas requirere tenentur, ſi abſque graui ordinis damno poſſint, & non omninò incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l.c.* Ratio prioris partis eſt, quia iure diuino & naturali tenentur Prælati proſpicere eorum

ſaluti

ſaluti. Ratio poſterioris eſt, quia ſi ob iuſtam cauſam poſſint eij ci, ob eandem etiam; poſtquam malitiosè exiuerunt, poterunt non recipi. *Lay l. c. n. 7.* ex *Sanch &c.*

Dixi, *fugitiuos & apoſtatas*: quia per ſententiam iuſtam eiectos, etſi ſe correxerint, neceſſariò recipiendos, negant. *Sanch. l. c. & Azor. lib. 12. c. 17.* Affirmant *Nau. Mol. t. 1. d. 140. Leſs. l. 2. c. 41. d. 15.* Vtrique probabiliter.

Quæres. An profeſſus in vno monaſterio poſſit cogi, vt ſe transferat ad aliud.

Reſp. Poſſe, ſi plura monaſteria faciant vnum corpus ſub vno capite; ſecùs, ſi ſingula ſubſint ſuis ſuperioribus ſub Epiſcopo, vel immediatè ſub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, niſi in hoc conuentu. *Laym. loc. cit. num.* 10. Vide etiam *Sanch. l. 7. mor. c.* 32.

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui ſacris ordinibus, vel prima ſaltem tonſura, ſunt initiati. Ad quorum ſtatum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hìc agemus de Beneficijs Eccleſiaſticis, Horis Canonicis, & alijs paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Eccleſiaſticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Eccleſiaſticum?

Reſp. 1. Beneficium Eccleſiaſticum eſt ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ, propter officium aliquod ſpirituale, authoritate Eccleſiæ conſtitutum. Ita *Lay. l. 4. t. 2 cap. 1. Leſs l. 2 c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non ſunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo iura à ſe mutuò ſeparabilia diſtinguuntur. 1. Eſt ius, ſeu poteſtas exercendi muneris ſpiritualis; eſtq; ſimpliciter ſpirituale. Alterum eſt ius percipiendi reditus Eccleſiaſticos: quod etſi ſecundùm ſe ſit temporale: quatenus tamen fundatur in officio ſpirituali, eique annexum eſt, ſpiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Eccleſiæ, &c.* quia ſolius Prælati eſt

officia in Eccleſia inſtituere, eiſque prouentus Eccleſiaſticos annectere, ipſiuſque eſt diſpicere, quot & qualibus miniſtris Eccleſia egeat.

Reſp. II. Beneficium diuiditur I. in Seculare, quòd pro ſecularibus, & Regulare, quòd pro regularibus eſt inſtitutum. Vnde ſine diſpenſatione, nec ſeculare regulari, nec contrà conferri poteſt. Porrò omne Beneficium præſumitur eſſe ſeculare, niſi probetur eſſe regulare, vel ex prima ſui inſtitutione, vel per poſſeſſionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex ſeculari fit regulare, & contrà.

II. Beneficium aliud eſt Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod eſt cum adminiſtratione, vt Papatus, Epiſcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc eſt, quæ habent præeminentiam, cum iuriſdictione in foro externo; vt Præpoſitura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, ſiue ſecularis, ſiue regularis, Prioratus clauſtralis. Item perſonatus, qui eſt eminentia in Eccleſia, ſine iuriſdictione; v.g. locus honorificus in choro, in proceſſionibus, ſuffragijs ferendis, vt Cantoria, & ſimiles. Item Beneficia quæ dicuntur officia, habentq; adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum, ſine iuriſdictione; vt Cuſtos, Theſaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Deniq; Duplicia dicuntur, Beneficia curata: hæc enim omnia duplici onere, & cura conſtricta cenſentur, cùm præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam adminiſtrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm ſunt inſtituta ad officia diuina obeunda, neque adminiſtrationem, vel eminentiam ſingularem habent; vt Canonicatus, ſiue ſeculares, ſiue regulares, Capellaniæ. *v. Layl. c & Leſſ. l. 2. c. 34. d. 2.*

ARTICVLVS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Reſp. I. Beneficia Eccleſiaſtica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v.g Canonicorum; vel etiam poſtulationem, (quæ eſt electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem ſuperioris, ſi electum vel poſtulatum idoneum eſſe intelligat. 2. Per præſentationem Patroni præuiam, & inſtitutionem ſubſequam, à Prælato Eccleſiæ factam, ſi præſentatus ſit idoneus. Etſi verò Patronus præſentato ius ad rem conferat; ita vt Beneficium alteri

alteri conferri nequeat; ius tamen in re, & collatio beneficij per inſtitutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium ſolo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri ſubeſt. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & libera.

Reſp. II. In qualibet diœceſi Epiſcopus eſt proprius collator Beneficiorum, niſi ex legitima præſcriptione hoc ius alteri competat: ſupremus autem & vniuerſalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, eſt Papa *Leſſ. l.* 2. *c.* 35 *d.* 10. Ratio prioris eſt, quia Epiſcopus in ſua diœceſi eſt moderator ſacrorum: ergo ipſius eſt officia ſacra conferre. Ratio poſterioris, quia Papa eſt ſupremus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum, & Ordinarius, Ordinariorum. Poteſt autem Papa tribus modis beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concurſus 3. Iure deuolutionis, de quibus *v. Leſſ. l. c.* vbi notat iure præuentionis & concurſus, ad vitandas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apoſtolicam, & Fridericum Imperatorem, per conſtitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad ſacra, &c.* alterni tantùm menſes Papæ collationi reſeruantur, ſcilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò ordinarijs collatoribus relinquuntur. Imò ſi per tres menſes, à die notæ vacationis, in loco Benefici j nulla diſpoſitio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre poteſt. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat. *Leſſ l. c. Lay. c.* 20. Quòd ſi autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diuerſis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus eſt, qui inuenitur in poſſeſſione; quia pro eo ius præſumit. Si neuter eſt in poſſeſſione, præfertur prouiſus à Pontifice, ob dignitatem prouiſoris. *Barboſ. & Bardı. d.* 6 *cap.* 6. *§.* 10. *ex capit. Si à Sede.* Denique ſi vltimâ nocte menſis Epiſcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrùm ante, an poſt mediam noctem, quâ incipit menſis Papalis, ſi nemo ſit in poſſeſſione, nec vlla prouiſio, præſumptio iuris eſt pro ordinario. *Gonzal. Barboſ. Bardi. d.* 6. *c.* 6. *§.* 11.

Quæres I. Qui & quotuplex ſit ius Patronatus? *Reſp. I.* Eſſe poteſtatem præſentandi ad Beneficium Eccleſiaſticum vacans. *Reſp. II.* Eſſe duplex, ſcilicet ius patronatus Eccleſiaſtici, quod alicui competit, quia ex bonis Eccleſiaſticis; & ius patronatus

R 2 laici,

laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Eccleſiam fundauit, vel dotauit, vel erexit, *Laym. lib. 4. tr. 2. cap. 13. num. 2. & 4.*

Quæres. II. Quando patronus teneatur præſentare Beneficio vacante? *Reſp.* Si patronatus ſit laicus, teneri intra 4. menſes. Si Eccleſiaſticus, intra 6. intra quos niſi fiat præſentatio, Beneficium fit liberum, eiuſque diſpoſitio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius eſt inſtituere præſentatum.

Quæres III. Quid faciendum, ſi multi præſententur? *Reſp. I.* Si patronus, qui antea præſentauit Petrum, præſentet poſtea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus inſtituere vtrum maluerit, ſi patronatus ſit laicus: quia tunc præſentatio ſecunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus ſit Eccleſiaſticus, prior tempore erit potior iure, ex *c. Cùm authenticè, de iure patronatus. Reſp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præſentet, poteſt collator conferre vtri maluerit. Imò iuxta. *Sylu.* Epiſcopus tunc tertio conferre poteſt, eò quòd patroni non conueniant. *Reſp. III.* Si multi patroni inter ſe ſint diſcordes, is inſtituendus, in quem plures conueniunt. *v. Leſs. l. c. d. 8. & Lay. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Reſp. I. Vt Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, vt ſit perſona capax & habilis, hoc eſt, vt ſit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Epiſcopus diſpenſare poteſt ad ordines minores, & Beneficium ſimplex, cui ordo maior non eſt annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinoroſus, vt habeat ſcientiam competentē ad munus Beneficio annexum, & ætatē legitimam, niſi diſpenſetur, ſcilicet pro Beneficio ſimplici annos 14. (ſufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dia. p. 3. t. 6. R. 64.* ex *Azor. & alijs 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigeſimum primum, pro eo quod Diaconatum, 22. pro eo quod Sacerdotium, vigeſimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. ſeſſ. 22. 23. &c.* In his tamen & ſimilibus caſibus, multi excuſantur, vel quia illud ius vbique non eſt receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in poſſeſſione, quæ veluti vſucapionem & dominium parit. Ita *Leſs. dub. 20.*

Reſp. II.

Reſp. II. Qui recipit Beneficium quodcunque, habens annexum ordinem ſacrum, tenetur habere voluntatem, ſaltem conditionatam, clericandi, & ſacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requiſitum. *Lay. c.* 14 *Leſ. l.* 2 *c.* 34. *d.* 26. Ratio quia ſuſcipiens officium, cui obligatio eſt annexa omni modo ſe habilitare tenetur. Imò ſi curatum ſeu parochiale, eſt habetque intentionem ſacerdotium intra annum non ſuſcipiendi, ſed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, ſed etiam *ipſo* iure eſt priuatus, & ad fructuum reſtitutionem tenetur, vt patet ex *c. Commiſſa*, § 7. *de elect. in* 6 Quòd ſi tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere poteſt: imò & Epiſcopus diſpenſare poteſt, vt vicario ſubſtituto, ſtudijs per ſeptennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem ſacrum*: quia ſi is non ſit annexus, & Beneficium ſit ſimplex, licèt illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non niſi venialiter peccat; ſi aliàs officio ſuo ſatisfaciat, vt docet *Lay. c.* 17. *Sanch. q. de matr. d.* 45. *Vaſq.* Ratio, quia illa peruerſio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum reſtitutionem tenetur. Vnde *Garſias p.* 3. *c.* 4. *n* 42 talem ab omni culpa excuſat.

Dixi II. *Voluntatem ſaltem conditionatam*: quia ſi ex iuſta causa poſtmodum ſtatus Clericalis minus illi conuenire videatur, poteſt animum mutare, etiamſi Beneficium ſit curatum; v.g. ſi primogenitus familiæ, aut frater vnicus ſine liberis decedat, ſi optimum matrimonium ad conſeruationem famil.æ nobilis, vel ad lites graues ſopiendas neceſſarium, offeratur. Ratio, quia non eſt mens Eccleſiæ, ita ad Eccleſiaſticum ſtatum obligare, vt hæc & ſimilia bona impediantur. *Lay Leſſ. l. c.*

ARICVLVS IV.

An liceat habere plura beneficia?

Reſp. Plura Beneficia poſſidere, non eſt res ſimpliciter intrinſecè mala, nec omninò indifferés: ſed ſpeciem mali præſeferens; imò ordinariè illicità, & naturali iuri repugnans, (ſi talia ſint, quorum vnum ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiat) niſi iuſta cauſa ex circumſtantia cohoneſtetur. Ita ferè *Lay. l.* 4 *t.* 2. *c.* 6. *num.* 2. ex *D. Thom. Leſſ. Azor. &c. comm.* Quia vt docet *Trid. ſeſſ.* 24. pluralitas huiuſmodi magnam inordinationem

inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Eccleſia operarijs, fundator pia intentione, pauperes vtiliores Eccleſiæ futuri ſuſtentatione priuantur. Hinc beneficia diſtinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica poſſeſſione ſecundi, vacat prius; qualia ſunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, perſonatus, duo Beneficia vniformia ſub eodem tecto: & in Incompatibilia ſecundi generis, quæ etſi ſine peccato, citra diſpenſationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat; qualia ſunt Beneficia reliqua reſidentiam postulantia, v.g. Canonicatus duo diuerſarum Eccleſiarum, in quib. recepta eſt conſtitutio *Trid. ſ.24. c.12. de ref.* vt non liceat vltra tres mẽſes Canonicis ab Eccleſia abeſſe. Vnde *Lay. c.8. n.6.* docet, Canonicatus in Cathedralib. Eccleſijs Germaniæ, quæ ex immemorabili conſuetu. ſine requirunt tantùm reſidentiã medij anni, vel 3. menſium, inter cõpatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, *niſi iuſta cauſa cohoneſtetur*, quia qui per diſpenſationem plura Beneficia obtinuit, niſi iuſta cauſa ſubſit, in conſcientia non erit tutus, ſed tenebitur alterum reſignare, vt docet *Leſſ. num.124.*

Porrò iuſtà cauſa diſpenſandi erit, euidens neceſſitas & vtilitas Eccleſiæ; & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita perſonæ, v.g. inſignis nobilitas, dignitas, ſcientia, authoritas, virtus, &c. modò caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam perſonæ, ad priuatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò ſine diſpenſatione plura Beneficia, ſequentibus caſibus haberi poſſunt.

I. Si vtrumque adeò ſit tenue, vt neutrum ſufficiat ad ſuſtentationem: modò vtrumque ſit ſimplex, nec reſidentiam requirat.

II. Quando Parochia eſt annexa Canonicatui, eique acceſſoria: tunc enim vtrumq; per modum vnius poſſidetur, ita tamen, vt teneatur Vicarium perpetuum in Eccleſia alere.

III. Quando Beneficia legitimè ſunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, ſed ad aliquot menſes, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regim.* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad reſidentiam?

Reſp. I.

Reſp. I. Epiſcopos, Parochos, eoſque, qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec ſufficit, ſi per alios adminiſtrent, niſi maius bonum vrgeat: quia contra rationem eſt, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon.t.1 d.5.de oblig.ben.p.1.*

Reſp.II. Ita teneri ad reſidentiam, vt ſi Epiſcopi intra annum vltra tres, & parochi vltra duos menſes, abſq; legitima cauſa, per Epiſcopum cognita & approbata, abſint, mortaliter peccent, & fructus non faciant ſuos. Ita *Trid.ſeſſ.23.de refor.c.1 v.Bon.l.c.* Notat autem *Dia.p.9.t.7.R.53.* ex *Bordon.* ſupradicta etiam habere locum in Superioribus, ſiue Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore peſtis, etiam cum periculo, ſuis aſſiſtere.

Reſp.III. Qui in Eccleſijs Cathedralibus vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, ſi intra annum vltra . 3. menſes abſint, primo anno media parte fructuum, ſecundò verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati ſunt, priuandos. Quæ tamen pœna eſt ſententiæ ferendæ, non latæ, vt conſtat ex *Trid.ſeſſ.24.c.10.*

Reſp.IV. Cauſas à reſidentia excuſantes eſſe, 1. Doctionem Theologiæ, vel iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Epiſcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philoſophiæ; niſi contrarium habeat conſuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici; id enim per 5. annos etiam excuſat. 3. Obſequium Papæ, vel Epiſcopi, ad Eccleſiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iuſta cauſa. 5. Honeſtam conſuetudinem, vbi diſpoſitio Concilij non eſt recepta. *v.Bon.l.c.*

Reſp.V. Qui abſq; iuſta cauſa abeſt, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad reſtitutionem fructuum, ſi officio ſatisfecerit, niſi ad eam condemnetur, vel niſi id aliquo iure ſit expreſſum.

Reſp.VI. Eos, qui ex legitima cauſa abſunt, non lucrari diſtributiones, iuxta *Trid.* n. ſi tamen abſint ad curanda negotia Eccleſiæ, ex Commiſſione Capituli, vel omnino inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniuſtam excommunicationem, &c. *v. Leſſ.l.2.c.34.dub.29.*

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Reſp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mor-

tem beneficiati. 2. Ex diſpoſitione iuris : idque vel propter alterius Beneficij incompoſſibilis conſecutionem, vel per profeſſionem religioſam, vel per contractum matrimonij, vel per commiſſionem criminis (v.g. hæreſis, ſchiſmatis; ſodomiæ ſæpius exercitæ) cui amiſſio Beneficij ipſo facto eſt annexa, vt *v. apud Leſſ. l. 2. c. 34. d. 34.* 3 Per ſententiam iudicis. 4. Per liberam reſignationem : de qua.

Reſp. II. Reſignatio eſt ſpontanea proprij Beneficij dimiſſio, facta coram legitimo ſuperiore id acceptante. Eſtq; duplex, ſcilicet Tacita, quæ fit ex iuris diſpoſitione, vt dum quis religionem profitetur: & Expreſſa, quæ rurſus eſt duplex, ſcilicet Pura, quæ fit ſine conditione & pacto appoſito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre poteſt; & Conditionata, ſeu in fauorem: eaq; vel eſt Simplex in fauorem, vt quando fit abſque reſeruatione; vel eſt Qualificata, quando ſcilicet fit reſeruato ſibi iure regreſsûs, vel penſione, vel fructibus aliquibus, quæ ob ſimoniam iuris humani, non niſi in Pontificis manibus fieri poteſt. Et quamuis verius ſit, etiam reſigniationem ſimplicem in Pontificis manus faciendam, cùm alioqui periculum ſit, ne Beneficiorum reſignationes ſpeciem quandam hæreditariæ ſucceſsionis acquirant, quod iura Canonica deteſtantur: probabile tamen eſt, in manus Ordinarij fieri poſſe, eò quòd permutatio in eius manibus fieri poſſit. Idque à fortiori verum eſt ſi fiat ſine modo obligatorio, quamuis addita deprecatione, vt perſonæ certæ conferatur. Idque obſeruari poteſt, vbi non eſt recepta Bulla *Pij V.* quamlibet perſonæ ſucceſſuræ deſignationem prohibens, quam citat *Lay. hic c. 17.*

Porrò vt reſignatio conditionata valida ſit requiritur. 1. Vt Beneficium ſit reſignantis, cum reſignatio ſit iuris ſui dimiſſio. 2. Vt fiat liberè. 3 Vt fiat in manibus eius, qui poteſt admittere, ſcilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris vel inſtitutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato in cuius manibus fit; quia ſine acceptatione ius ſuum reſignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clauſula cõſueta, *(non aliter nec alias)* eſt reſignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim reſignans non perdit Beneficium, propter clauſulam, *non aliter*. 7. Requiritur conſenſus Patroni, vel electorum, prout Beneficium eſt patronatum vel electiuum. 8. Si reſignans ſit infirmus,

vt à

vt à reſignatione ſuperuiuat 20. dies: aliàs enim per obitum vacare cenſebitur. 9. Vt reſignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menſes à ſupplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: ſin autem extra curiam, intra menſem: alioqui ſi contingat reſignantem mori, antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem. Beneficium per obitum vacare cenſebitur. *Leſſ. & Laym.c.*17.

Reſp.III. Permutatio Beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cùm duo beneficiati, vnum vel plura ſua Beneficia, Pontifici non reſeruata, in manus Ordinarij, alteriùsve Epiſcopali authoritate prædíti, reſignant, cum conditione, vt is poſtea viciſſim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quandoq; Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat; vocatis tamen ijs quorum intereſt, ſcilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in fauorem. *v. Leſſ.c.*31 *d.*35.*&* 6. *Lay.c.*17. *Bon de ſimon.d.*1.*q.*4 §.12.

Quæres I. An licitæ ſint permutationes coram Ordinariis, in menſibus reſeruatis per concordata Germaniæ. *Reſp.* Affirmatiuè, quia per reſeruationem concordatorum, non cenſetur Pontifex voluiſſe conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Epiſcoporum extra Germaniam, coram quibus id ſimpliciter licet.

Quæres II. An licitum ſit permutare Beneficia, compenſata fructuum æqualitate?

Reſp.I. Non licere, ſi Beneficium copioſius, non ſeparatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia exceſſus ille, eo ipſo quo manet annexus titulo, eſt debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi poteſt, quin etiam exigatur pro titulo.

Reſp.II. Poſſe peti compenſationem, ob huiuſmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter ſubit, ſpoliando ſe prouentibus ſui Beneficij; ideoque talis compenſatio non eſt pretium Beneficij, aut prouentuum annexorum, ſed conditio, vt ſe indemnem ſeruet, ſine quà conditione nollet ſe ſpoliare.

Reſp. III. Iura prouentuum poſſe ſeparari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vtpote temporalia, permutari, compenſato exceſſu opulentioris, idque

ſunt, non poſſunt ſine eorum conſenſu. *Leſſ.lib.2.c.41.d.3.*

Vnde 1. Non poſſunt ingredi religionem impuberes, quia ſubſunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ diſpoſitionem. 2. Nec filij, ſi parentes ſine illis ſe alere nequeant. *Lay.l.4.t.5.c.4. num.1.* 3. Nec ſerui, ſine conſenſu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, ſub promiſſione matrimonij. 5. Nec is, qui non eſt ſoluendo creditoribus: modò in ſeculo manendo, poſſit intra paucos annos ſoluere. *D.Thom.* tamen *Sylu.Fumus V.Religio,& alij,* putant, illum poſſe bona præſentia cedere creditoribus; quia perſona hominis liberi non eſt pro pecuniâ obligata. 6. Nec Epiſcopus, ſine conſenſu Papæ, cui iuramento ſe obſtrinxit: præterquam quòd ſit obſtrictus ſuæ Eccleſiæ, ſicut maritus vxori. 7. Nec coniuges poſt matrimonium conſummatum, niſi vir per vim conſummaſſet, ante expletos 2. Menſes, qui eis à iure conceduntur; aut niſi alter coniugum commiſiſſet adulterium: tunc enim innocens ingredi poſſet.

Reſp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi ſecundum ſequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec poteſt licitè ingredi ordinem, in quo collapſa eſt diſciplina regularis, idque ob periculum peruerſionis. *Lay.l.4.t.5.c.6.num.5.*

II Qui uouit laxiorem, licitè ingreditur ſtrictiorem, non tamen contrà; quia minus præſtaret, quam promiſit. Quod ſi tamen profiteatur in laxiore, valida eſt profeſſio, & liberatur à uoto ſtrictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum ſolemne, quo fit perſonæ traditio, & religioni ius in perſonam acquiritur, derogat priori voto ſimplici, per quod nullum tale ius religioni ſtrictiori erat acquiſitum. *Laym.l.c.ex S.Thom.&c.*

III. Is qui uouit experiri religionem ſtrictiorem, poteſt id commutare in votum profitendi, & perſeuerandi in laxiore. Ratio quia hoc melius eſt. *Laym.l.c.ex Sanch.&c.*

IV. Profeſſo licentiam tranſeundi ad ordinem laxiorem, Epiſcopus uel Prælatus ordinis exemptus, cum conſenſu Capituli, diſpenſatiuè ex iuſta cauſa dare poteſt. *Laym.l.c.Leſſ.l.2.c.41. num.103.Sanch.6.mor.c.7.*

V. Profeſſus, ad ordinem ſtrictiorem, petitâ, licèt non conceſſâ, Prælati ſui licentia, ex iuſta cauſa tranſire poteſt. Quod addo, quia huiuſmodi tranſitus, ſine cauſa, temerè fieri non debet.

Quòd

Quod ſi autem fiat, ſpectanda eſt auſteritas circa ſilentium & ſolitudinem; idque non tantùm ſecundùm inſtitutum regulæ, ſed etiam ſecundùm obſeruationem præſentem. Probatur *ex c. Licet, de regularibus. v. Laym. Leſſ. Sanch. ll.cc.* Ex dictis reſoluuntur hi Caſus.

I. Canonici regulares ad Monachos tranſire poſſunt, non contrà; cùm religio Monachorum auſterior ſit. *Lay. l.c.*

II. Profeſſus regulam ſtrictiorem, ſi ea non ſeruetur in ſuo monaſterio, aliove eiuſdem ordinis, nec ſit ſpes reformationis, poteſt tranſire ad laxiorem, in quo regula ſeruetur; ita vt conſiderato præſenti ſtatu, ducat vitam ſtrictiorem. *Laym. l. 4. tr. 5. c. 6. nu. 10. ex Sanch. Rodrq. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur religioſi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religioſum iuſtas ob cauſas religione expelli poſſe. 1. Si in graui vel pernicioſo crimine exiſtens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen caſu, moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quàm eijciendas, putat *Sanch l. 6. mor. c. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, ſine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admiſſione reticuerit impedimentum, uel eſſentiale, vel ſaltem admodùm graue, v.g. lepram, &c. vt docet *Nauar. Sà V. Religio num. 34. Sanch 6 mor. ca. 4. num. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decipit, ita ut fraus dederit cauſam admiſſioni. *v. Dian. p. 9 t. 9. R. 57.* vbi docet, quòd licèt hactenus ex communi ſententia *Sanch. Suar. Azor, Rodrq &c.* Religioſi propter delictum aliquod graue, etiam ſemel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem *Vrbani VIII.* editam anno 1624. per nulla priuilegia poſſint expelli è Religione, (excepta Societate Ieſu) niſi ſint incorrigibiles; tales autem non cenſeantur, niſi vnius anni ieiunio & pœnitentia in carcere ſint probati.

Hoc ſuppoſito, Reſp I. Profeſſus è religione ob culpam eiectus, manet religioſus, votiſque adſtrictus. *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. ex communi.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Eiectus rerum, quas acquirit, vſum & adminiſtrationem tantùm ſibi vendicare poteſt, non autem dominium: neque illud acquiritur monaſterio, cuius non eſt membrum ampliùs, ſed Eccleſiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, ſi Beneficium non habet,

habet, & exemptus eſt. Quòd ſi autem non ſit exemptus, Epiſcopo loci. *Laym l.c.* ex *Mol. & Leſſ.*

Dixi, *eiectus*: quia fugitiuos & apoſtatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Eccleſiaſtico accepta ſunt, monaſterio acquirere verius eſt, ſi illud dominij in communi capax ſit: ſin minùs, Sedi Apoſtolicæ. Ratio, quia monaſterium, inſtar ſeruorum, eos vendicare & reducere poterat. *Laym. l.c.* ex *Azor. Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò ſolutus eſt voto obedientiæ, etſi eius executio magna ex parte ceſſet: quia caret ſuperiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud ſeruare in præparatione animi, ſi recipiatur. *Laym. l.c.* ex *Nau. & Leſs.*

III. Idem à reliquis monaſticis obſeruantijs, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, & ſimilibus liber eſt. *Laym l. 4. t. 5. c. 13. Sà num. 40. Nauar. & alij* contra *Leſs. Sanch &c.* Ratio eſt, quia talium obſeruatio non comitatur ſimpliciter profeſſionem votorum ſubſtantialium, ſed ſtatum regularem, à quo ille eſt expulſus.

IV. Etſi non ſit improbabile, quod docent *Nauar. & Azor.* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra ſuum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd iuſtæ ſententiæ ſuæ eiectionis ſe conformare poſſit: contrarium tamen communius eſt, & probabilius. Ratio, quia cùm ſit obligatus votis, tenetur ſe qualificare, vt vota ſua conuenienter profeſſioni exequi poſſit. Quæ ratio magis probat, ſi ordo ipſum reuocet *Lay. l.c. nu 6.* ex *Sylu. Sanch. & Leſs.*

V. Eiectus poteſt tutò in ſeculo manere ſi in monaſterio non recipiatur, niſi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipſum (vt ſuppono) iam ſtat, quò minus in ſua recipiatur. Ita *Rodriq. Laym. &c. l. cit.* Vbi addit, Prælatos poſſe aliquem ſub conditione eijcere, vt vel aliam religionem intret, uel ad ſuam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorum eiectos ad hoc cogere poſſunt. Ratio eſt, quod tales non ſine periculo, & ſcandalo aliorum in ſeculo viuant. *vid. Laym. loc. cit. num. 8. & 9.*

Reſp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apoſtatas requirere tenentur, ſi abſque graui ordinis damno poſſint, & non omninò incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l.c.* Ratio prioris partis eſt, quia iure diuino & naturali tenentur Prælati proſpicere eorum

ſaluti. Ratio poſterioris eſt, quia ſi ob iuſtam cauſam poſſint eij ci, ob eandem etiam; poſtquam malitioſè exiuerunt, poterunt non recipi. *Lay l. c. n. 7.* ex *Sanch &c.*

Dixi, *fugitiuos & apoſtatas*: quia per ſententiam iuſtam eiectos, etſi ſe correxerint, neceſſariò recipiendos, negant. *Sanch. l. c. & Azor. lib. 12. c. 17.* Affirmant *Nau. Mol. t. 1. d. 140. Leſs. l. 2. c. 41. d. 15.* Vtrique probabiliter.

Quæres. An profeſſus in vno monaſterio poſſit cogi, vt ſe transferat ad aliud.

Reſp. Poſſe, ſi plura monaſteria faciant vnum corpus ſub vno capite; ſecùs, ſi ſingula ſubſint ſuis ſuperioribus ſub Epiſcopo, vel immediatè ſub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, niſi in hoc conuentu. *Laym. loc. cit. num.* 10. Vide etiam *Sanch. l. 7. mor. c.* 32.

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui ſacris ordinibus, vel prima ſaltem tonſura, ſunt initiati. Ad quorum ſtatum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hìc agemus de Beneficijs Eccleſiaſticis, Horis Canonicis, & alijs paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Eccleſiaſticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Eccleſiaſticum?

Reſp. I. Beneficium Eccleſiaſticum eſt ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ, propter officium aliquod ſpirituale, authoritate Eccleſiæ conſtitutum. Ita *Lay. l. 4. t. 2 cap. 1. Leſs l. 2 c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non ſunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo iura à ſe mutuò ſeparabilia diſtinguuntur. 1. Eſt ius, ſeu poteſtas exercendi muneris ſpiritualis; eſtq; ſimpliciter ſpirituale. Alterum eſt ius percipiendi reditus Eccleſiaſticos: quod etſi ſecundùm ſe ſit temporale: quatenus tamen fundatur in officio ſpirituali, eique annexum eſt, ſpiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Eccleſiæ, &c.* quia ſolius Prælati eſt

R officia

alteri conferri nequeat; ius tamen in re,& collatio benefici j per inſtitutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium ſolo iure Prælati datur,nec Patronatus iuri ſubeſt. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & libera.

Reſp. II. In qualibet diœceſi Epiſcopus eſt proprius collator Beneficiorum,niſi ex legitima præſcriptione hoc ius alteri competat: ſupremus autem & vniuerſalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, eſt Papa *Leſſ.l.2. c.35 d.10.* Ratio prioris eſt, quia Epiſcopus in ſua diœceſi eſt moderator ſacrorum: ergo ipſius eſt officia ſacra conferre. Ratio poſterioris, quia Papa eſt ſupremus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum, & Ordinarius, Ordinariorum. Poteſt autem Papa tribus modis beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concurſus 3. Iure deuolutionis,de quibus *v.Leſſ.l.c.* vbi notat iure præuentionis & concurſus,ad vitandas lites,rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apoſtolicam,& Fridericum Imperatorem, per conſtitutionem Nicolai V. quę incipit: *Ad ſacra, &c.* alterni tantùm menſes Papæ collationi reſeruantur, ſcilicet Ianuarius, Martius,&c. reliqui verò ordinarijs collatoribus relinquuntur. Imò ſi per tres menſes, à die notæ vacationis,in loco Benefici j nulla diſpoſitio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre poteſt. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat. *Leſſ l.c. Lay. c.*20. Quòd ſi autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diuerſis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus eſt, qui inuenitur in poſſeſſione; quia pro eo ius præſumitur. Si neuter eſt in poſſeſſione, præfertur prouiſus à Pontifice, ob dignitatem prouiſoris. *Barboſ.& Bardi.d.6 cap.6.§.10.ex capit. Si à Sede.* Denique ſi vltimâ nocte menſis Epiſcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrùm ante, an poſt mediam noctem, quâ incipit menſis Papalis, ſi nemo ſit in poſſeſſione; nec vlla prouiſio, præſumptio iuris eſt pro ordinario. *Gonzal.Barboſ.Bardi.d. 6.c.6.§.11.*

Quæres I. Qui & quotuplex ſit ius Patronatus? *Reſp.I.* Eſſe poteſtatem præſentandi ad Beneficium Eccleſiaſticum vacans. *Reſp.II.* Eſſe duplex, ſcilicet ius patronatus Eccleſiaſtici, quod alicui competit, quia ex bonis Eccleſiaſticis; & ius patronatus

R 3 laici,

laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Eccleſiam fundauit, vel dotauit, vel erexit, *Laym. lib. 4. tr. 2. cap. 13. num. 2. & 4.*

Quæres. II. Quando patronus teneatur præſentare Beneficio vacante? *Reſp.* Si patronatus ſit laicus, teneri intra 4. menſes. Si Eccleſiaſticus, intra 6. intra quos niſi fiat præſentatio, Beneficium fit liberum, eiuſque diſpoſitio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius eſt inſtituere præſentatum.

Quæres III. Quid faciendum, ſi multi præſententur? *Reſp. I.* Si patronus, qui antea præſentauit Petrum, præſentet poſtea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus inſtituere vtrum maluerit, ſi patronatus ſit laicus: quia tunc præſentatio ſecunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus ſit Eccleſiaſticus, prior tempore erit potior iure, ex *c. Cùm authenticè, de iure patronatus. Reſp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præſentet, poteſt collator conferre vtri maluerit. Imò iuxta. *Sylu.* Epiſcopus tunc tertio conferre poteſt, eò quòd patroni non conueniant. *Reſp. III.* Si multi patroni inter ſe ſint diſcordes, is inſtituendus, in quem plures conueniunt. *v. Leſs. l. c. d. 8. & Lay. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Reſp. I. Vt Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, vt ſit perſona capax & habilis, hoc eſt, vt ſit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Epiſcopus diſpenſare poteſt ad ordines minores, & Beneficium ſimplex, cui ordo maior non eſt annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinoroſus, vt habeat ſcientiam competentẽ ad munus Beneficio annexum, & ætatẽ legitimam, niſi diſpenſetur, ſcilicet pro Beneficio ſimplici annos 14. (ſufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dia. p. 3. t. 6. R. 64.* ex *Azor. & alijs 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigeſimum primum, pro eo quod Diaconatum, 22. pro eo quod Sacerdotium, vigeſimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. ſeſs. 22. 23. &c.* In his tamen & ſimilibus caſibus, multi excuſantur, vel quia illud ius vbique non eſt receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in poſſeſſione, quæ veluti vſucapionem & dominium parit. Ita *Leſs. dub. 20.*

Reſp. II.

Reſp. II. Qui recipit Beneficium quodcunque, habens annexum ordinem ſacrum, tenetur habere voluntatem, ſaltem conditionatam, clericandi, & ſacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requiſitum. *Lay. c.* 14 *Leſ. l.* 2 *c.* 34. *d.* 26. Ratio quia ſuſcipiens officium, cui obligatio eſt annexa omni modo ſe habilitare tenetur. Imò ſi curatum ſeu parochiale, eſt habetque intentionem ſacerdotium intra annum non ſuſcipiendi, ſed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, ſed etiam *ipſo* iure eſt priuatus, & ad fructuum reſtitutionem tenetur, vt patet ex *c. Commiſſa*, § 7. *de elect. in* 6 Quòd ſi tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere poteſt: imò & Epiſcopus diſpenſare poteſt, vt vicario ſubſtituto, ſtudijs per ſeptennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem ſacrum*: quia ſi is non ſit annexus, & Beneficium ſit ſimplex, licèt illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non niſi venialiter peccat; ſi aliàs officio ſuo ſatisfaciat, vt docet *Lay. c.* 17. *Sanch. q. de matr. d.* 45. *Vaſq.* Ratio, quia illa peruerſio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum reſtitutionem tenetur. Vnde *Garſias p.* 3. *c.* 4. *n* 42 talem ab omni culpa excuſat.

Dixi II. *Voluntatem ſaltem conditionatam*: quia ſi ex iuſta cauſa poſtmodùm ſtatus Clericalis minus illi conuenire videatur, poteſt animum mutare, etiamſi Beneficium ſit curatum; v. g. ſi primogenitus familiæ, aut frater vnicus ſine liberis decedat, ſi optimum matrimonium ad conſeruationem fami[illegible] nobilis, vel ad lites graues ſopiendas neceſſarium, offeratur. Ratio, quia non eſt mens Eccleſiæ, ita ad Eccleſiaſticum ſtatum obligare, vt hæc & ſimilia bona impediantur. *Lay Leſſ. l. c.*

ARICVLVS IV.

An liceat habere plura beneficia?

Reſp Plura Beneficia poſſidere, non eſt res ſimpliciter intrinſecè mala, nec omninò indifferēs: ſed ſpeciem mali præſeferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans, (ſi talia ſint, quorum vnum ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiat) niſi iuſta cauſa ex circumſtantia cohoneſtetur. Ita ferè *Lay. l.* 4 *t.* 2. *c.* 8. *num.* 2. ex *D. Thom. Leſſ. Azor. &c. comm.* Quia vt docet *Trid. ſeſſ.* 24. pluralitas huiuſmodi magnam inordinationem

inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Eccleſia operarijs, fundator pia intentione, pauperes vtiliores Eccleſiæ futuri ſuſtentatione priuantur. Hinc beneficia diſtinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica poſſeſſione ſecundi, vacat prius; qualia ſunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, perſonatus, duo Beneficia vniformia ſub eodem tecto: & in Incompatibilia ſecundi generis, quæ etſi ſine peccato, citra diſpenſationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat; qualia ſunt Beneficia reliqua reſidentiam poſtulantia, v.g. Canonicatus duo diuerſarum Eccleſiarum, in quib. recepta eſt conſtitutio *Trid. ſ. 24. c. 12. de ref.* vt non liceat vltra tres mēſes Canonicis ab Eccleſia abeſſe. Vnde *Lay. c. 8. n. 6.* docet, Canonicatus in Cathedralib. Eccleſijs Germaniæ, quæ ex immemorabili conſuetu. ſine requirunt tantūm reſidentiā medij anni, vel 3. menſium, inter cōpatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, *niſi iuſta cauſa cohoneſtetur*, quia qui per diſpenſationem plura Beneficia obtinuit, niſi iuſta cauſa ſubſit, in conſcientia non erit tutus, ſed tenebitur alterum reſignare, vt docet *Leſſ. num. 124.*

Porrò iuſtà cauſa diſpenſandi erit, euidens neceſſitas & vtilitas Eccleſiæ; & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita perſonæ, v.g. inſignis nobilitas, dignitas, ſcientia, authoritas, virtus, &c. modò caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam perſonæ, ad priuatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò ſine diſpenſatione plura Beneficia, ſequentibus caſibus haberi poſſunt.

I. Si vtrumque adeò ſit tenue, vt neutrum ſufficiat ad ſuſtentationem: modò vtrumque ſit ſimplex, nec reſidentiam requirat.

II. Quando Parochia eſt annexa Canonicatui, eique acceſſoria: tunc enim vtrumq; per modum vnius poſſidetur, ita tamen, vt teneatur Vicarium perpetuum in Eccleſia alere.

III. Quando Beneficia legitimè ſunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, ſed ad aliquot menſes, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin.* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad reſidentiam?

Reſp. I.

Reſp. I. Epiſcopos, Parochos, eoſque, qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec ſufficit, ſi per alios adminiſtrent, niſi maius bonum vrgeat: quia contra rationem eſt, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon.t.*1 *d.*5.*de oblig.ben.p.*1.

Reſp.II. Ita teneri ad reſidentiam, vt ſi Epiſcopi intra annum vltra tres, & parochi vltra duos menſes, abſq; legitima cauſa, per Epiſcopum cognita & approbata, abſint, mortaliter peccent, & fructus non faciant ſuos. Ita *Trid.ſeſſ.*23.*de refor.c.*1 *v.Bon.l.c.* Notat autem *Dia.p.*9.*t.*7.*R.*53. ex *Bordon.* ſupradicta etiam habere locum in Superioribus, ſiue Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore peſtis, etiam cum periculo, ſuis aſſiſtere.

Reſp.III. Qui in Eccleſijs Cathedralibus vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, ſi intra annum vltra 3. menſes abſint, primo anno media parte fructuum, ſecundò verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati ſunt, priuandos. Quæ tamen pœna eſt ſententiæ ferendæ, non latæ, vt conſtat ex *Trid.ſeſſ.*24.*c.*10.

Reſp.IV. Cauſas à reſidentia excuſantes eſſe, 1. Doctionem Theologiæ, vel iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Epiſcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philoſophiæ; niſi contrarium habeat conſuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici; id enim per 5. annos etiam excuſat. 3. Obſequium Papæ, vel Epiſcopi, ad Eccleſiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iuſta cauſa. 5. Honeſtam conſuetudinem, vbi diſpoſitio Concilij non eſt recepta. *v.Bon.l.c.*

Reſp.V. Qui abſq; iuſta cauſa abeſt, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad reſtitutionem fructuum, ſi officio ſatisfecerit, niſi ad eam condemnetur, vel niſi id aliquo iure ſit expreſſum.

Reſp.VI. Eos, qui ex legitima cauſa abſunt, non lucrari diſtributiones, iuxta *Trid.* n. ſi tamen abſint ad curanda negotia Eccleſiæ, ex Commiſſione Capituli, vel omnino inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniuſtam excommunicationem, &c. *v. Leſ.l.*2.*c.*34.*dub.*29.

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Reſp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mor-

tem beneficiati. 2. Ex diſpoſitione iuris : idque vel propter alterius Beneficij incompoſſibilis conſecutionem, vel per profeſſionem religioſam, vel per contractum matrimonij, vel per commiſſionem criminis (v.g. hæreſis, ſchiſmatis; ſodomiæ ſæpius exercitæ) cui amiſſio Beneficij ipſo facto eſt annexa, vt *v. apud Leſſ. l. 2. c. 34. d. 34.* 3 Per ſententiam iudicis. 4. Per liberam reſignationem : de qua.

Reſp. II. Reſignatio eſt ſpontanea proprij Beneficij dimiſſio, facta coram legitimo ſuperiore id acceptante. Eſtq; duplex, ſcilicet Tacita, quæ fit ex iuris diſpoſitione, vt dum quis religionem profitetur: & Expreſſa, quæ rurſus eſt duplex. ſcilicet Pura, quæ fit ſine conditione & pacto appoſito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre poteſt; & Conditionata, ſeu in fauorem : eaq; vel eſt Simplex in fauorem, vt quando fit abſque reſeruatione; vel eſt Qualificata, quando ſcilicet fit reſeruato ſibi iure regreſsùs, vel penſione, vel fructibus aliquibus, quæ ob ſimoniam iuris humani, non niſi in Pontificis manibus fieri poteſt. Et quamuis verius ſit, etiam reſigniationem ſimplicem in Pontificis manus faciendam, cùm alioqui periculum ſit, ne Beneficiorum reſignationes ſpeciem quandam hæreditariæ ſucceſsionis acquirant, quod iura Canonica deteſtantur: probabile tamen eſt, in manus Ordinarij fieri poſſe, eò quòd permutatio in eius manibus fieri poſſit. Idque à fortiori verum eſt ſi fiat ſine modo obligatorio, quamuis addita deprecatione, vt perſonæ certæ conferatur. Idque obſeruari poteſt, vbi non eſt recepta Bulla *Pij V.* quamlibet perſonæ ſucceſſuræ deſignationem prohibens, quam citat *Lay. hic c. 17.*

Porrò vt reſignatio conditionata valida ſit requiritur. 1. Vt Beneficium ſit reſignantis, cum reſignatio ſit iuris ſui dimiſſio. 2. Vt fiat liberè. 3 Vt fiat in manibus eius, qui poteſt admittere, ſcilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris vel inſtitutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato in cuius manibus fit; quia ſine acceptatione ius ſuum reſignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clauſula cõſueta, *(non aliter nec alias)* eſt reſignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim reſignans non perdit Beneficium, propter clauſulam, *non aliter*. 7. Requiritur conſenſus Patroni, vel electorum, prout Beneficium eſt patronatum vel electiuum. 8. Si reſignans ſit infirmus,

vt à

vt à reſignatione ſuperuiuat 20. dies: aliàs enim per obitum vacare cenſebitur. 9. Vt reſignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menſes à ſupplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: ſin autem extra curiam, intra menſem: alioqui ſi contingat reſignantem mori, antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem. Beneficium per obitum vacare cenſebitur. *Leſs. & Laym. c.* 17.

Reſp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cùm duo beneficiati, vnum vel plura ſua Beneficia, Pontifici non reſeruata in manus Ordinarij, alteriùsve Epiſcopali authoritate præditi, reſignant, cum conditione, vt is poſtea viciſſim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quandoq; Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat; vocatis tamen ijs quorum intereſt, ſcilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in fauorem. *v. Leſs. c.* 31 *d.* 35. *&* 6. *Lay. c.* 17. *Bon de ſimon. d.* 1. *q* 4 §. 12.

Quæres I. An licitæ ſint permutationes coram Ordinariis, in menſibus reſeruatis per concordata Germaniæ. *Reſp.* Affirmatiuè, quia per reſeruationem concordatorum, non cenſetur Pontifex voluiſſe conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Epiſcoporum extra Germaniam, coram quibus id ſimpliciter licet.

Quæres II. An licitum ſit permutare Beneficia, compenſata fructuum æqualitate?

Reſp. I. Non licere, ſi Beneficium copioſius, non ſeparatis prouentibus à titulo, permutetur cùm tenui. Ratio, quia exceſſus ille, eo ipſo quo manet annexus titulo, eſt debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi poteſt, quin etiam exigatur pro titulo.

Reſp. II. Poſſe peti compenſationem, ob huiuſmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter ſubit, ſpoliando ſe prouentibus ſui Beneficij; ideoque talis compenſatio non eſt pretium Beneficij, aut prouentuum annexorum, ſed conditio, vt ſe indemnem ſeruet, ſine quà conditione nollet ſe ſpoliare.

Reſp. III. Iura prouentuum poſſe ſeparari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vtpote temporalia, permutari, compenſato exceſſu opulentioris,

idque

idque authoritate ſolius Papæ. *v.Leſſ.loc.cit.Bonac.loc.cit.*§.12. *num.*11.

Quæres III. An licitè permutetur Beneficium, hac lege, vt ex. penſæ litis, uel bullarum, refundantur per recipientem. *Reſp.* Videri permutationem ſimoniacam, ſi impenſæ ſint cauſa impulſiua permutationis, ſine quà actus non fuerit futurus, idem de ſimili reſignatione affirmatem *v.Leſſ.l.c.Bon.l.c n.9.*

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex ſit penſio?

Reſp. Penſio eſt ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio. eſtque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter miniſterium temporale, v.g. Cantori, æditiuo, patrono, & defenſori Eccleſiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè ſpirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori Epiſcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in ſtatu ſpirituali, non tamen officio ſpirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho ſeni ad ſuſtentationem, uel quæ datur causà reſignationis, & litis componendæ. Duæ poſteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantùm datur.

Porrò circa penſiones, *Laym.c.*18. & *Leſſ* 34. docet hæc: 1. Etſi eam deſignare proprium ſit Papæ; id tamen etiam Epiſcopum poſſe in cauſis ſpecialibus, & neceſſarijs, v.g. propter paupertatem & ſenium reſignantis, vel litis compoſitionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum. 2. Debere eſſe moderatam, ita ut beneficiato relinquatur ſufficiens ſuſtentatio; talis autem plerumque cenſetur tertia pars fructuum. 3 Ad penſionem non requiri conſenſum patroni, vt quidam uolunt, quia id nullo iure ſtatutum eſt. Neque vllum fit præiudicium per impoſitionem penſionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, ſed tantùm habeat ius inſtituendi, & præſentandi, quod ei non adimitur. 4. Penſionarius poſt conſtitutionem *Pij V.* vbi ea eſt recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus ſuos, ſi omittat. 5. Penſionem extingui morte penſionarij, ſicut vſusfructus morte vſufructuarij. Poſſet tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine poteſtatis. De venditione & redemptione penſionis. *v.Laym.c.*18.& *Leſſ.l.*2. *c.*35.*d* 22.*Bon l.c.*§.13.

DV-

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I.

Qui obligentur ad Horas?

Reſp. I. Clerici maiorum ordinum, etiam ſuſpenſi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Eccleſiaſtico, tum generali conſuetudine Eccleſiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantùm non ad Horas, ſed neque ad pſalmum Miſerere tenentur, quem vel ſimile quid, cùm Epiſcopus primam tonſuram conferens iniungit, non videtur obligare, niſi vt uel tantùm fiat aliquoties, vel per modum conſilij. *Leſſ. l. 2. c. 37. d. 9.* Vnde reſoluũtur hi Caſus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum diſpenſatione Papæ duxit vxorem, niſi in hoc ipſo ſit diſpenſatum: quia diſpenſatio, vtpote odioſa, ſtrictè eſt explicanda; & characterem retinet. *Bonac. & Azor. l. c. c. 5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto ſubdiaconatûs ſuſcepti; & quidem ad Horas reſpondentes horæ, quà ordinatur. *Bon. tr. de Horis, q. 1. punct. 5. ex communi.*

Reſp. II. Omnes religioſi profeſſi, ad chorum deſtinati, vtriuſque ſexûs, obligantur ad Horas; idque ex antiqua & recepta cõſuetudine: quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam ſtrictè, vt peccent mortaliter, ſi bis tervè omittant; & de Monialibus dubitat *Caiet. Med. Armil. Dia. tr. 12. R. 17.* imò, eas (atque adeò omnes Religioſos ſacris non initiatos) non teneri ſub onere peccati, abſolutè, ſed nimis laxè, docet *Pet. Marcha.* apud *Dia. p. 9. t. 6. R. 7.* contra aliorum communem, & vetam ſententiã, quæ docet, teneri ſecundũ ſuas regulas, & cõſuetudines. *Bon. q. 2. p. 2. n. 5.* ex *Azo. Leſ. Mald. &c.* Vnde reſolues.

I. Non tenentur ad Horas. 1. Nouitij. 2. Conuerſi. 3. Religioſi Societatis IESV, militares, hoſpitalarij, & cæteri Choro non deſtinati. *Trul. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. nu. 5.*

II. Is qui ex vna religione tranſit in aliam, in qua non eſt hæc conſuetudo, non tenetur: quia conſuetudo non obligat, vbi non eſt recepta. Ita *Suar. & Laym.* Idem dic de religioſo eiecto, uel qui diſpenſationem obtinuit perpetuò, viuendi extra monaſterium: quia etſi maneat religioſus, non tamen regularis. Ita probabiliter. *Sotus, Sanch. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. nu. 4. &c.* contra *Suar.*

Reſp.

Reſp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, ſi fructus percipiant, vel percepturi ſint, tenentur ad Horas, *Leſſ. & Lay. l. 4. t. 2. c. 4.* ex communi & *Concil. Lateranenſi* Sub Leone X. Ratio quia Beneficium datur propter officium. *Vnde reſolues.*

I. Non tenentur ante acceptam poſſeſſionem, nec ſi ſine ſuâ culpâ fructus nullos percipiant, nec præcepturi ſint. *Lay. l. 4. t. 2. c. 5. nu. 3.* quia non habent Beneficium ſecundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trul. l. c.*

II. Tenetur is, qui etſi, (ſiue ſine, ſiue cùm ſuâ culpâ) non recipiat omnes ſuos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ ſufficit ad ſuſtentationem. *Bon. d. 1. q. 6. p. 3.*

III. Tenentur ij, qui primo, aut etiam ſecundo anno, non percipiunt fructus, eò quòd aſſignetur fabricæ, uel prædeceſſori mortuo: quia etiam ipſi mortui fruentur eodem priuilegio, & ſic pro tota vita ſatisfaciunt fabricæ *Bonac. p. 4 num. 22. Laym. c. 5. Suar. Regin. &c.* Contraria tamen ſententia non eſt improbabilis, & negat *Leſſ.* cum *Caiet.* ſe talem damnaturum, eò quòd uel reſignare, uel mori ante poſſit, & ſic non frui anno gratiæ. *Lay. l. c. Palaus. Trul. d. 13. §. 3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum; quia iura omnibus indiſtinctè obligationem Horarum imponunt, ſicut ijs qui ſunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor, Suar. Palaus, Bon. d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & comm.* contra *Sotum, Leſſ. Rodriq. & Dian. R. 9. Mald.* qui dicunt, ſi habet Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris ſuſtentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri 2. *Dian. l. c. Eſcob. tr. 5. E. 6. cap. 13.* quorum ſententiam non damno. *v. Trul. l. 1. cap. 7. d. 12.* § 3. vbi notat eum qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat; teneri ad Horas.

V. Non excuſatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in ſubſtitutum: quia Horarum onus Beneficio annexum, & perſonale, cum quo ſponte acceptatur. *Bon. l. c.* ex *Azor, Vaſq. Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad ſtatum Eccleſiaſticum, percipiat ipſe fructus tenetur ad Horas: ſecùs, ſi percipiat pater: hic

vero

verò ad reſtitutionem obligatur. *Laym.ca.5. num.2.* ex *Leſs. lib 2.c.34.dub.3.*

VII. Probabile eſt, eum qui non reſidet ex legitimà licentià vel diſpenſatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas: quia obligatio hæc eſt propter ſuſtentationem datam. *Trul l.1 c.7.d.13.§.3.ex Sanch.&c.*

VIII Non tenentur, qui habent præſtimonia, (quæ ſolent dari adoleſcentibus, in ſubſidium ſtudiorum) eò quòd non ſint propriè dicta Beneficia. Ita *Medin. Garſias,& Leſs.*contra *Nau. Sotum, & Rodriq.* Rectè tamen monet *Laym.ca.5.num.6.*conſiderandam rationem præſtimoniorum. Quòd ſi enim dentur in titulum perpetuum,& habeant annexum aliquod obſequium ſpirituale, quod per laicum expediri nequit, eſſe Beneficia Eccleſiaſtica, proindeque obligare ad Horas: ſecùs, ſi conſiſtant in ſolo temporali obſequio. Similiter non tenentur penſionarij, cùm penſiones non ſint propriè dicta Beneficia, vt *dubio præced.* videri poteſt. Quod limitat *Eſcob t.5.E.6.ca.4.*ex *Palao*,ſi fruantur penſione, ob ſecularia obſequia; ſecùs,ſi titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, ſi non adminiſtrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus.Eſcob.loc.cit. vid.Laym.cap.5.num.9.*

IX. Et ſi habens plura beneficia ſatisfaciat vnicà recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot ſunt beneficia, ſeu patroni beneficiorum; quia par eſt omnium ratio. *Bon.Trul.l.c. nu 27.*

ARTICVLVS II.

Quanta ſit hæc obligatio?

Reſp.I.Eſt tanta, vt peccet mortaliter, quiſquis habens hoc onus, Horam, vel notabilem earum partem omittit. Ita *communiter omnes* contra *Anglum, V.Hora, & Richardum*,qui dicunt non eſſe mortale, niſi quis habeat conſuetudinem omittendi: quam ſententiam *Leſs.*non audet dicere probabilẽ,quòd ſit contra torrentem Doctorũ. Ratio,quia violat præceptũ in re graui pertinẽte ad virtutem religionis. Ex dictis *reſoluuntur hi Caſus*.

I. Non eſt mortale, omittere vnum pſalmum, lectionem, vel quid ſimile,vt habet communis cõtra *Nau.*nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor.& Mald.*quia non cenſetur pars notabilis. Talem autem dicit *Pal.l.1.p.5.*eſſe in Matutino,quod eſt æqua-

æquale vni paruæ Horæ. *Sanch. in ſum. tom.* 1. *l.* 1. *c.* 18. *nu.* 8. dicit tres lectiones cum reſponſorijs, in feriali officio eſſe materiam paruam. In paruis Horis, dicit *Fern Fill. & Laym.* dimidium, eſſe notabilem quantitatem. *v. Eſcob. l. c. c.* 13. *num.* 107. vbi docet, vnam paruam Horam, non eſſe partem notabilem, reſpectu totius officij, quod per modum vnius eſt præceptum. Verùm hoc meritò reijcitur ab alijs.

II. Eſt mortale, ſi omittas, vel vnam integram ex Horis, (quarum ſunt ſeptem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus, (vt docet *Fernand. Reg Fill. Suar. Laym.* contra *Bon. & Leſſ.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum reſponſorijs, vt *Sanch.* 1. *mor. c.* 18. aut partem æquiualentem Horæ vni minimę, vt *Suar. de rel. t.* 2. *l.* 4. *c.* 25. *& Gauant.* vel ut alij, vnum Nocturnum. *v. Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *Dia. p.* 2. *t.* 12. *R.* 26. *&* 41.

III. Siue omiſſio orarum (abſtrahendò à multiplicatione actuum volũtatis) ſit vnum numero peccatum, ùt vult *Bon.* ſiue ſint plura formaliter, vt docet *Leſſ.* ſiue vnum multiplex, vt *Suar.* ſiue unum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur; probabile tamen eſt, in confeſſione explicandum, quot Horæ ſint omiſſæ: eò quòd ſit circumſtantia tenens ſe ex parte obiecti, & conſtituens actum in ratione ſuâ indiuiduali. *Bõ. l. c. n.* 9. *Leſ. Suar. Fill.*

Reſp. II. Tanta eſt obligatio, vt inducat ei onus reſtitutionis fructuum, pro ratâ omiſſionis officij, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, ſi elapſis 6. menſibus poſt adeptam poſſeſſionem (ijs enim etſi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad reſtitutionem) culpabiliter officium nõ recitauerit. Patet ex *Conc. Lateranenſi ſub Leone X.* Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Cõcilium eſſet receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ eſt apud *Nauar. c.* 25. quâ hoc decretum confirmat, ac declarat ſic, vt qui vno die totum officium omiſerit, teneatur reſtituere omnes fructus illi diei reſpondentes, v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die reſtituere vnum florenum; qui autem omiſerit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum vnius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui verò vnam ex illis, ſextam partem. Eaq; reſtitutio facienda eſt, uel fabricę, vel pauperibus *Lay. Fill Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 3. *&c.* contra *de la Cruz & Lopez* apud *Dia. p.* 2. *t.* 12. *R.* 34. qui dicunt, ſi Beneficiatus intra annum,

num, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad reſtitutionem, eò quòd ſit ſeruus liberaliſſimi domini, qui multò minùs quàm domini temporales, ad pauca attendat. *Vnde reſolues.*

I. Clerici maiorum ordinum, qui ſolo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam reſtitutionem; quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l. c. p. 2. n. 3.*

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iuſto impedimento, bonâ fide, inuincibili ignorantiâ, aut aliter abſque culpâ omiſerunt. Ratio, quia in conſcientiâ non debetur pœna, vbi non eſt culpa. *Leſſ. Suar. Bon. num. 4.*

III. Valde probabile eſt, quòd qui alia onera habent, quam precum, v.g. Paſtores, Epiſcopi, &c. omittentes Horas, poſſint retinere maiorem partem fructuum iſtius diei, ratione dictorum onerum; ſufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eò quòd tantùm obligentur ad reſtitutionem fructuum, reſpondentium oneri diuini officij. *Nauar. Fill Bon p. 3. Dian. p. 2. tr. 12. R. 8.* citans alios multos.

IV. Si talis Paſtor habeat tenues reditus ad ſuſtentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur ſuſtentatio *Lay. l. 4. tr. 2. c. 5.* Imò *Dia. p. 2. t. 12. R. 9. & Mald. tr. 10. c. 2. d. 3.* dicunt, eum, qui habet Beneficium ualde tenue, v.g cuius reditus tertiam partem mediocris ſuſtentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad reſtitutionē.

V. Reſtitutio hæc fieri poteſt, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipſi etiam beneficiato, ſi pauper eſt. Item impendi poteſt in fabricam domûs, vel meliorandos agros Beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bon* Denique aliquando compenſari poteſt, offerendo ſuffragia pro defunctis, alijſque precibus, vt *v. Bon. l. c p. 4.* & ſic etiam per alium, ſeu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, ſatisfieri poſſe, docet *Quintanad. t. 8. ſ. 6.* Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare ſolitus, ſemel v.g. vel bis in anno omiſit, etſi nihil reſtituat, docet *Sotus, Med. Fill c. 10. n. 316. 317.*

VI. Qui pecuniam, quàm ob neglectas horas tenetur reſtituere, ſiue erogare in vſus pios, impendit in alios, quàm uel in pauperes, vel fabricam beneficij, non ſatisfecit (ſecundum ius commune,

mune, vbi Concilium Lateranenſe, vel Bulla Pij V. eſt recepta) obligationi ſuæ, niſi aliud ferat conſuetudo, vel ſtatutum alicubi receptum: quia diſertè præcipitur reſtitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. *v. Bon. q.* 2. *p.* 2. *&* 4.

VII. Poſſe aliquando beneficiatum excuſari à reſtitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecunię expenſæ, (intellige poſt omiſſionem Horarum) etſi non iſto intuitu, in pauperes, vel alios vſus pios, cenſet *Dian. p.* 3 *R.* 57. ex *Lay. l.* 3. *ſ* 5. *t.* 2. *c.* 12. *n.* 9. eſſe probabile: tum quòd quidam Authores ita ſentiant: tum quod videatur eſſe virtualis intentio omnium dantium eleemoſynas, ſatisfacere per illas omnibus obligationibus, quas ſuis peccatis contraxerunt: tum quod leges Eccleſiaſticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas, de leg. d.* 15. *ſeſs.* 2. *n.* 27. *Vaſq.* Si Canonicus groſſam, ſeu corpus ſui Canonicatus, verè, & abſolutè lucretur, priùs, quàm omittat officium, non teneri ad reſtitutionem, propter omiſſionem ſequentem, eò quòd pœna non ſit, ut fructus iam ſuos factos reſtituat, ſed vt fructus non faciat ſuos. Sic ille apud *Dia p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. v. infrà *art.* 4. *§.* 6. *in fine.*

VIII. Vbi Bulla Pij V. non eſt recepta, poteſt videri probabile, beneficiatum ad dictam reſtitutionem non obligari, vt habet *Syl. V. Clericus.*

ARTICVLVS III.

Quæ excuſent à recitatione Horarum?

Reſp. Hæc ſequentia. 1. infirmitas grauis, v. g. dolor notabilis capitis, ita vt ſine incommodo, vel incremento morbi, legi non poſſint. Dixi, *grauis:* quia leuis, v. g. dolor ſtomachi, aut pectoris vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excuſat, cùm toto die non affligat. Ita *Nau. Fill. Laym. Bon d.* 1. *qu.* 6. *p.* 1. Porrò taliter excuſatus non tenetur, vt quidam uolunt, audire alium legentem, nec alium ſubſtituere, vt habet *Fill. & Sa V. Hora:* ſi tamen commodè poteſt, & ſolet legere cum ſocio, tenetur, vt habet, *Leſs. & Bon. v. Dia p.* 2. *t* 12. *R.* 43.

2. Iuſtum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter hæreticos. Item grauis uel repentina occupatio, uel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ ſine ſcandalo, uel graui incommodo tuo, uel alterius omitti non poſſint. Quò modo etſi Concionatores, uel Confeſſarij aliquando excuſari poſſint, idque ex benigna Eccleſiæ intentione, vt docet *Sylu. Suar. &* *Laym.*

Laym. &c. tenentur tamen anticipare, ſi poſſint, v.g. ſi manè præuideas, te tota die confeſſionibus occupandum, quæ differri non poſſint. Ita ex *Suar. & Azor, Bon.l.c.p.2. n.1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexiſti, (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros neceſſarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro neceſſaria peragendo, occupatus fuiſti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videtur ſupplere; & non tantùm ſuo, ſed etiam aliorum miniſtrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Lay. l.4.tr.1.c.5.n.7. Henr. Sylu. Azor, Sot. Morſeſius, Naldus, Arag. Regin. citati à Dian. p.2.t.12.R.13.* Idem de eo, qui choro organis muſicis, alternis verſibus reſpondet, dicunt *Nauar. Sanch. Arag. & Rodr.* apud *Lay.l.c.* ſcilicet eum non eſſe obligatum, vt etiam voce proferat: ſed negat *Eſcob. t.5.E.6.v.Trul.d.16.*

3. Cæcitas, *Bon. p.2.nu.4. &c. communiter.*

4. Carentia Breuiarij inculpata. Quòd ſi tamen memoriter poſſis dicere, vel totum officium, vel vnam Horam, teneris. Si verò tantùm ſcias pſalmos, vel lectiones, vel capitula dicit *Fill. to.1.tr.21.c.9.n.287.* citans *Nau. & Suar.* item *Eſcob.E.6.n.149.* probabile eſſe, non teneri; quia pſalmi vt ſic, nō ſunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garſ. de benef.t.1. p.2.c.1.n.221. Mald. in 2.2.t.10.c.2.d.5. & Ioan. Sanc. in ſelect. d. 15. n.1. citati à Diana* eo quòd lectiones, & Capitula ſint pars (licèt minor) maximè principalis, ita vt abſq; illis, non ſit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch.l.1.c.19.* in Matutino feſti duplicis, vel ſemiduplicis. *v.Bon.p.2.n.6. Dia.p.2.t.12. R.30.& 43.* Verùm hæc probare non auſim, ſed potiùs quod docet *Bon.d.1. q.6.p.2.* impedimentum ex aliqua dictarum cauſarum, ſi poſſit dicere partem notabilē, ad id teneri, aliàs ad nihil. Deniq; ſi quis careret breuiario, quo vti ſolet, v.g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere poteſt: quia per vtrumuis impletur ſubſtantia præcepti. *Creuſ. Eſcob. Dia. p.9.t.9.R.25.*

5. Diſpenſatio: quam ſine cauſa ſolus Papa dat validè; cum cauſa, Epiſcopi. Et ſic Subdiaconum, qui ex diſpenſatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipſo liberari ab onere horarum,

S contra

contra *Bonac.* & *Azorium*, docet *Sanch. de matr. l. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.*

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ ſint Horæ?

Reſp. In recitatione Horarum ſequentes circumſtantiæ ſunt ſeruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præſcriptum Breuiarii Romani, iuſſu Pii V. editi, ſaltē publicè. Excipe Religioſos, qui habēt peculiare Breuiarium ordinis; & Eccleſias, quæ 200 annis ante inſtitutionem Breuiarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim ſine conſenſu Epiſcopi illud mutare non poſſunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile eſt licere, ex conſuetudine, vti Romano, vt docet *Leſſ. c. 37. d. 12. Rodriq.* & *Sà V. Horæ. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quòd qui eo vtitur, ne quidē in choro obligetur ad pſalmos pœnitētiales, graduale, officium defunctorum, (excepto die animarū) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, vbi eſt cōſuetudo. Ita *Fill.* & *Bon.* ex Bulla Pii V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationū; tum quia ſunt pars officii eo die; tum quia peculiaris de ea re eſt conſtitutio. Ita *Bon. l. c.* ex *Fill.* Et ſi cōtrarium probabile eſſe dicat *Dian. p. 2. tr. 12. R. 42.* ex *Vaſq.* item *Eſcob. t. 5. E. 6.* Quòd ſi autem ex inaduertentia, vel neceſſitate, v. g. quia lectiones de feſto nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel cōtra, nullū erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt conſultum ſit repetere ea, quæ ad propriū officium pertinent: ſi verò ſtudio idem mutes, aliud ſentiendum videtur, cùm ratio nō ſit eadem: Quanquam quod eo caſu venialiter tantū pecces, nec tenearis repetere, vel reſtituere quidquam, eò quòd ſubſtantia præcepti ſit impleta, probabile eſſe cenſeat *Eſcob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 22. R. 3.* Item *Caiet. Sylu. Binſ. Azor, Valent. Leſſ. Fill.* &c. citati à *Bon. d. 1. q. 1. p. 1. n. 17.* & *Dian. l. c.* contra alios multos, quos citat, & ſequitur *Barb. Lay.* verò *l. 4. t. 1. c. 5. n. 4.* cū *Suar.* limitat, niſi per fraudem quaſi, multò longius in multò breuius, v. g. paſchale mutetur: (licèt *Caram.* apud *Dian. p. 7. t. 11. R. 6.* contra communem ſentiat, etiam ſic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia eſt grauis inordinatio *v. Trul. d. 14. n. 11.* vbi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, poſſe cras legere de Sancto,

ĉto,qui hodie celebratur,ne is hoc anno omittatur; imò ita faciendum eſſe vult *Quintan.t.8.ſing.*10. Verùm contrarium rectiùs tenet *Villalob* eò quòd præſtet ſemel,quam bis errare: idque multis bene confirmat *C.Lugo Reſp mor.l.5.d.8.* Similiter eum,qui per errorem,vel obliuionem de feſto duplici,vel ſemiduplici non recitauit de proprio; poſſe de eo legere primo die non impedito 9.lectionum officio,docet idem *Quintan.t.8.ſ.9.* eſſe probabile. Verum & huc meritò reijcit *C.Lugo l.c.* & ipſe *Quintan.* contrariam ſententiam agnoſcit probabiliorem. Deniq;qui in aliquibus horis errauit,(legendo v.g.de feria, quando erat de feſto,vel contra)agnoſcens errorem,non debet eum continuare,ſed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, ut in ijs ſaltem conformet ſe toti Eccleſię, vel communicati,cuius eſt pars,& obſeruet legem,quãtum poteſt.*C.Lugo l.c.*

2.Pronunciatio vocalis exterior;ea enim eſt de ſubſtãtia pręcepti.Et ſi quidem cum ſocio legis(quod rectè fit,& eſt conforme primæ inſtitutioni Eccleſiæ,ac publico orandi ritui, eſtque licitum, etiamſi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon q.3.p.2.§.1.*)ea pronunciatio adhibenda eſt,ut ab eo exaudiri poſſis,eumque audire viciſſim; *Sà* tamen *V.Hora*,putat ſatisfieri,etſi quędam non percipias,quæ à ſocio dicuntur,neq;ideo aliquid ſcrupuloſè repetendum eſſe:ſi verò ſolus legas,ita legẽdas eſſe,ut audire te ipſum poſſis,docet *Regin.& Suar.*ſed probabile eſt,id non requiri, cũ Eccleſia id non pręcipiat,ut docet *Azor.p.1.l.10.c.11.q.4.Bon.& Dian.reſ.11.* admittitque *Fill.tr.23.c.3.n.117.* pro ſcrupuloſis.Si plures duobus recitent officium ſimul non debet vnus vnum,alter alterum,tertius tertium verſum recitare,ſed alternatim facto duplici tantũ choro,ſiue plures ſint ex vna parte,ſiue pauciores; quia ſic habet vſus,& praxis Eccleſiæ:ſecùs eſt de lectionibus, quarum primus primam, ſecundus ſecundam,tertius tertiam recitat,(imò alicubi cõſuetudo permittit ut omnes ab vno recitentur) aliis audientibus. *Bon.d.1.q.5.p.2.§1* ex *Suar.Azor.& Lay.*addens etiam ſatisfacere eum,qui lectiones,vel orationes,vel capitula, vel reſponſoria tantùm audit,& non recitat.*v.Bon.l.c. Trull. d.16. nu.17.*

3.Pronũciatio integra,ſine ſyncopa,& abbreuiatione verborum & ſyllabarum,& abſque præcipitantia *Bon.d.1.q.3.p.2.§.1.* Ex hoc tamen defectu in publico faciliùs peccari poteſt mortaliter,

liter, ratione ſcandali, & ſeuerioris præcepti Eccleſiæ, quàm in priuato *Azor. & Fill. t. 2. l. 23. c. 2. Eſcob. Dia. p. 2. t. 12. R. 32.* vbi addit, 1. Eum, qui cum tali, qui vltimas ſyllabas abſcindit, recitat officium, ſatisfacere ſuo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abſciſſionem ſyllabarum, (vel alia de cauſa) audientes non poſſunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm eſſe peccatum veniale, neq; obligari ad iteratam recitationem officij; niſi adſit contemptus, vel graue ſcandalum, ſeu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. *v. Dia. l. c. Sylu. & Trull. d. 15.* vbi ex *Nau. Azor. Leſſ. & Palao* negat ſatisfacere eos, qui cum ſocijs recitant ita feſtinanter, ut nondum expletis à ſocio verſiculis, ipſi incipiant; quia pars quæ anticipatur, non communicatur cum ſocio, qui ea audire nequit Excuſat autē ex *Nau. Sà, & Sua.* ſurdū, qui alios in choro canentes, non intelligit, nec ſequi poteſt.

4. Pronunciatio continuata vnius Horę: ſi autem interruptio notabili tempore, ſine cauſa, fiat, erit tamen veniale tantùm, ut ait *Fern. Lay. & Leſs. d. 10* quia ſinguli pſalmi, ſuam completā ſignificationem habent: ſi iuſta ex cauſa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum eſt, etiamſi animo repetendi interrupiſſes: conſilij tamen eſt, ſi interruptio longa eſſet, repetere ab initio pſalmi vel nocturni: imò probabile eſt nocturnos ſingulos ſeparatim, ſaltem intra trium horarum ſpatium dici poſſe, (quod certum videtur, ſi iuſta cauſa concurrat) quia ſecundùm quoſdam antiquitus ita fiebat, ut docet *Fill. tr. 23. c. 6. & Bon q. 5. p. 3. Eſcob. & c.* Addit *Quintanad. t. 8. ſ. 3.* lectiones, ſiue tres ſint, ſiue nouem, poſſe abſq; culpa graui, ſine cauſa, & cum hac, abſq; vlla culpa diuidi à pſalmodia eiuſdem matutini. Diuiſio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri poteſt ſine cauſa. *Dian. p. 5. t. 14. R. 48.* ex *Bon. Fill. Sanch. & c.* Item *Trull. l. 1. c. 7. d. 11.*

5. Ne inuertatur ordo Horarum, abſq; iuſta cauſa: quod ſi tamen fiat, erit tantùm veniale; quia ordo iſte, ſaltem extra chorum, non eſt ſub præcepto, niſi ſecundariò, & tanquam circumſtantia minoris momenti. Quòd ſi autem per inaduertentiam, vel ex iuſta cauſa mutes, v. g. ut amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, ſatisfacias, nullū erit peccatū: vel ſi in choro dicantur poſteriores Horæ, cùm tu necdum dixeris priores; vel ſi inter

oran-

orandũ aduertas te aliquid omiſiſſe,vel priorem Horã nondum dixiſſe;perges enim,& ſupplebis in fine. Similiterq; ſi cauſa,vel neceſſitas inſtet Horas dicendi, potes dicere Laudes,dilatis lectionib., vel aliquo ſimili,quod ad manus nõ eſt. *v.Bon.q.3.p.4.*

6. Vt niſi iuſta cauſa excuſet, dicantur tempore præfixo à iure,vel conſuetudine:quæ nunc obtinuit, vt Matutinũ, & Laudes, abſoluto Completorio in Eccleſia,hora circiter quarta, & ſecundùm *Bon.* etiam tertia dicantur:& hieme quidem,media hora ante ſolis occaſum dici poſſe,ait *Fill.*ex communi ſententia; cùm etiam priuilegium quibuſdam concedatur, vt hora ante occaſum dicant. Quod tamen non eſt ſignum,id ſine priuilegio fieri non poſſe; quia talia ſæpè dantur ad tollendos ſcrupulos, & dubia, quæ ſequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eandem ſententiam non peccabit, ait *Bon.* qui primam, tertiam, ſextam,& nonam, duabus vel tribus horis poſt ortum ſolis dicit: tum quia eſt moderata, & conſueta poſtpoſitio;tum quia tempus à iure præſcriptum magnam latitudinem, teſte conſuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum,ſine cauſa, ad veſperum differre,vel ante prandium, ſine cauſa Veſperas, & Completorium dicere; quia hæc eſt inſueta inuerſio. In Quadrageſima autem Veſperæ legi poſsũt priuatim poſt prandium, cùm rubrica Breuiarij feria IV. Cinerum non imponat præceptum. *Nau. Sanch. Trul.d.18. n.6.*

Dixi, *ſine cauſa:* quia ſi iter, aliàve cauſa vrgeat, ſecundùm *Caiet.*& alios,omnes Horę manè dici poſsunt,uſque ad Veſperas incluſiuè. Deniq; ad uitandum mortale, ſufficit dici omnes à media nocte,uſque ad alteram mediam noctem;præterquam quòd Matutinum pridie poſſit anticipari. Quòd ſi intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur poſtmodum dicere; quia ſunt onus affixum diei: etſi ſupplendo poſſit, ſecundum quoſdam reſtitutionem ſubterfugere, eo quòd rependat æquale. *Molfeſ.3.tom.2.*item *Maior. Palud. Ledeſma, &c.* apud *Henr. l.13. Bon. d.1. q.5. p.2. nu.5.* ubi dicit, eam ſententiam eſse proaabilem,citatq; pro ea *Suar. & Fill.* ſed male, quia hi uel loquuntur tantum de primo medio anno; uel ſpectato ſolo iure naturæ, & ſecluſo iure poſitiuo.Expreſsè autem,eam ſequitur. *Quintan. t.8.ſ. 6.* uocatque veriorem contraria. Vide etiam *Dia.p.2.t.12.R.24.*

7. Vt deuotè, & cum attentione interna, virtuali ſaltem, recitentur, ſiue ea ad Deum ſit, ſiue ad ſenſum verborum, ſiue, vt ait *Caiet.* ad verba ſolùm. Quam poſtremam ſufficere, rectè notat *Leſſ.* ſuppoſito tamen animo orandi,& vacandi Deo. Vndè attētionem confuſam ſaltē ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad ſola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. cōtra *Nau. Sylu.* & *Con.* qui nullam attentionē internam requirunt, ſed tantùm externam, quæ excludat omnē actionem incompoſſibilē cum attentione interna, licèt animo voluntariè inter ea diſtraharis. Quæ ſententia, ſecundùm *Lay.* & *Leſſ.* non eſt improbabilis; & vtilis, tum ſcrupuloſis, tum confeſſarijs, ne beneficiatis ſine attentione Horas recitantibus, imperent reſtitutionē fructuū: partim ob Doctorum authoritatē, partim quòd hoc præcepto tantùm materiales quædam preces, earumq; externa pronunciatio, (per quam, ſicut per hymnos organo cātatos, à Deo aliquid Eccleſia poteſt impetrare) præcipi videantur; deuotio verò tanquā finis præcepti extrinſecus ad eius ſubſtantiam non pertineat. Verùm noſtra ſententia eſt communior,& probabilior. Et probatur; ſine oratione .n. interna, nulla eſt oratio; ergò hoc ipſo, quod ſub mortali ad orationē obligaris, ſub mortali itē ad aliquā attentionē ex prędictis obligaberis. Nec refert, quod Eccleſia non poſſit per ſe actus internos præcipere; poteſt enim eos præcipere, vt ſunt neceſſarij ad actus externos debitè præſtandos, vt ſint actus virtutis. Quomodo cùm poſſit præcipere confeſſionem, poteſt etiam contritionē. Dixi, *cum attentione interna, virtuali ſaltem:* etſi .n. melior ſit actualis, ſufficit tamen virtualis; quam *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali, quādiu nō reuocatur expreſsè, vel tacitè per diſtractionem voluntariam, vel actionē cū debita attentione incompoſſibilem. Vnde licèt inuoluntariè diſtrabaris, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo conſueto, vel animo laudandi Deum, vel ſatisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum cōfuſa aliqua apprehenſione,& propoſito, opus conſuetum faciendi recites. *v. Bon. d. 1. q. 3. p. 3.* Ex dictis reſolues.

I. Is qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiſerit, ſi probabilem coniecturam habeat, ſe dixiſſe, vel quia propoſuit initio attēdere, vel quia ſe reperit in fine v. g. pſalmi, prçſumere poteſt,

poteſt,ſe dixiſſe,ſi ex libro,vel memoria, cæteroquì non errare ſolita, dixit; proindeq; melius erit ſi non repetat, ad vitandas anxias conſuetudines, & ſcrupulos, & vt totum officium ſine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld.c.*11.*d.*13. *Laym. c.*5.

II. Qui ſponte diſtractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturq; ſecundùm ſententiam communē, Horas repetere, nec fructus facit ſuos: qui non fecit opus præceptum,quod erat,vt deuotè oraret. *Sotus,Nauar.Regin.Fern. Suar. Bon. & Trul.l.*1.*c.*7.*d.*17.vbi ex *Nau.* addit,non excuſari à mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita ſe componit, vt aduertat ſe ſomno præoccupandum; v.g.ſi Completorium veſperi reſeruet dicendum in lecto, ſciens ſe tunc ſomno ſolere obrui.Quidam tamen Doct.paulò antè citati negant,eo caſu neceſſariam eſſe repetitionem; eò quòd ſubſtantia operis ſit impleta, abſq; circumſtantia deuotionis. Multoq; magis ac probabilius iidem negant obligationem reſtitutionis; eò quòd ad illam tantum teneantur, qui officium omiſerunt, non qui diſtractè dixerunt. *v.Bon.l.c.Leſs. Laym. & Dian.t.de Horis R.*1. *&* 2. *Eſcob.t.*5.*E.* 6.*c.vlt.n.*62.

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v.g. induendi, abluendi) veniale eſt, ſi fiat ſine cauſa; aliàs nullū. *Eſcob.l.c.c.*7. Qui verò aduertenter ocupat ſe aliqua re incompoſſibili cum attentione interna, v.g. ſcriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non ſatisfacit, atq; adeò tenetur repetere. *Nau.Suar.Bon.Trul.l.c.*

D V B I V M III.

Quid Clerici poſſint circa diſpoſitionem fructuum ſuorum Beneficiorum?

Reſp.I.Clerici beneficiarij,quoad eam partem bonorum Eccleſiaſticorum, quæ neceſſaria eſt ad congruā ſuſtentationem, & decentiam ſtatus,ita fiunt domini, vt de iis poſſint liberè diſponere. Vbi rectè notat *Nau.* hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem,& ſuos gradus, proindeq; ſi infimum congruæ ſuſtentationis pretium ſint floreni 300. medium 400. ſummum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo liberè poſſe diſponere. Ita *communiter*: quia id acquiſiuit vt ſtipendium ſuſtentationis, quaſi mercedem operis præſtiti.

Reſp. II. Probabilius etiam eſt, contra *Nauar.& multos Canoni-*

noniſtas.Beneficiarios non regulares (ſecùs enim eſt de Regularib.ut *v. Lugo t.1.d.4.ſ.1.n.2.*) abſolutè eſſe dominos omnium ſuorum prouentuum, ideoq; etſi in profanos vſus expendant, non teneri ad reſtitutionem.Eſt communior inter recentiores, apud *Binſf. Mald. & Bon. d.4.p.1.* ex *S.Th. Soto, Mol. &c.* tum quia fructus faciunt ſuos, ut ſupponit *Trid. ſeſſ.24.c.12.* tum quia aliqui non poſſent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios vſus) omneſq; eorum donationes & contractus eſſent inualidi, & ut tales à iudice declarandi, & bona Eccleſiæ reſtituenda: quod cùm nunquam ſit factum, præſumi non debet eſſe faciendum. *C. Lugo d.4.n.1.* Quo non obſtante, teneri eos ad bona Eccleſiaſtica, congruæ ſuſtentationi ſuperflua, expendere in pios vſus, tam eſt communis ſententia, ut *C. Lugo d.4. n.10.* dicat, nimis ſingularem eſſe ſententiam *Petri Hurt. Dia.* dicentium, eos ſatisfacere, ſi (ſecluſis grauibus neceſſitatibus) erogent in communib. neceſſitatibus, quartam partem redituum Eccleſiaſticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ ſuſtentationi ſupereſt. *v. C. Lugo l.c.* vbi plurimis pro ſe citatis Auth. oſtendit, *Toletum Mol. & Ban.* malè citari pro contraria ſententia; imò ipſummet *Hurt. & Dia.* in ea non perſtitiſſe, atq; nulla vel authoritate, vel ratione fulciri: ac denique ſuam multis probat, præſertim ex *Trid. ſeſſ.21.c.5. de ref.* oſtenditq; iſtam obligationem naſci ex iure, non tantùm humano, ſed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bon. l.c. p.2.* Porrò congrua ſuſtentatio Clerici cenſetur, quæ neceſſaria eſt, ad ſtatus & familiæ ſuſtentationem, ſecundùm conditionem ſtatus, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bon. l.c. Mol. Lay. C. Lugo, &c.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Congrua ſuſtentatio non eſt æqualis reſpectu omnium: quia plus requirit Epiſcopus, quàm Diaconus; Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in Eccleſia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quàm robuſtus & valens: & quod ſufficit in vno loco, non ſufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vſum aliorum timoratæ conſcientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obſtat, quòd Beneficiarius emerſerit ex humili, quò minùs poſſit ſtatui ſuo conuenientes ſumptus facere, ut ex *Molin.* docet *C. Lugo l.c. v. Bon. l.c. n.8.*

II. Nomine congruæ ſuſtentationis, etiam intelligitur, debita hoſpi-

hoſpitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) ſed etiam vrbanos. *Card. Lugo num. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro ſua ſuſtentatione, vel ob piam cauſam, poteſt ſoluere ex reditibus Eccleſiaſticis; non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, niſi ſit pauper. *Ibid. num. 67.*

IV. Poteſt Clericus ex bonis ſuperfluis, licitè in ſtudijs alere ſuos conſanguineos, ſi aliunde non habent; eo quòd parentes vel nolint, vel nō poſſint alere in ſtudijs. *Ibid. & Bon. p. 2. n. 13.*

V. Si habet ſorores pauperes, vel filios ſpurios, ex fructibus Beneficij dotare licet, ſi aliunde non poteſt; quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum ſuccedit dos. *Mol. Binſf. &c.* Cauendum tamen ſub mortali, ne vel illas notabiliter ſupra ſtatum exaltet; vel hos legitimis æquet: etſi nobilis plus poſſit dare, quàm alius infimæ ſortis. *v. Lay. l. 4. tr. 2. c. 3. nu. 4.*

VI. Si bona ſuperflua expendat in vſus profanos, v.g. in venationes, canes, equos, paraſitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatoſq; ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior eſt, quàm in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad reſtitutionem; quia eſt dominus fructuum, & conſequenter neq; is, qui accepit. Ita contra *Nau. &c.* communiter DD. alij ex *Trid. ſeſſ. 21. c. 1. Azor t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Lay. l. 4. t. 2. c. 3. n. 4. Bon. d. 4. p. 2. n. 9.* & *p. 4. n. 1. &c.*

Quæres I. Quæ teneantur in pios vſus expendere? *Reſp.* Ea omnia, quæ acceperunt, ſiue ab Eccleſia, ſiue ab alijs, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non ſunt, vel iam ab Eccleſia in cultum diuinum ſunt expenſa. *C. Lug. d. 4.* Ratio, quia priora habent annexam obligationem religionis, poſteriora non: vel ſi habuerunt, ea iam eſt extincta, per expenſionem in pios vſus. *Vnde reſoluuntur.*

1. In profanos vſus expendi poſſunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quę hęreditate, induſtria, donatione, aliove modo, ut Laici, acquirunt, uiuendo interim ex Beneficijs. Item quaſi patrimonialia, hoc eſt, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen ut reditus Beneficij, ſed ut ſtipendia alicuius officij

Cleri-

Clericalis, v.g. ratione concionis, pro Miſſa, funere, officio defunctorum, adminiſtratione ſacramentorũ, anniuerſarijs, &c. *Sanch. C. Lugo l.c. nu.* 23. *Bon. p.* 2. *n.* 19.

II. Probabilius eſt, in profanos vſus poſſe expendi diſtributiones, ſiue præſentias (vt vocant) quæ Beneficiarijs ob præſentiam in Choro diſtribuuntur. Ita *Sylu. Bon. C. Lugo nu.* 24. *Bon. p.* 2. *nu.* 17. contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, ſed ad nutum amouibilem, poſſunt expendi in vſus profanos: quia non ſunt fructus Beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) ſed bona quaſi patrimonialia. *v. C. Lugo num.* 28.

IV. Probabiliter etiam Penſionarius licitè ſuam penſionem expendit in vſus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *C. Lugo l.c.* contra *Bon. &c.* Secus eſt de eo, qui Beneficium habet in commendam; quia ſubſtituitur loco beneficiarij. *Ibid.*

V. Partem, quam Clericus parcè viuendo, ſibi ſeruat ex congrua ſuſtentatione, licitè expédit in vſus profanos; quia expenſa eſt iam ante in vſus pios. *Ibid.* & *Bon. d.* 4. *p.* 2. *n.* 14. ex *Molin.*

Quæres II. Quid intelligatur nomine vſus pij? *Reſp.* Qui vel ad cultum diuinum, vel miſericordiam ſpiritualem, aut corporalem ordinatur: v.g. ad cultum templorum, neceſſitatem pauperum, hoc eſt, eorum, qui non habent neceſſaria, ſiue ad naturam, ſiue ad ſtatum ſeruandum: item in vſum religioſorum, in Capellanias, Miſſas, ſuffragia pro defunctis, hoſpitalia, &c. *Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I. Si Clericus ſuperflua expenderit in vſus profanos, v. gr. emerit ſibi bona immobilia, non poteſt hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ non ſatisfecit, & adhuc poteſt ſatisfacere, cùm bona empta pretio æquiualeant. *C. Lugo nu.* 43. *vid. Bonac. num.* 20.

II. Qui in vſum profanum, à Clerico bona accipit dono, ex ſuperfluis, poteſt excuſari à peccato, ſi eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad ſuperflua expendenda in vſus pios. *vid. Card. Lug. num.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quaſi patrimonialibus poteſt ſubſtituere.

III. Cle-

III. Clerici quidem ex conſuetudine multis locis recepta, licitè poſſunt teſtari de reditibus Beneficiorum, non tamen niſi ad cauſas pias: etſi enim vbi conſuetudo inualuit, etiam in vſus profanos validè teſtentur, peccant tamen mortaliter. *v. Leſſ. l. 2. c. 19. d. 4. Laym. l. c. Bon. d. 4. p. 3. n. 2. & 5. Trid. ſeſſ. 2. c. 1. de ref.* & ſequitur ex dictis. Niſi tamen fecerint cum facultate Papę; quę licèt ſuperueniat teſtamẽto iam condito, facit tamen illud conualeſcere. *Sanch. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 99. v. ſupra l. 3. t. 5. c. 4.*

DVBIVM IV.

Quis ſit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur?

Reſp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, ſi habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonſurã, & veſtem Clericalẽ; quę non debet eſſe virgata, in qua diuerſi coloris virgę ducãtur, nec partita ſeu diſſecta.

Reſp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti, & haſtiludijs, prohibentur intereſſe. Item medicorum aut chirurgorum, vbi opus inciſione aut aduſtione; niſi, vt habet *Nauar.* erga pauperes, aut propinquos, aut in neceſſitate.

Reſp. III. Quoad officia, prohibetur (ſi ſint beneficiati, vel initiati ſacris) officium Iudicis in cauſa ſanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, ſeu Notariorum, in placitis ſecularibus. Quod addo, quia in ſpecialibus quibuſdam caſibus hæc licent, v. g. aduocare pro Eccleſia, pro perſonis coniunctis, & miſerabilibus. Ratio autem eſt, quia Clericus non debet ſe immiſcere negotijs ſæcularibus. *Sayr. l. 12. c. 25. nu. 6* (qui tamen concedit inſtrumenta ab eo facta valere,) *Bon. in præcep. d. 10. q. 3 p. vlt Laym. l. 2. t. 1. c. 8. nu. 4.* & notat, conſuetudine inductum eſſe, vt officio Cancellarij, Conſiliarij, imò etiam Iudicis fungi poſſint in cauſis ciuilibus.

Reſp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, niſi in itinere, tabernas intrare, venationi clamoſę vacare (quod addo, quia venatio ſine ſtrepitu, recreationis cauſa, permittitur) accipitres vel falcones alere pro uenatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri cauſa, (nõ tamen neceſſitatis) exercere, cohabitare mulieri, niſi ſit mater, ſoror, amita, aut certè talis, quacum nullum periculum aut ſcãdalum immineat.

neat. *Leſſ.l.2.c.5.d.9.n.40.Caiet.* tamē *V.Clericus*, contra *Angl.* & *Nauar.* docet, horum, & ſimilium transgreſſionem non eſſe mortalem, ſi abſit temeritas, contumacia, contemptus, & ſcandalum. *v.Lay.l.5.tr.8.c.12.nu.2.* & 3. Nec refert, ait, quod tranſgreſſor ſit excommunicandus; quia hæc pœna eſt ſententiæ ferendæ, quam non niſi contumax poſt monitionem incurrit. Quod tamen vniuerſim *Nauar.* putat eſſe laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait eſſe mortale, ſi habitum vel tonſuram non geſtent. Quod reſtringit *Bon.diſp.8.de ſacr.q.1.p.vlt.nu.8.* ſi ſint initiati maioribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonſuram, vel habitum longo tempore, abſque iuſta cauſa, non geſtent, tunc enim peccare moraliter; citatque pro ſe *Regin.Nauar.Henriq.Vaſquez.* Negat tamen *Sylu.* & *Laym. l. c.* ſi non ſit notabilis exceſſus ſupra loci conſuetudinem. Negotiari verò eſſe mortale, concedit idem *Laym. lib.3. tr 4. c.17.* & alij commun. Sed de hoc *vide ſuprà lib.3. cap.3. dub.7. de emptione, & venditione.*

CAPVT III.

De ſtatu, & officio perſonarum ſecularium quorundam, præſertim iudicialium.

DVBIVM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Reſp. Hæc tria. Primum eſt, iuriſdictio, ſine qua ſententia nulla eſt, & peccatur mortaliter, vt ex *D. Tho.2.2. q.60.* habet communis. Quare peccat Iudex ſecularis, ſi perſonas, aut cauſas merè Eccleſiaſticas, ad ſe trahat: vti & Eccleſiaſticus, ſi merè ciuile. Niſi fortè per accidens, ob defectum iuſtitiæ in foro ſeculari, aut niſi ſint cauſæ miſerabilium perſonarum. Porrò quæ cauſæ dicantur merè ciuiles, quæ Eccleſiaſticæ, & quæ mixtæ, noſſe oportet iudices, & iuriſperitos, poteſtque videri apud *Laym.l.4.c.2.v.Card. de Lugo d.37. ſ.3.*

Secundum. Rectus proceſſus, v. g. vt citetur Reus, & audiatur, &c. Niſi fortè expediat aliquādo, cùm delicta ſunt atrocia, in flagranti crimine deprehenſo ſubito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici ſupremo (dummodo crimen ſit publicum) aliquando licere, ſine citatione, defenſione, & omni proceſſu, Reum morti adiudicare, eo quod factum notorium, & publicum, ſit loco accuſa-

cuſatorum,& teſtium, neque Reo ius defendendi ſe in iudicio relinquat,docet *Nauar.c.*25.*n.*10 *Leſſ.Fill. Bon. d.*10. *in praecepta,q.*2 *p.*2.*num.*5.*v*,etiam *Card.de Lugo d.*37.*ſ.*5. *Trul.l.*8. *c.*1. *d.*13.Vbi tamen bene notandum, quòd etſi talia crimina excipiantur à communi diſpoſitione legis poſitiuæ,& iuris communis, non tamen legis ſeu iuris naturæ; ideoq; grauiter peccare Iudicem,qui in tali proceſſu,v.g.contra ſagas,quiduis licere putat.*v.Cautionem criminalem,c.*17.18.37. *& ſeqq.*

Tertium. Recta intentio,ut ſcilicet procedatur ex intentione iuſtitiæ.Vnde ſi Iudex procedat ex odio, aliòve fine malo, v.g. ob inanem gloriam,peccabit,non quidem contra iuſtitiam,ſed charitatem,aliàmve virtutem, mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis,aut venialis erit.*Bon.d.*10.*q.*2 *p.*3.

DVBIVM II.
De poteſtate, & officio Iudicis.
ARTICVLVS I.
Quid requiratur in Iudice?

Reſp.I. Præter tria dicta ſuperiore dubio,requiritur ſcientia, qua ſciat ſuo munere rectè fungi. Ita comm.Doct.*& Bonac. d.*10.*q.*2.*p.*3.Ratio eſt,quia quilibet tenetur ſcire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & ſine quorum cognitione munus ſuum, & officium exercere non poteſt. *Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I. Petens,aut ſuſcipiens officium Iudicis (idem eſt de Medico & Chirurgo,ut *v.infrà dub.*7.)quo indignus eſt,ita ut probabile ſit,inde notabile damnum proximi ſecuturum, peccat mortaliter.*Nauar.c.*25.*Anton.Card.de Lugo d.*37.*n.*1.

II. Iudex carens neceſſaria ſcientia,non debet abſolui,niſi facta renunciatione officij,vel niſi firmum habeat propoſitum renunciandi. Ita *S.Thom.*2.2.*q.*76.*a.*2.*Caiet.Clauis reg.l.*12.*c.*13. *nu.*2.*Regin.l.*25.*n.*675.*Nau.c.*25.*Farin.* 3.*p. q.*3. *a.*16. Ratio,quia nullus poteſt officium,cuius munia obire non poteſt retinere, præſertim cum damno vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad intereſſe parti læſæ,& ad expenſas litis:vti etiam, quotieſcunque notabile damnum, ſiue in ſubſtantia litis, ſiue in ſuperfluis expenſis propter eius culpabilem ignorantiam,partibus litigantibus accidit.*Bon.Card.de Lugo ll.cc.*

IV. Si

IV. Si Iudex agnoſcat, errorem à ſe (etſi ſine graui culpa) commiſſum, in præiudicium litigantis, tenetur, ſi poteſt citra infamiam, impedire errorem: v.g. monendo occultè partem læſam, ut ſibi appellatione, vel aliter conſulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *Card. de Lugo l.c.n.3.*

Reſp. II. Iudex tenetur cauſas iudicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere ſuum. Quod non facit, ſi ſententiam ſine iuſta cauſa differt. *Vnde reſoluuntur ſequentes caſus.*

I. Iudex mortaliter peccat contra officium ſuum, differendo valde notabiliter cauſarum expeditionem, ſine iuſta cauſa. *Syl. V. Iudex. q. 12. Clauis reg. c. 12. n. 8. Nauar. c. 25. num. 14. &c.* cum *Bon d. 10. q. 2. p. 3.*

II. In caſu dicto, idem Iudex tenetur parti læſę damna, & expenſas, quæ ex iniqua dilatione ſecutæ ſunt, reſtituere: quia eſt earum iniuſta cauſa. *Ibid. Auth. ll. cc.*

III. Si Iudex in exequenda cauſa, & proferenda ſententia negligens, aut iniquus ſit, non tantùm parti læſæ, ſed interdum etiam fiſco tenetur: ut v.g. ſi mulctam pecuniariam, quam ex conſuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, ſine cauſa intermiſit. *S. Th. 2. 2. q. 67. ar. 4 ad 3. Syl. V. pœna, q. 28. Salon. Laym. l. 3. t. 2. c. 5. n. 7.* contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici ſeruandum circa inquiſitionem?

Tribus modis procedi poteſt contra criminoſos. 1. Via accuſationis, cùm eſt aliquis actor, qui ſpondet ſe obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cùm deferens crimen, non vult ſuſcipere onus probandi. 3. Via inquiſitionis, quæ triplex eſt. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges ſeruentur. 2. Specialis, quando de certa perſona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel ſola perſona, vel crimen ſolum eſt ſpeciale, ut ſi quæratur quis Caium occiderit.

Reſp. I. Iudex ſine vlla data occaſione, ex ſolo officio ſuo, poteſt inſtituere inquiſitionem generalem, in qua tamen eius poteſtas non extendit ſe ad occulta elicienda, de quib. nulla eſt fama. Ratio prioris eſt, quia id neceſſariũ eſt Reip. nec cuiquam fit iniuria. Ac licèt quorundam ſcelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodè bonum commune

præ

præualet. Ratio poſterioris eſt, quia inde maxima ſequerentur incommoda. *Farin. Leſſ l.2.c.28.d.13.* Vnde reſolues.

I. In hac inquiſitione, ſubditus etiam rogatus ſub iuramento, non tenetur, imò nec poteſt, prodere criminoſum occultum. *Laym l.3.t.6.c.2. Leſſ. l.c.*

II. Si tamen reuelet, peccat contra iuſtitiam,(niſi fortè cederet non tam in pœnam, quàm certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab aliis auertendnm) cùm enim crimen, vt ponitur, probari non poſſit, ac proinde ex eius reuelatione non poſſit aliud ſequi, quàm infamia, nullum habet ius reuelandi. *Laym. ib. & t.3.p.2.c.4.*

III. Si in hac inquiſitione, ex relatione duorum, vel trium, deprehendatur alicuius criminis author, poteſt per tales teſtes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Laym. l.1.tr.3. p.2.c.4.num.12.*

Reſp. II. Quando crimen eſt manifeſtum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v.g. an Petrus fecerit; niſi infamia aliqua aut indicia præceſſerint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio poſterioris patebit ex ſequentibus. *vid. Bon. d.10. in 8. præceptum q.2.p.5.*

Reſp. III. Vt Iudex faciat inquiſitionem ſpecialem, debet ſaltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iuſtam det cauſam. Ratio eſt, tum quia alioqui diffamaret ſine cauſa; tum quia Iudex procedere debet ex ſciētia publica, quam non habet, niſi per accuſationem vel cōfeſſionem Rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam: ad quā non ſufficiunt duo teſtes, qui iurent ſe vidiſſe crimen admitti, quia adhuc eſt occultum; ſed requiritur, vt rumor ſit ſparſus per maiorem partem communitatis, id eſt, ciuitatis, viciniæ, vel monaſterii, neque à maledicis ſit exortus; etſi hac in re tutum ſit, ſequi praxim communem bonorum virorum, & Rerumpub. vt habet *Laym l.c. & Leſſ. dub.15.art.19.* ex aliis. *Bon. l.c.* Vnde reſolues Caſus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquiſitionem ſpecialem vi infamiæ, ipſa infamia priùs examinari debet, & probari per teſtes ſaltem duos, qui nominent perſonas, à quibus id publicè audiuerint. *Nauar. Rub. de iud. Trul. l.8 c.1.d.17.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v.g. adulterio, non poteſt

teſt interrogare de alio, de quo non eſt infamatus, v. g. furto; eſſet inquiſitio ſpecialis ſine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trul. l.8. c.1. d.18.* niſi tamen crimina ſint connexa, vel vnum ſit circumſtantia alterius. *Ib. & Sanch.2. p.conſ. l.6.c.3.d.21.*

Dixi in Reſp. *Regulariter*, quia ad ſpecialem inquiſitionẽ non requiritur infamia præuia in caſibus certis, quos v. apud *Leſſ.l. 2.c.29.d.15. Bon.t.2.d.10.p.5. Sanc.2.p.conſ.l.6 c.3.d.19. Trul.l.c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæſtiones, ſiue torturam?

Reſp. I. Ad torquendum Reum (ſi tamen torqueri poteſt) requiruntur alicuius grauis criminis ea ſaltem indicia, quæ faciant ſemiplenam probationem, id eſt, reddant rem plus quàm probabilem; qualia habentur, v.g. teſtis vnus omni exceptione maior, Rei confeſſio extra iudicium, item probabiliter etiam aſſertio duorum vel trium criminis ſociorum, in criminibus exceptis; præterquam veneficii, (in quo, an ex ſola denunciatione complicum, & quo modo procedere liceat, *v. Tann.to.3. d.4.de iuſt. dub.2. & 3. Laym.l.3.t.6.c.5.*) item fama publica à viris honeſtis orta, ac per teſtes probata, cum alterius indicii adminiculo (nam fama ſola non probat, ſed habet ſe inſtar accuſatoris) *Lay.l.3.tr.6.c.5.nu.9.* ex variis. Ratio reſponſi eſt, quia tortura inſtituta eſt ad ſubſidium probationis, quando argumenta, & indicia ſunt valde efficacia, vt ſic plena probatio eliciatur: nam confeſſio Rei (ſi eam ratificet extra torturam, maneatque in ea vſque ad (ſequentem diem) ex ſemiplena probatione facit plenam. *Leſſ.l.2.c.29.d.17. Delrio l.5.ſ.3. Laym.l.c.*

Dixi in Reſponſione, *ſi tamen torqueri poteſt:* quia quędam perſonæ prohibentur torqueri, niſi in criminibus exceptis: tales ſunt viri in magna dignitate conſtituti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equeſtris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, ſenes memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio ſ.9. Binſf.c.6.C.de Lugo d.37.ſ.14.* Vnde reſolues.

I. Peccat Iudex grauiter, ſi non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam deſcendat.

II. A tortura ſimpliciter abſtinendum eſt, quando adeſt plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. *Nauar. Leſſ. loc.cit.*

III. In-

III. In ſufficientia ad torturam indicia ſunt,ſi cadauer occiſi ſanguinet ad præſentiam alicuius; ſi ſagæ non poſſint lachrymari.Item illicita eſt probatio per aquas,&c.de quibus.*v.Delr. l.5.Leſſ.n.*176.*Trul.l.8.c.1.d.*21.

IV. Peccant Iudices,qui in cauſis criminalibus, aut notabilis infamiæ,Reum comprehenſum, antequam habeant probationem contra ipſum, iuramento adſtringunt, ad dicendam veritatem,de omnibus pertinentib.ad caſum,ob quem cõprehenſus eſt.*Nau.c.*18.*n.*41.& *c.*25.*n.*36.Additq;idem eſse,ſi(etſi ſine iuramento)minis,terrorib.tormentorum oſtenſione,hominem turbent,& implicent,ut ſibi contradicens, circumſtantiam aliquã reuelet,qua conuincatur,& puniatur.*v.C.de Lugo d.*40.*n.*1.

V. Si Iudex extorſerit confeſſionem per iniuriam,v.g.ſi torſerit exemptos,ſi ſine ſufficientibus indicijs,ſi dolo malo, mendacijs, ficta impunitatis promiſſione induxit ad fatendum, vel aliter,(ſiue quoad ſubſtantiam,ſiue quoad modum) notabiliter exceſserit in tortura,confeſſio nulla eſt,nec poteſt ex ea procedi:imò tenetur Iudex ad compenſationem damnorum,ut docet *C.de Lugo d.*37.*ſ.*14.*n.*157.*v.Leſſ.c.*19.*dub.*18.*Laym.l.*3.*t.*6.*c.*5. vbi etiam dolos bonos,quos *Delrio* ſuggerit Iudici, planè reijcit.*v.Tan.to.*3.*d* 4.*q.*2.*d.*2.*Trul.l.c.*

VI. Licet Reus confeſſionem iniuſtè extortam poſtridie ratificet, nihilominus Iudex non poteſt procedere ad punitionem Rei,vel complicis occulti:quia cùm cõfeſſio fuerit irrita,conſequenter etiam ratificatio ex ea orta ex *L.penult.ff.de quæſt.*atque adeò etiam cognitio per illud medium parta, eſt iniuſta. *Nau.Salon.Leſſ.Sayr.Trul.l.c.d.*10.

Reſp.II.Grauiùs torqueri poteſt,contra quẽ grauiora ſunt indicia,non tamen ita,ut moraliter ſit impoſſibile tormenta ſuſtinere,habita ratione perſonarũ.Vnde ſi hìc excedatur,confeſſio extorta erit inuoluntaria,& habenda pro nulla,etiãſi extra tormenta corã Iudice ratificet,metu nouæ torturæ. *Lay.c.*5.*n.*11.

Reſp.III.Semel tortus,ſi nihil eſt faſsus,iterũ torqueri nõ debet,niſi noua criminis indicia ſuperueniant: quia per torturam priora eliſit.Si verò crimẽ in tortura faſsus,extra eã reuocet coram Iudice,repeti tortura poteſt:tum quia indicia manẽt in ſuo vigore;tum ob inconſtantiam. Si verò tertiò tortus ac confeſſus, tertiò retractet, abſoluendus eſt: quia præſumendum eſt,

T vi tor-

vi tormentorum coactam fuiſſe confeſſionem, ideoq; nullam. *Leſſ.c.29.d.17.* Excipiunt quidã, ſi indicia ſint grauiſſima, quæ violentam præſumptionem pareant, crimen malitioſè à Reo negari. *Lay.l.c.v.C.de Lugo d.37.n.156.Dia.t.3.t.6.R.16.& 23. Trul.l.c.v.* infrà *hic dub.6.& 7.* An, quando, & quomodo Iudex poſſit interrogare Reum de complicibus, *v.Trul.l.18 c.1.d.22.*

ARTICVLVS IV.

Quid ſeruandum Iudici circa ſententiam & pœnam?

Reſp. I. Iudex debet iudicare ſecundum leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non poteſt pœnam relaxare, vel minuere, etiamſi actor conſentiat, niſi aliquando ad bonum Reipub. aliud neceſſarium eſſe dictaret Epijkeia, vel niſi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. *S.Th.2.2.q.65.art.5.Regin.lib.25. num.643.Bon.&c.Trul.l.8.c.1.d.12.*

Dixi, *inferior*: quia ſupremus, ob iuſtam cauſam id poteſt: ſine cauſa tamen grauiter peccaret; ſecundùm *Caie. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei, *v.Bon.l.c.& Trul.l.c.*

Reſp. II. Si in aliqua cauſa fuit Aduocatus, in eadem Iudex eſſe, & ſententiam ferre non poteſt. *L. eos in princ.c. de appell. & L. Prætor de iuriſd.* quia iudicium eius habetur ſuſpectum, propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct. docet *Sanch.l. Conſil.c.vn. dub.26.* (additque *n.3.* ſententiam non fore validam: quod tamen alij negant, ſi ſit Iudex ordinarius) *C. de Lugo de iuſt.d.41 ſ.1.n.4.v. etiã Dia.p.3.t.5.miſc.R.56.* vbi ex *Corduba* ſentit, talem Iudicem in conſcientia non peccare, ſi ſine affectu, ſecundum leges, altera parte inſcia iudicet.

Reſp. III. Quem Iudex priuata ſcientia ſcit eſſe nocentem, ſi iuridicè ſit probatus innocens, non poteſt condemnare: quia iudicat vt perſona publica, ideoq; ſequi debet ſcientiam publicam, ac procedere ſecundùm allegata, & probata, præſertim in fauorem Rei. *D.Thom.2.2.q.67.Nauar.c.25.Caiet.Fill.Leſs. Bonac.d.10.q.2.p.2.*

Reſp. IV. Quem Iudex priuatim ſcit eſſe innocentem, ſi iuridicè probatus ſit nocens, tenetur omni modo liberare, ſi poteſt, v.g. impediendo accuſationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerẽ, (ſi ſine maiore malo poteſt) remittendo cauſam ad ſupe-

ſuperiorem; & ſi ſic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum *S. Th. l. c.* ob rationem paulò antè datam, quòd poſſit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum alijs docet *Leſſ. l. 2. c. 19. d. 10. Sà V. Iudex; Petr. Nau. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. nu. 2. Tol. & v. C. Lugo d. 37. ſ. 14.* quia directè occidere innocentem, eſt intrinſecè malum; ergo quomodocunq; ſciatur eſſe innocens, erit peccatum. *Leſſ. l. c.* In cauſis tamen ciuilibus, & criminalibus minoribus, vbi tantùm agitur de pœnis pecuniarijs, poteſt etiam Iudex, ſecundùm hos auctores, ſimpliciter procedere ſecundùm allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem poteſt reſtitui in integrum: tum quia Reſpub. habet poteſtatem in bona ſuorum ciuium, quando bonum publicum id requirit; vt in hoc caſu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi ſcandalo euertatur. *v. Lay. c. 2. n. 8. Leſſ. d. 10. Bon. l. 5. nu. 4.*

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cùm vtrimq; ſunt ſententiæ probabiles in quæſtione iuris, v. g. an ex teſtamento minùs ſolemni debeatur hæreditas?

Reſp. Debet ferre ſententiam ſecundùm opinionem de iure probabiliorem, ſaltem ſi ſit Iudex ſupremus. Neq; tunc videtur tenendum, quod quidā docent, eum ſatisfacere conſcientiæ, ſi cauſam adiudicet defendenti ſe probabiliter, licèt altera probabilius. Ratio, quia Iudex eſt conſtitutus, vt ſecundùm merita cauſæ, & ſententiam, quæ ei maximè videtur rationi conſona, cauſam decidat; quia alioquin eſſet acceptor perſonarum.

Dixi, *ſi ſupremus ſit*: quia ſi ſententia aliqua communiter ſit recepta in tribunali ſuperiore, Iudex inferior videtur ſecundùm eam poſſe iudicare; licèt minùs probabilem: quia videt probabiliorem, cum honoris ſui præiudicio, reuocandam in ſuperiore tribunali. *Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 16.* ex *Sylu. Vaſq. &c. v.* tamen *C. de Lugo d. 37. ſ. 10.*

Reſp. II. Si opiniones oppoſitæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totum pro ſuo arbitrio, cùm vterq; æquale ius habeat; ſed ſuadebit cōpoſitionem; imò etiā imperabit; in caſu nimis intricato; (aliàs enim nō licet) vel vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qua lis eſt, adiudicabit, memor interim axiomatis: quòd *ſi partium iura*

ſint obſcura, potiùs fauendum ſit Reo, quàm Actori. Ibid. Bonac. de peccatis, d.2.q.4.p.9.

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui ſententiam iniuſtam tulit?

Reſp. I. Si dolo, vel (vt dixi *d.2.a.1.*) magna imperitia id fecit, litem fecit ſuam, id eſt, damnum partis læſæ in ſe tranſtulit, cui tenetur reſtituere. *Bonac. d.*10.*q.*2.*p.*4. ex *S. Thom. &c. v. ſuprà d.*10.*art.*1.

Reſp. II. Si alioqui dignus ſuo munere, (tametſi id petens impetrauerit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conſcientia ad reſtitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit, neq; aliquid commodi ex tali ſententia acceperit, vel potiùs (ſecundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiſerit; debet tamen reuocare ſententiam, ſi poteſt ſine graui incommodo. *Lay. l.*3.*t.*6.*c.*2.*nu.*11.

Quæres III. An ſententia Iudicis iniuſta obliget in foro conſcientiæ.

Reſp. Sententia iniuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, ſiue feratur per falsò allegata, & probata, ſiue ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conſcientiæ, manetq; parti læſæ, tametſi non appellet, ius ſuum, licebitq;, ſi abſq; ſcandalo poſſit, recuperare bona. *S. Tho. Sayr. Bon. d.*10. *q.*2.*p.*4. *Trul. l.*8.*c.*1.*d.*7. Ratio. Quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc eſt, vt eſt determinatio iuris, & definitio iuſti.

Dixi, *in foro conſcientia*, quia in foro externo, vbi non tã veritas facti, quàm probatio iuridica ſpectatur, ſententia prolata ſeruanda eſt, ad vitanda ſcãdala, & incõmoda: neq; elapſo termino, (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege ſtatuente, tum in pœna pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium ſit finis. *Trul. l.*8.*c.*4.*d.*7. ex *Sayr. &c.* Vnde reſolues.

I. Is cuius bona per ſententiam manifeſtè iniuſtam adiudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter iuſtè præſcripſerit) per occultã compenſationem ea recipere; quia recuperat ius ſuum. *Ibid.*

II. Qui ſciens per iniuſtã ſententiam mala fide, accepit bona, tenetur ea ſemper reſtituere, nec vnquam præſcribere poteſt. Quia ſunt aliena, & poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribet: imò

imò tenetur expenſas reſtituere,& compenſare damna,etiamſi pars læſa non appellauerit, cùm nòn renunciet ideò iuri ſuo.

III. Qui bona fide rem poſtulauit à Iudice, & bona fide accepit, intelligitq; ante tempus præſcriptionis finitum, fuiſſe ſententiam iniuſtam, tenetur eam, non tamen expenſas, reſtituere. Si verò poſſedit rem bona fide, tempore ad præſcribendum neceſſario, non tenetur reſtituere, quia legitimè præſcripſit. *Salo. Sayr. Trul. l.c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Reſp. I. Etſi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob ſcandalum, vel ob periculum peruertendi iuſtitiam; acceptorum tamen dominium comparat, ſpectato iure naturæ.

Reſp. II. Etſi lex poſitiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad reſtitutionem, ante ſententiam Iudicis, niſi lex exprimat, quòd non illicita tantùm, ſed etiam inualida ſit acceptio. *v. Bon. in* 8. *præcept. q.*2.*p.*8. *Laym. l.*3.*tr.*4.*c.*4.*nu.*9. *&* 10.

Reſp. III. Si Iudex iniuſtè extorqueat munera, nolens facere quod iuſtum eſt, & debet, niſi ea dentur, tenetur reſtituere: vti etiam ſi quid datum ſit ad redimendam vexam, v. g. ne iniuſtè faueat parti aduerſæ; ne cauſam nimis differat. Quanquam hoc caſu interdum præſumi poſſit, datorem remittere obligationem reſtituendi. *Lay. l.c.* ex *Gab. & Rebell. &c.*

D V B I V M III.

Quod ſit officium Aduocati?

Suppono ſecundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, ſcilicet ſcientiam conuenientem, iuſtitiam cauſę, fidelitatem & pretium iuſtum: quod ſi taxatū eſt, non licet vltra hoc accipere: vbi non eſt taxatum, ſufficit iuſtū naturale, vt *v. apud Bon.*

Reſp. I. Non poteſt ſub graui peccato ſuſcipere cauſam, quam ſcit eſſe iniuſtam. Ex cauſis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubijs, poteſt vtramuis, etiam minus probabilē tueri, dūmodo cliens de minore probabilitate moneatur. *Vaſq. Salas, C. de Lugo, Dian. t.* 1. *p.* 2. *R.* 4. Quia vtraque pars habet ius proferendi ſuas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi: neq; ſemper eſt verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit iudiciū Iudicis. *Bon. de pec. d.* 2. *q* 4. *p.* 9.

& ſuprà l.1.c.2.d.2. & in præcepta d.10.q.3.p.4.

Dixi, *Cuilibus*: quia in cauſa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali caſu grauiter peccat contra Reum; ergo etiam Aduocatus. *Fill, t.40.c.1.* Neq; , quando actor contra poſſeſſorem agens, ſcit ſe nihil poſſe euincere, ſed rem manſuram ſemper dubiam; quia tunc iniuſtè vexatur poſſeſſor; pro quo tandem Iudex debebit iudicare, vt *v. C, de Lug. de iuſt. d.41. n.7. Salas in 1.2, d.1, ſ. vlt. n.108.*

Reſp. II. In cauſa criminali, poteſt Reum etiam ſontem defendere, vt mortem aliàmve pœnam euadat; quia Reus non tenetur ad pœnam, niſi côuictus; ergo poteſt per ſe, vel alium, eam auertere, donec conuincatur. *Bon. d.10.q.3.p.4.n.7.*

Reſp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui neceſſitate, gratis patrocinari, ſine notabili tamen ſuo incommodo. Ratio eſt, lex charitatis. *Nauar, Caiet. Leſſ. Fill. Bon. l.c.* Vnde reſolues,

I. Aduocatus, qui ſciens patrocinatur cauſæ iniuſtæ, tenetur ad compenſationem omnium damnorum inde conſequentium. Vnde parti contrariæ reſtituere debet ex peccato commiſſionis; quia fuit illi cauſa poſitiua damni; (ſimiliterq; ſi cauſam dubiam tueatur, eamq; obtineat fraude; quia intercedit iniuſtitia, ratione partis aduerſæ) Clienti verò ſuo, tenetur reſtituere ex peccato omiſſionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem cauſæ iniuſtitiam. Quod addo, quia ſi clienti conſtabat cauſæ iniuſtitia, non tenetur illi reſtituere. *Bon. d.10 q.3, p.4. Leſſ. l.2.c.3, d.5. Fill. Lay. Tan. q.4. dub.6. n.127.*

II. Similiter peccare, & ad reſtitutionem teneri, quando defendit articulum iuſtum cauſæ iniuſtæ, vt ſic Aduerſarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul. l.8. c.5. d.3,* ex *Cai. Sayr. & c.* Quia cenſetur defendere cauſam iniuſtam.

III. Quando cauſa nihil ferè habet probabilitatis; ita vt vix moraliter ſit ſpes obtinendi, eò quòd apud Iudices ſemper reijciatur, regulariter non licet ſuſcipere: tum quia facit, vt cliens ſine fructu tẽpus, & pecuniam perdat: tum quia talis communiter non habetur probabilis. *C. de Lug. de iuſt. d.41.* Quando autem cliens habet bonum ius in cauſa poſſeſſionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in cauſa poſſeſſoria; (dũ proprietate non agitur) quidam affirmãt, negant alij.

*v. Fagun. in p.8.c.47 n.13. Molin.to.1.tr.2.d.81. C. de Lugo l. cit. num.*10.

IV. Aduocatus, antequã patrocinium cauſæ ſuſcipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatẽ, eamq; clienti indicare ſincerè: ſi enim falſa promiſſione, vel inani ſpe victoriæ, ſumptib. inuoluat, tenetur ad reſtitutionem *Bon. de pec. d. 2.q.4.p.9.* vti &, ſi qualitatem, ac ſtatum cauſæ, ſeu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuiſſet. Quod ſi dubium ſit, an eo caſu litem proſecuturus fuiſſet, neq; id vlla diligentia cognoſci poſſit, non teneri Aduocatum ad damna reſarcienda, docet *Bardi d.4.c.29.* quòd melior ſit conditio poſſidẽtis, dum de damno illato nõ conſtat.

V. Si clientis cauſam minùs probabilem dicat eſſe omninò iuſtam, tenetur de damno, ſi cliens cognito cauſæ dubio, non fuiſſet litigaturus. *Bon. l.c.*

VI. Si in progreſſu cauſæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & ſuadere, vt deſiſtat: aliàs ad reſtitutionem damnorũ obligabitur: quia cùm ſtipendio ſit conductus, tenetur ex iuſtitia monere. *Tan. l.c.* Neq; poteſt vel ipſe, vel Iudex ſuadere compoſitionem, cum damno partis: quia compoſitio non habet locum, niſi quando res eſt dubia. Si verò inducat ad tranſactionem, ſine damno, deceptione vi & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam. *Valen. Azor. Leſs. Lay. Bon. l.c.*

VII. Non poteſt abſolui, qui paratus eſt quaſuis cauſas defendendas ſuſcipere. *Sayr. l.12.c.23.n.18.*

VIII. Non licet cũ cliente conuenire de pretio, poſt inchoatã litem, ſed vel ante cœptam, vel poſt finitam, ex *c. Infames*, 3. q.7. quia poſtquam ſua inſtrumenta oſtendit, cogetur quolibet pretio ſtare, ne prodatur. Nec licet paciſci de parte aliquota, v.g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, ſi victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur *L. Sumptus, ff. de pactis. L. Item, c. de proc. c. Arceantur. 3.q.7. L. Si qui, cod. de poſt.* Ratio eſt, ne prębeatur occaſio, per fas, & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen caſu non obligatur ad reſtitutionem, ſi iuſtum pretium nõ excedat, & dolus ac fraus abſit. *v. Syl. V. Aduocatus, Nau. c.15. Fill. Lay. Bon. Sanch. l.5. Conſil. c.7.d.9. & l.37. & C. de Lugo l.c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non ſit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini ff. de Aduoc.*

S.Th.2.2.q.71.eſtq; peccatum ex genere ſuo mortale. 2. Si defendat cauſam iniuſtam ſecundùm dicta .*c*.1. 3. Si ob nimias dilationes,illicitas ſubornationes teſtium,&c. notabiliter officiat parti aduerſæ,habenti aliàs iuſtam cauſam,&c. *v.Nauar.ca.25. Fill.q.3.* 4. Si vtriq; parti patrocinetur; quia repugnat,vt vtrãq; partem æquè defendat.*Syl.Sanch.conſ.p.2.l.6.c.7.d.7*.In diuerſis tamen cauſis, ſecluſo ſcandalo, non repugnat. Si in eadem cauſa, in qua eſt Iudex, vel Aſſeſſor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem cauſa exercere non licet. *Sylu. v.Aduoc.q.2.* 6. Si (tametſi defendat cauſam iuſtam) producat ſcripturas,vel teſtes falſos,aut inſtrumenta: non tamen peccat, ſi in cauſa manifeſtè iuſta Aduerſarium decipiat, dummodò nulla vtatur falſitate, v.g. allegando falſa, &c. *S.Th.2.2.q.71. ar.3.Sylu.Sanch. conſ.p.2.l.6.c.7.d.8.Trul.l.c.* 7. Si adducat leges falſas, vel abrogatas, vel doctrinã reprobatã; vel leges bonas in falſos ſenſus,ſciens prudẽs detorqueat.8.Si in grauamen alterius partis querat dilationes ad rẽ nõ facientes.*v.Fill.Trul. l.c.* 9. Si accipiat mercedem iniuſtam. Quando autẽ à lege pretium nullũ taxatum eſt, cenſetur illud iuſtum,quod habetur tale iudicio prudentũ,attenta qualitate negotij,dignitate,ſcentia, & peritia Aduocati, & labore quẽ impendit, ac demum conſuetudine approbata. *v.Trul.l.c.d.5.* 10. Si contractum vſurarium, vel aliter iniquum ſuadeat, aut probet. 11. Si leges, ſtatuta, & conſuetudines patriæ ignoret, (vnde ſi graue damnũ clienti obueniat, tenetur cõpenſare) vel intelligere nõ ſtudeat.

X. Peccat Aduocatus contra iuſtitiam, ſi rationes,& fundamenta clientis,quẽ iuſtè defendit,vel ſecreta cauſę,detegat aduerſario,vt ex alijs probat *Fagun.in p.8.c.47.n.13.v.* etiam *C.de Lugo l.c.n.6.* teneturq; ad reſtitutionem, ſi eam ob cauſã cliens cauſam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad cauſam obtinendã, in fauorem clientis. *Azor.Fill.&c. ll.cc.* Limitant tamẽ aliqui,niſi periculũ ſit, ne pars aduerſa graue damnum iniquè patiatur; quia aiũt, quilibet poteſt ſine ſuo damno,graue damnũ alterius prohibere.*v. Leſſ.p.2.c.31.Azor,Regin.Fill.Lay.l.1.t.1.c.5.n.18.* Verùm hãc limitationẽ,cum *S.Th.* alij non admittunt, niſi fortè Reus capite plectẽdus eſſet,& accuſator iniuſtè procederet:tunc enim, aiunt, Aduocatus accuſatoris deberet falſitatẽ prodere;ſi tamẽ

ſpes

ſpes eſſet profuturum, accuſatore prius monito, vt deſiſtat. *vid. Card. de Lugo l.c.*

XI. Aduocatus, ſi cauſarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, poſtponat, vel plures acceptet, quàm expedire poſſit, peccat, ac tenetur ad reſtitutionem; vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus cauſis adhibere eandem diligentiam, ſed maiorem vel minorem, pro cauſæ qualitate. *v. Fill. Bon. in præc.* 8. *d.* 10. *q.* 3. *Leſſ. l.* 2. *c.* 39. *d.* 9. *Lay. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5.

DVBIVM IV.

Quæ ſit obligatio Referētis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Reſp. Tenentur ij omnes iuſtè fideliterq; exercere ſuum officium, ſiue ex debito muneris tantùm, ſiue etiam ex iuramento. Itē tenentur ſcire ea, quæ ad ſuum officium ſpectant, debitamq; diligentiam adhibere, præſtando omnia neceſſaria, terminos iuſtos petendo, & appellando, cùm fuerit neceſſarium. *Bon. Eſcob. & comm.* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Peccant ſi odio, vel amore, ſpe, vel timore abutantur officijs ſuis; ſi ſecreta ſeruanda non ſeruent; ſi partibus, vel earum ſolicitatoribus, alijſve, tradant proceſſus, vel ſcripturas originales, quas non debent; accipiant ſtipendium maius iuſto, vel vltra pretium taxatum; ſi lites iniquas ſuadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. ſi defectu ſtudij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid ſubſtantiale prætermittat. 2. ſi ſit partialis, coneturq; vnius partis iuſtitiam magis, quàm alterius explicare. 3. Si ſententiam alterutri parti manifeſtet, priuſquam euulgetur, vnde poſſint grauia incommoda ſequi, v. g. Iudex recuſari, &c. *v. Eſcob.*

III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si ſententiam nondum publicatam manifeſtet. 4. Si proceſſus, aut ſententias non cuſtodiat, vel partibus, ſine præſcripto Iudicis, oſtendat. 5. Si teſtimonia non fideliter tranſcribat, ſiue exaggerando, vel imminuendo, ſiue immutando, aut inuertendo. *Eſcob.*

IV. Tabellio, ſiue Notarius publicus peccat. 1. Si ſine ſufficiēti peritia, (v. g. clauſulas communes, &c. ignorans) ſuſcipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depoſitione teſtium,

ſtium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si mi-niſtro tranſcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter cuſtodiat, cum damno partium. 6. Si differat cauſarum expeditionẽ, vt pecuniam extorqueat. 7. Si teſtamentum ſcribat hominis rationis vſu deſtituti. 8. Si teſtes falſos admittat. 9. Si ſolemnitates neceſſarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si teſtimonium aliquod neceſſarium, vnius rogatus, & alterius damno, non exhibeat: ſi conficiat inſtrumentũ vſurarium, vel falſum, præſertim in damnum tertij; ſi faciat, vt proceſſus, & cauſæ veniant ad alios Iudices, vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis poſtulat: quia multum intereſt habere hunc, vel illum Iudicem. *Eſcob. v. Lay. l. 3. t. 7. c. 2. Bon. in prāc, diſp. vlt. p. vlt.* 11. Si ſecretũ violet, v. g. aperiẽdo parti aduerſę dicta teſtiũ, ante eorũ publicationem; quod eſſe mortale contra iuſtitiam docet *Trul. l. 8. c. 7. n. 3.* ex *Nau. c. 25. n. 52.* 12. Si parti petenti inſtrumẽta occultet, præſertim quæ continent legata. *Nau. l. c. n. 53. Sylu. v. Tabellio. Trul. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti tranſumptum proceſsus neget. 14. Peccat grauiter, ſi amiſſo inſtrumento antiquo publico, vel teſtamento, aliud ſimile confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniuſtam. 2. Si plures cauſas ſuſcipiat, quàm poſſit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iuſtum. 4. Si ſuadeat Reo, vel parti, vt iniuſtè veritatem neget. 5. Si ſua iniuria, negligentia, aliave culpa, cauſa ſit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, ſine particulari eius informatione, cum periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adſit, futuri incommodi metu, &c. *v. Eſcob. Laym. loc. c. Bon. q. 3. p. 4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat cauſam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes ſuperfluas. 10. Si falſos teſtes inducat, *v. Sayr. l. 12. c. 24. Fill. t. 40. c. 10. nu. 294. Trul. l. 8. c. 6. d. 1.*

DVBIVM V.

Quod ſit officium Accuſatoris?

Reſp. Vt in accuſatione ſeruetur iuſtitia, cauenda ſunt tria. Primum eſt, calumnia, id eſt, impoſitio falſi criminis, vel eius, quod ſufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem reſtituendi, & ſubeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum eſt, præuaricatio, id eſt, colluſio cum Reo, & ſimu-

& ſimulata tantùm accuſatio. Quæ in criminalibus, ſi Reipub. damnum ſequatur, obligationem reſtitutionis inducit. Tertium eſt, tergiuerſatio accuſationis inchoatæ, abſque iuſta causa. Quod addo, quia cum cauſa, v.g. ob imperium Principis, vel Iudicis, quòd interſit Reipub. talem perſonam non puniri, vel infamari, vel quòd in accuſatione defectus ſubſtantialis ſit commiſſus, poteſt deſiſtere, imò tenetur, ſi in progreſſu cauſæ cognoſcat ſe erraſſe, ſi incipiat dubitare de crimine, ſi videat ſe non poſſe probare. *Fill.t.*40. *c.*7.*nu.*205.

Quæres, An & quis teneatur alterum accuſare?

Reſp. I. Priuatum rarò ad id teneri; tum ex praxi timoratorum, tum quia aliàs tribunalia eſſent plena accuſationibus, cum perturbatione Reipublicæ.

Dixi I. *Priuatum*; quia ſi quis à Repub. ſtipendium ob hoc accipiat, v. g. fiſcalis, &c. tenetur ex iuſtitia, & conſequenter ad damna, ex omiſſione accuſationis ſecuta. *Fill. Bonac. in* 8.*præc.d.*10.*q.*3.*p.*1.

Dixi II. *Rarò*: quia ſi ita exigat bonum publicum, v.g. ſi proditio imminens, vel graue damnũ vitæ innocentis, aliter auerti non poſſit, & crimen facilè probari poſſit, tenetur etiam priuatus accuſare, vel ſaltem denunciare; idque tamen ex charitate tantùm, quæ reſtitutionem non importat, *Fill. Bon.l.c.*

Reſp.II. Accuſare prohibentur, 1. Excommunicati, proditores infames; idque in pœnam criminis. 2.Filij, ſerui, ſuos parentes vel dominos, ob reuerentiam, 3. Clerici, in cauſa ſanguinis, ob indecentiam. *Leſſ.l.*2.*c.*3.*d.*5.*Bon.l.c.*

Reſp.III. Non teneris, imò nec debes etiam, poſito ſuperioris præcepto, denunciare crimen, 1. Si delinquens emendatus eſt, ſine periculo recidendi, & parti læſæ ſatisfactum; nec periculum imminet alijs; nec crimen eſt notorium; quia ſine cauſa proximi infamia ſequetur. *v.ſupra l.*2.*t.*3.*c.*2.*d.*42. Si crimen noſti ſub ſecreto naturali, tanquam conſultor, aduocatus, &c. tamen is, qui ſecretum commiſit, innocentem, vel Rempub. iniuſtè vexaret, nec vellet deſiſtere, *Card. de Lugo de iuſt.d.*14. *num.*142. 3. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ, rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec poſſes. *vid. Card. de Lugo d.*38.*ſ.*2.

DV.

DVBIVM VI.

De Teſtibus.

Suppono, ad legitimam, & plenam in iudicio probationem, requiri duos teſtes, eoſque debere. 1. Extremo ſenſu percepiſſe id, de quo teſtantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum ijſdem circumſtantijs, deponere; alioqui erunt teſtes tantùm ſingulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Eſſe omni exceptione maiores, in quibus ſcilicet nulla deſideretur conditio, quò minus teſtari poſſint, iuxta verſum vulgarem:

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama,
Et fortuna, fides, in teſtibus illa requires.

Hinc à teſtando reijciuntur. 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domeſtici; exceptis quibuſdam caſibus, apud *Leſſ. l. 24. ca. 3. num.* 38. 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Perſonæ inopes, & viles. 10. Deliri, & ſemifatui: ex quibus tamen ij, qui ſolo iure poſitiuo ad teſtandum ſunt inhabiles, poſſunt admitti in criminibus exceptis. Quo ſuppoſito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis teſtari. *II.* Ad quid teneatur, qui non vult teſtari, aut qui falſa eſt teſtatus.

Reſp. I. Non tenetur quis teſtari, niſi vel ex charitate, cùm ita neceſſarium eſt, ad auertendum grande malum proximi, aut Reipub. vel ex præcepto, cum Iudex, ſeu ſuperior habens poteſtatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo caſu, ſi fugias, aut occultes te, antequam ad teſtandum citeris, non peccabis contra iuſtitiam; ideoque nec teneberis reſtituere, vt contra multos docet *Valent. & Leſſ.* Ratio, quia tibi necdum eſt præceptum: ſi quod autem ius naſcatur parti ex tuo teſtimonio, id ex præcepto oritur. Imò etſi ſit communis ſententia, ad reſtitutionem teneri eum, qui à Iudice citatus fugit, vel teſtimonium fraude declinauit, cùm ſit efficax, & moralis cauſa, vt Iudex ſententiam ferat in alterius damnum: non tamen eſt improbabile, quod docet *Molin. & Leſſ.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iuſtitiæ, ſed tantùm obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantùm eſt, & inobediens, non autem iniuſtus. *Leſſ. l. 2. cap. 17. & 30. vid. Bonac. Laym. ll. cc.*

Reſp. II. Etiam legitimè, & iuridicè interrogatus, non teneris

ris teſtari ſequentibus caſibus. 1. Si ſcias rem ex confeſſione. 2. Si accepiſti ſub ſecreto naturali, vt conſiliarius, aduocatus, medicus, &c. modò tamen non ſit neceſſarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale ſecretum detegere, etiamſi iuraſſes te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cùm iure naturę tenearis ad contrarium. *v. Lay. c. 4. n. 9.* 3. Si ex teſtimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; niſi tamē damnum publicum, vel priuatum alienū prępualeat, vt notat *Card. de Lugo de iuſt. d. 39. n. 10.* Vnde communiter nō teneris teſtari contra conſanguineum. 4. Si à viris non ſat fide dignis accepiſti: tunc enim potes te habere, ac ſi nihil ſcires. 5. Si factum intellexiſti per iniuriam, v.g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Laym l. 3. t. 6. c. 4. n. 5 Mol. d. n. 5.* 6. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compenſationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis eſt, inquirere de delicto. *v. Azor 3. p. 1. vlt. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.*

Reſp. III. Qui ſciens falſum teſtatus eſt, per quod alteri fuit efficax cauſa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ cauſantur. Item tenetur reuocare cum pari ſuo damno, & periculo etiam vitæ, ſi Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter*. Ratio, quia in damno æquali, potiùs habenda eſt ratio innocentis. *v. dub. ſeq. art. 1.*

Dixi I. *Sciens:* quia ſi ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falſum eſt teſtatus, etſi teneatur impedire, ſi poſſit, non tamen ad reſtitutionem, etiamſi Reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Cauſa efficax*: quia ſi à parte rei falſum illud teſtimonium nihil effeciſſet, v.g. quia per falſa teſtimonia aliorum, iam tota cauſa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc teſtimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Leſſ. l. 2. c. 30. & Laym. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Teſtis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si ſe occultet, ne rogetur, caſu quo tenetur teſtari. 4. Si Iudici iuſtè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

D V.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Reſp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri ſuum crimen, ſed poteſt Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua reſtrictione, & in bono ſenſu, vt mendacium abſit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Leſſ. & Lay. t.6.l.3.c.5. Bon.d.10.q.3.p.2.* Vnde reſolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen ſuum. 1. Si Iudex non ſit legitimus. 2. Si à ſeipſo litis proceſſum inchoet, ſine præuia accuſatione, ſaltem virtuali 3. Si non præceſſit ſemiplena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legitimè. *Azor, Leſſ. Fill, Lay. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d.40 nu.1.*

II. Nec tenetur, ſi dubitet, an Iudex legitimè interroget: quia non tenetur parere cum graui ſuo damno, niſi conſtet ſuperiorem poſſe pręcipere. Ita *Leſſ. Fill. Laym. l.c. Sanch. l.6. conſil. c.3.d.31. Salas, C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifeſtare ſtatum cauſæ, & quæ ſint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo conſtet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur reſpondere alioqui, & ſe ipſum honore, alijſve bonis, quæ bona fide poſſidet, ſpoliare. *Caiet. Nauar. c.25. nu.43. Card. de Lugo d.40. n.1.*

IV. Si Reum iuridicè quidem interroget Iudex, ſed non niſi ex falſa præſumptione delicti, v.g. an exierit ex tali domo, ſtricto enſe, poteſt Reus (idem eſt de teſte) licèt ſciat ſemiplenè probatum eſſe, id negare, ſi exijt quidem, non tamen facto delicto, ſed ob aliam cauſam: quia ſi Iudex veritatem ſciret, non poſſet interrogare. Ita cum *S. Th. q.69. art.1. Sot. Fagund. p.8. c.34. Dian. 3.p.t.5. miſc. R.66. Card. de Lugo d.40. n.4.*

Reſp. II Etſi communior, & verior ſententia ſit *S Th. 2.2.q. 69.* ſi Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in cõſcientia apertè veritatem dicere, probabile tamen eſt etiam, quod ex *Sylu.* docet *Sà Leſſ.* non teneri, ſaltem ſub mor tali, in cauſis capitalibus, & grauioribus, ſi ſit ſpes euadendi, & nullum graue damnũ reipub. timeatur. *Tann. d.4. q.4. d.5. Card. de Lugo d.40. num.15.*

num. 15. vbi dicit, eſſe ſententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v.g. mortis; tum quia inhumanum videtur, vt, qui conuinci non poteſt, teneatur prębere arma contra ſe, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris, ſubeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi poſſe. *Bon. in* 8. *præc. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *nu.* 17.

Dixi I. *In capitalibus:* quia aliud eſt de cauſis, in quibus agitur de pœna Eccleſiaſtica, quæ eſt medicinalis.

Dixi II. *Si ſpes ſit euadendi:* quia abſque ea, ceſſat ratio celandi veritatem. *Vnde reſolues.*

I. Non ſemper opus eſt (iuxta dicta *Reſp.* 2.) vt Confeſſarius Reum vrgeat ad crimen fatendum *Card. de Lugo d.* 40. *n.* 20.

II. Poſt ſententiam latam, Reus non tenetur confiteri crimen, quod antè iniuſtè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio Rei. *Laym. l.c.* Imò probabile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri, (etiamſi adhuc ſit in poteſtate Iudicis) donec iterum interrogetur. *Card. de Lugo d.* 40. *nu.* 17.

Reſp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nauar. & alios* docet *Angel., Sylu. Leſſ. l.* 2. *c.* 11. *d.* 7. *Tann. de iuſt. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. Ratio, quia non eſt mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conſeruare. *v. Card. de Lugo l.c.* Vnde reſolues.

I. Talis non tenetur poſtea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etſi peieratione grauiter peccarit, hoc iam tranſijt, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque ſufficit, coram Deo pœnitere. *v. Leſſ. Tan. l.c. & q.* 5. *d.* 4.

II. Si ex illa falſi criminis confeſſione, graue damnum alijs ſequeretur, v.g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæreſim lapſuri eſſent, quæuis potius tormenta perferenda eſſent. *Tann. l. cit. & q.* 5. *d.* 4.

III. Si Reus tormentis coactus, denunciauit alium innocentem, tenetur ſub mortali, ante ſuam condemnationem, & ſi tum non fecit, etiam poſt ſententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à Confeſſario eſt obligandus. Ita ex communi

Tol.

*Tol l.5.c.66.num 7.Leſſ.c.vlt.d.15.Tann.d.4.q.5. dub.4. nu.*103. Vbi ſubiungit, 1. Si quis tamen ſequatur, ipſaque praxi ſeruari aduertat eam ſententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, ut docet *Delrio l.5.ſ.5. Valent.d.6. q.13.p.4.* is conſequenter exiſtimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (ſaltem cum ſuo iucommodo, & ſub peccato mortali) obligatum non eſse ad reuocationem; quia eſset inutilis. Ita *Tann. l.c.* Licèt ipſe rectè cenſeat, fundamentum iſtius ſententiæ minus eſse probabile.

2. Monet idem *Tann.num.*105. cauendum eſse Confeſsario ne vel importunè ſæpius Reo damnato inculcet retractatiōnem denunciationis iniquè factæ; vel retractationem factam, imprudenter & cum ſcandalo euulget.

Quæres. An Reus teneatur reuelare complices?

Reſp. I. Si omnino occulti ſint, nec aliis indiciis, aut teſtimoniis conuinci poſſint, non poteſt, nec tenetur: ſi tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit, *Leſſ.l.c. & Laym.l.3.t.5.c.5.*

Reſp. II. Si crimen ſit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque ſi nolit, ſecundùm *Nauar.* non erit abſoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Reſp. Quando ſententia eſt materialiter iniuſta, lata tamen ſecundùm allegata & probata, etſi in conſcientia non obliget; non poteſt Reus Iudici poſitiuè reſiſtere; tum ob ſcandalum; tum quia tali caſu Iudex habet ius ſententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Leſſ. Sanch.* contra *Vict. Bon. Card. de Lugo d.4.num.*38.

Dixi, *poſitiuè*: quia Reo, etiamſi verè reus ſit, licet ante, & poſt ſententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ ſuæ conſeruationem, ut nulla poteſtas humana obligare poſſit, ad eam non conſeruandam, ſi ſpes commoda oſtendatur: niſi tamen bonum publicum aliud poſtulet. *Leſſ l.2.c.31.d.5.* Vnde reſolues.

I. Regulariter Reo licet fugere, etiamſi cuſtos carceris graue damnum inde paſsurus ſit, (ſaltem niſi iurauerit ſe manſurum)

quia

quia vtitur ſuo iure,& nulli facit iniuriam.*Fill.t.40.c.4.nu.274. Azor.Leſſ.d.5.n.31.* niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodis præponderans.*v.Bon.d.10.q.3.p.2.n.13.Leſſ.l.c.*

II. Multo magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à miniſtro apprehendente ſe excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid.& Regin.l.24.nu.4.*

III. Licet etiam, ſaltem in foro conſcientiæ, cuſtodes (præciſa vi, & iniuria) decipere, tradendo v. g. cibum, & potum vt ſopiantur, vel procurando vt abſint; item vincula, & carceres effringere: quia cùm finis eſt licitus, etiam media ſunt licita. Et licèt alij captiui per effractum parietem ſimul elabantur, nõ tenebitur de damno: quia tantùm eſt eius cauſa per accidens, cũ iure ſuo vtatur. Nec refert, quòd leges,& magiſtratus quidã tales effractores grauiter puniãt: id .n. fit, quod vel contrariã ſententiã ſequãtur;vel ex preſũptione, quòd vim intulerint cuſtodibus; vel quòd propter bonũ reipub. ea pœna ſtatuta ſit. *Fill.l.c.Tan.d.4.q.4.dub.5* ex alijs multis. *v.C.de Lugo d.40 ſ.4.*

IV. Illis, qui non ſunt miniſtri iuſtitiæ, licet non ſolùm conſilio iuuare Reum, vt fugiat, ſed etiam ſuppeditatis inſtrumentis, v. g. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitum illi ſuadere, & ad eundem media proponere licet. *Leſſ.l.c.d.6.nu. 40.Tan.l.c.Sylu.Turr.Vaſq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipſa effractionis ſoli Reo licita eſt, propter ius vitæ conſeruandæ; tum ne alioqui omnis ſecuritas carceris pereat. *Leſſ.l.c.v.Bon.d.10. q.3.p.1.*

Quæres. An Reo liceat appellare?

Reſp. Si ſciat ſententiam eſſe iuſtam, & iuſtè proceſſum eſſe, non licet, (licet tamen ſupplicare) quia id eſſet Iudici calumniam imponere. Imò iniuſtè appellans tenetur de damno. Si verò putet ſententiam iniquam eſſe,aut iniuſtè proceſſum eſſe; aut ſi diuerſæ ſint opiniones,poteſt appellare. *v. Tan.l.c.n.100. C.Lugo l.c.ar.14.Sanch.*

DVBIVM VIII.

Quomodo Confeſſario agendum cum Reo?

Reſp. Obſeruanda ſequentia. 1.Inſtruat eum, quòd quæ ſecum in foro cõſcientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur; ideoque ſiue ſit nocens,ſiue innocens,id ei nec prodeſſe,

nec obeſſe poſſit. Ratio, quia aliàs multi conantur ſe falsò probare innocentes, vt à Confeſſario iuuentur: alij contra falsò ſe nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confeſſarius conferat cum Iudicibus, ipſiq; reuocentur ad torturam. Vnde expedit, 1. Vt nō temerè euulget Confeſſarius accepta extra cōfeſſionem. Vt ad confeſſionem ſacramentalem Reum nō admittat, niſi poſtquam in foro profano res ſunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici: antè tamen de contritione agendum eſt. *Delrio l.6.c.1.ſ.3.Tan.d.4. q.5.dub.4.*

II. Ne cogat importunis modis Reos, vt ſe tales fateantur; tū quia verè quidam rei non ſunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confeſſario in extremis deſerantur, confitentur ſacrilegè; tum quia fruſtra eſt confeſſio, niſi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuerſione: de hac ergo laboret, & ſequetur bona confeſſio, non autem contra. *Tan. l.c.*

III. Caueat, ne coram Reo cenſeat modum procedendi iudicialem; proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cùm non ſit Confeſſarij ea iudicare, ſed ad pœnitentiam diſponere.

IV. Etſi quidam authores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum; non tamen id licet Confeſſario, ne miniſterium eius infametur.

V. Non licet (ſecundùm *Concil. Antioch. Can.33. & c. 34. Non licet*: palam intereſſe tormentis, aut ſuggerere modum torquendi, niſi mitiorem. *v. Tan. d.4.q.vlt. dub.5.nu.*128.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehenſas in iudicio, ipſumq; modum proceſſus, vt & prudentius poſſit in ſuo foro agere, & Iudicē, ſicubi opus, prudēter admonere.

VIII. In confeſſione examinet, 1. An conſortes criminis prodiderit, (ſi ſecundùm ſuprà dicta tenebatur) & quidem ſi falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. *v. Tan d.4.q.5.dub.4.n.*103. & dicta *dub. ſuperiore.* 2. Si ſaga ſit, quo tempore, qua occaſione, in magiam ſit lapſa; vt ſi poſtea neget, conuinci poſſit in eodem foro. 3. In qualitatem ſuperſtitionis, an ex animo Chriſtianę fidei renunciarit, dæmonē adorauerit, falſa de Deo, & ęternitate ſenſerit, rebus ſacris abuſa ſit, hominibus nocuerit, præſertim coniunctis, vt

marito,

marito, liberis, & an alios ſeduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confeſſæ aperiat fraudes dæmonis, inſtruatque, quomodo ijs deinceps occurrendum, atque inter cætera ſuadeat fidei profeſſionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expediet, poſt ſupplicium Iudici ſignificare, Reum in extremis denunciationes reuocaſſe; tum quia Iudices id parui faciunt (quàm rectè; vide *Laym. & Tan. l. c.*) tum quia frangit ſigillum ſacramentale, ſi non petita licentia, innocentiam denunciati euulget, cum eo ipſo reuelet peccatum denunciantis. Quare ſi aliquando Iudicem monere expediat, rogandus eſt Reus, vt id extra confeſſionem, & coram teſtibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confeſſione colligeret, (quod etſi difficile, non tamen impoſſibile, eſſe, docet *Tan. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.*) id Iudici aperire, ac pro Reo intercedere, periculoſum eſt, tum quia poſt publicatam Rei confeſſionem, ei non credetur; tum quia ſi plures audiat, hoc ipſo aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione ſigilli; tum quia ſi Rei cognoſcant, eum pro innocentibus intercedere, occaſionem arripient, eum callidè ſua facinora celandi. *v. Lay. l. 3. t. 6. c. 5. Tan. d. 4. q. 5. dub. 4. nu. 95.*

X. Etſi pro Reis, etiam iuſtè damnatis, intercedere aliquando poſſit, maximè apud magiſtratum ſupremum, iuxta ſcripturam, *Prouerb. 24. Erue eos, &c.* valdè tamen prudenter, & moderatè id faciendum: quia relaxatio poteſt eſſe illicita, Iudexq; (non tamen Confeſſarius, niſi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione ſequuntur; imò, & ipſi imputabuntur, cùm ex officio debuerit impedire. *v. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tan. de iuſt. d. 4. q. 5. dub. 4.*

D V B I V M IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum?

Reſp. Tenentur ij in primis, quando tale officium petunt, vel ſuſcipiunt, ſub graui obligatione, ſufficientem habere ſcientiã, ſiue peritiam. *Nauar. cap. 25. Anton. C. Lugo d. 27. num. 1.* Deinde in curandis infirmis, ſeruare ſequentes regulas. 1. Ordinariè debent ſequi opiniones medicorum ſecuras, & tutas

Ratio eſt periculum, & damnum proximi. Ita *Bon. Lay. Sanch.* 1. *mor. c.* 9. 2. Quando certum aliquod eſt pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum eſt, tenentur illud adhibere, omiſſo eo, de quo dubitatur: quia aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non ſint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioqui ſalutem proximi in diſcrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantum poſſunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla eſt ſpes de ſalute infirmi, nec adeſt remedium, niſi dubium, de quo ſcilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum ſit, poſſunt, imò debent illud adhibere. Ratio, quia ſic infirmi negotium vtiliter geritur, & ſi mors ſequatur, ipſis non imputabitur, cùm aliàs ſpem vitæ non habeat. *Lay. lib.* 1 *tr.* 1. *c.* 5. *Fill. num.* 152. *Bonac. de pec. d.* 2. *q.* 4. *p* 9. Vnde reſolues.

I. Medicus peccat, 1. Si abſque ſufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & inſolito morbo, ſpeciali ſtudio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præſertim, quando de ijs non eſt opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perſpecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obuia, vel periculoſa, præſertim cum diſcrimine vitæ, vel grauis læſionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adſit, aut neceſſariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid ſuadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, ſuperſtitionem, &c. 8. Si facilè, & ſine neceſſitate, a ieiunio abſoluat, carnium eſum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo conſtitutum contemnat. *v. Bonac. l. c. Nauar. cap.* 15. *Azor.* 1. *p. l.* 2. *cap.* 17. *Eſcob. l.* 2. *E.* 3. *cap.* 9.

II. Pharmacopola peccat, 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte, vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro ſaccharo vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio (niſi tamen eſſet æquè bonum, & nõ maioris pretij) cõtra medici præſcriptum, cum grauis damni periculo porrigat. *v. Salas dub.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendũ, vel ad fœ-

ad fętum expellendum vendat. 6.Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v.Eſcob.l.c.*

III. Peccat Chirurgus,1. Si ſine ſcientia,& peritia ſufficienti, vulnera curare tentet,cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit,non conſulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iuſto maiorem exigat. 5. Si abortus cauſa venam aperiat, aliùdve remedium adhibeat. *v. Eſcob.l.c.*

D V B I V M X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum,& cæterorum ſæcularium?

Reſp. Eæ patent ex dictis de ſeptimo præcepto: ex quibus *reſolues.*

I. Mercator peccat,1. Si venenum,vel alia prohibita vendat, cum ſuſpicione praui vſus. 2.Si paratus ſit quodcunq; pretium, etiam iniuſtum, ab emptore accipere. 3. Rem carius, quàm ſupremo pretio,vendat ob dilatam ſolutionem.4.Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & menſuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam,monopolium iniuſtum inſtituat, merces omnes vnius generis ſibi compararet,immoderato quæſtu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles nouis admiſceat, & vendat eodem pretio vtraſque. 8. Si iuſta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm poſſit, non ſoluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus ſoluat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus feſtis publicè emat, vel vendat contra conſuetudinem permiſſam. 12. Si iuret falsò, ſe tanto pretio merces comparaſſe. 13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de eius iuſtitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. *vid. Eſcob.t.2. E.3.cap.12.*

II. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos,vel laſciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro,&c. *v. Eſcob cap.13.*

III. Argentarius,ſiue Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2.Auro vel argento plus æris miſceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non ſignificet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat,

mala fide, 4. Si communem lapillum pro pretioſo vendat, vel pretioſum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si iurent ſe tali die opus perfecturos, quod ſciunt, (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus ſit neceſſarium; aut partes alicuius momenti, quæ ſuperſunt, retineant, ſine voluntate domini. 3. Si diem feſtum ſine graui cauſa violent, per ſe, vel per ſuos famulos, &c. *v. Eſcob.c.*1.*c.*13.

LIBER QVINTVS
DE RATIONE COGNOSCENDI, & diſcernendi peccata.

CAPVT PRIMVM.

De peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid ſit peccatum?

RESpondeo. Eſt tranſgreſſio legis, ſiue, vt ait *Tol.* eſt voluntarius receſſus à regula diuina, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per receſſum, intelligitur actus (vel eius omiſſio) qui ſit non tantùm voluntarius, ſed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ: quod addo, quia vt docet *Sanchez 1. mor. cap.* 16. cum *Vaſquez. Bonac.d.*2.*qu.*3.*part.*3.*num.*3. *&* 12. *&c.* non ſufficit ad actum peccaminoſum, libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, qua ſcilicet quis aduertere poterat, & debebat; nec quæcunque actualis, qua ſcilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: ſed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti, aut ſaltem de ea dubium, vel ſcrupulum concipiat. Ratio eſt, tum quia ſine iſta aduertentia, non eſt voluntarium, cùm non ſit cognitum; quia, quamdiu talis cogita-

cogitatio intellectui non occurrit, non eſt ſufficiens principii deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & cenſetur illa inaduertentia, naturalis, & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tan.d.4.de pec.d* 5.q.5 *dub.5.nu.*106. non eſſe neceſſe, vt conſideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, ſed ſatis eſſe, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel ſaltem cauſa data: vt fit in ebrio, qui peccat, non vi præſentis, ſed præteritæ deliberationis. *v. Baldel. l.1. d.*36. Verùm recentiores communiter docent, talem; v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando vſu rationis caret; ſed malitiã eorũ, quæ tunc fiunt, contraxiſſe antè, dum prænidens malum, quod commiſſurus erat, eius cauſam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, ſemper eſſe, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confuſam, vt *v. apud Scholaſt.* nam in ordine ad praxim, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Reſp. II. Ad peccatũ requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima reſponſione. 1. Vt ſit voluntarium, id eſt, vt fiat à volũtate cõſentiente. 2. Vt ſit liberũ, id eſt, vt ſit in poteſtate voluntatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. *Ex quibus reſolues.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque eſt in, neque à voluntate, eſt peccatum, niſi voluntas eum acceptet: ideoque nec impedit communionem, ſiue is ſit internus; vt cogitationes contra fidem, blaſphemæ obſcœnæ, motus carnis, etiam vſque ad effuſionem ſeminis; ſiue externus ac violentus, v.g. ſtuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu ſecundæ conditionis, ſubinde à peccato excuſantur vehementiſſimi motus iræ, aut concupiſcentiæ, quibus vſu rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etſi aduertat eas ſibi delectabiles. Item qui lapidem proijcit per feneſtrã, non aduertẽs periculum læſionis; vel qui contractum vſurarium celebrat, nõ aduertens eſſe talem. *Sanch.l.1.c.16.n.21. Regin.l.15.num.75.*

IV. Damna, & euẽtus (licet alioqui frequẽtes) ex ebrietate ſecuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles ſunt: quia nec in ſe, nec in cauſis ſunt liberi. Sunt verò culpabiles, ſi ſint prævisi, nec diligentia ſufficiens ex præſcripto prudentię ſit adhibita, ne ſequerentur:

rentur: ea verò adhibita, etſi poſtea eueniant, culpa vacant. Vt etiam, quando iuxta loci, & temporis circumſtantias, non apparet periculum mali, ideoq; nulla cautela eſt adhibita. Ita *Vaſq.* 1.2.*d.* 124.*c.*2. Quibus conformiter *Leſſ.l.*4.*c.*3. docet, ſi negligẽtia, ebrietatem aut euentus ex ea ſequi ſolitos præcauendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantùm venialia fore; quia cùm non in ſe, ſed tantùm in cauſa ſint libera, non poſſunt habere maiorem culpam, quàm ipſa cauſa.

DVBIVM II.

An, & quando deſideria, & delectationes ſint peccata?

Per deſiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propoſitum efficax rei malæ: per delectationem verò, ſimplex amor, & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, abſq; deſiderio executionis: ſoletq; dici moroſa, non à mora temporis, cùm momento poſſit perfici: ſed quòd voluntas, poſt plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum ſit deſiderium malum?

Reſp. I. Deſiderium abſolutum, ſiue cogitatio cum voluntate conſentiente abſolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem ſpeciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Eſt communis, & conſtat ex *Matt.*5. *Qui viderit, &c.* Ratio eſt, quia actus interior habet ſuam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Reſp. II. Deſiderium cum cõſenſu conditionali, quo quis aliquid cõcupiſcit, ſub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non eſt peccatũ, ſaltem mortale: v.g. vellem prædari, ſi à Deo mihi permitteretur; ſi Iudex eſſem, malefactorem iſtum occiderem. *Valent.*1.2. *d.*6.*q.*4.*p.*4. *Sayr. Salas in* 1.2.*tr.* 13.*d.*16.*ſ.*27. *Vaſq.dub.*116.*cap.*2. Si verò conditio malitiam nõ auferat, eſt peccatũ: vt v. g. ſi cogites, ſi non eſſet infernus, mœcharer; ſi non eſſem religioſus, fornicarer; ſi nõ haberẽ rationẽ mei ſtatus, vlciſcerer, occiderem te. Item ſi id mihi feciſſes in adoleſcẽtia, vel antequam religionem ingrederer, vindicaſſem (intellige, ſi dũ hæc dicit, habeat affectũ vindictę ſumẽdę, ſi eſſet in tali ſtatu: ſecus enim eſt, ſi tantùm oſtendat, quid facturus

fuiſſet

fuiſſet in alio ſtatu) *Bon. de matr q.4.p.8.n.9.* Ratio reſponſionis eſt, quia etſi conſenſus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præciſa conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis eſſet illud amare abſque conditione. *Caie. Sanc. 1. mor. c.2. Vaſq. Lay. l.1. tr.3. c.6. nu.10.* Ex quibus reſoluuntur hi Caſus.

I. In omnibus, ſolo iure poſitiuo prohibitis, licitum eſt deſiderium cum conditione hac, *ſi prohibitum non eſſet*, v.g. ederem carnes die Veneris, ſi Eccleſia non vetuiſſet. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à ſola prohibitione eſt, aufert. *Azor. l.4. c.6. q.10. Sanch. l.1. c.2. Vaſq. d.116. c.2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo caſu, aut ſtatu, ſi is pro conditione apponatur, v. g. occiderem Petrum, ſi Deus mandaret; ſuſpenderem furem, ſi eſſem Iudex; ducerem vxorem, ſi liceret, ſi non eſſem Sacerdos, ſi eſſem liber à voto. Ratio, quia hæc ſub illo ſtatu ſunt licita. Rectè tamen monet *Sà V. Peccatum*, huiuſmodi deſideria eſſe periculoſa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet. Ibid.* eſſe fatuas, & diabolicas tentationes. *Ibid. Lay. l.1. t.3. c.6. n.10.*

III. Etſi idem quidam, vt *Caiet. Sà, & Vaſq.* vniuerſim affirment de omnibus iure naturæ, & ſimpliciter prohibitis, ſi conditio impoſſibilis appoſita tollat rationem peccati ab obiecto; vt ſi dicas, ſi non eſſet peccatum, fornicarer; eò quòd tunc conſenſus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docet *Azor. Sanch & Lay.* eſſe peccatum, eoquòd ſit intrinſecè malum, nec malitia ſua, (quæ in conſenſum circa tale obiectum traheret, niſi Dei lex arceret) exui poſſit; ideoq; voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, ſi efficaciter feratur; quia ſi tantùm ſit ſignificatio propenſionis naturalis in illud obiectum, non eſt peccatum. *Sanch. l.1. c.2. nu.25. Lay l.1. t.3. c.6. nu.11. v. C. de Lugo d.16. nu.376.*

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, ſub cōditione, *ſi liceret*, v.g. in prædictis deſiderijs efficacib. illicitis, quādo cōditio eſt poſſibilis, etſi poſſit excuſari à peccato, ſecundùm quoſdam Doctores ſi fiat tantùm ſecundùm appetitum rationalem, ſiue voluntatem: (ſecluſo omni alio periculo conſenſus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter

ſequi-

ſequitur, vix tutum videtur in praxi) non poteſt tamen excuſari, ſi ſit delectatio voluntaria appetitus ſenſitiui, quæ propriè delectatio dicitur, ſitq; communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio diſcriminis eſt, quia voluntas poteſt ferri in obiectum abſtractum à malitia, cùm ſequatur intellectum, cuius eſt abſtrahere, appetitus verò, quia ſequitur imaginationē, non fertur in obiectum, ſub aliqua certa conditione ſtatus, vel temporis apprehenſum, ſed vt eſt in ſe; ideoq; talis delectatio eſt de obiecto abſolutè malo. *v. Laym. & Bon. de matr. q.4.p.8.*

ARTICVLVS II.

An delectatio moroſa ſemper ſit peccatum?

Reſp. Si terminetur ad cogitatum opus malum ſecundùm ſe, eſt peccatum mortale, vel veniale, prout ipſum opus mortale, vel veniale eſt. Ita commun. ex *D.Th.1.2.q.78.art.8.*

Dixi, *ſecundùm ſe:* quia ſi delectatio ſit tantùm de ipſa cogitatione, non autem de opere, non eſt peccatum; quia ſicut cogitatio v.g. de rebus obſcœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona eſt; cogitatio autem de iiſdem rebus ex curioſitate, eſt mala venialiter: ita conſequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam obiecto, non eſt mala, ſed quandoq; bona, quandoq; venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, ſi delectatio verſetur circa modum malè operandi, non circa ipſum opus malum: quo modo ſine peccato ſæpè non delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapſus hominis, v.g. ex equo, &c. non ſecundùm ſe, ſed modus furandi, rapiendi, artificioſus, & induſtrius, modus cadendi inopinatus. *Lay.l.1.t.3.c.6.n.2.* ex quibus reſolues.

I. Licitū eſt gaudere, & delectari moroſè de effectu bono, ſecuto ex opere malo: quia tūc delectatio nō eſt de obiecto malo.

II. Si talis effectus ſecutus ſit ex opere ſecundùm ſe quidem malo, hìc tamen, & nunc culpa vacante, vt v.g. quia factum eſt in ſomno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorātia, tunc etiam de ipſo actu licere aliquando delectari, non quidem ſecundùm ſe, ſed vt eſt cauſa talis boni effectus, docent *Leſſ.l.4.c.3.n.105. & 106.* ex *Vaſq.1.2.d.105.c.2.* v.g. de ſolutione naturæ facta in ſomno. Ratio, quia obiectum delectationis iſtius non eſt malū. *v.Bon.de matr.d.4 p.8.n.8. Sanch.l.1 mor.c.2.n.18. Card.de Lugo de pœn. d.16. num.* 389. Imò addunt, licere aliquando deſiderare

derare (affectu ſimplici; & inefficaci deſiderio,) vt tale quid fiat ſine culpa; v.g. vt in ſomno eueniat naturæ ſolutio,ob finē bonum: dummodò deſiderium non ſit tam intenſum, vt tale quid probabiliter cauſet; neque ſit periculum conſentiendi in talem voluptatem. Ratio eſt, aiunt, quia obiectum huius deſiderij, aut gaudij, non eſt malum. *v. Leſſ. & Bon.l.c.*

III. Non eſt peccatum,ſaltem mortale,ſi coniuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu coniugij præterito, futuro,vel poſſibili, reſpectu compatris præſentis, vel abſentis. Item ſi ſponſus deſideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali:* quia ſi ſponſus,aut vidua, voluntariè conſentiat in delectationem ſenſitiuam, & carnalem,(quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat,vt docet *Leſſ.l.c.t.3.c.6.Bon.Tann.Palaus.v. Dian.t.5.miſc.R.2.*contra *Medi.&c.*Quia verò ad ſupradictam voluntatis oblectationem, ſenſitiua, & carnalis, vt plurimùm, imò etiam periculum conſenſus in fornicationem, conſequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, ſaltem in vidua; & ſponſis; inter coniuges tamen, modò periculum pollutionis abſit, etiam ſenſitiuam,& veneream delectationem non eſſe mortale, docet *Fill.Bon.de mat.q.4.Sanch. Leſſ.l c.d.1.& Dian. t.3 miſc.R.36.* Tum quia ſtatus matrimonij hæc excuſat, vti etiam tactus impudicos, ſolius voluptatis cauſa inſtitutos: tum quia hæc tendunt per ſe ad opus coniugale, licèt per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio moroſa, de rebus ſolo iure poſitiuo prohibitis, non eſt illicita; modò non fiat ſub ratione prohibitionis: v.g.ſi Carthuſianus, vel alius, die ieiunij ſe oblectet de cogitato eſu carnium; quia non eſt de opere malo; cùm lex tantùm vetet comeſtionem externam.*Laym.l.1.t.3.c.6.n.9.Leſſ.l.4.c.3.d.14. num.1.& num.*113.

V. Qui delectationem moroſam mortalem confitetur,addere debet circumſtantias operis, de quo fuit delectatio: v. g. in materia iræ,an fuerit de occidēdo fratre,an alio; uno,an pluribus:in materia carnis, an de coniugata,moniali, cōſanguinea. Quod tamen limitat *Azor.Sà V.Luxuria,Salas to.2.t.13.d.16. ſ.6.n.59.*

ſ.6.n.59.&c. ſi delectatio feratur in obiectum apprehenſum ſecundùm totam ſuam malitiam, non autem ſi tantùm ſecundùm partem, v. g. in fœminam, apprehenſam vt non ſuam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile eſſe ait, delectationes tales reduci ad ſpeciem ſimplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Leſſ. Bonac. Dian. Palaus. vid. Card. de Lugò d.16. num.363.* Aliud eſt de ipſo opere externo, quod ſemper fertur in obiectum, ſecundùm totam ſuam malitiam; aut etiam de deſiderio efficaci, quod fertur in opus externum ſecundùm ſe, & vt eſt à parte rei, ac proinde eſt eiuſdem cum illo ſpeciei, ideoque eius circumſtantiæ ſemper fatendæ ſunt. *vid. Auth. cit.*

Reſp. II. Si quis ſine cauſa, & neceſſitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram, (ver. g. ex curioſitate legit, vel audit turpia) tamen ſine directa intentione, & ſine periculo conſenſus, peccat venialiter; ſi verò iuſtam cauſam habeat, nihil peccat. *vid. ſupra in 6. præc. l. 3. t. 4. cap. 2. d. 4.*

Quæres. An voluntas delectationem carnalem poſitiuè reprimere teneatur?

Reſp. Si voluntas plenè eam aduertens, negatiuè, & permiſſiuè ſe habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipſius delectationis complacentia, nec periculum ſit vlterioris conſenſus, probabile eſt, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor. c. 12.* non peccare mortaliter: tum quia non conſentit in delectationem: tum quia moraliter eſt impoſſibile, omnes illos motus euitare; tum quia ex iuſta cauſa illos licet permittere, etiam ſecundùm aduerſarios.

Reſp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet *Vaſq. Azor. Leſſ. Bec. 1. 2. t. 2. c. 5. q. 5.* ſine iuſta cauſa eis non reſiſtere, eſſe mortale: quia ferè ſemper voluntas eſt expoſita periculo conſenſus; & contrarium credere, eſt nimia ſui confidentia, & præſumptio. Moderatè *Laym.* vtramque ſententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, niſi ſaltem actum ſimplicis diſplicentiæ circa illā elicias; etſi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cùm facilè poſſis, & ſperes te tali modo poſſe depellere. *vid. Laym. lib. 1. trac. 3. cap. 6.*

Digitized by Google

DVBIVM III.

De diſtinctione peccatorum.

ARTICVLVS I.

Quæ peccata diſtinguantur ſpecie?

Reſp. Peccata, quoad materiale, ſiue entitatem poſitiuam, ſpecie diſtinguuntur ex obiectis formalibus, & circumſtantijs ſpeciem variantibus, quatenus ex obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè diſtinguuntur ab oppoſitis formis, ſiue rectitudine virtutis, qua priuant; remotè autem, & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann. d. 4. de pec. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis eſt, quia omnes actus ſpecie diſtinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipſos actus. Ratio ſecundæ partis, quia priuationes proximè diſtinguuntur ſpecie à formis, quibus priuant; ſed peccata formaliter ſunt priuationes rectitudinum oppoſitũ. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis ſpecificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus reſolues.*

Peccata ſpecie differunt, non tantùm quæ diuerſis virtutibus, ſed etiam quæ eidem opponuntur extremè; vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuerſæ difformitatis, id eſt, quæ adeò diuerſa ratione, & malitia eiuſdem virtutis materiam attingunt, vt quantum eſt ex natura eiuſdem peccati, non ſit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propenſio vtrumq; peccatum committendi; qualia ſunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICVLVS II.

Quæ peccata diſtinguantur numero?

Reſp. Numero diſtinguuntur duobus modis. 1. Ex diuerſis obiectis numero totalibus, non materialiter, & phyſicè tantùm ſed etiam formaliter, & moraliter diſtinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Fill. t. 21. c. 8.*

Dico, *moralem:* quia etſi ad diſtinctionem numericam phyſicè ſufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confeſſionem, non multiplicatur, niſi moraliter multi ſint: quia ſicut in confeſſione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & diſtinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere cenſeantur. 1. Per contrariam

volun-

voluntatem,& propoſitum. 2. Per ceſſationem ab actu, voluntariam, & liberam. 3. Per ceſſationem inuoluntariam,& naturalem, ſiue ea fiat per ſomnum, ſiue per diſtractionem ad alia. Per ſomnum quidem,quia cum in illo ceſſet vſus rationis,non continuatur actio libera, & moralis: per diſtractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoq;ſi ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vaſq. &c.* Quæ ſententia, etſi in peccatis externis tenenda ſit, in internis tamen non habet locum, ſecundùm *Fill.tr.21.c.8.n.*317. Ratio, quia etſi per hanc interruptionem,phyſicè actus multiplicetur,non tamen moraliter, quia hoc ipſo, quòd animus inuoluntariè diſtrahitur,remanet interpretatiuè prior voluntas, cùm non ſit retractata, aut aliter interrupta. *v. etiam Baldell. d.21.nu.*3. Ex dictis reſolues.

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines; qui vno ictu duos occidit; qui vno actu vult omittere officium horarium per menſem,ieiunium per quadrageſimam. Quia etſi hæc obiecta phyſicè ſint plura, ſunt tamen vnum moraliter,& formaliter,quatenus in vno actu hìc,& nunc coniunguntur. Ita *Nauar. Fill. Bonac.d.2.q.4.p.1.*contra *Azor. Vaſq; &c.* qui ſatis probabiliter dicunt eſſe peccata diſtincta. Verùm ſiue 10. peccata dicas,odiſſe v. g. 10. homines, ſiue vnum, parum refert, cùm vnum hoc illis decem æquiualeat, proindeque obiecti grauitas in confeſſione exprimenda ſit; quippe quæ actum in ſuo eſſe indiuiduali conſtituit, vt notat *Fill. Bon. Suar. de pœn.d.22.ſ.5.*

II. Actus voluntatis internus ſæpius interruptus, & repetitus, licèt phyſicè ſit multiplex, moraliter tamen eſt vnum numero peccatum, in ordine ad confeſſionem, ſi conſummetur in opere aliquo externo, per eum intento,& cauſato,aut etiam in pluribus actibus externis, ſibi inuicem ſubordinatis ad eundem finem: hinc v. g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etſi ſæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, ſæpè voluntatem renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia eſt vna actio externa,ab internis intenta, & cauſata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. *v. Baldell. d.21.num* 4.

III. Actiones externæ, licèt numero diſtinctæ, ad eundē tamen

men finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant diſtinctam ab illo malitiam, non diſtinguuntur ab ipſo fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confeſſionem: hinc oſcula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & ſubſequentia, tanquam complementa, & appendices operis, vnum numero peccatum ſunt, vt docent *Nauar.c.6.nu.17. Azor. l.4. c.4.q.6. Fill. &c.* Ratio, quia ſunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, eiuſdem actus humani, & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia ſi ſimiles actus non ſunt initia, vel partes copulæ ſubſecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non conſequantur, diſtinguuntur numero; vt v.g. ſi quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confeſſione explicandi ſunt ſeparatim, non autem priores, vt docet *Suar. tom.4. de pœn. d.22. ſ.1.*

CAPVT II.

De Peccatis in ſpecie, mortali, & veniali.

DVBIVM I.

Quid ſit peccatum mortale, & veniale?

Reſp. I. Mortale eſt, quod ob ſui grauitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo ſoluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale*: quia ſpiritualis vitæ principium, gratiam ſcilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale eſt, quod ob ſuam leuitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etſi feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur, *veniale*: quia ſaluo vitæ ſpiritualis principio, ſcilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facile conſequitur.

Reſp. II. Mortale peccatum duplex eſt: aliud eſt mortale ex genere ſuo: aliud ex accidente. Mortale ex genere ſuo eſt, quod per ſe lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad perſonam, res aut iura, vel nos ipſos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l.4. cap.9. Sanch. 1. mor. c. 3.* Vnde reſolues.

I. Peccata contra bonum proprium commiſſa, vt plurimum ſunt venialia ex genere, vt v.g. inutilis, & vana concupiſcentia, vana oblectatio, prodigalitas, curioſitas, ſuperfluitas cultus, & veſtitus, nugæ, otium, exceſſus in cibo, potu, ſomno, riſu, vſu

con-

coniugij, timore, triſtitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, ſunt mortalia ex genere ſuo, quia nocét bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, miſericordiæ, charitati. Item ferè omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent ſimiliter Deitati, ſcientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiuſque honori externo vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent perſonæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa ſeptem, quæ dicuntur capitalia, non omnia ſunt mortalia ex genere ſuo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipſos corrumpunt.

Reſp. III. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo *infrà.*

D V B I V M II.

Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale, fiat per accidens veniale?

Reſp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum ſi vnum deſit, fit veniale, quod aliàs ex ſe eſt mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus conſenſus. 3. Grauitas materiæ, ſaltem vt plurimum. Ratio primæ, & ſecundæ partis eſt, quia ſpectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis ſupplicijs punire hominem, abſque plena conſideratione, & conſenſu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui eſt momẽti, ibi moraliter modica offenſio eſſe reputatur vt plurimùm.

Reſp. II. Peccatum ex genere ſuo mortale, tribus ex cauſis fieri poteſt veniale, vt patet ex dictis. Prima eſt, ſi ex parte intellectus, non ſit perfecta aduertentia malitiæ, ſeu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis ſunt. 1. Si tenuiter, & quaſi ſemidormiens, apprehendiſti eſſe malum. 2. Si poſt, vbi melius conſideras, iudicas te non fuiſſe facturum, ſi ita apprehendiſſes. 3. Si vehementiſſima paſſione, apprehenſione, vel diſtractione laboraſti, vel turbatus fuiſti, ita vt ferè neſciueris quid ageres.

Secunda cauſa eſt ex parte voluntatis, ſi non ſit perfectus cõſenſus. Signa autem imperfecti conſenſus ſunt. 1. Si ita diſpoſitus fueris, vt licèt facilè potueris exequi peccatum, non tamen ſis executus. 2 Si quis dubitet num conſenſerit, præſertim ſi ſit

vir ti-

vir timoratus. 3. Si quis ſoleat eſſe ita affectus, vt malit mori, quã expreſsè mortaliter peccare: quia talis nõ facilè conſentit. 4. Si quis valdè timidè, & ſuſpéſè proceſſiſſe ſe meminit. 5. Si ſemiſomnis fuit, nõ plenè ſui cõpos, &c. iudicetq; ſe id non fuiſſe facturum, ſi plenè vigilaſſet. *v. Sanch.* 1. *mor. c.* 10 *Balde. l.* 10 *d.* 8.

Tertia cauſa ex parte materiæ, ſi hæc ſit parui momenti. Quando autem talis ſit, diſcernendum eſt morali iudicio prudentis, cui ſequentes regulæ ſeruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipſa ſecundùm ſe abſolutè eſt conſideranda, ſed etiam reſpectiuè ad finem intentum: ad quem ſi parum facit, leuis eſt; grauis autem, ſi multum, vt docet *Vaſq.* 1. 2. *d.* 158. 2. Attendendæ ſunt circũſtantiæ: quia ſæpè fit, vt res ex ſe leuis, attentis circumſtantijs boni communis, vitandi ſcandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præceptæ ſit grauis, ea ſpectanda eſt tum abſolutè, & ſecundùm ſe, tum etiam in ordine ad totũ. 4. In tranſgreſſionibus repetitis, ſi plures materiæ paruæ, vel ſecundùm ſe, vel ſecundùm effectus à ſe productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non cenſetur materia grauis, ſi paruæ materiæ, nec ſecundùm ſe, nec ſecundùm effectus relictos, inter ſe vniantur. *Ex dictis reſolues.*

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, ſi ſæpè modicum furaris, & non reſtituis, iuxta dicta *l.* 5. *t* 5. *c.* 1. *d.* 3. *caſu* 1. item ſi interruptim pſalmos aliquot ex eodem officio omittas; ſi eodem die ieiunij ſæpius parum comedas, eodem feſto ſæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, ſi diuerſis feſtis modicum labores, ſi quotidie in Quadrageſima parum comedas. Quod verum eſt, etiamſi ſimul haberes propoſitum ita faciendi: quia cùm iſta moraliter inter ſe non vniantur, ſingula ſunt parua. *v. Sanc. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuerſis diebus violat votum, quotidie, aut ſingulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemoſynam dandi, ſi ſit onus affixum diei: quia cùm quotidie cuiuſq; diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non cõtinuantur. Quod verum eſt, etſi proponat ſemper omittere: quia illud propoſitum non fertur in rẽ grauẽ. Imò contra *Sanch.* id quidã uerum putant, etſi quia 100. vota diuerſę ſpeciei, in materijs valde leuibus, uno die impléda haberet: quia materiæ illę, cùm

ſint independentes à ſe, non vniuntur. Si tamen ſimilia vota non ſint onus affixum diei, ſed tantùm dies præfigatur vt terminus, vltra quem executio nõ differatur, erit peccatum mortale, poſtquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile eſt, eum, qui ter vel quater 1000. aureos in cauſas pias vouiſſet, non peccaturum mortaliter, ſi tres non ſolueret: quia etſi talis pars, abſolutè in ſe ſpectata, ſit notabilis, comparatione tamen totius, morati iudicio non valde videtur æſtimanda. *v. Lay. l.1.t.3.c.5.*

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere ſuo veniale, aut actus indifferens, tranſeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet *Sanch.&c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione ſcandali. 5. Ratione periculi. De ſingulis dicam breuiter.

Reſp. I. Peccatum veniale tranſit in mortale, ratione finis iuncti; vt ſi quis leuiter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam: quia cùm finis mortalis ametur, mortale eſt. Non tamen neceſſarium eſt in confeſſione exprimere illud mendacium, ſed ſolum deſiderium fornicationis: quia ſecluſa malitia mortali finis, manet veniale.

Reſp. II. Tranſit item in mortale, ratione nimij affectus in rem aliquam; vt ſi v. g. vltimum finem in ea conſtituas. Ad quod non ſufficit valdè intensè & vehementer ferri in obiectum, ſed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æſtimet, ſaltem virtualiter, vt paratus ſit, eius cauſa tranſgredi præceptum obligans ſub mortali: vt ſi quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, luſum, perſonam, vt mali feſto omittere ſacrum, &c. quàm illis priuari. Notat autem *Bon.* hunc affectum, non tantùm habitualem, ſed actualem eſſe debere, vt peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantùm es paratus.

Reſp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus abſoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum abſolutum & formalem*, quando nimirum ideo formaliter & abſolutè præceptum violatur, quia ipſi, aut ſuperiori ſubijci renuis, quod eſt peccatum ſuperbiæ

con-

conſummatæ: vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum eſt, & eſt peccatum inobedientiæ formalis: quorum vtrumque grauiter pugnat cum charitate debita ſuperiori. *Ex quibus reſolues*.

I. Non eſt mortale, ſi velis quidem obedire, & ſubiici abſolutè, nolis tamen hìc, & nunc in re modica; aut ſi authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hìc, & nunc contemnas. Ratio; quia non eſt contemptus abſolutus, & ſimpliciter, ſed tantùm ſecundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua conſuetudine, aliâve cauſa, præceptum violetur, & non ex contemptu poteſtatis ſuperioris, non eſt mortale; quia non eſt contemptus formalis, ſed tantùm interpretatiuus.

III. Eſt mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu iuſtæ legis humanæ. Item, ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam conſulentis (quod præterea tacitam blaſphemiam continet, quaſi Deus inutilia præciperet, aut conſuleret) & deniq; facere aliquid ex contemptu Prælati vt ſic, & vt à Deo authoritatem habentis; non tamen vt talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc poſterius, non eſt contemnere abſolutè, & ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid, *v. Sanch. 1. mor. c. 5. Bon. de pecc. d. 2. q. 3. p. 5.*

Reſp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens mali ſpeciem, tranſit per accidens in mortale, ſi ruina per illud proximo cauſanda, ſit mortalis. Ratio; quia tali operi ſuperadditur aliquid, grauiter repugnans charitati, *v. dicta de ſcandalo*, & *Fill. t. 21 c. 6. q. 10. nu. 212.*

Reſp. V. Veniale, vel opus indifferens, tranſit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis ſine ſufficienti cautela, aut neceſſitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis ſalutem animæ contemnit, cùm tam probabili eius periculo temerè ſe exponat. Vnde in confeſſione explicanda eſt ſpecies peccati, cuius periculo ſe obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum cenſetur, quod frequenter homines ſimilis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPVT III.

De peccatis capitalibus in ſpecie.

DVBIVM I.

Quid ſit Superbia, & quale peccatum?

Reſp. I. Superbia eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis ex genere ſuo, ſi ſit conſummata, & perfecta, ideſt, ſi quis ita excellere appetat, vt Deo, ſuperioribus, eorumque legibus ſubijci nolit. Imperfecta tamen, qua quis ſubijci non renuens ijs, quibus debet, & in ſuo tantùm affectu ſeſe magnificat, eſt tantùm veniale, vt docet *Caie. &c. V. ſuperbia*, quia ſine Dei, & aliorum deſpectu, plus iuſto ſe efferre, non eſt grauis inordinatio: eſſet tamen grauis, ſi fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Reſp. II. Filiæ ſuperbiæ ſunt tres. 1. Eſt Præſumptio, quæ eſt appetitus aggrediendi aliquid ſupra vires. Eſt communiter veniale tantùm: fit tamen mortale, ſi damnum Deo, aut proximo afferat, v. g. ſi præſumas iuriſdictionem Eccleſiaſticam, poteſtatem ordinis ſacri. Item officium Medici, Aduocati, Confeſſarij, &c. ſine debita peritia. *Leſſ. l.3.c.2.d.3.* & *ſupra l.4.t.3.d.9.*

2. Eſt ambitio, quæ eſt inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris; vt ſi ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modó, & medio, v.g. per ſimoniam. Eſt per ſe peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Deniq; ſi moderatè honor appetatur ob honeſtum finem, erit actus magnanimitatis, vt docet *Laym.*

3. Eſt Vana gloria, ſcilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis eſt manifeſtatio inordinata propriȩ excellentiæ, ſiue veræ, ſiue fictæ. Dicitur, *vana*, quādo quæritur ex re mala, falſa, aut ficta; aut quȩ non eſt digna gloria, vel non tanta: vt ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut ſine debito fine. Eſt peccatum per ſe veniale, mortale ſæpè per accidens, vt dictum de ambitione. Imò vt contra *Angelum* rectè docet *Sylu. Nau.c.17.&c.* eſt tantùm veniale res etiam ſacras principaliter facere ob gloriam vanam, v.g. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D.Th.*1. 2. *q.*13. 1. Directè; idque vel per verba, eſtque iactantia: quæ eſt venialis per ſe, ſi

ſit de rebus bonis, v.g. ieiunio, oratione, &c. etſi per accidens ſæpè ratione damni,ſi ſit falſa, fiat mortalis; vti etiam 1. ſi quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech.28. *Deus ego ſum*. 2. ſi prorumpat in contumelias, v.g. Non ſum ſicut cæteri hominum, adulter, &c. vt & hic. 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. ſi de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo ſpeciem habet;(quę proinde in confeſſione debet exprimi, ſaltem quando cum iactantia de peccato fuit complacentia eiuſdem. Quod addo, quia ſi abſq; ea fuit, *Nauar. Palaus, & Diana to.2. tract.* 4. *R.* 116. docent, contra *Sanchez Lopez, Rodriq. &c.* non neceſſariò explicari. *v.Card. de Lugo d.16.nu.*267.) vel per facta, quæ ſi vera ſunt, & aliquid admirationis habent, dicitur. Inuentio nouitatum; hæc enim ſolet vulgus admirari, vt peregrinas veſtes, opiniones, &c. mortale,ſi notabiliter corrumpat iuuentutē, vel mores. Si verò facta falſa ſint,eſt Hypocriſis,v.g. ſi quis boni aliquid faciat,vt videatur bonus, etſi non ſit: quæ ex ſe venialis eſt, niſi ſit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis alterò non vult eſſe minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectū; & eſt Pertinacia,qua quis nimis tenaciter adhæret ſuæ ſententiæ: quæ eſt mortalis, ſi oppugnetur veritas magni momenti; vel ſi ſit coniuncta cum periculo tertij; v. g. ſi medicus cum periculo ægroti maneat in ſententia. 2. Per voluntatem; & eſt Diſcordia: qua peccatur mortaliter, quando eſt circa bonum Dei, vel proximi,in quo deberent eſſe concordes. 3. Per verba; & eſt Contentio, quæ eſt mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa ueritatem pertinentem ad fidem, vel ſalutem animę, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet;& eſt Inobedientia, *v.Baldel.*

Reſp.III. His tribus ſuperbiæ filiabus,reſpondet Puſillanimitas, qua quis nimium ſibi diffidens,detrectat honorē, gloriam, uel officium,quo dignus eſt: veniale eſt ex genere ſuo;fit mortale,ſi detrectes,ad quod teneris ſub mortali. *v. Leſs.l.3.c.2. Lay. l.3.ſ.5.* Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Audiens laudem alterius,vel ſuam,de re mortaliter mala, peccat mortaliter, ſi approbet,ſuſpiciat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Bald. d.29.l.3.*

II. Vituperans alium ob vindictam nō ſumptam,aliudve gra-

ne malum, vel peccatum omiſſum, v.g. fornicationem, peccat mortaliter; quia eſt ſpecies iactantiæ,& eſt cum approbatione peccati, & occaſio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus,& præuidens,quod ſuo exemplo moralem neceſſitatem imponat alijs, vt ſumptus faciant ſupra vires, & poſtea non poſſint alere quos debent, vel creditoribus non ſatisfacere, peccat grauiter. *Baldel. loc. cit.*

IV. Exornare ſe nimium ex animi leuitate, vel vanitate,per ſe tantùm eſt veniale. *Ibid.*

V. Simulare ſanctitatem cum voluntate non habendi, mortale eſſe dicit, *Bald.l.c.*

VI. Simulare improbitatem eſt peccatum, (quia eſt mendacium, & quidem ſcandaloſum, poteſtq; eſſe mortale.) Neq; id fecerunt ſancti, niſi faciendo id, quod ex ſe eſt indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt ſignum improbitatis, cum tamen nec ex natura ſua, nec eorum intentione eſſet tale.

DVBIVM II.
Quid Auaritia?

Reſp.I. Eſt inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc, & regula ſupra tradita, de peccato mortali, *reſolues ſequentes Caſus.*

I. Eſt ipſa ex genere ſuo venialis.

II. Cùm verò eò excreſcit,vt eius cauſa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & conſiſtit in defectu conſeruandi, & exceſſu erogandi, eſt ex genere ſuo venialis: leuior, quàm auaritia, quia minùs abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, ſi liberis, & vxori pauperiem crees; ſi impotentem te reddas ad ſoluenda debita; ſi profundas bona Eccleſiaſtica, pijs cauſis obnoxia. *v.Leſſ.l.2.c.47.d.8.*

Reſp. II. Filiæ Auaritiæ ſunt ſequentes.

I. Obduratio cordis,(contra miſericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita purè nimis exigendo, quando creditor non eſt ſoluendo, &c. Hæc aliquando peccari poteſt mortaliter, quando præceptum eleemoſynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non ſubuenitur, *Nau.c.27.Tol.l.8.c.26. v.dicta de charitate proxime.*

II. In-

II. Inquietudo cordis,hoc eſt,vehemens,& inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, uel conſeruandas diuitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, uel perdantur. Eſt mortalis, quando retrahit è ſpiritualibus, uel alijs, ad quę ex præcepto graui obligamur, (v.g. auditione Miſſæ) vel inducit ſuperfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis eſt, ſi ſit de re bona, ſed tempore uel loco indebito; v. g de familia, meſſe, uindemia, quando quis eſt in templo, uel uacandum eſt Deo *S.Th.2.2.q.55.a.6. Regin.l.23.c.2.q.3. Eſcob.*

III. Violentia: mortalis eſt, quando eſt iniuſta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, ſiue dolus in verbis: poteſt eſſe mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, ſiue dolus in facto. Eſt mortalis ex genere ſuo, contingitq; multipliciter in contractibus, tam ratione materię (v. g. ſi ea vitium habet, vel non ſit qualis exiſtimatur) quàm ratione pretij. *Nau.c.23. Tol.l.8.c.47. Eſcob.*

VI. Proditio,quæ eſt deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis eſt ex genere ſuo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa perſonas; quomodo Iudas Chriſtum, Dalida Sampſonem, prodidit 2. Circa res,vel immobiles (vt ſi miles manifeſtet hoſti modum capiendi arcem) vel mobiles,vt ſi pecuniam, veſtem, &c. cuiuſpiam abſconditam, prædoni oſtendas. 3. Circa ſecretum: vel ſibi commiſſum reuelando, (quod eſt contra fidelitatem & iuſtitiam,ſi quidem promiſſum fuit; quia eſt pactũ onerosum,vt docet *C. de Lugo d.* 14. *n.* 139. & quidẽ mortale, ſi præuidere poſſis inde ſecuturum notabile aliorum damnũ, vel diſcordiam; aliàs veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod poſtremũ, ſi fiat ideo, vt ſciat ſecreta alterius, eſt Curioſitas; & ſi ſit in re graui, per ſe eſt mortale: quod quia communiter ante apertionem neſcitur, communiter eſſe mortale, docet *Tol.l.8.cap.*45. *Bald.l.*3. *d.*11. *Nau.c.pen.d.6. de pæn. Mol.Lay.l.*3. *t.*3 *p.*1. *c.*4.(qui addit,eum qui doloſè alienas literas aperit, & legit, cum alterius iniuria vel damno, crimen falſi committere.)Dixi *per ſe eſſe mortale*; quia per accidens poteſt eſſe veniale, vel nullum, ſi legitima authoritate,iuſta ex cauſa fiat. *Vnde reſoluuntur Caſus ſeq.*

I. Literas alienas aperire,& legere,ſæpè non eſt peccatum, ſi

probabiliter ſcias, ſcriptas eſſe in tuum iniuſtum damnum, uel in iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere; quia potes tibi conſulere. Sic Princeps poteſt aperire literas, non tantùm hoſtium, ſed etiam aliorum, quę tempore belli, ex locis finitimis hoſtium veniunt. Item miniſtri publici, quoties bono publico neceſſarium eſſe iudicant. *Nau. cap.* 18. *Regin. l.* 24. *nu.* 60. *Eſcob. C. de Lugo d.* 14. *n.* 148.

II. Cõmuniter etiam peccatum non eſt, ſi conſenſus expreſſus habeatur eius, à quo, vel ad quem mittuntur, (neq; lex ſpecialis vetet, *C. de Lugo l. c.*) vel tacitus ſaltem; vt ſi facias ſub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Eſcob. ex Nau. Regin. &c. l. c.*

III. Superior Religioſus, literas ſuorum ſubditorum, (dummodò non mittantur ad ſuperiorem maiorem, vel talem, quem ſtatuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; ſiue ex Religionis ſtatuto, aut conſuetudine; ſiue ex ſuſpicione probabili, quòd mali aliquid contineant. *v. Eſcob.. Peyrin. de relig. to.* 1. *q.* 2. *cap.* 1. *Dia. p.* 3. *t.* 6. *R.* 55.

IV. Nec eſt peccatum, ſi neceſſe ſit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem neceſſe eſt. *C. de Lugo l. c.*

V. Qui aperit & legit exiſtimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. *C. de Lugo l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex ſola curioſitate, peccatum veniale eſt: nullum autem, (per ſe) ſi, vt ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vſum ſuum conuertere licet. *Baldel. ex S. Anton. & Roſel. Sylu. V. emptio. q.* 17. *Lay. l.* 3. *ſ.* 5. *t.* 3. *p.* 1. *cap.* 4. *n.* 4. *Dian. to.* 2. *t.* 6. *miſc. R.* 55. Rectè tamen notat *Lay. l. c.* talem ex charitate teneri, non manifeſtare ſecretum ijs contentum, ſi damnum inde cuiuſpiam prouenire poſſit, imò (addit) reuelans eiuſmodi ſecretum (cuius notitiam etiam iuſtè acquiſiuit) contra iuſtitiam peccabit, ſi intelligat, audientes ea notitia vſuros, ad damnum iniuſtè inferendum. *v. Lay. loc. cit.*

Dixi, I *à domino proiectas:* quia ſi vel ab alio proiectæ (domino inſcio) vel ab ipſomet caſu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi

Dixi II. *In locum publicum*: quia ſi in ignem, vel fornacem v.g. proiectæ ſint, vt comburantur, peccas, ſi extrahas, & legas. *v. C. de Lugo d.15.n.150.*

Dixi III. *Per ſe*: quia fieri poteſt, vt ea contineantur, quorum lectio ſit pernicioſa.

VII. Qui furtiuè ſcripta alterius ſecreta, ipſo inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curioſitatis; etſi faciat animo diſcendi, & ſine ſuſpicione damni 2. iniuſtitiæ: quia quiſque habet ius ſecreti in ſuis ſcriptis, quæ alijs non vult eſſe communia. *Nau. c.15. Mol. to.5. d.36. n.2. Regin. l.24. c.6. n.119.* poteſtq; aliquando eſſe mortale, ſi nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valde cupiat eſſe ſecreta, grauiſſimeq; ſit laturus. *Baldel. d.11. v. etiam C. de Lugo l.c.*

VIII. Quicunque ſecretum violat abſq; iuſta cauſa, cum alterius damno; vel qui literas alterius iniuſtè aperit, ex quo damnum alteri ſequitur, tenetur ad reſtitutionem. *Bon. d.2. de reſt. q.1. p.1. Trul. l.7. c.10. d.32.*

DVBIVM III.

Quid Luxuria?

Reſp. Eſt appetitus inordinatus venereorum, quorum vſus cùm ex natura ſua inſtitutus ſit ad conſeruationem generis humani, quod eſt magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum & homines. Eſt mortalis ex genere ſuo *v. ſupra l.3. t.4. ca.2. & l.5. c.1. d.2.*

Reſp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerunque ſequuntur, ſunt octo: quatuor ex parte intellectus; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis, cùm quis adeò eſt addictus turpitudini, vt de cœleſtibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadẽ cauſa, ſine conſilio operatur.

3. Inconſideratio; quando in modo delinquit, inconſideratè agens, quæ ſtatum vel perſonam dedecent.

4. Inconſtantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum, à pijs propoſitis mox deficit.

5. Amor ſui; talis enim homo ob voluptates, ſe ipſum finem ſuarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei: laſciuus enim ſolet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipſo Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affe-

7. Affectus præſentis ſæculi: amor enim voluptatum carnaliũ, ita animum afficit, vt ſubinde etiam beatitudini ęternæ paratus eſſet renunciare, ſi præſentibus frui ſemper permitteretur.

8. Horror futuri ſæculi; quando voluptatibus immerſus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis medijs propagare ſtudet, &c.

Priores quatuor ſunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Poſteriores quatuor, ſi plenus ſit voluntatis conſenſus, per ſe ſunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuũ imperfectione, ſæpè veniales. *v. Eſcob. & Baldel. ll. cc.*

D V B I V M IV.

Quid Inuidia?

Reſp. Eſt triſtitia de alterius bono, prout illud eſt diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè ſit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia deſtructum optat, vel non deſtructum dolet. *Vnde reſolues.*

I. Eſt ex genere ſuo mortalis: & grauiſſima quidem, atque in Spiritum S. ſi ſit de ipſa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ ſimiliter ex genere ſuo mortales ſunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo ſuprà. 2. Detractio, de qua *in prac.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Suſurratio, quæ eſt oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipſius cum alijs; quam proinde ſuſurro reſtituere tenetur, & iterum reconciliare, non ſecus ac detractor famam. *v. in prac.* 8.

III. Si triſtitia ſit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum, v.g. inimicus tuus eſt euectus ad officium, ut tibi faciliùs poſſit nocere, non eſt inuidia, ſed timor, qui per ſe nõ eſt peccatum, niſi ſit inordinatus. *Lay. l. 3. t. 3. c.* 10.

IV. Si triſtitia ſit ex eo, quòd nobis deſit bonũ, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non diſcupiamus, non eſt inuidia, ſed æmulatio, ſeu zelus; qui ſi eſt circa bonum honeſtum, eſt laudabilis; ſi autem circa temporalia, interdum eſt veniale; vt ſi bonum dolenti ſit improportionatum, quale eſſet, ſi ruſticus doleret ſe non eſſe Regem. *Lay. l. 3. t. 3. c. 10. nu.* 2.

V. Si triſtitia eſt ex bono alterius, in quantum ille eſt indignus, non eſt inuidia, ſed indignatio; quæ non eſt peccatũ: erit tamen, & quidem mortale, ſi vel Dei prouidentiam arguat,

(eſtque

(eſtque blaſphemia) vel ſi ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet. Laym.l.c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia creſcat, ita vt te fiat ſuperior, & ipſum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum, eſt propriè dicta inuidia; inuidus enim dicitur, quod ſit videns, quia bona alterius ſine triſtitia videre non poteſt, *Baldel. d. 29. l. 3.* & ſic peccare ſolent, 1. Ambitioſi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, vt in illa re ſint ſoli, ac ſingulares, dolent, & triſtantur, ſi alij accedant. 2. Puſillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quouis bono alterius putant minui ſuum; ſic mulieres v.g. facilè apprehendunt, ac dolēt, ſe ſuperari bono alterius, v.g. formoſitate. 3. Senes reſpectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè conſequuntur. *Bald. l.c.*

VII. Qui in aduerſis ſuis, vel ob aliorum proſperitatem, optat ſe non fuiſſe natum, vel ſe brutum animal factum fuiſſe, vel diem eſſe maledictum, quo natus eſt, vel alterum primò vidit, aut coniugem accepit; ſi tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei (ſiue ſit natiuitatis, ſiue coniugij) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur eſſe tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) ſi autem deliberatè intendat optare malum homini, ſiue ſibi, ſiue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale eſt. *Eſcob. & Marchant. man. cap. 3.*

D V B I V M V.
De Gula.
A R T I C V L V S I.
Quid ſit Gula?

Reſp. Ea eſt inordinatus appetitus cibi, & potus: opponiturque abſtinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquiſita. 3. Si plus iuſto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquiſitè præparata. *Laym. l. 3. ſ. 4. nu. 5.* Vnde reſolues.

I. Gula ex genere ſuo eſt peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præciſè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile eſt, quod docet *Nauar, Tol. &c.* & non repugnat *Laym.* ſecluſo ſcandalo, & alijs, veniale tantū eſſe, vſq; ad vomitū ſe cibo, & potu implere; idque etiam, ſi quis vomat,

vt ite-

vt iteratò poſſit bibere:quod tamen *V.Comedere,Sà aliiq;multi* putant mortale *v. Baldel. Eſcob.t.2.F.2.c.5.*

III. Vix dubium eſt, licere eſu aut potu, aliterve creare vomitum, ſi is ſalubris eſſe iudicetur.

IV. Mortalis interim cenſetur crapula ex accidente,& nimia inordinatione, in his caſibus. 1. Si quis gulæ cauſa violet ieiunia Eccleſiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas ſub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudini noceat, id auertens; ſecus, ſi leuiter tantùm; vt v. g. ſi febricitans hauſtu aquæ morbum augeat.4. Si continuę fiant comeſſationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula veſcatur carnibus, aut ſanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia eſt contra inſtinctum naturæ abhorrentis. Excuſandum autem erit, ſi fiat cauſa medicinæ,aliàve iuſta cauſa, v.g. extremæ famis in obſidione,in qua tamen ſic vitam conſeruare non teneberis. *Sanch.*1. *mor.c.*18. *Leſſ.Laym.l.*3.*ſ.*4. *Sà, Bon.Baldell.l.* 3.*c.*29. Sic etiam excuſant quidam lictores illos,qui vt officium ſuũ melius adminiſtrent,hauſtu ſanguinis humani ſe animare dicuntur; præſertim cùm ſanguis, ſecundum multos, animatus non fuerit. *v. Auth.citt.*

V. Ex genere quoq; ſuo venialia ſunt,quę filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis,ſeu ſtupiditas nata ex crapula,v.g. vt non poſſit orare,&c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem illi ſunt neceſſaria, vel ad ea, quæ ex officio, aut alias ſub graui peccato tenetur. *Baldel. d.*29.*l.*3.*nu.*15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum ſequitur; ſed quæ mouet ad cantiones obſcœnas, actus turpes,ſaltus,vel choreas inhoneſtas, &c. fitque mortalis, quando eſt inductiua alterius ad conſenſum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4.Scurrilitas,quę ab inepta lętitia,& multiloquio differt,quod illa fit in appetitu, iſtud, in verbis,hæc in verbis, & geſtibus,dicitq; ſemper aliquam inhoneſtatẽ, licèt (per ſe,& ſecluſo ſcandalo)

dalo(venialem: v.g. ſcurrilia dicere,vel canere,ventũ emittere, &c. ex leuitate ad riſum excitandũ: mortale tamen eſſet, ſi fieret cauſa delectationis venereæ, *Baldell. l.c. Eſcob. t.2. F.2.c.4.*

Ex parte corporis,Immunditia, Vomitus,& Seminis effuſio. Quæ vltima, ſi voluntaria ſit,mortale eſt. *v. Laym.l.3.ſ.4. Leſſ. l.3.c.3. Baldel.l.3.c.29.*

ARTICVLVS II.
Quid ſit Ebrietas?

Reſp. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo conſiſtit, quòd quis ſine iuſta, & graui cauſa,tantùm ob voluptatem,aut ingluuiem, ſciens volens, priuet ſe vſu rationis; non ſimpliciter, id quod fit in ſomno, modo naturali inſtituto ab authore naturæ, ad vitium, & imaginis Dei conſeruationem; ſed violenter,& modo innaturali,rationem perturbando,& Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti,ac ſimul inſuper priuando ſe proxima poteſtate vtendi ratione, ad omnem ſubitam neceſſitatem. Ita docent commun. Doct. *Vnde reſolues.*

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè ſopitur, eſt ex genere ſuo mortale; quia cenſetur Deo iniurium, eius imaginem ſic deturpare. Eſt communis Doct.

II. Non eſt peccatum, inebriare ſe ex præſcripto medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit. *Sylu. Caiet. Laym.*

III. Nec item eſt peccatum, ſi quis cogatur intento enſe. *v. Leſſ.l.4.c.3. d.4.n.37. Azor. Regin. Baldel.*

IV. Mortale eſt,alium inebriare velle,vel prouocare ad æquales hauſtus,cum intentione inebriandi,aut aduertentia ſecuturæ ebrietatis, in ſe, aliòve. *Leſſ. l.c.*

V. Si iuſta cauſa eſt,vt v.g. ſi grande malum non poſſit aliter impediri,niſi author inebrietur, licèt eum inducere ad ebrietatem,quæ ſaltem ipſi non ſit voluntaria, vt ſcilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.g. vinum fortiſſimum,aut medicatum propinãdo,cuius vi ignorata decipiatur. Vnde ſic poſſes inebriare eos, qui alioqui eſſent prodituri vrbem,vel te abducturi. *Leſſ. loc.cit. & Sanch. lib.2. de mat.d.11.* An verò hoc caſu liceat inducere ad ebrietatem ipſi voluntariam, dubium eſt. *Leſſ. libr.4. cap.3. dub.4. numer.* 32. affirmat, quia, inquit, licet ſuadere, & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. *Layman. lib.3.ſ.4. numer.6.* rectiùs negat; quia

quia nullo caſu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & ſic vino captus eſt, aut in auram exiens, vento turbatus eſt, nec hoc præuidit, vacat culpa. Vnde multi excuſantur, qui prudenter ſæpè iudicant, adhuc ſe hauſtulum facere poſſe ſine noxa: deſinent tamen prudenter id iudicare, ſi contrariam de ſe experientiam habeant.

VII. Si quis poſt potum diſcernere adhuc poſſit inter bonum & malum, licèt nonnihil phantaſia turbata ſit, aut ſequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena eſt ebrietas; ideoque tantùm peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, ſi deliberatè ſit commiſſum, *v. Laym. loc. cit.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his ſignis, quæ dat *Leſſ. dub. 2. nu. 30. Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus. 2. Si commiſit ea, quę nunquam alias ſana mente ſolet, v. g. ſi præter morem turpia ſit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commiſſa, ſi præuiſa non ſunt, aut ſi adhibita cautio, culpa vacant.

DVBIVM VI.
Quid ſit Ira?

Reſp. Eſt inordinatus appetitus vindictæ. Quę inordinatio, ſecundùm *D. Th.* dupliciter fieri poteſt: 1. Ex parte modi iraſcendi, vt v. g. ſi nimium interius exardeſcas; vel exterius per ſigna nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt ſi vindictã appetas planè iniuſtam ob cauſam, vel ſi iuſto maiorem, v. g. optando inimico mortem, quam non eſt meritus; vel exequendã propria authoritate; vel denique licèt vindicta iuſta ſit, non tamen eam appetas vt iuſtam, ſed vt ſatiatiuã animi tui maleuoli. *Vnde reſolues.*

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non eſt peccatum iræ: vt cùm ſuperiores iraſcuntur culpis ſubditorum, eoſque puniunt, ſeu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo antè dicto, eſt ex genere ſuo veniale; poteſt tamen fieri mortale ex accidente, vt ſi addatur blaſphemia, maledictio, ſcandalum.

III. Ira inordinata ſecundo modo, eſt ex genere ſuo mortale: quia eſt directè contra charitatem. *Bald. l. 3. d. 21.*

IV. De filiabus iræ,quæ partim ſunt ex corde,vt Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore,vt Clamor, Blaſphemia,Contumelia, Maledictio; partim in opere,vt rixæ, pugnę, ſeditiones, vulnera,diuerſimodè loquendum eſt, ſecundùm regulam ſuprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ eſt inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet ſe indignè à tali tractari,communiter eſt veniale: imò ſi ex iuſto rationis iudicio procedat, nullum eſt. Poſſet tamen eſſe mortale, ſi creſceret vſque ad deliberatum odium, & contemptum perſonæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis moroſè excogitat diuerſas vias vindictæ, iiſque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum ſit, iudicandum eſt ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. *v.Tol.lib.* 8.*cap.*58. 3. Clamor, cùm iratus extollit vocem,multa inordinatè, & confuſè effundens, eſt veniale communiter, niſi aliud addatur. 4. Blaſphemia eſt mortale, de qua ſuprà. *l.*3. *t.*2. *ca.*1. 5. Contumelia,qua quis proximo malum aliquod obijcit,cum intentione illum inhonorandi, eſt ex genere ſuo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliàve ratione, poteſt ſuperior verbum aliquod aliàs contumelioſum obijcere: quomodo Chriſtus vocauit Apoſtolos ſtultos;& Apoſtolus Galatas inſenſatos.In quo tamen peccari poteſt, ſi modus debitæ correctionis excedatur, vel ſubditus grauius dehonoretur, quàm per delictum meruit.*v.Baldel.* *d.*34. *num.*16. Item, vt docet *Caietan.* poteſt contumelia eſſe venialis tantùm, ſi ſit parua tantùm; vel ſi ſit tantùm materialis, ſine intentione dehonorandi; modò non ſequatur læſio notabilis honoris proximi. Et ſic excuſantur, ſaltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant aſinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ ſortis homines, conuicijs ſe onerantes: quia cùm fides ijs non habeatur, non læditur grauiter honor.*v.Bon.* *t.*3.*q.*2.*p.*5. Denique ſi ioci cauſa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas eſt, ſecundùm *D.Thom.*2.2.*q.*72.*art.*2. dummodò alter non contriſtetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt ſi maginé, vel literas alterius conculces, comburas; tum directè,vt ſi virum honeſtum fuſte cædas,ad ianuam eius cornua, &c.apponas, vel repræſentes aliquid,quod honorem alterius lædat. Huc ſpectat

ſub-

ſubſannatio, illuſio,& deriſio,quando fit ſignis, vt naſo rugato, labijs extenſis, &c. intendendo proximi confuſioné:quæ ſi ſit grauis vel ſaltem proximus ea grauiter contriſtetur,mortalia ſunt *Bon. Mol. Baldel. l.3 d.3.&c.* ex *S. Thom.* Circa quæ: Nota, Quòd qui per contumeliam læſit alterius honorem, teneatur hunc reſtituere, etiamſi fama non ſit læſa. Hoc autem fieri poteſt, vel per honorificam, & amicam ſalutationem, vel inuitationem ad menſam, vel petitionem veniæ,(etiam ſubinde flexis genibus, & coram teſtibus) Prout læſio fuit grauis. *v. C.de Lugo d.15.n.53* Adde,quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confeſſione explicare,nō ſit neceſſarium,vt contra *Fill. &c.* docet *Azor Sà, Mol.Card.de Lugo d.16.de pœn.num.269.*

VI. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, ſub ratione mali, eſt ex genere ſuo mortale.

VII. Rixæ, ſi modum non excedant, vti & leuiculæ pugnæ, ueniale ſunt: ſecùs, ſi progrediantur ad ſeditiones,vulnera,cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim poteſt ſe defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

D V B I V M VII.
Quid ſit Acedia?

Reſp. Acedia,ſiue animi tædium, poteſt ex *D. Th. 2. 2. q.35. art.2.* dupliciter vſurpari. 1. Generaliter, pro omni animę remiſſione in exercitio virtutum, eò quòd aliquis ſit adiunctus. Particulariter, pro triſtitia, & tædio de diuina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laborioſa ſeruari debeat, & ſic amcitiam illam non curet. *Vnde reſoluuntur.*

I. Acedia accepta primo modo, tum demum eſt peccatum mortale, cùm ideo committitur opus vetitum ſub mortali.

II. Acedia accepta ſecundo modo,ex ſe eſt mortale; quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facilè iudicari poteſt,quę ſunt ſequentes.

I. Malitia, qua quis odio habet bona ſpiritualia,& vellet ea non eſſe; aut qua ipſum pœnitet bene feciſſe,vel impleuiſſe,id, quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v.g. deſiderando non fuiſſe natum,aut agnouiſſe Chriſtum, &c.Eſt autem ex genere ſuo mortale.

II.Puſil-

II. Puſillanimitas, & deſperatio de ſalute, quæ mortale quoque eſt.

III. Rancor, quo ij ſunt faſtidio, qui ad ſpiritualia inducunt.

IV. Torpor, cùm bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio ſpiritualium euagatur circa illicita; ſiue per cogitationem, & dicitur curioſitas; ſiue per locutionem, & dicitur verboſitas; ſiue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter ſunt venialia. *v.D.Tho.q.*35. *Lay.l.*2.*t.*3.*c.*9.*Tol.l.*8.

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis eſt, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans ſub mortali; v. g. in recitandis canonicis, celebranda, vel audienda Miſſa. *Regin.Pala.de char.t.*6.*d.*1.*p.*3. *Trul.lib.*1.*c.*6.*d.*1. contra *Tamb. de exped.ſacrif.l.*2.*c.*3. vbi docet, diſtractum eſſe voluntariè, & per notabile tempus inter ſantificandum extra Canonem, eſſe tantùm veniale, licèt concedat, ſub Canone, præſertim circa conſecrationem eſſe mortale, propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*, nam in oratione vel non præcepta, vel ſub obligatione tantùm veniali, eſt peccatum veniale tantùm. *S.Th.Nau.Suar.Leſſ.l.*2.*c.*37.*d.*11. imò nullum, ſi non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio ſe occupare: quia non formaliter, ſed materialiter tantùm orat; v.g. cùm quis manibus laborans, pſalmos, aliáſve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, ſed canendi cogitationes vanas, vel recitandi ſe. *Sanch. conſ.p.*2.*l.*7.*c.*2.*d.*31. *Trul.l.*1.*c.*7.*d.*10. v. ſuprà *l.*4.*c.*2.*d.*2.

LIBER SEXTVS

DE SACRAMENTIS.

HABEBIT hic liber Tractatus ſex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptiſmo, & Confirmatione. 3. de Euchariſtia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema Vnctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

CAPVT PRIMVM.

De natura Sacramenti nouæ legis.

DVBIVM I.

Quid ſit Sacramentum?

RESp. Eſt res ſenſibilis quæ ex ſtabili inſtitutione Chriſti, vim habet ſanctitatis, ſiue gratiæ iuſtificantis efficiendę, & per conſequens ſignificandæ. *Vnde reſolues.*

I. Ad eſſentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt ſit ſignum ſtabile. 2. Vt ſignificet verã ſanctitatẽ. 3. Vt eandẽ efficiat ex opere operato, id eſt, vſu ſuo, & applicatione, per propriam efficaciã, & non ex opere operantis, ſiue per actũ, aut diſpoſitionem miniſtrantis, vel ſuſcipientis: quæ etſi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt cauſa, ſed vt conditio ſine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ, quã ueteris legis: quia hæc non ſunt inſtituta ad gratiã ex opere operato conferendam, (etſi nihilominus ſacrificium nouæ legis ſic etiam impetret ei, pro quo offertur, nõ vt Sacramẽtum, vſu ſuo & applicatione, ſed per modum impetrationis) ſed ad cultum Deo præſtandum. *Con. d. 60. a.* 22. 2. Figura & ſacramenta veteris legis, v. g. circumciſionem, tranſitum maris rubri, agnum paſchalem, uarias item purificationes, & cõſecrationes ſacerdotum: tum quia à Chriſto non ſunt inſtituta; tum quia ueram ſanctitatem non efficiebant. Ac licet Circumciſio aliquando ſuſtulerit peccatum originale per ueram gratiam, id fecit uel ex opere operantis in adultis, uel non ex opere operato, ſimpliciter & rigoroſè; tum quia non continuit gratiam, ut cauſa phyſica, uel ut cauſa moralis; quia nondum erat exhibita paſſio Chriſti, & meritum, ex quo gratia pendebat; ſed tantùm ex ſpeciali priuilegio: tum quia nõ contulit gratiam formaliter qua Circumciſio, & ex ſua inſtitutione, ſed quatenus erat profeſſio fidei: neque ui applicationis & vſus ſui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum

contuliſſet, quod eſt falſum. *vid. Fill.t.1.cap.1. & 5.q.8. & c.8.*
3. Ea quæ dicuntur ſacramentalia, v. g. benedictio Abbatis, conſecratio uirginis: quia præcisè ex uſu ſuo, & opere operato, gratiam non conferunt: uti nec actus uirtutum; præterquam quòd hi ſenſibiles non ſint. 4. Lotionem pedum Apoſtolicorum, inſufflationem Chriſti in Apoſtolos, per quam Spiritum ſanctum illis dedit. Item uerba Chriſti ad Magdalenam, & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt ſigna inſtituta ſtabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem cauſam: eſtò enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen eſt ſpecialiter ad hoc inſtitutum, *vid. Scholaſt.*

D V B I V M II.

Quid circa materiam, & formam Sacramentorum ſeruandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter ſumi. 1. Per modũ compoſiti phyſici, in quos res ſenſibilis & actio, (v.g. in Baptiſmo aqua & ablutio; in Vnctione oleũ, & vnctio,) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, (vt in Matrimonio, ſignum conſenſus) dicuntur forma. 2. Per modum compoſiti artificialis, & tũc dicta materia, & forma, id eſt, res, & verba, ſimul habẽt ſe inſtar materiæ; ſignificatio verò eorũ, inſtar formę. Hic quęritur de materia, & forma, priore ſẽſu.

Reſp. I. Vt Sacramentum ſit validum, debet inter materiam & formam, v. g. inter affuſionem aquæ, & pronunciationem verborum, tanta eſſe coniũctio, vt ſecundùm moralem hominum æſtimationem, ſpectata natura cuiuſcunque Sacramenti, vna alteram afficiat; hoc eſt, ut uerba cenſeantur cadere in talem rem, & cum ea unum totale ſignum conſtituere, *v. Bon. d. 1. q. 2. p. 1. Suar. Con. &c.* Vnde reſolues.

I. In Baptiſmo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, ut dum miniſter uerba pronunciat, moraliter cenſeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia, abſolutio ſatis diu poteſt differri; ſicut in iudicijs, ſententia poſt examen cauſæ.

III. In Matrimonio, unius conſenſus poteſt alterius conſenſũ ſatis diu ſequi, quamdiu hic moraliter permanere cenſetur;

ſicut in alijs contractibus. *vid.Con.hic a. 6.*

Reſp.II. Vt valeat Sacramentum, non debet fieri ſubſtantialis, ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ: accidentalis verò mutatio, etſi ſæpè illicita ſit, non tamen inualidum facit Sacramentum: Porrò ſubſtantialis mutatio materiæ dicitur, quando ſecundùm communem vſum, & æſtimationem hominum, differt nomine, & re, ab ea quam Chriſtus præſcripſit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vſum, & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus: accidentalis, quando manet. *Lay.l.5.t.1.c.4. ex communi*. Vnde reſolues.

I. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur, ſiue hæc differat ſpecie ſubſtantiali à pane, ſiue non: quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo; quia non habent communem vſum, & nomen aquæ elementaris; eſto phyſicè ſpecie non diſcrepent. *v. infrà de Baptiſmo*.

II. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. Item ſi panis Euchariſticus ſit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum eſt nullum: 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes ſenſum: quod facilè fit in initialibus, v.g. In nomine matris, milij, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita vt moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diuiſim pronunucietur, v.g. vnus dicat, Ego te baptizo; alter, In nomine Patris, &c. qui erunt duæ formæ imperfectæ, & ſenſus falſus. *Fill.l.1.cap.4.q 5. v. Bon.q.2.p.1.*

IV. Forma valet, etſi non liceat. 1. Si omittas voces non eſſentiales, v.g. *Ego*, & *Amen*, in Baptiſmo: *Enim*, in forma Euchariſtiæ, *Bon. d.4. q.3. p.1. n.9. & 10.* ex *Suar. &c.* 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3. Si ſubſtituas ſynonyma, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantùm tranſponas, vt, Hoc meum eſt corpus; Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiã, & balbutiem, v. g. hoc eſt corpus meus, vel, hic eſt enim calis meus. 6. Si interruptio fiat parua, v. g. Ego te baptizo, & interponat, iſta aqua eſt nimis frigida, vel Cuſtos verte folium, In nomine Patris, &c. *Fill. l.c. v. Bon. loc.c.*

CA-

CAPVT I.

De miniſtro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Miniſter det validè Sacramentum?

Reſp. Ad valorem Sacramenti in Miniſtro, non fides vel probitas, ſed præter poteſtatem (& iuriſdictionem in quibuſdam) requiritur intentio, ſeu voluntas, ſaltem virtualis, & abſoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantùm externum illum actum, ſed Sacramentum, vel ſaltem id quod facit Eccleſia, vel quod Chriſtus inſtituit. Eſt communis ex *Trid. ſeſs. 7. can.* 11. Ratio prioris partis eſt, quia ſacramenta operantur, non ex diſpoſitione Miniſtri, ſed virtute diuina, ſecundùm inſtitutionem & meritum Chriſti. Ratio poſterioris, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad eſſe Sacramentale, tollatq; indifferentiam verborum & actionum: talis autem non eſt intentio ſolius actionis externæ, quæ ad alios fines, v.g. ad ludum poteſt referri.

Dixi I. *ſaltem virtualis*: tum quia nõ ſufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam poteſt eſſe in ebrio, & dormiente) cùm actus ab ea procedens non ſit humanus & deliberatus, ſeu liber in ſe: tum quia actualis, qua ſcilicet actu intendis, & vis hoc facere, etſi melior ſit & conſulta, non tamen requiritur: cùm enim ea non ſit in noſtra poteſtate, & homo facilè diſtrahatur, nimis durum & plenum ſcrupulis fuiſſet, ſi hanc Chriſtus requiſiuiſſet. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vi illius incepta, & cõtinuata: ut ſi ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Eccleſiam, ſacras veſtes induas, altare vel baptiſterium accedas, etſi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc ſufficit, ut actio illa ſit humana, & moralis. *Lay. l. 5. t. 1. c. 5.* Vnde reſolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante ſe panem, recitet factum, & verba Chriſti, non ideo conſecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel ſomnians, non conficit ſacramentum, etiamſi ante ebrietatem, vel ſomnum id intenderit: quia non agit humano modo. *Lay. l. c.*

III. S. Athanaſius in luſu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Epiſcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etſi non credat hoc eſſe Sacramentum, rideat, & contemnat; imò etſi nolit facere, quod facit Eccleſia Romana, ſed quod ſua, falsò putans, non Romanam, ſed ſuam eſſe veram; etſi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult quod Chriſtus inſtituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bon. q. 3. p. 2. nu. 9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere ſub conditione conſecrationem, qui in ipſa fuit diſtractus; vel qui minores hoſtias ad altare detulit, de quibus maiorem conſecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Abſoluta*: quia conditionata ſuſpendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non poteſt. *Vnde reſolues.*

I. Validum eſt Sacramentum, collatum ſub conditione præterita, aut præſenti neceſſaria, vel contingente, ſi conditio verè ſit impleta: v.g. abſoluo te, ſi vis dimittere concubinam, ſi capax es: baptizo te, ſi non es baptizatus. *Bon. l. c. n.* 18.

II. Nullũ eſt Sacramentũ, datum ſub conditione futura, ſiue ſit hæc contingens, ut abſoluo te, ſi reſtitues, ſi dimiſeris concubinam, &c. ſiue neceſſaria, adiecta animo ſuſpendendi Sacramentum, vt abſoluo, ſi cras ſol orietur. *Bon. ib. Suar. Con. &c.*

III. Dubium eſt Sacramentum, collatum ſub conditione occulta, humano modo incognoſcibili: v.g. baptizo, ſi es prædeſtinatus, ſi Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui adminiſtrat Sacramentum (excepto Matrimonio) ſub conditione, non ſolùm futura, (quod ſemper eſt mortale) ſed etiam præſenti, aut præterita; ſiue in ſe ſit prorſus occulta, quod etiam eſt mortale; ſiue humano modo cognoſcibili, quod tamen nullum eſt, ſi fiat ex iuſta cauſa rationabili: ratò veniale, ſæpius mortale, ſi abſque vlla cauſa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, ſed non ſine nugatione in re graui *vid. Bon. l. c. Suar. Con. &c. Scholaſt.*

DVBIVM II.
Quid requiratur in Miniſtro, vt licitè miniſtret?

Reſp. I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, ſiue vt ſit in gratia: tum quia Chriſto, cuius eſt Miniſter,

ſter,debet ſe conformare: tum quia ſancta ſanctè ſunt tractanda: tum quia ad hoc quidam ſingulariter ordinantur,& gratia peculiari,ac proinde hoc curare præ alijs ſunt obligati. Ita *Lay. loc. cit. & commun.* Vnde reſolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens ſufficientem iuriſdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui cenſura eſt prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti adminiſtrare Sacraméta, cũ attritione cognita: quia adhuc eſt extra ſtatum gratiæ. *Bon.q.3.p.2.§.1.*

III. Non tamen neceſſariò præmittit confeſſionem,(niſi velit celebrare) etſi ſit conſultius: quia de hoc nullum eſt præceptum; & ad delendum mortale ſufficit contritio. *Vaſq. d.136. c.1.C.de Lugo d.8.ſ.9.*

IV. Miniſter Sacramenti ad id ordinatus, ſi conficiat,& miniſtret ſolemniter in mortali, v.g. ſi baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum eſſe volunt *Sayr.Ledeſ. & Bon.Gran.cont.3.t.5.d.5* de Diacono, ex ſpeciali commiſſione baptizante) niſi fortè periculum ſit in mora, nec poſſit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim caſu baptizare, vel etiam abſoluere moribundum, in ſtatu peccati, non eſſe irreuerentiam, docet *C.de Lugo d.8.ſ.9.nu.151.*

Dixi I. *ad id ordinatus:* etſi enim Laicus in neceſſitate baptizet, cum conſcientia peccati mortalis, non peccare moraliter, docet *Con.l.c.Fill.t.1.c.5.q.10.* ex *Suar.&c.*

Dixi II. *ſolemniter*: nam ſi ſine ſolemnitate baptizet,excuſat à mortali. *Suar. Con.Fill.l.c.*

V. Alij qui conficiunt & miniſtrant,non peccant mortaliter, v.g. cùm Laici in neceſſitate baptizant,vel miniſtrant ſibi inuicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu.Vaſq.* & alios, docet *Suar.* cum alijs: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali ſuſcipiunt.Ita etiam *Fill.Fern.Sanch. Con.q.64.art.6.dub.1.*

VI. Qui miniſtrat,etſi non conficiat Euchariſtiam,in mortali, peccat mortaliter,vt habet communis,*Suar,Fill.Lay.Bonac.*& aliorum, contra *Vaſq.* cuius ſententiam *Diana* rectè notat eſſe probabilum,ſiue ſit Sacerdos, ſiue Diaconus,vt *v.p.3.t.4.R.195.* Idem docet *Card. de Lugo d.8. num.155.* Et quidem aliqui putant,tot mortalia committi,quot communicantur:quod minus

videtur probabile,cùm moraliter non ſit niſi vna diſtributio,& vna indigna adminiſtratio. Ita *Tann.2.2.Henriq. Fill.nu.87. &c.*contra *Con.& Bon.*

VII Etſi probabile ſit,quod docet *Sylu.C diet.Fil.to.1.t.1. ca. 6.n.87.Nau & Sà V.Ordo*. Diaconum,& Subdiaconum,ſi cum mortali in ordine ſuo miniſtret; item Sacerdotem, & Epiſcopum,ſi ſacramentalia exerceat;nuptias,aquam benedicat; altaria templa,vaſa conſecret; concionetur, Euchariſtiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius,ut docet *Suar.Vaſq.Lay.Con.q.64. a.6. dub.1. C. de Lugo l.c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad ſanctificationem animæ,ex opere operato,ſicut actiones ſacramentales.

VIII.Non videtur vera eſſe ſententia, quæ docet eſſe mortale,tangere in mortali corporalia,calices,reliquias,&c.*Say.Sua. Bon.d.1.q.3.p.2.* Quòd ſi quis in mortali,(etiam laicus in neceſſitate)eleuet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quàm ſi Chriſtum in hac vita lapſum eleuaſſet: ſecùs tamen, ſi quis id extra neceſſitatem temerè præſumat, exemplo Ozæ. *Bon.d.1.q.3.p.2.n.12.*

Reſp.II.Requiritur præterea,ut exhibeat ac curet, non tantùm quæ ad ſubſtantiam Sacramenti ſunt neceſſaria, ſed etiam quæ ad decorem,ſiue ex natura rei, ſiue ex præcepto Eccleſiæ, ſpectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehoneſtat, & tractat indignè. Ratio poſterioris,quia Sacramenta ſanctè ſunt tractanda; & præcepta Eccleſiæ obligant in conſcientia. *Vnde reſolues.*

I. Peccat miniſtrans mortaliter: 1.ſi vtatur materia, vel forma falſa,vel(extra neceſſitatem)dubia.*Bon d.1.q.2.p.1. n.32.*2. ſi omittat intentionem requiſitam:Quòd ſi verò dubium oriatur, & non tantùm inanis ſcrupulus,(is enim reijci debet) an forma fuerit legitima,vel an legitimè,& integrè prolata,tunc etſi ſpeculatiuè probabile, ſit formam eſſe legitimam; in praxi tamen iteranda erit ſub conditione;quia tutius hic eligendum eſt.

II.Peccat quoq;(grauiter vel leuiter,pro grauitate materiæ) 1.qui verba formæ corruptè,inarticulatè,indeuotè pronunciat. 2.qui materiam,vel formam,vel cæremonias, contra Eccleſiæ morem, quamuis accidentaliter,ſine cauſa mutat, vel omittit.

Quod

Quod ſi fiat ex contemptu,eſt mortale;ſi ex negligentia, ſæpè eſt mortale,quando ea magna eſt,& in re graui.*v.infrà c.4. d.5.*

III.Peccat grauiter,qui miniſtrat Sacramentum publico peccatori,vel aliter indigno,niſi indignitas ſciatur ex confeſſione, vel ſit occulta indignitas, & ex negatione ſequeretur infamia, ut patet ex praxi Eccleſiæ,& Chriſti,qui Iudæ Euchariſtiam dedit. Grauiùs peccaret,quĩ ne daret indigno,porrigeret ei hoſtiã non conſecratam, etſi ſic cum eo conueniſſet; aut qui non audens indignè celebrare,ſimularet Miſſam,eleuans hoſtiam non conſecratam:quia quantũ eſt ex ſe,dat occaſionem idololatrię. *v.Bon.d.1.q.6.p.4.Suar.Con.&c.Scholaſt.*

CAPVT III.

De ſuſcipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Quæ diſpoſitio requiratur ad valorem Sacramenti, in ſuſcipiente?

Reſp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi ſacramentum, interpretatiua ſaltem, requiritur,& ſufficit:(excipe Pęnitentiã,de qua infrà.) ita comm. Theologi omnes cum *D.T.*contra *Caiet.*qui putat in ſuſcipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio reſponſionis eſt, quia ſicut adultus non iuſtificatur ſine proprio conſenſu;ita nec per Sacramentum initiatur, & conſecratur Deo,ſine eodẽ conſenſu,ſi eius ſit capax.*Bon.d.1.q.6.p.2.*

Dixi,*adultis,&c.*quia cum tantùm requirantur conditiones, iuxta ſubiecti capacitatem,paruuli autem,& perpetuò amentes non ſint capaces proprię intentionis,ſufficit illis intentio Chriſti,& Eccleſiæ. *Fill.t.1.ca.*8.Vnde reſolues.

I.Paruuli,vti,& perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur,(quod vltimum nefas eſſet,priora autem olim permittebantur.) *Bon.l.c.*

II.Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantùm ſi ante petierint,ſed etiam ſi fuerint Catholici,neq;conſtet eſſe in mortali:nam hoc ipſo cenſentur interpretatiuè voluiſſe, & petijſſe,quod alij Chriſtiani,etiamſi de ea nunquam audierint.*C.de Lugo de ſacram.in gen.d.9.n.122.&c.commun.*

III. Inualidum eſt Sacramentum, 1. quod quis ſuſcipit cum intentione neutrali,habens ſe negatiuè, 2. quod ſuſcipit fictè, id eſt,

id eſt, ſimulatè; nō tamen quod fictè, id eſt, indiſpoſitè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, ſuſcipitur. *Bon. l. c*

IV. Validum eſt Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Chriſtiani accipiunt; etſi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus ſuſcipit; cùm metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen graui metu, v. g. iniuſtæ mortis, initum, cenſetur irritum, vt docet *Sanch. l. 4. de mat. d. 12. & 14. C. de Lug. d. 9. n.* 133. Et qui ordines graui metu coactus ſuſcepit, etſi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, poteſtque ſecluſo ſcandalo nubere, vt ſuo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu ſuſcipiatur?

Reſp. Ad effectum Baptiſmi, & Pœnitentiæ, requiritur & ſufficit, præter voluntatem ſumendi Sacramentum, diſpoſitio fidei, ſpei, & attritionis; non autem requiritur charitas, ſiue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipſa primam gratiam, ſeu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, requiritur, vt ſit in gratia: quia illa non primam, ſed ſecundam tantùm gratiam, id eſt, augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etſi ſubinde per accidens dent primam, cùm quis putat bona fide ſe carere mortali. *Lay. d. 6. Bon. d. 1. q. 6. p. 2.* Vnde reſolues.

I. Etſi æqualiter diſpoſiti, æqualem; magis tamen diſpoſiti, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem, conſequuntur: tum quia congruum eſt, Sacramenta ita inſtituta eſſe, vt vberior gratia detur pro diſpoſitione ſubiecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptiſmum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui ſumit hoſtiam, quam neſcit eſſe conſecratam, cùm inſtar alterius animalis, ſine intentione ſumendi, Sacramentum ſumat, accipit quidem materialiter rem, quę eſt Sacramētum, non tamen ſacramentaliter & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui ſumit Sacramentum ex cauſa famis, quod videtur intelligendum, ſi ex ea ſola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etſi ſumpturus calicem, ſimul etiam leuare ſitim intenderet. *v. Bon. l. c. nu. 3.*

CA-

CAPVT IV.

Quid ſint Sacramentalia, & quid efficiant?

Reſp. Cæremoniæ Eccleſiaſticæ, quæ vulgò dicuntur ſacramentalia, ſunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, eſus eulogiarum olim in vſu, confeſſio generalis, eleemoſyna, benedictio ab Epiſcopo, vel Abbate conſecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc verſu:

Orans, tinctus, edens, confeſſus, dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunſio pectoris, vnctio in Regem, & ſimiles; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipſæ ſacræ, quæ in Eccleſia partim ab Apoſtolis traditæ, partim poſtea inſtitutæ ſunt, vt Exorciſmi, inſufflationes. prima tonſura, benedictiones, & conſecrationes variarum rerum; & perſonarum, vt Eccleſiæ, calicum, &c. ipſæ etiam herbæ, lumina, vinũ S. Ioannis, cerei agni, ſignum S. Crucis. Quæritur ergò, quã vim habeant, non ex opere operantis, cùm certum ſit, ſicuti per alia pia opera, ſic etiam ijs nos mereri; ſed ex opere operato.

Reſp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi ſua & per ſe, ſed tantùm, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris eſt, tum quia nuſquam promiſſio gratiæ, aut remiſſionis peccatorum, ijs facta reperitur, tum quia peccatum etiam veniale non remittitur ſine infuſione gratię; quam conferendi ea nullam per ſe habent vim. Ratio poſterioris, quia id accommodatum eſt ſacramentaliũ inſtitutioni & cõſecrationi, quę fit per preces Eccleſię, quib. ipſa nobis tales motus precatur, *Con. q. 71. ar.* 3. Vnde reſolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus conferuntur per ſacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui ſacramentalibus falſam materiam ſupponit, vt pro aqua luſtrali facienda, vrinam.

III. Sacramentalia quandoq; operantur beneficia corporalia, v.g. ſanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Eccleſiæ. Imò quædam etiam vim habere, (v.g. fugandi Dęmonem) per modum operis operati, ex ſingulari priuilegio, docet *Henriq. l. 1. c. 2. Sotus* & alij. Quia, inquiunt, etiã Ethnici, in quibus

bus nec interceſſerunt preces Eccleſiæ, nec meritum operantium, quandoque ſigno Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dęmone liberati fuiſſe dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quaſi naturali, adſcribunt, de quo plura apud ſcholaſticos. *v. Merat. d.* 10. *ſ.* 1.

TRACTATVS II.

De Baptiſmo & Confirmatione.

CAPVT PRIMVM.

De Baptiſmo.

NON agitur hìc de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio: nec de flaminis, ſeu ſpiritus, id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi, vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptiſmi?

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt; valida, eſt omnis & ſola aqua elementaria, quæ morali hominum æſtimatione ſit naturalis & vſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item reſoluta ex niue, grandine, glacie, licèt accidentaliter quoad calorem, ſaporem, & odorem, alterata ſit, ut aqua ſulphurea, lixiuium, iuſculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, ut vſum communem, & æſtimationem aquæ retineat. Ratio reſponſionis eſt, ex *Ioannis* 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam *S. Thom.* confirmat triplici congruentia. 1. eſt maxima commoditas aquæ, 2. eius facillimus vſus. 3. aptitudo ad ſignificandum effectum, qui eſt emundatio à peccato. *Vnde reſolues.*

I. Inepta materia Baptiſmi eſt, ſaliua, lotium, lacrymæ, ſudor, cereuiſia; item aqua ſic permixta, ut non amplius ſit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum; item aquæ artificiales ex roſis, herbis ſuccíſque expreſſæ; deni-

denique nix, grando, glacies non reſoluta. Ratio, quia morali hominum æſtimatione non cenſentur aqua naturalis, & vſualis. *Laym. l.5.t.2.c.3. Bon. d.2.q.2.p.3.*

II. Quia de quibuſdam tum ex dictis, tum aliis dubium eſt, v. g. de iuſculo & cereuiſia valde tenui, lixiuio, (& ſecundum *Granad. in 3.p.c.4.tr.1.d.3.dub.2.* aqua roſacea;) hinc in neceſſitate licet illis vti, etſi poſtea Baptiſmus ſub conditione ſit repetendus. *v. Eſcob. Laym. Bon. ll.cc.*

III. Vti aqua impura, vel non conſecrata, cùm alia haberi poteſt, eſt graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bon. l.1.c.1. n.7. Dian. p.9. t.6. R.33. & alij quinque*, licèt *Granad.* & *Quintanad.* putent non eſſe mortale vti non benedicta.

Reſp. II. Proxima materia Baptiſmi eſt ablutio. Quæ validè fit tribus modis, ſcilicet immerſione, aſperſione, infuſione, iuxta praxim diuerſarum Eccleſiarum, quæ ſeruanda eſt, ita ut morali hominum iudicio cenſeatur eſſe lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum eſt, quod praxis Eccleſiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri poteſt ablutio, Et quidem trinam merſionem non eſſe neceſſariam, conſtat ex *Conc. Tol.* Vbi tamen trina vel immerſio, vel infuſio vſitata eſt, ſine graui peccato, extra neceſſitatem, non poteſt prætermitti, vt docet *D. Tho.* etſi alii, ſecluſo ſcandalo & contemptu, dicant eſſe tantùm veniale. *Laym. l.c.n.4. Bon. l.c.* Vnde reſolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel ciſta; vel adultus, cuius veſtes tantùm ſunt aſperſæ. *Laym. Bon. ll.cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatũ eſt, eſto nihilominus moriturus eſſet baptizandus. *Laym. c.3.n.5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym. l.5.t.2.c.3.nu.2.* vbi vnicum caſum excipit, ſi nimirùm mater ſit morte digna, & ſi ſupplicium differatur, infans certò ſit moriturus antè natiuitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* caſum hunc, vix moralem & practicum eſſe. *v. l. c.*

III. Inualidus eſt Baptiſmus, 1. ſi quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. ſi formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3, ſi aqua è fonte proſiliente, aut ſtillicidio decidente, bapti-

baptizandus ei ſe ſubmittat. Ratio, quia in his non tu, ſed alter abluit. *Bon.p.3.*

IV. Ob probabilem vtrimque ſententiam, dubius eſt Baptiſmus, ideoque ſi in neceſſitate ſit datus, repetendus ſub conditione: 1. Si tantùm vna vel altera gutta ſit adhibita, v.g.ſi more aquæ luſtralis multitudo ſit aſperſa. Quod ſine neceſſitate non licet, cùm ad ablutionem non videatur ſufficere quicunque aquę contactus,ſed requiri ſucceſſiuus,cum aliquo motu. *Bon. loc.cit.num.*13. ex *Suar.Con. &c.* In caſu tamen neceſſitatis,ſic baptizare concedit *Marat.tom.3.d.2 ſeſſ.4.Granadus in 3.p.c.4. tr.1.d.4.num.*12. 2. ſi tantùm ſit abluta pars minùs principalis, v.g.digitus,manus,vel pes.Nam ſi pars principalis,v.g. ſcapulę, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantùm crines ſint tincti, licèt *C.de Lugo Reſp. mor.l.1.d.1* hunc validum eſſe contendat. 4. Si infans tinctus ſit inuolutus adhuc ſecundinæ ſuæ, id eſt, pelliculæ corpori annatæ. In neceſſitate tamen, in prædictis caſibus Baptiſmus debet conferri ſub conditione. *Hurt.de Bapt.d. 1.diff.12.v.Laym.l.c.*

V. Cùm terna vſurpatur affuſio, aut immerſio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxin Eccleſiæ, cauendum, ne ter, ſed ſemel tantùm pronuncietur forma. Quæ rectiùs ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cum quacunq; prima ablutione, Baptiſmum conſtituit. *Regin.lib.27.c.3.Laym. lib.5.tr.1.c.3.*

DVBIVM II.

Quæ ſit forma Baptiſmi?

Reſp. Forma neceſſaria Baptiſmi eſt hæc: *Ego te baptizo: in nomine Patris,& Filij & Spiritus ſancti. Amen.* A qua nō differt illa Græcorum ſubſtantialiter:*Baptizetur*(vel, vt Arcadius vult, *baptizatur*)*ſeruus Chriſti, in nomine Patris*, &c. Porrò quinque ſunt, quæ ſignificantur in prolatione formæ, iuxta quæ valor eius debet expendi. 1. Perſona baptizantis, ſaltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cùm tò baptizetur, idem valeat,ac baptizetur a me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cùm materia, eamque non determinaret, cùm ablutio ad varios fines poſſit referri. 3. Perſona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam perſonam verſari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ:

naturæ : quod fit per voces, *in nomine*. 5. Trinitas perſonarum : idque explicitè & diſtinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. c. 3. Laym. c. 4. Bon. p. 4.* Vnde reſolues.

I. Validè baptizat, etſi venialitèr peccet, qui pro Baptizo, dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio : vel baptizo Petrum; vel qui honoris causà dicit, baptizo dominationem veſtram. *Laym. c. 4. n. 6. Bon. p. 4. num. 9. & ſeq.*

II. Valet forma, etſi omittat, Ego, & Amen : quia omnia ſignificata per formam ſaluantur: secùs ſi omittas Te; quia non ſignificatur perſona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ : baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, ſeu eſſentia diuina. 2. baptizo te in Patre & Filio, &c. vel, cum Patre, &c. vel, per Patrem; vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu ſancto; vel in fide, virtute, maieſtate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam eſſe volunt.) Ratio; quia ſignificatur diuerſitas eſſentiæ, aut certè vnitas non ſatis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel ſanctiſſimæ Trinitatis, vel in nomine Dei vnius & trini; vel in nomine trium Perſonarum; vel Patris & Filij, omiſſa perſona Spiritus ſancti. Ratio, quia non exprimuntur diſtinctè tres Perſonæ. 4. In nomine Domini noſtri IESV Chriſti : quâ tamen forma olim Apoſtolos vſos, ſed ex ſpeciali priuilegio, multi docent, alij negant, dicuntq; eos baptizaſſe in nomine Chriſti, addendo illud nomini ſecundæ perſonæ, non omiſſis nominibus aliarum perſonarũ. Cùm ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam ualere, uel intellexit, ſi pro nomine Filij ponatur nomen Chriſti, uel in nomine Chriſti, pro uice Chriſti intellexit; uel locutus eſt, ut doctor priuatus. *v. Aut. citt.*

IV. Dubiæ ſunt formæ, ob ſententiam utrimque probabilem auctorum: 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus ſancti; uel, Baptizo te in nomine Patri, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia nõ exprimitur unitas eſſentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & ſpirati; uel in nomine omnipotentis, ſapientis, & boni; uel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio, quia trinitas perſonarum nõ explicatur uocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & poteſt apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti, & Ma-

& Mariæ Virginis: quia dubium eſt de intentione Miniſtri; qui ſi eo ſenſu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus ſancti, non valet, cùm ſit contra ſenſum eſſentialem à Chriſto intentum: ſi verò tantùm voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cùm tantùm ſit mutatio accidentalis. *Fill. t. 2. c. 3. n. 50. v. etiam Laym. & Bon. ll. cc.*

DVBIVM III.
De Miniſtro Baptiſmi.
ARTICVLVS I.
Quis ſit Miniſter Baptiſmi.

Reſp. Validè miniſtrat omnis homo ratione vtens, cuiuſcunque fidei vel infidelitatis, ſtatus, aut ſexus. Licitè, tanquam miniſter ordinarius, & ex officio, Sacerdos habens iuriſdictionem, aut commiſſionem; vel ex eius commiſſione, Diaconus. In caſu tamen extremæ neceſſitatis, omnis qui poteſt validè, etiam facit licitè, teneturque, vt proximo ſuccurrat. *Laym. l. 5. t. 2. cap 7.* Vnde reſolues.

I. Non tantùm Diaconus, ſed nec Parochus, aut Epiſcopus, abſque commiſſione, extra ſuam Diœceſim, vel Parochiam, (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui ſine licentia ſui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cùm violent ius Parochi, *Laym. l. c.*

II. Diaconus non tantùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in alia notabili, baptizare poteſt. Et quidem cùm ſolemnitate, ex commiſſione Epiſcopi, vel Parochi; vt ſi v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliudve graue impedimentum, id ipſi facere non poſſint. *Laym. l. c.*

III. Cùm in neceſſitate confertur Baptiſmus, ſeruandus eſt ordo, ita vt ſi adſit, & non detrectet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: niſi fortè inferior meliùs nouerit modum, vt ſolent obſtetrices, (quæ proinde examinari, & approbari debent à Paſtoribus) vel alia iuſta cauſa ſit, vt quia virum ad patientem ingredi non decet. Quòd ſi laicus patizet præſente Sacerdote, & ſecundùm quoſdam, etiam præſente Diacono, cenſent eſſe mortale: quia id laico tantùm competit, ob defectum Sacerdotis, qui ſine iniuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare nō poteſt. In reliquis, peruerſio illius ordinis

nis eſt tantùm veniale, præterquam ſi coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt eſſe mortale. *Lay.c.7.n.4.Con.*

ARTICVLVS II.

An duo poſſint ſimul vnum baptizare?

Reſp.I. Si applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptiſmus: quia dicens ſe abluere, cùm non abluat, formam habet falſam, etiamſi vſurpet Græcorum, *baptizetur ſeruus Chriſti*, vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Chriſtus*, ſubintelligitur enim, *per me*; alioqui ſi excludatur perſona Miniſtri, ut ſenſus baptizet te Chriſtus, & non Ego, ſiue non per me, forma nulla eſt. In caſu tamen neceſſitatis, poſſe ſub conditione ita Baptiſmum conferri, ut v.g. mutus formam neſciens abluere, cæcus autem formam pronunciare, docet *Hurt.d.2.diſ.6.* additque debere talem elapſo periculo, iterum ſub conditione baptizari. *v.Eſcob.Fill.c.4.Dian p.5.t.3.R.26.* ex *Chapeavill. Marſil. &c. Bon.d.2.q.2.p.4.n.23 Lay.c.7.*

Reſp. II. Si plures Miniſtri ſinguli abluant, & formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Eccleſiæ. De valore ſic ſolet diſtingui: 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut cauſa particularis, inualidè baptizant, ſiue ſinguli dicant, Ego te baptizo, ſiue, Nos te baptizamus: quia forma, cuius ſenſus cenſetur eſſe, abſolutè, & independenter baptizare, non cobaptizare, eſt falſa. 2. Si quiſq; per ſe intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requiſita ponit. Vt patet à ſimili in miſſa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati ſimul conſecrant cum Epiſcopo, dummodò ſimul eodem inſtanti formam abſoluant: ſi autem non ſimul abſoluant, is tantùm conſecrat, vel baptizat, qui priùs abſoluit, *v.Fill.t.2.ca.4.n.72.* & *Bon.l.c.n.25. Laym.c.7.*

DVBIVM IV.

Quod ſit ſubiectum Baptiſmi?

Reſp.I. Subiectum capax Baptiſmi, eſt ſolus homo viuus, ab Adamo deſcendens, nondum baptizatus.

Reſp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vſi ſunt ratione: quia cenſentur eiuſdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando ſint vſi ratione, non valet Baptiſmus, niſi ante amentiam petiuerint. *v.Bon.d.2. q.2.p.6.Lay.ca.6.* Vnde reſolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, Baptiſmus eſt nullus.

II. Non valet Baptiſmus iteratus, ideoq; vterque, tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntq; irregulares, & in iure ciuili ſubiacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etſi ſine iuſta cauſa rebaptizat ſub conditione: quia intelliguntur de Baptiſmo abſolutè dato, quando mortaliter conſtat, priorem Baptiſmum fuiſſe validum. *vid. Lay. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus eſt baptizandus, ſi ſit periculum, dummodò pars aliqua poſſit ablui: quia eſt homo viuus, nec certò conſtat eſſe incapacem.

IV. Si dubiũ ſit, an infans viuat, baptizandus eſt ſub cõditione.

V. Validè baptizatur, quem Miniſter putat eſſe alium; aut licèt ſit puella, quam putat eſſe puerum: quia intendit baptizare præſentem. Aliud eſt in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. *Bon p. 4. nu. 26.*

VI. Validè, etſi extra neceſſitatem illicitè, plures ſimul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo*, &c. *Bon. p. 4.*

VII. Monſtrum, quod capite & pectore formam hominis refert, eſt baptizandum; ſecùs ſi beſtialem refert. Quòd ſi verò caput tantum ſit ferinum, putat eſſe baptizandum *Comitolus: Nau.* tamen, & alij volunt differendum, donec certius cognoſcatur; niſi periculum mortis immineret: tum ſub conditione baptizandum eſſe. Quòd ſi habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num ſit vnus homo, an duo, duplex Baptiſmus conferendus eſt, vnus abſolutè, alter ſub conditione, in ea parte, quà membra apparent imperfectiora. *v. Lay. l. 5. tr. 2. c. 3. Bon. p. 6 & Rituale Romanum, tit. de Baptiſmo.*

Reſp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parẽtibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria; vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quòd ſi tamen poſſint Chriſtianè educari ad quod tunc obligaberis) licebit in his caſibus, 1. Si parentes ſint tua mancipia; tunc enim tui potiùs ſunt, quàm illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel ſaltem alteruter: quia tunc Eccleſia ius in eos habet. 3. Si alter parẽtum petat; tunc enim iuſtà eius

volun-

voluntas iniuſtæ alterius præferenda eſt, in fauorem prolis & fidei. 4. Si infans ſit in periculo mortis, ſi rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, eſt ſui iuris. In dubio autem de vſu rationis, ſufficit eſſe 7. Annorum. *v. Lay. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. nu. 12.*

Quæres. An Baptiſmus aliquando repeti poſſit, & qua forma?

Reſp. Cùm temerè rebaptizare ſit mortale ex obiecto, quia eſt in genere ſacrilegij, dũ conaris miniſtrare Sacramẽtum incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptiſmo, ſed ſufficit, ſi pro eo ſint coniecturæ; vt v.g. quòd quis natus & educatus ſit inter fideles, nec pro cõtraria parte ratione alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphyſicum dubium nõ ſufficit, ſed requiritur graue & morale, vel ſaltem rationabile. In quo inclinandum eſſe in fauorẽ baptizãdi, rectè monet *Lay. c. 3. ex Suar. & alijs.* Vnde reſolues.

I. Sub conditione baptizandi ſunt, 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (ſecundùm ſupradicta) ſunt baptizati. 2. infantes expoſiti, & reperti ſine ſcheda teſtante de Baptiſmo; ſecùs ſi cum ea. Ita *commun. Quintanad.* tamen *t. 1. ſ. 16. & 14.* contendit etiam hos eſſe rebaptizandos. 3. baptizati ab obſtetricibus veneficis; præſertim ſi faſſæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizaſſe. *Lay. cap. 5. nu. 3.*

II. Infantes ab obſtetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob neceſſitatem baptizatos, promiſcuè omnes ſub conditione rebàptizare, (quando obſtetrices bonæ, & benè inſtructæ cenſentur,) non licet; quia de valore baptiſmi prudenter & rationabiliter dubitari non poteſt. *Suar. Lay. l. 5. t. 2. c. 5.* qui tamen contrariam conſuetudinẽ quorundam Parochorum damnare non audet, & quod experientiã didicerint, obſtetrices non rarò fuiſſe deceptas à diabolo, ideoq; reuera periculum aliquod ſit animæ, ob quod irreuerentia ceſſet: additq; eam conſuetudinem approbatam fuiſſe à Paſtorali Romano edito Antvverpiæ 1607. eamque ſententiam tenet *Sylu.* apud *Dia. p. 5. t. 13. R. 86.* & ipſe *Dia. p. 9. t. 6. R. 35.* cum *alijs.* 2. cenſet eam probabilem, habereq; locũ in omnibus baptizatis ab hæreticis, licèt ſint adulti; quod *C. de Lug. R. mor. l. 1. d. 2.* rectè limitat ad illas circumſtantias, in quibus prudenter dubitari poſſit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Deniq; etiam *Quintan. t. 1. ſ. 6.* docet, in-

fantes ſupradictos ferè omnes rebaptizari poſſe ſub cõditione.

II. Peccat grauiter Miniſter, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè ſit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cùm facilè poteſt. *Lay.l.c. Quint. l.c.*2. ſi non diligenter inquirat in talis Baptiſmi valorem, niſi de hoc aliundè conſtet. *Quint.t.1.ſ.6. & 7.*

IV. Non eſt rebaptizandus, de cuius Baptiſmo habetur teſtimonium vnius oculati teſtis, licèt fœminæ; dummodò non ſit ſuſpecta, nec aliud obſtet. *Lay. l.c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de ſuo Baptiſmo, tenetur petere Baptiſmum, & Parochus ei conferre. *Quint.l.c.ſ.13. & 19.* & interea abſtinere ab vſu aliorum Sacramentorum.

Reſp.II. Baptiſmus ſub conditione, hac forma conferendus eſt: *Si baptizatus es, non te baptizo: ſi nondum es baptizatus, Ego te baptizo, in nomine, &c.* Ac licèt ſufficiat, ſola mẽte conditionem apponere, ſi ex omiſſione non timeatur ſcandalum; tutius tamen eſt, exprimere verba ſaltẽ iſta: *Si non es baptizatus, &c. v.Tol.l.2.c.15. Lay.l.c.Suar.d.31. Fill.t.2.c.4.q.9.* Patrinus autẽ in hoc Baptiſmo neceſſarius nõ eſt, nec adhibẽdus. *Quin.l.c.ſ.18.*

DVBIVM V.

De Cæremonijs Baptiſmi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſeruanda circa cæremonias baptizandi.

Reſp. Cæremoniæ Baptiſmi petendæ ſunt ex Agenda cuiuſq; Eccleſiæ. Vniuerſim tamen circa eas ſeruanda ſequentia. 1. Baptiſmum extra neceſſitatem abſque peccato non poſſe conferri, niſi in aqua conſecrata. Quæ cùm deeſt, habetur formula breuis in quibuſdam Agendis, ex tempore aliam conſecrandi, pro caſu neceſſitatis. Quòd ſi etiam hac formula careas, adhiberi poteſt aqua communis benedicta. 2. Baptiſmum ſolemnem non conferendum, niſi in templo, & loco ad id deputato, niſi filijs Regum, & Principum; quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus & nobilibus conniuetur in multis locis. *Lay.c.8.n.8.* 3. Infantes ex conſuetudine deferendos ad Baptiſmum, circa diem octauum; niſi prius ſit neceſſe, vel niſi ſit grauis cauſa dilationis, (v.g. quia patrini ſunt expectandi) in qua tamen non licet communiter, ex-

tra

tra neceſſitatem, priuatim baptizare, & poſtea adhibere ſolemnitates,ſed præſtat expectare aliquamdiu.*Lay.ca.6.n.*8.

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas omiſſis alijs. Quia vel fiet in Baptiſmo ſolemni,quod prohibet*Trid. ſeſſ.7.cap.*3.vel priuato:ſed in hoc prohibet *Clementina vnica*, illas adhibere,niſi ſit filius Regis,aut Principis. De patrino tamen vſus habet,ut,& tunc adhiberi poſſit, etſi non ſit neceſſe. Et multi putant,adhibitum non contrahere cognationem ſpiritualem,nec verè patrinum effici,ut *Sanch.Rodriq.*contra *Lay. & Suar.*quorum tamen ſententia videtur probabilior.

V.Cùm in neceſſitate,vel aliam ob cauſam,(nam ob grauem cauſam,v.g.iuſtum timorē infamię,aliquando licitè fit) Baptiſmus ſine cæremonijs eſt collatus, ea ceſſante, illæ ſolemniter in templis ſunt ſupplendæ. Quod tamen non eſt moris in hæreticis conuerſis,ne plebs putet,nos eorum Baptiſmum improbare.*Lay.c.*8. *n.*10. Imò in alijs omittere, ſecluſo contemptu, eſſe tantùm veniale docet *Poſſeu.de off.Cur.c.6.n.*23.Qui autem tenet more Patrini infantem,dum cæremoniæ ſupplentur,non contrahere cum eo cognationem ſpiritualem, *Dian. p.*3. *t.*4. *R.* 260.ex *Pontio* dicit eſſe probabile.

VI. Si Baptiſmus collatus deprehendatur fuiſſe inualidus, non ideo repetendæ ſunt cæremoniæ.

ARTICVLVS II.
Qui Patrini, & quod eorum officium?

Reſp.I. Patrini ſunt quaſi patres ſpirituales, qui baptizatum de fonte ſuſcipiunt in ſuam curam. Vnde eorum officium eſt, baptizatum de rebus fidei inſtruere,orationem Dominicam,& Sybolum docere; ad quod obligantur, ſi id ab alijs non fiat *Lay.l.*5.*t.*2.*c.*9.

Reſp.II.Vt quis validè ſit Patrinus,non certa ætas,ſed requiritur. 1.Vſus rationis. 2.Vt ipſe ſit baptizatus, (quia non poteſt eſſe pater,qui ipſe nondum ſit natus.)Et quidem,ut eius Baptiſmus fuerit validus:quia acceſſorium ſequitur principale. 3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc deſignatus ſit:ad quod videtur ſufficere, ſi etiam vltrò ſe ingerens ſit admiſſus: deſignatos autem ritè à parentibus,Parochus non validè mutat. *Dian.p.*9. *t.*7. *R.*50. 4. Vt in ipſo Baptiſmo (quia non ſufficit ut in ſolis

cæremonijs)per ſe,vel procuratorem tangat,teneat,aut de manu baptizantis ſuſcipiat. 5. Vt id non materialiter tantùm, ſed animo ſuſceptoris, ſiue cum intentione id munus gerendi faciat *Lay.c.9.n.2.*

Reſp.III. Validè quidem,ſed illicitè ſunt Patrini, 1. Abbas, & Monachus.Quo nomine non veniunt Mendicantes,& ſi *Lay.* omnes clauſtrales comprehenſos velit; & quoad Abbates, in multis locis conſuetudo ſit contraria. 2. Coniunges reſpectu coniugum, & parentes reſpectu filiorum, niſi ſit neceſſitas. 3. Morib.infames.4.Apoſtatæ,& hæretici,qui nullo caſu videntur aduocandi:quia ea aduocatio,eſſet proteſtatio,quaſi falſæ religionis, cùm non niſi de falſa fide ſint ſponſuri: etſi *Lay.* hìc *c.9. n.7.*probabiliter dicat,poſſe ſubinde ob grauem cauſam admitti. Catholici verò,ob rationabilem cauſam,infantem hæretici,baptizante Prędicante,ſuſcipere poſſunt,ſaltē in Germania. *Lay. c.9.n.6.* 5. Plures quàm duo;quia *Trid.*non niſi vnum,aut ſummum vnum,& vnam permitti, propter cognationem ſpiritualem inde oriri ſolitam.Ideoq;mandat Parochis, ſub pœna arbitrio Ordinarij infligenda,ut ſi plures ſe offerant, petant ab ijs, ad quos ſpectat patrinos deſignare, ut vnum vel duos nominent,eoſq;tantùm admittant,qui ſoli cognationē contrahant, eorumq;nomina in librum referāt,eoſq;de contracta ſpirituali cognatione inſtruant:ſcilicet quòd ea impediat,dirimatq; Matrimonium:non quidem inter ſe,ſed inter ipſos,& baptizatum, eiuſq;patrem,& matrem;ſicut etiam inter baptizantem, & baptizatum,baptizatiq;patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes,quando propriam prolem ſuſcipiunt in neceſſitate.*v. Lay.ll.infra citandis.*Vnde reſolues,

I. In priuato Baptiſmo,ob neceſſitatem dato,pater non debet ſuſcipere, aut tenere tanquam patrinus infantem; cùm in hoc caſu nulla ſit patrini neceſſitas,ideoq;ſi id vel tunc;vel etiam in Baptiſmo publico temerè faciat, (idem eſt, ſi prolem ſuam ipſe baptizet) grauiter peccat, & inſuper contrahit in poſteriore caſu, cognationem cum coniuge, atque ut docet *Sanch. de matr. d.*36. & alij communiter, priuatur iure petendi debitum:quod tamen negat *Con.& Dian.t.4.de ſacram.R.3. v. Bonac.de matr.q.3.p.5.§.2.Eſcob.tr.7.E.2.* vbi citat *Suar.* negantem.

II.Si

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho deſignentur, qui aliis ſecluſis cognationem contrahant, & ſic multi ſimul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile eſt, omnes contrahere cognationem; (niſi tamen aſſiſtant tantùm, & non tangant.) *v. Lay. l. 5. t. 10. p. 4. c. 8 tr. 2. c. 9. n. 4. Dia.* tamen *p. 9. t. 7. R. 5.* ex *Suar. Marat. & Perez*, dicit, eo caſu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trid.* in re graui, & ſub pœna graui; tum ob incommoda, & damna inde ſequentia. *Quintan. t. 2. ſ.* 11. 2. Si eius culpâ Patrini plures adhibeantur. *Quint. l. c.* Ac licèt *Perez* & *Serra* apud *Dia. p. 9. t. 7. R. 5.* dicant eſſe probabile, quòd tantùm peccet venialiter: alii tamen mortalis eum damnant.

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid ſit, & quæ eius materia & forma?

Reſp. I. Confirmatio eſt vnctio chriſmatis, ſub præſcripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Epiſcopo, qua is ex Chriſti inſtitutione, gratiæ augmentum & robur accipit.

Reſp. II. Materia eius remota eſſentialis, eſt chriſma, confectum ex balſamo & oleo oliuarum, benedictum ab Epiſcopo. Ita commun. Doct. *Vnde reſolues.*

I. Non ſufficit ſolum balſamum, ut voluit *Canus*: nec ſolum oleum, ut voluit *Caiet. Sotus Nau.*

II. Etiam benedictio Epiſcopalis eſt de eſſentia, ut habet communis contra *Caie.* ideoq; nulla delegatione, ſiue Epiſcopi, ſiue Papæ, ſimplex Sacerdos poteſt conficere chriſma *Con. d. 72. a. 3. dub. 1. c. 4.*

III. Perinde eſt ad ſubſtantiam ſacramenti, ſiue chriſma ſit nouum, ſiue vetus: licèt grauiter peccet, qui vtitur alio, quàm nouo, id eſt, illo anno conſecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ conſecratur, veteri combuſto.

Reſp. III. Materia proxima, eſt vnctio in fronte, per manum Epiſcopi, (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impoſitio dicitur à S. Luca *Actor.* 8.) in formâ Crucis facta. Quæ omnia ſũt de neceſſitate Sacramenti, ut habet communis. *Vnde reſolues.*

I. Etſi ex neceſſitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen eſſet, ſi fieret digito etiam ſiniſtræ manus: quia verè fieret per impoſitionem manus Epiſcopalis. Ita *Præp.* & alij contra *Sua.* Peccabit tamen Epiſcopus grauiter contra vniuerſalis Eccleſiæ morem. *v. Lay. hic ca.2. & Eſcob.t. 7.E.7.* vbi docet, probabile eſſe, non peccare mortaliter.

II. Probabile eſt, requiri ad valorem Sacramenti, ut vnctio fiat ab Epiſcopo immediatè, nullo inſtrumento mediante. Ita *Fill. & Lay.* contra quoſdam: quia debet fieri per impoſitionem manus. *Eſcoba.E.7.*

Reſp. IV. Forma vera & neceſſaria, in Eccleſia Latina, eſt. Signo (ut habet *Trid.*) vel, Conſigno, (ut habet *S. Thom.*) te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, &c. In qua vtrum de eſſentia ſit, ut vtraq; actio; ſignandi & vngendi, expreſsè ſignificetur, diſputant Scholaſtici. *Lay. & Fill.t.3.d. 10.Con.l.c.a.4.Dia.R.27.*

DVBIVM II.

Quis miniſter, & quod ſubiectum.

Reſp. I. Miniſter ordinarius validæ Confirmationis, eſt ſolus & omnis Epiſcopus, etiam excommunicatus, vel hereticus: ex commiſſione autem, vel delegatione Pontificis, etiam ſimplex Sacerdos. Eſt communis. *v. Fernand. Lay. l 5.t.3.c.6. Bonac. d.3.p.2.* Vnde reſolues.

I. Etſi Epiſcopus grauiter peccet, ſi vel in aliena diœceſi, vel ſibi non ſubditos confirmet, ſine proprii Epiſcopi conſenſu, ſaltem tacito, propter defectum iuriſdictionis: valida tamen eſt Confirmatio, quia iſta non requiritur neceſſitate Sacramenti, ſed præcepti tantùm.

II. Excuſatur à peccato Epiſcopus, ſi ex alia diœceſi accurrentes confirmet; quia præſumitur tacitus conſenſus alterius Epiſcopi, cui id gratum eſſe cenſetur: præſertim ſi conſuetudine ita receptum ſit, vel à proprio ægrè confirmari poſſint. Ita contra *Bon.d.3.de ſacr.* docet *Tann. in 3.p.d.4.q.4. dub.3. Sà V. Confirmatio, & alij.*

III. Peccat grauiter Epiſcopus, ſi longo tempore non confirmet: quia ſubditos ingenti bono priuat.

Reſp. II. Validè confirmantur omnes, & ſoli baptizati, nondũ confirmati. Ratio eſt, tum ex illo Act. 2. *Repleuit totam domum:* tum

tum ex vſu & traditione Eccleſiæ: tum quia omnes indigent eius effectu, & ſunt capaces. Licitè verò confirmantur iidem, qui validè; dummodò conſtet non ponere obicem, ſiue Sacramento, ſiue eius effectui. Ratio patet ex dictis. *Vnde reſolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum ſuſcipiunt.

II. Etſi quoad infantes, conſultius ſit, differre vſq; ad rationis vſum; tum ob irreuerentiam ſacramenti; tum ob periculum iterationis; tum ob Eccleſiæ vſum: nihilominus ob rationabilem cauſam, etiam antè iis licitè datur, v.g. ſi timeatur diuturna abſentia Epiſcopi; vel hic ad iſta loca raro veniat; itē ſi infans ſit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique ſi ſit filius Principis *Lay. hic t. 3. c. 6. Fill. to. 1. t. 3. c. 2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præſertim ſi aliquando vſum rationis habuerint) licitè confirmantur; etſi per accidens nunquam ſint ſpiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Lay. l. c. Con. q. 72. a. 8. num. 83.*

DVBIVM III.

Quæ Confirmationis neceſſitas, & cæremoniæ?

Reſp. I. Non eſt neceſſaria ad ſalutem, neceſſitate medii neq; per ſe præcepti: Eſt communis *S. Th.* & aliorum, contra *Scot. & Sylu.* Ratio tum quia Eccleſia non vrget eius ſuſceptionem vllis pœnis; tum quia nec ex ſcriptura, nec traditione, neque fine aut inſtitutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones qui in contrarium afferunt, ſatis explicantur de neceſſitate ad melius eſſe.

Dixi, *per ſe*: quia per accidens aliquando poteſt eſſe neceſſaria ad ſalutem, ex præcepto charitatis ſui, vel proximi, vel alio, v.g. ad cauendum ſcandalum; vel ratione conſcientiæ, qua quis valde metuit, ne in tormentis deficiat ſine hoc Sacramento. *Vnde reſolues.*

I. Negligere hoc Sacramentum, ſecluſo ſcandalo, & contẽptu non eſt mortale. *Suar. Laym. l. 5. t. 3. c. 5. Bon. d. 3. q. 1. p. 2.* vbi ex aliis multis docent, nullum eſſe præceptum illud ſuſcipiendi.

II. Etſi omiſſio ex contemptu, v. g. ſi quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, ſit mortalis: talis tamen non cenſetur eſſe, cùm quis eius oblatam occaſionem, quam poſtea non facile habiturus eſt, negligit. Ita commun. contra

Silu.

Sylu.V.Confirm.& *Tol.l.2.c.4.*

III.Pręceptum, quod habetur in *Trid.ſeſſ.23.ca.4.de refor.* non ligat omnes,cùm ſit hypotheticum; ſed tantùm ordinandos vel initiandos prima tonſura; Cuius omiſſionem non eſſe mortalem,contra *Tan.*docet *Henriq.Valent.Suar.d.38.ſ.1.* & *Nau.c.22.*qui addit,ne quidem Epiſcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum;aut ſi ipſe non confirmatus ordinet.*v.Regin.l.28.ca.3.*

Reſp.II.Circa cæremonias Confirmationis, ſcienda ſunt ſequentia.1.Etſi ſeruandi ſint ritus in Pontificali præſcripti, peccetq;grauiter Epiſcopus,ſi cõfirmet ſine pluuiali,mitra, vel pedo;vti,& ſi ordines ſacros cõferat cum ſolis indumentis Miſſę. *Dia.p.7.t.10 R.31.*nõ tamẽ ſẽper erit mortalis alicuius omiſſio, v.g.alapæ,aut cerei. Poteſt autem conferri loco quouis decenti,etiam extra Eccleſiam; & à prandio non ieiunis, omni anni tempore.2.Sub graui culpà,ut docet *Nauarr.ca.22.* ex communi,requiritur Patrinus;iſque unus tantùm,(licèt *Tol.* duos admittat) qui ſi confirmatus non ſit, peccat grauiter, ſecundùm communem:(*Eſcob.*tamen ex *Con.* docet, non eſſe mortale) quod probabile eſſe docet *Quintan.t.2.ſ.7.*imò nullum,ſi fiat in neceſſitate, & non contrahit cognationem, ut docet *Sanch. Suar.*contra *Sylu.Sà*,& alios. Debetq; eſſe diuerſus à Patrino Baptiſmi,ſaltem extra neceſſitatem, licet cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quint.t.2.ſ.7.& 14.*& ſecus facientem non peccare mortaliter,dicat *Dia.p.3.t.4.R.21.*& nonMonachus(niſi factus Epiſcopus)Admitti tamen & illos,& moniales poſſe ſine culpà,docet idẽ *Quint. l.c.ſ.28.* niſi in eorum Religione,ſit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Con.* & *alij quinque*,cum *Dia.p.9.t.6.R.32.*Nec refert,ſecluſa conſuetudine, num vir ſit aut fęmina. Neque etiam contrahit obligationem inſtruendi confirmatum;ſed tantùm cognationem ſpiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodò tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda eſt faſcia linea,cruce notata,geſtãda vno,tribus vel ſeptem diebus,pro conſuetudine; illota interim fronte;poteſt etiam,ſi,ratio ſubſit, ſtatim auferri, & frons ablui: ipſa autem comburi, vel honeſtè aſſeruari debet, nec ad profanos vſus adhiberi, propter contactum chriſmatis; neque ſoluens illam,contrahit cognationem.*v.Prep.in 3.p.q.2. art.12.*

4.Pa-

4. Parochus teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum ſuæ Parochiæ, (eamque curam ad Epiſcopos etiam pertinere) tum propter ſciendam cognationem ſpiritualem, tum propter ordines ſuſcipiendos, docet *Quintan. t. 2. ſ. 11.* ex *Barboſa, &c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. ſ.* 10.

TRACTATVS TERTIVS.

De Euchariſtia.

CAPVT PRIMVM.

De Eſſentia Euchariſtiæ.

DVBIVM I.

Quid ſit Euchariſtia?

RESP. Eſt Sacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, ſub ſpeciebus panis, & vini, ad ſpiritualem animæ refectionem diuinitus inſtitutum. Ita comm. Schol. *Vnde reſolues ſequentia.*

I. Tam ſpecies conſecratæ, quàm corpus, & ſanguis Chriſti, intrinſecè, & eſſentialiter conſtituunt hoc Sacramentum: adeoque falſum eſt, quod docuit *VValdenſis*, Corpus, & Sanguinem Chriſti, eſſe totum Sacramentum. Ratio, tum quia *Trid.* docet, corpus, & ſanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non eſt ſenſibile. Item falſum eſt, quod docet *Marſilius, & Sotus*, ſolas ſpecies conſtituere hoc Sacramentum, tum quia Euchariſtia eſt cibus cœleſtis; tum quia adorari debet latria, ut docet *Trid.*

II. Vſus, ſiue ſumptio Euchariſtiæ, non eſt propriè ipſum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo diſtinctum, ut vult *Gabriel*; nec pars illius, ſiue eſſentialis, ſiue integralis, ut *Aureolus*; ſed tantum applicatio, ſiue conditio; ut Sacramentum operetur.

III. Etſi quælibet ſpecies, imò quævis pars ſpeciei, ſit integrum

grum,& eſſentialiter perfectum ſacramentum,adeoque ſacramentum Euchariſtiæ,ſub ſpeciebus panis, & vini, phyſicè, & materialiter ſpecie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, eſt vnum ſpecie infima ſacramentum: tum quia eſt vnum ſignum rei ſacræ:tum quia ordinatur ad vnum ſpecie infima finem *v.S.Thom.q.73.a.2.*

IV. Etſi phyſicè loquendo, tot ſint numero ſacramenta,quot numero ſpecies, vel etiam partes ſpecierum; moraliter tamen vnum numero ſacramentum eſt, quod per modum vnius proponitur,& ſumitur:quia id ad vnum finem, ſcilicet vnam refectionem ſpiritualem, refertur.

V.Hoſtiæ in diuerſis altaribus,rectè concipiuntur ut diſtincta ſacramenta; contra verò, ſi Sacerdos vnam hoſtiam in plures partes diuidat, vel plures hoſtias ſimul ſumat, (eadem eſt ratio plurium ſpecierum diuerſæ rationis) non ideo dicitur accepiſſe plura numero ſacramenta.

D V B I V M II.
Quæ materia Euchariſtiæ?

Nota,ſicut in alijs Sacramentis eſt duplex materia, proxima, & remota;ita etiam hìc,ſed ordine inuerſo: nam in alijs,materia remota eſt res permanens,proxima verò eius vſus,qui tranſit;hinc verò remota tranſit, & proxima manet, ſcilicet ſpecies panis,& vini. Quæritur ergo tantùm de remota, illa, ſcilicet, quæ facta conſecratione tranſit in corpus, & ſanguinẽ Chriſti.

Reſp.Materia Euchariſtiæ eſt tantùm panis, & vinum. Eſt de fide, & probatur ex inſtitutione Chriſti, *Matth.*26. & *Luc.* 22. Et quidem vtraque materia,panis,& vinum, eſt ita neceſſaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per ſe nunquam licitè poſſit vna conſecrari abſq; alia: quod patet tum ex facto Chriſti.22.*Luc.*tum ex *Trid.ſeſſ.*22.Vnde ſolues.

I.Conſecratio vtriuſque ſpeciei,eſt iuris diuini: quia ratio ſacrificij,ſine quo non fit,exigit vtramque.

II.Non licet alteram tantùm ſpeciem conſecrare; in neceſſitate etiam graui, v.g.ut moribundo detur viaticum. *Suar.&c. commun.*

III.Nec Pontifex in eo poteſt diſpenſare vllo caſu. Ita commun.*Suar.3.p.d.55.ſ.4.&c.*contra quoſdam.

Dixi I.*Perſe:*quia per accidens,& præter intentionem quaſi, aliquan-

aliquando vnam poſſe ſolam conſecrari abſque peccato, docet *Tan.d.*5. *q.*2.*dub.*5.*num.*27. dicitque eſſe communem, v.g. in his caſibus. 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino conſecraſſet, neq; defectum intelligeret, niſi diu poſt; aut poſtquam aduertiſſet, non poſſet haberi aliud vinum; vel quamuis haberet, non poſſet tamen illo vti, ſine graui ſcandalo, vel vitæ periculo. 2. Si poſt conſecratam hoſtiam, ſubitum mortis periculum ab hoſtibus, vel incendium immineat, ſecluſo tamen ſcandalo & contemptu fidei. *Regin.l.*29.*ca.*4. 3. Si Sacerdos hoſtia conſecrata moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec ſit alius, qui poſſit ſacrificium perficere. *Suar. Vaſq. &c.* Si autem alius ſupplere, & Sacerdos infirmus communionem ſuſcipere poteſt, debet hoſtia diuidi, eique pars dari. *Tambur. de exped. ſacrif. l.*2. *cap.*8.

Dixi II. *Licitè*: quia validè alterutram tantùm conſecrari, eſt certum: vt patet tum ex facto Chriſti, qui panem antè conſecrauit; tum ex praxi Eccleſiæ, quæ corpus ante ſanguinem proponit adorandum.

DVBIVM III.

Qualis debeat eſſe panis in materia Euchariſtiæ?

Reſp. I. Solus panis triticeus, in conuiuijs communiter vſitatus, qualis morali hominum iudicio tantùm cenſetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne toſtus, ſiue aſſus, atque in ſua ſpecie incorruptus eſt: quia hic ſolus ſimpliciter dicitur panis, alius verò nonniſi cum addito, v.g. hordeaceus. *Vnde reſolues*.

I. Falſum eſt, quod docuit *Caietan.* Euchariſtiam poſſe conſecrari ex quouis pane, cuiuſuis ſpeciei, dummodò ſit aptus ad veſcendum.

II. Non eſt apta materia ad validam conſecrationem: 1. Panis ex oriza, auena, milio, piſis, fabis, amygdalis, alijſque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia, communi vſu & opinione, cenſentur ſpecie diſtingui à tritico. *Laym. Bonac. Card. de Lugo d.*4.*ſ.*1. 2. Maſſa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, ſed frixa vel elixa, vt ſunt placenta, libum; ſiue differant ſpecie, ſiue non. 3. Panis ſubactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, ſaccharo, aliòve liquore, qui aqua naturalis non ſit, mixtus;

quia non eſt panis vſualis. Ita *Laym. l. 5. tr. 4. c. 9. Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent: quare eſt ſaltem materia dubia. Idq; confirmat *Miſſale Romanum tit. de defect.* & *Card. de Lugo d. 4. ſ. 1. num. 4.* Vnde qui hoſtias emunt, certi ſint, quòd aqua naturali, & non roſacea, confectæ ſint. 4. Similiter hoſtiæ rubræ, quibus ſigillantur literæ, non ſunt materia valida, vel minimum dubia; quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. *C. Lugo d. 4. ſ. 1.* quod *Ant. Perez Dian. p. 7. t. 12. R.* limitat, ſi multum cinnabaris ſit mixtum: ſi autem ſit valde parum, cenſet probabile, quòd ſit materia valida, illicita tamen. 5. Panis ſubſtantialiter corruptus. 6. Panis ſubactus aqua marina. *Fagund.* apud *Dian. p. 9. t. 9. R. 58.* vbi ipſe contrarium docet, eò quòd illa ſit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, ſiue ſpelta, item ex ſiligine, eſt materia dubia: quia alij dicunt, ſolis accidentibus, propter loci ſterilitatem; alij ſpecie diſtingui à tritico; ideoque non licet, ſaltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. *v. Aut. citt.*

IV. Valida, ſed illicita eſt materia, 1. ſi aliquot grana, vel guttæ alterius ſpeciei, cum tritico & aqua miſceantur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia ſi maior pars non ſit triticum & aqua, non erit materia valida. Quod monendi ſunt illi, qui hoſtias coquunt. *Bonac. d. 4. q. 2. p. 1. nu. 6. Laym. c. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem diſponitur. *Bon. 2. p. num. 5.*

V. Perinde eſt ad valorem Sacramenti, ſiue panis ſit azymus, ſiue fermentatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque eſt vſualis, & propriè dictus panis. Interim in ſuis Eccleſijs Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, ſub præcepto graui, & culpa mortali: à qua non excuſat neceſſitas, v. g. dandi viaticum. *v. Bon. d. 4. qu. 2. p. 1. Fill. t. 4. c. 3. q. 8. C. de Lugo l. c.*

Reſp. II. Ex præcepto Eccleſiæ, panis conſecrandus debet eſſe figura orbicularis (in Eccleſia Latina) & integra. Dixi, *Latina:* quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius*. Licere etiam in hoſtia minore, qualis datur Laicis, (quando alia haberi non poteſt, & ſcandalum abeſt) celebrare priuatim, imò ſi cauſa vrgeat, etiam publicè die feſto, docet *Marchian. in candel. t. 4. c. 5. q. 3. Dia. p. 5. tr. 13. R. 80.* & *p. 6. t. 7. R. 17.* & *Tambur. exped. ſacrif. l. 2. ca. 8.* & *Auerſ. qu. 11. ſ. 12.*

eò quod

eò quod nullum ſit præceptum, neque conſtet de conſuetudine obligante ſub precepto: quo caſu eleuare adorandam maiorem ab alio præconſecratam, licere vult idem *Tambur.loc.cit.* contra *Marchan. Dian.ll.cc.* Non licet autem paruum paruam ſumere, & maiorem relinquere (v. g. ad exponendam in hierotheca) niſi ipſe eadem Miſſa etiam iſtam conſecrauerit, quia debet communicare de ſuo ſacrificio. *Tamb.l.c.* Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Euchariſtiam, hoſtiam ab alio conſecratam ipſe ſumit, & à ſe conſecratam reponit in ſacrario, vel hierotheca. *Tamb.l.c. Lugo d.19.ſ.4.*

DVBIVM IV.

Quale vinum ſit materia Euchariſtiæ?

Reſp.I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum eſt in *Florentino*. Vnde reſolues.

I. Non eſt materia apta ad validam conſecrationem: 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, malogranatis, &c. ſiue dicatur vinum, ſiue non. 2. Agreſta, ſiue omphacium, id eſt, ſuccus ex vuis immaturis expreſſus: quia non eſt vinum, ſed in via ad vinum; cuius naturam nondum induit, habetque ſe, ſicut maſſa cruda reſpectu panis. *Laym.t.4.c.2.nu.5.& 6.* ſuccum tamen ex vuis paſſis expreſſum conſecrabilem eſſe putat *Franc. Amicus* apud *Dian.p.7.t.12. R.8.* eò quod verum ſit vinum. 3. Acetum, quia eſt vinum ſubſtantialiter corruptum. *Ib.* Quod ſi poſt ſumptionem, (imò etiam ante eam, poſt conſecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, eſſe præſumẽdum, quod fuerit vinum; docet *Tambur.l.2.exped.ſacrif.c.8.4.* Vuæ, ſeu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam eſt potus, quàm cibus; tum quia ſuccus ille non dicitur propriè vinum, donec ſit expreſſus; tum quia in eo ſtatu non ſatis ad ſenſum demonſtratur per formam. *Card. de Lugo d.4. num.11.& 12. Laym.&c.* 5. Sapa, ſeu defrutum, id eſt, muſtum ad dimidiam, ſeu tertiam partem decoctum: quia non eſt amplius vinum: nec potus, ſed cibus. *Bonac.loc.cit.* 6. Lora, id eſt, aqua expreſſis acinis ſuperfuſa. *Fill. tr.4. c.3. Card.de Lugo d.4.ſ.1.num.9.*

II. Valida quidem conſecratio, ſed illicita eſt, 1. in muſto; quia non eſt vinum ſimpliciter, ſed impurum, habens admixtas feces, non conſecrabiles: ideoq; obſtat præceptum Eccleſiæ, obli-

gans

gans ſecundùm *Suar.* ſub mortali, ſaltem extra neceſſitatem; qualis eſſet defectus vini veteris; & ſecundùm quoſdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excuſant contra *Suar.* quòd in quibuſdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. *vid. Bonac.loc.cit.* 2. in vino liquoribus alijs, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio ſit immodica, erit materia dubia. 3. in vino aceſcente: quia adhuc eſt vinum, ſicut panis mucidus eſt panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etſi à quibuſdam propter negantium authoritatem, dicatur eſſe materia dubia) tum quia adhuc retinet ſubſtantiam, & denominationem vini, eſtque natura ſua potabile; tum quia Chriſtus ſub eo antè conſecrato manet. *Card. de Lugo loc.cit.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non ſit materia Baptiſmi, quia hic eſſentialiter conſiſtit in ablutione, Euchariſtia verò non in ſumptione. Nec refert 1. quòd non ſit proximè potabile: quia eſt per accidens, & facilè tolli poteſt; eſtque par ratio in pane in durato. Non eſt autem idem in liquore nondum ex vuis expreſſo, quia cùm non ſit vinum ſimpliciter, & per ſe, ac natura ſua non ſit potabilis, ſed comeſtibilis, quod vino congelato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bon.l.c.p.2.nu.*10.

Peccat tamen, qui in congelato conſecrat, ideoque ſi hyeme congelauit calix, calore manuum, aut halitus, aliòve modo regelandus eſt. *Fill.t.4.c.3.l.5.t.4.c.2.*

III. Valida & licita eſt conſecratio in vino, ſiue albo, ſiue rubro; etſi etiam ſpecie phyſica differant: cùm vtrumq; habeatur, & ſit ſimpliciter vinum de uite. *Bon.p.2.n.2.Card. de Lugo l.4.*

Reſp.II. Vino conſecrando debet, non ex neceſſitate ſacramenti, ſed grauis præcepti, ſub mortali obligantis, ſecundùm *C. de Lugo de Euch.d.*15*.ſ.2.n.*22. miſceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad ſacrificium. Eſt certum, ut conſtat ex *Trid. ſeſſ.*22*. c.*7*.&* 9. An autem aqua iſta immediatè conuertatur in ſanguinem, nec ne, diſputant Schol. *v.Con.* vel *Prap.hic, C.de Lugo d.*4*.ſ.*3. Vnde reſolues.

I. Si mixtio hæc omittatur, ualida tamen eſt conſecratio, etſi illicita mortaliter. Ita *omnes commun.*

II. Miſcenda eſt aqua naturalis, eaque modiciſſima, ut habet *Florent.* una ſcilicet, uel altera gutta; ita tamen, ut ſit ſenſibilis,

& fal-

& ſaltem non excedat tertiam partẽ vini; alioqui reddet materiam dubiam. *Bon.p.4.n.4.* ex *S.Th.Con.&c.* Qui autem miſceret roſaceam, vel aliam artificialem, etſi in neceſſitate, etſi validè cõſecraret, peccaret tamen mortaliter. *D.Th. Molant. Dia.p.6.t.7.R.18.* quia ageret contra præceptum & conſuetudinem Eccleſiæ in re graui. Quam ob cauſam etiam mortale cenſet *Fagund.p.2.l.2.c.4. Perſic.&c.* miſcere calidam: quòd tamen alijs quibuſdam nimis durum videtur apud *Dian. l. c.* vbi addit ipſe, ſi in frigidiſſima regione conſuetudo id habeat, ne fortè vinum congelaſcat, poſſe ſine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa faciẽda eſt, non in dolio, vel ampullà, aliòve vaſe, ſed in ipſo calice; neque domi, ſed in ipſo ſacro, vt fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediatè ante ſacrum, vt fit apud quoſdam. Idque vel ab ipſo Sacerdote, vt in Miſſa priuata, vel à Subdiacono, vt in ſolemni: neque enim ſufficit, ſi caupo illud diluerit. *Bon. l.c.*

IV. Si mixtio hæc ſit omiſſa, idq; notetur ante conſecrationem calicis, adhuc facienda eſt; ſecùs, ſi poſt. *Bon. l.c.n.5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit poſt communionem, ad ablutionem oris, & digitorum. *v.* de his *Miſs. Rom.* Item *Bon. d.4.q.2.p.4. Lay.lib.5.tr.4.c.2.*

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ conſecrationem requirantur?

Reſp.I. Ad validã conſecrationem requirũtur duæ conditiones. 1. eſt, vt materia Sacerdoti conſecranti, mortaliter, & sẽſibiliter ſit præſens. Ita cõmuniter; & eſt certum. Ratio petitur tum ex inſtitutione Chriſti, & verbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quę non verificarentur; cùm ſint demonſtratiua: tum ex perpetua Eccleſiæ praxi, nunquam conſecrantis, vel etiam benedicentis res abſentes: tum etiã ratione ſacrificij, quod requirit hoſtiam præſentem. *v.Bon.d.4.q.2.p.6.Lay.c.2.* Vnde reſolues.

I. Validè conſecratur vinũ in calice cooperto, vaſe, vel cantharo clauſo panis; in caniſtro; hoſtię in ciborio, vel in cumulo ſub alijs latentes, aut aliter tectę, v.g. ſub corporali vel mappa, vel etiã in Miſſali, vt ex *Suar. Hendriq. Con.* docet *Bon.* cõtra *Lay.l.5.t.4.c.2.* (vnde hoc poſtremum dubium videri poteſt; & ſaltem peccaret grauiter; qui ſic tectas, aut latentes conſecraret.) Item validè conſecrantur hoſtiæ præſentes, a cæco

vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præſentiam & ſenſibilitatem nõ requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur ſono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem & panem inſpirent) dummodò videri poſſit, ſiue in ſe, ſiue in alio, v.g. in ſuo toto, vel continente, vel vaſe, ad illam continendam deſtinato. *v.Bon.d.*4.*q.*2.*p.*5.

II. Inualidè conſecratur. 1. materia poſt parietem, aut poſt tergum poſita, vel clauſa in tabernaculo vt docet *Fill.Bon. q.*2.*p.*6. & alij. Ratio quia moraliter cenſetur abeſſe, cũ non poſſit demonſtrari, per Tò *hoc* vel *hic*; neq; paries habeat ſe vt continens, aut tegens. 2. materia valde procul, v.g. 100. paſſibus diſtãs, etſi videri poſſit Ratio eſt eadẽ. Quanta autem propinquitas ſufficiat, dubiũ eſt, & ex morali prudentum iudicio pẽdet. *Henriq.l.*8.*c.*34. docet, 20. aut 30. paſſuum: quod *Bon.l.c.* & alij putant non eſſe certum. *v.Schol.*3. Materia tam modica, vt ſenſu percipi non poſſit; tum quia non poteſt demõſtrari; tum quia Sacramẽtum debet eſſe ſignũ ſenſibile. Ita *Suar. & Vaſq.* & alij, contra *Sotum Henriq.* Quod intellige, ſi non ſit in toto, ſed extra illud: quia in toto etiam minimę eius particulę cõſecrantur, vt conſtat ex *Trid.ſeſſ.*23.*c.*3.*&* 4.*Bon.l.c.*

Secunda conditio, vt materia ſit certa, & à conſecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Eſt communis, apud *Bon.* & alios: tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic* tum quia actiones ſunt circa ſingularia, quæ debent eſſe certa & determinata. *v.Bon. l.c.p.*5. Vnde reſolues.

I. Inualidè conſecraret, qui vellet tantùm conſecrare tertiã, vel mediam hoſtiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præſentibus, tantum quatuor aut quinque, nullas deſignando: quia non eſt ratio, cur vna magis, quàm altera conſecraretur. Item, qui ex multis hoſtijs intenderet illas conſecrare, vel illas partes hoſtiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius deſignaris; aut partes illas, quæ fractis ſpeciebus ſunt manſuræ in continuo, non quæ excident: quia non eſt materia definita. *Bon.l.c.p.*5.

II. Non conſecratur hoſtia, inſcio Sacerdote poſita, ſiue in corporali, (ſeiuncta tamẽ a cumulo) ſiue infra illud, *Con.*3.*p.q.* 74.*a.*2.*d.*3. & alij Ratio, quia nõ eſt determinata in mẽte Sacer-

cerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non cōſecrantur guttæ, quæ exteriùs calici adhærent: quia non intenduntur. Imò vt probabiliùs docet *Suar. Regin. to. 2. l. 29. & c. 2. Lay. l. 5. t. 4. c. 2. Con. q. 74. a. 2. dub. 3.* cōtra *Tan. & Bon.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Eccleſiæ eſſe videtur, ideoq; & Sacerdotis eſſe debet, cōſecrare id, quod per modum vnius continui eſt in calice. Vnde ne opus ſit de detergendis guttis ſollicitum eſſe, benè faciet Sacerdos, ſi ſemel pro ſemper intēdat eas non conſecrare; vti nec micas hoſtijs adhærentes *v. Dia. p. 2. t. 3. miſ. R. 16. & p. 3. tr. 4. R. 32. Eſcob. t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id conſecrare, quod per modum vnius continui potabilis eſt in calice ideoq; guttulas illas non conſecrari. Quæ ſententia probabilis eſt. ex *Regin, Suar. & Lay. l. 5. t. 4. c. 2. n. 15*

III. Valida eſt conſecratio, 1. Si Sacerdos intendat cōſecrare ex pluribus hoſtijs præſentibus tantum quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam, & ſupremam cumuli; vel omnes pares, v. g. ſecundā, quartam, ſextam, ſi ſint ordine collocatę, & determinetur, vnde numerandi initium ſumendum ſit: quod tamen graue peccatum erit. Quòd ſi autem hoc vel alio caſu, non cōſecratæ miſceantur conſecratis, totus cumulus ad altare eſt deferendus, vt Sacerdos intendat conſecrare non conſecratas, vel potius totum cumulum conſecret ſub conditione, ſi non ſint conſecratæ. *C. de Lugo d. 4. de Euch. n. 36.* 2. Etſi putet vnam, vel duas, vel ſex hoſtias conſecrandas adeſſe, cùm ſint plures, ſiue à ſe, ſiue alio poſitæ: quia error ſpeculatiuus obſtat & priuatus non obſtat intentioni practicæ & abſolutæ conſecrandi omnes præſentes. Quam tanquam Eccleſiæ conſuetudini conformem, quiſq; cenſetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde ſi Sacerdos aduertat poſt conſecrationem, eſſe duas ſimul iunctas, vtramq; vt conſecratam ſumet, vt habet *Miſſale*. Si verò ante conſecrationem, poſtquā obtulit, aduertat, alteram ſeponet, & poſt Miſſam, ipſe, vel alius ſumat tanquam panem benedictū. 3. Si quis plures hoſtias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à ſe conſecrandas, vel ante ſacrificium monitus fuerit, de conſecrandis in altari iam impoſitis. Ratio omnes enim conſecrantur, etſi dum conſecrat, earum non ita

expreſsè meminerit,aut etiam ad oblationem nō detegat,modò ſint præſentes in corporali vel ſaltem in altari. Ita *Regin. l.29.n.19. Laym.l.5.t.4.c.2. Bon.t.1.d.4.q.2.p.2.* & alij ab ipſo citati. Eſtque ſententia in praxi tuta. Quia intentio præcedēs reſpectu illarum virtualiter perſeuerat. 4. Si paruæ hoſtiæ pro communicādo populo afferantur Sacerdoti paulò poſt factam oblationem,(addit *Auerſa q.11.ſ.12.* ante cœptam præfationem) licitè eas conſecrari, ſuppleta oblatione mentaliter, ex *Gauant.& Poſſeu.* docent *Dian.p.2.t.14.R.71. & Tambur.de exped.ſacrif. l.2.c.5.*

Reſp.II. Ad licitam materiæ conſecrationem requiritur, 1. Vt non ſit maior quantitas, quam tempore opportuno poſſit abſumi: quia periculum eſſet, ne ſpecies computreſcerent. *Bon.l.c.2.*Vt ab vſu Eccleſiæ, præſertim in Miſſali præſcripto, non recedat *Ex dictis reſolues.*

Peccat 1. Qui vas, in quo hoſtiæ conſecrādæ ſunt,non aperit.2.Qui conſecrat materiam poſitam extra corporale.3. Qui intendit conſecrare guttas, calici adhærentes exterius, quod eſſet graue:de interiùs adhęrentibus eſt dubium,quia non cōſtat ſatis de mente Eccleſiæ) ad quod euitandum, *Gauantus p.2.tit.7.* iubet eas abſtergi, quod conſuetudo probat. Qui tamen id omittit,eum non peccare,docet *Tamb.l.2.c.1.§.3.*imò nec expedire, ſi eas aduertas, quando diſcooperto calice, iam iam es conſecraturus, & eleuationem populus expectat. Poſt conſecrationem autem nullo modo ſunt abſtergendæ. 4. Qui ante conſecrationem ita ſtatueret, nolo conſecrare hoſtias appoſitas, niſi tempore conſecrationis, vel ſaltem oblationis fuero memor. Ita *Præp.hic a.2.d.3.Laym.l.c.*etſi *Tambur.de exped.ſacrif.c.1.§.3.* eo caſu nullum peccatum agnoſcat.

DVBIVM VI.

Quæ forma conſecrationis Euchariſtiæ?

Reſp. Eſt duplex,vna panis, & eſt hæc: *Hoc eſt enim corpus meum.* Vbi omnia ſunt de eſſentia, præter Tò *enim*, cuius omiſſio eſſet veniale. Altera vini, & eſt hæc: *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remiſſionem peccatorum:* Vbi etſi verior, & communior ſit ſententia *S. Bonau. Suar.Bellar.*& aliorum,contra *S.Thom.& Thomiſt.*

quò-

quòd eſſentialia ſint tantum hæc: *Hic eſt calix ſanguinis mei* (vel, *Hic eſt, ſanguis meus*, aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in perſona Chriſti formaliter, & ſignificatiuè, ſiuè aſſertiuè, & non tantum recitatiuè, ſiue hiſtoricè, licèt ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantùm recitatiuè, ſeu hiſtoricè. *v.Lay.c.*3.*Bon.q.*3.*p.*2.*C.de Lugo d.ſ.*5. Vnde reſolues.

I. Valida, ſed illicita eſt conſecratio, 1. Si conſecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum ſub his ſpeciebus, eſt corpus meum, vel ſanguis meus. *Bonac. l.c. p.*1.2. Si dicat: Hic calix eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo vt habet *S.Lucas c.*22.3.Hoc eſt corpus meum, quod de Virgine ſumpſi; hic eſt ſanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc eſt meum corpus; hic meus eſt ſanguis; vel, hoc eſt ſanguis, meus. Ratio horum, quia manet idem ſenſus, nec fit mutatio ſubſtantialis. *Bonac.l.c.*

II. Inualida erit conſecratio, ſi dicas: Hìc (aduerbialiter) eſt corpus meum. Si autem Tò *Hic* ponatur maſculinè, pro neutro, valet, etſi non ſecundum grammaticam. *Eſcob. Granadus* 2. Hoc Corpus eſt meum; hìc Sanguis eſt meus. *Fagund. p.*3.*q.*78.*c.*2.3. Ecce Corpus meum; Ecce Sanguis meus. 4. Hoc ſit, vel hoc fit Corpus meum; vel hic panis conuertitur in Corpus meum; vel hìc ponitur Corpus meum. 5. Illud eſt Corpus meum; ille eſt Sanguis meus. 6. Hoc eſt ſubſtantia mea; vel hoc eſt Corpus Chriſti. *Bon.l.c.p.*3.

III. Dubia erit conſecratio, 1.illud eſt Corpus meum; iſte eſt Sanguis meus. 2. Hæc eſt caro mea: quam tamen *Lay.*cõtra *Con.*putat valere. 3.Secundum quoſdam, forma ex *S.Luc.* primo caſu allata. *v.Bon.q.*3.*p.*1.*&* 2.*Regin.l.*29.*nu.*33.

DVBIVM VII.

Quamdiu Chriſtus maneat in Eucharistia.

Reſp. Manet ſub ſpeciebus, etiam diuiſis, & ſub quauis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, vt conſueta ſubſtantia panis, & vini corrumperetur. Ita commun. cum *S.Thom.* Et eſt certum. *Vnde reſolues.*

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis; cùm ſit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur

 traie-

tractio ex ore verſus ſtomachum, etſi alij dicant gratiam tũ primùm dari, cũ pars aliqua eſt in ſtomacum recepta *Dian. p. 3.t.6.miſc.R.96.ex Henriq. Sylu. & Fagund.* Item *C. de Lugo d.* 12.*ſ.* 2.

II Species non ſunt retinendæ in ore tamdiu donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Chriſtus: nec gratia Sacramenti conferretur. Vti neq; ſi moriaris, dum hoſtia adhuc eſt in ore. *Dia.l.c.* contra *Bec.c.22.v.Bon.d.4.q.5.p.2.n.2.*

III. Si quis partem vini, vel hoſtię, ſumpſiſset indiſpoſitus, & deinde ſe diſponeret, acciperet adhuc gratiam in ſumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij, probabiliter dicunt futurum, ſi ſe diſponat antè, quàm ſpecies cõſumantur in ſtomacho. *Dia.l.c.R.96.ex Nugno, v.C.de Lugo d.12.ſ.2.n.46.& 53.& 64.* vbi illud poſteriùs negat. *v.Bon.l.c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui deſiderat eſſe Sacerdos, vt poſſit communicare ſub vtraque ſpecie, quòd putet plus gratiæ dari ſub vtraque, quam vna: quia id fieri non eſt improbabile, vt docet *Vaſq. Mar. C. de Lugo d.12.ſ.3.* & alij. Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ ſumit ad conſecrationem, ea mente, ne tam citò in ſtomacho ſpecies conſumantur, & ſic diutiùs ſecum Chriſtus maneat, & ſæpiùs gratiam augeat: quod fieri non eſt improbabile, ſi diſpoſitio ſubiecti fiat melior, vt docet *Suar.Con.*item *Fagund. & Beca.* apud *Dian.p.3.d.6.miſc.R.97.*

V. Species per vomitũ reiectæ, ſi tales ſint, vt ſub illis panis, vel vinum poſset exiſtere, verè ſunt adorandæ; & ſi iterũ ſumantur, iterum conferre gratiam, docet *C.de Lugo l.c.n 53.*

VI. Etſi, ſi modicum vini conſecrati miſceatur perfectè cũ alio liquore, ita vt non maneret ſubſtantia vini, deſinat ibi eſſe Chriſtus; non tamen deſinit, ſi miſceatur cum vino alio, ſaltem eiuſdem ſpeciei. *C.de Lugo d.10.ſ.3.* Vnde ſi gutta conſecrata lapſa ſit in dolium vini eiuſdem ſpeciei, totum illud vinum adhibendum tantùm eſt pro ſacrificio; licet quidam dicant bibi poſse a laicis.

VII. Si ſpecies conſecratæ liquorem ſpecie diuerſum ſibi permixtum conuertant in vinum, ſimilis ſubſtantiæ ei, in quo facta eſt conſecratio, ſpecies priores manent conſecratæ, non item poſteriores adiunctæ.

CA-

CAPVT II.

De Cauſis, & ſubiecto Euchariſtiæ.

DVBIVM I.

De Cauſis.

Ago hic tãtùm de efficiente, id eſt, Miniſtro: in quo quid requiratur ad cõfectionem validam, cõſtat tum ex dictis *de Sacramẽto in genere*, tũ ex ſuperioris capitis *dub.* 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex ſequẽti dubio, *de ſubiecto ſuſcipiente Euchariſtiam*: quia omnes diſpoſitiones, quæ ad dignè ſuſcipiendam ſunt neceſſariæ, requiruntur etiam ad licitam cõfectionem; cum conficiens neceſſariò ſuſcipere debeat. Hic ergò tantùm quæritur, 1. Cuius ſit diſpenſare Euchariſtiam. 2. Quid ex parte Miniſtri requiratur ad licitam diſpenſationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem ſpectet diſpenſatio Euchariſtię?

Reſp. Euchariſtiam diſpẽſare, ex officio poteſt ſolus Sacerdos, habens iuriſdictionem ordinariam, delegatam, aut ſaltem rationabiliter præſumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Paſtorum proprium eſt paſcere, quod præcipuè fit per Sacramẽta. *v. Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *C. de Lugo d.* 18. *ſ.* 2. Vnde reſolues.

I. Peccat mortaliter, qui ſine omni iuriſdictione Euchariſtiã diſpenſat. *Bon. l. c. p.* 2. quia violat alterius iuriſdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret inſuper irregularitatem, vt docet *Con. hic*. Religioſi etiam ipſo facto incurrunt excommunicationem Papæ reſeruatam, ſi (ſcilicet ſine licẽtia Parochi, & quidem ſpeciali) præſumant Clericis, aut laicis dare Extremam Vnctionem, vel Euchariſtiam, vel Matrimonia ſolemnizare: niſi habeant priuilegium; vel Parochus abſit; aut iniuſtè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excuſare ignorantiam, etiam craſſam, ex *Prapoſ. &c.* notat *Dia. p.* 5. *t.* 3. *R.* 51. idque propter verbum *prę́ſumant*.

II. Licitè miniſtrat Euchariſtiam, qui præſumit rationabiliter Paſtorem factum ſuum approbaturum eſſe. *Regin. l.* 29. *n.* 91. *Bon. l. c. n.* 7.

III. Si infirmus ſacro viatico muniẽdus ſit, & proprius Paſtor abſit, vel præſens nõ poſſit deferre Euchariſtiam, quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel ſæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre poteſt: quia tunc præſumitur voluntas

Epiſcopi, aut Papæ, Ita *Lay.l.5.t.4.c.7. Bon.l.c.n.*10. ex *Suar.*

Dixi in reſponſione; *ex officio:* quia extraordinariè, in ſtatu neceſſitatis, id poteſt Diaconus ex commiſſione Parochi, (& ſecundum *Quintan.* ſi abſit, ſine ea) v.g. in magno feſto, quo Sacerdos confeſſionibus, concionibus, &c. eſt occupatus *Dia. p.9.t.6.R.*39. ex *Prapoſ.* In extrema verò neceſſitate, v. g. articulo mortis, ſi non eſſet alius, etiam Diacono, imò laico licere (ſecluſo ſcandalo) & alios, & ſe ipſum communicare, probabile eſt, vt cōtra *Henriq.Vaſq.& Sa* docet *Suar.Con.Lay. Prapoſ.hic d.*2.*n.*11. confirmatq; *Dian.p.*8.*t.*1.*R.*48. ex *Auerſ. & Franc.Lugo* Sed *Amicus* limitat ad caſum, quo moriturus peccati mortalis conſcius, aliud Sacramentum ſuſcipere non poſſet *v. Dian.p.*9.*t.*6.*R.*39. In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam conſuetudinem. *C.de Lugo d.*18.*ſ.*2. *Bonac.d.*4.*q.*5.*p.*1. Vnde reſolues.

Probabile eſt, etiam extra mortis articulum, ex graui cauſa, licere Sacerdoti præciſo ſcandalo, ſacram hoſtiam ſumere ex ſacrario, vel a Diacono allatam, ſibi ipſi dare, v.g. ſi in longo morbo diu non communicaſſet, vt contra *Suar.*& *Con.* docet *Fagund.p.*3.*l.*3.*c.*3. *Prap. Eſcob.t.*7.*E.*6.*Bon.l.c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religioſi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt ſcilicet in ſuis templis, per ſe, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes, communicare poſſint quoſcunque Chriſti fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, ſi vrgeat neceſſitas, præſumitur ratihabitio Papę, etiam inuito Parocho vt habet *Bon.* hic) & feſto Paſchatis. *v.C.de Lug.l.c.ſ.*2 *n.*38. *&* 49. Porrò per feſtum Paſchatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, qua ſatisfit præcepto annuæ communionis, vt docet *Sa, Fill. & comm.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè inſtat, & mortaliter certa & ineuitabilis eſt; vel quo eſt mortis periculum, id eſt, probabile dubium de vitæ conſeruatione tali caſu, quo valdè frequenter mors ſolet accidere. *Sua.t.*4. *de rel.l.*2.*c.*3.*&* 3.*p.d.*26.*ſ.*4. & alij.

Ex dictis *reſolues*, quòd regulares licitè dent Euchariſtiam in articulo mortis, vel & in Paſchate, ſequentibus caſibus.

I. Si extrema ſit neceſſitas: vt ſi periclitetur de ſalute æterna.

II. Si

II. Si ſit grauis neceſſitas, id eſt probabile mortis periculū, & Parochus nolit, vel non poſſit dare, *C. de Lugo d.18. ſ.2. n.53.*

III. Si à Pontifice, vel Epiſcopo; habeant priuilegium; quale hoc tempore habent Religioſi aliqui, quibuſdam locis ab Epiſcopis, dandi communionem Paſchalem.

IV. Si quis in paſchate non poſſit in ſua Parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paſchalis Parochiæ ſuæ antè ſatisfecerint, aut poſtea ſatisfacturi putentur: quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipſo die Paſchę abſtinere a communione poſſint. Sic contra *Henriq. & Nau.* docet *Sa, Fill. & Lay.* qui addit niſi conſtaret Parochum eſſe inuitum, ac rationabiliter id prohibere, v.g. quòd aliàs rationem communicantium habere in ſua Parochia non poſſit: tunc .n. ad Parochiam eſſe reijciendos *C. de Lugo d.8. ſ.2. n.50. Bon. l.c.*

VI. Si ægrotus nedum peruenerit ad eum ſtatum, vt ex pręcepto teneatur ad communionem; etſi tūc maneat obligatus ſuſcipere cōmunionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus ſatisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia adminiſtratio Euchariſtiæ tantùm eſt vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, ſine licentia Epiſcopi, vel Parochi, licet religioſis publicè Euchariſtiam deferre, per plateas, cum id iuri Parochorum, conſuetudine obtento, deroget; proinde eo caſu, in ægroti oratorio, aliòve honeſto domûs loco, de licentia Ordinarij priuatim facto ſacro, Euchariſtia eſt danda. Ita *Suar. v. Dian. t.4. p.4. R.14. & p.9. t.9. R.63.*

VIII. Quibuſdam, qui frequenter communicant apud religioſos, nec poſſunt adduci, vt communicent in Parochia, idq; ex tacito & præſumpto conſenſu, quem *Lay. lib.5. t.4. c.7. n.4.* putat faciliùs poſſe præſumi in militibus præſidiarijs; item in aulicis, ſtudioſis, alijſq; Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra ſuſpicionem eſſe ſolent. *v. Lay. l.c.*

IX. Si in paſchate ſint vagi, peregrini & aduenæ, ſecundùm ſententiam probabilem multorum, vt *Sanch. de matr. l.3. d.38. Fagund. prec.1. Eccl. l.1. cap.8. Card. de Lugo loc. cit. Dia. p.2. t.2. R.12.*

X. Si ſint famuli, vel domeſtici, vel familiares eorum, qui

circa

circa tales habent priuilegium. *v. Compend. priuileg. Societatis V. familiaris, & Dia. p. 2. de dubijs regularium R. 12.*

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Miniſtro, ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ?

Reſp. I. Vt Miniſter circa Euchariſtiæ diſtributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita vt præſtet hoc Sacramentum omitti, (cum eius ſuſceptio ſæpè non ſit neceſſaria ad ſalutem) quàm admitti poſitiuam irreuerentiam. *Vnde reſolues.*

I. Euchariſtia non eſt deferẽda ad infirmum, niſi cum habitu decenti, id eſt, cũ ſtola, & ſuperpelliceo, ac præcedente lumine (ſecus eſt de extrema vnctione, cuius materia cùm non ſit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, ſi habitus haberi non poſſit, aut ſi tempeſtas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, ſi Sacerdos Euchariſtiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in ſinu ſuo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in neceſſitate, & clam, præciſo ſcandalo, poterit porrigere ſine ſtola, & ſuperpelliceo: etſi nullo modo celebrandum ſit ſine veſtibus ſacris, ob viaticum dandum. *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.*

II. Præſtat ægrum incommunicatum mori, quàm Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etſi feſtinare valdè debeat, vt dicit *Quint. t. 4. ſ. 8.* Secus eſt in Baptiſmo & Pœnitentià, ſi probabiliter timeretur, ne ægrotus, decederet in mortali: tunc enim currendum eſſet, vt habet *Bon. l. c* ex *S. Th. Poſſeu.* & alijs.

III. Ad infirmum longè diſtantem licere Parocho Euchariſtiam deferre in equo manſueto, ita vt non ſit periculum lapsùs, docent *Quint. t. 4. ſ. 8.* Sed negat *Poſſeu.* & *Barboſa*, niſi loci conſuetudo permittat; adduntque non licere pyxidem dare portandam Laico, quantumuis Paſtor ſit fatigatus, ſed potiùs ex collo ſuſpendendam burſam.

IV. Euchariſtia non eſt deferenda ad ægrum, venerationis tantùm causà, vt adoret, vel oſculetur, ſi ſumere non poſſit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causà deferatur ad lectum, ſi in domo celebretur.

V. Non

V. Non licet dare Euchariſtiam alijs digitis,ſi indice,& pollice, ob chiragram, dari non poſſit, vt docet *Bonac.d.4.q.5.p.2.* & *Poſſeuinus* contra *Tol.* cuius ſententia tuta videtur, ſi aliàs æger ſine viatico eſſet moriturus; præſertim ſi tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore peſtis porrigere Euchariſtiam medio aliquo inſtrumẽto;(multò minùs deponere alicubi in ſcutella, vt ab ipſomet ægro ſumatur) ſed manu dãda eſt,vt docet *Bon. d.4.q.5.p.2.* ex *Suar.* & alij, Quamuis *Poſſeu. c.8.* non improbabiliter dicat, poſſe præciſo ſcãdalo,& periculo lapſus in terram,inſtrumento ad id ritè confecto dari. *v. Dian.p.4.t.4.Reſol.*114. *Bon.l.c.p.*2. quod in praxi pro ægroto, qui non poteſt traijcere hoſtiam,vt ſcilicet ei detur Euchariſtia, impoſitâ particula hoſtię cum vino in cochleari,admittit *Præp.in* 3.*p.q.*80. *a.*5.*dub.*6. & *Eſcob.c.*7.*c.*6.*Dian.p.*4.*t.*4.*R.*104.

VII. Sacerdos podagra laborans, poteſt deferri ad altare,vt ibi Euchariſtiam adminiſtret;ſeclusâ tamen alia prohibitione. Ita *Poſſeu.c.*5.*n.*50.*Bon.l.c.*

Reſp. II. Requiritur præterea,vt eam diſpenſet ritu Eccleſiæ conſueto: deinde,vt eam neget, (per ſe loquẽdo)indiſpoſitis, animo vel corpore: deniq; ſi Paſtor ſit, vt miniſtret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon.d* 4.*q.*5.*p.*1.*n.*15.

Dixi I. *ritu Eccleſiæ*: quia legitimus Eccleſię ordo ſub peccato obligat. *Vnde reſolues*.

Peccat 1. Qui Euchariſtiam dat ſub vtraque ſpecie,locis vel perſonis,quibus à Pontifice non eſt conceſſum. Item ſi morituro,qui ob linguæ ariditatem non poteſt hoſtiam traijcere, det ſpecies vini: licèt talem a mortali excuſare conetur *Amicus* apud *Dian.p.8.t.1.R.24. Bonac.l.c. Sanch. Poſſeu.Barboſ.* contra ipſum *Dian.p.9.t.9.R.642.* Qui diſpenſat ſine veſte ſacra, vel lumine, aut præuiâ confeſſionis generalis formula. 3. Qui laico dat hoſtiam maiorem. in neceſſitate tamen,vel in caſu magnę deuotionis,licet ex maiore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures maiores conſecrare,eaſque deinde in minores partes, (non tamen adeò paruas, vt honeſtè dari non poſſunt) diuiſas diſtribuere. Ita *Sa V. Euchariſtia d.4.q.5.p.1. num.*14.

Dixi II. *Per ſe neget*:quia aliàs cooperabitur peccato. Per accidens

dens tamen ſæpè dare poteſt, v.g. ſi ſine ſcandalo, aut graui damno ſuo, vel pœnitentis, negare non poſſit. *v.Bon.l.c.Poſſeu.c.*5.*n.*8. Vnde reſolues.

I. Peccat qui dat pueris, ante annum diſcretionis, (niſi in articulo mortis, vt *v. dub.ſeq. a.*3.) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus quando nunquam ſunt vſi ratione. Si verò vſi ſint, poteſt, & debet illis dari in articulo mortis, ſi poſſit ſine periculo irreuerentiæ, & non conſtet incidiſſe in amentiam in ſtatu peccati mortalis *Laym.hic.c.*4.*n.* 4.3. Qui dat peccatori publico, v.g. hiſtrioni, turpes comœdias cum mortali repræſentanti, vſurario, meretrici, concubinario, de quibus. *v.Fill.t.*4.*n.*166.*& ſeq.*

Dixi, *Publico*: quia ſi occultè tantùm ſcias eſſe indiſpoſitum; occultè quidem, non tamen publicè petenti, eſt neganda; niſi indiſpoſitio ex confeſſione ſit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docet *Sanch. Bon. Laym.l.*5.*t.*4.*c.*6. *Card.de Lugo d.*8.*de Sac.ſ.*8.

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam poteſt dari aliquot, imò vna hora ante mortem, vt habet *Sa*: danda verò eſt, ſi fieri poteſt, non in carcere, vel alio loco inhoneſto) etiam ob crimen ſagarum captis: dummodò pœnitentiam præſeferant; etiamſi crimen negent, & violenta duret ſuſpicio. *Tann.tom.*3.*q.*5.*d.*4.

III. Rectè facit, 1. qui rarò, v.g. in paſchate, dat communionem ſemifatuis, & qui debilem habent rationis vſum, ſi ſaltem hunc cibum à profano diſtinguere norint, vt habent *Henriq. & Poſſeu.* Idem ferè dicendum eſt de ſurdis & mutis à natiuitate. *v. Laym. hic.*2. Qui dat inſeſſis à Dæmone, dummodò ſine irreuerentia poſſint ſumere. Ita *Suar. Bon. Regin.*

Dixi III. *Si Paſtor ſit*. Vnde reſolues.

I. Talis peccat grauiter contra iuſtitiam, & charitatem, ſi ſubditis in periculo mortis, licèt peſte infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali caſu, abſente vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra charitatem; etſi ſecundum *Chapiauillum* mortaliter, *q.*37. *num.*2.

II. Paſtor, vt Euchariſtiam opportunè petentibus poſſit miniſtrare, tenetur eam aſſeruare, cum lumine, in Eccleſia, (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobiliū, vel choro monialiū,

aut

aut intra ſepta monaſterij earum, vt habet. *Trid.ſeſſ.15.de reform.c.*10. niſi cum facultate in ſolemni feſto) in pyxide; quę non neceſſariò eſt conſecrata, licet, ſi conſecrata non ſit debeat interiùs veſtiri vitta lineà, ex tela conſecrata, vt ex *S.Th.* docet *Vaſq.Azor, Regin.in Praxi, tom.2.l.29.c.9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligẽtiam Parochi, (vel eius, cui iſta cura commiſſa eſt) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen nõ ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (ſecùs ſi per horã tãtum) docet *Quintan. t.4.ſ.1.& 7.* item *Dian.p.9.t.6.R.*34. licet *Marchant. in reſol. Paſtor t.4.c.5.q.4.* obligationem, & conſuetudinẽ tam vniuerſalem neget: vti & de lumine præferendo, quãdo defertur Sacramentũ foras; atq; ex cauſa id poſſe omitti, vt cum defertur ad ægrum lõgè diſtantem, nec cõmodè fieri poteſt cũ lumine.

DVBIVM II.
De ſubiecto, ſeu ſuſcipiente Euchariſtiam.
ARTICVLVS I.
Quæ requiratur in eo diſpoſitio animæ?

Reſp. qui eſt in mortali, tenetur ſub mortali ante ſumptionem Euchariſtię confiteri, niſi ſit neceſſitas celebrandi, vel cõmunicandi, & Confeſſarius deſit. Ita *Trid.ſeſſ.13.c.7.& Can.* 11. vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fũdatur autem in illo Corinth. *Probet autem ſe ipſum homo, &c.* Et parum refert ad praxin, vtrum tantùm ſit præceptum Eccleſiaſticum, an tantùm diuinum, quod eſt probabilius, vt docet *Suar.Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Euchariſtia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia, (eſto comitentur, imò reddant venialiter malam ipſam ſumptionem) non ponũt obicem gratiæ ſanctificanti. Quòd ſi tamen multa ſint, & intra genus ſuum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem & fructum maiorem impediunt. *Suar.Laym.* & alij. Vnde reſolues.

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale ſit ritè confeſſus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d.4.q.6.p.1.* ex *Sanch. Regin.Suar.* & alijs.

Dixi II. *niſi ſit neceſſitas*, (non quæcunq; v.g. feſti celebritas, vel magna deuotio, vt quidã volunt) ſed grauis, ſiue vrgẽs, qualis

qualis eſſe cenſetur in ſequentibus caſibus,premiſſa tamen ſeper cōtritione:ad quã tũc teneris niſi de peccato,quod occurrit,fueris antè contritus. *Præp.Card. de Lugo d.*14.*ſ.*6. *n.*122.

I. Periculum mortis, vel vt conſecretur hoſtia pro morituro. *Suar.Con.Card.de Lugo.d.*4.*ſ.*5.*num.*107.

II. Si ſacrificium, vel communio non poſſit omitti, abſque graui infamia, vel ſcandalo; *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus ſacrum audiat. *Ibid.* Ob quam cauſam etiam alteri, qui non eſt Parochus,id licere,putat *Dian.* cum *aliis* 11.*p.*9.*t.*3.*R.*9.contra *Palaum*; *Auerſam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat. *Præp.* vel ſi Sacerdos non poſſit audire Miſſam, niſi celebret,vt habet *Henriq.& Sotus,Dian. R.*63. & 64. nec improbat *Card. de Lugo l. c.* Probabiliùs tamen videntur docere *Con.Sa, Suar.* & alij, ceſſante ſcandalo & infamia, præſtare tunc ſacrum, & communionem etiam Paſchalem,intermittere,eò quòd hæc præcepta non obligent, quando non poſſunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos poſt cõſecrationem committat mortale,vel ante commiſſi recordetur,tenetur elicita contritione, ſacrificium proſequi.Si verò id fiat ante conſecrationem,& præſertim ante Canonem,debet confiteri, ſi abſq; nota infamiæ poteſt,vel recedere,vt docet *Sylu.Nauar.Dian.*& alij cõtra *Sotum& Henriq.*qui negat teneri,ob honorem ſacrificij;putatq; practicè eſſe probabile *Lay.& Bon.* eo quòd vix ſine omni nota,cõfeſſio decẽter fieri poſſet: niſi forte in Miſſa ſolemni,ſub cantu, vel concione: quo caſu tenebitur confiteri; vt notat *Sylu.*Quòd ſi verò nec contritionem poſſit elicere,ſecundum communem ſententiam, eſſet confitendum,vel deſiſtendum, licèt *Vaſq.in* 3.*p.to.*3,*d.*27. & *Hurt. de Euch.d.*8. putent probabile eſſe, ſaltem non peccaturum mortaliter, quando non poteſt ſine nota recedere: intellige; ſi conatus ſit elicere,vel fecit quod potuit. *v. Dian.p.*4.*t.*4.*reſ.*98.*Card.de Lugo d.*9.*ſ.*2. *num.*8. vbi idem docet. Notat autem *Dian. ex Præp.* ſatis eſſe, ſi quis bona fide putet ſe eſſe contritum, licèt ſubdubitet.

VI. Si in ſcamno communicãtium recorderis peccati mortalis,quod oblitus es cõfiteri,nec ſine nota,aut ſcandalo graui,

poſſis

poſſis recedere, vt habet *Nauar.Fall.Regin.C.de Lugo l.c.n.* 112. & alij: porrigenti autem Euchariſtiam confiteri non expedit, nec decet, quo caſu etiamſi ne quidem poſſis elicere cõtritionem, excuſat à peccato *Hurt.l.c.* Imò quidam DD. apud *Henriq.* excuſant laicum ante confeſſum, etiam præciſa nota, & ſcandalo, non recedentem; eò quòd is dicatur iuſtificatus, & probatus per confeſſionem. Quam ſententiam probat *Tamb.* in *expedita com c.*1.§.8. poteſtq; ſeruire pro ſcrupuloſis. *v.Regin.l.*29. *num.*105. *Bon.d.*4.*p.*10. *Eſcob.t.*7.*c.*6.

Dixi III. *Et deſit confeſſarius:* deeſſe autem cenſetur, non vt quidã volunt, ſi abſit is, cui ſolet, & cuperet confiteri; vel cui deuotiùs, aut vtiliùs confiteretur: neq; etſi Religioſus nõ poſſit niſi ſæculari cõfiteri peccata grauia, cũ aliqua infamia Religionis. *Amic.Dian.p.*9 *t.*3.*R.*13. ſed in ſequentibus caſibus.

I. Si nullus ſit præſens; ad abſentem verò ſine magna difficultate, (ſpectata tum debilitate, ætate, & negotijs perſonæ, tum alijs circunſtantijs, vt aeris, breuitatis temporis) adire non poſſis. *Bon.l.c.nu.*30.*ex Suar.Con.&c.*

II. Si non adſit niſi ignarus idiomatis, vel carẽs iuriſdictione vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non poſſis cõfiteri ſine graui damno tuo, vel alieno, vel ſi habeas peccatũ tantùm reſeruatũ, nec pateat aditus ad ſuperiorem; vel Superior ſemel iterumq; per pium Confeſſariũ rogatus negauerit poteſtatẽ abſoluendi. *Tamb.in exped.com.c.*1.§.6.ex *Fagund.* Limitat autem *Dian.p.*9.*t.*3. *R.*15. ſi abſq; graui nota prætermittere non poſſis. Ita *Sylu.* & alij. Requiritur tamen in his etiam caſibus, contritio & propoſitũ confitendi; imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali caſu celebrauit, tenetur prima occaſione confiteri. Quod pręceptũ extendendũ non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum, vt contra *Nau.&Fagund.* docet *Sylu.& Dian.& Bon.d.*4.*q.*6.*p.*1.

ARTICVLVS II.

Quæ requiratur diſpoſitio corporis?

Reſp.I. Nulla corporis macula per ſe impedit ſuſceptionem Euchariſtiæ, cùm parum faciat ad bonitatem: vel malitiam moralem: poteſt tamen aliquando per accidens impedire propter effectus ſecutos. Ita *commun.* Vnde reſolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria

per

per pœnitentiam expiata, niſi effectum malignum, v.g. turpem recordationem ac delectationem, vel diſtractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim caſu, vti & ſẽper, poſt culpabilem, præſtat, ac ſecũdùm ſententiam communem, ſub veniali debet differri, niſi aliud ſuadeat iuſta aliqua cauſa, v. g. magnus fructus feſtiuitatis, regula ordinis; vel ſi à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam *Sanch.l.9.de mat.d.*13.*Bon.d.*4.*q.*6.*p.*2.*C.de Lugo d.*15.*ſ.*1.

II. Neque actus coniugalis impedit, etſi decens, & conſilij ſit abſtinuiſſe ſaltem nocte proximè antecedẽte, ſi rarò cõmunicet. Ita *Fill.& Sanch.l.c.Eſcob.t.*7.*E.*6.*n.*83. Intellige, ſi debitum petitũ ex neceſſitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: ſi verò voluptatis cauſa feciſſet, eo die abſtinendũ eſſe, (præſertim ſi malignus effectus ſubſecutus fuiſſet) docet *Regin.l.*29.*t.*117.*Lay. l.*5.*t.*4.*c.*6.*n.*10.*&* 15. *Mart.Perez d.*49.*ſ.*3.*n.*8. addens eſſe tantùm veniale; imò indecentiam iuſtà causà poſſe reſarciri.

III. Similiter etſi decens & conſilij ſit, ſumptà communione abſtinere eo die à copula; licita nihilominus eſt ex bono fine, v.g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tamb.c.*3.§.6. ex *Sanch. l.* 9.*d.*13. *& Marchin.*

Reſp. II. Ex præcepto Eccleſiæ tenetur communicaturus, ſub mortali, regulariter eſſe ieiunus, ieiunio naturali, id eſt, vt à medio noctis nihil omnino per modum cibi, potùs, aut medicinæ ſumpſerit. Ita commun. Et eſt certum ex Concilijs, quæ vide apud *Filliuc. Laym.Bonac. Card.de Lugo loc.citat.* Vnde reſolues.

I. Etſi paruitas materiæ non excuſet hìc; non obſtat tamen communioni, 1. Reliquias ciborũ inter dentes hærentes traijcere caſu, (negat.n. *Præp.Vaſq.*& alij, ſi fiat de induſtria, cõtra *Tann.Con.q.*80.*a.*8.*n.*47.*& Dian.* qui contrariũ probabile affirmant) licèt eas expuere omninò deceat. *Dia.t.*4.*de ſacr.reſ.* 37.*& p.*4.*t.*4.*reſ.*104.*v.Eſcob.t.*7.*E.*6. *& C.de Lugo n.*36. Vbi notat, ſententiam iſtam *Tann.& Dian.* ad hoc ſeruire, vt ſtudioſè dentes antè expurgare, ne quid fortè caſu decidat, non tenearis. 2. Sãguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, caſu per oblutionẽ oris, vel

guttu-

guttulam iuſculi, dum ſapor exploratur,per modum ſaliuę,cui mixta eſt, vel culicem inter reſpirandum traijcere. Ratio,tum quia hæc aut non ſumuntur, ſcilicet ab extrinſeco, aut non per modum cibi aut potùs *vid.Fagund.præc.*3.*c.*5.*Card.de Lugo l. c.nu.*23. 3. Si aromata, vel folium tabaci,ex cauſa ori imponas, maſtices,vel quid aliud guſtes,modò nihil tranſmittas. *Præp.in* 3.*p.q.*80.*a.*8.*d.*1.*n.*39.*C.Lugo R.mor l.*1.*d.*9. Idem de fumo tabaci,docet *Gran.in* 3.*p.c.*6.*t.*10.*d.*8.*n.*4.(licèt indecens valdè id videatur, niſi iuſta ex cauſa fiat) & *Eſcob.t.*7 *E.*6. vbi de eiuſdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Dian.p.*8.*t.*7.*R.*3 *& C. Lugo R.mor. t.*1.*d.*9.

II.Probabile eſt, non impedire communionem, ſi fruſtillum ligni,chartæ, vnguium,vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi,vel potùs. Ita *Dian.l.c.R.*48.*& tr. de celeb.R.*52. ex *Ledeſ.& Sanch.*contra *Henriq.Regin.Lay.*& alios,quorum ſententia tutior eſt *v. C.de Lugo.& Eſcob.*

III.Non licet communicare his caſibus,1.Si ſaccarum,liquorum glycyrrhicæ, ore reſolutum cum ſaliua traijcias. Si verò dubium ſit, numquid deglutiueris, vel an factum ſit poſt duodecimam, probabiliter docet *Lay.l.*1.*t.*1.*c.*1.contra *Sanch.Fagund.*non impedire communionem, vel ſacrificium. *v.Dian.l. c.reſ.*29. ſuprà *l.*1.*t.*1.*c.*2.*d.*3. 2. Si veſperi incumbens aliquid ori contra raucedinem impoſueris:niſi certus ſis,poſt medium noctis te nihil tranſmiſiſſe. Ita *Suar.Fill.C.de Lugo l.c.n.*37.& alij.Licitum autem eſt,inter horologia diſſonantia quoduis ſequi,etiam vltimum,modò non conſtet errare: quia habet ſe vt auctor bonus,faciens opinionem probabilem,vt habet *Sanch.l.* 2.*d.*1.*de matr.Fagund.Io.Sancius,C.de Lugo n.*45.*Dia.l.c.reſ.* 36. 3. Si aliquid ſumpſeris, licèt mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in ſtomachum traieceris, vt docet *Præp.* etſi alij meritò dubitent. *Tann.tom.*4.*d.*5.*Gran.* autem *in* 3.*p.c.*6.*t.*10.*d.*8.negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Miſſa, ablutionem, vel lambendo digitos,modicum aquę aut vini ſumpſerit. *v.Bon.d.*4.*q.*6.*p.*2.

IV. Non eſt peccatum, per ſe loquendo, cibum ſumere (vel exſpuere *Tamb.cap.*1.§.1.) ſtatim à communione,vt ex *S.T'.* docet *Az. Sanch. Bon.d.*4.*q.*6.*p.*1.*n.*25. vnde eum, qui paulò ante medium noctis cœnaſſet in Dominica pridie natiuitatis.

Domini, poſſe nihilominus ſtatim poſt mediam noctem celebrare, docet *Dian.& alij 3.p.3.t.4.R.44.* etſi ob Sacramenti reuerentiam conſilij ſit abſtinere, donec ſpecies ſint conſumptæ: quod ſaltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *C.de Lugo d 12.ſ.3. n.54.* ex iudicio medicorum à ſe conſultorum. *Tambur.* autem *c.3.§.4.* ex *Ioanne Sanch.d.38.* notat, citiùs à valido, quàm debili ſtomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam conſumi, refertque infirmum quendam poſt mediam horam ſpecies integras reieciſſe.

Dixi in Reſponſione, *regulariter*: quia non ieiunus licitè communicat, in ſequentibus caſibus, ſi quidem ieiunus non poſſit ſine notabili incommodo, vt monet *Con. & Bon.* apud *Dian.p.9.t.6.R.42.*

I. In periculo mortis, ſiue illud ſit ex morbo, vulnere, veneno; ſiue ex ſententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, etſi non tenearis, potes tamen poſt aliquot, v.g. ſex, 7. vel etiam, vt putat *Lay.* duos dies, (etſi quoad hoc, potiſſimum attendendum eſſe ad conſuetudinem, moneat *C.de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodò nequeas ieiunus ſumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur *commun.* vel etſi maneat, vt contra *Váſq.Præp.*& alios docet *Nau.Tol.Regin.Suar.C.de Lugo ſ.3.n.65.* Imò etſi nō liceat ægro, ex ſola deuotione, communicare fracto ieiunio; ſi tamen morbus eſſet diuturnus, nec poſſet dari communio, niſi poſt medicinam, probabile eſſe id licere docet *Arm. Tol. Con. Regin.Henr.Suar. Eſcob.&c.* quorum aliqui exigunt longum interuallum, v.g. 30 dierum, vt *Nau.* & *Villalo.* alij 8. vel 10. dies vt *Suar.Henriq.Fagund.* alij 7. vt *Sylu.* alij 6. vt *Arm.Zambr.Poſſeu.& Fill.* quos ſequitur *Dia. de celebr. R.77.* alij permittunt toties, quoties ſano poſſet dari ieiuno: ita *Eſcob.t.7.E.6.* ex *Hurt.* alij denique, poſſe ſequenti ſtatim die dari, ob iuſtam cauſam, vt ſi propter conſuetudinem, & deſiderium: aut deuotionem difficulter abſtineat, & moraliter videatur inſtare periculum mortis Sic *Laym.lib.5. t.4.c.6.n.20.* Verùm eà in re loci conſuetudo ſpectanda eſt, quæ nunc ſaltem videtur permittere, vt quando morbus, & periculum diu protrahitur, poſt 7. vel 8. dies iterum detur communio non ieiuno. *v.C.de Lugo d.15.ſ.3.de Euch.*

Deni-

Denique, licèt probabile videtur *Filliuc. to. 1. t. 4. n. 242. & C. de Lugo*, id quod docet *Mai. in 4. d. 9. c. 3. Fernand. de hæred. &c. Lay.* verò *l. 7. t. 4. c. 6. n. 21.* limitat ad caſum neceſſitatis, quo moriturus aliud Sacramentum ſuſcipere non poſset, & ſcandalum ceſsaret) poſse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eò quòd hoc ſit iuris diuini, ieiunium verò Eccleſiaſtici tantùm, ideoque non tantùm poſse, ſed etiam teneri, dicat *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. n. 12.* Id tamen meritò communiter reijcitur; tùm quia contrarium probat praxis; tum quia maior eſt habenda ratio Sacramenti, quàm aliqualis neceſſitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quãdo non poteſt ritè dari. Ita *Bon.* ex *Con. Hurt. de Euch. d. 9. dif. 17. Suar. Vaſq. &c. comm.* docetq; *C. de Lugo* eſse probabilius. *v. Dia. to. 1. t. 4. R. 33.* Sacerdos autem morti (ſiue naturali, ſiue violentę) vicinus, celebrare ſine dubio poteſt non ieiunus, ad dandum ſibi viaticum, ſi illud aliter haberi non poteſt; quia non plus eſt celebrare, quàm communicare ſumpto cibo *C. Lugo d. 15. ſ. 4. Laym. Dian. p. 5. t. 3. R. 36.*

II. Si periculum ſit, ne Euchariſtia pereat, vel malè tractetur, poteſt ſumi a non ieiuno, etiam laico, ſi alius deſit: imò probabiliter poteſt etiam a præſente Sacerdote laicus accipere, vt docet *C. de Lugo n. 87. Suar. & Vaſq. d. 221. n. 48.*

III. Si graue ſcandalũ ſit oriturum ex omiſſione ſacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri poſse, eò quòd occurri poſſit ſcãdalo, dicendo Sacerdotem caſu aliquid ſumpſiſse, ideoque impediri.

Dixi, *ſcandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod ſecuturum, v. g. ſi celebraturus primitias aliquid ſumpſiſſet, non ſufficere, notat *Præp.*

IV. Si perfectio ſacrificij, vel cõmunionis vrgeat. Quod fieri poteſt quinque modis. 1. Si pro ſpeciebus vini ſumpſit aquam: (quam ſi aduertat dum habet in ore, non eſt expuenda ob periculum eijciendi fragmentum hoſtiæ, & irreuerentiam; ſed deglutienda. *Tamb. de exp. ſacrif. l. 2. c. 8. Lug. d. 15. ſ. 4.*) tunc enim tenetur denuò conſecrare; quòd fieri etiam poteſt, conſecrãdo & offerendo ſtatim, ſine noua hoſtia, *v.* apud *Suar.* quòd ſi id poſt Miſſam concluſam aduertas in ſacriſtia, omittas. Si autem intra Miſsam poſt ſumptionem, vel etiam ante eam, poſt con-

ſecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præſumendum eſſe, & pergendum, ait *Tambur.* 2. Si celebrans poſt conſecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, ſi ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si poſt cõſecrationem etiam vnius ſpeciei, recordetur ſe nõ eſſe ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam poteſt pergere, ſi ante cõſecrationem recordetur; & abſque ſcandalo & nota non poſſit deſiſtere, v.g in ſolemni ſacro, vt docet *Suar. Con. &c.* Si tamẽ priuatim celebret, & cõmodè póſſit abrumpere, tenetur, vti ex *S. Th. q.* 83. *a.* 6. docetur commun. 4. Si poſt ablutionem ſumptã, licèt diu communionem diſtribuerit, ſumendæ ſunt reliquiæ, etiam grandiores, conſecratæ eodem ſacro, (quod addo, quia non licet tunc ſumere particulas alterius ſacrificij, quæ ſunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. Card. de Lugo l. c.* cum *commun.* licet contrariũ probabile dicat *Tamb. de expedita com c.* 2. §. 8. ex *Marchin. t.* 3. *p.* 3. *c.* 3. vti nec eiuſdem ſacrificij, ſi illud planè ſit abſolutum, & ab altari receſſeris) ſed debent ſeruari, donec ſumantur à ieiuno. *Eſcob. t.* 7. *E.* 6. *Fagund. &c.* quia conuiuium iam finitum eſt. Niſi tamen aliud ſuadeat periculum indecẽtiæ; v.g. ſi plures Miſſæ eodem die iſtic futuræ non eſſent, & Sacramentum aſſeruari non ſoleret: tunc .n. minore irreuerentia ſumeret, quàm aſſeruaret. Imò *C. de Lugo d.* 14. *p.* 4. *n.* 82. *& Gran.* non damnant Sacerdotem, qui priùs quam ſacras veſtes exuit particulam inuẽtam abſumat; eò quòd non ſit communio noua, ſed complementum præcedentis, *v. Bon. C. de Lugo Eſcob. ll. cc.* 5. Si pars hoſtiæ poſt ablutionem ſumptam, calici aut palato adhæreat, (quæ decẽtiùs noua ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bon.* ex *Fill.* & alijs; quamuis Miſsale etiam permittat, vt digito attrahatur ad labiũ calicis, & ſumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excuſantur, qui ex deuotione hoſtiam in ore diu retinentes, caſu præmittunt aliquid ablutionis: ſponte tamen id non licet, niſi bona fides & ſancta ſimplicitas excuſet. Ratio horum omnium eſt, quia talis ſumptio, moraliter cenſetur completio vnius ſacrificij. *Regin. l. c. n.* 123. *Bon. l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Vnus caſus eſt, in metu mortis, ad quem euadendam, ſicut ſine altari, vel calice conſecrato, aut veſtibus ſacris, ita etiã non ieiunum poſse celebrare, docet *Dia.* cũ *Sylu. &c. p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p* 5.

& *p.* 5.*t*.3.*R*.39. dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Eccleſiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Quæ & quanta ſit obligatio ſumendi Euchariſtiam?

Reſp. I. Sumptio Euchariſtiæ fidelibus adultis eſt neceſſaria, neceſſitate non medij, ſed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis, per modum viatici, tum etiam ſæpius in vita, vt docet *Suar. Vaſq. Laym. Fagund.* & alij commun. probantq; tum ex ſcriptura, tum ex *Concil. Nicano & Trid. ſeſſ.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Eccleſiæ; tum quia Euchariſtia eſt inſtituta per modum cibi, cuius vſus ſæpiùs eſt neceſſarius. *Bon. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8. Vnde reſolues.

I. Quiſq; fidelis in periculo vitæ, quòd præuidet, vel meritò timet, v.g. in graui morbo, ante conflictum vel puerperium præſertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur ſub mortali communicare. *Suar. Vaſq. d.* 214. Niſi tamen paucis, v.g. octo diebus ante communicaſſet: talis enim communio cenſeretur habere rationem viatici, vt docet *Suar. Regin. Fill.* cõtra quoſdam, vt *Gaſp. Hurt. d.* 10. *dif.* 2. *&c.* apud *Eſcob.* qui dicunt, eum, qui manè communicauit, ſi à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum ſumere communionem, tãquam viaticum: imò *Sa*, & *Sylu. V. Euch. Fumus, &c.* & *Caiet. V. Communio*, putant, non eſſe ſaltem mortale, communionem omittere, dummodo in paſchate ſumpſeris.

II. *Si* in ęgro eſſet periculũ vomitus, docet *Sancius* apud *Dia.* *p.* 5. *t.* 3. *R.* 55. poſſe ei paruam particulam dari, quæ ſtomachum alteratura non putetur; aut ſi de hoc ipſo dubiũ ſit, ſecuritatis causã priùs dari particulam non conſecratam, quàm ſi reijciat, nullo modo dandam conſecratam, ſecus ſi retineat. Si verò independenter à cibo, perpetuò euomat, nullo modo dandam, niſi fortè per ſex ſaltem horas liber à vomitu fuiſſet.

III. Pueris doli capacibus, qui ſciunt diſtinguere Euchariſtiam ab alio cibo, probabilius eſt in periculo mortis eam eſſe dandam pro viatico; vt cõtra *Vaſq.* inſinuat *Lay. t.* 4. *de Euch. c.* 4. & expreſsè docet *Suar. d.* 40. *ſ.* 1. confirmatq; *C. de Lugo d.* 13. *ſ.* 4. *n.* 38. & addit (contra *Sanch.*) ſi de capacitate pueri ſit dubium, poſſe nihilominus dari, etſi non ſit neceſſe.

IV. Qui poſt viaticum ſumptum peccauit mortaliter, non

tenetur denuò communicare. Ita *Regin.Fill.C.de Lugo & alij.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur poſtea ſupplere. Ita *Bon.d.4.q.7.p.1.* ex *Henriq. Reg.&c.*

VI. Iudex tenetur, per ſe loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar.Bon.l.c.& alii communiter*, contra *Nau.* quòd ſi reus noluerit, poteſt iudex procedere. *Fill. t. 4.cap.8.q.11.n.238.*

Reſp.II. Etſi Chriſtus tempus communionis, extra periculũ mortis, non pręceperit; Eccleſia tamen pro eo determinauit tẽpus Paſcale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, vſque ad Dominicam in Albis inclusiuè; alicubi tamen totam Quadrageſimam cõprehendit; alibi extenditur ex conſuetudine, vel indulto; poteſtq; Confeſſarius, ex iuſta cauſa, extendere, vt docet *Sa*, & alij. *v. Bon.d.4.q.7.p.2.* Vnde reſolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per cõmunionem ſacrilegam, vt habet communis, contra *Durand.*& *Syl.* Et patet, quia Eccleſia tantùm pręcipit actum externum; nec finis pręcepti cadit ſub præceptum. An verò qui non ſatisfecit, teneatur poſtea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etſi affirmatiua videatur probabilior. *Bon.l.c.Suar.Con.C.de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore Paſchali ſe impediendum, vt contra *Vaſq.Sylu.& Fagund.* probabiliter docet *Azor. t.1.l.17.c.41. Suar.&c.* Qui verò ſic præueniſſet, & poſtea tolleretur impedimentum, teneretur rurſus communicare, ſecundùm *Lay.l 5.t.4.c.5 C.de Lugo ſ.4.n.78.* quia non ſatisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand.* & *Suar.*

Reſp.III. Tenetur quis communionem paſchalem ſumere in Parochia, à Paſtore ſuo, niſi huius licentia, priuilegio, aut conſuetudine eximatur. *Nau. Suar.d.72.ſ.2. &c.* Vnde reſolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando ſatisfacit. *Bon.d.4.q.7.p 2.*

II. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent aut ab eà abſunt. *Bon.l.c.*

III. Non eximuntur laici inſeruiẽtes religioſis, vt habet *Sa, V.Euch.* niſi, vt dicit *Bon.* degant in monaſterijs, alijſq; locis, à cura Parochorum exemptis. *v. Sanch.de matr. d.23.n.12.*

IV. Non ſatisfacit huic pręcepto, qui in Paſchate extra Parochiã, ſine cõſenſu Paſtoris, cõmunicat, vt habet *Nau. Azor.&*

alii

alii comm. niſi tamen communicet in Cathedrali Eccleſia: hos enim ſatisfacere præcepto, cenſet *Bon. l. c.* ſed negat *C. Lugo l. 1. Reſp. mor.* niſi Epiſcopus expreſsè, vel tacitè cõſentiat. *v. ſupr. c. 2. d. 1. a. 1.* & *c. 7. 8.* & *9. Bon. l. c. v.* ſuprà *c. 2. a. 1. caſu 7. 8.* & *9.*

Dixi, *ſine conſenſu Paſtoris*: quia cum conſenſu ſummi Pontificis, vel Epiſcopi, ſiue Ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Paſtoris) extra Parochiam communicando ſatisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem ſufficere conſenſum interpretatiuũ, ſiue præſumptum, notat *Tambur de exped. comm. c. 4. §. 4.* Imò *Baun. in Theol. moral. p. 1. t. 5. q. 19. Beia*, & *quidam alii* apud *Tamb. l. c.* & *C. de Lugo d. 18. ſ. 2. n. 49.* Item *Dian. p. 2. t. 14. R. 73.* & *p. 6. t. 7. R. 58.* putans poſſe ſatisfieri præcepto communionis Paſchalis (præſertim extra diem Paſchæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V & Pauli IV. certis cõceſſo, quod cæteri participent. Verùm hoc alij communiter negant. *v. Auerſ. q. 10. ſ. 4.*

CAPVT III.

De Eucharistia, vt eſt ſacrificium.

DVBIVM I.

Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

Reſp. Miſsa eſt ſacrificium, conſiſtens in conſecratione panis & vini: eſtque actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominij Dei, & ſignum noſtrę ſeruitutis. Quod nõ obſtat, quin ſecundariò poſſit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remiſſionem peccatorum, ad ſanctos honorandos, &c. Principalis fructus Miſsæ, ex opere operato, eſt independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus ſeu viuis ſeu defunctis, etiam accepto ſtipendio, applicabilis eſt: eſtque actu, tam intenſiuè, quàm extenſiuè finitus; etſi enim hoſtia ipſa, & principalis offerens, id eſt, Chriſtus, infinitè ſit Deo gratus, atq; ita Deus per hoc ſacrificium infinito honore afficiatur: videtur tamẽ Chriſti eſse voluntas, vt offeratur, & proſit tantum ad certum & finitum effectum. Quod etiam paret ex vſu & ſenſu Eccleſiæ, dum Miſsæ pro eadem re repetuntur: quod ſignum eſt, non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 4. Vnde reſolues.*

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, ſi non aliquoties in anno, ſaltem ter, vel quater, ſolemnioribus feſtis celebrent, niſi legitimè ſint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar. Con. & alij comm.* contra *Angles, Bon. Dia. p. 2. t. 14. R. 19.* item *C. Lug.* & *Tamb. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excuſant ſaltem à mortali, dummodò communicet in paſchate, abſitq; contemptus & ſcandalum; imò vbi Tridentinum eſt receptum, tenentur ex mandato Epiſcopi, ſub graui culpa, celebrare ſaltem Dominicis, & feſtis: excuſantur tamen, ſi Epiſcopi nullum mandatum extet.

II. Etſi in Eccleſijs Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi eſt competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna ſaltem Miſſa priuata celebrari, & altera cantari, peccentq; mortaliter dictarum Eccleſiarum Rectores, ſi in hoc deficiant: *Suar. Con. Lay. March. &c.* non eſſe tamen mortale, præſcindendo à peculiari obligatione talis Eccleſiæ; ſemel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb. l. 1. c. 6.* vti neq; ſi in Eccleſijs Collegiatis die feſto cadente in feriam priuilegiatam v.g. Vigiliæ, quatuor temporum. Quadrageſimæ vel Rogationum; Miſſa ſolemnis de feria poſt Nonam canenda, ſemel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Miſſam, fructum tamen principalem applicat alijs: quia id alij eſt fraudi in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad ſacrum ex iuſtitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu. Regin. lib. 23. n. 236. Fernand. &c.* multoq; magis ſi planè omittit; teneturq; hoc caſu ad ſtipendij reſtitutionem. *Tambur. de exped. ſacrif. l. 3. c. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura ſtipendia, quibus non niſi poſt longum tempus poſſit ſatisfacere. Ratio eadem. *Sylu. Regin. Fernand. p. 3. c. 5.* 3. Qui ſacrum animo ſe obligandi promiſit, & non præſtat. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.* etſi probabile ſit, hoc non eſſe mortale, vt habet *Sanch. de matr. l. 1. d. 5. v. Dian. tr. 3. miſc. reſ. 9.* item *p. 4. t. 4. reſ. 196. & p. 6. t. 6. reſ. 6. p. 5. t. 14. reſ. 81.* vbi citat *Cai. Vaſq. Hurt. &c.* affirmantes, quòd qui pluribus Miſſam gratis promiſit poſſit vnica ſatisfacere: quod tamen alij communiter negant.

V. Si quis det iuſtum ſtipendium, id à conſuetudine, vel lege taxatum eſſe debet, aut ſi non eſt, ſecūdùm *Sotum, & Gaietan.*

eſt

eſt frugalis victus vnius diei; quod *Sua.Lay.*& alij reprobant, putantq; ſufficere mediam, vel tertiam partem ſuſtentationis diei; vt pro ſe dicatur Miſſa, non poteſt ſecũdum accipi ab alio, & pro duobus vna tantùm Miſſa dici *C. de Lugo d.* 19. *nu.*259. Secùs, ſi ambo dimidium tantùm iuſti darent: vti contra *Vaſq. Regin.*& alios probabiliter docent *Sot. Henr.Fill.Con.Car. de Lugo l. c.* quod tamen iam eſt prohibitum per Bullam *Vrbani VIII. v. Bon. Dian.tr.*14.*reſ* 7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per ſe loquendo, poteſt curare Miſſam per alium bonum Sacerdotem, minus dando quàm accepit.

Dixi I. *Per ſe*: quia *Vrbanus* VIII. ob ſpeciem turpis quæſtus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*: quia ſi per malum curet, perditur fructus, qui eſt ex opere operantis. *v. C.de Lugo l.c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Miſſas obligati, poſſunt pro ijs accipere ſtipendium, & applicare cui volunt: quia non ſemper habent obligationem applicandi ad certam intentionẽ, niſi tamen contrarium conſtet, vt de Miſſa conuentuali docet *Bonac.* Ita *C.de Lugo d.*81.*ſ.*1.*n.*21.ex *Suar.Vaſq.&c.*contra *Gauant.Barboſ.& Dian.* qui negant de Parocho: refertque *Dia. p.*4.*t.*4. *R.*232. determinaſſe Congregationem *Card.* quòd ei non liceat pro Miſſa accipere eleemoſynam manualem, quando tenetur celebrare: de Miſſa tamen conuentuali, contra *Bon. &c.* ipſe affirmat *p.*5.*t.*14. ex *alijs* 3.

VIII. Qui ſtipendium pro ſacro accepit, tenetur dicere Miſſam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut iſto altari, prout pecuniam offerens petiuit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Eccleſiæ ordinem inuertere, ob alteriùs deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & ſpeciales orationes, maior fructus prouenire ſolet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, ſi fiat iuſta de cauſa. *v. Dian.de celeb.Miſſ.reſ.*31.*C.Lugo l c.num.*35.

IX. Is qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Miſſæ, non ſatisfacit, ſine iuſta cauſa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter ſi ſæpè faciat, eſto conſentiant hæredes, cùm ij in hoc voluntati teſtatoris non poſſint derogare, vt docet *Sylu.Nauar.Azor,&c.* Epiſcopus tamen poteſt in hoc diſpenſare

penſare

penſare, ex cauſa, vt habet *Henriq. Sylu. & Tann.* Quòd ſi quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet *Azor. t. 1. l. 10. c. 14. & Sa V. Miſſa. Dia. l. c. reſ. 29.* vbi docet ex *Nau. Rodriq. Fagund. & Azor.* eſſe mortale celebrare in alio templo, vel altari, quàm quis tenetur, quod negat *C. de Lugo*, ſi rarò, & ex cauſa fiat, *v n. 36.* Imò nec eſſe veniale, ſi obligatus quotidie celebrare, rarò & ex rationabili cauſa celebret alibi. Similiter *Tambur. de exped. ſacr. l. 3. c. 2.* excuſat à mortali eum, qui vno alteròve die ſingulis menſibus alibi celebrat, niſi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato; notatq; poſſe Sacerdotem contra hoc onus miſsarum, v. g. certum earum numerum, preſcribere annis 30. ſi adſit poſſeſſio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iuſtitia obligatur ſub mortali, & pœna compenſationis, ad eum numerum miſſarum, per ſe, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligēda permittit) ſaltem per aliū, quem numerum literæ fundationis requirunt: eum verò numerum ex iuſta cauſa, vt v. g. ſi reditus iam non ſufficientes reſpondeant, poteſt minuere Epiſcopus in Synodo: quam poteſtatem *Bon.* reſtringit ad Miſſas defunctorum, & quidem poſt *Trid.* impoſitas. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.*

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Miſſam pro fundatore (niſi de huius intētione contraria conſtet) applicare *Bon. & alii* 4. cum *Dian. p. 6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit poſſe eum pro ſe ipſo quater, aut ſexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada vnam Miſſam omittere deuotione, & reuerentiæ cauſa, idq; ex præſumpta intentione fundatoris: quod *Tambur. l. 3. exped. ſacrif c. 3. §. 1.* ex *Gauant. p. 3. t. 12.* limitat, niſi de contraria fundatoris voluntate conſtet, vel ſit onus Eccleſiæ, aut Monaſterij, curare Miſſam quotidianā. *v. Tamb. l. c. Dian. p. 2. t. 14. R. 28. p. 4. t. 4. R. 86. & p. 5. t. 5. R. 23. & t. 13. R. 51. 2.* idipſum limitat *C. de Lugo R. mor. l. 5. d. 9.* Si obligatio dirigatur ad ipſum Sacerdotem, v. g. ſi dicatur, (*Qui debet quotidie celebrare,*) quo caſu concedit: ſi verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. g. *volo vt in tali Eccleſia celebretur quotidie Miſſa*; teneri eum pro ſe alium ſubſtituere eo die, quo ipſe non celebrat.

XII. Qui non poteſt fundationi ſatisfacere propter morbum,

non

non tenetur, ſi breuis ſit, (v.g. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiã vnius alteriusve menſis, vt probabiliter docet *C. de Lugo n.49.*) ſubſtituere alium, aut compenſare, cùm tam ſtrictè nec domini quidem honeſti cum famulis agãt: ſecùs tamen, ſi ſit diuturnus morbus; niſi reditus ſint nimis tenues, aut in morbum abſumantur, vt contra *Sylu. & Azor.* docet *Bonac.* ex *Rodriq.* Impeditus verò alijs negotijs, licèt iuſtis, (cum hæc non debeant obeſſe fundatori) debet ſatisfacere per alium, vel compenſare poſtea, præſertim ſi fiat ſæpius. Ita *Bon. d.4. q. vlt. p.7.*

DVBIVM II.

Cuius ſit applicare fructum ſacrificii?

Reſp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per ſuam intentionem: quia eſt actus poteſtatis ſacerdotalis. Ita commun. *Suar. C. Lugo d.14. ſ.10. n.211. &c.* Vnde reſolues.

I. Is validè applicat, etſi peccet ſacrificando, vel applicet contra voluntatem ſuperiorum. Ita *Suar. Lay. Dian. C. de Lugo l. c.* contra *Nauar. Ledeſma* & alios, quorum ſententiam probabilem dicit *Dian. t.1. reſol.72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neq; virtualiter vlli applicatum eſt, vel ante, vel in ipſa conſecratione, ſaltem ſecundæ ſpeciei, non poteſt poſtea vlli applicari, ſaltem adæquatè: quia producit effectum quando exiſtit, neque is ſuſpenditur: ideoque nec licet accipere ſtipendium pro Miſſa præterita. *v. Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipſo ſacrificio; ſufficitq; ſi pridie facta ſit, etſi ipſo die de eo non cogitet. *Bon. q.3. p.2. ex Suar. & Dian. l. c. reſ.47.* contra *Vaſq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in theſauro Eccleſiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipſi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur ſpecialiter offerre, quòd ita implicitè cenſeatur intendiſſe. Ita *Laym. l.5. t.5. c.2. v. C. Lugo. num.215.*

IV. Applicatio ſub conditione iam impleta, eſt valida, v.g. ad intentionem quam habuit hodie ſuperior; non autem ſub conditione futura contingente, v.g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei qui priùs morietur; vel qui primò ſtipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. to.3. d.79. ſ.9. Laym. l. c. Dian. l. c. reſ.15. C. Lugo d.19. n.209.* contra *Bon. q. vlt. p.7. §.5.* qui tamen ipſe in praxi diſſuadet.

V. Non

V. Non ſatisfecit,qui te mortuum putans, Miſſas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non ſatisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; niſi tamen iam mortui ſint, etſi poſtea promulgentur. *Laym.l.c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Miſſam pro omnibus defunctis. *Tamb.l.3.exp.ſacr.c.3.§.2.*contra *Fraxin. & Gauan.p.4. t.15.*

VIII.Miſſa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis,non ſuffragatur illis nec ſatisfit indulto, niſi ſit de Requiem. *Dian. p.4.t.4.R.233.* ex declar. *Card.* & *p.9.t.2.R.8.*

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Reſp.I. Ordinariè non licèt celebrare poſt meridiem,ſed debet inchoari ante duodecimam: nec ante auroram; quam ante ſolis ortum *Regin.* quadrantem horæ,*Henriq.& Con.* mediam horam,*Azor.* horam cum quadrante,*Suar.& Fern & Poſſeu.* ſeſque horam comprehendere dicunt; & cõſequenter, cùm ſecundum *Henriq.Suar.* & alios,Miſſa poſſit inchoari tantò ante auroram,vt ſub eius initium finiatur, licet duabus horis ante ſolis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferũt quidam, cum *Suar.* Religioſis habentibus priuilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quòd *C. Lugo d.20.ſ.1.n.32.* non improbat, etſi *Laym.* tantùm permittat horis duabus cum dimidia, *Dian.* verò duabus horis poſt mediam noctem. *C.Lugo l.c.*Quacunque autem hora licitè (ſiue ex,ſiue ſine priuilegio) celebrant,eadem etiam (atque adeò in Miſſa,quæ nocte Natiuitatis,cæteriſq; quę poſt illam celebrantur) licere ijs Euchariſtiam alijs miniſtrare, contra *Bordon.* docet *Dian.p.9.t.7. R.43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet ſequentibus caſibus; in quibus etiam paulò poſt meridiem, v.g. vno vel altero quadrante inchoari poteſt, vti etiam ſecundum *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili cauſa, v.g.ob ſupplicationem,vel concionem publicam protractam vltra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die feſto propter iter fuit impeditus, quo caſu etiam integra hora poſt licere inchoare dicunt. *v. Laym. l. c. Fernand. hic c. 3.*

1. In neceſſitate v.g. vt morituro detur viaticum: quo caſu licere media nocte celebrare, ait *Dian par.1.tr.14.Reſol.*33.ex *Laym.&c.*

2. Vbi eſt mos rationabilis, vt opifices & famuli ſummo mane poſſint audire ſacrum. *Laym.l.*5.*t* 5.*cap.*4.*num.*3. ex *Nauar.&c.* (*v.Dian.p.*2.*t.*14.*R.*34.) non tamen idcircò poſt meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo ſuprà.

4. In nocte Natiuitatis, in quà omnes tres Miſsas ante auroram dici poſse, probabiliter docet *Suar.Con.Laym.Dian p.*4.*t.* 4.*R.*36.contra *Syl.Fernand.* & *alios*. Vnde reſolues.

I. Grauiter peccat qui ſine aliqua harum, aut ſaltem iuſta cauſa, citiùs manè, vel ſeriùs poſt prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horę partem, *Laym.*mediam horam, *Bon.*tres quadrãtes, *Syluius* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter.*v. Dian.t.*14.*reſol.*34.vbi notat religioſos ex ſuis priuilegijs, poſse celebrare vſque ad tres horas poſt meridiem, poſt tertiam verò nullo modo. *v.Bon.l.c.*

II. Non eſt peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etſi ob infirmitatem non poſſis Horas dicere; vel etiam ante Matutinum, ſi cauſa ſubſit, ſine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturque ſententia tuta, contra multos, dicentes eſse mortale.

Reſp.II. Per ſe loquendo, quotidie licèt celebrare. Dico *per ſe*, quia pręcepto obligante ſub mortali, prohibemur die Veneris Sancto, (non tamen Euchariſtiam ſumere, vel alijs prębere, vt habet *Hurt.de ſacrif.d.*4.*diſ.*3.*Quintan.*ex *Sua.Vaſq.Tan.* &c. licèt ſuppoſitis declarationibus *Card.* nõ licere miniſtrare niſi ſolis infirmis, velit *Dia.p.*4.*tr.*4.*R.*237.*p.*6.*tr.*6.*R.*19. & *p.* 9.*t.*9.*R.*24.ex *Barboſ.Gau &c.*) In Cœna Domini verò, etſi ex conſuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex cauſa licitè priuatim celebrant, non tamen poſt finitam Miſsam ſolemnem, & ſacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licèt alij id nõ admittant apud *Dian.p.*9.*t.*9.*R.*24. De Sabbato Sancto alij negant licere, vt *Vaſq.&c.*alij probabilius affirmãt, vt *Suar.Fagund.Dian.Gaſp.Hurt.d.*4.*diſ.*3.*Palaus*(qui nõ vult fieri ante inchoatam Miſsam ſolemnem) & *C. Lugo ſ.*1.*n.*18.qui addit, non eſse tunc legẽdas Prophetias, quia

non

non ſunt pars Miſſæ; neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia eſt ratio eadem, *v.l.c.nu.*20. *& Bon.p.*2. vbi notat, quòd vſus id vix habeat. *vid.*etiam *Dia.p.*4.*t.*4.*R.*237. vbi cum *Mercero* contra *alios* permittit eo die ante Miſſam ſolemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Reſp.III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia ſi ſis ieiunus, licitum eſt ſequentibus caſibus, bis, vel etiam ter, requiſito tamen, ſi facilè haberi poſſit, Epiſcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis: quâ tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Miſſas, ſed poteſt aliquam pro arbitrio omittere, *Dian.p.*4.*t.*4.*R.*236. Neque ter communicare, vel ſemel communicare, & bis celebrare. *p.*8.*t.*1.*R.*87.

2. Si Paſtor habeat duas Parochias diſſitas. *Fill.Card.de Lugo d.*20. *num.*45.

3. Si concurſus populi ſit tantus, vt Eccleſia non capiat, vt habet *Laym.l.*5.*t.*5.*c.*4 *in* 6. *& v.C.Lugo l. c.* etſi tunc potiùs expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & ſuam iam hoſtiam ſumpſerit, nec ſit alius Sacerdos. *Sylu. Nauar.* Sed caſum eſſe metaphyſicum, dicit *C.Lugo d.*20.*n.*44.

5. Si die feſto adueniant perſonæ, quas non deceat ſacrum omittere, v.g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non eſſe in vſu. *v.Bon.d.*4.*q.vlt.p.*7.*num.*9.*C.Lugo l.c.& Lay.t.*5.*c.*4.*Con.Dian.p.*2.*t.*14.*R.*56. vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci conſuetudinem, quæ ferè omnes nunc ſuſtulerit.

Quæres, An aliquando liceat interrumpere Miſſam?

Reſp Etſi abrumpere eſſentialiter, ſiue vnam tantùm ſpeciem conſecrare, nullo caſu liceat, vt dictum ſuprà *c.*1.*d.*2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere aliquid, interponendo, licet his caſibus.

1. Ob concionem, poſt Euangelium, vel proceſſionem excipiendam.

2. In gratiam ſuperuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die feſto, quo alias Miſſam audire non poſſent, vel ſimili iuſta cauſa: ex qua, ſi non ſit facta oblatio, poſſe incipere de nouo, vt totum ſacrum audiant, etſi non teneantur, docent varij

Autho-

Authores cum *Sa*, apud *Bonac.d.4.q.vlt.par.7. num.9.* qui benè monet, conſuetudine locorum ſtandum: *Henriq.* autem docet, id tantum licere finita Epiſtola, vel Euangelio: *Tambur.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v.g. ſe non eſſe ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præſumat intereſſe, nec poſſit expelli.

4. Si vrgeat grauis neceſſitas, vel propria, v.g. morbus; vel proximi, vt ſi moriturus ſit baptizãdus, vel abſoluendus. *Trull. Dian.p.5.t.3.R.70.* In alijs tamen Sacramentis non ita neceſſarijs, non decet inter conſecrationem & ſumptionem interrumpere, niſi moriturus eſſet in propinquo, nec opus eſſet veſtes exuere, vel niſi pœnitentiæ ſacramentum ob phreneſin ſuſcipere non poſſit. *Lay. Tamb. l.2. exped. ſacrif. c.7.* Reuertens autem ad ſacrificium Sacerdos, ſi fuerit, ante facta conſecratio, incipiet vbi deſierat; vti & ſi facta non fuerit, & parua mora intercesſerit, v. g. minor quàm vnius horæ, ſi autem longior, ordietur ab initio. *Tamb. l.2. exped. ſacrif. c.8. §.7.*

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum ſit?

Reſp. Communiter non licet celebrare, niſi in Eccleſia eaque conſecrata, vel ſaltem benedicta, & non violata, vel exſecrata, nec in interdicta. Patet ex *Trid. ſeſſ.21.*

Dixi *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili, (quod ſemper ſub mortali requiritur) cum licentia Epiſcopi, ſi adſit, vel ſine ea, ſi abſit, licet ſequentibus caſibus: extra quos ſi fiat eſſe mortale, docet *Fill. Lay. & alii commun.* contra *Sotum & Sa.*

Primo, ſi ſit neceſſitas, qualis eſſe cenſetur, 1. Si Eccleſiæ dirutæ ſint. 2. Si populum in ſolemni feſto templum non capit. 3. In caſtris pro exercitu: ſed feſtis tantũ diebus. *Fagund. Car. Lugo, &c.* licèt *Paſqual.* apud *Dia.p.9.t.1.R.44.* etiam nõ feſtis cenſeat poſſe permitti Generalibus, & primarijs ducibus, in ſuis tentorijs, 4. In portu pro appulſu nauis: non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effuſionis ſanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Luſitanorum, euntium in Indiam, ex permiſſione *Clement. VIII.*

VIII.& *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund.Gran.* nec improbat *Card.de Lugo.l.c.* Limitat autem *Dia.p.5.t.3.R.* 40.cum *Hurt.Mercer.Trull.&c.*ſi magna ſit tranquilitas ſine vllo tempeſtatis indicio, adſitq; præter celebrantem Sacerdos alius, qui poſt conſecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Epiſcopum poſſe ad hoc concedere facultatem in neceſsitate(v.g.ne magna multitudo non audiat ſacrũ vel moribundus decedat ſine viatico)docet *Gran.*apud *Dian.l.c.*contra *Con.& Tur.* qui ſoli Papæ eam reſeruatam volunt.v. etiam *Dian.p.9.t.1.R.*45. vbi adducit declarationem Cardinalium, quà iubentur Epiſcopi id prohibere.

Secundò. Ex diſpenſatione Epiſcopi, ob rationabilem cauſam, etſi in *Trid.ſeſſ.*12.id permittere prohibeantur,niſi ex iuſta cauſa, in oratorijs priuatis, diuino cultui deſtinatis,licèt nõ benedictis. Verùm etiam hanc poteſtatem illis tunc eſſe ademptam, docet *Gauant.l.c.*& *Dian.p.9.t.1.R.*42. eo tamen non obſtante,poſſe eos in aliquo caſu particulari,ex iuſta cauſa permittere, vt celebretur extra Eccleſiam in altari portatili, docet idem *Dian.loc.cit.R.*43.ex *Marchin.Garc.Hurt.Lugo,Auerſa, Perſic.&c.*

Tertiò.Ex priuilegio,quale dicuntur habere Minores,& qui cum ijs participant: quod eſſe reuocatum à *Trid.ſeſſ.*22.*c.*8.licèt multi velint, negant tamen *Dia.p.5.t.2.R.*80.*& p.4.t.4.R.* 106.*Ioannes de Salas;Rodriq.&c.*Idq;ſecundùm *C.Lugo d.*20. *ſ.*2.*n.*51.probabiliter & *Tamb.de exped.celebr.l.*1.*c.*3.§.3. probabiliùs. *v.Barb. in Trid.l.c.* Item religioſi Societatis à Greg. XIII.vt poſſint tum in miſſionibus,cum facultate ſuperioris,in quouis loco decenti; tum in domibus ſuis in loco honeſto, à Prouinciali deſignato miſſas dicere; in quo idem licebit alijs.

Dixi II.*non violata*:quia in Eccleſia interiùs violata,niſi priùs reconcilietur, non licet ſub graui peccato,vt *Laym.l.5.t.5.c.5.* *num.*7. ex *Nauar.Suar.Con.&c.* niſi in neceſſitate,cùm venia Epiſcopi,(ſi is adiri poſſit: alioqui ſine ea, vt habet *C.Lugo l.c.* *n.*63.) celebrare, aut mortuos ſepelire.

Addo I.*Eccleſia*: quia Oratoria,etſi deputata ad cultũ diuinum, cùm tamen benedicta non fuerint, niſi in ipſis extet altare ad facienda diuina, vt *Bon. de matr.q.4.R.vlt.n.9.* non ſunt capacia violationum. Quod etiam conſequẽter de hoſpitalibus docent

docent *Nau. Sot. &c.* ſed probabiliùs contrarium docent alij, cum *C. Lugo l.c.*

Addo II. *Interius:* quia quod fit in turri, ſacriſtia, ſupra te-ctum, vel fornicem, in crypta, ſub pauimento, (niſi ſit ſepultura, aut ſingulariter benedicta) non violat Eccleſiam.

Addo III. *Niſi reconcilietur*: quod fieri debet ab Epiſcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro ſuis templis habere, ex Auila notat *Dia.p.4.t.4.R.91.*) ſi fuit conſecrata: quòd præſumendum eſt, ſi celebretur feſtum Dedicationis, ſi verò tantùm fuerit benedicta, poteſt fieri reconciliatio à ſimplici Sacerdote, aſperſione aquæ benedictæ, cum facultate Epiſcopi, vel ſine ea ſecundùm *Dian.p.4.t.4.reſ.* 91. Cenſeri etiam reconciliatam, ſi ſacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb.l.c.§.4.* ex *Henriq. Sa, & Dian.* eſſe probabile: negat autem *C. Lug de Euch.d.20.ſ.2*

Porrò Eccleſia, vti, & cæmeterium, violantur ſeu polluuntur ſequentibus caſibus, non tamen, niſi poſtquam res euulgata fuerit *Lay.l.5.t.5.c.5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, ſeu iniurioſum, ſaltem immunitati Eccleſiæ; quale etiã eſt, quod aliàs iuſtum eſſet per ſententiam Iudicis: niſi tamen reipub. perturbator aliter capi non poſſet. Non eſt autem tale, 1. quod fit caſu, vel ab amente. 2. quod in ſui defenſionem. 3. cuius cauſa data eſt extra Eccleſiam: quia requiritur, vt vulnus, ſiue cauſa Phyſica fiat intra Eccleſiam *v. C. Lugo d.20.ſ.2.*

II. Per mortaliter malam effuſionem proprij, vel alterius ſanguinis, vel ſeminis, cauſatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si paucule guttæ effluant; quia non eſt effuſio. 2. Si ex percuſſione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamſi copioſus ſanguis effluat. 3. Si fiat ex ſectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excuſatur à ſacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. *v. Card. de Lugo d.20. n.54.* & 55.

III. Per ſepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hìc non cõprehendi hęreticum, docet *C. Lugo l.c.nu.57.*) etiam infantis; vt ex *c. Eccleſiam, de conſecr.* docet *Prap.* Quamuis, ſi pueri parentes ſint fideles, neget *Sairus, v. Bon. de Euch. & mat. d.4.q.4.p.vlt.*

tenetur denuò communicare. Ita *Regin.Fill.C.de Lugo & alij.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur poſteà ſupplere. Ita *Bon.d.4.q.7.p.1.* ex *Henriq. Reg.&c.*

VI. Iudex tenetur, per ſe loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar.Bon.l.c.& alii communiter*, contra *Nau.* quòd ſi reus noluerit, poteſt iudex procedere. *Fill. t. 4.cap.8.q.11.n.238.*

Reſp.II. Etſi Chriſtus tempus communionis, extra periculũ mortis, non præcepetit; Eccleſia tamen pro eo determinauit tẽpus Paſcale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, vſque ad Dominicam in Albis, incluſiuè; alicubi tamen totam Quadrageſimam cõprehendit; alibi extenditur ex conſuetudine, vel indulto; poteſtq; Confeſſarius, ex iuſta cauſa, extendere, vt docet *Sa*, & alij. *v. Bon.d.4.q.7.p.2.* Vnde reſolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per cõmunionem ſacrilegam, vt habet communis, contra *Durand.*& *Sylu.* Et patet, quia Eccleſia tantùm præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit ſub præceptum. An verò qui non ſatisfecit, teneatur poſtea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etſi affirmatiua videatur probabilior. *Bon.l.c.Suar.Con.C.de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore Paſchali ſe impediendum, vt contra *Vaſq.Sylu.& Fagund.* probabiliter docet *Azor. t.1.l.17.c.41. Suar.&c.* Qui verò ſic præueniſſet, & poſtea tolleretur impedimentum, teneretur rurſus communicare, ſecundùm *Lay.l 5.t.4.c.5 C.de Lugo ſ.4.n.78.* quia non ſatisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand.* & *Suar.*

Reſp.III. Tenetur quis communionem paſchalem ſumere in Parochia, à Paſtore ſuo, niſi huius licentia, priuilegio, aut conſuetudine eximatur. *Nau. Suar.d.72.ſ.2. &c.* Vnde reſolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando ſatisfacit. *Bon.d.4.q.7.p 3.*

II. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent aut ab eà abſunt. *Bon.l.c.*

III. Non eximuntur laici inſeruiẽtes religioſis, vt habet *Sa, V.Euch.* niſi, vt dicit *Bon.* degant in monaſterijs, alijſq; locis, à cura Parochorum exemptis. *v. Sanch.de matr. d.23.n.12.*

IV. Non ſatisfacit huic præcepto, qui in Paſchate extra Parochiã, ſine cõſenſu Paſtoris, cõmunicat, vt habet *Nau. Azor.& alii*

alii comm. niſi tamen communicet in Cathedrali Eccleſia: hoc enim ſatisfacere præcepto, cenſet *Bon. l. c.* ſed negat *C. Lugo l.* 1. *Reſp. mor.* niſi Epiſcopus expreſsè, vel tacitè cõſentiat. *v. ſupr. c.* 2. *d.* 1. *a.* 1. & *c.* 7. 8. & 9. *Bon. l. c. v.* ſuprà *c.* 2. *a.* 1. *caſu* 7. 8. & 9.

Dixi, *ſine conſenſu Paſtoris*: quia cum conſenſu ſummi Pontificis, vel Epiſcopi, ſiue Ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Paſtoris) extra Parochiam communicando ſatisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem ſufficere conſenſum interpretatiuũ, ſiue præſumptum, notat *Tambur de exped. comm. c.* 4. §. 4. Imò *Bauni in Theol. moral. p.* 1. *t.* 5. *q.* 19. *Beia*, & *quidam alii* apud *Tamb. l. c.* & *C. de Lugo d.* 18. *ſ.* 2. *n.* 49. Item *Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 73. & *p.* 6. *t.* 7. *R.* 58. putans poſſe ſatisfieri præcepto communionis Paſchalis (præſertim extra diem Paſchæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V & Pauli IV. certis cõceſſo, quod cæteri participent. Verùm hoc alij communiter negant. *v. Auerſ. q.* 10. *ſ.* 4.

CAPVT III.

De Eucharistia, vt eſt ſacrificium.

DVBIVM I.

Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

Reſp. Miſsa eſt ſacrificium, conſiſtens in conſecratione panis & vini: eſtque actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominij Dei, & ſignum noſtrę ſeruitutis. Quod nõ obſtat, quin ſecundariò poſſit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remiſſionem peccatorum, ad ſanctos honorandos, &c. Principalis fructus Miſsæ, ex opere operato, eſt independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus ſeu viuis ſeu defunctis, etiam accepto ſtipendio, applicabilis eſt: eſtque actu, tam intenſiuè, quàm extenſiuè finitus; etſi enim hoſtia ipſa, & principalis offerens, id eſt, Chriſtus, infinitè ſit Deo gratus, atq; ita Deus per hoc ſacrificium infinito honore afficiatur: videtur tamẽ Chriſti eſſe voluntas, vt offeratur, & proſit tantum ad certum & finitum effectum. Quod etiam patet ex vſu & ſenſu Eccleſiæ, dum Miſsæ pro eadem re repetuntur: quod ſignum eſt, non habere infinitum effectum. *v. Bon. d.* 4. *q. vlt. p.* 4. *Vnde reſolues.*

eſt frugalis victus vnius diei; quod *Sua.Lay.*& alij reprobant, putantq; ſufficere mediam, vel tertiam partem ſuſtentationis diei; vt pro ſe dicatur Miſſa, non poteſt ſecũdum accipi ab alio, & pro duobus vna tantùm Miſſa dici *C. de Lugo d.* 19. *nu.*259. Secùs, ſi ambo dimidium tantùm iuſti darent: vti contra *Vaſq. Regin.*& alios probabiliter docent *Sot. Henr.Fill.Con.Car. de Lugo l. c.* quod tamen iam eſt prohibitum per Bullam *Vrbani VIII. v. Bon. Dian.tr.*14.*reſ* 7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per ſe loquendo, poteſt curare Miſſam per alium bonum Sacerdotem, minus dando quàm accepit.

Dixi I. *Per ſe*: quia *Vrbanus* VIII. ob ſpeciem turpis quæſtus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*: quia ſi per malum curet, perditur fructus, qui eſt ex opere operantis. *v. C.de Lugo l.c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Miſſas obligati, poſſunt pro ijs accipere ſtipendium, & applicare cui volunt: quia non ſemper habent obligationem applicandi ad certam intentionẽ, niſi tamen contrarium conſtet, vt de Miſſa conuentuali docet *Bonac.* Ita *C.de Lugo d.*81.*ſ.*1.*n.*21. ex *Suar.Vaſq.&c.* contra *Gauant.Barboſ.& Dian.* qui negant de Parocho: refertque *Dia. p.*4.*t.*4. *R.*232. determinaſſe Congregationem *Card.* quòd ei non liceat pro Miſſa accipere eleemoſynam manualem, quando tenetur celebrare: de Miſſa tamen conuentuali, contra *Bon. &c.* ipſe affirmat *p.*5.*t.*14. ex *alijs* 3.

VIII. Qui ſtipendium pro ſacro accepit, tenetur dicere Miſſam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut iſto altari, prout pecuniam offerens petiuit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Eccleſiæ ordinem inuertere, ob alteriùs deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & ſpeciales orationes, maior fructus prouenire ſolet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, ſi fiat iuſta de cauſa. *v. Dian.de celeb.Miſſ.reſ.*31.*C.Lugo l c.num.*35.

IX. Is qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Miſſæ, non ſatisfacit, ſine iuſta cauſa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter ſi ſæpè faciat, eſto conſentiant hæredes, cùm ij in hoc voluntati teſtatoris non poſſint derogare, vt docet *Sylu.Nauar.Azor,&c.* Epiſcopus tamen poteſt in hoc diſpenſare

non tenetur, ſi breuis ſit, (v.g. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiã vnius alteriusve menſis, vt probabiliter docet *C. de Lugo n.49.*) ſubſtituere alium, aut compenſare, cùm tam ſtrictè nec domini quidem honeſti cum famulis agãt: ſecùs tamen, ſi ſit diuturnus morbus; niſi reditus ſint nimis tenues, aut in morbum abſumantur, vt contra *Sylu. & Azor.* docet *Bonac.* ex *Rodriq.* Impeditus verò alijs negotijs, licèt iuſtis, (cum hæc non debeant obeſſe fundatori) debet ſatisfacere per alium, vel compenſare poſtea, præſertim ſi fiat ſæpius. Ita *Bon. d.4. q. vlt. p.7.*

DVBIVM II.

Cuius ſit applicare fructum ſacrificii?

Reſp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per ſuam intentionem: quia eſt actus poteſtatis ſacerdotalis. Ita commun. *Suar. C. Lugo d.14. ſ.10. n.211. &c.* Vnde reſolues.

I. Is validè applicat, etſi peccet ſacrificando, vel applicet contra voluntatem ſuperiorum. Ita *Suar. Lay. Dian. C. de Lugo l. c.* contra *Nauar. Ledeſma* & alios, quorum ſententiam probabilem dicit *Dian. t.1. reſol.72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neq; virtualiter vlli applicatum eſt, vel ante, vel in ipſa conſecratione, ſaltem ſecundæ ſpeciei, non poteſt poſtea vlli applicari, ſaltem adæquatè: quia producit effectum quando exiſtit, neque is ſuſpenditur: ideoque nec licet accipere ſtipendium pro Miſſa preterita. *v. Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipſo ſacrificio; ſufficitq; ſi pridie facta ſit, etſi ipſo die de eo non cogitet. *Bon. q.3. p.2. ex Suar. & Dian. l. c. reſ.47.* contra *Vaſq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in theſauro Eccleſiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipſi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur ſpecialiter offerre, quòd ita implicitè cenſeatur intendiſſe. Ita *Laym. l.5. t.5. c.2. v. C. Lugo. num.215.*

IV. Applicatio ſub conditione iam impleta, eſt valida, v.g. ad intentionem quam habuit hodie ſuperior; non autem ſub conditione futura contingente, v.g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei qui priùs morietur; vel qui primò ſtipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. to.3. d.79. ſ.9. Laym. l. c. Dian. l. c. reſ.15. C. Lugo d.19. n.209.* contra *Bon. q. vlt. p.7. §.5.* qui tamen ipſe in praxi diſſuadet.

V. Non

V. Non ſatisfecit, qui te mortuum putans, Miſſas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non ſatisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; niſi tamen iam mortui ſint, etſi poſtea promulgentur. *Laym.l.c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Miſſam pro omnibus defunctis. *Tamb.l.3.exp.ſacr.c.3.§.2.* contra *Fraxin. & Gauan.p.4. t.15.*

VIII. Miſſa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non ſuffragatur illis nec ſatisfit indulto, niſi ſit de Requiem. *Dian. p.4.t.4.R.233.* ex declar. *Card.* & *p.9.t.2.R.8.*

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Reſp.I. Ordinariè non licèt celebrare poſt meridiem, ſed debet inchoari ante duodecimam: nec ante auroram; quam ante ſolis ortum *Regin.* quadrantem horæ, *Henriq.& Con.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante, *Suar.& Fern & Poſſeu.* ſeſque horam comprehendere dicunt; & cōſequenter, cùm ſecundum *Henriq.Suar.* & alios, Miſſa poſſit inchoari tantò ante auroram, vt ſub eius initium finiatur, licet duabus horis ante ſolis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferūt quidam, cum *Suar.* Religioſis habentibus priuilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quòd *C. Lugo d.20.ſ.1.n.32.* non improbat, etſi *Laym.* tantùm permittat horis duabus cum dimidia, *Dian.* verò duabus horis poſt mediam noctem. *C.Lugo l.c.* Quacunque autem hora licitè (ſiue ex, ſiue ſine priuilegio) celebrant, eadem etiam (atque adeò in Miſſa, quæ nocte Natiuitatis, cæteriſq; quę poſt illam celebrantur) licere ijs Euchariſtiam alijs miniſtrare, contra *Bordon.* docet *Dian.p.9.t.7. R.43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet ſequentibus caſibus; in quibus etiam paulò poſt meridiem, v.g. vno vel altero quadrante inchoari poteſt, vti etiam ſecundum *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili cauſa, v.g. ob ſupplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die feſto propter iter fuit impeditus, quo caſu etiam integra hora poſt licere inchoare dicunt. *v. Laym. l. c. Fernand. hic c. 3.*

1.In

1. In neceſſitate v.g. vt morituro detur viaticum: quo caſu licere media nocte celebrare, ait *Dian par.1.tr.14.Reſol.*33.ex *Laym.&c.*

2. Vbi eſt mos rationabilis, vt opifices & famuli ſummo mane poſſint audire ſacrum. *Laym.l.5.t 5.cap.4.num.*3. ex *Nauar.&c.* (*v.Dian.p.2.t.*14.*R.*34.) non tamen idcircò poſt meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo ſuprà.

4. In nocte Natiuitatis, in quà omnes tres Miſsas ante auroram dici poſse, probabiliter docet *Suar.Con.Laym.Dian.p.4.t.* 4.*R.*36.contra *Syl.Fernand. & alios*. Vnde reſolues.

I. Grauiter peccat qui ſine aliqua harum, aut ſaltem iuſta cauſa, citiùs manè, vel ſeriùs poſt prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horę partem, *Laym.*mediam horam, *Bon.*tres quadrãtes, *Syluius* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. *v. Dian.t.*14.*reſol.*34.vbi notat religioſos ex ſuis priuilegi js, poſse celebrare vſque ad tres horas poſt meridiem, poſt tertiam verò nullo modo. *v.Bon.l.c.*

II. Non eſt peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etſi ob infirmitatem non poſſis Horas dicere; vel etiam ante Matutinum, ſi cauſa ſubſit, ſine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturque ſententia tuta, contra multos, dicentes eſse mortale.

Reſp.II. Per ſe loquendo, quotidie licèt celebrare. Dico *per ſe*, quia pręcepto obligante ſub mortali, prohibemur die Veneris Sancto, (non tamen Euchariſtiam ſumere, vel alijs prębere, vt habet *Hurt.de ſacrif.d.4.dif.*3.*Quintan.*ex *Sua.Vaſq.Tan. &c.* licèt ſuppoſitis declarationibus *Card.* nõ licere miniſtrare niſi ſolis infirmis, velit *Dia.p.4.tr.4.R.*237.*p.6.tr.6.R.*19. & *p. 9.t.9.R.*24.ex *Barboſ.Gau &c.*) In Cœna Domini verò, etſi ex conſuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex cauſa licitè priuatim celebrant, non tamen poſt finitam Miſsam ſolemnem, & ſacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licèt alij id nõ admittant apud *Dian.p.9.t.9.R.*24. De Sabbato Sancto alij negant licere, vt *Vaſq.&c.*alij probabilius affirmãt, vt *Suar.Fagund.Dian.Gaſp.Hurt.d.4.dif.*3.*Palaus*(qui nõ vult fieri ante inchoatam Miſsam ſolemnem) *& C. Lugo ſ.1.n.*18.qui addit, non eſse tunc legẽdas Prophetias, quia

non

non ſunt pars Miſſæ; neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia eſt ratio eadem, *v.l.c.nu.*20. & *Bon.p.*2. vbi notat, quòd vſus id vix habeat. *vid.*etiam *Dia.p.*4.*t.*4.*R.*237. vbi cum *Mercero* contra *alios* permittit eo die ante Miſſam ſolemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Reſp.III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia ſi ſis ieiunus, licitum eſt ſequentibus caſibus, bis, vel etiam ter, requiſito tamen, ſi facilè haberi poſſit, Epiſcopi iudicio, prœterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis: quâ tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Miſſas, ſed poteſt aliquam pro arbitrio omittere, *Dian.p.*4.*t.*4.*R.*236. Neque ter communicare, vel ſemel communicare, & bis celebrare. *p.*8.*t.*1.*R.*87.

2. Si Paſtor habeat duas Parochias diſſitas. *Fill.Card.de Lugo d.*20. *num.*45.

3. Si concurſus populi ſit tantus, vt Eccleſia non capiat, vt habet *Laym.l.*5.*t.*5.*c.*4 *in* 6. & *v.C.Lugo l. c.* etſi tunc potiùs expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & ſuam iam hoſtiam ſumpſerit, nec ſit alius Sacerdos. *Sylu. Nauar.* Sed caſum eſſe metaphyſicum, dicit *C.Lugo d.*20.*n.*44.

5. Si die feſto adueniant perſonæ, quas non deceat ſacrum omittere, v.g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non eſſe in vſu. *v.Bon.d.*4.*q.vlt.p.*7.*num.*9.*C.Lugo l.c.*& *Lay. t.*5.*c.*4.*Con.Dian.p.*2.*t.*14.*R.*56. vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci conſuetudinem, quæ ferè omnes nunc ſuſtulerit.

Quæres, An aliquando liceat interrumpere Miſſam?

Reſp Etſi abrumpere eſſentialiter, ſiue vnam tantùm ſpeciem conſecrare, nullo caſu liceat, vt dictum ſuprà *c.*1.*d.*2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere aliquid, interponendo, licet his caſibus.

1. Ob concionem, poſt Euangelium, vel proceſſionem excipiendam.

2. In gratiam ſuperuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die feſto, quo alias Miſſam audire non poſſent, vel ſimili iuſta cauſa: ex qua, ſi non ſit facta oblatio, poſſe incipere de nouo, vt totum ſacrum audiant, etſi non teneantur, docent varij

Autho-

Authores cum *Sa*, apud *Bonac.d.4.q.vlt.par.7. num.9.* qui benè monet, conſuetudine locorum ſtandum: *Henriq.* autem docet, id tantum licere finita Epiſtola, vel Euangelio: *Tambur.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v.g. ſe non eſſe ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præſumat intereſſe, nec poſſit expelli.

4. Si vrgeat grauis neceſſitas, vel propria, v.g. morbus; vel proximi, vt ſi moriturus ſit baptizãdus, vel abſoluendus. *Trull. Dian.p.5.t.3.R.70.* In alijs tamen Sacramentis non ita neceſſarijs, non decet inter conſecrationem & ſumptionem interrumpere, niſi moriturus eſſet in propinquo, nec opus eſſet veſtes exuere, vel niſi pęnitentiæ ſacramentum ob phreneſin ſuſcipere non poſſit. *Lay. Tamb. l.2.exped.ſacrif.c.7.* Reuertens autem ad ſacrificium Sacerdos, ſi fuerit, ante facta conſecratio, incipiet vbi deſierat; vti & ſi facta non fuerit, & parua mora interceſſerit, v. g. minor quàm vnius horæ, ſi autem longior, ordietur ab initio. *Tamb. l.2.exped.ſacrif.c.8.§.7.*

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum ſit?

Reſp. Communiter non licet celebrare, niſi in Eccleſia eaque conſecrata, vel ſaltem benedicta, & non violata, vel exſecrata, nec in interdicta. Patet ex *Trid.ſeſſ.21.*

Dixi *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili, (quod ſemper ſub mortali requiritur) cum licentia Epiſcopi, ſi adſit, vel ſine ea, ſi abſit, licet ſequentibus caſibus: extra quos ſi fiat eſſe mortale, docet *Fill. Lay. & alii commun.* contra *Sotum & Sa.*

Primo, ſi ſit neceſſitas, qualis eſſe cenſetur, 1. Si Eccleſiæ dirutæ ſint. 2. Si populum in ſolemni feſto templum non capit. 3. In caſtris pro exercitu: ſed feſtis tantũ diebus. *Fagund. Car. Lugo, &c.* licèt *Paſqual.* apud *Dia.p.9.t.1.R.44.* etiam nõ feſtis cenſeat poſſe permitti Generalibus, & primarijs ducibus, in ſuis tentorijs, 4. In portu pro appulſu nauis: non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effuſionis ſanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Luſitanorum, euntium in Indiam, ex permiſſione *Clement.*

VIII.

VIII.& *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund.Gran.* nec improbat *Card.de Lugo.l.c.* Limitat autem *Dia.p.5.t.3.R.* 40.cum *Hurt.Mercer.Trull.&c.*ſi magna ſit tranquilitas ſine vllo tempeſtatis indicio, adſitq; præter celebrantem Sacerdos alius, qui poſt conſecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Epiſcopum poſse ad hoc concedere facultatem in neceſsitate(v.g.ne magna multitudo non audiat ſacrũ vel moribundus decedat ſine viatico)docet *Gran.*apud *Dian.l.c.*contra *Con.&Tur.* qui ſoli Papæ eam reſeruatam volunt. v. etiam *Dian.p.9.t.1.R.45.* vbi adducit declarationem Cardinalium, quà iubentur Epiſcopi id prohibere.

Secundò. Ex diſpenſatione Epiſcopi, ob rationabilem cauſam, etſi in *Trid.ſeſſ.12.*id permittere prohibeantur,niſi ex iuſta cauſa, in oratorijs priuatis, diuino cultui deſtinatis,licèt nõ benedictis. Verùm etiam hanc poteſtatem illis tunc eſse ademptam, docet *Gauant.l.c.*& *Dian.p.9.t.1.R.42.* eo tamen non obſtante,poſse eos in aliquo caſu particulari,ex iuſta cauſa permittere, vt celebretur extra Eccleſiam in altari portatili, docet idem *Dian.loc.cit.R.43.*ex *Marchin.Garc.Hurt.Lugo,Auerſa, Perſic.&c.*

*Tertiò.*Ex priuilegio,quale dicuntur habere Minores,& qui cum ijs participant: quod eſse reuocatum à *Trid ſeſſ.22.c.*8.licèt multi velint, negant tamen *Dia.p.5.t.2.R.*80.*& p.4.t.4.R.* 106.*Ioannes de Salas;Rodriq.&c.*Idq;ſecundùm *C.Lugo d.*20.*ſ.*2.*n.*51.probabiliter & *Tamb.de exped.celebr.l.1.c.3.§.3.* probabiliùs. *v.Barb. in Trid.l.c.* Item religioſi Societatis à Greg. XIII.vt poſſint tum in miſſionibus,cum facultate ſuperioris,in quouis loco decenti; tum in domibus ſuis in loco honeſto, à Prouinciali deſignato miſsas dicere; in quo idem licebit alijs.

Dixi II.*non violata*:quia in Eccleſia interiùs violata,niſi priùs reconcilietur, non licet ſub graui peccato,vt *Laym.l.5.t.5.c.5.* *num.7.* ex *Nauar.Suar.Con.&c.* niſi in neceſſitate,cùm venia Epiſcopi,(ſi is adiri poſſit: alioqui ſine ea, vt habet *C.Lugo l.c.* *n.63.*) celebrare, aut mortuos ſepelire.

Addo I.*Eccleſia*: quia Oratoria,etſi deputata ad cultũ diuinum, cùm tamen benedicta non fuerint, niſi in ipſis extet altare ad facienda diuina, vt *Bon. de matr.q.4.R.vlt.n.9.* non ſunt capacia violationum. Quod etiam conſequẽter de hoſpitalibus

docent

docent *Nau. Sot. &c.* ſed probabiliùs contrarium docent alij, cum *C. Lugo l.c.*

Addo II. *Interius:* quia quod fit in turri, ſacriſtia, ſupra tectum, vel fornicem, in crypta, ſub pauimento, (niſi ſit ſepultura, aut ſingulariter benedicta) non violat Eccleſiam.

Addo III. *Niſi reconcilietur*: quod fieri debet ab Epiſcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro ſuis templis habere, ex Auila notat *Dia.p.4.t.4.R.91.*) ſi fuit conſecrata: quòd præſumendum eſt, ſi celebretur feſtum Dedicationis, ſi verò tantùm fuerit benedicta, poteſt fieri reconciliatio à ſimplici Sacerdote, aſperſione aquæ benedictæ, cum facultate Epiſcopi, vel ſine ea ſecundùm *Dian.p.4.t.4.reſ.* 91. Cenſeri etiam reconciliatam, ſi ſacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb.l.c.§.4.* ex *Henriq. Sa, & Dian.* eſſe probabile: negat autem *C. Lug de Euch.d.20.ſ.2*

Porrò Eccleſia, vti, & cæmeterium, violantur ſeu polluuntur ſequentibus caſibus, non tamen, niſi poſtquam res euulgata fuerit *Lay.l.5.t.5.c.5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, ſeu iniurioſum, ſaltem immunitati Eccleſiæ; quale etiã eſt, quod aliàs iuſtum eſſet per ſententiam Iudicis: niſi tamen reipub. perturbator aliter capi non poſſet. Non eſt autem tale, 1. quod fit caſu, vel ab amente. 2. quod in ſui defenſionem. 3. cuius cauſa data eſt extra Eccleſiam: quia requiritur, vt vulnus, ſiue cauſa Phyſica fiat intra Eccleſiam *v. C. Lugo d.20.ſ.2.*

II. Per mortaliter malam effuſionem proprij, vel alterius ſanguinis, vel ſeminis, cauſatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si paucule guttæ effluant; quia non eſt effuſio. 2. Si ex percuſſione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamſi copioſus ſanguis effluat. 3. Si fiat ex ſectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excuſatur à ſacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. *v. Card. de Lugo d.20. n.54. & 55.*

III. Per ſepolturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hìc non cõprehendi hęreticum, docet *C. Lugo l.c.nu.57.*) etiam infantis; vt ex *c. Eccleſiam, de conſecr.* docet *Prap.* Quamuis, ſi pueri parentes ſint fideles, neget *Sairus, v. Bon. de Euch.& mat.d.4.q.4.p.vlt.*

IV. Per deſtructionem Eccleſiæ ex toto, vel maiore parte, (quanquam eo caſu dicatur potiùs exſecrari, quàm pollui) non autem, ſi ſolum tectum vel ſi ſucceſſiuè per partes modicas deſtruatur & reficiatur, neq; etiam per deſolationem, exercitium hæreticum, ſpurcitias hominum, vel animalium ibi ſtabulatorum, &c. etſi deceat, & praxis habeat, vt per Epiſcopum, vel ſaltem Sacerdotem, cum aliqua ceremonia reconcilientur, & abluantur, quòd in ſimili caſu intellige de altari. *Lay. l.5.t.5.c.5.*

Quæres. Quid ſit, & quando fiat exſecratio, ſeu reſecratio?

Reſp. Exſecratio dicitur, cùm res ſacra perdit ſuam conſecrationem, ita vt de nouo conſecrari debeat, quod fit, quando ita deſtruitur, vt formam, & vſum ſuum perdat. *Vnde reſolues.*

I. Polluta Eccleſia, polluta etiam ſunt altaria eius fixa; non tamen exſecrata Eccleſia, exſecrantur altaria; nec contra.

II. Eccleſia exſecratur, ſi parietes ſecundùm maiorem partem deſtruantur, vel omnis eorum cruſta, aut maior ſaltem pars ſimul auferatur. Secus autem, ſi vna poſt alteram, *C. Lugo d.20.num.65.* non autem, ſi tectum corruat, quià conſecratio eſt in parietibus, *v. Laym. l.c.*

III. Altare exſecratur, 1. Si cùm fixum eſt, lapis conſecratus remoueatur ab inferiore ſtructura. 2. Si ita frangatur, ſiue fixum, ſiue portatile ſit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena poſſit conſiſtere. 3. Si ſpolietur ſepulchrum: quod tamen quidam negant, vt *Lugo Tambur. l.1.c.5.*

IV. Calix exſecratur, ſi notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vſum ſacrificij, v.g. ſi foramen ſit in fundo licèt minutiſſimum; vel ſi figura deſtruatur: non tamen ſi in tornatili pes ſeparetur à cupa; quia in tornatili conſecratur ſola cupa. *Bon.d.4.q.vlt.p.9.* ex *Suar. &c.* Neq; exſecratur, ſi pereat inauratio. Vnde licèt communiter calix & patena, poſt nouam inaurationem, quoad eam partem, quà Chriſti Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò conſecrentur; id tamen neceſſarium non eſſe, docet *Durand. Con. & alij*, contra *Suar. Bon. & alios:* etſi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dia. t.1. miſc. reſol.3. & Laym. hic*. Item *C. Lugo d.20.ſ.4.n.94.*

V. Veſtes ſacræ exſecrantur, quando ita deſtruuntur, vt perdant ſuum vſum; vt ſi cinguli parte te nō amplius cingere poſſis; vel ſi manica ab alba ſeparetur, etiāſi poſtea reparetur. Non

perdunt

perdunt autem,etſi attritis pars aliqua aſſuatur,vel cinguli parti, aptę adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc acceſſorium ſequitur principale *C.Lugo Tamb.de exped.ſacrif.l.* 1.*c.*3.§.2. Similiter ſi ſtola,vel caſula duplicata,facili ſeparatione fiant duæ, quarum vtraque apta ſit ad ſacrificium,non perdunt benedictionem. *Tamb.l.c.*

VI. Partes auulſæ à re conſecrata,deſtructa eius forma,deſinunt eſſe ſacræ, v.g.ligna & lapides Eccleſiæ dirutæ,vel altaris: ob reſpectum tamen ad rem ſacram, cuius ſunt reliquiæ, non poſſunt applicari ad vſus profanos,aut diuendi,ſine licentia Papæ. Statuæ autem ſacræ, & imagines templi deſtructi, debent in alio collocari, & in loco Eccleſiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetuſtate conſumpta, debent igne abſumi, & non adhiberi ad vſus profanos,vt habetur in *c.Altaris,de conſecr.diſ.*1.*v.Suar.& Sa, V.Miſſa,& Lay.l.c.cap.*6. *Tamb.*tamen *l.*1.*de exped.ſacrif.c.*2.§.3.ex *Palao*: item *Dian.p.*5.*t.*13.*R* 76.docet probabile eſse quòd nō ſit ſaltem mortale,ſi mutata forma ad profanos vſus applicentur,v.g. calix confractus,alba diſsoluta, fruſtula corporalis, &c. *v ſuprà l.*3.*t.*1.*cap.*2.*d.*2.

DVBIVM V.

Quæ ſint requiſita ad Miſſam?

Reſp.Hęc ſequentia, 1.Et quidem ſub graui ſacrilegio,altare conſecratum ab Epiſcopo vel Abbate, (hunc enim altaria, calices & campanas poſse conſecrare, etiam ad vſum alienarū Eccleſiarum, docet *Dian.p.*3.*t.*2.*R.*15. cum *Barboſ. & alys* 4. ex declaratione Cardin.& priuilegio Innocentij III,)vel Sacerdote priuilegiato,ſtabile vel portatile: vtrumq; tamen ex integro lapide, quantum ad ſuperiorem menſam, quæ conſecrantur; debetq; eſse tanta, vt poſſit capere calicem cum patena. Non ſufficit autem hoſtias eſse in ara conſecrata, dum cōſecrantur, verum etiam debent (tam paruæ, quam magnæ) in eadem relinqui tempore ſacrificij, & non alibi (licèt ſupra aliud corporale)deponi,v.g. propter loci anguſtias:quia omnes ſunt vnica victima,& per modum vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Miſsalis eas ſupra corporale,ante vel poſt calicem poni volunt. Hinc etiam minùs rectè faciunt, qui conſecratione facta, mox hoſtias minores à ſe conſecratas, dant alteri Sacerdoti diſtribuendas populo: quia ſicut Sacerdos non debet de ſua hoſtia

dare, priuſquam ipſe ſumpſerit; ſic nec de alijs, cùm ſint vna victima & hoſtia, omneſque orationes, oblationes, & benedictiones ſequentes non minùs ſpectent ad paruas hoſtias, quàm ad magnam: neque ante ſumptionem Sacerdotis perfectè, & integrè ſacrificata ſit victima *C.de Lugo q.20.ſ.3.n 69.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato ſaltem mortali, imò ſi neceſſitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excuſat *Tamb.l.5.exped.ſacrif.c.5.*

2. Mappa linea triplex: etſi enim ſecundùm quoſdam, vna duplicata, imò ſecundùm *Sa, Angel. Azor.cap.28.q.8.& Lay. l.5.t.5.c.6.n.17.* vna ſimplex ſufficiat in neceſſitate: Miſſale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII. & Pij V. editum, expreſsè tres requirit, *tit.de defect.* vti & *Gauant.v.C.de Lugo.* Vt ea benedicta ſit, non eſt omninò neceſsarium, vt habet *Sylu.* Vnde in neceſſitate vulgaris adhiberi poteſt, & alijs vſibus reddi. *Laym. l.c.*

3. Sub graui ſacrilegio, veſtes ſacræ; (hoc eſt benedictæ ab Epiſcopo, vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantium ſaltem Superiores, ſiue Prælati. *v. Tamb.l.1.cap.3.§. 2.exped.ſacr.*) quarum tamen colores non eſse præcepti, ſed directionis, notat *Homob.* apud *Dia.p.2 t.14.R 57.* In graui autem neceſſitate etſi præſtet, ſi ſine ſcandalo fieri poſſit, Miſsam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc ceſsat) omittere, licere celebrare ſine ſtola vel manipulo, vel etiã vti cingulo non benedicto, vel ſi fractum ſit rurſus connectere, vel ſtola pro cingulo, & manipulo pro ſtola, docet *Lay.l.4.t.5.c.6.Dian.p.1. R.57.& 67.* contra *Fill.t.1.l.5.cap 5,* qui tamen concedit in neceſſitate, ſine vna vel altera ex minoribus, v.g. ſtola, vel cingulo celebrare, non eſse mortale. *v.Dian.p.5.t.5.R.62.* vbi contra *Fill.* ex *Henr.& alijs ſex,* docet eſse probabile, quod ex paruitate materiæ excuſari poſſit à mortali, qui (ſecluſo ſcandalo, & contẽptu) aliquam harum citra neceſſitatẽ omittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel eius loco vtitur aliã re. Denique metu mortis aut grauiſſimi damni, licere aliquando celebrare ſine ſacris veſtibus, & altari, (dummodò non fiat in contemptũ Religionis) ex *Azor.t.1.l.1.c.11 q.11.* docet *Eſcob. E.2.c.2.Nau.Hurt.&c.* Limitat autem *Tamb.de exp.ſacr.l.1. c.5.§.1.* ita vt permittat ſine aliqua etiam ex grauioribus, non

tamen

tamen ſine omnibus fieri ob ſcandalum, & irreuerentiam. *v. Dian.p.3.t.6. R.48.& p.5.t.3.R.39.* Porrò huiuſmodi ſacras veſtes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veſte ſerica muliebri, non eſt prohibitum. *Suar. Pala. Tamb. exped. ſacrif. l.1.c.2. §.4.* qui monet *l.c.§.1.* cauendum eſſe ne ſint valdè attritæ, vt & ne reliqua ſupellex ſacra ſit valde immunda in quo grauiter peccari poteſt. *Suar. Lay. Tamb. l.c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena cōſecrata; ſi tamen in nondum cōſecratis aliquis bonâ, imò addit *Bordo. & Tambur.* malâ fide celebraſſet, (licèt ſic celebrando peccaſſet mortaliter) probabile eſſe, quòd hoc ipſo cenſeantur cōſecrata, liceatq; in ijs celebrare, contra *C. de Lugo*, & *Laym.* docet *Dian.p.2.t.14.p.5.t.13.R.60.& p.9.t.7.R.18.* ex *alijs octo*. Idemq; de ſacris veſtibus, item de corporali, pixide, &c. quæ immediatè tāgunt ſpecies, cenſet *Tamb. de exp. ſacr. l.1.c.3.§.1.* Ac licèt decens ſit, vt etiam pixis, ſiue ciborium, & luna, ſeu ſphærula hierothecę, & quodcunq; vas continens & immediatè tangens Euchariſtiā, vti etiam ſecundum *Lay. l.5. t.5.c.6.* vaſculum chriſma continēs benedicatur; (benedicere autem prętereà, in quibus vnctio adhibetur, poteſt idem, qui cętera ornamenta) cum in Rituali Romano propria ſit pixidis benedictio; id tamen neceſſe eſſe, negant *Suar. Hurt. Lugo, Tamb l.1.exp. ſacr. c.1.§.6.* nec eſſe neceſſe imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta eſſe debent ex auro, argento, vel ſtanno, ſaltem quoad cuppam, (admittunt etiam aliqui ex plumbo) ſed non ex ære, *c.* vt calix, de conſec. *diſt.* 1. quamuis *Tamb. l.1. exped. ſacrif. c.1.* cum *Hurt. Fagund. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretioſa ſit, ac aurum vel argentum, modò ſpecies non imbibat, nec ſit periculum ne effringatur. Ac licèt rubrica præſcribat, vt ſaltem cuppa, & ſuperior pars patenæ ſit deaurata: eam tamen non obligare ſub mortali *Gran.* imò nec ſub veniali, propter vſum contrarium, vult *Tamb. l.c.*

5. Corporale lineum, ſaltem quoad eam partem, quâ hoſtiam vel calicem tangit. *cap. conſulto, de conſecr. diſt.* 1. (nam in extremitatibus poteſt eſſe ſericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Epiſcopo, vel priuilegiato *(v. Compend. priuil. Societatis IESV. V. Bened.)* non tamen iterum benedicendum poſt

lotionem, nec niſi notabiliter rumpatur. *S. Th. Sylu. Bon. d.* 4. *q. vlt. p.* 9. *C. Lugo d.* 20. *ſ.* 2. *n.* 76. *& Gauant. p.* 2. *t.* 1. vbi addit ex *Sa*, (& dicit eſſe communem) peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quà parte calicem tegit, (ſuperiore enim parte poteſt auro conſtare, vel ſerico) quę cum habeat communem cum corporali benedictionem; vtpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem ſeruire poſſe, docet idem *C. Lugo l. c.* ſi ſit ſatis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen neceſſariò benedictum, vt contra *Lay.* docet *Suar. Gauant. & C. Lugo*; neque vlla reperitur in riualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Miſſalę, Canonem ſaltem continens, vt habet *Bon.* & alij commun. etſi *Ledeſ. & Lay.* doceant in graui neceſſitate, licitum eſſe celebrare ſine libro ei, qui moraliter ſit certus ſe non erraturum: & ſic *C. Lugo l. c.* cum *Dian. &c.* probabiliter excuſat eum, qui propter viſus debilitatem legere non poteſt.

9. Miniſter (ſecundũ *Nau. Fag. & Zerol.* ſub mortali) & quidem maſculus; in neceſſitate tamen graui, v. g. diei feſti, vel dãdi viaticũ, poſſet quis ſibi ipſi reſpondere, inquit *Sa, Bon. & Dian. t.* 14. *R.* 43. ex alijs. In quo caſu etiam feminam adhiberi poſſe, docet *Nugnus a.* 6. *d.* 1. *& Sylu.* (idq; quibuſdam Belgij partibus conſuetudine inductum eſſe, docet *Marchant. Reſ. paſt. cap.* 4.) contra communem apud *Lay. Fernand. & Dian. l. c. Tambur. l. c. & Marchin. de ord. t.* 3. *c.* 15. vbi vult id eſſe mortale. Miniſtrante tamen circa altare viro, qui neſciat reſpondere, Moniales ex choro reſpondere, non eſſe prohibitum notat *C. Lugo*; & *Tamb. l. c.* vbi etiam cum *Henr. & Hurt.* permittit celebranti Miſſam cœptam proſequi ſine miniſtro, ſi hic fortè abijt, & aliquantulum expectatus non reuertatur.

10. Crucifixus: (niſi ſit expoſitum Venerabile Sacramentum) non tamen ſub obligatione graui. Idem eſt de velo. *C. Lugo d.* 20. *ſ.* 2. *n.* 79. *Gauant.*

11. Candela accenſa duplex, ex cera, & quidem ſecundum *Fagund. Regin. Vaſq. & alios*, ſub mortali contra *Nugnum*, & *Marchin.* In neceſſitate tamen, præciſo ſcandalo, ſufficit vna, etiam ex ſebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. *v. Dian. l. c. Lay. c.* 16.

*c.*16.*n.*17. *Azor.cap.*28.*q.*15. Sine omni autem lumine celebrare unquam licèt. *C. Lugo d.*30.*ſ.*2. adeò vt ſi extingueretur ante conſecrationem, & aliud haberi non poſſet, Miſſam eſſe relinquendam, etiam in neceſſitate conſecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund.p.*22.*cap.*22. & *Quintan.t.*4.*ſ.*1.

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, burſa, velum, manutergium; ſed non benedicta, & ſi quid ex his deſit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vſui reddi poteſt *Tamb.l.*1.*c.*3.*§.*3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, ſine licentia, vt docet *Fagund.Laym.Dian.Reſ.*58. Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat *Gauant.& Tamb.de exped.ſacrif.l.*1. licèt *Lay.& Scort.* Epiſcopis & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l.c.* rectè limitat ad caſum neceſſitatis, in quo ad Papam difficilis ſit recurſus. Qui tamen ſine venia faceret, eum non peccare mortaliter (ſecluſo contemptu, & ſcandalo) vult *Ledeſ. & Tambur. l.c.* Quod *Dian. p.*2.*t.*14.*R.*58. cenſet probabile, ſi tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, *v. apud Aut. cit. Gauant. Dian. Lay. Bon. C. de Lugo d.*20.*ſ.*4. *Eſcob.E.*11. vbi notat, etſi grauis ſit obligatio, ſeruandi ritum celebrandi præſcriptum in rubricis Miſſalis, ideoque graue ſit, omittere v. g. oblationem hoſtiæ, vel calicis, vel infuſionem modicæ aquæ; *Tamb.de exped.ſacr. l.*2.*c.*5. nihilominus leuitatem materiæ ſæpè excuſare à culpa mortali omiſſionem, etiam intra Canonem monet *Eſcob. l. c.* Vnde veniale tantùm erit.

I. Omittere orationes dici ſolitas, dum Sacerdos ſe induit, vt contra *Nau. Sylu.& Azor,* docet *Lay. Fagund. Dian. R.*21. *&c.* Lotionem autem manuum ante, vel poſt Miſſam (etſi facilè omitti non debeat) non videri ſufficientem materiam rigoroſi præcepti, tenet *Suar.& Tamb.§.*6.

II. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomẽ alicuius Sancti; vel ea quæ tempore Paſchali interponuntur inter communicantes, aut infrà actionem. *Dian.p.*2.*t.*14.*R.*49.& 89. ex *Fill. Quint.&c.* In Miſſa autẽ quę canitur non legere Euangelium ſubmiſſa voce, *Dian.l.c. R.*4. negat eſſe peccatũ, ex *Sanch. & alijs* 10. quòd Rubrica ſit tantùm directiua. Si quis autem

in Miſſa aduertat aliquid à ſe omiſſum, regulariter non eſſe repetendum ait *Suar. & Tambur. exped. ſacrif. l.2.c.5.* dicit *regulariter*: quia 1. ſi ſit de ſubſtantia, v. g aliquid pertinens ad conſecrationem, certum eſt debere repeti. 2. Si dum ſecretò orat, poſt pauca verba certò aduertat, ſe aliquid notabile omiſiſſe, (v.g. die Paſchæ, Communicantes,) paululum regrediendum eſſe, & repetendum cenſet *Tambur. l.c.* ita *Fill. Dian. R.59. Eſcob.*

III. Ex deuotione læue aliquid in Miſſa (etiam dum ſecretò orat) addere, v.g. orationem *D*ominicalem, vel Pſalmum aliquem vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tamb.l.5.exped.ſacrif.cap.5.* Dixi *leue*: quia notabiliter addere, eſſe mortale vult idem *Tamb.l.c.* ex *Bon.d.4.q.vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt cõtra *Az. & Regin. docet Sylu. Valen. Sua. Vaſq. Leſſ. Fag. Lay. &c.* quorũ plerique; tamen cum *Pal.* dicunt eſſe veniale, ſi fiat ſine cauſa: licèt & hoc *Tamb.l.1.cap.7.§.1.de exped. ſacr.* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda preſcribuntur, adeò ſubmiſſa dicere, vt aſtantes audire non poſſint. *Tamb. de exped. ſacrif. l.2.c.9.* quidquid dicat *Nauar.* apud *Sa, V. Miſſa*. Imò notat idem *Tamb.* ex *Lugo d.22.ſ.2.* à timoratis paſſim ſine ſcrupulo voce depreſſa legi.

VI. Mutare Miſsam, & die Dominico, vel feſto duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de feſto duplici (v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paſchatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem; Vigilia Natiuitatis Domini) ſine graui cauſa legere votiuum, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato *Suar. Diau. C. Lugo l.c. Eſcob.* contra *Quintan.* qui *t.7.ſ.40.* putat in hebdomada ſancta licere legere votiuum: quod refutat *Gauant. & Dia. p.9.t.8.R.53.* ex *Declar. Card.*

Dixi 1. *ſine graui cauſa*: talis autem cẽſetur, 1. quæ ſpectat ad bonum Reipub. vel Principis, v.g. neceſſitas pluuiæ, ingruentis belli, vel peſtis, vel ſimilis mali vniuerſalis; item ſolennis gratiarum actio, ſolemnis expoſitio Euchariſtiæ, (v.g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum) *Tamb.l.2.c.6.* 2. Quando cadauer præſens eſt in Eccleſia, vbi vſus obtinuit. *Gauant. p.1. t.5.* 3. Si quis celebret in Eccleſia, in qua agitur dies feſtus loci proprius: hunc enim non tantùm poſſe, ſed debere ex congrui-

tate

tate conformare ſe loco, notat *Gauant.v.Tamb.l.2.c.6.* qui §. 2.& 4. addit,etiamſi Sacerdos, accepto ſtipendio; homini promiſerit votiuā,vel pro defunctis, etiā in altari priuilegiato, nō ſolùm poſſe,ſed debere celebrare Miſſam currētem diebus quibus iſtæ prohibentur.Imò etſi Deo per votum tales miſsas promiſerit, non tamen ad eas obligari iſtis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale eſse dicit conformitatem officij cum Miſsa; ſecùs diebus alijs.

Dixi 2.*in numerum Sanctorum relato*: quia ſi ſit Beatificatus tantùm,de quo certis Sacerdotibus, v.g. quorum Ordinis fuit, conceſsum ſit Miſsam legere, docet *Gran.2.2.cont.1.c.7. d.4.ſ. 2.n.2.&* *Eſcob.* contra *Palaum*, non licere alijs Sacerdotibus, etſi nullum aliud ſit feſtum, de eò legere: eò quòd ſic expreſsè determinarit Sacra rituū Congregatio, apud *Gauant.v.Eſcob. n.*41. & *Tamb.l.c.c.6.*vbi *Palaum* ſequens dicit contrariū eſse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum eſse, ſi celebrent in templis eiuſdem Societatis, ex confeſſione Pontificum. idem tenet *Quintan.t.7.ſing.l.c.*

VII. Si quis violet rubricam ſpectantem ad eſsentiam, vel quaſi eſsentiam Miſsæ; vel ſi nullam planè ſeruet, peccat mortaliter. *Eſcob.*ex *Fagund.p.1.l.3.c.21.n.9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM,

De eſſentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ ſit eius materia & forma?

RESp. Materia remota, & neceſsaria, eſt omne peccatum mortale, poſt baptiſmum commiſsum, & non confeſsum. Materia, ſufficiens, etſi non neceſsaria, eſt

omne

omne veniale poſt baptiſmum commiſſum, vel etiam mortale, aliàs ritè confeſſum. Materia proxima ſunt actus pœnitentis, contritio, confeſſio, & ſatisfactio: quarum vltima eſt integralis tantùm, (vt patet in infirmo, qui ſi ratione deſtituatur, ſolet abſolui abſq; ſatisfactione) duæ priores ſunt eſſentiales, vt cōmuniter docetur contra *Scotum*, qui totam eſsentiam ponit in abſolutione. Porrò, peccata ſunt tantùm materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua. *Laym.l.5.tr.6.c.4.* ex *commun.* Vnde reſolues.

I. Etſi peccatum mortale remiſſum quomodocunque ſit, teneris tamen confiteri, ſi non feciſti. *Trid.ſeſſ.14.c.5.*

II. Omitti poſſunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia ſemel ritè confeſſa, v.g. in Confeſſione generali, vt docet *Dia.p.3.t.4.reſ.56.C.de Lugo d.16 n.56.* contra *Victor. Ledeſ.* & *alios*. In qua etiam non eſſe neceſſarium, addere peccato mortali, quòd poſt vltimam confeſſionem ſit cōmiſſum, docet *Bon.d.5.q.5.ſ.2.p.2. Dian. to.2.t.4.R.62.* & *to.3.t.3.R.65. C.de Lugo d.16.ſ.2.n.47.* ex *Sanch.* & *Con.* quod eſt probabile, niſi circumſtantia aliqua v.g. ſpeciem mutans, vel reſeruatio caſus, vel proxima peccandi occaſio, aliud requirat, & pœnitentia ſufficiens imponatur. *C.Lugo Tamb.de exped.conf.l.2.c.1.* Tutius tamen eſt noua ab antiquis ſecernere.

III. Ponenda ſemper eſt materia certa; qualem eſſe negat *Sanctius in ſel.d.7.* apud *Dian.p.3.t.4.R.52.* quòd quis non reſponderit diuinis, inſpirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & ſimiles imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confeſſarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de Lugo l.c.n.103.* contra *Sanctium.* Quòd ſi haberi certa non poſſit, pro ratione dubij danda eſt abſolutio; vt ſub dubio, ſi materia prorſus dubia ſit; vel abſoluta, ſi certa videatur. Ità *Suar. Lay.l.5.t.5.c.3.* & alij commun.

Reſp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ ſunt verba abſolutionis EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TVIS; (vbi licèt de eſſentia tantùm ſit, ABSOLVO TE; debét tamen addi reliqua, præſertim in articulo mortis, ſecùndùm quoſdam ſub mortali, ſecundùm alios, ſub veniali, vt *v. Granad.*) voce prolata in præſentem; abſentem enim *Clemens VIII.* abſolui prohibuit, ſub pœna excommunicationis *Vnde reſolues.*

I. In-

I. Inualidum eſt abſoluere nutu, ſigno aut ſcripto: item abſoluere abſentem; quod docuit *Alenſis Medin.* & alij, ſed vetitum nunc, vt modò dictum.

II. Valida eſt abſolutio, ſi reuerentiæ cauſa dicas: Abſoluo dominationem, excellentiam, vel maieſtatem veſtram, &c. Quia non mutatur eſſentialiter, & ſunt verba æquiualentia. *Auerſa. v. ſupra t. 1. c. 1. d. 2.* Non valet autem ſi dicas: Abſoluat te Deus: vel Abſoluat te Chriſtus. *Auerſa q. 12. ſ. 2.*

III. Orationes præuiæ, & ſubſequentes formam, vt: *Miſereatur tui, &c.* & *Paſſio Domini, &c.* quæ ſecundùm *Trid.* laudabiliter adduntur, non ſunt neceſſitatis, & ex cauſa rationabili omitti poſſunt, v. g. ſi breues ſint confeſſiones, vel multi confitentes, (vt *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 97.* tunc enim ſufficit dicere *Abſoluo te à peccatis tuis in nomine: &c.*) vel ſi timeatur cenſura, *abſoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa, V. Abſolutio.*

IV. Eleuatio manûs eiuſq; impoſitio in caput, item formatio Crucis, eſt libera, etſi debeat ſeruari conſuetudo. Ita *Lay. c. 5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* vt tradit *Sa, & Rituale Romanum*, eſt hæc, quà vt omnes vtantur, ſuadet *Paulus V.* ideoq; omnibus tenenda memoriter: *Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* deinde eleuata manu pergit: *Indulgentiam, abſolutionem & remiſſionem peccatorũ tuorum, tribuat tibi omnipotens & miſericors Dominus, Amen. Dominus noſter IESVS Chriſtus te abſoluat, & Ego authoritate ipſius, te abſoluo ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum poſſum, & tu indiges: Deinde ego te abſoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Paſſio Domini noſtri IESV Chriſti, merita B. V. & omnium SS. quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.*

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono quod contritio in communi, ſit dolor ac deteſtatio peccati commiſſi, cum propoſito emendandi, vt habet *Triden. ſeſſ. 14.* Vbi eam diuidit in perfectam, quæ abſolutè ſic dicitur; & in

& in Imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta eſt, quæ elicitur ex motiuo caritatis, propter Deum ſummè dilectum: & hæc ſe ſola mox iuſtificat, etſi cum voto, & ordine ad confeſſionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta eſt quæ ex inferiore motiuo, ſupernaturali tamen concipitur.

Reſp. Ad Sacramentum hoc ſufficit, & requiritur ſaltem attritio formalis, ſupernaturalis, efficax, & vniuerſalis, (reſpectu mortalium) concepta in ordine ad confeſſionem, vel ſaltem abſolutionem. Eſt communis. *v.Bon.d.*5.*q.*5.& Schol. ac colligitur ex *Trid.l.c.* Vnde reſolues.

I. Non requiritur contritio exiſtimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non ſufficit, 1. Attritio exiſtimata tantùm, licèt inculpabiliter: quia vera attritio eſt pars eſſentialis. 2. Nec deſiderium abſolutionis, ſine affectu ad peccata; idq; etiamſi tantùm confitearis venialia, vt habet ſententia communis, contra *Anglès*, & quoſdam alios quos ſequitur *Tambur. l.*1.*exped.conf.c.*3.*v. Dian.p.*9.*t.*9.*R.*31. Vnde peccat grauiter, qui etiam ſola venialia, vel ſola mortalia aliàs confeſſa, ſine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam ſacramenti, & ſaltem periculo ſacrilegij ſe exponit. Ita *C.Lugo d.*14.*ſ.*8.*&c. commun.v. Dian.p.*3.*t.*4.*R.*116.*Bon.d.*5.*q.*5.*ſect.* 1.*p.*3. Non tamen eſt neceſsè, vt dolor ſe extendat ad omnia venialia, quorum ſibi pœnitens eſt conſcius. *Suar.Laym.Lugo.* Imò notat *Tambur.l.c.* ſatis eſſe de vno veniali dolere formaliter, etſi plurium ſis conſcius, de quibus nec dolorem, nec propoſitum emendandi habeas, ſiue ea confitearis, ſiue non.

III. Non abſoluitur, qui dolet, licèt intenſiſſimè, tantùm propter infamiam, damna, aliàsve pœnas temporales præcisè, etſi ex inculpabili ignorantia: quia non eſt dolor ſupernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides poteſt ſupplere defectum eſſentialem. *Bonac.l.c.&c.* Limitat tamen *Regin.* cum *Tamb.de exped.confeſ.l.*1.*c.*1. niſi doleas propter iſtas vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intenſio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etſi debeat eſſe de omnibus peccatis mortalibus, non requiritur tamen ſinguli dolores de ſingulis, vt vult *Angles*; ſed ſufficit vnus actus, de omnibus ſimul ſumptis, etiam oblitis:

ideo-

ideoque peccat grauiter, qui ſciens prudens non atteritur vniuerſaliter, de omnibus mortalibus nondum remiſſis. *Bonac. &c. ll. cc.*

VI. Non ſufficit dolere quòd non doleas, vt habet *Nauar. & Sa*; nec velleitas non peccandi. Ratio vtriuſque, quia non eſt dolor de peccatis commiſſis, cum quo affectus ad ea ſtare poteſt. *Henriq. Vaſq. Bon. l. c. nu. 7.* Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet ſe non dolere de peccatis, plerumque coniunctum eſſe dolorem de peccatis, etſi pęnitens eum non dignoſcat.

VII. Etſi dolor hic debeat eſſe ſummus appretiatiuè, ita vt nihil magis deteſteris, quam peccatum, maliſq: omnia mala huius mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare; non tamen opus eſt, imò nec expedit, particulares facere collationes; v.g. mallem hoc vel illud malum ſubire, quàm mortaliter peccare; quia periculoſæ ſunt.

VIII. Qui non vult occaſiones proximas peccādi à ſe amoliri, vel non remittere ex animo, vel nō reſtituere, aut ſatisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licèt probabiliter cum *C. Lugo l. c. ſ. 5. Lay. Dian.* aliquid dicant, virtuale in contritione vniuerſale incluſum ſufficere, ſaltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propoſitum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id eſt, cum quo non poſſit conſiſtere affectus actualis erga aliquod mortale, non eſt ſufficienter attritus. Ratio quia non eſt dolor & deteſtatio efficax, quippe cum quo poſſit ſtare voluntas peccandi: nec is ſe ex toto corde conuertit ad Deum, deteſtans peccatum ſuper omne deteſtabile. *Suar. Fernand. Laym. l. 5. t. 6. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. reſ. 119. &c.* commun. Et licet ſola venialia confitearis, teneris tamen, ſicut dolorem, ita etiam propoſitum, ſaltem virtuale, circa illa habere. *Card. Lugo d. 14. ſ. 8. & 9.* & alij.

IX. Redire ſæpè cum eodem mortali, non eſt certum indicium deeſſe attritionem, etſi ſit magna præſumptio, pręſertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magiſtris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non ſeparant, aut reſtitutionem non faciunt; quibus proinde abſolutio differenda eſt, niſi id actu præſtet. Quanquam poſſint eſſe alia ſigna veri doloris, v.g. ſi media præſcripta ſint adhibita, occaſione vitata, ſi numerus peccatorū imminutus, ſi pœnitens omnino aſſerat,

cui

[illegible] plerumque credi debet, cùm ipſe ſit ſui accuſator, defenſor & teſtis. Qua in re opus eſt magna prudentia Confeſſarij, ne pœnitentem ſeueritate auertat, neque etiam lenitate ſeducat, & [illegible] pereatq; cum illo. *Suar. in 3. p. d. 32. ſ. 2. Sanch. l. 2. in dec. [illegible] c. 32. & l. 3. c. 5. C. Lugo l. c. n. 166. & 169.* contra quorum, [illegible] communem ſententiam, docent apud *Dianam Vi-[illegible] & [illegible] d. 10. n. 16.* poſſe toties, quoties con[illegible], [illegible] etiamſi nullus appareat profectus; eò quòd ſi-ne [illegible] poſſit eſſe verum propoſitum: ſicut eſt in ijs, qui venia-lia ſemper [illegible] eadem. Verùm id probare non auſim, nec [illegible] eſſe par ratio. *[illegible] Con. d. 2. dub. 14. Dian. p. 1. t. 7. R. 55. & [illegible] R. 45. & p. 3. [illegible]*

X. [illegible] ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, diſcedere nolunt, eò quòd ſine maxima difficultate non poſſint, parati interim me-dia [illegible] adhibere. Ratio, quia occaſio, etiam propin-qua, non neceſſitat ad peccatum, ideoque ſtare poteſt cum pro-poſito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet, vel timeat, [illegible] vel plura peccata non [illegible]; quia propoſitũ eſt actus voluntatis; exiſtimatio autem illa, eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſariò conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe, in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi [illegible]. Ita *Laym. l. c. & de Lugo l. c. n. 152.*

XI. Non requiritur dolor ſenſibilis, ſufficit enim intellecti-uus [illegible] ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facilè debent [illegible], quaſi ſine dolore accedant ad Sacramentum; eò quòd nullum ſentiant.

XII. Is qui [illegible] de confeſſione, attritionem elicuit, [illegible] ad Sacramentum; non poteſt ſine nouo do-lore [illegible]: quia [illegible] debet referri ad compartem. Ita *Suar. [illegible]* Contrarium tamen videtur do-cere *C. [Lugo] [illegible]* quod non eſt improbabile *Tambur. [illegible]*

XIII. Non ſufficit ad Sacramentum dolor qui ſequitur abſo-lutionem [illegible] tutiorem, quàm [illegible] *Laym. [illegible] & Con.* debet antecedere etiam confeſſio-nem [illegible] etiam probabiliter docent *Vaſq. Fill. Fa-gund.*

Digitized by Google

gund C.Lug de pœn.d.14.ſ.2.& Gaſp.Hurt.d.6.dif.5. apud *Dià & Eſcob.t.7.E.6.*) Vnde pęnitentes initio ad dolorem excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo cōfeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis. *v.Lay.l.c*

XIV. Probabile eſt eum, qui paulò ante confeſſus iterum cōfitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus antê (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C.Lugo d.14.ſ.3.Dian.p.9.t.3.R.5.&* 51. & conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtātis mortis abſolui, audito tantùm vno alterove peccato: & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis iteratò abſolui in virtute doloris præcedentis *Tambur.*

DVBIVM III.

Qualis confeſſio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat eſſe integra materialiter?

Reſp. Ad confeſſionem, per ſe, & ordinariè requiritur integritas materialis, ſita in eo, vt poſtquam diligentiùs te excuſſeris, & conſcientiæ tuæ ſinus, & latebras (ita loquitur *Trid.ſeſſ.* 14.*c.*5.) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confeſſa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant. Patet ex *Trid. l.c.* & eſt certùm. Ratio, quia aliàs nec iudicium ſacramentale rectè adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſeruari poteſt.

Dicitur I. *Per ſe, & ordinariè:* quia per accidens, & extraordinariè, ſufficit integritas formalis. *v. dub. ſeq.*

Dicitur II. *numerum:* intellige certum, qui ſi non cōſtet, dic probabilem, addendo, *plus minus.* Quod ſi deinde deprehendas te erraſſe, non teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit maior. *Fagund.Sanch.Hurt.* cōtra *Regin.Fill.& Sa,* qui dicūt verba illa, *plus minus,* tantùm extendi, ad vnum vel duo ſupra, numerum indicatum. Sed quamuis hoc ſit verum in numero paruo, denario v.g. non tamen in alijs, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quantò fuerit maior, tantò etiam maior verbis iſtis intelligetur, dummodò tamen ſit paruus reſpectu alteriùs, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æſtimandū eſt. Ita *Dian.par.3 tr.3.R.194.* ex *Nauar. &c.*

Item

Item *C. Lugo d.16.n.94.* Quòd ſi autem nec probabilis haberi poteſt, dicenda eſt conſuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, ſeptimana, menſe, vel anno. *v.Fill.to.7.t.7.c.4.Dia. p.3.t.4.reſ.94.Gaſp.Hurt.d.9.dif.5. C.Lugo d.16.n.79.*

Dicitur III. *Quæ ſpeciem mutant*:quia etſi probabile ſit,quod docet *Suar.Con.*& alij,etiam eas,quę notabiliter in eadem ſpecie aggrauant,(hoc eſt quæ iuxta cuiuſque conſcientiam excedunt ordinarium peccandi modum) eſſe explicandas, ob rationem allatam in reſponſione.Contraria tamen ſententia,quā ex *D.Thom.Syl.Nauar.*docet *Vaſq.Regin.Bon.C.Lugo d.16.ſi 3.* etiam probabilis eſt,& tuta:ſaltem ſi excipias,1.Gradus conſanguinitatis, in inceſtu. 2. Quantitatem furti,iniuriæ, &c.quę egent ſatisfactione. 3. Quando vno actu plures ſunt occiſi, vel infamati,vel apud plures. 4. Odium diuturnum : quia tunc ſolent plures actus fieri. *v.Regin.l.c.5.* Peccatum inter confeſſarium & pęnitentem.*v.Fill de imped.mat.c.5.q.5.6.* Si circumſtantia inuehat cenſuram, vel reſeruationem, vel ad neceſſariam pœnitentis directionem,à confeſſario prudenter interrogetur. *Vnde reſolues*.

I.Ad integritatem confeſsionis prærequiritur diligens examen,pro capacitate pœnitentis, temporis morà, & cæteris circumſtantijs. Ad id autem ſufficit diligentia mediocris,qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem, moraliter loquendo,docti & timorati adhibere ſolent,etiamſi quis putet maiore diligentia plura ſe reperturum. *Bon.t.1.d.5.q.5.Lay.l. 5.t.6.c.8.* Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & ſi quid occurrat,quod videatur non eſſe in confeſſione explicatum, poteſt ſibi perſuadere, cum cęteris id memoratum fuiſſe. *Dian.p.3.tr.4.R.* 107. ex *Sancio*.

II. Examen hoc à confeſſario poteſt ſuppleri: quod tamen *Suar.*reprobat,in confeſſionibus longis diligētiorum, cò quòd impoſſibile ferè ſit,vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantùm admittit in rudibus: quos etiam monet *Sa,V. Confeſſio.* bona fide confeſſos, non nimis rogandos de confeſſionibus præteritis, niſi intelligatur aliquid neceſſarium defuiſſe. *v.Fagund.Dian.p.3.tr.4.reſ.89.*

III.Non eſt neceſſarium peccata ſcribere, ne memorià excidant

dant, vt contra *Bon.* docet *Suar. Vaſq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non conſulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Lay. Con.* & alij aſſerunt, ſuadendum eſſe; dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam ſcrupuloſis prohiberi poteſt.

IV. Inualida eſt confeſſio non integra, ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter contra *Sotum & Canum*: quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per ſe loquendo, ſi quis ſubinde grauiùs lapſus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario ſuo venialia tantùm, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) niſi tamen ea occaſione, maneat in mortali occaſione peccandi, aut ideo circumeat, vt liberiùs peccet: tūc enim graui ter peccabit, & ob defectum attritionis, confeſſio erit nulla. Ita *Fill. Lay. l.5.t.6. C. Lugo d.16. nu.57.*

VI. Ex circumſtantijs minuentibus, illæ tantum explicandæ ſunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v.g. ſi die Veneris ignorans comediſſet carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confeſſarij, ſaltem quoad ſpeciem.

VII. Ad ſeruandam integritatem confeſſionis, peccat mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,) ſunt aperiēda, vt docet *Suar. in.3.p.to.4.d.22.ſ.9.n.7. Sanch. Dia. C. Lugo d.16.n.63. Bon. d.3.q.5.ſ.2.p.2.dif.4.* & alij comm. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ ſunt in conſcientia, debent manifeſtari; at dubia ſunt vt dubia in conſcientia: tum quia in negotio ſalutis, & medio ad hanc neceſſario, non tam habet locum illud axioma: *Melior eſt conditio poſſidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda eſt*. (Excipiuntur tamen ſcrupuloſi, & ij, quibus diu poſt patratum peccatum ſuboritur aliquod dubium, ſi aliàs ſoliti ſint ſollicitè confeſſionem inſtituere: quia non eſt dubium prudens.) Quòd ſi poſtmodum accipiat notitiam certam, idem rurſus eſse confitendum tanquam certum, docet *Turianus, & Sanch. 1. mor. c.10. nu.69.* Dubitat tamen *C. Lugo d.16.ſ.2. nu.79. & 92.* ſuadetq; id vt ſecurius. *v. Dian. p.3.t.4.R.60. & 107.* Si verò peccatum confeſsus eſt vt certum, & poſtea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lug. Tamb. de exped. conf. l.1.c.1.* qui idem cenſent

Dd etſi

etſi poſtmodum certò cõperiat ſe non feciſse. Monent autem *Suar. & Tamb. l. c.* ſi quis ſola peccata dubia confiteatur; monendum vt addat aliquod certùm ex aliàs confeſſis. Quod ſi id haberi non poſſit, abſoluendum ſub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando ſufficiat confeſſio integra formaliter?

Reſp. Etſi ad hoc Sacramentum requiratur ſemper aliqua confeſſio, non tamen ſemper opus eſt, vt ea ſit integra materialiter, modò ſit talis formaliter; ſeu moraliter, id eſt, quantum moraliter loquendo hic & nunc poteſt fieri; etſi poſtea debeas, ſi poſſis, ſupplere defectum; non ſtatim, ſed quando rurſum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confeſſio ſufficiat, ſequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunq; quis ad materialiter integrè confitendum phyſicè eſt impotens, ſufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impoſſibile. Vnde poſſunt in ſequentibus caſibus abſolui: 1. Mutus, etſi vnum tantùm vel alterum peccatum per nutus ſignificauerit: niſi tamen ſcripto poſſit confeſſario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius eſt, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non poteſt omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius neceſſitatis, etſi non integrè intelligatur, ſi neque confeſſarius linguæ gnarus, neque interpres haberi poſſit; imò etſi adſit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vaſq. Dian.* niſi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri ſufficiet. *v. Card. Lugo d. 15. num. 61.* 4. Moribundus, vſu linguæ ſubitò deſtitutus, ſi petat abſolui, ac det ſigna doloris, vel antè dederit coram alijs; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo ſtatu præſumendum videtur. Quo caſu, ſi (ſaltem coram ipſo infirmo) ſiue ab vno, ſiue pluribus, mediatis, vel immediatis teſtibus detur teſtimonium, Sacerdotem non tantùm poſse, ſed probabiliter etiam teneri abſoluere, ſaltem ſub conditione; docet *Dian. & Card. Lugo d. 18. num. 84. &c.* ex multis alijs. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro ſe; & *Præp. q. 4. dub. 5. &c.* eò quòd ſic & ægri neceſſitati, & reuerentiæ Sacramenti conſulatur. Dixi, *ſaltem: quia Tamb. l. 2. expcd. conf.* citans *Con. Præp. &*

Lugo

Lugo docet, poſſe & debere abſolui abſolutè, etſi ſit abſens, qui de ſigno coram ſe dato teſtatus fuit. Denique ſi nullum ſignum dederit; nullo modo abſoluendus eſt, cùm actus iudicialis non exerceatur; niſi præceſſerit accuſatio: licèt enim recentiores quidam, vt *Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 10.* citans *Homobonum*, & *Molfeſ.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. ca. 1. Anton. de lit. Barth. de S. Fauſto, &c.* cenſeant poſſe imò debere abſolui ſub conditione, dummodò alias probè & Chriſtianè vixerit, eò quòd præſumi poſsit interius elicuiſſe contritionem, idq; *Dia. p. 4. t. 4. R. 92. & p. 9. t. 6. R. 20.* ex *alijs* 12. indicet probabile; ab alijs tamen meritò reijcitur, vt *Suar. Vaſq. Con. Mercer. Lugo d. 17. ſ. 3. Malder. &c.* ipſoq; *Dian. l. c. & alijs* 12. apud *Auerſam*; quia deeſt omnis externa confeſſio, quam eſſe partem eſſentialem huius Sacramenti, conſtat ex *Trid. ſeſſ. 14. can. 9.* & ex nullo ſigno rationabiliter præſumi poteſt, vt ſuppono. *v. Lug. l. c. Auerſam q 10. ſ. 18.* vbi notat, abſolutionem, quæ ijs qui inſcripti ſunt in Societatem Roſarij, ſolet in infirmitatem impendi ſine omni confeſsione, non dari tanquam ſacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, ſed ad indulgentiam, & remiſsionem pœnæ conſequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confeſſario imminet periculum vitę, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, ſufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non eſt poſsibilis moraliter: quod valet ſequentibus caſibus.

1. Si pœnitens v. g. infirmus, vno alteròve peccato dicto deficiat; vel ſit graue periculum ne deficiat;

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confeſsiones feciſſe inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem abſolutionis. *Gran. Zambr. Dian. p. 5. t. 3. R 75.*

3. Si ipſe Sacerdos in periculo conſtitutus, videatur antè moriturus, quàm pœnitens abſoluatur;

4. Si tempore peſtis, prudentum iudicio moraliter certum periculum ſit ne confeſſarius inficiatur: qui ſi tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel ſit multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec poſsint omnes auditi. In quo caſu poſ-

ſent etiam omnes ſimul, dicto vno peccato, quod minus infamat,(vel etiam ſecundùm quoſdam, ſi aliter fieri non poſſit, dicendo in genere ſe eſſe peccatores) abſolui dicendo: *Ego vos abſoluo, &c. v. Sa V. Abſolutio, & Con. de ſacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confeſſione certi peccati, vel circumſtātiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, ſiue confeſſarij, ſiue alterius corporale, vel ſpirituale, poteſt id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum eſſe poſſet, vt peccares confitendo v.g. 1. Si Sacerdos certum peccatum ſit reuelaturus, (intellige cum *Con. C. Lugo d. 26. n. 527.* quod pęnitens ipſe non teneatur reuelare.) Si ſciat v.g. mulier, ex certo peccato ſibi, vel confeſſario fore periculum ruinæ. 3. Si pęnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum, vitæ vel famæ. In his tamen caſibus videtur requiri neceſſitas confitendi, v.g. ob communionem annuam, vel ſi lōgo tempore alioqui eſſet differenda. *v. Fill. t. 27. c. 6. C. Lugo l. c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda eſſe; & quidem in Religioſo vix poſſe locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumſtantiam, non poſſit confiteri ſine violatione ſigilli, v.g. ſi inualidè abſoluiſſes ſimoniacum, nec poſses confiteri, niſi illi, qui facile inde poſſet conijcere, quiſnam ille eſſet.

Ex omnibus ſuprà dictis ſequitur, excuſari etiam ſequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent caſum reſeruatum, de quo *infrà, & Lay. l. 5. t. 6. c. 12.* 2. Scrupuloſum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos abſoluit ante finem, nolēs omnia audire, vt habet *Bon.* hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, ſe ſcire in genere quòd peccauerit mortaliter, non occurrere autem ſpeciem peccati: etſi tunc veniale aliquod addere ſit conſultum. Ita *Con. & Laym. l. c.* contra *Sotum & Medin.* 5. Eum, qui extremè rudis, vel ſimplex, dicit ſe dolere de peccatis, nullum tamen in ſpecie, ne veniale quidem ſciat dicere, qui etſi ſpeculatiuè loquendo poſset abſolui, practicè tamen non expedit, ſed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym. l. c.* 6. Qui aliquod peccatum non poteſt confiteri, ſine complicis infamatione; v.g. ſi peccaſses cum matre, vel ſorore, quam cōfeſsarius noſset, (tunc enim ſi alium confeſsariū

non

non potes habere, quem aliàs adire tenereris) ſufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel inceſtum commiſiſſes, reticendo gradum primum, vel ſecundum, quoad licebit ſine manifeſtatione complicis; cum propoſito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occaſione. Ita probabiliter *Nauar. cap. 7. Ban. Can. Valent. Præpoſ. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio eſt, quia quando duo pręcepta diuina concurrunt, naturale, & poſitiuum, quę ſimul ſeruari non poſſunt præferendum eſt naturale: quia ſtrictius obligat. Etſi probabilius contrarium doceant. *Fill. Suar. Vaſq. Leſſ. C. Lugo n. 16. n. 394. Hurt. Con.* & alij commun. Vnde talis ſaltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, niſi commodè poſſit; (quod *C. Lugo* extendit etiam ad non complicem, ſine cuius manifeſtatione peccatum explicari non poteſt) ideoque confeſſario curandum, ne nominentur perſonæ, niſi ad pęnitentis directionem opus eſſet; tunc enim infamia iſta non tanti æſtimatur, eamque ſibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen eſt commodum directionis, cum infamia. Ratio ſuprà dictorum omnium, quia in his caſibus moraliter non poteſt fieri confeſſio materialiter integra. *Laym. c. 8. Fagund. p. 1. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Leſſ. l. 2. c. 11. d. 11. Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 9. §. 2.* vbi docet probabile eſſe, quòd talis pęnitens propter ſolam conſolationem, quam ſentit ab amico vel docto Confeſſario, poſſit ei confiteri, etſi alium habere poſſit.

ARTICVLVS III.

Quæ ſint reliquæ conditiones confeſſionis?

Reſp. Præter integritatem ſunt hæ tres:

Prima, vt ſit vocalis, ſcilicèt ordinariè: idq; propter vſum, & praxim Eccleſiæ grauiter obligantem; niſi ſubſit iuſta cauſa, vt impotentia, ſiue phyſica, ſiue moralis: quæ ſi adſit, poteſt fieri nutu, ſcripto, aliòve ſigno, v. g. ſi quis ob anxietatem loqui non poſſit; aut puella ſupra modum verecunda, aliter ſe non poſſit explicare, quàm ſcripto, quò à confeſſario lecto, addat voce, de his me accuſo. *Suar. Vaſq. C. Lugo Lay. l. 5. t. 6. c. 6 n. 3.* Imò qui aliter non poteſt, tenetur iuxta communem ſententiam confiteri per nutus, aut ſcripturam, tempore præcepti: etſi id, quoad

& in Imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta eſt, quæ elicitur ex motiuo caritatis, propter Deum ſummè dilectum: & hæc ſe ſola mox iuſtificat, etſi cum voto, & ordine ad confeſſionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta eſt quæ ex inferiore motiuo, ſupernaturali tamen concipitur.

Reſp. Ad Sacramentum hoc ſufficit, & requiritur ſaltem attritio formalis, ſupernaturalis, efficax, & vniuerſalis, (reſpectu mortalium) concepta in ordine ad confeſſionem, vel ſaltem abſolutionem. Eſt communis. *v.Bon.d.*5.*q.*5.& Schol. ac colligitur ex *Trid.l.c.* Vnde reſolues.

I. Non requiritur contritio exiſtimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non ſufficit, 1. Attritio exiſtimata tantùm, licèt inculpabiliter: quia vera attritio eſt pars eſſentialis. 2. Nec deſiderium abſolutionis, ſine affectu ad peccata; idq; etiamſi tantùm confitearis venialia, vt habet ſententia communis, contra *Angles*, & quoſdam alios quos ſequitur *Tambur. l.*1.*exped.conf.c.*3.*v. Dian.p.*9.*t.*9.*R.*31. Vnde peccat grauiter, qui etiam ſola venialia, vel ſola mortalia aliàs confeſſa, ſine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam ſacramenti, & ſaltem periculo ſacrilegij ſe exponit. Ita *C.Lugo d.*14.*ſ.*8.*&c.commun.v. Dian.p.*3.*t.*4.*R.*116.*Bon.d.*5.*q.*5.*ſect.* 1.*p.*3. Non tamen eſt neceſſè, vt dolor ſe extendat ad omnia venialia, quorum ſibi pęnitens eſt conſcius. *Suar.Laym.Lugo.* Imò notat *Tambur.l.c.* ſatis eſſe de vno veniali dolere formaliter, etſi plurium ſis conſcius, de quibus nec dolorem, nec propoſitum emendandi habeas, ſiue ea confitearis, ſiue non.

III. Non abſoluitur, qui dolet, licèt intenſiſſimè, tantùm propter infamiam, damna, aliàs ve pęnas temporales præciſè, etſi ex inculpabili ignorantia: quia non eſt dolor ſupernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides poteſt ſupplere defectum eſſentialem. *Bonac.l.c.&c.* Limitat tamen *Regin.* cum *Tamb.de exped.confeſ.l.*1.*c.*1. niſi doleas propter iſtas vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intenſio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etſi debeat eſſe de omnibus peccatis mortalibus, non requiritur tamen ſinguli dolores de ſingulis, vt vult *Angles*; ſed ſufficit vnus actus, de omnibus ſimul ſumptis, etiam oblitis: ideo-

ideoque peccat grauiter, qui ſciens prudens non atteritur vniuerſaliter, de omnibus mortalibus nondum remiſſis. *Bonac. &c. ll. cc.*

VI. Non ſufficit dolere quòd non doleas, vt habet *Nauar. & Sa*; nec velleitas non peccandi. Ratio vtriuſque, quia non eſt dolor de peccatis commiſſis, cum quo affectus ad ea ſtare poteſt. *Henriq. Vaſq. Bon. l.c. nu.* 7. Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet ſe non dolere de peccatis, plerumque coniunctum eſse dolorem de peccatis, etſi pęnitens eum non dignoſcat.

VII. Etſi dolor hic debeat eſse ſummus appretiatiuè, ita vt nihil magis deteſteris, quam peccatum, maliſq: omnia mala huius mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus eſt, imò nec expedit, particulares facere collationes; v.g. mallem hoc vel illud malum ſubire, quàm mortaliter peccare; quia periculoſæ ſunt.

VIII. Qui non vult occaſiones proximas peccādi à ſe amoliri, vel non remittere ex animo, vel nō reſtituere, aut ſatisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licèt probabiliter cum *C. Lugo l.c. ſ.* 5. *Lay. Dian.* aliquid dicant, virtuale in contritione vniuerſale incluſum ſufficere, ſaltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propoſitum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id eſt, cum quo non poſſit conſiſtere affectus actualis erga aliquod mortale, non eſt ſufficienter attritus. Ratio quia non eſt dolor & deteſtatio efficax, quippe cum quo poſſit ſtare voluntas peccandi: nec is ſe ex toto corde conuertit ad Deum, deteſtans peccatum ſuper omne deteſtabile. *Suar. Fernand. Laym. l.* 5. *t.* 6. *c.* 4. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 119. *&c.* commun. Et licet ſola venialia confitearis, teneris tamen, ſicut dolorem, ita etiam propoſitum, ſaltem virtuale, circa illa habere. *Card. Lugo d.* 14. *ſ.* 8. *&* 9. & alij.

IX. Redire ſæpè cum eodem mortali, non eſt certum indicium deeſſe attritionem, etſi ſit magna præſumptio, pręſertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magiſtris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non ſeparant, aut reſtitutionem non faciunt; quibus proinde abſolutio differenda eſt, niſi id actu præſtēt. Quanquam poſſint eſse alia ſigna veri doloris, v.g. ſi media præſcripta ſint adhibita, occaſione vitatæ, ſi numerus peccatorū imminutus, ſi pœnitens omnino aſserat,

cui

cui plerumque credi debet, cùm ipſe ſit ſui accuſator, defenſor & teſtis. Qua in re opus eſt magna prudentia Confeſſarij, ne pœnitentem ſeueritate auertat, neque etiam lenitate ſeducat, & peccet pereatq; cum illo. *Suar.in* 3.*p.d.*32.*ſ.*2. *Sanch.l.*2.*in decal.c.*32. *&* *l.*3.*c.*5. *C.Lugo l.c.n.*166.*&* 169.contra quorum, aliorumq; communem ſententiam, docent apud *Dianam Viualdus,& Ioannes Sancius d.*10.*n.*16.poſſe toties, quoties confitetur, abſolui, etiamſi nullus appareat profectus; eò quòd ſine illo poſſit eſſe verum propoſitum: ſicut eſt in ijs, qui venialia ſemper afferunt eadem. Verùm id probare non auſim, nec videtur eſſe par ratio. *vid. Con.d.*2.*dub.*14. *Dian.p.*1.*t.*7.*R.*55. *& p.*2.*t.*2.*miſc.R.*45. *& p.*3.*t.*4.

X Abſoluēdi ſunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, diſcedere nolunt, eò quòd ſine maximà difficultate non poſſint, parati interim media præſcribenda adhibere. Ratio, quia occaſio, etiam propinqua, non neceſſitat ad peccatum, ideoque ſtare poteſt cum propoſito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet, vel timeat ſe vnum, vel plura peccata non uitaturum; quia propoſitū eſt actus voluntatis; exiſtimatio autem illa, eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſariò conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe, in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi velit perire. Ita *Laym.l.c.C.de Lugo l.c.n.*152.

XI. Non requiritur dolor ſenſibilis, ſufficit enim intellectiuus: qui cum ſit internus, ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facilè debent angi, quaſi ſine dolore accedant ad Sacramentum, eò quòd nullum ſentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confeſſione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum; non poteſt ſine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ità *Suar.d.*20.*ſ.*4.*Bon.d.*5.*q* 3.*p.*2.Contrarium tamen videtur docere *C.Lugo d.*14.*ſ.*4 *n.*37.quod non eſt improbabile *Tambur. l.*1.*cap.*2.

XIII. Non ſufficit ad Sacramentum dolor qui ſequitur abſolutionem: imò ſecundùm ſententiam ſaltem tutiorem, quam docet *Laym.l.*5.*c.*4.& *Con.* debet antecedere etiam confeſſionem, (etſi contrariū etiam probabiliter doceant *Vaſq.Fill.Fagund.*

*gund C.*Lug *de pœn.d.*14.*ſ.*2.*& Gaſp.Hurt.d.*6.*dif.*5.apud *Dia & Eſcob.t.*7.*E.*6.)Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo cōfeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis. *v.Lay.l.c.*

XIV. Probabile eſt eum, qui paulò ante confeſſus iterum cōfitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus antè (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C.Lugo d.*14.*ſ.*3.*Dian.p.*9.*t.*3.*R.*5.*&* 51.& conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtātis mortis abſolui, audito tantùm vno alterove peccato: & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis iteratò abſolui in virtute doloris præcedentis *Tambur.*

DVBIVM III.

Qualis confeſſio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat eſſe integra materialiter?

Reſp. Ad confeſſionem, per ſe, & ordinariè requiritur integritas materialis, ſita in eo, vt poſtquam diligentiùs te excuſſeris, & conſcientiæ tuæ ſinus, & latebras (ita loquitur *Trid.ſeſſ.* 14.*c.* 5.) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confeſſa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant. Patet ex *Trid. l.c.* & eſt certum. Ratio, quia aliàs nec iudicium ſacramentale rectè adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſeruari poteſt.

Dicitur I. *Per ſe, & ordinariè*: quia per accidens, & extraordinariè, ſufficit integritas formalis. *v. dub. ſeq.*

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui ſi non cōſtet, dic probabilem, addendo, *plus minus.* Quod ſi deinde deprehendas te erraſſe, non teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit maior. *Fagund.Sanch.Hurt.* cōtra *Regin.Fill.& Sa*, qui dicūt verba illa, *plus minus*, tantùm extendi, ad vnum vel duo ſupra, numerum indicatum. Sed quamuis hoc ſit verum in numero paruo, denario v.g. non tamen in alijs, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quantò fuerit maior, tantò etiam maior verbis iſtis intelligetur, dummodò tamen ſit paruus reſpectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æſtimandū eſt. Ita *Dian.par.*3 *tr.*3.*R.*194. ex *Nauar. &c.*

Item

Item *C. Lugo d.*16.*n.*94. Quòd ſi autem nec probabilis haberi poteſt, dicenda eſt conſuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, ſeptimana, menſe, vel anno. *v.Fill.to.*7.*t.*7.*c.*4.*Dia. p.*3.*t.*4.*reſ.*94.*Gaſp.Hurt.d.*9.*dif.*5. *C. Lugo d.*16.*n.*79.

Dicitur III. *Quæ ſpeciem mutant*: quia etſi probabile ſit, quod docet *Suar.Con.* & alij, etiam eas, quę notabiliter in eadem ſpecie aggrauant, (hoc eſt quæ iuxta cuiuſque conſcientiam excedunt ordinarium peccandi modum) eſse explicandas, ob rationem allatam in reſponſione. Contraria tamen ſententia, quā ex *D.Thom.Syl.Nauar.* docet *Vaſq.Regin.Bon.C.Lugo d.*16.*ſ.* 3. etiam probabilis eſt, & tuta: ſaltem ſi excipias, 1. Gradus conſanguinitatis, in inceſtu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quę egent ſatisfactione. 3. Quando vno actu plures ſunt occiſi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc ſolent plures actus fieri. *v.Regin.l.c.*5. Peccatum inter confeſsarium & pęnitentem. *v.Fill de imped.mat.c.*5.*q.*5.6. Si circumſtantia inuehat cenſuram, vel reſeruationem, vel ad neceſsariam pœnitentis directionem, à confeſsario prudenter interrogetur. *Vnde reſolues.*

I. Ad integritatem confeſsionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis morà, & cæteris circumſtantijs. Ad id autem ſufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti & timorati adhibere ſolent, etiamſi quis putet maiore diligentia plura ſe reperturum. *Bon.t.*1.*d.*5.*q.*5.*Lay.l.* 5.*t.*6.*c.*8. Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & ſi quid occurrat, quod videatur non eſse in confeſſione explicatum, poteſt ſibi perſuadere, cum cęteris id memoratum fuiſse. *Dian.p.*3.*tr.*4.*R.* 107. ex *Sancio*.

II. Examen hoc à confeſsario poteſt ſuppleri: quod tamen *Suar.* reprobat, in confeſſionibus longis diligētiorum, eò quòd impoſſibile ferè ſit, vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantùm admittit in rudibus: quos etiam monet *Sa, V. Confeſſio.* bona fide confeſsos, non nimis rogandos de confeſſionibus præteritis, niſi intelligatur aliquid neceſsarium defuiſse. *v.Fagund.Dian.p.*3.*tr.*4.*reſ.*89.

III. Non eſt neceſsarium peccata ſcribere, ne memorià excidant

dant, vt contra *Bon.* docet *Suar. Vaſq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non conſulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Lay. Con.* & alij aſſerunt, ſuadendum eſſe; dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam ſcrupulofis prohiberi poteſt.

IV. Inualida eſt confeſſio non integra, ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter contra *Sotum & Canum*: quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per ſe loquendo, ſi quis ſubinde grauiùs lapſus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario ſuo venialia tantùm, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) niſi tamen ea occaſione, maneat in mortali occaſione peccandi, aut ideo circumeat, vt liberiùs peccet: tūc enim graui ter peccabit, & ob defectum attritionis, confeſſio erit nulla. Ita *Fill. Lay. l.5.t.6.C. Lugo d.16. nu.57.*

VI. Ex circumſtantijs minuentibus, illæ tantum explicandæ ſunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v.g. ſi die Veneris ignorans comediſſet carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confeſſarij, ſaltem quoad ſpeciem.

VII. Ad ſeruandam integritatem confeſſionis, peccat mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,) ſunt aperiēda, vt docet *Suar. in. 3. p. to. 4. d. 22. ſ. 9. n. 7. Sanch. Dia. C. Lugo d. 16. n. 63. Bon. d. 3. q. 5. ſ. 2. p. 2. dif. 4.* & alij comm. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ ſunt in conſcientia, debent manifeſtari; at dubia ſunt vt dubia in conſcientia: tum quia in negotio ſalutis, & medio ad hanc neceſſario, non tam habet locum illud axioma: *Melior eſt conditio poſſidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda eſt.* (Excipiuntur tamen ſcrupuloſi, & ij, quibus diu poſt patratum peccatum ſuboritur aliquod dubium, ſi aliàs ſoliti ſint ſollicitè confeſſionem inſtituere: quia non eſt dubium prudens.) Quòd ſi poſtmodum accipiat notitiam certam, idem rurſus eſse confitendum tanquam certum, docet *Turianus, & Sanch. 1. mor. c. 10. nu. 69.* Dubitat tamen *C. Lugo d. 16. ſ. 2. nu. 79. & 92.* ſuadetq; id vt ſecurius. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 60. &* 107. Si verò peccatum confeſsus eſt vt certum, & poſtea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lug. Tamb. de exped. conf. l. 1. c. 1.* qui idem cenſent

Dd etſi

etſi poſtmodum certò cōperiat ſe non feciſse. Monent autem *Suar.& Tamb.l.c.* ſi quis ſola peccata dubia confiteatur; monendum vt addat aliquod certùm ex aliàs confeſſis. Quod ſi id haberi non poſſit, abſoluendum ſub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando ſufficiat confeſſio integra formaliter?

Reſp. Etſi ad hoc Sacramentum requiratur ſemper aliqua confeſſio, non tamen ſemper opus eſt, vt ea ſit integra materialiter, modò ſit talis formaliter; ſeu moraliter, id eſt, quantum moraliter loquendo hic & nunc poteſt fieri; etſi poſtea debeas, ſi poſſis, ſupplere defectum; non ſtatim, ſed quando rurſum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confeſſio ſufficiat, ſequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunq; quis ad materialiter integrè confitendum phyſicè eſt impotens, ſufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impoſſibile. Vnde poſsunt in ſequentibus caſibus abſolui: 1. Mutus, etſi vnum tantùm vel alterùm peccatum per nutus ſignificàuerit: niſi tamen ſcripto poſſit confeſsario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius eſt, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non poteſt omnia explicare. *Laym.l.5. t.6.c.8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius neceſſitatis, etſi non integrè intelligatur, ſi neque confeſſarius linguæ gnarus, neque interpres haberi poſſit; imò etſi adſit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vaſq. Dia.* niſi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri ſufficiet. *v. Card. Lugo d.15. num.61.* 4. Moribundus, vſu linguæ ſubitò deſtitutus, ſi petat abſolui, ac det ſigna doloris, vel antè dederit coram alijs; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo ſtatu præſumendum videtur. Quo caſu, ſi (ſaltem coram ipſo infirmo) ſiue ab vno, ſiue pluribus, mediatis, vel immediatis teſtibus detur teſtimonium, Sacerdotem non tantùm poſse, ſed probabiliter etiam teneri abſoluere, ſaltem ſub conditione; docet *Dian. & Card. Lugo d.18.num.84.&c.* ex multis alijs. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro ſe; & *Præp.q.4.dub.5.&c.* eò quòd ſic & ægri neceſſitati, & reuerentiæ Sacramenti conſulatur. Dixi, *ſaltem: quia Tamb. l.2.exped.conf.* citans *Con. Præp. &*

Lugo

Lugo docet, poſſe & debere abſolui abſolutè, etſi ſit abſens, qui de ſigno coram ſe dato teſtatus fuit. Denique ſi nullum ſignum dederit; nullo modo abſoluendus eſt, cùm actus iudicialis non exerceatur; niſi præceſſerit accuſatio: licèt enim recentiores quidam, vt *Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 10.* citans *Homobonum*, & *Molfeſ.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. ca. 1. Anton. de lit. Barth. de S. Fauſto, &c.* cenſeant poſſe imò debere abſolui ſub conditione, dummodò alias probè & Chriſtianè vixerit, eò quòd præſumi poſsit interius elicuiſſe contritionem, idq; *Dia. p. 4. t. 4. R. 92.* & *p. 9. t. 6. R. 20.* ex *alijs* 12. indicet probabile; ab alijs tamen meritò reijcitur, vt *Suar. Vaſq. Con. Mercer. Lugo d. 17. ſ. 3. Malder. &c.* ipſoq; *Dian. l. c.* & *alijs* 12. apud *Auerſam*; quia deeſt omnis externa confeſſio, quam eſſe partem eſſentialem huius Sacramenti, conſtat ex *Trid. ſeſſ. 14. can. 9.* & ex nullo ſigno rationabiliter præſumi poteſt, vt ſuppono. *v. Lug. l. c. Auerſam q 10. ſ. 18.* vbi notat, abſolutionem, quæ ijs qui inſcripti ſunt in Societatem Roſarij, ſolet in infirmitatem impendi ſine omni confeſsione, non dari tanquam ſacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, ſed ad indulgentiam, & remiſsionem pœnæ conſequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confeſſario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, ſufficit integritas formalis. Ratio; quia tunc materialis non eſt poſsibilis moraliter: quod valet ſequentibus caſibus.

1. Si pœnitens v. g. infirmus, vno alteròve peccato dicto deficiat; vel ſit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confeſsiones feciſſe inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem abſolutionis. *Gran. Zambr. Dian. p. 5. t. 3. R 75.*

3. Si ipſe Sacerdos in periculo conſtitutus, videatur antè moriturus, quàm pœnitens abſoluatur.

4. Si tempore peſtis, prudentum iudicio moraliter certum periculum ſit ne confeſſarius inficiatur: qui ſi tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel ſit multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec poſsint omnes audiri. In quo caſu poſ-

ſent etiam omnes ſimul, dicto vno peccato, quod minus infamat,(vel etiam ſecundùm quoſdam, ſi aliter fieri non poſſit, dicendo in genere ſe eſſe peccatores) abſolui dicendo: *Ego vos abſoluo, &c. v.Sa V. Abſolutio, & Con.de ſacr.d.7.dub.9.*

Tertia. Quando ex confeſſione certi peccati, vel circumſtãtiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, ſiue confeſſarij, ſiue alterius corporale, vel ſpirituale, poteſt id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum eſſe poſſet, vt peccares confitendo v.g. 1. Si Sacerdos certum peccatum ſit reuelaturus, (intellige cum *Con. C. Lugo d.26.n.527.* quod pęnitens ipſe non teneatur reuelare.) Si ſciat v.g. mulier, ex certo peccato ſibi, vel confeſſario fore periculum ruinæ. 3. Si pęnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum, vitæ vel famæ. In his tamen caſibus videtur requiri neceſſitas confitendi, v.g. ob communionem annuam, vel ſi lõgo tempore alioqui eſſet differenda. *v.Fill.t.27.c.6.C.Lugo l.c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda eſſe; & quidem in Religioſo vix poſſe locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumſtantiam, non poſſit confiteri ſine violatione ſigilli, v.g. ſi inualidè abſoluiſſes ſimoniacum, nec poſſes confiteri, niſi illi, qui facile inde poſſet conijcere, quiſnam ille eſſet.

Ex omnibus ſuprà dictis ſequitur, excuſari etiam ſequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent caſum reſeruatum, de quo *infrà, & Lay.l.5.t.6.c.12.* 2. Scrupuloſum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos abſoluit ante finem, nolẽs omnia audire, vt habet *Bon.*hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, ſe ſcire in genere quòd peccauerit mortaliter, non occurrere autem ſpeciem peccati: etſi tunc veniale aliquod addere ſit conſultum. Ita *Con. & Laym.l.c.*contra *Sotum & Medin.* 5. Eum, qui extremè rudis, vel ſimplex, dicit ſe dolere de peccatis, nullum tamen in ſpecie, ne veniale quidem ſciat dicere, qui etſi ſpeculatiuè loquendo poſſet abſolui, practicè tamen non expedit, ſed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym.l.c.* 6. Qui aliquod peccatum non poteſt confiteri, ſine complicis infamatione; v.g. ſi peccaſſes cum matre, vel ſorore, quam cõfeſſarius noſſet, (tunc enim ſi alium confeſſariũ

non

non potes habere, quem aliàs adire tenereris) ſufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel inceſtum commiſiſſes, reticendo gradum primum, vel ſecundum, quoad licebit ſine manifeſtatione complicis; cum propoſito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occaſione. Ita probabiliter *Nauar. cap. 7. Ban. C An. Valent. Præpoſ. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio eſt, quia quando duo pręcepta diuina concurrunt, naturale, & poſitiuum, quę ſimul ſeruari non poſſunt præferendum eſt naturale: quia ſtrictius obligat. Etſi probabilius contrarium doceant. *Fill. Suar. Vaſq. Leſſ. C. Lugo n. 16. n. 394. Hurt. Con.* & alij commun. Vnde talis ſaltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, niſi commodè poſſit; (quod *C. Lugo* extendit etiam ad non complicem, ſine cuius manifeſtatione peccatum explicari non poteſt) ideoque confeſſario curandum, ne nominentur perſonæ, niſi ad pęnitentis directionem opus eſſet; tunc enim infamia iſta non tanti æſtimatur, eamque ſibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen eſt commodum directionis, cum infamia. Ratio ſuprà dictorum omnium, quia in his caſibus moraliter non poteſt fieri confeſſio materialiter integra. *Laym. c. 8. Fagund. p. 1. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Leſſ. l. 2. c. 11. d. 11. Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 9. §. 2.* vbi docet probabile eſſe, quòd talis pęnitens propter ſolam conſolationem, quam ſentit ab amico vel docto Confeſſario, poſſit ei confiteri, etſi alium habere poſſit.

ARTICVLVS III.

Quæ ſint reliquæ conditiones confeſſionis?

Reſp. Præter integritatem ſunt hæ tres:

Prima, vt ſit vocalis, ſcilicèt ordinariè: idq; propter vſum, & praxim Eccleſiæ grauiter obligantem; niſi ſubſit iuſta cauſa, vt impotentia, ſiue phyſica, ſiue moralis: quæ ſi adſit, poteſt fieri nutu, ſcripto, aliòve ſigno, v. g. ſi quis ob anxietatem loqui non poſſit; aut puella ſupra modum verecunda, aliter ſe non poſſit explicare, quàm ſcripto, quò à confeſſario lecto, addat voce, de his me accuſo. *Suar. Vaſq. C. Lugo Lay. l. 5. t. 6. c. 6 n. 3.* Imò qui aliter non poteſt, tenetur iuxta communem ſententiam confiteri per nutus, aut ſcriptum, tempore præcepti: etſi id, quoad

In Miſſa aduertat aliquid à ſe omiſſum, regulariter non eſſe repetendum ait *Suar. & Tambur. exped. ſacrif. l.2.c.5.* dicit *regulariter* : quia 1. ſi ſit de ſubſtantiâ, v. g. aliquid pertinens ad conſecrationem, certum eſt debere repeti. 2. Si dum ſecretò orat, poſt pauca verba certò aduertat, ſe aliquid notabile omiſiſſe, (v.g. die Paſchæ, Communicantes,) paululum regrediendum eſſe, & repetendum cenſet *Tambur. l.c.* ita *Fill. Dian. R.59. Eſcob.*

III. Ex deuotione læue aliquid in Miſſa (etiam dum ſecretò orat) addere, v.g. orationem *Dominicalem*, vel Pſalmum aliquem vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tamb. l.5. exped. ſacrif. cap.5.* Dixi *leue* : quia notabiliter addere, eſſe mortale vult idem *Tamb. l.c.* ex *Bon. d.4. q. vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt cõtra *Az. & Regin. docet Sylu. Valen. Sua. Vaſq. Leſſ. Fag. Lay. &c.* quorũ pleriq; tamen cum *Pal.* dicunt eſſe veniale, ſi fiat ſine cauſa: licèt & hoc *Tamb. l.1. cap.7. §.1. de exped. ſacr.* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda præſcribuntur, adeò ſubmiſſa dicere, vt aſtantes audire non poſſint. *Tamb. de exped. ſacrif. l.2. c.9.* quidquid dicat *Nauar.* apud *Sa, V. Miſſa*. Imò notat idem *Tamb.* ex *Lugo d.22. ſ.2.* à timoratis paſſim ſine ſcrupulo voce depreſſa legi.

VI. Mutare Miſſam, & die Dominico, vel feſto duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de feſto duplici (v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paſchatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem; Vigilia Natiuitatis Domini) ſine graui cauſa legere votiuum, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato *Suar. Diau. C. Lugo l.c. Eſcob.* contra *Quintan.* qui *t.7. ſ.40.* putat in hebdomada ſancta licere legere votiuum: quod refutat *Gauant. & Dia. p.9. t.8. R.53.* ex *Declar. Card.*

Dixi 1. *ſine graui cauſa*: talis autem cẽſetur, 1. quæ ſpectat ad bonum Reipub. vel Principis, v.g. neceſſitas pluuiæ, ingruentis belli, vel peſtis, vel ſimilis mali vniuerſalis; item ſolennis gratiarum actio, ſolemnis expoſitio Euchariſtiæ, (v.g. diebus Anteciñeralibus in oratione 40. horarum) *Tamb. l.2. c.6.* 2. Quando cadauer præſens eſt in Eccleſia, vbi vſus obtinuit. *Gauant. p.1. t.5.* 3. Si quis celebret in Eccleſia, in qua agitur dies feſtus loci proprius: hunc enim non tantùm poſſe, ſed debere ex congrui-

tate

tate conformare ſe loco, notat *Gauant.v.Tamb.l.2.c.6.* qui §. 2.& 4. addit,etiamſi Sacerdos, accepto ſtipendio; homini promiſerit votiuã,vel pro defunctis, etiã in altari priuilegiato, nõ ſolùm poſſe,ſed debere celebrare Miſſam currẽtem diebus quibus iſtæ prohibentur.Imò etſi Deo per votum tales miſsas promiſerit, non tamen ad eas obligari iſtis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale eſse dicit conformitatem officij cum Miſsa; ſecùs diebus aliјs.

Dixi 2.*in numerum Sanctorum relato*: quia ſi ſit Beatificatus tantùm,de quo certis Sacerdotibus, v.g. quorum Ordinis fuit, conceſsum ſit Miſsam legere, docet *Gran.2.2.cont.1.c.7. d.4.ſ. 2.n.2.& Eſcob.* contra *Palaum*, non licere alijs Sacerdotibus, etſi nullum aliud ſit feſtum, de eò legere: eò quòd ſic expreſsè determinarit Sacra rituũ Congregatio, apud *Gauant.v.Eſcob. n.41.* & *Tamb.l.a.c.6.*vbi *Palaum* ſequens dicit contrariũ eſse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum eſse, ſi celebrent in templis eiuſdem Societatis, ex confeſſione Pontificum. idem tenet *Quintan.t.7.ſing.l.c.*

VII. Si quis violet rubricam ſpectantem ad eſsentiam, vel quaſi eſsentiam Miſsæ; vel ſi nullam planè ſeruet, peccat mortaliter. *Eſcob.*ex *Fagund.p.1.l.3.c.21.n.9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM,

De eſſentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ ſit eius materia & forma?

RËſp. Materia remota, & neceſsaria, eſt omne peccatum mortale, poſt baptiſmum commiſsum, & non confeſsum. Materia, ſufficiens, etſi non neceſsaria, eſt

omne

omne veniale poſt baptiſmum commiſſum, vel etiam mortale, aliàs ritè confeſſum. Materia proxima ſunt actus pœnitentis, contritio, confeſſio, & ſatisfactio: quarum vltima eſt integralis tantùm, (vt patet in infirmo, qui ſi ratione deſtituatur, ſolet abſolui abſq; ſatisfactione) duæ priores ſunt eſſentiales, vt cõmuniter docetur contra *Scotum*, qui totam eſsentiam ponit in abſolutione. Porrò, peccata ſunt tantùm materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua. *Laym.l.5.tr.6.c.4.* ex *commun.* Vnde reſolues.

I. Etſi peccatum mortale remiſſum quomodocunque ſit, teneris tamen confiteri, ſi non feciſti. *Trid.ſeſſ.14.c.5.*

II. Omitti poſſunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia ſemel ritè confeſſa, v.g. in Confeſſione generali, vt docet *Dia.p.3.t.4.reſ.56.C.de Lugo d.16 n.56.* contra *Victor. Ledeſ. & alios.* In qua etiam non eſſe neceſſarium, addere peccato mortali, quòd poſt vltimam confeſſionem ſit cõmiſſum, docet *Bon.d.5.q.5.ſ.2.p.2. Dian. to.2.t.4.R.62.& to.3.t.3.R.65. C.de Lugo d.16.ſ.2.n.47.* ex *Sanch.& Con.* quod eſt probabile, niſi circumſtantia aliqua v.g. ſpeciem mutans, vel reſeruatio caſus, vel proxima peccandi occaſio, aliud requirat, & pœnitentia ſufficiens imponatur. *C.Lugo Tamb.de exped.conf.l.2.c.1.* Tutius tamen eſt noua ab antiquis ſecernere.

III. Ponenda ſemper eſt materia certa; qualem eſſe negat *Sanctius in ſel.d.9.* apud *Dian.p.3.t.4.R.51.* quòd quis non reſponderit diuinis, inſpirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & ſimiles imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confeſſarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de Lugo l.c.n.103.* contra *Sanctium.* Quòd ſi haberi certa non poſſit, pro ratione dubij danda eſt abſolutio; vt ſub dubio, ſi materia prorſus dubia ſit; vel abſoluta, ſi certa videatur. Ità *Suar. Lay.l.5.t.5.c.3.* & alij commun.

Reſp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ ſunt verba abſolutionis EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TVIS; (vbi licèt de eſſentia tantùm ſit, ABSOLVO TE; debét tamen addi reliqua, præſertim in articulo mortis, ſecundùm quoſdam ſub mortali, ſecundùm alios, ſub veniali, vt *v. Granad.*) voce prolata in præſentem; abſentem enim *Clemens VIII.* abſolui prohibuit, ſub pœna excommunicationis *Vnde reſolues.*

I. In-

I. Inualidum eſt abſoluere nutu, ſigno aut ſcripto: item abſoluere abſentem; quod docuit *Alenſis Medin.* & alij, ſed vetitum nunc, vt modò dictum.

II. Valida eſt abſolutio, ſi reuerentiæ cauſa dicas: Abſoluo dominationem, excellentiam, vel maieſtatem veſtram, &c. Quia non mutatur eſſentialiter, & ſunt verba æquiualentia. *Auerſa. v. ſupra t.* 1. *c.* 1. *d.* 2. Non valet autem ſi dicas: Abſoluat te Deus: vel Abſoluat te Chriſtus. *Auerſa q.* 12. *ſ.* 2.

III. Orationes præuiæ, & ſubſequentes formam, vt: *Miſereatur tui, &c.* & *Paſſio Domini, &c.* quæ ſecundùm *Trid.* laudabiliter adduntur, non ſunt neceſſitatis, & ex cauſa rationabili omitti poſſunt, v.g. ſi breues ſint confeſſiones, vel multi confitentes, (vt *v. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 97. tunc enim ſufficit dicere *Abſoluo te à peccatis tuis in nomine: &c.*) vel ſi timeatur cenſura, *abſoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa, V. Abſolutio.*

IV. Eleuatio manùs eiuſq; impoſitio in caput, item formatio Crucis, eſt libera, etſi debeat ſeruari conſuetudo. Ita *Lay. c.* 5. vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* vt tradit *Sa, & Rituale Romanum*, eſt hæc, quà vt omnes vtantur, ſuadet *Paulus V.* ideoq; omnibus tenenda memoriter: *Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* deinde eleuata manu pergit: *Indulgentiam, abſolutionem & remiſſionem peccatorũ tuorum, tribuat tibi omnipotens & miſericors Dominus, Amen. Dominus noſter IESVS Chriſtus te abſoluat, & Ego authoritate ipſius, te abſoluo ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum poſſum, & tu indiges: Deinde ego te abſoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Paſſio Domini noſtri IESV Chriſti, merita B. V. & omnium SS. quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.*

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono quod contritio in communi, ſit dolor ac deteſtatio peccati commiſſi, cum propoſito emendandi, vt habet *Triden. ſeſſ.* 14. Vbi eam diuidit in perfectam, quæ abſolutè ſic dicitur; & in

ideoque peccat grauiter, qui ſciens prudens non atteritur vniuerſaliter, de omnibus mortalibus nondum remiſſis. *Bonac. &c. ll. cc.*

VI. Non ſufficit dolere quòd non doleas, vt habet *Nauar. & Sa*; nec velleitas non peccandi. Ratio vtriuſque, quia non eſt dolor de peccatis commiſſis, cum quo affectus ad ea ſtare poteſt. *Henriq. Vaſq. Bon. l. c. nu.* 7. Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet ſe non dolere de peccatis, plerumque coniunctum eſse dolorem de peccatis, etſi pęnitens eum non dignoſcat.

VII. Etſi dolor hic debeat eſse ſummus appretiatiuè, ita vt nihil magis deteſteris, quam peccatum, maliſq: omnia mala huius mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus eſt, imò nec expedit, particulares facere collationes; v.g. mallem hoc vel illud malum ſubire, quàm mortaliter peccare; quia periculoſæ ſunt.

VIII. Qui non vult occaſiones próximas peccādi à ſe amoliri, vel non remittere ex animo, vel nō reſtituere, aut ſatisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licèt probabiliter cum *C. Lugo l. c. ſ.* 5. *Lay. Dian.* aliquid dicant, virtuale in contritione vniuerſale incluſum ſufficere, ſaltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propoſitum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id eſt, cum quo non poſſit conſiſtere affectus actualis erga aliquod mortale, non eſt ſufficienter attritus. Ratio quia non eſt dolor & deteſtatio efficax, quippe cum quo poſſit ſtare voluntas peccandi: nec is ſe ex toto corde conuertit ad Deum, deteſtans peccatum ſuper omne deteſtabile. *Suar. Fernand. Laym. l.* 5. *t.* 6. *c.* 4. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 119. *&c.* commun. Et licet ſola venialia confitearis, teneris tamen, ſicut dolorem, ita etiam propoſitum, ſaltem virtuale, circa illa habere. *Card. Lugo d.* 14. *ſ.* 8. *&* 9. & alij.

IX. Redire ſæpè cum eodem mortali, non eſt certum indicium deeſſe attritionem, etſi ſit magna præſumptio, pręſertim in iјs, qui coguntur confiteri à parentibus, magiſtris, &c. item in iјs, qui aliquoties moniti concubinam non ſeparant, aut reſtitutionem non faciunt; quibus proinde abſolutio differenda eſt, niſi id actu præſtēt. Quanquam poſſint eſse alia ſigna veri doloris, v.g. ſi media præſcripta ſint adhibita, occaſione vitatæ, ſi numerus peccatorū imminutus, ſi pœnitens omnino aſserat,

cui

cui plerumque credi debet, cùm ipſe ſit ſui accuſator, defenſor & teſtis. Qua in re opus eſt magna prudentia Confeſſarij, ne pœnitentem ſeueritate auertat, neque etiam lenitate ſeducat, & peccet pereatq; cum illo. *Suar. in 3. p. d. 32. ſ. 2. Sanch. l. 2. in decal. c. 32. & l. 3. c. 5. C. Lugo l. c. n. 166. & 169.* contra quorum, aliorumq; communem ſententiam, docent apud *Dianam Viualdus, & Ioannes Sancius d. 10. n. 16.* poſſe toties, quoties confitetur, abſolui, etiamſi nullus appareat profectus; eò quòd ſine illo poſſit eſſe verum propoſitum: ſicut eſt in ijs, qui venialia ſemper afferunt eadem. Verùm id probare non auſim, nec videtur eſſe par ratio. *vid. Con. d. 2. dub. 14. Dian. p. 1. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. miſc. R. 45. & p. 3. t. 4.*

X Abſoluēdi ſunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, diſcedere nolunt, eò quòd ſine maximâ difficultate non poſſint, parati interim media præſcribenda adhibere. Ratio, quia occaſio, etiam propinqua, non neceſſitat ad peccatum, ideoque ſtare poteſt cum propoſito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet, vel timeat ſe vnum, vel plura peccata non uitaturum; quia propoſitū eſt actus voluntatis; exiſtimatio autem illa, eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſariò conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe, in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi velit perire. Ita *Laym. l. c. C. de Lugo l. c. n. 152.*

XI. Non requiritur dolor ſenſibilis, ſufficit enim intellectiuus: qui cum ſit internus, ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facilè debent angi, quaſi ſine dolore accedant ad Sacramentum, eò quòd nullum ſentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confeſſione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum; non poteſt ſine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d. 20. ſ. 4. Bon. d. 5. q. 3. p. 2.* Contrarium tamen videtur docere *C. Lugo d. 14. ſ. 4. n. 37.* quod non eſt improbabile *Tambur. l. 1. cap. 2.*

XIII. Non ſufficit ad Sacramentum dolor qui ſequitur abſolutionem: imò ſecundùm ſententiam ſaltem tutiorem, quam docet *Laym. l. 5. c. 4.* & *Con.* debet antecedere etiam confeſſionem, (etſi contrariū etiam probabiliter doceant *Vaſq. Fill. Fagund.*

gund C. Lug de pœn. d. 14. *ſ.* 2. *& Gaſp. Hurt. d.* 6. *dif.* 5. apud *Dia & Eſcob. t.* 7. *E.* 6.) Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo cōfeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis. *v. Lay. l. c*

XIV. Probabile eſt eum, qui paulò ante confeſſus iterum cōfitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus antè (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C. Lugo d.* 14. *ſ.* 3. *Dian. p.* 9. *t.* 3. *R.* 5. *&* 51. & conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtãtis mortis abſolui, audito tantùm vno altetòve peccato: & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis iteratò abſolui in virtute doloris præcedentis *Tambur.*

DVBIVM III.
Qualis confeſſio requiratur?
ARTICVLVS I.
An debeat eſſe integra materialiter?

Reſp. Ad confeſſionem, per ſe, & ordinariè requiritur integritas materialis, ſita in eo, vt poſtquam diligentiùs te excuſſeris, & conſcientiæ tuæ ſinus, & latebras (ita loquitur *Trid. ſeſſ.* 14. *c.* 5.) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confeſſa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant. Patet ex *Trid. l. c.* & eſt certum. Ratio, quia aliàs nec iudicium ſacramentale rectè adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſeruari poteſt.

Dicitur I. *Per ſe, & ordinariè:* quia per accidens, & extraordinariè, ſufficit integritas formalis. *v. dub. ſeq.*

Dicitur II. *numerum:* intellige certum, qui ſi non cōſtet, dic probabilem, addendo, *plus minus.* Quod ſi deinde deprehendas te erraſſe, non teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit maior. *Fagund. Sanch. Hurt.* cōtra *Regin. Fill. & Sa,* qui dicūt verba illa, *plus minus,* tantùm extendi, ad vnum vel duo ſupra, numerum indicatum. Sed quamuis hoc ſit verum in numero paruo, denario v. g. non tamen in alijs, v. g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quantò fuerit maior, tantò etiam maior verbis iſtis intelligetur, dummodò tamen ſit paruus reſpectu alteriùs, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æſtimandū eſt. Ita *Dian. par.* 3 *tr.* 3. *R.* 194. ex *Nauar. &c.*

Item

Item *C. Lugo d.*16.*n.*94. Quòd ſi autem nec probabilis haberi poteſt, dicenda eſt conſuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, ſeptimana, menſe, vel anno. *v.Fill.to.*7.*t.*7.*c.*4.*Dia. p.*3.*t.*4.*reſ.*94.*Gaſp.Hurt.d.*9.*dif.*5. *C. Lugo d.*16.*n.*79.

Dicitur III. *Quæ ſpeciem mutant*:quia etſi probabile ſit,quod docet *Suar.Con.*& alij,etiam eas,quę notabiliter in eadem ſpecie aggrauant,(hoc eſt quæ iuxta cuiuſque conſcientiam excedunt ordinarium peccandi modum) eſse explicandas, ob rationem allatam in reſponſione.Contraria tamen ſententia,quã ex *D.Thom.Syl.Nauar.*docet *Vaſq.Regin.Bon.C.Lugo d.*16.*ſ.* 3. etiam probabilis eſt,& tuta:ſaltem ſi excipias,1.Gradus conſanguinitatis, in inceſtu. 2. Quantitatem furti,iniuriæ, &c.quę egent ſatisfactione. 3. Quando vno actu plures ſunt occiſi, vel infamati,vel apud plures. 4. Odium diuturnum : quia tunc ſolent plures actus fieri. *v.Regin.l.c.*5. Peccatum inter confeſsarium & pęnitentem.*v.Fill de imped.mat.c.*5.*q.*5.6. Si circumſtantia inuehat cenſuram, vel reſeruationem , vel ad neceſsariam pœnitentis directionem,à confeſsario prudenter interrogetur. *Vnde reſolues.*

I. Ad integritatem confeſsionis prærequiritur diligens examen,pro capacitate pœnitentis, temporis morà, & cæteris circumſtantijs. Ad id autem ſufficit diligentia mediocris,qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem , moraliter loquendo,docti & timorati adhibere ſolent,etiamſi quis putet maiore diligentia plura ſe reperturum. *Bon.t.*1.*d.*5.*q.*5.*Lay.l.* 5.*t.*6.*c.*8. Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & ſi quid occurrat,quod videatur non eſse in confeſſione explicatum , poteſt ſibi perſuadere, cum cęteris id memoratum fuiſse. *Dian.p.*3.*tr.*4.*R.* 107. ex *Sancio*.

II. Examen hoc à confeſsario poteſt ſuppleri : quod tamen *Suar.*reprobat,in confeſſionibus longis diligẽtiorum, eò quòd impoſſibile ferè ſit,vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantùm admittit in rudibus: quos etiam monet *Sa,V. Confeſſio.* bona fide confeſsos, non nimis rogandos de confeſſionibus præteritis, niſi intelligatur aliquid neceſsarium defuiſse. *v.Fagund.Dian.p.*3.*tr.*4.*reſ.*89.

III.Non eſt neceſsarium peccata ſcribere, ne memoriã exci-

dant

dant,vt contra *Bon.*docet *Suar.Vaſq.*& alij.Imò *Sotus* dicit,id non conſulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Lay.Con.* & alij aſſerunt, ſuadendum eſſe; dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam ſcrupuloſis prohiberi poteſt .

IV.Inualida eſt confeſſio non integra,ex ignorantia,vel negligentia mortaliter culpabili , vt verius docet *Suar.* & alij communiter contra *Sotum & Canum*: quia *Trid.* requirit diligens examen .

. V. Non officit integritati, per ſe loquendo, ſi quis ſubinde grauiùs lapſus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario ſuo venialia tantùm, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit,aut reprehendet)niſi tamen ea occaſione,maneat in mortali occaſione peccandi, aut ideo circumeat,vt liberiùs peccet:tūc enim graui ter peccabit, & ob defectum attritionis, confeſſio erit nulla. Ita *Fill. Lay.l.5.t.6.C.Lugo d.16. nu.57.*

VI. Ex circumſtantijs minuentibus, illæ tantum explicandæ ſunt,quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem,vt paruitas materiæ,indeliberatio,&c.v.g. ſi die Veneris ignorans comediſſet carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confeſſarij, ſaltem quoad ſpeciem.

VII. Ad ſeruandam integritatem confeſſionis, peccat mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,) ſunt aperiēda,vt docet *Suar.in.3.p.to.4.d.22.ſ.9.n.7.Sanch.Dia.C. Lugo d.16.n.63. Bon.d.3.q.5.ſ.2.p.2.dif.4.* & alij comm. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ ſunt in conſcientia, debent manifeſtari; at dubia ſunt vt dubia in conſcientia: tum quia in negotio ſalutis,& medio ad hanc neceſſario,non tam habet locum illud axioma: *Melior eſt conditio poſſidentis,*quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda eſt.*(Excipiuntur tamen ſcrupuloſi,& ij , quibus diu poſt patratum peccatum ſuboritur aliquod dubium, ſi aliàs ſoliti ſint ſollicitè confeſſionem inſtitùere: quia non eſt dubium prudens.) Quòd ſi poſtmodum accipiat notitiam certam, idem rurſus eſse confitendum tanquam certum, docet *Turianus, & Sanch. 1.mor.c.10.nu.69.* Dubitat tamen *C.Lugo d.16.ſ.2. nu.79.& 92.* ſuadetq; id vt ſecurius. *v.Dian. p.3.t.4.R.60.&* 107. Si verò peccatum confeſsus eſt vt certum, & poſtea de eo dubitet an fecerit,non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lug.Tamb.de exped.conf l.1.c.1.* qui idem cenſent

Digitized by Google

etſi poſtmodum certò cōperiat ſe non feciſse. Monent autem *Suar. & Tamb. l. c.* ſi quis ſola peccata dubia confiteatur; monendum vt addat aliquod certùm ex aliàs confeſſis. Quod ſi id haberi non poſſit, abſoluendum ſub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando ſufficiat confeſſio integra formaliter?

Reſp. Etſi ad hoc Sacramentum requiratur ſemper aliqua confeſſio, non tàmen ſemper opus eſt, vt ea ſit integra materialiter, modò ſit talis formaliter; ſeu moraliter, id eſt, quantum moraliter loquendo hic & nunc poteſt fieri; etſi poſtea debeas, ſi poſſis, ſupplere defectum; non ſtatim, ſed quando rurſum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confeſſio ſufficiat, ſequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunq; quis ad materialiter integrè confitendum phyſicè eſt impotens, ſufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impoſſibile. Vnde poſſunt in ſequentibus caſibus abſolui: 1. Mutus, etſi vnum tantùm vel alterum peccatum per nutus ſignificauerit: niſi tamen ſcripto poſſit confeſſario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius eſt, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non poteſt omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius neceſſitatis, etſi non integrè intelligatur, ſi neque confeſſarius linguæ gnarus, neque interpres haberi poſſit; imò etſi adſit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vaſq. Dia.* niſi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri ſufficiet. *v. Card. Lugo d. 15. num. 61.* 4. Moribundus, vſu linguæ ſubitò deſtitutus, ſi petat abſolui, ac det ſigna doloris, vel antè dederit coram alijs; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo ſtatu præſumendum videtur. Quo caſu, ſi (ſaltem coram ipſo infirmo) ſiue ab vno, ſiue pluribus, mediatis, vel immediatis teſtibus detur teſtimonium, Sacerdotem non tantùm poſse, ſed probabiliter etiam teneri abſoluere, ſaltem ſub conditione; docet *Dian. & Card. Lugo d. 18. num. 84. &c.* ex multis alijs. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro ſe; & *Prep. q. 4. dub. 5. &c.* eò quòd ſic & ægri neceſſitati, & reuerentiæ Sacramenti conſulatur. Dixi, *ſaltem: quia Tamb. l. 2. exped. conf.* citans *Con. Prap. &*

Lugo

Lugo docet, poſſe & debere abſolui abſolutè, etſi ſit abſens, qui de ſigno coram ſe dato teſtatus fuit. Denique ſi nullum ſignum dederit; nullo modo abſoluendus eſt, cùm actus iudicialis non exerceatur; niſi præceſſerit accuſatio: licèt enim recentiores quidam, vt *Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 10.* citans *Homobonum*, & *Molfeſ.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. ca. 1. Anton. de lit. Barth. de S. Fauſto, &c.* cenſeant poſſe imò debere abſolui ſub conditione, dummodò alias probè & Chriſtianè vixerit, eò quòd præſumi poſsit interius elicuiſſe contritionem, idq; *Dia. p. 4. t. 4. R. 92.* & *p. 9. t. 6. R. 20.* ex *alijs* 12. indicet probabile; ab alijs tamen meritò reijcitur, vt *Suar. Vaſq. Con. Mercer. Lugo d. 17. ſ. 3. Malder. &c.* ipſoq; *Dian. l. c.* & *alijs* 12. apud *Auerſam*; quia deeſt omnis externa confeſſio, quam eſſe partem eſſentialem huius Sacramenti, conſtat ex *Trid. ſeſſ. 14. can. 9.* & ex nullo ſigno rationabiliter præſumi poteſt, vt ſuppono. *v. Lug. l. c. Auerſam q.* 10. *ſ.* 18. vbi notat, abſolutionem, quæ ijs qui inſcripti ſunt in Societatem Roſarij, ſolet in infirmitatem impendi ſine omni confeſsione, nòn dari tanquam ſacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, ſed ad indulgentiam, & remiſsionem pœnæ conſequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confeſſario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, ſufficit integritas formalis. Ratio; quia tunc materialis non eſt poſsibilis moraliter: quod valet ſequentibus caſibus.

1. Si pœnitens v. g. infirmus, vno alteròve peccato dicto deficiat; vel ſit graue periculum ne deficiat;

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confeſsiones feciſſe inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem abſolutionis. *Gran. Zambr. Dian. p. 5. t. 3. R* 75.

3. Si ipſe Sacerdos in periculo conſtitutus, videatur antè moriturus, quàm pœnitens abſoluatur;

4. Si tempore peſtis, prudentum iudicio moraliter certum periculum ſit ne confeſſarius inficiatur: qui ſi tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel ſit multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec poſsint omnes audiri. In quo caſu poſ-

ſent etiam omnes ſimul, dicto vno peccato, quod minus infamat,(vel etiam ſecundùm quoſdam, ſi aliter fieri non poſſit, dicendo in genere ſe eſſe peccatores) abſolui dicendo: *Ego vos abſoluo, &c. v.Sa V. Abſolutio, & Con.de ſacr.d.7.dub.9.*

Tertia. Quando ex confeſſione certi peccati, vel circumſtãtiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, ſiue confeſſarij, ſiue alterius corporale, vel ſpirituale, poteſt id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum eſſe poſſet, vt peccares confitendo v.g. 1. Si Sacerdos certum peccatum ſit reuelaturus, (intellige cum *Con. C. Lugo d.26.n.527.* quod pęnitens ipſe non teneatur reuelare.) Si ſciat v.g. mulier, ex certo peccato ſibi, vel confeſſario fore periculum ruinæ. 3. Si pęnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum, vitæ vel famæ. In his tamen caſibus videtur requiri neceſſitas confitendi, v.g. ob communionem annuam, vel ſi lõgo tempore alioqui eſſet differenda. *v.Fill.t.27.c.6.C. Lugo l.c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda eſſe; & quidem in Religioſo vix poſſe locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumſtantiam, non poſſit confiteri ſine violatione ſigilli, v.g. ſi inualidè abſoluiſſes ſimoniacum, nec poſses confiteri, niſi illi, qui facile inde poſſet conijcere, quiſnam ille eſſet.

Ex omnibus ſuprà dictis ſequitur, excuſari etiam ſequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent caſum reſeruatum, de quo *infrà, & Lay.l.5.t.6.c.12.* 2. Scrupuloſum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos abſoluit ante finem, nolẽs omnia audire, vt habet *Bon.* hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, ſe ſcire in genere quòd peccauerit mortaliter, non occurrere autem ſpeciem peccati: etſi tunc veniale aliquod addere ſit conſultum. Ita *Con. & Laym.l.c.* contra *Sotum & Medin.* 5. Eum, qui extremè rudis, vel ſimplex, dicit ſe dolere de peccatis, nullum tamen in ſpecie, ne veniale quidem ſciat dicere, qui etſi ſpeculatiuè loquendo poſset abſolui, practicè tamen non expedit, ſed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym.l.c.* 6. Qui aliquod peccatum non poteſt confiteri, ſine complicis infamatione; v.g. ſi peccaſses cum matre, vel ſorore, quam cõfeſsarius noſset, (tunc enim ſi alium confeſsariũ

non

non potes habere, quem aliàs adire tenereris) ſufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel inceſtum commiſiſſes, reticendo gradum primum, vel ſecundum, quoad licebit ſine manifeſtatione complicis; cum propoſito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occaſione. Ita probabiliter *Nauar. cap. 7. Ban. Can. Valent. Prepoſ. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio eſt, quia quando duo pręcepta diuina concurrunt, naturale, & poſitiuum, quę ſimul ſeruari non poſſunt præferendum eſt naturale: quia ſtrictius obligat. Etſi probabilius contrarium doceant. *Fill. Suar. Vaſq. Leſſ. C. Lugo d. 16. n. 394. Hurt. Con.* & alij commun. Vnde talis ſaltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, niſi commodè poſſit; (quod *C. Lugo* extendit etiam ad non complicem, ſine cuius manifeſtatione peccatum explicari non poteſt) ideoque confeſſario curandum, ne nominentur perſonæ, niſi ad pęnitentis directionem opus eſſet; tunc enim infamia iſta non tanti æſtimatur, eamque ſibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen eſt commodum directionis, cum infamia. Ratio ſuprà dictorum omnium, quia in his caſibus moraliter non poteſt fieri confeſſio materialiter integra. *Laym. c. 8. Fagund. p. 1. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Leſſ. l. 2. c. 11. d. 11. Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 9. §. 2.* vbi docet probabile eſſe, quòd talis pęnitens propter ſolam conſolationem, quam ſentit ab amico vel docto Confeſſario, poſſit ei confiteri, etſi alium habere poſſit.

ARTICVLVS III.

Quæ ſint reliquæ conditiones confeſſionis?

Reſp. Præter integritatem ſunt hæ tres:

Prima, vt ſit vocalis, ſcilicèt ordinariè: idq; propter vſum, & praxim Eccleſiæ grauiter obligantem; niſi ſubſit iuſta cauſa, vt impotentia, ſiue phyſica, ſiue moralis: quæ ſi adſit, poteſt fieri nutu, ſcripto, aliòve ſigno, v. g. ſi quis ob anxietatem loqui non poſſit; aut puella ſupra modum verecunda, aliter ſe non poſſit explicare, quàm ſcripto, quò à confeſſario lecto, addat voce, de his me accuſo. *Suar. Vaſq. C. Lugo Lay. l. 5. t. 6. c. 6 n. 3.* Imò qui aliter non poteſt, tenetur iuxta communem ſententiam confiteri per nutus, aut ſcriptum, tempore præcepti: etſi id, quoad

 ſcriptu-

ſcripturam, non admittant *Nau.Tol.Sotus Valent. Dia.* extra articulum mortis. *v. C. Lugo d.15.n.87.* Similiter ſuadendum eſſe ſurdis, vt confiteantur ſcripto, (licèt ad id non teneantur), ne ab alijs audiantur. Eandemq; ob cauſam eos non interrogandos niſi de planè neceſsarijs, ex *Poſſeu.* docet *Dian.p.3.t 4. R.127. & p.5.t.6.R.5.* Vnde reſolues hunc Caſum.

Is qui extra neceſsitatem, totam confeſsionem facit nutu, vel ſcripto, mortaliter peccat, ac conſequenter non abſoluitur. *Dian.p.3.t.4.R.127.ex Sylu.v.Fill.to.1.t.7.cap.1.Con.d.6.dub.1.Suar.d.21.ſ.3. n.5.*

Secunda Conditio, vt ſit ſecreta, id eſt, vt fiat ſoli Sacerdoti, non quidem ex neceſsitate, ſed vſu Eccleſiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hoſpitali, vbi alij adiacēt, vel per interpretem fit, non obligat (ſaltem reſpectu peccatorum occultorum) niſi ex charitate ſui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc ſufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar.Fagund.Dian.p.3.t.4.R.29. &c. Vnde reſolues.*

Si quis peccata in prioribus confeſsionibus oblitus eſſet, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confeſsio tantum obligat ex præcepto poſitiuo diuino, quod in hoc caſu ceſſat, *vid.Laym.cap.6.Dian.p.3.t.4.R.128. & 129.*

Tertia Conditio, vt ſit vera. Quod requiritur eſsētialiter in materia ſubſtātiali & neceſsaria; quia aliàs in re graui decipietur iudex: neque eſset confeſsio integra, ideoq; irrita. Non tamē in materia libera, tum quia falſitas ſigni in accuſatione circa materiam acceſſoriam, non facit ſententiam irritam; tum quia talis tantū peccat venialiter, cùm non ſit grauiter iniurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita *Nau.Suar.&c.* Vnde reſolues.

I. Non eſt mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confeſſione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non neceſſarias ad Sacramentum, v.g. ſi hiſtoriam falſam narres, vel ſi neges veniale, vel mortale, quod nō teneris cōfiteri. 2. Si falsò te accuſes de veniali: quod tamen mortale graue erit, ſi id facias non dando aliam materiam, cum ſic formam reddas irritam, & ſacramentum: niſi tamen facias ex ſcrupulo, perturbatione. Ita *Sua.Fil.to.1.t.7.c.4.Lay.l.4.t.6.c.8.Dia.p.3.t.4.R.96.*

II. Sa-

II. Sacrilegium eſt, & abſolutio nulla. 1. Si mortale, quod cõfiteri teneris, & putas eſſe, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Sylu.* ſi mortale tibi falsò imponas; niſi tamen fiat ex ſimplicitate, ſcrupulo, &c. 3. Si neges vel menti aris circa peccata aliàs ritè abſoluta, quando Confeſſarius vt Iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt neceſſarium ad præſentem confeſſionem interrogat. *Lugo d.14.ſ.10. Tamb.l.2.c.10.§.2.* ſecus ſi ad præſentem confeſſionem nõ faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS VI.

Quando confeſſio ſit inualida, & quomodo iteranda?

Reſp. I. Id contingit ex duplici capite. *Primo* ex parte confeſſarij, ſi iuriſdictionem non habuit, vel certè impeditam per cẽſuram, vel ſi formam ſubſtantialiter vitiauit; vel non intendit abſoluere; vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum* quia ſi ob ſurditatem, ſomnum, vel diſtractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, ſine culpa pœnitẽtis, probabilius eſt, valuiſſe abſolutionem, ac poſtea tantùm repetenda eſſe non audita, vt contra *Syl. Anton. Nauar. & alios,* docet *Henr. Laym.l.5.tr.6.cap.9. Dian. p.4.t.4.reſ.*198. Addo *ſine culpa*; quia ſi ſemidormienti malà fide confitearis, peccas, & confeſſio eſt inualida, ideoque repetenda *l.c.cap.*10.§.3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* ſi confeſſarius indoctus non potuit diſcernere mortale & veniale, inualidam eſſe. Verùm id *Suar. Laym.* & alij paſſim reijciunt, & quidem, etiamſi Confeſſarius putaſſet eſſe veniale, quòd fuit mortale: ideoq; confeſſionem bonà fide tali factam, non eſſe opus repetere. Ita & *Henriq. Sanch.* 1. *mor. cap.*10. *num.*69. *Dian.p.*3.*t.*4.*R.*121. contra *Vaſq.* Dixi, *bona fide:* quia ſi mala fide, v.g. quia quæſiuiſti talem Confeſſarium, qui tibi mederi non poſſit, debes repetere: cùm enim actu peccaueris dum confitereris, non fuiſti ritè diſpoſitus, ideoq; nec abſolutus. *Tamb. l.*2.*c.*10.§.3. Denique ſi finita confeſſione intelligas Confeſſarium aliqua non percepiſſe (ſiue propter ſomnum, ſiue diſtractionem). neſcias autem quæ ſint illa, teneris repetere confeſſionem, ſi breuis fuerit; quia de ſingulis prudenter potes dubitare: ſi autem longa fuerit, ait *Tamb.l.c.* non teneri, ob rationem contrariam; & ſatis eſſe confiteri, quòd dubites an aliquod ex tuis peccatis Confeſſor perceperit.

confeſſiones intermedias,bona fide,& legitimè factas, (in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fueris confeſſus) cum validæ fuerint, & maneant validæ.

DVBIVM IV.

De Satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius neceſſitas, & quantitas?

Reſp. I. Satisfactio, ſeu pęnitentia à confeſsario data, eſt neceſsaria neceſſitate,non ſacramenti,ſed pręcepti; ideoq; à confeſsario regulariter imponenda eſt,(ſecundùm *Suar. & Regin. to.*1.*l.*7.*n.*12. ſub mortali: *C.* tamen *de Lugo* cõcedit,ex paruitate materiæ poſse venialiter peccari, vt *v.d.*25.*n.*47. v.g. ſi ob peccata venialia leuis pęnitentia eſset iniungenda, eius enim voluntariam omiſsionem venialem tantum eſse. Ita etiam *Dia.p.* 6.*t.*6.*R.*44.) Et quidem proportionata,tum peccatis,tum facultati pęnitentis. Ratio prioris eſt, quia eſt pars ſacramenti,non eſsentialis, ſed integralis tantùm, habens effectum ex opere operato,& maiorem vi ſacramenti; quàm ſine eo. Ratio poſterioris, tum ex *Trid. ſeſſ.* 14 *c.*8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem ſacramenti; & tam vindicare,quàm mederi, *Bon.t.*2.*d.*5.*q.*5.§.3.*p.*2. Vnde reſolues.

I. Excuſatur aliquãdo Confeſsarius,ſi leuiſſimam (vel etiam nullam)pęnitentiam iniungat: v.g. 1. Si pęnitentem vehementiſsimè cõtritum,aut aliter ſatisfeciſse aduertat. *Caiet. Nauar. Suar. Regin. Bonac. de pænit. d.*5.*q.*5.*ſ.*3.*p.*2.*num.*1.*&* 2. *Eſcob. c.*6.*n.*41. Cùm verò id rarò, vel nunquam conſtare ſatis poſsit, tutius eſt, aliquãm ſemper iniungere, vt rectè monet *Card. Lugo d.*25.*ſ.*4.*num.*48. 2. Si pęnitens ſit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus,aut valdè debilis: cui tamen prudenter iniungi leuem ſaltem pęnitentiam, v.g. percuſsionem pectoris, inuocationem nominis IESV, (ſaltem corde) aliòsve pios motùs, vel vt per hæredes ſacrificia, eleemoſynas, & ſimilia opera pia curet, monet *Suar. Laym. & Bonac. loc. cit.* & *Nauar.* qui addit, poſse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem: quod tamen *Bonac. loc. cit.* non probat, cùm fieri poſſit, vt id valde angat infirmum, timentem ſe non ritè ſatisfacere. 3. Quando ſcrupuloſus ſæpius intra eandem horam redit cum nouis culpis; quia ſupponitur ſatis impoſita in præceden-

cedenti . . . *Tamb. l.4. c.*1. ex *Fagund.*

II. Etſi Confeſſarius peccet ex communi, ſi pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat; excuſari tamen eum poſſe; putat *Dia.p.*3.*t.*4.*reſ.*92. ſi addat illud: *quicquid boni feceris.&c.* Verùm hæc regula vniuerſaliter admitti non poteſt, vt benè notat *C. Lugo d.*25.*n.*57. *Con. Tann.Palaus,&c.* contra quos *Dian.*pro ſe citat *Bauni & Leand. p.*6.*t.*7.*R.*5. & *p.*9.*t.*9. *R.*54. & ab alijs non immeritò reijcitur, eò quòd verba, vtpote merè deprecatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem. *Auerſa q.*13.*ſ.*7.

III. Minor iuſto licitè datur ex cauſa, qualis v.g. eſt magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel Indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

IV. Non poteſt iniungi, 1. Ingreſſus religionis, vt docet *Sa V. ſatisfactio*: quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, ſi ſit periculum reuelandæ confeſſionis: alias interdum pro publico peccato, poteſt & expedit.

V. Etſi poſſit, & aliquando ob fragilitatem pœnitẽtis etiam expediat, iniungi opus aliàs debitùm, ſeu præceptum, v.g. Miſſę auditionem die feſto, &c. vt docet *Suar. Vaſq. Laym.l.*5.*t.*6.*c.*15. & alij. Vnde ſi ſcrupuloſus ſæpius redeat ad Confeſſarium, intra breue tempus ſemper noua confitendo, nõ ſemper neceſſe eſt imponere pœnitentiam nouam, cùm opus ante debitum poſſit iniungi *Bon. Henr. Lugo, Dian.p.*6.*t.*7.*R.*6. contra *Suar. Regin.* & *Bauny*. Si tamen Confeſſarius non exprimat, cenſetur imperaſſe opus liberum, vt docent ijdem, & *Dian.p.*3.*tr.*4. *R.*84.*v.Con d.*10. *dub.*8. & *Dian.p.*4.*tr.*4. *R.* 241.

VI. Etſi etiam poſſit iniungi opus internum, vti contra *Marat.& alios* docet *Con. Hurt.& Dian.p.*4.*t.*4.*R.*24. communiter tamen debet eſſe externum, & afflictiuum, v.g. oratio, ieiunium, eleemoſyna. Nam auaris eleemoſyna, luxurioſis afflictio corporis, conuenit. Vtrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari poteſt. *Vega to.*2.*c.*64.*& Ioan. Sancius d.*16.*n.*1. negant. Affirmant probabiliùs *Turrian. de pen.d.*37.*dub.*4.*C. Lugo d.*35.*ſ.*5.*v. Dian.t.*4.*p.*3.*R.*54.

VII. Poteſt etiam aliquando iniungi ceſſatio ab aliquo bono opere, (v.g. nimia corporis afflictione) vel abſtinẽtia aliquà vice

à com-

à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, ſi prudens Confeſſarius ad eum finem expedire iudicet. *Sala, Lugo, Dian. &c.* cũ *Auerſa q.13.ſ.3.* contra *Ioannem Sancium.*
VIII. Etſi poſſit immediatè poſt abſolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt ſeruetur ordo iudicij. *v. Dian.p.3. t.4.Reſ.136.* & *par.5.t.13.R.36.* vbi ex *Cap. Finali*, & *Ochag.* docet, etſi conſuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxiſſe obligationem.

Reſp. II. Pœnitens communiter tenetur ſub graui obligatione, penitentiam, ſi rationabilis ſit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet. Sylu. Nauar.* Quorum ſententia ad hoc ſaltem ſeruiet, vt neminem non abſolutũ dimittas, ſi vel leuiſſimam ſubire velit, vt notat *Sot. & Regin.l.7.c.2.v. Dian. p.3.t.4.R.51. & p.2.t.15.R.52.*

Dixi I. *communiter*: quia probabile eſt, quod docet *Laym.l.4. t.6.c.15. Suar.* & *Dia.par.3.tr.4.R.136.* contra *Con. Henriq.* & *alios*, penitentiam ſub veniali tantum obligare ſequentibus caſibus: 1. Si impoſita ſit pro ſolis venialibus, Ita citati contra *Henriq. & Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliàs cõfeſſis. 3. Omiſſionem partis non grauis, in confeſſione mortalium, vel etiam omiſſionem totius, ſi leuis ſit, v.g. vnum Miſerere. *Con. Regin. Fagund.* cum *Dian.p.3.t.4.R.102.* & *p.6.t.8.R.45.* 4. Si Confeſſarius noluit obligare ſub mortali: quia cùm poſſit imponere penitentiam liberè, & ſine omni obligatione, vt probat *Suar.* hic *d.38.ſ.7. Henriq. Fill. Fagund. Tann. Con. de ſacram. d.10. dub.8.n.65.* contra *Turr. & Vaſq.* poteſt etiam ſub leui tantùm imponere. *v. Dia.p.3.t.4. & p.4.c.4.R.82.* 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere penitentiæ, (niſi ſit medicinalis) docet *Dian.p.5.t.12.R.3. & p.9.t.6.R.36.* ex *Tan. Gran. Lugo &c.* contra *Valent. Marchant. & Auerſ.*

Dixi II. *Si rationabilis ſit*: quia ſi iuſto ſit grauior, ac difficilior, nec Confeſſarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pœnitens, ſi ſine abſolutione diſcedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata ſubmittat, vt docet *Suar. Con. Lay.* Imò ad eam non obligabitur, ſi omninò iniuſtam eſſe conſtet, aut ſi penitẽs eam non poſſit implere, vel illius ſit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etſi expediat, vt is, qui ſiue culpabiliter, ſiue ſine culpa oblitus eſt, in ſequenti cõfeſsione ſimilem ſibi iniungi pe-

gi petat. Ita *Con.Laym.Dia.p.4.tr.4.R.*241.contra *Richardum & Sylu.* qui putant talem confeſſionem eſſe repetendam, quod præter citatos, negat etiam *C. Lugo num.*87. ex *Vaſq.* docens, talem ſatisfacere, ſi confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde reſolues.*

I. Is qui pœnitentiam implet in ſtatu peccati mortalis, probabiliter quidem ſatisfecit præcepto, cùm impleat eius ſubſtantiam: peccat tamen, ſed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dia.l.c.* quia Sacramenti partem ſuſcipit indignè, & obicem ponit effectui, ſcilicet remiſſioni pœnæ, (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nau.Tol.Caiet.Dian.p.3.t.4.R.*85. *Fagund. Suar.&c.*) vnde quamprimum eſt implenda, poteſtq; grauiter etiam peccari nimium differendo quòd ex varijs circumſtantijs iudicandum. *v.Dian.p.2.t.15.R.53.p.5.t.13.R.*38. Non eſſe autem graue ſeu mortale, ſi non differat vltra octiduum, docet *Hart.*apud *Dian.*Imò poſſe differri per annum, (hoc eſt, quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum Pœnitentiæ) vult ipſe, *Dian.p.9.tr.7.R.*17. ex *Amico, Leand.&c.* Niſi tamen pœnitens dubitet, an poſtea poſſit implere: eo enim caſu teneri quamprimum commodè poteſt. Similiter non eſſe mortale, ſi obligatus ieiunare feriâ VI. differat in diem ſequentem; vel obligatus communicare ſingulis menſibus, differat ad 6. vel 8. dies, affirmat *Dian. l.c.* ex *Palao,* præſertim ex cauſa aliqua, tametſi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impoſitam ſub conditione hac, *ſi iterum labatur,* nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confeſſarius nec Iudex ſit, nec Medicus peccatorum committendorū, docet *Dian.p.6.t.7.R.*49. ex *Palao, Trul.&c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auerſa q.13.ſ.4.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, ſed commiſſis, ſub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præſcriptum, non ideo deobligatur.

IV. Poteſt ſatisfacere per alium, cui Confeſſor id concedit; vel qui per ſe non poteſt, vt docet *Regin.Fill.Fagund.Dian. p.4.t.4.R.*141. hic tamen non tenetur, niſi Confeſſor id voluerit. An verò ſatisfaciens pro alio, ſimul pro ſe poſſit, alij aiunt, alij probabiliùs negant, vt habet *Sa.*

V.Non

V. Non neceſſariò impletur ante communionem.

Quæres. Quis pęnitentiam poſſit commutare,& quomodo?

Reſp.I. Ex iuſta cauſa, quiuis Sacerdos id poteſt, ſi de nouo ei confiteatur, vt habet communis ſententia contra *Sotum & Vaſq.* ſaltem ſi peccata non ſint reſeruata; imò etiam probabiliter, etiamſi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Reſp.II. Sine noua Sacramenti adminiſtratione, poteſt id ſolus Sacerdos, qui iniunxit, ſi adhuc recordetur ſtatum penitentis, & hic ad eum recurrat tẽpore tam breui, vt moraliter idem iudicium cẽſeri poſſit, v.g. intra hebdomadam. *Henr.* & *alij* 4. imò etſi poſt longius interuallum. *Lugo, Auerſa, & Dia.p.6.t.6.R.46.& p.9.t.6.R.57.* cõtra *Palaum,&c.* Ratio, quia iudex in incognita cauſa non poteſt ferre ſententiam. Ita *Syln.Suar.Con. Laym. Fill.Regin.Fagund.* & *C. Lugo* contra *Nauar.Henriq. Tol.Sa, Rodriq.Beiam, Valerum, Dian.p.3.tr 4.R.53.& p.2.t.1.miſc.R.53.* qui dicunt, etiam alium poſse, non repetitis peccatis. Quæ ſententia, etſi non ex ratione, ex principio tamen extrinſeco videtur eſse in praxi probabilis, (*Dian.* enim *l.c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitq; eſse vſum, ſiue praxin Confeſſariorum) & Confeſsarijs poſse ſeruire, quando pænitens difficulter adduci poteſt ad repetenda peccata, vel tempus id non fert: præſertim ſi ex confeſſione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, & ex præſenti ſtatu pænitentis, ipſiuſque teſtimonio, habeant aliquam confuſam notitiam peccatorum præteritæ confeſſionis. Ita *Fagund.p.2.l.9.c.4.nu.22. C. Lugo d.25.ſ.6.n.107. & 109.*

Reſp.III. Ipſe pęnitens non poteſt commutare pęnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch.4.mor.Con.d.10.d.12.num.13.Regin.* & alij: etſi contrarium probabile dicat *Dian.p.3.t.4.Reſol.53.& to.2.tr.4.R.53.* ex *Porcell.& Villalob.* Sed hoc *Turri* temerarium, *C. de Lugo* communi Theologorum & fidelium ſenſui repugnare dicit: *d.25.ſ.6. n.75.*

ARTICVLVS II.
De ſatisfactione per indulgentias?
§. I.
Quid ſit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Reſp. I. Indulgentia eſt gratia, quà certo aliquo opere, quod concedens pręſcribit, præſtito, debita Deo pęna temporalis,

ralis, (non autem culpa) extra Sacramentum, ſacrificium, & martyrium, per applicationem ſatisfactionum Chriſti,& Sanctorum, remittitur: idque vel per modum abſolutionis, erga ſubditos Eccleſiæ; vel nudæ ſolutionis, erga non ſubditos, vt defunctos & Catechumenos, quibus proinde tantùm dantur Indulgentiæ per modum ſuffragij. *Suar. Con. Fill. Sanctarel. Bon. d.6. q.1. p.1.*

Reſp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requiritur cauſa pia & rationabilis, eaque vt habet ſententia communior *Suar. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, ſaltem ſecundùm concedentis prudentem æſtimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, ſed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio deſumitur ex natura diſpenſationis bonorum, quæ ſine cauſa ab inferiore facta non valet, & eſt diſsipatio, Ita *Auth. cit.*

Reſp. III. Ad lucrandas indulgentias requiruntur hæ conditiones: 1. Vt ſit baptizatus. 2. Vt ſit ſubditus concedentis. 3. Vt nõ ſit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis; quia hæc priuat communione bonorum ſpiritualium 4. Vt ſit in gratia, ſaltem tūc, quando opus præſcriptum completur: quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum & integrè impleatur. 6. Vt opus præſcriptum ſit honeſtum, ſaltem ex obiecto: nam ſufficit vitiatum ex fine inhoneſto veniali, vel ex alia circumſtantia praua, (vt docet *Suar.* & alij *communiter* contra *Con.*) ſaltem ſi nihilominus conducat ad finem Pontifici propoſitum, vt limitat *Laym.* Ratio prioris eſt, quia illud opus plerumq; complet cauſam indulgentię, quæ debet eſſe pia. Ratio poſterioris; quia ratio iniuncti operis, eſt aſſecutio finis intenti à Pontifice. *v. Laym. Bon. d.6. q.1. p.5.* Vnde reſolues:

I. Indulgentijs etiam frui poteſt, qui eas conceſsit.

II. Non exſpirant morte concedentis, cùm ſint gratiæ; nec, vt habet *Sa*, ante notitiam reuocationis.

III. Etſi intelligendæ ſint, vt ſonant; cùm tamen ſint gratiæ, largè ſunt interpretandæ, (niſi ſint de pœnitentijs iniunctis, vt ex *Henriq. &c.* notat *Amicus d.20. nu.77.*) ſeruata tamen verborum proprietate. Vndæ cenſendæ ſunt perpetuæ, ſi datę ſint ſine temporis reſtrictione.

IV. Etſi

IV. Etſi data pro articulo mortis, ſecundũ *Sa*, exſpiret, quãdo ſemel eſt accepta: contrarium tamen eſt probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Cõfeſſarij, aut alterius miniſterium. *Quintan. in append. tr. 9. d.* 3. Expediet tamen moribundos ad inuocationem nominis IESV & MARIÆ ſæpius excitare, ſimulque in memoriam reuocare intentionẽ lucrandi iſtas indulgentias. *Ibid. d.* 4. Probabile enim eſt, ſi habeat plures imagines, grana, roſaria, &c. benedicta, poſſe (ſiue intuitu eiuſdem conceſſionis, ſiue diuerſarum) toties lucrari, quoties nomen IESV repetierit, vel præſtiterit opus requiſitum. *Ibid. d.* 6. *ex Suar. Gran. &c.* Sufficit autem ad eas lucrandas quodũis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etſi pluribus diebus ab ipſa morte abſit. *Ibid. d.* 5.

V. Poſſunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos conceſſas ſimul lucrari: v.g. quia habent plura roſaria, vel grana, cruces, imaginéſve, quibus ſunt applicatæ; vel titulo ſuæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodò non requirant certa opera pro ſpeciali neceſſitate applicanda. *Quintan. in append. t. 9. d.* 4. idq; etiamſi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ibid.* ex *Lugo, Dian. & alijs* 6. contrà *Rodriq. Trull. &c.*

VI. Requiritur autem vt moribundus crucem, granum, imaginẽ, &c. ſecum habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur: & quidem vt tutiùs ac certiùs obtineat, eius habeat dominium, ſeu poſſeſsionem, & apud ſe teneat. Nõ tamen eſt neceſse vt collo appenſa, brachio obuoluta, manúve apprehenſa ſint; (etſi aliquo horum modorum habere ſit tutius) ſed ſufficit eſse in lecto, vel iuxta moribundũ licèt ipſe nec videat, nec tãgat, nec ſciat, aut recordetur ſe habere (niſi aliud exprimatur) Sufficiet etiam habere cõmodata, ſeu quoad vſum (præſertim ſi id in ipſo indulto exprimatur, vt in Caroli Borromęi, & quinq; Sanctorum fit.) Neque neceſse eſt retinere, donec expiret, (etſi & hoc ſit tutius) ſed ſufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV, ſi hoc requiritur; inuocare. *Ibid. d.* 6.

VII. Conceſsæ viuis, non poſſunt applicari defuncti, niſi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile eſt, conceſsam pro certo tempore, poſſe ſæpius obtineri, repetendo opera præſcripta, v.g. eodem die, niſi

addita

addita ſit reſtrictio:quia fauores ſunt ampliandi. Ita *Henriq.*& *Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præſumptam.*v. C. de Lugo d.27.ſ.6.*

IX. Etſi conſultum ſit,vt opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur ſimpliciter neceſsarium. Laborandum tamen eſt Concionatoribus, & Confeſsariis,vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad ſeriam confeſsionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis probabiliter nõ requiritur vt ſit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam cõditionem, quo poſito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, ſiue ſatisfactiones Chriſti Sanctorum. Ita *Eſcob.t.7.E.5.c.7.n.*45.ex *Suar.& Prap.in* 3.*p.q.*14.*dub.*10.*n.*93.Contrarium tamen docet *C.de Lugo.d* 17.*n.*75. requirens ſtatum gratiæ,ſaltem in fine operis: quæ ſententia tutior eſt.

XI.Opus præſcriptum dum fit,debet eſse vtile ad finem à cõcedente intentum: qualis eſt,v.g. eleemoſyna, præſcripta pro redemptione captiuorum, etſi fiat cum,aut in peccato,(modò aliud opus ei iniunctum, & præſcriptum, in gratia fiat. *v.C.de Lugo.d.*27.*n.*84.) non autem oratio præſcripta ad placandum Deum, ſi ipſamet ſit peccatum ex mala circumſtantia, vti nec ieiunium,ſi te inebries; item nec viſitatio Eccleſiarum,ſine vlla deuotione. Ita *Laym.Bon.& alij.*

XII.Poſsunt vno & eodem opere,plures Indulgentiæ,diuerſis vijs conceſsæ,lucrifieri,ſi opus ſit æquè vtile ad finẽ vtriuſq; Indulgentiæ,nec ſit iterabile intra idem tempus,v.g.ieiunium, vel communio. Ita *Prap.* & *Laym.*

XIII.Non lucrantur Indulgentias,1.Qui ex impotentia,vel ignorantia, ſiue totum opus præſcriptum, ſiue notabilem eius partem omittunt,v.g.ſi puer vel ſenex non ieiunet: niſi tamen ob grauem difficultatem hoc opus ei in aliud eſt commutatum *Henriq.Caiet.Bonac.par.*5.*num.*16. 2. Qui opera iniuncta,alio loco,tempore, vel ordine, perficit, quam præſcriptum eſt; vel per alium, qui fuerit cauſa principalis, vt ſi per alium ieiunarit, Eccleſias viſitarit. *Nauar.Regin.l.*7.*Bon.l.c.*3. Qui famulo tradidit eleemoſynam erogandam, quam is retinuit, vt habet *Bon.*ex *multis*, contra *Sa* 4. Qui aliquid omittit quod ſecundum ſententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, non eſt

eſt neceſſarium, ſi tamen ſit neceſſariũ re ipſa: quia communis error non ſupplet defectum. Ita *Bon.* ex *Suar. Sanch. & alijs*.

XIV. Non obſtat effectui Indulgẽtiæ, 1. Etſi ex opere requiſito modicum quid omittatur, v.g. cæremonia in ſacro; vel ſi parum comedas, in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requiſitum præſtes, per alium, habentem ſe vt inſtrumentum, v.g. in eleemoſyna danda. *Bon. l.c.* 3. Si eleemoſynam des exiguam; niſi tamen in Bulla exprimatur, dandum eſſe pro cuiuſque facultate: tũc enim maior danda eſt à diuite, quàm aliò. Ita *Fill. Suar. Sa. & alii.* 4. Si Eccleſiam viſitandam nõ poſſis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodò oratio fiat ante fores, vel in cęmeterio. *Bon.* 5. Etſi in opere præſtito non habueris intentionem conſequendi Indulgentias, vt docet *Salas, Bonac. & alii* contra *Suar.* Et videtur certum, ſaltem ſi habueris interpretatiuam, vt habet *Laym.* 6. Etſi opera fuerint aliunde debita, v.g. ex præcepto Eccleſiæ. Ita *Laym.*

XV. Quando datur poteſtas commutandi opera præſcripta in alia, id non neceſſariò fit in confeſſione, & à confeſſario, qui audit confitentem; ſed poteſt fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII. (vti, & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confeſſarij, intelligi quem: vis approbatum) apud *Henriq. l. 7. c. 10. n. 8. & Præp. q. 14. dub. 10. num. 88.*

XVI. Probabilius eſt, eum, qui tantùm partem operis præſcripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, niſi tam parum deſit, vt cenſeatur moraliter integrum. Ita *Bon. p. 5.* ex *Nauar. Suar. Con. &c.*

XVII. Cùm præſcribitur, vt viſitentur aliquot altaria, ſufficit ad illa ſe orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sa, Bonac. p. 1. Suar. Rodriq. Dian.* Limitat autem *C. de Lugo*, ſi ſit tali loco, & ſitu, vt moraliter cenſeri poſſit orare ad illa altaria *d. 27. n. 98.*

XVIII. Cùm confeſſio præſcribitur, niſi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius eſt, non requiri vt conditionem ſine qua non, ſed vt diſpoſitionem ad ſtatum gratiæ. *Bon. l.c.*

XIX. Nemo conſequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, niſi omni culpâ, etiam veniali, liber ſit, quando vltimum opus explet. Vnde conſultum eſt, vt communio ſit vltimum. *v. Laym.*

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

Reſp.I. Indulgentia alia eſt totalis, ſiue plena, plenior plenaria, pleniſſima, quæ non tantùm pœnitentiam iniunctam per Confeſſarium, vel Canones, aut ſecundùm hos iniungi debitam, ſed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt a Iubilæo, niſi accidentaliter, priuilegijs quibuſdam, vt quòd in Iubilæo licita ſit diſpenſatio in certis votis, abſolutio à reſeruatis & cenſuris, & quòd Confeſſarius quiuis approbatus poſſit eligi. *v.Sa, V.Indulg.Bon.d.6.q.1.ſ.2.*

Indulgentia alia eſt Partialis, qualis eſt vnius, vel aliquot annorum: item ſeptenæ, quadragenæ, catenæ: item tertiæ partis peccatorum, per quas non ſignificatur tolli tãtam durationem Purgatorij, ſed tantam pęnam remitti, quanta delentur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aquâ, ſecũdum Canones olim imponi ſolitum. Porrò, quando Indulgentijs plenarijs addũtur aliquot anni, vel remiſſio tertiæ partis peccatorum, id ſecundùm diuerſas ſententias, vel ad diuerſos concedentes referendum eſt, vel facit ad cautelam, vt ſi fortè cauſa Indulgentiæ non fuerit ſufficiens, ſaltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione & loco; vel denique, vt ea per modum ſuffragij poſſit alijs applicari. *v.Bellar.c.9.*

Reſp.II. Circa Iubilæum notanda ſequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, ſuſpendi ſolent tantiſper extra Vrbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad viuos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis conſtitutos, vt contra *Laym.l.5.t.7.c.8.num.2.* docet *Bonac.d.6.q.1.n.2.* ex declaratione *Vrbani VIII.* facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque alię facultates, v.g. abſoluendi à caſibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, diſpenſandi, &c. conceſſæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non ſuſpenduntur autem Indulgentiæ perſonis particularibus, aut ab alio, quàm Papa conceſſæ, nec priuilegia Religioſorum, v.g. abſoluendi à reſeruatis, &c. quia tantùm ſuſpenduntur facultates conceſſæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian.tom.1. tract.de bulla cruc. Fill. Bonac. l.c. Benzon.* Et denique *C.Lugo d.20.ſ.8.num.145.* ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter

militer neq; ſuſpenditur facultas conceſsa Epiſcopis per *Trid. ſeſſ.*24.*c.*6. abſoluendi & diſpenſandi cum ſuis ſubditis, in omnibus caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis; item nec diſpenſandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competunt. *Zerola V. Annus S.* §. 4. *Quintan. in append.t.*8.*d.*16.

Etſi probabile ſit, quod docet *Nauar.* ſæpius lucrifieri poſſe Indulgentias intra Iubilæum, extenſum ad duas ſeptimanas: contrarium tamen verius eſt, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, vt habet *Bonac*(ex *Suar. Sanch.*) *d.*6.*q.*1.*par.*5. *nu.* 32. qui tamen affirmat, in anno ſancto poſſe obtineri toties, quoties opera præſcripta præſtantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. Qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, vt habet *Laym. Bonac.* & praxis fidelium. Item qui confitetur & communicat vltima Dominica, claudente Iubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vnam hebdomadam, docet *C. de Lugo d.*27.*nu.* 105. contra *Bonac. q.*1. *par.*5. 2. Qui ordinem inter opera præſcripta non ſeruauit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confeſſionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longiùs, poteſt tunc abſolui à reſeruatis, & commutari vota: poſtea verò extra tempus Iubilæi abſolui ab omnibus, etiam quæ oblitus eſt, reſeruatis, ac in oblitis etiam diſpenſari: imò poteſt poſtea omnia facere Confeſſor finita confeſſione, quæ ante: quia cepta cauſa manet poteſtas delegati, donec finiatur. Ita *Sa. Leſſ.l.*2.*cap.*40.*dub.*16.*Bonac. Lay. Sanch.lib.*4.*c.*54.*Dian. t.*2. *miſc. R.*11.

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, poteſt alibi, dum ibi durat lucrari. *Sanct. Vgel. Dian. p.*3.*t.*4.*R.*151 Imò etiam in patria, ſi tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Botten. Dian.l.c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilęa, quorum ſingula confeſſionem & communionem requirunt, non opus eſt bis confiteri, & communicare, dummodò perſeueres in gratia: alia tamen opera repetenda ſunt. *Tur. p.*2.*d.* 32. *d.*64. *v. Dian. p.*4.*t.*4.*R.*166.

CAPVT II.

De Miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quis ſit Miniſter?

Reſp. Eſt Sacerdos approbatus ab Epiſcopo,(ſaltem reſpectu ſæcularium) & habens iuriſdictionem. Eſt certum. Ratio primæ partis ſumitur ex *Ioannis* 1. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis,&c.* Ratio ſecūdæ ſumitur ex *Trid.ſeſſ.*23. *cap.*15.*de reform.* vbi decernit, nullum poſſe audire confeſſiones ſæcularium, niſi habeat beneficiū parochiale, vel approbationem ab Epiſcopo. Addidi *reſpectu ſæcularium:* quia circa cōfeſſiones regularium, Concilium nihil videtur mutaſſe: vnde ij cuiuis,etiam non approbato,quem Prælatus præfecerit,poſſunt confiteri; intellige, quantum eſt ex vi concilij: quia *Gregorius XV.* ſtatuit, vt Monialium Confeſſarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florentino & Trid.l.c.* quia abſolutio eſt actus iudicialis, qui requirit ſubditos. *Vnde reſolues.*

I. Nullo caſu, vel diſpenſatione, hoc Sacramentum validè adminiſtratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Trident.* eſt receptum, (ſecùs alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè abſoluit, niſi ſit approbatus, vel Parochus; cui non ſolùm intra, ſed etiā extra diœceſin ſuam,validè delegatur iuriſdictio, poteſtq; eligi in Confeſſarium, ab omni habēte poteſtatem eligendi,quādiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill.tom.*1.*t.*7. *Fagund. Suar.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*146.

DVBIVM II.

Quid ſit approbatio, & a quo petenda?

Reſp.I. Approbatio non eſt collatio iuriſdictionis, ſed tantùm publicum iudicium de aptitudine perſonæ, ad audiendas confeſſiones, eſſentialiter prærequiſitum (ſuppoſito iure Tridentini) ad iuriſdictionem recipiendam. Ita *Sanch.l.*6.*de mat. d.*28.*& alij.* Vnde reſolues

I. Etſi Doctores & Licentiati, hoc ipſo quòd promouentur, cenſeantur,ſecundùm quoſdam, approbati à Papa, vt notat *Sa V.Confeſſor*: probabilius tamen eſt, quod ipſi etiam egeant approbatione, licet non decedat, vt ipſi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet

bet approbari, ſi velit audire confeſſiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialium, docet *Dian.p.2.t.2.miſc.R.*44.ex *Val.* Et ratio eſſe videtur, quòd approbatio tantùm requiratur in ordine ad iuriſdictionem; hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, (vti & mortalibus, à quibus ritè quis eſt abſolutus) habeat, collatam ab Eccleſia in ipſa ordinatione, ideoque ab ijs abſoluere poſſit, vt habet *Bon.d.5.q.7.p.2.n.8. Vaſq. Suar. C. de Lugo d.18.ſ.3.d.21. num.1.* vbi docet, ab Eccleſia in *Trid.* non approbatum reddi incapacem iuriſdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non priùs confeſſa.

IV. Parochi non poſſunt aſsiſcere cooperatores, niſi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund.p.2.l.7.nu.42. Sancius, &c.* ex *Declaratione Cardinalium* contra *Ledeſ. & alios. vid. Dian.p.3.t.4.R.146.& Bon.d.5.q.7.p.4.§.1.*

V. Qui habet poteſtatem eligendi Confeſſarium, non poteſt eligere niſi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non neceſſariò requiritur examen, modò adſit iudicium prudens de ſufficientia. *Con. Laym.*

VII. Non ſufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter, contrà *Nauar. Henriq. & Dia.to 2.t.2.R.24.* etſi probabiliter cum prædictis docuerit *Con. & Laym*; regulares Mendicantes, ſi ab Epiſcopo r. p. llantur, cum manifeſtè idonei ſint, & à Prælatis ſuis præſententur, poſſe nihilominus pro confeſſionibus ſæcularium exponi. vt habetur *Clementina, dudum, §. ſtatuimus.* Iſtis tamen priuilegijs *Trid. & Vrbanum* VIII. anno 1628. derogaſſe notat *C. de Lugo de pæn.d.21.n.29. & 51.*

Reſp. II. Approbatio petenda eſt ab Epiſcopo, & quidem proprio, ſcilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Con. Regin. Fill. & alii*; vel (vt probabiliter vult *Vaſq.*) pœnitentis. Ratio, quia eſt actus iuriſdictionis, vel ſaltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à ſuperiore. Porrò nomine Epiſcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iuriſdictionem Epiſcopalem, vt quidem Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. *Vnde reſolues.*

I. Religioſi etiam exempti, debent approbari ab Epiſcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, ſunt ſubditi.

II. Epiſcopus in ſua Diœceſi non poteſt approbare Sacerdotē

alienum, niſi ſubdatur illi ſaltem ad tempus.

III. Epiſcopus poteſt approbare per ſe, vel per Vicarium generalem, vel alios quoſcunque deputatos; quia non eſt actus ordinis, ſed iuriſdictionis.

IV. Approbatio poteſt fieri, cum reſtrictione ad certum genus perſonarum, locum, tempus, &c. *Nauar. Suar. Vaſq.* contra *Vegam*.

V. Epiſcopus peccat, ſi Sacerdoti præſertim Regulari, idoneo, ſine cauſa ſufficienti neget approbationem. *Bon. Vaſq. a. 3. d. 3. C. de Lugo d. 21. ſ. 3. n. 54. Sanch. &c.*

VI. Approbatio ſemel abſolutè conceſſa, non tantum non extinguitur morte concedentis, ſed nec reuocari poteſt, ſine iuſta cauſa: ex cauſa tamen v. g. mutatione morum, iudicij, &c. poteſt, vt docet *Suar. Fill.* & alij. Quod ſi fiat abſque cauſa rationabili, *Con. Suar.* & quidam alij, cenſent, reuocationem eſſe nullam; alij illicitam tantùm. *Fill. t. 7. c. 9. q. 12.* In dubio autem, an ex iuſta cauſa reuocatio ſit facta, præſumendum eſſe pro Prælato, docet *C. de Lugo n. 67.*

VII. Ex iuſta cauſa poſſunt, præſertim à ſucceſſore Epiſcopo, ad examen reuocari, non tàtùm ſeculares, ſed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere priuilegium, vt non poſſint reuocari ab eodem, à quo antè ſunt approbati: ſed contrarium docet *Suar. & C. de Lugo d. 21. num. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Epiſcopo, poſſit in alia diœceſi, ſine noua approbatione, recipere iuriſdictionem, controuertunt DD. ac licèt vtraque ſententia olim videri potuerit probabilis, poſt decretum tamen *Vrbani VIII.* anno 1628. apud *C. Lugo diſp. 21 ſec. 2. n. 29.* negatiua omnino tenenda eſt, *v. Auerſam q. 16. ſect. 8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex Iuriſdictio Confeſſarij, & vnde eam habeat?

Reſp. Eſt auctoritas aliqua in alium vt ſubditum, in quem, in foro interno, accipit poteſtatem, diſtinctam à poteſtate ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli poteſt: illa per externam conceſſionem Eccleſię, nec omnibus ſacerdotibus, poteſtq; ab ijs tolli: ac niſi adſit, inualida eſt abſolutio, ex *Trid. ſeſs. 14. cap. 7.* Eſt autem duplex:

Ordi-

Ordinaria, & Delegata. Ordinaria eſt, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, vt Papa, Epiſcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiſcopi, erga ſubditos ſuorum Epiſcoporum, tunc tantùm, quando actu viſitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Epiſcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idque vel tacitè, vel expreſsè, vt à Papa pro tota Eccleſia, ab Epiſcopo pro diœceſi, à Parocho pro parochia: hoc diſcrimine, quòd Papa poſſit dare inuitis Epiſcopis & Parochis, non contrà. At licèt exterior iuriſdictio exſpiret morte delegantis, non tamen hæc interior, niſi ſucceſſor reuocet, vt docet *Sanch. Suar. Nauar Cor.* contra *Sylu. & Vaſq. vid. Laym. c.* 10. *num.* 22. Porrò huiuſmodi poteſtatem delegatam abſoluendi quemcunque, à quibuſcumque peccatis, in articulo ſeu periculo mortis, (hæc enim pro eodem ſumuntur in iure, vt *v. Dian. par.* 3. *tr.* 4. *R.* 57. 71. & 72.) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, ſi alius deſit: quod addo, quia præſente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non poſſe, docet *Vaſq. Bon. Con. Regin. &c. commun.* licèt contrarium probabile putet *Dian. par.* 1. *tract.* 5. *R.* 5. & p. 4. *tr.* 4. *R.* 167. ex *Angl. Henriq. Comit. & Sa*, confirmatque *Tambur. de exped. conf. lib.* 3. *cap.* 7. Ex conſuetudine, quiuis toleratus abſoluere poteſt à venialibus, & mortalibus aliàs confeſſis. Ex Priuilegio, religioſi Mendicantes quoſuis fideles abſoluere poſſunt, iuxta tenorem ſuorum priuilegiorum. Ex conceſſione Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex Indirecta, is, qui audit eum, qui habet poteſtatem eligendi Confeſſarium, quales ſunt. 1. Ex iure, Epiſcopi omnes, etſi ſint tantùm titulares; Item ſuperiores Epiſcopis, vt Archiepiſcopi, &c. Item Prælati ijs inferiores exempti; vt Abbas exemptus, (non tamen Abbatiſſa) Generalis, Prouincialis, Prior, (ſaluis tamen priuilegijs ordinum) *vid. Dian. par.* 4. *tr.* 4. *R.* 1. & 2. 2. Ex conſuetudine, Cardinales, (qui etiam domeſticis de Confeſſore prouidere poſſunt) Item Paſtores, imò multis locis, etiam cęteri Sacerdotes ſæculares, vt docet *Valent. Sa, Suar. d.* 27. *ſ.* 3. (Religioſi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt ſtatuta) item Reges & Principes, (quorum tamen priuilegium ad

familiam non extenditur) denique domeſtici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus ſiue Pontifex, ſiue Epiſcopus, ſiue Parochus conceſſit. *Vnde reſolues*.

I. Qui habet poteſtatem delegatam, non poteſt eam ſubdelegare alteri, cùm diuerſa ſit poteſtas vtendi iuriſdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. niſi hoc ipſum conceſſum ſit. 2. niſi ſit delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, vt v.g. ſi cui committeretur officium Parochi abſentis, vel minorennis: talis enim aliqua exercitia iuriſdictionis, alteri, ex præſumpta voluntate Ordinarij, ſubdelegare poſſet, non tamen integrum officium. *v. Laym. hic l. 5. t. 6.*

II. Cùm iuriſdictio reſpiciat ſubditos, exerceri in eos poteſt, tam à delegato, quàm ordinario, quocunque loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar. in 3. p. to. 4. d. 28. ſeſſ. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile eſt quòd abſolutus in articulo mortis, non teneatur ſe poſtea ſiſtere ſuperiori, vel alteri pro reſeruatis, (niſi hæc habeant annexã cenſuram) vt docet *Nauar. Suar. Merc. Fill. t. 7. c. 10. q. 6. nu. 288. Bonac. d. 5. q. 7. p. 1. nu. 13.* quia directè abſolutus fuit, contra *Hurt. v. Dian. p. 4. t. 4. R. 199.*

IV. Improbitas aut inſcitia proprij Sacerdotis, non dat iuriſdictionem alteri, ideoq; tali caſu expectandum eſt, aut ad ſuperiorem recurrendum. Si tamen ignorantia eſſet tanta, vt confeſſio illi facta foret inualida, aut illicita, neque eſſet alius priuilegiatus, aut habens iuriſdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nauar. Vaſq. in 3. p. t. 4. q. 93. a. 2. dub. 3. Hurt. d. 10. diſ. 15. v. Dian. p. 4. tr. 4. R. 201.* & *p. 8. t. 1. R. 86.* ex *Cap. Placuit, de pœnit. diſt. 6.* Idem licere, quando quis proprio non poteſt confiteri ſine graui periculo, docet *Tol. Sylu. & Medin.* qui idem concedit quando proprius non vult, aut non poteſt audire, vel iniuſtè negat facultatem confitendi alteri, v.g. Parochus concubinæ. *Dian. p. 3. t. 4. R. 79.* ex *Henr. & alijs 4.* Verùm iſta communiter refutantur ab alijs.

V. Etſi grauiter peccare poſſit proprius ſi neget ſuis facultatem adeundi alterum, modò præſumere poſſit eos iuſtè petere: ſi tamen iniuſtè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno abſolui, vt docet *Sotus Suar. Laym.* etſi non improbabiliter, *Sylu. Henriq. Mai. Palud. Richard. Tol. & Dia. p. 3. t. 4. R. 79.* putent, quòd validè, præſertim ſi ſine periculo ſalutis, famæ,

mæ, vel ſimili, non liceat ſuo proprio .

VI. Cùm iuriſdictio acquiratur ratione domicilij, vel quaſi domicilij, vel etiam actualis habitationis; hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quaſi, poſſunt vtrobique abſolui vt ſcholares, milites mercatores : item vagi & peregrini poſſunt abſolui à Parocho loci, in quo verſantur. *S. Laym. hic Vnſq. &c.*

VII. Validè abſoluit is, qui audit confeſſiones, præſente vel ſciente, & non contradicente Ordinario, v.g. Epiſcopo, vel Parocho, cui conſtet eum aliunde non habere iuriſdictionem: quia tunc præſumitur tacitè eam dare: ſufficit enim, vt rectè docet *Fill. & Fagund. præc. 2. l. 7. c. 2.* facultas interpretatiua, & præſumpta; modò præſumptio fundetur in ſignis, quæ indicet conſenſum præſentem, vt fit in caſu poſito, (vti etiam v.g. ſi Parochus, qui iam abſens eſt, alias ſignificauerit id ſibi gratum eſſe) nam exiſtimatio de futuro conſenſu, vel ratihabitione, quòd ſcilicet quando reſciuerit, futurus ſit contentus, non ſufficit; quia conſenſus futurus non dat iuriſdictionem pro tempore præſente, quo datur abſolutio. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 68. Sanch. de mat. l. 3. d. 35. Bec. Con.* qui addit, peccare ſi de conſenſu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui abſoluit cum iuriſdictione dubia, niſi neceſſitas vrgeat: qualis eſt v.g. quia pęnitens diu non eſt confeſſus, vel debet communicare, nec alius adeſt: tunc enim licitè abſoluit cum conditione hac, ſi poſſum; & cũ onere (etſi *Sal. in 2. t. 8. d. 1.* hoc onus nõ agnoſcat) alias iterum confitẽdi habenti iuriſdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adijcere, à quo directè, & à cæteris indirectè ſaltem abſoluatur. Ita *Regin. Suar. Con. d. 8. dub. 6. nu. 43.* Quòd ſi tamen ex probabili ratione dubium reſoluat, (nimirum habere ſe iuriſdictionem) etſi cum formidine oppoſiti, abſolutè abſoluit licitè, vt docet *Suar. & Prap. C. de Lugo d. 19. nu. 49.* tunc quia tunc practicè & moraliter eſt certus; tum quia Papa eo caſu dat facultatem, vti & in ſequentibus caſibus. 1. Quando communi errore, v.g. ob titulum coloratum, putatur aliquis eſſe Paſtor, ſeu habere iuriſdictionem, qui non eſt, ob cenſuram, vel alium defectum. *Bonac. cap. 5. q. 5. ſ. 2. par. 3. nu. 11. Dian. par. 3. t. 4. R. 22.* Quod etiã, ſi deſit titulus coloratus, probabile eſſe docet *Dian.*

p. 3. t. 4.

*p.3.t.4.R.*122.ex *Pontio, Molſeſ. & Sanct.*Item *p.2.t.2.miſc.R.* 43.ſi quis bona fide tali cõfiteatur: verũ id communiter ab alijs negatur. 2. Cùm quis ex conſuetudine,præſcriptione,aut bona fide, abſoluit, aut neſcit poteſtatem ſuam reuocatam, vt habet *Sylu.Nau.Henriq.Mald.in 2.p.q.19.a.5.Sanch.*1.*mor.l.*1.*c.9.n.*35.*Sal.Vaſq.v Dian.p.*1.*t.*13.*reſ.*1.3.Quando ſecundùm probabilem ſententiam iudicatur quis habere iuriſdictionem, & Sacerdos ſequitur fauorabilem.*Bon.l.c.*Quia quando communis eſt error,Eccleſia dat iuriſdictionem,propter publicam vtilitatem. *v.Suar.Dian.ll.cc.C. de Lugo d.19.n.28.*

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri,ne quidem in Paſchate: *Lugo d.*19.*ſ.*2.*num.*28.*&c.* cum *Dian.p.8.t.1.reſ.*88. Quare Parochi fruſtra nolunt,vt Parochiani cõfiteantur Mendicantibus, etiam in Paſchate, cùm habeant priuilegium pro omnibus Chriſti fidelibus. *Suar.Con.Henr.Regin.Zerola c.*15.*q.*3.*& commun.*apud *Bon.d.*4.*q.*1.*ſ.*2 *p.vlt.* adeò vt qui docent, confeſſos Regularibus,etiam in Paſchate,teneri iterum eadem confiteri ſuo Parocho,fiant ſuſpecti de hæreſi *Dian.p.*4.*t.*8.*reſ.*102.*& alij.* Vi tamen huius priuilegij, non poſſunt abſoluere eos religioſos, aut religioſas, qui non habent facultatem extra ſuum ordinem confitendi, vt ex communi notat *Rodriq. & Comp.priuil.Societatis V.abſolutio §.*1.& ex his *Lay.hic.*Quia priuilegio generali non cenſetur derogari cõſuetudini, vel ſtatuto particulari,niſi id exprimatur. Vſus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præſumpta voluntate ſuperiorum,ſi Ordinis ſocium non habeant,a quouis alio, etiam ſæculari, abſoluantur, exceptis reſeruatis: in quæ ſi religioſi Societatis extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp.Generalium *cap.6.num.6.& Laym. hic.*

X. Quòd ſi Superiores Regularium Monialibus ſibi ſubiectis (Idem eſt de Monialibus ſubiectis Epiſcopo) non cõcedant aliquoties in anno alium Confeſſarium, poteſt & tenetur illis eum dare Epiſcopus, quod ſic nec is faciat,ipſe eligere poſſunt. *Quintan.t.*3.*ſ.*26.ex *Declarat.Cardinalium* apud *Barb.*

DVBIVM IV.

Quid ſit reſeruatio Caſuum, & quis habeat poteſtatem reſeruandi, & abſoluendi ab ijs?

Reſp.I. Reſeruatio hæc, eſt negatio iuriſdictionis circa aliquod

quod

quod peccatum. Ac certum eſt in Eccleſia poteſtatem eſſe,quędam peccata reſeruandi, à quibus inferiores Confeſſarij non poſſint abſoluere, vt ſic ſubditi meliùs dirigãtur, & abſterreantur à peccatis, quorum difficilem remiſſionem vident, quanquam niſi graues cauſæ ſint, non debeat quiuis, neque qui poteſt,quiduis facilè reſeruare, neque difficulter veniam dare abſoluendi à reſeruatis, ne alioqui cedat in deſtructionem, quod debebat in ædificationem. Porrò etſi quiuis ordinarius poteſtatem habet reſeruandi, in Parochis tamen conſuetudo eam abrogauit. *vid. Suar. d.30.ſ.5. Card. de Lugo d.15.ſeſſ.6.§.3.* Vnde reſolues.

I. Cùm non ſit obligatio confitendi venialia,ea fruſtra reſeruantur,(etſi fortaſse poſſint, ſaltem à Papa) ideoq; ſola mortalia, eaque non niſi externa,grauiora, opere conſummata, prudenter reſeruantur. Vnde *Clemens VIII.* ſtatuit,vt Prælati religionum, ſiquidem velint, vndecim tantùm caſus reſeruare poſſint, nec plures ſine conſenſu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli Prouincialis pro prouincia. Quod tamen de culpa tantùm,& non cenſuris intelligendum eſt: poteſt enim Prælatus aliquid præcipere, ſub excommunicatione ſibi reſeruata. Caſus autem *Clementis* ſunt ſequentes.

I. Apoſtaſia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiua è monaſterio egreſſio. 3. Veneficia,incantationes,& ſortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis,quæ ſit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monaſterij. 6. Lapſus carnis voluntarius, opere conſummatus. 7. Iuramentum falſum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, conſilium,vel auxilium, ad abortum fœtûs animati,etiã effectu non ſecuto. 9. Occiſio vel vulneratio, ſeu grauis percuſſio cuiuſcunq; perſonæ. 10. Falſificatio manûs,vel ſigilli officialium monaſterij. 11. Malitioſum impedimentum,retardatio,aut apertio literarum à ſuperioribus ad inferiores, vel contrà.

II. Is,qui confitetur reſeruatũ, mittendus eſt ad ſuperiorem, (ſuadebit tamen charitas, imò aliquando coget,vt ipſe Confeſſarius, tacita perſona & caſu, à ſuperiore veniam petat abſoluendi.) Quòd ſi ſuperior adiri non poſſit,& ſit cauſa vrgens, v.g. timor infamię,vel ſcandali,ex omiſſione confeſſionis vel communionis, tunc poteſt inferior abſoluere à reſeruatis,cum [illegible]

re, [illegible]

Digitized by Google

re, vt pœnitens ſe poſtea ſuperiori ſiſtat. Quod etiam verum eſt, quamuis caſus cenſuram reſeruatam annexam habeat. Porrò eo caſu peccata non reſeruata tantùm confiteri, ſufficere putant probabiliter *Sotus, Corduba, & Gab. Ant. Palaus, Dian. to.2.tr.4.R.104. & C.de Lugo d.4.de Euch.n.86.* non improbat *D.Tho.* tamen *Suar. & alij commun.* docent omnia eſſe confitenda: quod tutius eſt.

III. Si ſuperior iniuſtè neget facultatem abſoluendi à reſeruato, poſſe ab alio Confeſſario, etiam directè abſolui, affirmat *Henriq.& Dian.p.2.t.4.R.29.* eſſe probabile. Sed rectiùs negat *Laym.l.3.tr.6.c.13.C.de Lugo d.20.num.188.*

IV. Peccant ſuperiores 1. ſi ſine iuſta cauſa difficiles ſe præbeant in concedendis licentijs pro abſolutione reſeruatorum. *Quintan.t.3.ſing.13.* ex *Fagund.Con.& alijs* 10 Et ſi ex negatione timeatur graue ſubditi detrimentum, peccant contra charitatem & iuſtitiam. *Lugo, Dian. p.6.t.6.R.56.*

V. Si Superior Confeſſario Regularium ad hoc deputato neget facultatem abſoluendi, Confeſſarius autem iudicet debere concedi, poteſt is pro iſta vice abſoluere. *Auerſa q.17.ſet.5.C. Lugo d.20.ſ.4.* referens ſic declaraſſe *Clementem* VIII. haberique in quarto tomo Bullarij, bulla 26.*Vrbani* VIII.& *Quintan. t.3.ſ.11.* dicens non eſſe dubium ea de re: additq; ex *alijs* 7. probabile eſſe, idem poſſe, ſi viro Religioſo, pio, docto, & prudenti (licèt non ex deſignatis de facto) neget. *Dian.p.3 t.2.R.126.p. 6.t.6.R.56.* & *p.9.t.3.R.15.* ex *Pellizario* (qui vult idem eſſe, ſi pęnitens ipſe petat) & *alijs*. Imò *Quint. l. c.* cenſet probabile, quod idem fieri poſſit, ſi Superior adiri nequeat, & vrgeat tēpus celebrationis, vel communionis, v.g. quia ſine nota non poteſt abſtinere, cum alij omnes communicent. *Ibid.* ex *Trull.* & *aliis* 6. Denique *Dian.p.3.t.2.R.26.* notat ex *Suar.de Relig. tom.4.l.2.c.19.* Regulares ſemel ſine licentia ſuorum Superiorum poſſe abſolui à reſeruatis.

VI. Nihilominus certum eſt, poſſe aliquando Superiorem iuſtis de cauſis negare facultatem, & cogere ſubditum, vt ad ſe veniat. *C.Lugo l.c.* Nam ſi ex caſu reſeruato graue ſcandalum vel damnum communitatis timeatur, poteſt Superior negare abſolutionem, donec pœnitens per ſe, vel confeſſarium Superiori det ſufficientem notitiam ad illud euitandum; aliàs non

eſt

eſt ſatis tutus, nec diſpoſitus ad abſolutionem. Quare ſi Cõfeſſarius eo caſu vrgeat abſolutionem, debet is attẽdere, vt pęnitens obligationi ſuę ſatisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, ſi ſit eius periculum: quia niſi hoc faciat, non poteſt abſolui; non ex defectu iuriſdictionis, ſed quia non eſt diſpoſitus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pęnitentis certa ſit, & alia remedia adhiberi non poſſint. *Suar. to. 4. de rel. l. 8. c. 5. num.* 10.

VII. Peregrinus, quoad reſeruationem, iudicandus eſt iuxta diœceſin, in qua verſatur: in qua quæ reſeruata ſint, diſcant Paſtores ex Agendis, aut conſuetudine.

VIII. Superior auditis ſolis reſeruatis, poteſt ab ijs abſoluere, & reliqua inferiori committere, ex cauſa vrgente: qualis tamen nõ eſt moltitudo negotiorum, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* ſed alia grauior; tum quia etiam occupatiſſimus poteſt dare facultatem adeundi alterum, cum onere poſtea comparendi; tum quia integritas confeſſionis eſt de iure diuino.

IX. Qui à ſuperiore abſolutus eſt à reſeruatis, poteſt ab iiſdem poſtea abſolui à quouis; quia non ſunt amplius materia neceſſaria Confeſſionis.

X. Qui bona fide confitetur, neſciens ſuum caſum eſſe reſeruatum, vel Sacerdotem carere poteſtate circa illum, validè quidem abſoluitur, cum onere tamen comparendi. *Præp.* Similiter ſi Confeſſarius probabiliter credit non eſſe reſeruatum (eſto reuera ſit) valet abſolutio. *Leſſ. Dian. p. 9. t 9. R. 29.*

XI. Qui confitens habenti poteſtatem ordinariam, delegatàmve in reſeruata, oblitus eſt inculpabiliter reſeruatum, poteſt illum poſtea confiteri etiam inferiori, & abſolui. Quod etiam valet, (ſaltem ſi prior habuerit poteſtatem ordinariam) etiamſi prior abſolutio ob indiſpoſitionem, vel alium defectum pœnitentis, inualida fuiſſet. Ratio, quia is intendit abſoluere quantum potuit; ergo ſaltem ſuſtulit reſeruationem, quod fieri potuit abſque Sacramento, *v. Præp. in 3. p. q. 9. d. 4. nu. 24. Marat. to. 3. d. 30. ſ. 3. Dian. p. 4. t. 4. R. 124.*

Reſp II At reſeruatis abſoluere poteſt, 1. Ipſe reſeruans. 2. Eius in ſpirituali iuriſdictione ſuperior. 3. Cui ipſe delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando ſuperior adiri non poteſt, v. g. à reſeruatis Papæ, abſoluere poteſt Epiſcopus eos, qui Romam ire non poſſunt.

Reſp.

Reſp. III. Extra periculum mortis (de quo *v. dicta dubio ſuperiore*) nullus inferior per ſe, & directè, abſoluere poteſt, niſi ex iure vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per ſe*: quia de indirectà, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Niſi, &c.* quia à caſibus Papalibus abſoluere poteſt Epiſcopus, per ſe, vel Vicarium, quando ſunt occulti, vt docet *Nauar. c.27.* Vnde reſolues.

Mendicantes ex vi iuris communis non poſſunt abſoluere à reſeruatis Epiſcopo; quia vt ſic non habent poteſtatem maiorem Parochis: & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, ſublatum eſt decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auerſa* cum *Dian. p.8. tr.7. R.71.* eos caſus, qui Epiſcopis à iure tantùm reſeruantur. Imò *Quintan. to.1. tr.3. ſ.14.* affirmat, Regulares adhuc poſſe abſoluere ſicut ante decretum, eò quòd hoc in Prouincijs non ſit promulgatum, quod *Dian. par.9. tract.6. R.51.* non audet probare, niſi ad Epiſcopum non pateat recurſus; tunc enim ab ipſi reſeruatis poſſe abſoluere, ſicut poſſent à Papæ reſeruatis. *Gran. Dian. par.5. tr.14. R.58.* v. etiam *Præpoſ. q.19. d.1.*

Reſp. IV. Si Confeſſarius dubitet, an pœnitens lapſus ſit in mortale reſeruatum, ſi quidem dubium ſit poſitiuum, poteſt (ſequendo opinionem probabilem, & iudicādo probabiliter nō eſſe reſeruatum) abſoluere. Si verò dubium ſit negatiuum, poſſe abſoluere negant aliqui, vt *Arm. Cord. &c.* Probabiliùs affirmant *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bon. C. de Lugo d.20 ſ.2.*

DVBIVM V.

Quod ſit officium, & obligatio Confeſſarij?

Reſp. I. Munus Confeſſarij eſt abſoluere diſpoſitum, & non alium; item curare rectitudinem iſtius iudicij, preſertim quando cœptum eſt; & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne ſit iniurius pœnitenti. Ratio ſecundi, ne fiat ſacrilegus. Ratio tertij eſt eadem; & quia debet curare, vt abſolutio ſit efficax. *Vnde reſolues.*

I. Etſi Interdum vtiliter differatur abſolutio, etiam eius, qui poteſt licitè abſolui: id tamen rarò, nec ferè niſi de pœnitentis conſenſu faciendum, quia poteſt vergere in graue eius periculum, vel damnum. *v. Dian. p.1. t.4. R.35.*

II. Ab-

II. Abſoluendus eſt, qui adhæret ſententiæ probabili; quia eſt diſpoſitus.

III. Moraliter ei conſtare debet de bona diſpoſitione pœnitentis: aliàs abſoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet abſoluere. 1. Qui nullam prębet materiam: qualis tamen non eſt, qui poſt abſolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cùm poſſit, nō eſt paratus reſtituere, & proximas peccandi occaſiones fugere. *v. Nauar. c.* 15. *Sua. d.* 32. *ſ.* 2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes ſcire tenentur, v.g. decem præcepta, & quæ ad fructuoſam confeſſionem & communionem ſpectant: vnde talis communiter priùs eſt inſtruendus, vel aliò mittendus ad inſtructionem. *v. ſuprà l.* 2. *t.* 1. *c.* 1.

V. Rudiores ordinariè iuuādi ſunt, niſi ſint incapaces inſtructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non poſſit, nec videatur expedire, vt dimittantur; vel ſint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, ſi alioqui bona fide agunt, & temporis anguſtiæ, vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel inſtructionem non permittat, ſufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. c.* 13. *nu.* 10. quà ſcilicet, auditis aliquibus peccatis, abſoluatur, cum onere redeundi ad confeſſionem pleniorem.

VI. Si Confeſſarius notet pœnitentē ignorare aliqua neceſſaria ad hoc ſacramentum, tenetur eum inſtruere & admonere officij, quantum fieri poteſt; v.g. ſi neſciat illa, quæ neceſſitate medij ſunt ad ſalutem neceſſaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad reſtitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occaſionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda ſcandala, aliàve damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes, in præiudicium communitatis vel innocentium, & denique ſi quam cenſuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad ſatisfactionem, quā ſi recuſent, negare abſolutionem: quia alioqui ſe ipſorum criminum participem, & ſacrilegij reum faciet. *Auerſa q.* 16. *ſ.* 12.

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili eſt in malo ſtatu; quia aliàs nec ipſi, nec Sacramento conſulet, cùm pęnitens ſit indiſpoſitus. Si verò ignorantia ſit inuincibilis, v.g. ſi bona fide teneat rem alienam, aut

ſit in

ſit in matrimonio irrito tenetur quidem monere & inſtruere, qua ndo ſperatur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ ſi prudenter metuantur, aut fructus non ſperetur, non tenetur, imò non poteſt; (excipit *C. de Lugo de pœn. d.*22.*num.* 24. niſi ſilentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac conſequenter licitè etiam ſuadet, vt ſecundùm ſuam ignorantiam operetur, v. g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit ſuum eſſe maritum, cùm non ſit. *v. Sanch.l.*2.*de matrim.d.*38. Nec obſtare, etiamſi ſit in præiudiciũ tertij particularis, ait *C. Lugo*, & *Tamb. de exped. conf. l.c.c.*4. Hinc ſi Confeſſor præiudicat pœnitentem non reſtituturum, ſi ipſi detegatur nullitatio tituli, quem pro ſe eſſe putet, non eſſe illi talem nullitatem à Confeſſario non interrogato detegendam. Quòd ſi tamen pęnitens ipſe dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tacere, eſſet errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur, v. g. ſi roget Titius, an poſt votũ ſimplex caſtitatis matrimonium contractum valeat, poſſitque ac teneatur reddere debitum, reſpondeas, quòd ſic, tacendo obligationem non petendi debiti. *v. Laym.* hic, & *C. de Lugo l.c.*

VIII. Quando Confeſſarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, ſciunt ipſos non ſatisfacere officio, v. g. circa collationem Beneficiorum, electionem miniſtrorum, ſubditorum gubernationem, circa eleemoſynas ex bonis Eccleſiaſticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confeſſarius monere pęnitentem de ſua obligatione: aliàs ſi abſoluit, ſuis humeris peccata illa imponit, & cęcus cęcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò eſt ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa ſecum non adferant ſcandalum in ſubditis, æſtimantibus illa licere; vel certè non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam eſſe inuincibilem, neque ex illa ſequi ſcandalum, aut damnum commune; contrà verò admonitionem fore in maius malum pęnitentis, aut allaturam ſcandala vel incommoda, poteſt, ſecũdùm paulò ante dicta, diſſimulare, niſi interrogetur. Ita *C. de Lugo d.*22.*num.*37.

IX. Si etiam pęnitens teneretur (licet ſub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur, tunc æquo animo acce-

accepturus,& alia vice melius ſuſcepturus,poſſet prudens confeſſor tunc illum relinquere in bona fide excuſante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confeſsione abſtineat, grauiuſque detrimẽtum incurrat. *Tambur.c.*14.*C.Lugo d.*22.*ſ.*2.*num.*27.

X. Minùs rectè diſpoſitus excitandus eſt ad dolorem, & propoſitum emendationis, propoſita peccati fœditate,bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præſcribenda contra peccata futura

Reſp.II. Vt Confeſſarius licitè hoc Sacramentũ adminiſtret, debet eſſe in gratia,alioqui peccabit mortaliter: item debet eſse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior conſtat ex dictis *de ſacr.in genere.* An verò audiens plures vna quaſi vice morali,tot numero peccata committat, alij negant, vt *Rodriq.* alij affirmant,vt *Bonac.* hic Pars poſterior patet. Vnde reſoluitur hic Caſus.

Confeſsor conſcius ſibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat vel ſaltem abſoluat pęnitentem, ipſe confiteri, vel conteri de ſuo peccato. Si tamen vocatus improuiſo ad moribundum recolligere ſe tam ſubitò non poſsit ad contritionem eliciendam (vel bonà fide putet ſe elicuiſse)non peccat abſoluendo. *Præp. Lugo, Tamb.l.*3.*cap.*2.*§.*3.

Reſp.III. Si male abſoluit committendo defectum eſsentialem, v.g. ſi non protulit formam, vel abſoluit à reſeruatis, vel non ſubditum, tenetur inducere ad repetendam confeſsionem, ſi ſine ſcandalo, infamia, fractione ſigilli, & nocumento ſuo poſsit: ſi minus, non tenetur. Si non abſoluit à cenſura,poteſt ab eadem (ſi,vel quando habuerit poteſtatem)abſoluere abſentem *Bon. de cenſ. in communi, d.*1.*q.*3.*p.*6.ex *Suar. Fill.tr.*11. *cap.*10.*q.*6. *Regin.Nau. Rodriq.*

Si nõ interrogauit ſufficienter numerum, ſpeciem, vel alias circumſtãtias,regulariter ad nihil tenetur, niſi ad pœnitentiam agendam monere enim extra cõfeſsionem non debet, cùm iudicium ſit finitum. Si tamen redeat ad confeſsionem idem pœnitens,debet moneri de defectu cõmiſso;quia alioqui hæc confeſsio non erit integra, cùm quædam non ſit debitè confeſsus.

Dixi,*ſi non interrogauit*:quia ſi poſitiuè dixit,non teneri cõfiteri numerũ,ſpecies,&c.debet monere ſi ſine graui ſcandalo,

 & de-

ſit in matrimonio irrito tenetur quidem monere & inſtruere, quando ſperatur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ ſi prudenter metuantur, aut fructus non ſperetur, non tenetur, imò non poteſt; (excipit *C. de Lugo de pœn. d.22.num.* 24. niſi ſilentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac conſequenter licitè etiam ſuadet, vt ſecundùm ſuam ignorantiam operetur, v. g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit ſuum eſſe maritum, cùm non ſit. *v.Sanch.l.2.de matrim.d.*38.Nec obſtare, etiamſi ſit in præiudiciũ tertij particularis,ait *C.Lugo*,& *Tamb.de exped.conf.l.c.c.*4.Hinc ſi Confeſſor præiudicat pœnitentem non reſtituturum,ſi ipſi detegatur nullitatio tituli,quem pro ſe eſſe putet,non eſſe illi talem nullitatem à Confeſſario non interrogato detegendam. Quòd ſi tamen pęnitens ipſe dubitet,ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tacere, eſſet errorem approbare)prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur,v. g. ſi roget Titius,an poſt votũ ſimplex caſtitatis matrimonium contractum valeat, poſſitque ac teneatur reddere debitum,reſpondeas, quòd ſic, tacendo obligationem non petendi debiti. *v.Laym.* hic, & *C.de Lugo l.c.*

VIII.Quando Confeſſarij Principum,Prælatorum,aliorumque Magnatum, ſciunt ipſos non ſatisfacere officio, v.g. circa collationem Beneficiorum, electionem miniſtrorum, ſubditorum gubernationem, circa eleemoſynas ex bonis Eccleſiaſticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confeſſarius monere pęnitentem de ſua obligatione: aliàs ſi abſoluit,ſuis humeris peccata illa imponit, & cęcus cęcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus raro eſt ignorantia inuincibilis: raro item contingit,vt illa ſecum non adferant ſcandalum in ſubditis, æſtimantibus illa licere; vel certè non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam eſſe inuincibilem, neque ex illa ſequi ſcandalum, aut damnum commune; contrà verò admonitionem fore in maius malum pęnitentis,aut allaturam ſcandala vel incommoda, poteſt, ſecũdùm paulò ante dicta, diſſimulare, niſi interrogetur. Ita *C.de Lugo d.22.num.*37.

IX. Si etiam pęnitens teneretur (licet ſub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo animo

acce-

acceptutus,& alia vice melius ſuſcepturus,poſſet prudens confeſſor tunc illum relinquere in bona fide excuſante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confeſsione abſtineat, grauiuſque detrimẽtum incurrat. *Tambur.c.14.C.Lugo d.22.ſ.2.num.27.*

X. Minùs rectè diſpoſitus excitandus eſt ad dolorem, & propoſitum emendationis, propoſita peccati fœditate,bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præſcribenda contra peccata futura

Reſp.II. Vt Confeſſarius licitè hoc Sacramentũ adminiſtret, debet eſſe in gratia,alioqui peccabit mortaliter: item debet eſse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior conſtat ex dictis *de ſacr.in genere*. An verò audiens plures vna quaſi vice morali,tot numero peccata committat, alij negant, vt *Rodriq.* alij affirmant,vt *Bonac.* hic Pars poſterior patet. Vnde reſoluitur hic Caſus.

Confeſsor conſcius ſibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat vel ſaltem abſoluat pęnitentem, ipſe confiteri, vel conteri de ſuo peccato. Si tamen vocatus improuiſo ad moribundum recolligere ſe tam ſubitò non poſsit ad contritionem eliciendam (vel bonâ fide putet ſe elicuiſse)non peccat abſoluendo. *Prap. Lugo, Tamb.l.3.cap.2.§.3.*

Reſp.III. Si male abſoluit committendo defectum eſsentialem, v.g. ſi non protulit formam, vel abſoluit à reſeruatis, vel non ſubditum, tenetur inducere ad repetendam confeſsionem, ſi ſine ſcandalo, infamia, fractione ſigilli, & nocumento ſuo poſsit: ſi minus, non tenetur. Si non abſoluit à cenſura,poteſt ab eadem (ſi,vel quando habuerit poteſtatem)abſoluere abſentem *Bon. de cenſ. in communi, d.1.q.3.p.6.*ex *Suar. Fill.tr.11. cap.10.q.6. Regin. Nau. Rodriq.*

Si nõ interrogauit ſufficienter numerum, ſpeciem, vel alias circumſtãtias,regulariter ad nihil tenetur, niſi ad pœnitentiam agendam monere enim extra cõfeſsionem non debet, cùm iudicium ſit finitum. Si tamen redeat ad confeſsionem idem pœnitens,debet moneri de defectu cõmiſso;quia alioqui hæc confeſsio non erit integra, cùm quædam non ſit debitè confeſsus.

Dixi, *ſi non interrogauit*:quia ſi poſitiuè dixit,non teneri cõfiteri numerũ, ſpecies,&c.debet monere ſi ſine graui ſcandalo,

Digitized by Google

& detrimento poteſt; quia eſt cauſa, quod alter præceptum gratiæ (ſcilicet confitendi illa peccata) violet. *C.de Lugo d.22.ſ.3.*

Si neglexit monere de reſtitutione, moneat, ſiquidem commodè poteſt, (vel in confeſſione, vel extra, obtenta priùs ab ipſo veniâ; eà verò negatâ ad nihil vltra teneri docet *Tamb. l.3.c.8.* ex *Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: ſi non cōmodo poteſt, Deo commendet. *Lay.l.5.t.6.c.9. Henriq.Suar. Sylu.Mercer, in 3.p.q.9.a.1. Dian.p.4.R.198. & p.3.t.4.R.109.* Quòd ſi tamen (ex graui ſeu mortali culpa, contra ius alterius) dixiſset, eum non teneri ad reſtitutionem, vel aliter, (v.g. opinionem falſam perſuadendo) eſset cauſa efficax, cur non reſtituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipſe, vel alius; tenetur ipſemet reſtituere, niſi moneat tempeſtiuè, priuſquam pœnitēs fiat impotens; quia actione ſua fuit iniuſta cauſa damni. Si verò ſine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, ſi commodè poteſt; alioqui ipſe obligabitur, ſicut caſu priore. Si non commodè poteſt, excuſabitur. *v.Suar.Con.d.8.dub.17.Bonac Dian.tom.1.tr.miſc.R.1. C.de Lugo d.22.ſeſſ.3.n.61.* & ſuprà *lib.3.tr.5.ca.2.dub.1.a.2.caſu 12.*

Quæres. Quæ & quanta ſit obligatio Confeſsarij audiendi pœnitentes?

Reſp.I. Quiuis Sacerdos (etiam ſimplex, quando non eſt alius paratus) tenetur in extrema neceſſitate, v.g. in periculo mortis audire & abſoluere volentem confiteri. Ratio eſt lex charitatis

Reſp.II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire cōfeſſionem ſui ſubditi non tantùm in caſu neceſſitatis, aut præcepto cōfeſſionis vrgente, ſed etiā (ſaltem per ſe vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v.g. ſi ſit in graui aliqua difficultate ſpirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum ſpirituale promouere. *Suar. Vaſq. Lugo &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempeſtiuè peteret, excuſaretur. *Auerſ.q.16.ſ.11.* Quòd ſi etiam ſemel tantùm, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bon.* admittitque *Auerſa l.c.* ſi non petat ex vrgenti occaſione v.g. ſolemnis feſti, &c.

Reſp.III. Quotieſcunque pœnitens ex mera deuotione vult cōfiteri, Parochum teneri illum audire, contra *Syl.& Reg.&c.* docet *Azor, Suar.Con.Bon.Molfeſ.Lug.&c.* Sed rectè limitat *Auer-*

Auerſa l.c. ſi non adſint alij Confeſſarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Reſp. IV. Reliqui Sacerdotes, per ſe loquendo, non tenentur audire confeſſiones, ſi tamen audire cœperint; tenentur abſoluere, niſi quid obſtet, neque poſſunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipſo habet ius ad abſolutionem, nec poteſt fructu & gratia ſacramenti priuari. *Auerſa l.c.*

DVBIVM VI.

Quæ ſcientia, & prudentia requiratur in Confeſſario?

Reſp. I. Vt Sacerdos ritè abſoluat, debet, quantum moraliter fieri poteſt, omnia peccata pœnitentis intelligere: quia alioqui is fruſtra teneretur recenſere. *Vnde reſolues.*

I. Peccat, qui abſoluit eum, cuius peccata per negligentiam non ſatis intellexit; quia fert ſententiam incognita cauſa. Validam nihilominus eſſe abſolutionem, ſiue propter ſomnum, &c. vt dictum ſupra *cap.* 1. *dub.* 3. *a.* 4. ſiue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitẽtis, (ſine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dian.* 3. *p. t.* 4. *R.* 109. & *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 198. Item *Laym. l.* 5. *tr.* 6. *cap.* 9. ex *Henriq. Suar. Sylu. Merc. in* 3. *p.* eò quòd eſſentia & effectus Sacramenti conſiſtere poſſit, abſq; integra, & ſpecifica peccatorum explicatione, ſi ſine culpa pœnitentis omittantur. *v. Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pœnitens poſt confeſſionem intelligat, vnum vel plura mortalia non fuiſſe intellecta, debet ea repetere in ſequenti confeſſione, ſiue apud eundem, ſiue alium Confeſſarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

III. Confeſſarius abſoluens ex ignorantia, quem abſoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorũ, quæ ad officium ſuum ſpectant; & indebitè abſoluendo. *Tann. in* 1. 2. *d.* 4. *q.* 9. *dub.* 1. *num.* 12. *C. de Lugo d.* 16. *ſ.* 4. *n.* 185.

Reſp. II. Vt Cõfeſſarius validè abſoluat, requiritur & ſufficit, cognoſcere peccata, ſaltem ſub cõfuſa ratione peccati. Vt verò licitè, requiritur ea ſcientia, vt poſſit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoq; ſcire debet, 1. Quæ ſint mortalia, quæ venialia, ſaltem ex genere ſuo. 2. Species & circumſtantias neceſſariò explicandas. 3. Spectantia ad reſtitutionem bonorum & famæ. 4. Caſus reſeruatos, & excommunicationes ſaltem communiores. 5. Cenſuras & irregularitates communiores, pro Sacer-

dotibus. 6. Requiſita in pœnitente ad bonam diſpoſitionem, 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, ſufficere, ſi ea ſciat mediocriter, ita vt ſaltem norit prudēter de omnibus dubitare, & doctiores ſe, vel libros cōſulere.

Secundò, maiorem minoremve requiri, ac ſufficere ſcientiā, pro diuerſitate locorum, & pœnitentium. *Bon.d.*5.*q.*7.*p.*4.*§.*2.

Tertiò, grauiter peccare tùm eum qui ſine ſufficienti ſcientia huic muneri ſe ingerit; tum eum, qui talem ſine neceſſitate conſtituit, aut cum poſſit corrigere, tolerat. *Laym.l.*5.*cap.*13. *Bon.l.c. C.de Lugo*. Vnde reſolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere ſe peccaſſe mortaliter.

II. Qui ſciens prudens confitetur ei, quem ſcit ſuam conſcientiam dijudicare non poſſe, tenetur confeſſionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccauit ſic confitendo.

Reſp. III. Prudentia requiritur, tum in inſtructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem ſi prudenter iudicet integrè eſſe confeſſum, v. g. quia benè inſtructus poteſt, & ſolet adhibere diligentiā debitam, nō tenetur quicquam interrogare; aliàs tenetur, vt habet cōmunis. (*Dian.* tamen *p.*2.*t.*15.*R.*7. ex *Nauar. & Valero* negat eſſe mortale, non examinare aliquam circumſtantiam ex obliuione. v. etiam *C.de Lugo, d.*22.) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam medicus, vt morbi & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. Non examen ſit curioſum, de non neceſſarijs, vnde Confeſſarij exiſtimatio, ſacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne ſit indiſcretum, vt v.g. de ijs, quæ moraliter certum eſt à tali non ſolere committi; vel ex quibus diſcat peccare pœnitēs, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, ſi ex dictis probabiliter æſtimari poſſit. 3. Ne ſit intempeſtiuum; & ſinatur priùs ſe explicare quantùm poteſt, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monet, expedire vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *C. de Lugo d.*22.*n.*15. vniuerſim non probat, præſertim, ſi confeſſio non ſit breuis, quia facilè aliqua excidunt memoriâ. *Vnde reſolues.*

I. Si Sacerdos aduertat, pœnitentem, etiam poſt ſufficientem di-

diligentiam, peccatum aliquod, aut circumſtantiam neceſſariam, omittere, probabilius ac verius eſt, per ſe loquendo, tenere interrogare, etſi negat *Sa, V. Confeſſor, & Medin.* docens ſi diligenter examinatâ conſcientiâ, vnius ſit oblitus, non teneri Confeſſarium illud reuocare in memoriam, niſi cedat in damnum proximi: quod *Vaſq q.93.dub.7.nu.3.* videtur dicere eſſe probabile: verùm alij reijciunt. *v.C.de Lugo d.22.*

II. Etſi Confeſſarius, cui euidenter conſtat peccatum pœnitentis, quod tamen ipſe negat, non debeat illum abſoluere, quãdo verò ex aliorum relatione, vel ſuſpicione id habet, ſtandum ſit pœnitentis confeſſione, cui in hoc foro, tam pro, quàm contra ſe fides habetur (*Suar.tom.4.d.32.ſ.3. Fagund.p.2.l.6.ca.4. num.38.* citati à *Dian.p.3.t.4. R.105.*) in vtroque tamen caſu prudentis Confeſſarij eſt, 1. Cautè & à longè, tum propiùs interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuiſci, vel confeſſus eſſe alteri, vel putare non eſſe peccatũ, vel ſimili de cauſa excuſari, ita vt debeat abſolui. *Dia. l.c.* ex *Sylu. Nauar. Tol. &c.* 3. Si peccatum illud norit ex confeſſione complicis, non vti illâ ſcientiâ, niſi in genere, quærendo an non aliud conſcientiã grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectę reuelationis: aut etſi cõplex dederit veniam, ob periculum ſcandali. *v. Laym. c.14.*

III. Interrogationes in materia caſtitatis, debent eſſe paucæ, & cautæ, ne vel occaſionem det inueſtigandi, aut traducendi confeſſionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut ſe vel illum periculo exponat. Ac ſi hæc timeat, potiùs pati debet aliquid deeſſe integritati materiali. Et quidem ſi in hac materia negantur cogitationes, non opus eſt progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negãt, verba & opera rogati fatentur; quòd illas non æquè agnoſcant, aut aduertant. *v. Laym. hic c. 13. Con.d.7.du.7. Fagund. Præ l.4.c.4.c 2. Dian.p.3.t.4.R.99.*

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid ſit ſigillum confeſſionis, & qui ad illum teneantur?

Reſp.I. Sigillum hoc eſt obligatio iuris diuini ſtrictiſsima in omni caſu, etiam quo integri regni ſalus periclitarentur, ad tacendum, etiã poſt mortem pœnitẽtis dicta in cõfeſsione (id eſt,

in ordine ad abſolutionem ſacramẽtalem) omnia, quorũ reue-latio Sacramentũ redderet oneroſũ, vel odioſũ. *Vnde reſolues.*

I. Violatio huius ſigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam, & Iniuſtitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confeſſarium de ſecreto iſto ſeruando omni caſu. *Dian.p.5.t.11.R.2.*ex *Fagund. Kelliſon.* &c. Neque hic datur paruitas materiæ. *Dian.p.5.t.5. R.8.* ex *Malder. Baldel.* &c.

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confeſſionem factam fictè, v.g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertẽdum, etſi hoc caſu adhuc prudenter tacendum ſit. *v. Dia.p.5.t.11.R.26.* 2. Si quis extra confeſſionem accipiat aliquid ſub ſigillo confeſſionis; quia tantùm eſt obligatio ſecreti naturalis, grauior aut leuior, pro rei exigentia.

III. Non frangitur ſigillum. 1. Si in genere dicas, Titium tibi confeſſum eſſe venialia, aut eſſe probum, innocentem; modò non dicas in ijs circumſtãtijs, ex quibus colligi poſſit, alios eſſe nocentes, vel confeſſos mortalia. 2. Si dicas N. tibi eſſe confeſſum, etſi in certis circumſtantijs hoc quoque periculoſum ſit. *Laym.c.14.nu.21.* Imò ſi pœnitens verbo vel facto, (v g. clam accedẽdo) ſignificauerit ſe nolle ſciri quòd ſit confeſſus, Cõfeſſarium reuelare ſigillum volũt *Regin. Nauar.* & *Mercer.* apud *Dian.p.5.t.11.R.47.* quia pœnitens confitendo Confeſſario extraordinario veniret in ſuſpicionem grauioris criminis; quod *Tambur. in append. c.3.* dubiè confirmat, aſſerens, ſe vereri ne talis accedat ad fractionem ſigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo, perſona innoteſcere non poſſit; neque communitas aliqua etiã parua infametur, vt quòd ibi talia vitia regnent. *v. Dian.p.2.t.15.R.13.* id enim eſset contra ſigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian.p.5.t.11. R.45.* & *Tamb. in append. c.3.* reprehendunt Superiorem localem, qui Prouinciali fortè dicat, in ſua domo ſæpè poſtulari licentiam abſoluendi à reſeruatis: quia poteſt redundare in ignominiam & damnum domus; etſi idem *Tambur. ca.4. num.2.* dicat probabile eſſe, quòd non ſit contra ſigillum, ſi dictæ licentiæ petitæ fuerint extra Confeſſionem. 4. Si vtaris notitia extra confeſſionem acquiſita, imò ipſum peccatum, quòd aliũdè tibi innotuit, aperias, modò nullam circumſtantiam ex ſola confeſſione notam, nec certius

tiùs referas, quàm extra confeſſionem noſti: quo in caſu opus eſt magna cautelâ, & tutiſſimum eſt ſillere. *Laym.cap.14. num.16.*

IV. Quando plures v.g. ſtudioſi vel aulici,&c. tenetur ferre teſtimonium confeſſionis, Confeſſarium teneri id dare, etiam ijs, quos non abſoluit, docet *Con.di.9.du* 1. *Fagund. & Dian. p.5.t.11.R.22.* tum ne id negando probat aliquo modo ſigillum & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cùm tantum teſtetur, eſſe confeſſum. Verùm *Bonac.d.5.q 6.ſ.5.p.4.& C.de Lugo d.23.ſ.3.*docent, tali ſchedam negare,non eſſe cōtra ſigillum, (idemque concedit *Auerſa q.18.ſ.2.* ſi non conſtet pœnitentem acceſſiſſe hunc confeſſarium) tum quia nihil dicit, ſed tantùm non approbat teſtimonio poſitiuo confeſſionem, ad quod nō tenetur; nec quidquam facit ex quo poſſint cognoſci delicta pœnitentis: tum quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paſchate deciperent: tum quia poteſt eſse conſuetudo, vt ſcribatur abſolutum eſse, quod falſum erit ſi ſcribat;& ſi omittat,ſigillum franget: tum quia ſcandaloſum erit & iniquum,publicę meretrici perſeueranti (vti & occulto peccatori, ſic pallianti ſuam iniquitatem) teſtimonium dare confeſſionis: neque Confeſsario imputandum erit, quòd eum poſitiuè non defendat.

V. Sub ſigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quam præterita: (ſiquidem hęc animo ſe accuſandi ſint manifeſtata: ſecùs ſi per modum ſimplicis narrationis, vel vt Confeſſarium ad ſimile peccatum induceret. *Dian.p.5.t.11.R.25. Suar.& alijs* 8.) ideoque peccat mortaliter, qui ſiue directè, ſiue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titij: quia materia ſigilli paruitatem non habet,vt eſt omnium fere ſententia apud *Dian.par.5. tr.5. R.8.& Tambur. in append.cap.8.* vel qui in genere dicit, eum ſibi confeſsum eſse aliquod mortale, vel caſum reſeruatum, vel excommunicationem, vel non eſse abſolutum ob indiſpoſitionem. Imò Confeſſorem, qui dicat abſolutè. Ego Petrum non abſolui, frangere ſigillum dicit *Dian. par.5.tr.11.Reſ.42.* ex *Suarez & alijs* 9. 2. Etiam peccata complicis, ſiue prudenter ſiue imprudenter detecti. *Suarez,Vaſq.&c. commun* apud *Dian.p.3 tr.4.Reſ.111.* An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem

faciendam, illamq; ex licētia pœnitentis facere, affirmat *Suar. & Fagund.* contra *Bon. Lorcam, Nugnum, & alios Thomiſtas, v. Dian. p. 3. t. 4. Reſ. 113. C. de Lugo d. 16. num. 426.* vbi docet, poſſe aliquando pœnitentem à Confeſſario obligari, & cogi ad manifeſtandum complicem extra confeſſionem. 3. Pœnitētia impoſita ſi grauis ſit, hoc eſt, quę conſueuit iniungi pro mortali (qualis nunc eſſet, ait *Dian. p. 5. t. 11. R. 31.* Corona B. V. non verò Miſerere) *Auerſa q. 18. ſ. 6.* 4. Peccatorum circumſtantiæ, quas taceri pœnitentis intereſt, etſi dictę ſint poſt abſolutionē, v.g. ſi ſpurius ſacros Ordines ſuſceperit, ſi nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pœnitētis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v.g. propoſitum Religionis, vel matrimonij, ſæpè quidem (ſi nimirum pœnitēs ea tecta velit) ſub obligationem ſecreti naturalis, non tamen ſacramentalis, cadunt. Excipit. *Tamb. & Con.* niſi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicāda peccata: tūc enim ſigillo ſacramentali claudi tenent, cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 5.* Idem de virtutibus & vitijs affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dian. l. c. R. 30.* de defectibus naturalibus (v. g. illegitimè natum eſſe) & de vitijs occultis corporis, *Con. Hurt. & Kelliſon.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea ſub ſigillum cadere abſolutè aiunt apud *Dian. l. c. R. 29.* Item de ijs quæ alios concernunt, & tamen peccata non ſunt, *Mald. & Dian. l. c. R. 38.* Denique de ſcrupulis, (contra *Con. & Gran.* qui eos ſigillo claudi abſolutè affirmant, & contra *Marchant.* qui abſolutè negat) idem tenet *C. Lugo,* nimirum ſi pœnitēs ſcrupuloſitatem confiteatur, aut ad declaranda peccata vel conſcientiā afferat, ait cadere ſub ſigillum; quia eſt in obliquo ſaltem materia cōfeſſionis. Secùs, ſi non cognoſcatur ex pœnitētis relatione, ſed videatur, & percipiatur, v.g. ex modo confitendi. Idem dicit de alijs defectibus naturalibus, v.g. quod ſit blæſus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et ſic excuſat Confeſſarium, qui de pœnitente dixit, quòd impertinentijs & nænijs caput ſibi frangat. *v. d. 23. num. 60. Gran.* tamen id improbat, *& Con* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 50.* ait eſſe periculoſum, & poſſe facilè frangi ſigillum indirectè. Denique *Tamb. in app. c. 3.* doctrinę iſti ne quidem vt probabili acquieſcit, atque eam à *Dian. l. c.* immeritò vocari communem, cùm *Gran. Hurt. Palaus, Bauny, &c.* refragentur, aliterq; limitans

ipſe

ipſe ait ſi iſti defectus, v. g. eſſe blæſum, rudem, ſcrupuloſum, &c.ſint paſſim noti,non cadere ſub ſigillum; ſecùs,ſi ſint ignoti: quia confeſſio immunis eſſe debet ab omni odio.

Reſp.II. Ad ſigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunque notitia ſacramentalis confeſſionis peruenit: qualis eſt 1. Confeſſarius, qui ſi de auditis in confeſſione rogetur, poteſt negare,etiam ſi opus eſt,cum iuramento,ſubintelligendo,quòd poſſit dicere,vel potiùs (vt dicit *C.Lugo d.*23.) quòd ſciat ſciẽtiâ vtili,ad reſpondendum interroganti extra cõfeſſionem,(excipit *Henriq.* & *Granad.* cum *Dian.p.*5.*t.*11. *R.*43. niſi ex illa negatione ſequeretur confeſſionem non fuiſſe integram v.g. ſi de publica meretrice rogaretur, an non eſſet confeſſa fornicationem: tunc enim declinando directam reſponſionem dicendum eſse; illam confeſſam eſse peccata ſua, & ſe functum officio ſuo.) Imò ſi peccatũ ſuum ſaluo ſigillo non poſſit confiteri, debet omittere,quia ſigillum ſtrictiùs obligat, quàm integritas confeſsionis. 2. Superior cui ſe ſiſtit abſolutus à reſeruato, vel à quo petitur licentia abſoluẽdi à reſeruato. *Suar.C.Lugo,&c.* contra *Henriq.Vaſq.Con.& Paulum*,qui ſecreto tantùm naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè,vel caſu aliquid audit,licèt inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid ſacrilegè reuelatum eſt: vnde de hoc nec inter ſe colloqui poſsunt. 6. Laicus,qui pro Sacerdote eſt habitus. 7. Doctor,vel alius,qui cum venia pœnitentis conſulitur, vt habet communior ſententia, contra *Vaſq. v. Dian.p.*2.*t.*15.*R.*15. 8. Qui alterius rudis confeſsionem ſcripſit. 9. Qui ſcriptam inuenit ac legit, vt docet *Rodriq.Fagund.Mald.&c.*apud *Dia.p.*3.*t.*4.*R.*112.& *p.*5.*t.*11.*R.*27.contra *Suar.Bon.& Lay.* quorum ſententia probabilis.Iuxta quam, etſi talis teneatur ſecreto naturali pecceṫque mortaliter, ſi grauia ac diffamantia vulget: ſecùs tamen, ſi ſciens leuia tantùm eſse,ea legat ex curioſitate. Vnde conſequenter in caſu grauiſsimæ neceſsitatis, talem cõfeſſionem ſcriptam licet et reuelare. (excipit *C.de Lugo*, niſi tamen per ſcripturam voluerit confiteri vt mutus, vel petere facultatem abſoluendi à caſu reſeruato. *v.d.*23.*n.*48.) 10. Etiam ſecundum aliquos,ipſe pœnitens. Verùm probabilius eſt, eum tantùm teneri ſecreto naturali, ratione materiæ,ſi ea id requirat,tacere audita à confeſsario. *v.Laym.Dian.p.*5.*t.*11.*R.*8. Vnde reſolues.

I. Extra

I. Extra confeſſionem, cum licentia pœnitentis, poteſt agi de auditis in confeſſione, ſiue cum ipſomet, ſiue cum quocunque alio, etſi periculoſum ſit *D.Tho. Suar. Prep. Tann.&c.* Circa quam licentiam requiritur 1. vt ſit formalis, & expreſsa; nam præſumpta, tacita, interpretatiua, virtualis, (etiam in bonum ipſiuſmet pœnitētis) non ſufficit. *Fagun.p.2.l.6. Tann. Mald.& cæteri DD. commun.* 2. Vt ſit libera ac ſpontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipſius confeſſarij obtenta. *Henriq. Fagund.l.c. Dian.p.5.t. 11.R.10.& 24.* 3. Non reuocata: non pœnitentem pro libitu, etiam ſine cauſa, eam reuocare ſēper poſse docet *Fagund. & Dian.ll.cc.* 4 Non opus eſſe vt habeatur in ſcripto. *Suar. Fagund.ll.cc.* Imò ſi dubium ſit, an Confeſſor cū licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius quàm pœnitenti credendum, ex *Graf.& Henriq.* affirmat *Dian.l.c.R.4.* vel etiam quam hæredibus; v.g. ſi ex licentia defuncti reuelet reſtitutionem ab ijs faciendam. *Tann.& Malder.* qui tamen monet, eo caſu non eſſe dicendum, eam deberi ex delicto, ſed ſolùm, quòd talibus tantùm dari voluerit: ſatiuſque ſuaderi moribundis, vt talia ſecreto codicillo hæredibus iniungant. *v. Dian.l.c.R.32.5.* Perinde eſſe, ſiue ea licentia detur verbo, ſiue facto, quod quidem æquiualeat expreſsæ conceſſioni; v.g. ſi pœnitens extra confeſſionem incipiat loqui cum confeſſario de dictis in confeſſione: tunc enim poſſe hunc proſequi docet *Auerſa q.18.ſ.7. Tambur.in append. c.2.* ex *Bonac.*

II. Frangitur ſigillum, ſi cum pœnitente, extra confeſſionem, ſine eius venia, agas de auditis in confeſſione, aut ea te ſcire oſtendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar. & Laym.* etiamſi cū eo tractare velles de eſſentiali errore in ea commiſſo, quem illi ſignificare, ſine eius venia, non licere, docet *Regin. Fagund. Bonac. & alij* contra *Filliuc. Turian. &c.* apud *Dian. p.3.t.4.R.87.* Dixi, *extra*, quia intrà confeſſionem poteſt fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confeſſariorum, qui ob recidiuam arguunt, & abſolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Prep. Gran. Mald.&c.* apud *Dian.p.5.t.11.R.20.* vbi ipſe cum *Fagund.* negat id licere ſine expreſſa licentia pœnitentis, niſi de ijs, quæ is iterum confitetur, vel ſaltem tangit. *v. Dian.l.c.& p.2.tr.1.miſc.num.12.& p.9.tr.11.R.18.*

II. Fran-

III. Frangit ſigillum, qui dicit ſe in tali monaſterio audiuiſſe graue peccatum, tametſi nō nominet perſonam. *Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 35. & *alij* 3. cum *Malder.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc vel iſto Ordine Religioſo hoc vel iſtud peccatum fuiſse admiſsum, quod ex ſola confeſsione nouit. Imò nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confeſsiones audiuit, licere dicere, quòd grauia fiant, vel talia & talia peccata committi ſoleant (niſi id aliunde conſtet) docet *Hurt. Kelliſon. & Malder.* apud *Dian. l. c. R.* 35. quia poteſt redundare in grauamen & infamiam ipſius communitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non eſt ampla, & pœnitentes ſuſpecti; atque adeò confeſſio fieret illis odioſa. *v. Dian. l. c. & R.* 36. vbi cum *Malder.* docet, Confeſſarium, qui paucos habet pœnitentes ſibi ſubditos, (v.g. Moniales vnius monaſterij) ſcandalum dare, ſi coram illis concionetur de vitijs auditis in confeſsione; quia confeſsæ facilè ſuffunduntur pudore.

IV. Notitia in ſola confeſsione accepta, nullo caſu vti licet, ſi periculum ſit reuelationis, ſaltem indirectæ. Verùm ſi nullum ſit periculum, vt vel pœnitens, vel vſus ſcientiæ innoteſcat, etſi probabile ſit, licere vti ad alterius gubernationem, v.g. negādo ſuffragium ei, quem ex ſola confeſsione ſcit indignum eſse, vel claudendo oſtium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognitâ proditione futura, monendo de diligēti cuſtodia; impediendo clam matrimonium, quando ſcitur impedimentum vt docet *Vaſq. Henriq. Nauar. &c.* Cōtrarium tamen verius videtur, quod docet *Fumus, Sanch. Con. Lay. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 76. & *p.* 5. *t.* 11. *R.* 3. & alij; quia hæc doctrina poſset pœnitentem abſterrere à confeſsione. Et quidem ſuperioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus eſt, Anno 1594. cùm in Societate IESV iam ante idem ſtatutum eſset, prohibitumq; contrarium docere. *v. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 202. Contra verò ad ſui ipſius gubernationem licere tali caſu eâ ſcientia vti, videri probabilius, v.g. abſtinendo à calice, in quo ſcitur eſse venenum, deflectendo à ſiluâ, in qua paratam ſibi mortem ſciat ex vnius latronis confeſsione, docet *Sylu. Henriq. Con. Laym. hic c.* 15. contra *Suar. Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 46. Excipit *C. Lug.* niſi actio vel omiſsio Confeſsarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, cōtra *Con. d.* 9. *du.* 4. *&c.* qui putat licere, etſi

inde

inde mors pœnitenti immineret à ſocijs inferenda. *v.l.c.n.*108.

V. Denique facere aliquid ex quo ſoli pœnitenti innoteſcere poſsit, id fieri ex notitia confeſsionis, eſse contra ſigillum, negat *D.Thom.Bon.Sot.Vaſq.&c.* affirmat *Sylu. Valent.Con.Dian. p.3.t.4.R.46.* Idque confirmat *Fagun. Gran. Lugo, & Auerſ. q.18.ſ.8.* ſi tale ſit, quod pœnitenti ruborem, vel moleſtiam afferat, v.g. ſi vultum ei auſteriorem oſtenderet, vel eum declinaret; ſecus ſi ei ſit gratum, vel ſaltem confeſsionem odioſam, aut difficiliorem non reddat; v. g. ſi audiſset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidiſse ex certo facto; vel dicto ipſius Confeſsarij, indeque ipſe à talibus factis, vel dictis abſtineat, &c.

DVBIVM II.

Quale ſit præceptum, & quæ obligatio confeſſionis?

Reſp. Præceptum confitendi, tum Diuinum, tum Eccleſiaſticum, ſub mortali obligat omnes, ac ſolos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc verò poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint; & ſimul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum eius venia, ſemel in anno; computando ab vna confeſsione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior; vel deniq; à paſchate ad paſcha, vt conſuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar.d.35.ſ.2.Vaſq.q.90.a.2. C.de Lugo d.15.ſeſſ. 3.4.6.& 7. Con.d.5.dub 6.* Vnde reſolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apoſtatæ, pueri doli capaces, ſaltem poſt ſeptenium. *v.Dian.p.4.tr.3.Reſ.52. C. de Lugo l.c. ſ.7.n.144. & 149.* 2. Ingrediens periculoſam nauigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primùm paritura, vel quæ ſolet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui ſigna habet mortis naturalis.

II. Improbabile eſt, quod docet *Sa, V.Confeſſio,* Eccleſiam non obligare ante pubertatem: cùm anni diſcretionis citiùs attingantur, & conſtet mortaliter peccari poſse, ſub annum nonum, vel decimum, imò ante. Vnde ſi talis puer, craſso ſaltem modo, videatur cognoſcere, Deum per hoc vel illud offendi, oſtendatq; dolorem, & propoſitum, ac præcipua fidei myſteria cognoſcat, debet abſolui: ſecùs tamen, ſi non notetur ſufficiens vſus rationis: ſi verò dubium ſit, poteſt, (imò in articulo mortis

debet

debet) abſolui ſub conditione. *v. Laym.lib.5.tr.6.cap.5.Dian. p.4.t.4.R.53.& Card.de Lugo l.c. & d.17. num.* 22. vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem eſſe ſub conditione abſoluendum, ne gratia ſacramentali priuetur.

III.Non obligatur qui tantùm habet venialia,etſi cõſuetudo habeat,& cogi etiam quiſque poſſit,vt in paſchate ſaltem ſe ſiſtat Paſtori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Paſtor tenetur, ſi alter dicat,ſe mortalis culpæ non eſſe conſcium. *Suar.di.36.lib.2. &c. commun.*

IV. Probabile eſt,eum,qui vno anno,ſiue cum,ſiue ſine culpa ſua, non ſatisfecit præcepto,teneri adhuc quamprimum poteſt,anno ſequente:quia terminus non apponitur,ad finiẽdam, ſed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter,quoties oblatam occaſionem negligit,docet *Bon.d.5 q.5.ſ.2. Suar. Vaſq. C.de Lugo l.c. num.* 177. contra *Sylu.Valent.Laym. Dian. &c*, qui dicunt perſeuerare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paſchate; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriſſimo omnium fidelium,& Paſtore Paſtorum. Ita *communiter omnes* contra *Gloſſatorem,& Auctorem Parochiani obedientis*. cõtra quos *v. in Reſponſis Franciſci Fontani, editis Viennæ Auſtriæ Anno* 16.4. allegatam auctoritatem duorum Conciliorũ Generalium,Viennenſis & Tridentini,20.Pontificum,50.Doctorum,& præter totius orbis cõſenſum,multorũ quoq;Parochorum,teſtantium,eos eſſe optimos Parochianos, qui Regulares adeunt,& ab ijs inſtituuntur. *v.ſuprà l.3.t.3.c.1.dub.*3. Item *Nau. Azor.Fagund. Trull.l.3.c.4.d.2.n.6. Dian.p.8.t.1.R.*88.

VI. Non obligatur ante finẽ anni,qui habens mortale,timet ne illud obliuiſcatur *Con.Henriq.C.de Lugo d.*14 *n.*41.*& alij*, contra *Med &c.*Si tamen præuideret,ſe non habiturum occaſionem confitendi deinceps toto hoc anno,deberet præuenire, etiam in medio anni. *C.de Lugo diſp.*15.*ſ.*6. *nu.*181.

VII Probabilius eſt,nõ ſatisfieri præcepto Eccleſiæ, per confeſſionem inualidam, vt docet *Suar.d.36.ſ.7.Fill.Laym.C.de Lugo d.*15.*ſ.*6.§.5. etſi probabile contrarium putet eſſe *Fagund. v.Dian.p.3.t.4.Reſ.*120. Item nec per cõfeſſionem venialium, vt docet

vt docet *Dian.p.4.tr.4.R.206.* ex *Hurt. & Mercero.*

VIII. Excuſantur ab hoc præcepto. 1. qui phyſicè non poſſunt; v.g. quibus deeſt Confeſſarius. 2. qui moraliter non poſſunt; v.g. qui prudenter timent reuelationem ſigilli, vel qui non poſſunt ſine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Con.Tamb.c.4.§.3.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit Extrema Vnctio, & quę circa eam obſeruanda?

RESP.I. Eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, ad ęgroto periclitanti de vita conferendam ſalutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S.Thom.in 4.d.23.q.1.a.1.* Vnde reſolues.

I. Materia eius remota, eſt oleum benedictũ, quod in pyxide chriſmali ſignatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chriſmate; ſi tamen vſus ſis, nihil repetẽdum eſſe docet *Lay.l.5.tr.8.c.2.n.3.*) idq; renouandũ eſt quotannis in Cœna Domini, veteri exuſto: ſi tamen nouum haberi nõ poſſit, licèt vti antiquo *Lay.l.c.* & ſi hoc non ſufficiat, aliud conſecratũ, vel in neceſſitate non conſecratum, (in minore tamen quantitate quá vetus eſt) addere. Etũ *Dian.p.6.tr.6.R.44.* ex *Leſſ.& alijs* 4. dicat, contrarium habere praxin Eccleſię, vt ſcilicet paulatim & per vices (ſi ita requirat neceſſitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quàm ab Epiſcopo fuerit conſecrata initio. *Bon.d.7.q.1.n.8.* ex *Poſſeu.*

II. Materia proxima, eſt vnctio certarum partium corporis, ac ſaltem quinque ſenſuum; vel ſi mutilati ſint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; nõ ſimpliciter neceſſariò contactu immediato manus, nam peſte graſſante poteſt vti virga oblonga oleo tincta, quam poſtea comburat. *Syl.Chapea.Dian. v.Dia. p.3.tr.4 R 167.* Quidam etiam Doctores putant, vnam tãtùm

vnctio-

Digitized by Google

vnctionem eſſe de eſſentia Sacramenti, ideoq; in periculo peſtis, & ſimili neceſſitate, ſufficere vnum tantùm organum magis obuium, vel potiùs caput, quod in eo sẽſus maximè vigeant vngere, dicẽdo: *Per iſtam, &c. quicquid deliquiſti per viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum, &c.* Et quidem pro hac ſententia citantur varia Paſtoralia, Agendæ, & Doctor Louan. *Sylu. in* 3.*p.q.*32.*art.*2. *Laym.l.*1.*tr.*8.*c.*3. qui eam non omnino improbabilem, *Tann. & Marchan. in Horto Paſtorum*, qui omnino probabilẽ, & in praxi vſitatã, *Dia.p.*3.*t.*4 *R.*168. qui in praxi tutam dicit, citanſq; pro ea *p.*8.*t.*1.*R.*21. *Gran. Amic. Auerſam.* affirmat Pontificem id poſse permittere, & deniq; *Eſcob.* (citans *Becanum c.*25.*q.*7.*num.*6) & *Barboſa in Trid. ſeſſ.*14. *c.* 1. id permittit. Verùm cùm alij Doctores communiter repugnent, tutius ſaltem erit (quod ſuadet *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo caſu vnum oculum, aurem manum, narem, & os velociter ſine crucis forma vngere dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certiùs eſt, pedes aut renes iungere, non eſſe eſſentiale; imò quoad renes, non eſt decens, præſertim in fœminis, & viris religioſis, ideoque omitti ſolet. *Henriq. Sa, Tollet. Suar. Bellar. c.*10. *in fine*.

III. De eſſentia huius Sacramenti eſt, 1. vt organa 5. ſenſuum quæ inunguntur, nominentur. *Palaus t.*4.*tr.*26. *Auerſa ſ.*4. *&c. communiter*. Licet *Dia.*7.*p.*8.*t.*7. *R.*56. ex *Regin.* contrarium cenſeat probabile; imò ad valorem ſufficere, ſi inter vngendum omnes ſenſus dicas: Per iſtas ſanctas vnctiones indulgeat tibi 2. Verba illa: *Per hanc ſanctam Vnctionem* etſi *Palaus l.c.* dicat valere, ſi tantum omittas to ſanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperatiuam, v.g. *Per hanc &c. remittatur tibi, quidquid, &c.* non valere, dicit *Palaus l. c. Dian. loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentũ tantùm dandum eſt morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel ſenectute, quia hi ſoli sũt infirmi. Quòd ſi morbo liberati rurſus periclitentur, iterandum eſt; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculũ nouum; neque expectandum, (ſub graui culpa, *Quint.t.*5.*ſ.*9.) donec ſenſibus careant, vel omnino ſint deſperati. In dubio verò de vita, detur ſub conditione. *Laym.l.c.* ex *S.Tho. Sylu. Suar. d.*40.

V. Si cõferatur infirmo communi morbo, ſiue non grauiter vel

excommunicationem Papalem. *Suar.Regin.l.18.nu.*40. Poſſe tamen Regulares hoc Sacramentũ (vti & viaticum)in articulo mortis ſuis familiaribus miniſtrare,docet *Dian.p.*5.*t.*3. *Reſ.*52. ex *Mancino &c.* In neceſſitate verò,vt ſi Paſtor abſit, vel dare nolit, nec ſuperior poſſit adiri pro petenda licentiâ, licitè miniſtrat quiuis non excommunicatus, aut ſuſpenſus; (etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Prapoſ. Henriq. Fern. Gran. Dian.p.*5.*t.*3.*R.*82.) cenſetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym.Regin.Suar.&c.l.c. Dian.R.*176.

VI. Sufficit Sacerdos ſine miniſtro, in neceſſitate, nec in ea fœmina adhibenda eſt; quod ſi tamen fiat, veniale eſſe docet *Quintan.t.*5.*ſ.*6. In ea poſſet etiam vnus vnam,alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni reſpondentem. *Bon.l.c.&c.comm.* Non tamen poteſt vnus inungere aliquem ſenſum, & alius formã pronunciare· neque vnus vnum oculum,alter alterum. *v.Dian.p.*9.*t.*7.*R.*56.Quòd ſi Sacerdos non poſſit progredi ſupplenda erunt per aliũm quæ reſtant. *Tamn.Prap.Marat.* qui apud *Dian.p.*5.*t.*3.*R.*87. notat licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac ſi prior nullam earum inchoaſſet.

VII. Etſi in adminiſtratione huius Sacramenti ſeruanda ſint omnia præſcripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non eſſe,adminiſtrare in neceſſitate ſine ſuperpelliceo vel ſtola, docet *Quint. & Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p.*8.*t.*1.*R.*79. id excuſat ab omni peccato,ſi infirmus non ſit capax alterius Sacraméti, & iſta haberi non poſſint,contra *Suar. Regin. &c.* Imò etiam extra neceſſitatem non eſſe mortale 1. Omittere Pſalmos pœnitẽtiales, Litanias,& cęteras preces,docet *Palaus, & Gran.* Dico, *extra*: quia in neceſſitate graui,v.g.tẽpore peſtis,vel morte imminente, ſtatim vngendus eſt ſine præmiſſis orationibus;quæ tamen poſtea ſupplendę ſunt, ſi ſuperuiuat infirmus. *Bon.d.*7.*p.*6. *n.*8. 2. Deferre ad ægrum, vel adminiſtrare ſine lumine. *Leand.* citans *Poſſeu.Quintan.t.*5.*ſ.* 13.*Barboſ.de offic.Parochi c.*22. 3. Si ſolus ſine miniſtro adminiſtret: imò hoc in neceſſitate permittunt. *Tol.Sa,&c.v.Dia. p.*9.*t.*6.*R.*36. 4. Si vngat aliter quàm in formam crucis. *Suar. Bec.Laym.v.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*178.

VIII.Paſtor ratione officij,tenetur ſub mortali dare ijs qui pe-

Gg tunt,

tunt niſi iuſta cauſa excuſet: etiam tempore peſtis,modò poſſit abſque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docet *Tann. Dian.p.5.tr.3.R.93.* Si peſte infecti ſint confeſſi,poſſe ſine peccato omitti, abſolutè docet idem *Dian. p.3. t.4. R.174.p.5.t.3. R.93.& 83.& p.8.t.1.R.21.*ex *Villalo,Tan.Amico,Franc.Lugo, &c. Suar.Fill.Con.Bon.* Laym.*ll.cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, ſi petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne ſine vnctione moriatur æger, (niſi iuſta cauſa excuſet)quia in re graui non præſtat id, ad quod tenetur ex iuſtitia. Alius verò Sacerdos, ſi abſente Parocho licitè & facilè poſſit, tenetur ex charitate, ſed ſub veniali tantùm: niſi tamen ægrotus valde indigeret, v.g. ſi alioqui ſine omnibus ſacramentis eſſet moriturus, quod aliud nullum ſuſpicere poſſit: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoſcere videntur. *v.Dian.p.3.t.4.R.170. Laym.l.5.t.2.c.7. num.3.*

X. Parocho veſperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi ſacrum oleum, vt vocatus poſſit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantum agnoſcat *Barboſ.de Par.c.22.*ex *Poſſeu.*item *Quintan.t.5.ſ.10.*vbi tamen à mortali non audet excuſare eum,qui ſemper domi retineret.

XI.Decens eſt, vt ſtuppa cōburatur: quę ad ſingulas vnctiones noua adhibēda eſt,niſi aliud habeatur in agēda.*Lay.l.c.Sa.*

Reſp.II. Effectus eius principalis eſt,roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius eſt, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas reſtantes. 3. aliquando etiam ſanitatem corporis conferre, ſi expediat. *S.Thom.Sylu. Suar.d.41.ſ.1.* Vnde reſolues.

Huius Sacramenti non ſunt capaces, 1. Pueri ante vſum rationis; etſi ſufficiat ea ætas, quà poſſunt peccare. *Nauar.Suar. l.c.*2. Perpetuò amentes: aliјs verò delirantibus,ſi antè petiuerint,aut petituri fuiſſent ſi cogitaſſent, aut oſtenderint ſignum doloris, dari poteſt & debet. *Sylu.Henr. Laym.*Etſi tales vnctioni reſiſtant,ligandos eſſe, vel fortiter tenendos ait *Zambr.* apud *Dian.p.5.t.3. R.84.* qui cum *Barboſ.de officio Parochi,ca.* 22. dicit eſſe neceſſarium, quando phreneticus non poteſt aliud Sacramentum ſuſcipere.

2. Muti, ſurdi, & cæci à natiuitate ſunt capaces, atque adeò de-

debent inungi prope organa ſenſuum quibus carent: etſi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa reſpondet. *Poſſeu. Nald. Præp. Dia. p.5.t.6.R.11.*

I. Non ſuſcipere hoc Sacramentum, per ſe loquendo ſecluſóque ſcandalo, & contemptu, non eſt peccatum mortale. *Suar. Laym. Tann. Eſcob. &c.* (multò minùs peccant mortaliter domeſtici, ſi id non procurent) Veniale tamen eſſe, docet *Con. di. 19. dub.* 10. contra *Nugn. v. Dian. p.3.t.4.R.*170. *p.8.t.1.R.*58. & *p.5.t.3.R.*97. vbi notat ex *Tann.* non cenſeri contemnere, qui ſciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* præſertim ſi probabiliter deinceps non ſit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia?

Reſp. I. Ordo eſt Sacramentum, quo traditur poteſtas circa Euchariſtiam ritè adminiſtrandam. Ordines vniuerſim ſunt ſeptem Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acoluthatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rurſus eſt duplex, Minus, & Maius, ſiue Epiſcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima verò tonſura non eſt Ordo, niſi latè, ſed tantum diſpoſitio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Eccleſiaſtici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres poſteriores dicuntur Maiores, ſiue ſacri, ob annexum votum ſolemne caſtitatis, (Etſi ordinatus per grauem metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, niſi ſpotè ratificauerit. *Sanch. di.29. Azor, Fill. l.10.c.4.q.3. Con. n.*150. *Bon. de mat. q.3.p 9.*) reliqui Minores, quos cum *Vaſq.* alij Sacramentũ eſſe negant, alij cum *Bellarm. Con. Fill. &c.* communiùs & probabiliùs affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. v. *Fill. tr.9. cap.1. Bon. d* 8.q.1.

Reſp. II. Materia remota Ordinum, eſt aliquod inſtrumentum, traditum ordinandis, in ſignum poteſtatis ſpiritualis. Proxima eſt eiuſdem traditio & acceptio. Cuius cõtractum phyſicum & immediatum, etſi non eſſe eſſentialem aliqui probabili-

ter doceant, cum *Sa, Henr.Reg.Lay.Dian.t.4. de ſacram. nu.* 185. *& alijs*, quos citat: contrarium tamen communius eſt, ac tutius, vt altera ſaltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad ſcrupulum vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hoſtia, vt docet *Fill.* idq; ſimul cum prolatione verborum Epiſcopi. *v.Lay.l.5.t.9.ca.5.Bon.d.8.q.1. pu.3. v.Dian.p.*8.*t.*1.*R.*40. *&* 42.

Reſp.III. Oſtiarius ordinatur traditione clauium Eccleſiæ; Lector libri lectionum; Exorciſta, libri exorciſmorum; Acolytus ampullarum vacuarum, vel ſaltem vnius, & candelabri cum cereo extinto, quia eius eſt præparare lumen, vinum, & aquam ad Miſſam; Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena ſuperpoſita, quia illius eſt hæc ad Miſſam præparare; Diaconus impoſitione manùs, & traditione libri Euangeliorum, quia eius eſt cathechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Euchariſtiam dare, *v.ſupra*; Sacerdos traditione calicis cum vino; & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur poteſtas ſacrificandi, deinde impoſitione manùs, additâ aliâ formâ, quâ datur poteſtas remittendi alijs peccata. *v.Fill.t.9.c.2.Reg.Bon.Dian.p.3.t.4.R.*186.187.*&* 188. *& p.8.l.c.* Ex dictis reſolues.

I. Poteſt Epiſcopus extra diœceſin ſuis ſubditis conferre primam tonſuram: quia non eſt Ordo *Bon.& alij* 4. cum *Dian.p. 4.t.4.R.*143. *contra Sanch. Barboſ.&c.*

II. Quando dubium occurrit, an Ordo ſit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari poteſt, & debet ſub conditione. Quando verò ſunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian.p.5.t.3. R.*47. ex *Gran.* poſſe iterari ſub conditione, imò debere, ſi ſit Epiſcopalis vel Sacerdotalis: v.g. ſi Sacerdos vel Epiſcopus non tetigiſſet vaſa ſacra, aut illud inſtrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam; ſed non hoſtiam. Eum verò qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, ſed paulò poſt, poſſe quidem ad maiorem animi ſui quietem ſub conditione iterum ordinari, non tamen eſſe neceſſarium docet *C.Lug. Reſp.mor.l.*1.*d.*33. Rectè autem notat *Dia.l.c.* etiamſi quis timeat ne inualidè ordinatus ſit, aut non recordetur ſe tetigiſſe ſacra vaſa, aut non tetigiſſe imagine-

netur, non illico iterandum eſſe Ordinem; cùm ſola obliuio vel timor non ſufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Reſp. IV. Epiſcopus non poteſt ordinare niſi ſubditos, vel ratione originis (ſi ſcilicet in eius diœceſi ſint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate iſthic perpetuò habitãdi; vel ratione beneficij, in ſua diœceſi exiſtentis. *Dian. p. 8. t. 2. R. 8. Laym. Pręp. &c. commun.* Quocunq; autem horum modorum ſint ſubditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c. cum nullus, de temp. ordin. in* 6. & ex communi *Henr. Leſſ. l. 2. c. 34. d. 19.* Vnde reſolues.

I. Qui in vnâ diœceſi eſt natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium iſtorum Epiſcoporum poteſt Ordines, vel dimiſſorias accipere. *Prap. q. 1. d. 14. Laym. l. 5. t. 9. c. 9. Dian. p. 8. t. 2. R. 8. & 9.* vbi cum *Auerſa & alijs* 3. contra *Barboſ.* dicit, etſi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, poſſe alterum ab alio accipere.

II. Poteſt quis ordinari vt originarius, vbi ipſe vel pater eius eſt natus. *Barb. Zerol. Auerſ. & alij* 9. cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 12.* Non tamen poteſt ordinari ab Epiſcopo, in cuius diœceſi natus eſt fortuito; v. g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, ſed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus eſſe cenſetur. *Sanc. & alij* 8. *cum Dian. p. 8. t. 2. R. 11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuerſis Epiſcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etſi non mathematicè) habitat, poteſt ab vtriuslibet loci Epiſcopo ordinari: quia vtriq; eſt ſubditus ratione domicilij. *Præp. l. c. Sanch. Auerſa, &c.* cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 14.* eius tamen filius ab illo tantùm, in cuius diœceſi eſt natus. Quòd ſi fortuito extra vtriuſq; diœceſin ſit natus, ab vtroquis poteſt ordinari; quia vterque cenſetur eius Epiſcopus originis, cum non ſit potior ratio de vno, quàm alio. *Præp. Dia. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potiùs quam patris domicilium ſequitur. *Præp. Dian. l. c. R. 18.*

IV. Qui plura habet in diuerſis diœceſibus beneficia, poteſt à quolibet illorum Epiſcoporum ordinari. *Grac. Præp. l. c. & c. Dian. p. 8. t. 2. R. 25.*

V. Studioſi qui in vniuerſitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domi-

cilium, atque adeò ab eius loci Epiſcopo ordinari non poſſunt. Imò ſi iſtic ducant vxorem, nec filij eorum: ſicut enim is non dicitur Epiſcopus domicilij reſpectu patris; ita nec Epiſcopus originis reſpectu prolis, quæ nata finguntur in domicilio patris *Dian. p.8.t.2.R.15.& 17.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Reſp I. Ad validam ordinationem requiritur, & ſufficit, vt ſit mas baptizatus. *S.Thom.3.par.q.39.a.2.Con.d.20.dub.10. Vaſq.Fill.t.9.cap.4.q.2.* Vnde reſolues.

I. Incapax ordinum eſt, & quidem iure diuino, 1. Fœmina. *Vaſq. Regin.Fill.l c.* Quòd ſi autem in eo incipiat præualere poſt ordinationem validam, non poteſt validè conſecrare, vel abſoluere; licèt charecterem ſacramentalem retineat. *C Lugo Reſp.mor.l.1.d.31.* 2. Hermaphroditus, in quo ſexus fœmineus præualet. *Fill.l.c.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, priuati manibus, etſi iure naturali ſint inhabiles. 2 Irregulares, etſi iure Eccleſiaſtico ſint inhabiles, maneantque ab eorum vſu ſuſpenſi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad caſtitatem non tenebuntur vi voti, niſi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor.l.13. c.14. Bon.l.c.*

Reſp.II. Vt ordo licitè, & ſecundum iura Eccleſię ritè ſumatur, aut non incurratur cenſura, requiritur in recipiente, præter ſtatum gratiæ. 1. Vt non ſit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, ſuſpenſus excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid.ſeſſ.23.c.4.* ſine quo ſi primam tonſuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare ſaltem venialiter (niſi iuſta cauſa excuſet) quia fraus eſt leuis. *v.ſupra l.4.c.2.d.1.a.3.* Similiter venialis inconſtantia videtur, ſine iuſta cauſa ſtatum Clericalem deſerere. 3. Vt ſit confirmatus. *Trident.ſeſſ.23.c.4.* & quidem ſecundum *Bon.d.8.p.5.num.* 10. ſub mortali ſecundum *Sotum & Con.* ſub veniali. 3. Litteræ dimiſſoriæ (etiam pro prima tonſura) Epiſcopi proprij, ſiue originis, ſiue beneficij, ſiue domicilij. *v. Dian.par.3.tract.4. Reſol.194.* 4. Examen coram Epiſcopo, de ſcientia neceſſaria ad vſum cuiuſque Ordinis: nam *Trident.ſeſſ.23.ca.4.* pro prima tonſura requirit, vt ſciant fidei rudimenta: item legere & ſcri-

ſcribere : & de quibus probabilis ſit coniectura quòd Clericatum elegerint, non ſecularis iudicij fugiendi fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad iſtos Ordines ſpectant. Pro Sacerdotio tantam ſcientiam, vt populum docere poſſit neceſſaria ad ſalutem, & adminiſtrare ſacramenta. 5. Titulus ſuſtentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid. ſeſ. 21. c. 2. v. Bonac. 6.* ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuerſio v. g. ſuſcipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale; Epiſcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, ſic minores conferuntur quauis Dominica vel feſto, & quidem tali, quod ex præcepto Eccleſiæ celebretur etiã in foro, vt *Sylu. Ayor, Barb. &c. com.* docet. At licèt *Præpoſ. Fagund. Tann. Gauant. &c.* putent ſufficere quoduis feſtum duplex in Eccleſia, eamque ſententiam *Dian. R. 5. tr. 13 R. 47.* vocet tutam in praxi; eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam eſſe monet *Card. Lugo l. 1. Reſp. mor. d. 43.* Eoſdem autem poſſe ex recepta Epiſcoporum conſuetudine, etiam feria VI. veſpere ante Sabbathum, quo omnes Ordines iure conferri poſſunt, notat *Dian. p. 2. tract. 16. R. 28.* ex *Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Paſſionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interſtitia temporum. Sic maiores non niſi poſt annum ab alterius ſuſceptione conferri poſſunt ex *Trident. ſeſſ. 23. cap. 11. & 13. & 14.* in quo tamen Epiſcopus ob neceſſitatem, vel vtilitatem Eccleſiæ, poteſt diſpenſare. Eodem tamen die, non niſi de licentia Papæ, duo Ordines maiores poſſunt dari: Minores verò omnes, diſpenſante Epiſcopo, poſſunt dari eodem die; & ſi conſuetudo ſit ſimul cum Subdiaconatu. *Nauar. ca. 25. Henriq. l. 10. c. 11. Vaſq. Suar. Sa V. Ordo, Laym. l. 5. tr. 9. cap. 8.* 9. Locus ſcilicet pro ſolemni collatione Eccleſia, pro priuata, Sacellum. 10. Ætas, in quà ordinariè Epiſcopus non poteſt diſpẽſare, & ſic pro prima tonſura, & minoribus, requiritur ſaltem ſeptennium completũ, licèt *Quint. t. 6. ſ. 21.* cõtra *Sanch. &c.* putet ſufficere inchoatum. Pro Acolitho annus 12. completus. *Fill. t. 9. c. 4. n. 28.* pro Subdiaconatu vigeſimus ſecundus, pro Diaconatu vigeſimus tertius, pro Sacerdotio vigeſimus quintus, omnes incepti, pro Epiſco-

vt docet *Dian.p.4.tr.4.R.206.* ex *Hurt. & Mercero.*

VIII. Excuſantur ab hoc præcepto. 1. qui phyſicè non poſſunt; v.g. quibus deeſt Confeſſarius. 2. qui moraliter non poſſunt; v.g. qui prudenter timent reuelationem ſigilli, vel qui non poſſunt ſine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Con.Tamb.c.4.§.3.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit Extrema Vnctio, & quę circa eam obſeruanda?

RESp.I. Eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, ad ęgroto periclitanti de vita conferendam ſalutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S.Thom.in 4.d.23.q.1.a.1.* Vnde reſolues.

I. Materia eius remota, eſt oleum benedictũ, quod in pyxide chriſmali ſignatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chriſmate; ſi tamen vſus ſis, nihil repetẽdum eſſe docet *Lay.l.5.tr.8.c.2.n.3.*) idq; renouandũ eſt quotannis in Cœna Domini, veteri exuſto: ſi tamen nouum haberi nõ poſſit, licèt vti antiquo *Lay.l.c.* & ſi hoc non ſufficiat, aliud conſecratũ, vel in neceſſitate non conſecratum, (in minore tamen quantitate quã vetus eſt) addere. Etſi *Dian.p.6.tr.6.R.44.* ex *Leſſ.* & *alijs* 4. dicat, contrarium habere praxin Eccleſię, vt ſcilicet paulatim & per vices (ſi ita requirat neceſſitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quàm ab Epiſcopo fuerit conſecrata initio. *Bon.d.7.q.1.n.8.* ex *Poſſeu.*

II. Materia proxima, eſt vnctio certarum partium corporis, ac ſaltem quinque ſenſuum; vel ſi mutilati ſint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; nõ ſimpliciter neceſſariò contactu immediato manus, nam peſte graſſante poteſt vti virga oblonga oleo tincta, quam poſtea comburat. *Syl.Chapea.Dian. v. Dia. p.3.tr.4 R 167.* Quidam etiam Doctores putant, vnam tãtùm

vnctio-

vnctionem eſſe de eſſentia Sacramenti, ideoq; in periculo peſtis, & ſimili neceſſitate, ſufficere vnum tantùm organum magis obuium, vel potiùs caput, quod in eo ſẽſus maximè vigeant vngere, dicẽdo: *Per iſtam, &c. quicquid deliquiſti per viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum, &c.* Et quidem pro hac ſentẽtia citantur varia Paſtoralia, Agendæ, & Doctor Louan. *Sylu. in 3. p. q. 32. art. 2. Laym. l. 1. tr. 8. c. 3.* qui eam non omnino improbabilem, *Tann. & Marchan. in Horto Paſtorum*, qui omnino probabilẽ, & in praxi vſitatã, *Dia. p. 3. t. 4. R. 168.* qui in praxi tutam dicit, citanſq; pro ea *p. 8. t. 1. R. 21. Gran. Amic. Auerſam.* affirmat Pontificem id poſse permittere, & deniq; *Eſcob.* (citans *Becanum c. 25. q. 7. num. 6*) & *Barboſa in Trid. ſeſſ. 14. c. 1.* id permittit. Verùm cùm alij Doctores communiter repugnent, tutius ſaltem erit (quod ſuadet *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo caſu vnum oculum, autem manum, narem, & os velociter ſine crucis forma vngere dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certiùs eſt, pedes aut renes iungere, non eſſe eſſentiale; imò quoad renes, non eſt decens, præſertim in fœminis, & viris religioſis, ideoque omitti ſolet. *Henriq. Sa, Tollet. Suar. Bellar. c. 10. in fine.*

III. De eſſentia huius Sacramenti eſt, 1. vt organa 5. ſenſuum quæ inungũtur, nominentur. *Palaus t. 4. tr. 26. Auerſa ſ. 4. & c. communiter.* Licet *Dia 7. p. 8. t. 7. R. 56.* ex *Regin.* contrarium cenſeat probabile; imò ad valorem ſufficere, ſi inter vngendum omnes ſenſus dicas: Per iſtas ſanctas vnctiones indulgeat tibi 2. Verba illa: *Per hanc ſanctam Vnctionem* etſi *Palaus l. c.* dicat valere, ſi tantum omittas to ſanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperatiuam, v. g. *Per hanc &c. remittatur tibi, quidquid, &c.* non valere, dicit *Palaus l. c. Dian. loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentũ tantùm dandum eſt morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel ſenectute, quia hi ſoli sũt infirmi. Quòd ſi morbo liberati rurſus periclitentur, iterandum eſt; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculũ nouum; neque expectandum, (ſub graui culpa, *Quint. t. 5. ſ. 9.*) donec ſenſibus careant, vel omnino ſint deſperati. In dubio verò de vita, detur ſub conditione. *Laym. l. c.* ex *S. Tho. Sylu. Suar. d. 40.*

V. Si cõferatur infirmo communi morbo, ſiue non grauiter

vel

vel periculoſè laboranti, non eſt validum. *Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. comm.* Ac licèt *Leſſ. V. Vigers & Quint.* contrarium putent probabile; concedunt tamen ſic inunctum iterum inungendum eſſe (etiam in eodem morbo) quando periculoſè laborare cęperit, ob mutatum ſtatum infirmitatis. additque *Quint.* mortaliter peccatum fuiſſe. *v. Quint. t. 5. ſ. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 45.*

VI. Ad Sacramētum hoc cum fructu recipiendum, in eo qui rationis eſt compos, & conſcius peccati mortalis (ſi non confiteatur) requiritur cōtritio ſaltem exiſtimata; neque ſufficit attritio. *Bon. d. 7. q. vn. p. 5. n. 2.* ex *Reg. l. 28. c. vlt. a. 73.* Ordinariè autem, niſi obſtet cauſa rationabilis, (v. g. ſi ob vomitum cōmunicare non poſſit) præmittenda eſt confeſſio & communio, ob Eccleſiæ conſuetudinem, quæ vnctionem tanquam minùs neceſſariam ad ſalutem, poſtponit. *v. Bon. l. c. n. 13.* Licèt autem per ſe loquendo confeſſio non neceſſariò præmittatur, cū per contritionem ſe diſponere poſſit, per accidens tamē requiri poteſt, v. g. ſi poſt viaticum peccaſſet mortaliter, & timeretur poſt vnctionem defuturum tempus confeſſioni: tunc enim prius audiendus, & abſoluendus eſſet, quia ſacramenta magis neceſſaria tali caſu priùs ſumenda ſunt. *Fill. Barb. Dian. p. 5. t. 3. R. 92.*

VII. Pueris habentibus ſufficientem rationis vſum ad peccādum, tametſi ſacram Euchariſtiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio, cùm inde nonnunquam ſalus ipſorum dependere poſsit. *Suar. 3. p. tom. 3. d. 70. ſ. 1. Graf. Angl. Zamb.* apud *Laym. l. 5. t. 8. c. 4. nu. 2.* qui Parochos quorundam locorū excuſat, per conſuetudinem toleratam ab Epiſcopis, ſi non dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto caſu neceſsitatis, quo puer quem rationis vſum conſecutum eſſe conſtet, aliud Sacramentum ante mortem ſuſcipere non poſsit. *v. Chapeauill. c. 5. q. 17.* Ac licèt Parochus in confeſsione cognouerit, puerum nunquā actualiter peccaſſe, debere tamen illum inungere, contra *Nugn. & Sancium* docet *Suar. Regin. Fill. Con. &c.* cum *Dian. p. 3. lib. 4. R. 181.* Si verò dubium ſit, an puer vſum rationis habeat vngendus eſt ſub conditione. *Dian. p. 5. tr. 3. R. 85. & Sanch. Zamb. & Lugo.*

V. Miniſter, eſt ſolus Sacerdos proprius, ſiue Paſtor; ſine cuius venia ſi extra neceſsitatem alius det, validum quidem eſt, ſed grauiter peccat. *Sylu. Sot. Con. d. 9. q. 28.* & religioſus incurrit

excom-

excommunicationem Papalem. *Suar.Regin.l.*18.*nu.*40. Poſse tamen Regulares hoc Sacramentũ (vti & viaticum) in articulo mortis ſuis familiaribus miniſtrare, docet *Dian.p.*5.*t.*3. *Reſ.*52. ex *Mancino &c.* In neceſſitate verò, vt ſi Paſtor abſit, vel dare nolit, nec ſuperior poſſit adiri pro petenda licentiâ, licitè miniſtrat quiuis non excommunicatus, aut ſuſpenſus; (etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Prapoſ. Henriq. Fern. Gran. Dian.p.*5.*t.*3.*R.*82.) cenſetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym.Regin.Suar.&c.l.c. Dian.R.*176.

VI. Sufficit Sacerdos ſine miniſtro, in neceſſitate, nec in ea fœmina adhibenda eſt; quod ſi tamen fiat, veniale eſſe docet *Quintan.t.*5.*ſ.*6. In ea poſſet etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni reſpondentem. *Bon.l.c.&c.comm.* Non tamen poteſt vnus inungere aliquem ſenſum, & alius formã pronunciare: neque vnus vnum oculum, alter alterum. *v.Dian.p.*9.*t.*7.*R.*56. Quòd ſi Sacerdos non poſſit progredi ſupplenda erunt per aliũm quæ reſtant. *Tann.Prap.Marat.* qui apud *Dian.p.*5.*t.*3.*R.*87. notat licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac ſi prior nullam earum inchoaſſet.

VII. Etſi in adminiſtratione huius Sacramenti ſeruanda ſint omnia præſcripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non eſſe, adminiſtrare in neceſſitate ſine ſuperpelliceo vel ſtola, docet *Quint. & Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p.*8.*t.*1.*R.*79. id excuſat ab omni peccato, ſi infirmus non ſit capax alterius Sacramẽti, & iſta haberi non poſſint, contra *Suar. Regin. &c.* Imò etiam extra neceſſitatem non eſſe mortale 1. Omittere Pſalmos pœnitẽtiales, Litanias, & cęteras preces, docet *Palaus, & Gran.* Dico, *extra*: quia in neceſſitate graui, v. g. tẽpore peſtis, vel morte imminente, ſtatim vngendus eſt ſine præmiſſis orationibus; quæ tamen poſtea ſupplendę ſunt, ſi ſuperuiuat infirmus. *Bon.d.*7.*p.*6. *n.*8. 2. Deferre ad ægrum, vel adminiſtrare ſine lumine. *Leand.* citans *Poſſeu.Quintan.t.*5.*ſ.* 13.*Barboſ.de offic.Paroch.c.*22. 3. Si ſolus ſine miniſtro adminiſtret: imò hoc in neceſſitate permittunt. *Tol.Sa, &c.v.Dia. p.*9.*t.*6.*R.*36. 4. Si vngat aliter quãm in formam crucis. *Suar. Bec.Laym.v.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*178.

VIII. Paſtor ratione officij, tenetur ſub mortali dare ijs qui petunt,

tunt niſi iuſta cauſa excuſet: etiam tempore peſtis,modò poſſit abſque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docet *Tann. Dian.p.5.tr.3.R.93.* Si peſte infecti ſint confeſſi,poſſe ſine peccato omitti, abſolutè docet idem *Dian. p.3. t.4. R.*174.*p.5.t.3. R.*93.*&* 83.*& p.8.t.*1.*R.*21.ex *Villalo,Tan.Amico,Franc.Lugo, &c. Suar.Fill.Con.Bon.* Laym.*ll.cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, ſi petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne ſine vnctione moriatur æger, (niſi iuſta cauſa excuſet) quia in re graui non præſtat id, ad quod tenetur ex iuſtitia. Alius verò Sacerdos, ſi abſente Parocho licitè & facilè poſſit, tenetur ex charitate, ſed ſub veniali tantùm: niſi tamen ægrotus valde indigeret, v.g. ſi alioqui ſine omnibus ſacramentis eſſet moriturus, quod aliud nullum ſuſpicere poſſit: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoſcere videntur. *v.Dian.p.3.t.4.R.*170. *Laym.l.5.t.2.c.7. num.3.*

X. Parocho veſperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi ſacrum oleum, vt vocatus poſſit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantum agnoſcat *Barboſ.de Par.c.*22.ex *Poſſeu.*item *Quintan.t.5.ſ.*10.vbi tamen à mortali non audet excuſare eum,qui ſemper domi retineret.

XI. Decens eſt, vt ſtuppa cōburatur: quę ad ſingulas vnctiones noua adhibēda eſt,niſi aliud habeatur in agēda. *Lay.l.c.Sa.*

Reſp.II. Effectus eius principalis eſt, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius eſt, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas reſtantes. 3. aliquando etiam ſanitatem corporis conferre, ſi expediat. *S.Thom.Sylu. Suar.d.*41.*ſ.*1. Vnde reſolues.

Huius Sacramenti non ſunt capaces, 1. Pueri ante vſum rationis; etſi ſufficiat ea ætas, quà poſſunt peccare. *Nauar.Suar. l.c.*2. Perpetuò amentes: alijs verò delirantibus,ſi antè petiuerint,aut petituri fuiſſent ſi cogitaſſent, aut oſtenderint ſignum doloris, dari poteſt & debet. *Sylu.Henr. Laym.*Etſi tales vnctioni reſiſtant,ligandos eſſe, vel fortiter tenendos ait *Zambr.* apud *Dian.p.5.t.3. R.*84. qui cum *Barboſ.de officio Parochi,ca.* 22. dicit eſſe neceſſarium, quando phreneticus non poteſt aliud Sacramentum ſuſcipere.

2. Muti, ſurdi, & cæci à natiuitate ſunt capaces, atque adeò de-

debent inungi prope organa ſenſuum quibus carent: etſi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa reſpondet. *Poſſeu.Nald.Præp.Dia. p.5.t.6.R.*11.

I.Non ſuſcipere hoc Sacramentum, per ſe loquendo ſecluſóque ſcandalo, & contemptu, non eſt peccatum mortale. *Suar. Laym.Tann.Eſcob.&c.* (multò minùs peccant mortaliter domeſtici, ſi id non procurent) Veniale tamen eſſe, docet *Con.di.* 19.*dub.*10.contra *Nugn.v.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*170. *p.*8.*t.*1.*R.*58. & *p.*5.*t.*3.*R.*97. vbi notat ex *Tann.* non cenſeri contemnere, qui ſciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* præſertim ſi probabiliter deinceps non ſit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia?

Reſp.I. Ordo eſt Sacramentum, quo traditur poteſtas circa Euchariſtiam ritè adminiſtrandam. Ordines vniuerſim ſunt ſeptem Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acoluthatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rurſus eſt duplex, Minus, & Maius, ſiue Epiſcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima verò tonſura non eſt Ordo, niſi latè, ſed tantum diſpoſitio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Eccleſiaſtici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres poſteriores dicuntur Maiores, ſiue ſacri, ob annexum votum ſolemne caſtitatis, (Etſi ordinatus per grauem metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, niſi ſpõtè ratificauerit. *Sanch.di.*29. *Azor, Fill. l.*10.*c.*4.*q.*3.*Con.n.*150. *Bon. de mat.q.*3.*p* 9.) reliqui Minores, quos cum *Vaſq.*alij Sacramentũ eſſe negant, alij cum *Bellarm. Con.Fill.&c.* communiùs & probabiliùs affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. v.*Fill. tr.*9.*cap.*1.*Bon.d* 8.*q.*1.

Reſp.II. Materia remota Ordinum, eſt aliquod inſtrumentum, traditum ordinandis, in ſignum poteſtatis ſpiritualis. Proxima eſt eiuſdem traditio & acceptio. Cuius cõtractum phyſicum & immediatum, etſi non eſſe eſſentialem aliqui probabili-

ter doceant, cum *Sa, Henr.Reg.Lay.Dian.t.*4. *de ſacram. nu.* 185. *& alijs*, quos citat: contrarium tamen communius eſt, ac tutius, vt altera ſaltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad ſcrupulum vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hoſtia, vt docet *Fill.* idq; ſimul cum prolatione verborum Epiſcopi. *v.Lay.l.*5.*t.*9.*ca.*5.*Bon.d.*8.*q.*1. *pu.*3. *v.Dian.p.*8.*t.*1.*R.*40. *&* 42.

Reſp.III. Oſtiarius ordinatur traditione clauium Eccleſiæ; Lector libri lectionum; Exorciſta, libri exorciſmorum; Acolytus ampullarum vacuarum, vel ſaltem vnius, & candelabri cum cereo extinto, quia eius eſt præparare lumen, vinum, & aquam ad Miſſam; Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena ſuperpoſita, quia illius eſt hæc ad Miſſam præparare; Diaconus impoſitione manùs, & traditione libri Euangeliorum, quia eius eſt cathechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Euchariſtiam dare, *v.ſupra*; Sacerdos traditione calicis cum vino; & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur poteſtas ſacrificandi, deinde impoſitione manùs, additâ aliâ formâ, quâ datur poteſtas remittendi alijs peccata. *v.Fill.t.*9.*c.*2.*Reg.Bon.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*186.187.*&* 188. *& p.*8.*l.c.* Ex dictis reſolues.

I. Poteſt Epiſcopus extra diœceſin ſuis ſubditis conferre primam tonſuram: quia non eſt Ordo *Bon.& alij* 4. cum *Dian.p.* 4.*t.*4.*R.*143. *contra Sanch. Barboſ.&c.*

II. Quando dubium occurrit, an Ordo ſit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari poteſt, & debet ſub conditione. Quando verò ſunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian.p.*5.*t.*3. *R.*47. ex *Gran.* poſſe iterari ſub conditione, imò debere, ſi ſit Epiſcopalis vel Sacerdotalis: v.g. ſi Sacerdos vel Epiſcopus non tetigiſſet vaſa ſacra, aut illud inſtrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam; ſed non hoſtiam. Eum verò qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, ſed paulò poſt, poſſe quidem ad maiorem animi ſui quietem ſub conditione iterum ordinari, non tamen eſſe neceſſarium docet *C.Lug. Reſp.mor.l.*1.*d.*33. Rectè autem notat *Dia.l.c.* etiamſi quis timeat ne inualidè ordinatus ſit, aut non recordetur ſe tetigiſſe ſacra vaſa, aut non tetigiſſe imagine-

netur, non illico iterandum eſſe Ordinem ; cùm ſola obliuio vel timor non ſufficiat ad prudens ac rationabile dubium , vel probabilitatem .

Reſp.IV. Epiſcopus non poteſt ordinare niſi ſubditos,vel ratione originis (ſi ſcilicet in eius diœceſi ſint nati,) vel ratione domicilij,ex voluntate iſthic perpetuò habitãdi;vel ratione beneficij,in ſua diœceſi exiſtentis. *Dian.p.8.t.2.R.8.Laym Prep. &c. commun.* Quocunq; autem horum modorum ſint ſubditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c.cum nullus, de temp. ordin.in* 6.& ex communi *Henr.Leſſ.l.2.c.34.d.19.* Vnde reſolues.

I.Qui in vnâ diœceſi eſt natus,in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium iſtorum Epiſcoporum poteſt Ordines,vel dimiſſorias accipere. *Præp.q.1.d.14. Laym l.5.t.9. c.9.Dian.p.8.t.2. R.8. & 9.* vbi cum *Auerſa & alijs* 3. contra *Barboſ.* dicit,etſi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum,poſſe alterum ab alio accipere .

II. Poteſt quis ordinari vt originarius, vbi ipſe vel pater eius eſt natus. *Barb.Zerol. Auerſ. & alij* 9. cum *Dian.p.8.t.2.R.12.* Non tamen poteſt ordinari ab Epiſcopo,in cuius diœceſi natus eſt fortuito ; v.g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis,ſed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus eſſe cenſetur. *Sanc. & alij 8. cum Dian.p.8.t.2.R.11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuerſis Epiſcopatibus habet duo domicilia , in quibus æqualiter (etſi non mathematicè)habitat,poteſt ab vtriuslibet loci Epiſcopo ordinari : quia vtriq; eſt ſubditus ratione domicilij. *Præp.l.c.Sanch. Auerſa,&c.* cum *Dian.p.8.t.2.R.14.* eius tamen filius ab illo tantùm , in cuius diœceſi eſt natus . Quòd ſi fortuito extra vtriuſq; diœceſin ſit natus, ab vtroquis poteſt ordinari; quia vterque cenſetur eius Epiſcopus originis, cum non ſit potior ratio de vno, quàm alio. *Præp.Dia.l.c.*Natus autem ex fornicatione, matris potiùs quam patris domicilium ſequitur . *Præp. Dian.l.c.R.18.*

IV. Qui plura habet in diuerſis diœceſibus beneficia , poteſt à quolibet illorum Epiſcoporum ordinari . *Grac.Præp.l.c.* &c. *Dian.p.8.t.2.R.25.*

V. Studioſi qui in vniuerſitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam , non contrahunt ibi domi-

cilium, atque adeò ab eius loci Epiſcopo ordinari non poſſunt. Imò ſi iſtic ducant vxorem, nec filij eorum: ſicut enim is non dicitur Epiſcopus domicilij reſpectu patris; ita nec Epiſcopus originis reſpectu prolis, quæ nata finguntur in domicilio patris *Dian. p.8.t.2.R.15.& 17.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Reſp.I. Ad validam ordinationem requiritur, & ſufficit, vt ſit mas baptizatus. *S.Thom.3.par.q.39.a.2. Con.d.20.dub.10. Vaſq.Fill.t.9.cap.4.q.2.* Vnde reſolues.

I. Incapax ordinum eſt, & quidem iure diuino, 1. Fœmina. *Vaſq. Regin.Fill.l.c.* Quòd ſi autem in eo incipiat præualere poſt ordinationem validam, non poteſt validè conſecrare, vel abſoluere; licèt charecterem ſacramentalem retineat. *C. Lugo Reſp.mor.l.1.d.31.* 2. Hermaphroditus, in quo ſexus fœmineus præualet. *Fill.l.c.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, priuati manibus, etſi iure naturali ſint inhabiles. 2 Irregulares, etſi iure Eccleſiaſtico ſint inhabiles, maneantque ab eorum vſu ſuſpenſi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad caſtitatem non tenebuntur vi voti, niſi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor.l.13. c.14. Bon.l.c.*

Reſp.II. Vt ordo licitè, & ſecundum iura Eccleſię ritè ſumatur, aut non incurratur cenſura, requiritur in recipiente, præter ſtatum gratiæ. 1. Vt non ſit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, ſuſpenſus excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid.ſeſſ.23.c.4.* ſine quo ſi primam tonſuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare faltem venialiter (niſi iuſta cauſa excuſet) quia fraus eſt leuis. *v.ſupra l.4.c.2.d.1.a.3.* Similiter venialis inconſtantia videtur, ſine iuſta cauſa ſtatum Clericalem deſerere. 3. Vt ſit confirmatus. *Trident.ſeſſ.23.c.4.* & quidem ſecundum *Bon.d.8.p.5.num.10.* ſub mortali ſecundum *Sotum & Con.* ſub veniali. 3. Litteræ dimiſſoriæ (etiam pro prima tonſura) Epiſcopi proprij, ſiue originis, ſiue beneficij, ſiue domicilij. *v. Dian.par.3.tract.4. Reſol.194.* 4. Examen coram Epiſcopo, de ſcientia neceſſaria ad vſum cuiuſque Ordinis: nam *Trident.ſeſſ.23.ca.4.* pro prima tonſura requirit, vt ſciant fidei rudimenta: item legere & ſcri-

ſcribere: & de quibus probabilis ſit coniectura quòd Clericatum elegerint, non ſecularis iudicij fugiendi fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad iſtos Ordines ſpectant. Pro Sacerdotio tantam ſcientiam, vt populum docere poſſit neceſſaria ad ſalutem, & adminiſtrare ſacramenta. 5. Titulus ſuſtentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid.ſeſ.21. c.2.v.Bonac.6.* ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuerſio v.g. ſuſcipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale; Epiſcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, ſic minores conferuntur quauis Dominica vel feſto, & quidem tali, quod ex præcepto Eccleſiæ celebretur etiã in foro, vt *Sylu.Ayor,Barb.&c.com.* docet. At licèt *Præpoſ.Fagund.Tann.Gauant. &c.* putent ſufficere quoduis feſtum duplex in Eccleſia, eamque ſententiam *Dian.R.5.tr.13 R.47.* vocet tutam in praxi; eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam eſſe monet *Card.Lugo l.1.Reſp.mor.d.43.* Eoſdem autem poſſe ex recepta Epiſcoporum conſuetudine, etiam feria VI. veſpere ante Sabbathum, quo omnes Ordines iure conferri poſſunt, notat *Dian.p.2. tract.16.R.28.* ex *Henriq.Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Paſſionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interſtitia temporum. Sic maiores non niſi poſt annum ab alterius ſuſceptione conferri poſſunt ex *Trident. ſeſſ.23. cap.11. & 13. & 14.* in quo tamen Epiſcopus ob neceſſitatem, vel vtilitatem Eccleſiæ, poteſt diſpenſare. Eodem tamen die, non niſi de licentia Papæ, duo Ordines maiores poſſunt dari: Minores verò omnes, diſpenſante Epiſcopo, poſſunt dari eodem die; & ſi conſuetudo ſit ſimul cum Subdiaconatu. *Nauar.ca.25.Henriq.l.10.c.11.Vaſq.Suar. Sa V.Ordo, Laym.l.5.tr.9.cap.8.* 9. Locus ſcilicet pro ſolemni collatione Eccleſia, prò priuata, Sacellum. 10. Ætas, in quà ordinariè Epiſcopus non poteſt diſpẽſare, & ſic pro prima tonſura, & minoribus, requiritur ſaltem ſeptennium completũ, licèt *Quint.t.6.ſ.21.* cõtra *Sanch.&c.* putet ſufficere inchoatum. Pro Acolitho annus 12. completus. *Fill.t.9.c.4.n.28.* pro Subdiaconatu vigeſimus ſecundus, pro Diaconatu vigeſimus tertius, pro Sacerdotio vigeſimus quintus, omnes incepti, pro Epiſco-

inde mors pœnitenti immineret à ſocijs inferenda. *v.l.c.n.*108.

V. Denique facere aliquid ex quo ſoli pœnitenti innoteſcere poſsit, id fieri ex notitia confeſsionis, eſse contra ſigillum, negat *D.Thom.Bon.Sot.Vaſq.&c.* affirmat *Sylu. Valent.Con.Dian. p.3.t.4.R.*46. Idque confirmat *Fagun. Gran. Lugo, & Auerſ. q.18.ſ.*8. ſi tale ſit, quod pœnitenti ruborem, vel moleſtiam afferat, v.g. ſi vultum ei auſteriorem oſtenderet, vel eum declinaret; ſecus ſi ei ſit gratum, vel ſaltem confeſsionem odioſam, aut difficiliorem non reddat; v. g. ſi audiſset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidiſse ex certo facto; vel dicto ipſius Confeſsarij, indeque ipſe à talibus factis, vel dictis abſtineat, &c.

DVBIVM II.

Quale ſit præceptum, & quæ obligatio confeſſionis?

Reſp. Preceptum confitendi, tum Diuinum, tum Eccleſiaſticum, ſub mortali obligat omnes, ac ſolos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc verò poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint; & ſimul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum eius venia, ſemel in anno; computando ab vna confeſsione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior; vel deniq; à paſchate ad paſcha, vt conſuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar.d.*35.*ſ.*2.*Vaſq.q.*90.*a.*2. *C.de Lugo d.*15.*ſeſſ.* 3.4.6.*&* 7. *Con.d.*5.*dub* 6. Vnde reſolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apoſtatæ, pueri doli capaces, ſaltem poſt ſeptenium. *v.Dian.p.*4.*tr.*3.*Reſ.*52. *C. de Lugo l.c. ſ.*7.*n.*144. *&* 149. 2. Ingrediens periculoſam nauigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primùm paritura, vel quæ ſolet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui ſigna habet mortis naturalis.

II. Improbabile eſt, quod docet *Sa, V. Confeſſio,* Eccleſiam non obligare ante pubertatem: cùm anni diſcretionis citiùs attingantur, & conſtet mortaliter peccari poſse, ſub annum nonum, vel decimum, imò ante. Vnde ſi talis puer, craſso ſaltem modo, videatur cognoſcere, Deum per hoc vel illud offendi, oſtendatq; dolorem, & propoſitum, ac præcipua fidei myſteria cognoſcat, debet abſolui: ſecùs tamen, ſi non notetur ſufficiens vſus rationis: ſi verò dubium ſit, poteſt, (imò in articulo mortis

debet

debet) abſolui ſub conditione. *v. Laym.lib.5.tr.6.cap.5.Dian. p.4.t.4.R.53.& Card.de Lugo l.c. & d.17. num.* 22. vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem eſſe ſub conditione abſoluendum, ne gratia ſacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantùm habet venialia, etſi cõſuetudo habeat, & cogi etiam quiſque poſſit, vt in paſchate ſaltem ſe ſiſtat Paſtori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Paſtor tenetur, ſi alter dicat, ſe mortalis culpæ non eſſe conſcium. *Suar.di.36.lib.2. &c. commun.*

IV. Probabile eſt, eum, qui vno anno, ſiue cum, ſiue ſine culpa ſua, non ſatisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimum poteſt, anno ſequente: quia terminus non apponitur, ad finiẽdam, ſed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occaſionem negligit, docet *Bon.d.5 q.5.ſ.2. Suar. Vaſq. C.de Lugo l.c. num.* 177. contra *Sylu.Valent.Laym. Dian. &c*, qui dicunt perſeuerare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paſchate; quia hi habent facultatem à Sacerdote proprijſſimo omnium fidelium, & Paſtore Paſtorum. Ita *communiter omnes* contra *Gloſſatorem.& Auctorem Parochiani obedientis*. cõtra quos *v. in Reſponſis Franciſci Fontani, editis Viennæ Auſtriæ Anno* 16:4. allegatam auctoritatem duorum Conciliorũ Generalium, Viennenſis & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis cõſenſum, multorũ quoq; Parochorum, teſtantium, eos eſſe optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab ijs inſtituuntur. *v. ſuprà l.3.t.3.c.1.dub.3.* Item *Nau. Azor. Fagund. Trull.l.3.c.4.d.2.n.6. Dian.p.8.t.1.R.88.*

VI. Non obligatur ante finẽ anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiſcatur *Con. Henriq. C.de Lugo d.14 n.41.& alij*, contra *Med &c*. Si tamen præuideret, ſe non habiturum occaſionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni. *C.de Lugo diſp.15.ſ.6. nu.181.*

VII Probabilius eſt, nõ ſatisfieri præcepto Eccleſiæ, per confeſſionem inualidam, vt docet *Suar.d.36.ſ.7.Fill.Laym.C.de Lugo d.15.ſ.6.§.5.* etſi probabile contrarium putet eſſe *Fagund. v.Dian.p.3.t.4.Reſ.120.* Item nec per cõfeſſionem venialium,

vt docet

vt docet *Dian.p.4.tr.4.R.206.* ex *Hurt. & Mercero.*

VIII. Excuſantur ab hoc præcepto. 1. qui phyſicè non poſſunt; v.g. quibus deeſt Confeſſarius. 2. qui moraliter non poſſunt; v.g. qui prudenter timent reuelationem ſigilli, vel qui non poſſunt ſine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Con.Tamb.c.4.§.3.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obſeruanda?

RESp.I. Eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, ad ęgroto periclitanti de vita conferendam ſalutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S.Thom.in 4.d.23.q.1.a.1.* Vnde reſolues.

I. Materia eius remota, eſt oleum benedictũ, quod in pyxide chriſmali ſignatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chriſmate; ſi tamen vſus ſis, nihil repetẽdum eſſe docet *Lay.l.5.tr.8.c.2.n.3.*) idq; renouandũ eſt quotannis in Cœna Domini, veteri exuſto: ſi tamen nouum haberi nõ poſſit, licèt vti antiquo *Lay.l.c.* & ſi hoc non ſufficiat, aliud conſecratũ, vel in neceſſitate non conſecratum, (in minore tamen quantitate quã vetus eſt) addere. Etſi *Dian.p.6.tr.6.R.44.* ex *Leſſ.* & *aliis* 4. dicat, contrarium habere praxin Eccleſię, vt ſcilicet paulatim & per vices (ſi ita requirat neceſſitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quàm ab Epiſcopo fuerit conſecrata initio. *Bon.d.7.q.1.n.8.* ex *Poſſeu.*

II. Materia proxima, eſt vnctio certarum partium corporis, ac ſaltem quinque ſenſuum; vel ſi mutilati ſint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; nõ ſimpliciter neceſſariò contactu immediato manus, nam peſte graſſante poteſt vti virga oblonga oleo tincta, quam poſtea comburat. *Syl.Chapea.Dian. v. Dia. p.3.tr.4 R 167.* Quidam etiam Doctores putant, vnam tãtùm vnctio-

vnctionem eſſe de eſſentia Sacramenti, ideoq; in periculo peſtis, & ſimili neceſſitate, ſufficere vnum tantùm organum magis obuium, vel potiùs caput, quod in eo sẽſus maximè vigeant vngere, dicẽdo: *Per iſtam, &c. quicquid deliquiſti per viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum, &c.* Et quidem pro hac ſentẽtia citantur varia Paſtoralia, Agendæ, & Doctor Louan. *Sylu. in 3. p. q. 32. art. 2. Laym. l. 1. tr. 8. c. 3.* qui eam non omnino improbabilem, *Tann. & Marchan. in Horto Paſtorum*, qui omnino probabilẽ, & in praxi vſitatã, *Dia. p. 3. t. 4. R. 168.* qui in praxi tutam dicit, citanſq; pro ea *p. 8. t. 1. R. 21. Gran. Amic. Auerſam.* affirmat Pontificem id poſſe permittere, & deniq; *Eſcob.* (citans *Becanum c. 25. q. 7. num. 6*) & *Barboſa in Trid. ſeſſ. 14. c. 1.* id permittit. Verùm cùm alij Doctores communiter repugnent, tutius ſaltem erit (quod ſuadet *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo caſu vnum oculum, autem manum, narem, & os velociter ſine crucis forma vngere dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certiùs eſt, pedes aut renes iungere, non eſſe eſſentiale; imò quoad renes, non eſt decens, præſertim in fœminis, & viris religioſis, ideoque omitti ſolet. *Henriq. Sa, Tollet. Suar. Bellar. c. 10. in fine.*

III. De eſſentia huius Sacramenti eſt, 1. vt organa 5. ſenſuum quæ inungũtur, nominentur. *Palaus t. 4. tr. 26. Auerſa ſ. 4. & c. communiter.* Licet *Dia. 7. p. 8. t. 7. R. 56.* ex *Regin.* contrarium cenſeat probabile; imò ad valorem ſufficere, ſi inter vngendum omnes ſenſus dicas: Per iſtas ſanctas vnctiones indulgeat tibi 2. Verba illa: *Per hanc ſanctam Vnctionem* etſi *Palaus l. c.* dicat valere, ſi tantum omittas to ſanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperatiuam, v. g. *Per hanc &c. remittatur tibi, quidquid, &c.* non valere, dicit *Palaus l. c. Dian. loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentũ tantùm dandum eſt morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel ſenectute, quia hi ſoli sũt infirmi. Quòd ſi morbo liberati rurſus periclitentur, iterandum eſt; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculũ nouum; neque expectandum, (ſub graui culpa, *Quint. t. 5. ſ. 9.*) donec ſenſibus careant, vel omnino ſint deſperati. In dubio verò de vita, detur ſub conditione. *Laym. l. c.* ex *S. Tho. Sylu. Suar. d. 40.*

V. Si cõferatur infirmo communi morbo, ſiue non grauiter

vel

excommunicationem Papalem. *Suar.Regin.l.18.nu.*40. Poſſe tamen Regulares hoc Sacramentũ (vti & viaticum) in articulo mortis ſuis familiaribus miniſtrare, docet *Dian.p.*5.*t.*3. *Reſ.*52. ex *Mancino &c.* In neceſſitate verò, vt ſi Paſtor abſit, vel dare nolit, nec ſuperior poſſit adiri pro petenda licentiâ, licitè miniſtrat quiuis non excommunicatus, aut ſuſpenſus; (etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Prepoſ. Henriq. Fern. Gran. Dian.p.*5.*t.*3.*R.*82.) cenſetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym.Regin.Suar.&c.l.c. Dian.R.*176.

VI. Sufficit Sacerdos ſine miniſtro, in neceſſitate, nec in ea fœmina adhibenda eſt; quod ſi tamen fiat, veniale eſſe docet *Quintan.t.*5.*ſ.*6. In ea poſſet etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni reſpondentem. *Bon.l.c.&c.comm.* Non tamen poteſt vnus inungere aliquem ſenſum, & alius formã pronunciare: neque vnus vnum oculum, alter alterum. *v.Dian.p.*9.*t.*7.*R.*56. Quòd ſi Sacerdos non poſſit progredi ſupplenda erunt per aliũm quæ reſtant. *Tann.Prep.Marat.* qui apud *Dian.p.*5.*t.*3.*R.*87. notat licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac ſi prior nullam earum inchoaſſet.

VII. Etſi in adminiſtratione huius Sacramenti ſeruanda ſint omnia præſcripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non eſſe, adminiſtrare in neceſſitate ſine ſuperpelliceo vel ſtola, docet *Quint. & Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p.*8.*t.*1.*R.*79. id excuſat ab omni peccato, ſi infirmus non ſit capax alterius Sacramẽti, & iſta haberi non poſſint, contra *Suar. Regin. &c.* Imò etiam extra neceſſitatem non eſſe mortale 1. Omittere Pſalmos pœnitẽtiales, Litanias, & cęteras preces, docet *Palaus, & Gran.* Dico, *extra*: quia in neceſſitate graui, v.g. tẽpore peſtis, vel morte imminente, ſtatim vngendus eſt ſine præmiſſis orationibus; quæ tamen poſtea ſupplendę ſunt, ſi ſuperuiuat infirmus. *Bon.d.*7.*p.*6. *n.*8. 2. Deferre ad ægrum, vel adminiſtrare ſine lumine. *Leand.* citans *Poſſeu.Quintan.t.*5.*ſ.*13.*Barboſ.de offic.Paroch c.*22. 3. Si ſolus ſine miniſtro adminiſtret: imò hoc in neceſſitate permittunt. *Tol.Sa,&c.v.Dia. p.*9.*t.*6.*R.*36. 4. Si vngat aliter quàm in formam crucis. *Suar. Bec.Laym.v.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*178.

VIII. Paſtor ratione officij, tenetur ſub mortali dare ijs qui pe-

tunt niſi iuſta cauſa excuſet : etiam tempore peſtis,modò poſſit abſque periculo vitæ ; cum eo enim non teneri, docet *Tann. Dian.p.5.tr.3.R.93.* Si peſte infecti ſint confeſſi,poſſe ſine peccato omitti, abſolutè docet idem *Dian. p.3. t.4. R.174.p.5.t.3. R.93.& 83.& p.8.t.1.R.21.*ex *Villalo,Tan.Amico,Franc.Lugo, &c. Suar.Fill.Con.Bon.* Laym.*ll.cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, ſi petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne ſine vnctione moriatur æger, (niſi iuſta cauſa excuſet)quia in re graui non præſtat id, ad quod tenetur ex iuſtitia. Alius verò Sacerdos, ſi abſente Parocho licitè & facilè poſſit, tenetur ex charitate, ſed ſub veniali tantùm : niſi tamen ægrotus valde indigeret, v.g. ſi alioqui ſine omnibus ſacramentis eſſet moriturus, quod aliud nullum ſuſpicere poſſit : tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoſcere videntur. *v.Dian.p.3.t.4.R.170. Laym.l.5.t.2.c.7. num.3.*

X. Parocho veſperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi ſacrum oleum, vt vocatus poſſit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantum agnoſcat *Barboſ.de Par.c.22.*ex *Poſſeu.*item *Quintan.t.5.ſ.10.*vbi tamen à mortali non audet excuſare eum,qui ſemper domi retineret.

XI. Decens eſt, vt ſtuppa cōburatur : quę ad ſingulas vnctiones noua adhibēda eſt,niſi aliud habeatur in agēda. *Lay.l.c.Sa.*

Reſp.II. Effectus eius principalis eſt,roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius eſt, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas reſtantes. 3. aliquando etiam ſanitatem corporis conferre, ſi expediat. *S.Thom.Sylu. Suar.d.41.ſ.1.* Vnde reſolues.

Huius Sacramenti non ſunt capaces, 1. Pueri ante vſum rationis; etſi ſufficiat ea ætas, quà poſſunt peccare. *Nauar.Suar. l.c.* 2. Perpetuò amentes : alijs verò delirantibus,ſi antè petiuerint,aut petituri fuiſſent ſi cogitaſſent, aut oſtenderint ſignum doloris, dari poteſt & debet. *Sylu.Henr. Laym.*Etſi tales vnctioni reſiſtant,ligandos eſſe, vel fortiter tenendos ait *Zambr.* apud *Dian.p.5.t.3. R.84.* qui cum *Barboſ.de officio Parochi,ca.* 22. dicit eſſe neceſſarium, quando phreneticus non poteſt aliud Sacramentum ſuſcipere.

2. Muti, ſurdi, & cæci à natiuitate ſunt capaces, atque adeò de-

debent inungi prope organa ſenſuum quibus carent: etſi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa reſpondet. *Poſſeu. Nald. Præp. Dia. p.5.t.6.R.11.*

I. Non ſuſcipere hoc Sacramentum, per ſe loquendo ſecluſóque ſcandalo, & contemptu, non eſt peccatum mortale. *Suar. Laym. Tann. Eſcob. &c.* (multò minùs peccant mortaliter domeſtici, ſi id non procurent) Veniale tamen eſſe, docet *Con. di. 19. dub.*10. contra *Nugn. v. Dian. p.3.t.4.R.170. p.8.t.1.R.58. & p.5.t.3.R.97.* vbi notat ex *Tann.* non cenſeri contemnere, qui ſciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* præſertim ſi probabiliter deinceps non ſit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia?

Reſp. I. Ordo eſt Sacramentum, quo traditur poteſtas circa Euchariſtiam ritè adminiſtrandam. Ordines vniuerſim ſunt ſeptem Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acoluthatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rurſus eſt duplex, Minus, & Maius, ſiue Epiſcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima verò tonſura non eſt Ordo, niſi latè, ſed tantum diſpoſitio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Eccleſiaſtici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres poſteriores dicuntur Maiores, ſiue ſacri, ob annexum votum ſolemne caſtitatis, (Etſi ordinatus per grauem metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, niſi ſpōtè ratificauerit. *Sanch. di. 29. Azor, Fill. l.10.c.4.q.3. Con. n.150. Bon. de mat. q.3.p 9.*) reliqui Minores, quos cum *Vaſq.* alij Sacramentū eſſe negant, alij cum *Bellarm. Con. Fill. &c.* communiùs & probabiliùs affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. v. *Fill. tr.9. cap.1. Bon. d* 8.q.1.

Reſp. II. Materia remota Ordinum, eſt aliquod inſtrumentum, traditum ordinandis, in ſignum poteſtatis ſpiritualis. Proxima eſt eiuſdem traditio & acceptio. Cuius cōtractum phyſicum & immediatum, etſi non eſſe eſſentialem aliqui probabili-

ter doceant, cum *Sa, Henr.Reg.Lay.Dian.t.*4. *de ſacram. nu.* 185. *& alijs*, quos citat: contrarium tamen communius eſt, ac tutius, vt altera ſaltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad ſcrupulum vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hoſtia, vt docet *Fill.* idq; ſimul cum prolatione verborum Epiſcopi. *v.Lay.l.*5.*t.*9.*ca.*5.*Bon.d.*8.*q.*1.*pu.*3. *v.Dian.p.*8.*t.*1.*R.*40. *&* 42.

Reſp.III. Oſtiarius ordinatur traditione clauium Eccleſiæ; Lector libri lectionum; Exorciſta, libri exorciſmorum; Acolytus ampullarum vacuarum, vel ſaltem vnius, & candelabri cum cereo extinto, quia eius eſt præparare lumen, vinum, & aquam ad Miſſam; Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena ſuperpoſita, quia illius eſt hæc ad Miſſam præparare; Diaconus impoſitione manûs, & traditione libri Euangeliorum, quia eius eſt cathechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Euchariſtiam dare, *v.ſupra*; Sacerdos traditione calicis cum vino; & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur poteſtas ſacrificandi, deinde impoſitione manûs, additâ aliâ formâ, quâ datur poteſtas remittendi alijs peccata. *v.Fill.t.*9.*c.*2. *Reg.Bon. Dian.p.*3.*t.*4.*R.*186.187.*&* 188. *& p.*8.*l.c.* Ex dictis reſolues.

I. Poteſt Epiſcopus extra diœceſin ſuis ſubditis conferre primam tonſuram: quia non eſt Ordo *Bon.& alij* 4. cum *Dian.p.*4.*t.*4.*R.*143. *contra Sanch. Barboſ.&c.*

II. Quando dubium occurrit, an Ordo ſit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari poteſt, & debet ſub conditione. Quando verò ſunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian.p.*5.*t.*3. *R.*47. ex *Gran.* poſſe iterari ſub conditione, imò debere, ſi ſit Epiſcopalis vel Sacerdotalis: v.g. ſi Sacerdos vel Epiſcopus non tetigiſſet vaſa ſacra, aut illud inſtrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam; ſed non hoſtiam. Eum verò qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, ſed paulò poſt, poſſe quidem ad maiorem animi ſui quietem ſub conditione iterum ordinari, non tamen eſſe neceſſarium docet *C.Lug. Reſp.mor.l.*1.*d.*33. Rectè autem notat *Dia.l.c.* etiamſi quis timeat ne inualidè ordinatus ſit, aut non recordetur ſe tetigiſſe ſacra vaſa, aut non tetigiſſe imagine-

netur, non illico iterandum eſſe Ordinem; cùm ſola obliuio vel timor non ſufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Reſp. IV. Epiſcopus non poteſt ordinare niſi ſubditos, vel ratione originis (ſi ſcilicet in eius diœceſi ſint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate iſthic perpetuò habitãdi; vel ratione beneficij, in ſua diœceſi exiſtentis. *Dian. p. 8. t. 2. R. 8. Laym Prep. &c. commun.* Quocunq; autem horum modorum ſint ſubditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c. cum nullus, de temp. ordin. in 6.* & ex communi *Henr. Leſſ. l. 2. c. 34. d. 19.* Vnde reſolues.

I. Qui in vnâ diœceſi eſt natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium iſtorum Epiſcoporum poteſt Ordines, vel dimiſſorias accipere. *Prap. q. 1. d. 14. Laym l. 5. t. 9. c. 9. Dian. p. 8. t. 2. R. 8. & 9.* vbi cum *Auerſa & alijs* 3. contra *Barboſ.* dicit, etſi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, poſſe alterum ab alio accipere.

II. Poteſt quis ordinari vt originarius, vbi ipſe vel pater eius eſt natus. *Barb. Zerol. Auerſ. & alij* 9. cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 12.* Non tamen poteſt ordinari ab Epiſcopo, in cuius diœceſi natus eſt fortuito; v. g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, ſed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus eſſe cenſetur. *Sanc. & alij 8. cum Dian. p. 8. t. 2. R. 11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuerſis Epiſcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etſi non mathematicè) habitat, poteſt ab vtriuslibet loci Epiſcopo ordinari: quia vtriq; eſt ſubditus ratione domicilij. *Prap. l. c. Sanch. Auerſa, &c.* cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 14.* eius tamen filius ab illo tantùm, in cuius diœceſi eſt natus. Quòd ſi fortuito extra vtriuſq; diœceſin ſit natus, ab vtrouis poteſt ordinari; quia vterque cenſetur eius Epiſcopus originis, cum non ſit potior ratio de vno, quàm alio. *Prap. Dia. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potiùs quam patris domicilium ſequitur. *Prap. Dian. l. c. R. 18.*

IV. Qui plura habet in diuerſis diœceſibus beneficia, poteſt à quolibet illorum Epiſcoporum ordinari. *Grac. Prap. l. c. & c. Dian. p. 8. t. 2. R. 25.*

V. Studioſi qui in vniuerſitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domi-

cilium, atque adeò ab eius loci Epiſcopo ordinari non poſſunt. Imò ſi iſtic ducant vxorem, nec filij eorum: ſicut enim is non dicitur Epiſcopus domicilij reſpectu patris; ita nec Epiſcopus originis reſpectu prolis, quæ nata finguntur in domicilio patris *Dian. p.8.t.2.R.15.& 17.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Reſp.I. Ad validam ordinationem requiritur, & ſufficit, vt ſit mas baptizatus. *S.Thom.3.par.q.39.a.2. Con.d.20.dub.10. Vaſq.Fill.t.9.cap.4.q.2.* Vnde reſolues.

I. Incapax ordinum eſt, & quidem iure diuino, 1. Fœmina. *Vaſq. Regin.Fill.l.c.* Quòd ſi autem in eo incipiat præualere poſt ordinationem validam, non poteſt validè conſecrare, vel abſoluere; licèt charecterem ſacramentalem retineat. *C. Lugo Reſp.mor.l.1.d.31.* 2. Hermaphroditus, in quo ſexus fœmineus præualet. *Fill.l.c.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, priuati manibus, etſi iure naturali ſint inhabiles. 2 Irregulares, etſi iure Eccleſiaſtico ſint inhabiles, maneantque ab eorum vſu ſuſpenſi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad caſtitatem non tenebuntur vi voti, niſi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor.l.13. c.14. Bon.l.c.*

Reſp.II. Vt ordo licitè, & ſecundum iura Eccleſię ritè ſumatur, aut non incurratur cenſura, requiritur in recipiente, præter ſtatum gratiæ. 1. Vt non ſit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, ſuſpenſus excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid.ſeſſ.23.c.4.* ſine quo ſi primam tonſuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare faltem venialiter (niſi iuſta cauſa excuſet) quia fraus eſt leuis. *v.ſupra l.4.c.2.d.1.a.3.* Similiter venialis inconſtantia videtur, ſine iuſta cauſa ſtatum Clericalem deſerere. 3. Vt ſit confirmatus. *Trident.ſeſſ.23.c.4.* & quidem ſecundum *Bon.d.8.p.5.num.10.* ſub mortali ſecundum *Setum & Con.* ſub veniali. 3. Litteræ dimiſſoriæ (etiam pro prima tonſura) Epiſcopi proprij, ſiue originis, ſiue beneficij, ſiue domicilij. *v. Dian.par.3.tract.4. Reſol.194.* 4. Examen coram Epiſcopo, de ſcientia neceſſaria ad vſum cuiuſque Ordinis: nam *Trident.ſeſſ.23.ca.4.* pro prima tonſura requirit, vt ſciant fidei rudimenta: item legere & ſcri-

ſcribere: & de quibus probabilis ſit coniectura quòd Clericatum elegerint, non ſecularis iudicij fugiendi fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad iſtos Ordines ſpectant. Pro Sacerdotio tantam ſcientiam, vt populum docere poſſit neceſſaria ad ſalutem, & adminiſtrare ſacramenta. 5. Titulus ſuſtentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid. ſeſ.21. c.2.v.Bonac.6.* ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuerſio v.g. ſuſcipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale; Epiſcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, ſic minores conferuntur quauis Dominica vel feſto, & quidem tali, quod ex præcepto Eccleſiæ celebretur etiã in foro, vt *Sylu. Ayor, Barb. &c. com.* docẽt. At licèt *Prapoſ. Fagund. Tann. Gauant. &c.* putent ſufficere quoduis feſtum duplex in Eccleſia, eamque ſententiam *Dian. R.5.tr.13 R.47.* vocet tutam in praxi; eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam eſſe monet *Card. Lugo l.1. Reſp. mor. d.43.* Eoſdem autem poſſe ex recepta Epiſcoporum conſuetudine, etiam feria VI. veſpere ante Sabbathum, quo omnes Ordines iure conferri poſſunt, notat *Dian. p.2. tract.16. R.28.* ex *Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Paſſionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interſtitia temporum. Sic maiores non niſi poſt annum ab alterius ſuſceptione conferri poſſunt ex *Trident. ſeſſ.23. cap.11. & 13. & 14.* in quo tamen Epiſcopus ob neceſſitatem, vel vtilitatem Eccleſiæ, poteſt diſpenſare. Eodem tamen die, non niſi de licentia Papæ, duo Ordines maiores poſſunt dari: Minores verò omnes, diſpenſante Epiſcopo, poſſunt dari eodem die; & ſi conſuetudo ſit ſimul cum Subdiaconatu. *Nauar. ca.25. Henriq. l.10.c.11. Vaſq. Suar. Sa V. Ordo, Laym. l.5.tr.9.cap.8.* 9. Locus ſcilicet pro ſolemni collatione Eccleſia, pro priuata, Sacellum. 10. Ætas, in quà ordinariè Epiſcopus non poteſt diſpẽſare, & ſic pro prima tonſura, & minoribus, requiritur ſaltem ſeptennium completũ, licèt *Quint. t.6.ſ.21.* cõtra *Sanch. &c.* putet ſufficere inchoatum. Pro Acolitho annus 12. completus. *Fill. t.9.c.4.n.28.* pro Subdiaconatu vigeſimus ſecundus, pro Diaconatu vigeſimus tertius, pro Sacerdotio vigeſimus quintus, omnes incepti, pro Epiſco-

patu trigeſimus completus. *v. Bon. d. 8. q. 1. Fill. tr. 9. cap. 4. Lay. l. 5. tract. 9. cap. 6. & 7. Dian. p. 3. t. 4. R. 192.* Si autem dubium ſit, an quis ætatem requiſitam habeat, v. g. pro Sacerdotio an annum 25. ingreſſus ſit, ordinati nô poteſt. *Sanch. Laym. Bardi. d. 6. ca. 11. p. 6. §. 2. v. ſupra l. 1. t. 1. ca. 2. dub. 3.* Peccat autem tam ordinans, quàm ordinatus, ſi ordinetur qui non habet qualitates requiſitas.

Quæres. Quæ ſint officia ordinatorum?

Reſp. I. Oſtiarij eſt claues templi ſeruare, aperire & claudere eius ianuas; arcere eos, quibus non licet intereſſe ſacris; campanas pulſare; quæ intra Eccleſiam ſunt cuſtodire; ei qui prędicat, aperire librum. 2. Lectoris munus eſt, legere in Eccleſia lectiones veteris & noui Teſtamenti; item docere catechumenos rudimenta fidei Chriſtianæ. 3. Exorciſtæ munus eſt, manus imponere ſupra vexatos à ſpiritibus immundis, ad illos adiurandos & eijciendos, item ad exorcizandos cathecumenos. 4. Acolythi munus eſt præparare ampullas vini & acquæ ad ſacrificiū Miſſę, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem ſacrificium, & illi miniſtrare, vnde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus eſt, immediatè ſubordinari Diacono ad Sacrificium Miſſæ, calicem & patenam illi tradere, vrceolum cum aqua prebere, aquam ad lauandas manus infundere, Epiſtolam ex officio & ſolemniter in Miſſa legere. 6. Diaconi munus eſt, cantare ſolemniter Euangelium in Miſſa, miniſtrare immediatè Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Miſſæ ſacrificium, veſtire altaria, crucem ferre, & denique ex commiſſione Sacerdotis prædicare & baptizare. 7. Presbyteri munus eſt offerre Sacrificium Miſſæ, abſoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ & ſimiles facere, populum doctrina & exemplo paſcere *v. Eſcob. Exam. 8. t. 7. cap. 1.*

TRA-

TRACTATVS SEXTVS.

De Matrimonio.

CAPVT PRIMVM.

De ſponſalibus.

DVBIVM I.

Quid ſint ſponſalia?

RESp. Sunt promiſſio voluntaria, deliberata, & mutua, ſigno ſenſibili expreſſa, futuri matrimonij, inter perſonas iure habiles.

Dicitur I. *promiſſio*: quia propoſitum non ſufficit, cùm non inducat obligationem. Vnde qui diceret. *volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem*, non contraheret ſponſalia, vt *Bon. q.1.p.1.* docet, ex alijs: quia hæc verba non promiſſionem, ſed propoſitum promiſſionis tantùm ſignificant: niſi tamen ex circumſtantijs aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria & deliberata*. ſcilicet deliberatione ſufficiẽte ad peccatum mortale, cum ſponſalia ſub mortali obligent. *Dian. p.3.t.4. R.273.* ex *Sanch. Pontio, &c.* etſi *Bon. q.1. p.4. n.4.* plus requirat. Vnde regulariter non ſunt valida ante ſeptennium completum, vt docet *Con. d.21. a.5. Sanch. l.1. d.16.* niſi malitia & prudentia ſuppleat ætatem. *Dian. t.4. p.3. R.274. Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant ſufficere, cùm ius determinarit ætatem) imò nec poſt ſeptennium, ſi de vſu rationis ſufficienti non conſtet; vti neque, ſi vi, dolo, errore, vel ignorantia circa ſubſtantiam, aut notabilem conditionem ſubſtantialem fiant, ſecundum *dicta de Voto & Contractibus*.

Dicitur III. *Mutua*. Vnde ſi Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet ſine repromiſſione, neuter obligatur, quia cùm contractus ſponſalium ſit oneroſus, & reciprocus, non poteſt claudicare; inuoluit enim conditionem, *ſi tu repromiſeris*. Quòd ſi tamen Titij promiſſio fuiſſet abſolutà, ac gratuita & acceptatà à Caia, ſolus Titius obligaretur, non vi ſponſalium, ſed ſimplicis promiſſionis. Ita *Sanch. lib.3. diſt.3.* contra

Pon-

Digitized by Google

Pontium, apud *Dia.par.3.tract.4.R.244.*

Dicitur IV. *Signo expreſſa*: quia contractus inter homines non fit niſi ſigno externo. Vnde non ſufficit ad ſponſalia taciturnitas Caiæ, etiam cum conſenſu interno in promiſſionem Matrimonij, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia, aut Curator, pro eo cuius curam habet, præſente & non contradicente, (dummodò metus abſit) contrahat, valida erunt; quia in hoc caſu, ius accipit taciturnitatē, pro expreſſione conſenſus. *Sanch.l.1.d.22. Dian.p.3.tr.4.Reſ.* 270. imò etiam ſi pro abſente: ſaltem ſi is reſciens id, expreſsè vel tacitè ſigno aliquo ſufficienti ratificet. *Sanch.Pon.Dian.p.3.t.4.R.*271. contra quos *Sot.& Henriq.* ne hoc quidem requirunt, ſed tantum vt reſciens non contradicat. Quod *Con.* admittit, ſi per ipſos Tutores vel parentes ijs proponantur, tunc enim ſi taceant, cenſeri conſentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id eſt, quæ & ætatem à iure preſcriptam habēt, & nullo impedimento prohibentur. *Vnde reſolues.*

I. Quando verba vel ſigna ſunt dubia, in foro conſcientiæ ſtandum eſt intentione contrahentium, ſi de illa conſtet: in externo autem, communi intelligentia, & ſenſu verborum; ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem matrimonij *v.Dian.p.3.t.4.R.205.Bon.q.1.p.1.*

II. Verba de præſenti, inter impuberes, apta ad Matrimoniū, (cùm hoc ex iure poſitiuo ſit nullum) habent vim ſponſalium. Ratio eſt ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo poſſunt; ſponſalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym.l.c.n.17.*

III. Ad ſponſalia non ſufficit, 1. Si dicas, *non ducam aliam quàm te*: quia ſunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bon.q.1.p.7.num.13.* 2. Dicere, *contraham tecum, ſi Papa diſpenſauerit.Bar boſ.& alij* 10. cum *Dian.p.3.t.4.R.290.* cōtra *Sanch.Con.& Pont.* ac proinde licitum eſt vtrique contrahenti, ante, & poſt impetratam à Pontifice diſpenſationem altero inuito reſilire. Si tamen impenſæ magnę factæ ſint cauſa diſpēſationis, eas tenebitur refundere reſiliens. 3. Subarrhatio annuli, & miſſio munerum iocalium, niſi conſuetudo patrię aliud habeat. Ratio, quia poteſt fieri ex alijs cauſis. Quòd ſi tamen

ver-

verba vnius præceſſerint, tunc immiſſio annuli; & verbum *recipio*. operatur ſponſalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promiſſionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo ſic annulum, tacitè cõſentit: itemq; ſi habito inter amicos tractatu de matrimonio, ſponſus miſit arrhas, & munera iocalia, eaque ſponſa acceptauit. *Laym.l.5.tr.*10. *c.*2. 4. Sponſalia metu graui contracta, licet iuramento firmata, ſunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch.Barb.Dian.p.*3.*t.*4.*R* 278. *v.ſuprà l.*3.*t.*2.*c.*2.

DVBIVM II.

Quæ & quanta obligatio Sponſalium?

Reſp.I. Obligant ad ineundum matrimonium, ſub peccato mortali: ſi tamen terminus non ſit præfixus, ſufficiet, ſi promittens impleat, quando à promiſſario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractûs oneroſi, in re graui. Ratio poſterioris eſt, quia id eſt commune omni debito. *Sanch lib.*1.*d.*28. *Con.d.*22.*dub.*1. apud *Dian.p.*3.*t.*4. *R.*245. Pontius tamen *Ibid.* vult obligari ſtatim poſt contractum. *Vnde reſolues.*

I. Reſiliens cogi poteſt ad matrimonium, etiam à Iudice per cenſuras: quòd tamen rarò expedit, ob periculũ infelicis exitus.

II. Si Iudex ſecundùm allegata & probata cogat ad matrimonium, licèt à parte rei reuera coactio ſit iniuſta, valet matrimoniũ. *Sanch.& M.Perez*, cõtra *Texed.* apud *Dia.p.*9.*t.*8.*R.*26.

III. Fornicatio ſponſæ, eſt circumſtãtia in confeſſione exprimenda; quia mutat ſpeciem, & conſtituit iniuſtitiam: quæ in ſponſa grauis, ideoq; mortalis habetur, vt ſi quis rem alteri promiſſam notabiliter corrumpat; quod tamen ſponſus non cenſetur facere fornicando, cùm in viro fornicatio non tanti æſtimetur, niſi aliud accedat. *Sanch.l.*1.*d.*2.*Con.Fagund.Fill.&c.* probabiliter contra *Laym.Azor.&c. v.Lugo d.*16. *num.*176.

IV. Qui ſimulato animo promiſit, per ſe loquendo non obligatur ad nuptias, tametſi damnum creatum debeat reſarcire. Dixi *per ſe*; quia ſi facta promiſſione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bon.l.c.p.*2. Vbi excipit, ſi puella eſſet longè inferioris conditionis, (v.g. quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, (v.g. virum nobilem filiam

agri-

agricolæ) præſertim, ſi illa fuerit conſcia diſparis ſtatus, ſeu conditionis, eò quòd tum decipi potiùs voluerit, quàm decepta ſit; vnde nec teneri eo caſu illam dotare. Secùs tamen, ſi ipſa inæqualitatem ſtatus ignorauit, aut ſi ipſe non fictè, ſed ex animo Matrimonium promiſerit. Ita *Bon.q.1.p.3.n.7.& ſeq.* ex *Vaſq. Mol.d.*106. *Sanch.lib.*1.*d.*10.*v.* Leſſ.*l.*2.*c.*10.*d.*3. *Laym.c.*1.*num.* 10. & *Mart. Perez d.*2.*ſ.*3.

V. Sponſalia poſteriora contra priorem fidem inita, tametſi iurata ſint, aut copula etiam acceſſerit, ſunt inualida. *Sanch.& Villalob.* contrarium tamen tenet *Con. & Pont.* cum *Dian. p.* 3.*t.*4.*R.*210. matrimonium tamen poſt ſponſalia contractum cum altera, eſt validum, licèt iniuſtum. *Bonac.p.*5.*&* 7. *Laym. cap.*1.*num.*5.

VI. Liberi, qui parentibus inſcijs contraxerunt ſponſalia, etiã cum ijs, qui imparis ſunt conditionis, v.g. ignobilis cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus poſſunt impediri, quò minus ſeruent fidem datam. *Laym.l.c.nu.*12. ex *S. Thom.&c.* niſi ſcandalum magnum ex matrimonio timeretur *Dian.p.*9.*t* 7. *R.*71. ex *Molin. Sanch. &c.*

VII. Reſiliens culpabiliter à ſponſalibus perdit ſuas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad reſtitutionem, quanti eius intererat talem contractum impleri.

Reſp. II. Vbi Tridentinum non eſt receptum, ſponſalia iure antiquo tranſeunt in matrimonium, per quæuis ſigna externa, maritali affectu exhibita, v.g. per copulam. Dico, *vbi Trident. &c.* quia vbi hoc receptum eſt, hæc ſigna non tenent, ſi ſint clandeſtina; ideoque grauiter in ijs peccari poteſt. *Vnde ſequens Caſus reſoluitur.*

Sponſis non licent tactus impudici, cum proximè diſponant ad copulam, & pollutionem; etſi liceant amplexus & oſcula, in ſignum amoris. *Sanch.l.*9.*d.*47.*v.Dian.par.*2.*t.*17.*R.*6.*& t.*1. *miſc.R.*31.*& p.*4.*R.*131.

DVBIVM III.

Quomodo diſſoluantur Sponſalia?

Reſp.I. Diſſoluuntur ſequentibus caſibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bon.p.*7.

II. Per mutuum conſenſum, ſicut quiuis contractus. *Laym. c.*2.*num.*8.

III. Si

III. Si ſuperueniat impedimentum dirimens matrimonium *Bon. p. 8. num. 5.*

IV. Per atrox crimen alterius ſponſi, ſoluuntur ex parte innocentis: quale cenſetur. 1. Fornicatio, ſiue ſpiritualis, vt hæreſis, ſiue corporalis, tam ſponſi, quam ſpõſæ, poſt ſponſalia; & ſponſæ etiam ante illa, ſed à ſponſo ignorata, licèt per vim facta. *Bonac. p.* 8. Imò ſi ſponſa permittat ſe tangi impudicè ab alio per oſcula & amplexus, poteſt ſponſus reſilire à ſponſalibus; ſed non vice verſa: quia etſi ſponſus id faciat, non eſt dedecus ſponſæ, nec mutatio alicuius momenti. *Regin. Sanch. Dian. par.* 3 *t.* 4. *R.* 283. Limitat autem *Con. & Laym.* niſi talia oſcula & tactus ſint ita frequentes, vt indicent valdè propenſum ſpõſi animum in alteram, vt meritò timeri poſſit, ne ſponſæ non ſit fidem ſeruaturus. Si autem vterque ſponſus fornicetur poſt ſponſalia, neutrum poſſe reſilire docet *Palaus & Bonac.* contra *Con. Regin. Sanch. Laym. Pont.* qui ſoli viro id eo caſu permittunt, eò quod delicta ſint imparia, & longè grauius damnum immineat ipſi propter incertitudinem prolis. *Dian. loc. cit. Reſ.* 284. 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel ſimile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. *Bonac. par.* 8. *num.* 12.

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ ſi à principio cognita fuiſſet, à ſponſalibus deterruiſſet; qualis eſſet, v. g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter ſponſos. Quò refertur morum aſperitas, vel ſæuitia, poſt ſponſalia primùm cognita: item iuſtus timor, ne ex matrimonio ſcandala, & grauia odia naſcantur inter parentes, vel conſanguineos. *Laym. c.* 1. *num.* 78. *Bon. p.* 8. *num.* 8. *& c.* 2. Si alteruter incidat in lepram, paralyſin, morbum Gallicum, &c. ſi grauiter mutiletur, vt amiſſione oculi, naſi, vel aliter grauiter deformetur, præſertim ſponſa vel ſpõſus reddatur ineptus ad opificium exercendũ, vel acquirendum officium, ad ſuſtentationem familiæ neceſsarium. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. ex *Sanch. l.* 1. *d.* 57. *Con. d.* 23. *dub.* 8. *Lay. & Bon. ll. cc.* Non tamen tenetur ſpõte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minùs quidem appetibiles, non tamen pernicioſas, præſertim ſi aliquam infamiam habeant adiunctam, (v. g. ſi ſponſa vi, vel ſponte fuiſſet corrupta,) dummodò tamen contrarium poſitiuè verbo factòve non ſimulet; poteſtque interrogatus licitè diſſi-

diſſimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus ſint pernicioſi, v.g. morbus contagioſus, grauis infamia, ſiue perſonalis, ſiue generis aut familiæ, non licet (etiamſi poſt ſponſalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, niſi ſimiles defectus ipſe patiatur. *Con. Pont. Dian. p.5.t.4.R.28.* vbi ex *Con. & Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, ſponſam poſt ſponſalia corruptam poſſe ſpōſum defectùs iſtius occulti ignarum cogere ad ſtandum ſponſalibus, & contrahendum matrimonium. 5. Si magna alterius debita detegantur, vel graue ſit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel ſponſa dotem promiſſam afferre nequeat, vel denique ſi ſponſus incipiat vagari cum incommodo ſponſæ. *Bon. l.c.* Quòd ſi autem defectu ſponſæ detecto dubitet ſponſus, an ſi eum ab initio cognouiſſet, contracturus fuiſſet, tum ſi defectus ille cenſeatur grauis ac notabilis, prẹſumetur pro ſponſo, cui liberum erit reſilire. *Sanch. Bon. Tancred. t.1. lib.1. d.65.* ſecus ſi defectus ſit leuis. *Bardi l.6.c.11.p.7.*

VI. Si alter ſine alterius licentia proficiſcatur in terram longinquam; quia cenſetur renunciare ſuo iuri. *Lay. l.c. Bon. p.6.*

VII. Si ſint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non ſtetit, quò minùs ſit contractum. *Laym. n.16.*

VIII. Soluuntur, licèt ſint iurata, per ſuſceptionem ordinis ſacri, vel ingreſſum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi. *Laym. l.c. Bon. p.5.* Nec obſtat, ſi hic poſtea ad ſæculum redeat, vt docet *Sanch. l.1.d.24.* licèt *Prẹpoſit. Fill. & alij* putent, talem ex parte ſua prioribus ſponſalibus teneri, vti etiam ad damna reſarcienda ſponſæ, ſi quæ paſſa eſſet. Vnde non poſſet ingredi religionem, ſi ſponſam defloraſſet, nec aliter quàm per matrimonium poſſet reſarcire damnum. *v. Dian. p.3. tr.4. R.207. Bon. l.c.*

IX. Probabile eſt ſolui etiam per votum ſimplex caſtitatis, vt docet *Suar. Azor. alijq;* cum hoc ſit de meliore bono; etſi contrarium doceant *Fill. Sanch. Con. & alij:* eò quòd Deus non acceptet promiſſionem rei alteri promiſſæ, & in alterius præiudicium. Vnde etiam in foro externo talis ſolet compelli, vt vel fidem ſeruet, vel intret religionem. Interim poſt tale votum alteri parti datur ius ſponſalia ſoluendi, eò quòd vouens reſilierit,

rit, & cenſeatur iuri ſuo renunciaſſe. *v. Bon.p.5.num.*13.

X.Per matrimonium validum diſſoluitur ſaltem quoad eum qui non contraxit matrimonium;quoad eum verò qui contraxit,non extingui obligationem ſi alter exſpectet, ſed ſuſpendi, & matrimonio iſto ſoluto teneri ad implenda ſponſalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino diſſolui. *v.Dian.p.*3.*t.*4.*R.*209.

XI. Si ſponſo noua ſuperueniat hæreditas, ita vt illi ſponſa iam ſit inæqualis,non habet ideo ius reſiliendi;quia non eſt deceptus in conditione ſponſæ, in qua nulla facta eſt mutatio. Idem eſt de ſponſa, ſi ipſi hæreditas noua ſuperueniat. *Sanch. Con.Regin.Dian.p.*3.*t* 4.*R.*286.

Reſp.II. In ſupradictis cauſis, quando manifeſtæ ſunt, non requiritur authoritas Iudicis ad diſſoluenda ſponſalia, alioqui requiritur. Quòd ſi ſponſus cognito ſuo iure reſiliendi,nihilominus carnaliter cognouit ſponſam,cenſetur tacitè ſuo iuri renunciaſſe, & ſpo ſalia ratificaſſe. *Laym.c.*2.*n.*23.

CAPVT II.

De Matrimonio ſecundùm ſe.

DVBIVM I.

Quid ſit, quæ eius materia, forma, & miniſter?

Reſp. Eſt Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier ſibi mutuò legitimè corpora ſua tradunt,ad perpetuam vitę ſocietatem, vſum prolis ſuſcipiendæ, & remedium concupiſcentię. Materia ex qua,& proxima,eſt mutuus conſenſus,externis ſignis expreſsus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, eſt idem conſenſus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suar to.*3.*d.*2.*ſ.*1.*a.*1.*Sanch.Vaſq.*Miniſter, non eſt Sacerdos, ſed ipſi contrahentes,quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus eſt factus, etſi non ſit ſecuta copula carnalis. Conſummatum verò dicitur, quando ea ſecuta eſt. *Vnde reſolues.*

I. Validè & licitè contrahi poteſt cum pacto continentiæ, ſine intentione prolis, & remedij concupiſcentiæ. Ratio, quia non pugnat cum eſsentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S.Ioſeph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis,vel vanitatem; quia finis debet ſaltem eſſe hone-

ſtus

ſtus. *Nauar.cap.22.num.79.Sanch.lib.2.d.29.q.3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiſcentiæ, (nihil aliud intendendo) modò proles poſitiuè non impediatur: hoc enim ſub mortali non licèt. *Con.d.25.d.2.n.16.Pontius l.1.c.21. Hurtad.4.Perez d.18.ſ.7 n.6.* ex 1.*Corinth.7.* Hinc etiam coniuges poſſunt abſtinere ab vſu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quàm poſſint alere, dummodò, vt dixi poſitiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez.l.c.Bon.q.4.p.1.num.12. Nauar. c.16.&c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honeſtos extrinſecos, fini intrinſeco Sacramenti (qui eſt mutua animorum coniunctio, & coniugum ſanctificatio) non contrarios, v.g. ad pacem inter regna, vel illuſtres familias componendam, vel ſplendorem familiæ conſeruandum. Ita contra *Sanch. & Syluium* docent *Prep.Pont.Gaſpar Hurt.Dian.p.3.t.4.R.219. Mart.Perez d.18.ſ.7.n.7.* vbi cum *Dian.l.c.* etiam permittit, ob diuitias & nobilitatem.

V. Validè, ſed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. niſi tamen talis intentio in pactum deducatur, id eſt, niſi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium eſſentiæ matrimonij. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantùm durare per annum, vel reſeruat ſibi poteſtatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti. *v.Perez ſ.6.&c.ll.cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent eſſe in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verùm Sacramentum ſuſcipiunt, licèt dormiant. Secus eſt de procuratore per quem contrahunt, vti, & de Sacerdote copulante. Secùs eſt de Sacerdote copulante: quia nec ſuſcipit, nec adminiſtrat Sacramentum, ſed tantùm vt teſtis aſſiſtit. *Card.de Lugo de ſacram.d.8.ſ.9. num.155.*

VII. Coniux habet poteſtatem in alterius corpus, ſed non ad exercendam libidinem, generationi aduerſantem.

VIII. Requiritur conſenſus de præſenti, verbo, ſcripto, aut nutibus expreſſus: ſufficit tamen exprimere per alium, vt ſi parentes pro filijs contrahant, his tacentibus. *v. Dian. par.3.t.4. Reſ.272.* Sufficit etiam. 2. Si alterius conſenſui præcedenti, & non

& non reuocato, alterius accedat. Vnde ſi quis coram Parocho non verè conſenſerit, ſatisfacit conſentiendo poſtea. *v. Dian.l.c. R.*292.

QVÆRES. An ſufficiat conſenſus conditionatus?

Reſp I. Sufficit conditionatus, ſub conditione de præterito, vel præſenti ſtante conditione; quia tunc contractus non ſuſpenditur.

Reſp.II. Sufficit ſub conditione neceſſaria de futuro, dummodò contrahentes non intendant ſuſpendere tantiſper conſenſum, v.g. duco te, ſi cras ſol oriatur. Item ſub conditione de futuro impoſſibili, v.g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi, modò non repugnet ſubſtantiæ matrimonij, & conſenſus ſit abſolutus, v.g. ſi patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. *Sanch.l.*5 *d.*15.*Mol.Fill.Leſſ.l.*2.*c.*18.*d.*15. *Laym.Bon.*

Reſp.III. Non ſufficit ſub conditione de futuro, quæ ſit contra ſubſtantiam obligationis matrimonialis, v.g ſi prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. v.Sanch.l.*5.*d.*10. *Con.d.*29.*dub.*3.*Fill.&c.*

Reſp.IV. Conſenſus ſub conditione honeſta de futuro, eſt contractus ſponſalium tantùm, & non Matrimonij. Quia hìc debet eſſe de præſenti. Ob quam rationem nō incipiet validari matrimonium ſine nouo conſenſu, poſtquam conditio impleta fuerit, vt docet *D.Tho. cum alijs* apud *Sanch.* etſi *Fill. Laym. & alij quidam* putent, contrarium eſſe probabile, eò quòd contractus celebratus ſub conditione honeſta futura, hàc impletà purificetur. Quod concedit. *Bon.q.*2.*p.*10.*n.*20. ſi contrahentes in eodem conſenſu manſerint, ſaltem virtualiter.

DVBIVM II.

De vſu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vſus matrimonij, ſiue actus coniugalis ſit licitus?

Reſp. Per ſe eſt licitus, & honeſtus. Quod eſt de fide, & patet ex 1. *Cor.*2. *Vxori vir debitum reddat.* Per accidens eſt illicitus in ſequentibus caſibus.

I. Si matrimonium à parte rei ſit nullum: quod tamen ſi vterque ignorat, non peccat, niſi materialiter. Si vterque vel alter

id certo ſciat,non poteſt,quocunque etiam periculo propoſito, vti matrimonio. Vnde ſi non poteſt ſine periculo vitæ, aut famę, detegere impedimentum, nec ſperare diſpenſationem, debet vel ingredi religionem, (ſi nec dum conſummauit) vel fugere, vel petere diuortium,ob coniugis ſæuitiam, v.g. vel adulterium, ſi tale ſit, vel certè omnia incommoda patienter ſuſtinere. *Bon.q.8.p.8. num.16.*

II. Si matrimonium ſit dubium. Et quidem ſi alter tantùm dubitet, is non poteſt petere debitum: reddere tamen tenetur, cum alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationem. *Vaſq.Sanch.Dian. Bardi, d.6.c.11.p.7.§.3.* Secùs poſt eam. *Bon.q.4.p.4.v.ſuprà l.1.t.1.c.2. d.3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ,aut ſanitatis. Niſi tamen ſit cauſa grauis, cui damnum corporale videatur poſtponendum; v.g. periculum incontinentiæ in ſe, vel comparte. *Bon. p.6.n.8. M.Perez d.50.ſ.4.n.5.*

IV.Si fiat prauo fine; v.g.tantùm voluptatis cauſa. Quod tamen Doctor communiter, vt *Sanch.l.9.d.11.Bon.q.4.p.6.*cenſent eſſe tantùm veniale contra *Pontium*,qui vult eſſe nullum: nullum autem erit, ſi delectatio non quæſita ſentiatur, vel ad eam ſe excitent, quando copula debita redditur. *Sanch. l.9.d.11.&c.* vide etiam *Dian.p.3.t.4.R.216. Bon. p.6. M. Perez d.49. ſ.2. num.6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt ſi dum accedit ad ſuam, imaginetur aliam,vt animum paſcat, quod eſt mortale. *Sanch. Bon.p.6.n.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non ſeruetur vas naturale: quod multi docent eſſe veram Sodomiam; alij eſſe graue peccatum contra naturam. *v.6. præp.* 2. Si ſine iuſta cauſa ſitus ſit innaturalis, prępoſterus,&c.quod aliqui dicunt eſſe mortale, alij,ſecluſo periculo effuſionis ſeminis,veniale tantùm etſi graue, & grauiter increpandum.*Dian.p.3.t.4.Reſ.204.*Si alter coniugum ex moroſitate, vel alia ratione ſeminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt eſſe mortale, quia finis actus coniugalis, ſcilicet generatio impeditur: quidam tamen, vt *Pręp. & Sanch.* dicunt, in fœmina nullum eſſe. *vid. Bonac. p.6.num.15. & p.1.*

VII. Si

VII. Si loco indebito, v.g. ſacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si abſque vrgente cauſa fiat tempore indebito. 1. In magna ſolemnitate, vt Paſchæ, vel pridie communionis, *v. Perez, d.49 ſect.3.* 2. Quando vxor eſt grauida, ſaltem ſi ſit periculum abortùs. *Nauar. Sylu. Sanch. Con. Fill. n.*337. Hoc enim ſi non ſit, nō erit ſaltem mortale: quod enim tunc ſine ſuo fruſtretur ſemen, non ſequitur per ſe ex actu. Vnde *Dian. p.3. t.4. R.*204. *& Con. d.34. du.9.* nullum peccatum agnoſcūt. 3. Quando vxor laborat fluxu menſtruo. Quod tamen non eſſe mortale, contra *Azor*, docet *Sanch. l.9. d.21 num.* 2. Imò aliqui apud *Dian. l.c. vt Pontius l.10. c.11. & c.14. n.5. & 6.* docent, nec veniale eſſe, ſi periculum vrgeat, quod *Sanch. l.c.* docet eſſe probabile, additq; *Mart. Perez*, ſi ob finem honeſtum fiat, nullum eſſe, & teneri reddere vxorem, ſi maritus exigat. *v. d.49. ſ.3.*

Ex dictis caſibus conſequenter reſoluitur, licitum eſſe vti matrimonio. 1. prolis cauſa, etſi hæc non neceſſariò debeat intendi, dum exercetur: dummodò poſitiuè non impediatur: imò etiā aliquando ſimplici affectu licitè excludatur, v.g. a paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in ſe, vel comparte. *M. Perez, d.40. ſ.2.* ex *Con. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult eſſe veniale, niſi tamen ſtimuli carnis aliter ſedari non poſſint. 3. Valetudinis cauſa, vel propter alios fines extrinſecos: quia honeſtum ex natura ſua, & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium illi non repugnantem, vt docet *Sa, Con. Laym. l.5. t.10. c.4. M. Perez d.49. ſ.2. n.4. v. Dian. p.2. t.4. R.*218. Solius tamen ſanitatis cauſa vti probabile eſt veniale, vt docet *S. Tho. Henr. Laym. l.c.* contra *M. Perez, &c. ll.cc.*

QVÆRES. An, & quando liceant tactus, aſpectus, & verba turpia inter coniuges?

Reſp. Tales actus per ſe ijs licent: quia cui licitus eſt finis, etiam licent media: & cui licet conſummatio, etiam licent inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulā. Quòd ſi verò ſeparatim, & ſine ordine ad copulam, v.g. voluntatis cauſa tantùm fiant, ſunt venialia peccata, eò quòd ratione ſtatus, qui illos actus cohoneſtat, habeant ius ad illos. Niſi tamen vt ſæpè contingit, ſint coniuncti cum periculo pollutionis: aut

coniuges habeant votum caſtitatis; tunc enim ſunt mortalia, vt dictum *ſuprà l.3.t.4.c.2.dub.4. Dian. p.3.t.4. R.204. & 216.* Vnde reſolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo ſeipſum ex voluptate, & tactum non ita expreſsè referendo ad copulam, vt contra *Vaſq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l.9.d.*441. 2. Oblectãdo ſe venereè, ſine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abeſt compars, vel actu exerceri non poteſt *Fill. Laym. Tannerus, Malder.* cum *Dian. p.3.t.4.R.*224. contra *Navar. Azor, &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ ſe venereè oblectat de copula olim habita; quia eſt illi illicita poſt ſtatum. 2. Bigamus, qui in actu coniugali cum ſecunda exercito, repræſentat ſibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia eſt permixtio cum aliena. *Laym. lib.1. tract.9. cap.6. vid. ſuprà lib.3. tr.4.c.2. & l.5. c.1.d.2.a.2.*

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis ſit praeceptus, & debitus?

Reſp. Etſi coniuges nulla lege obligentur ad vſum matrimonij, tenentur tamen per ſe ex iuſtitia ſibi reddere debitum, ſi alter ab altero expreſsè, vel tacitè, verecundia ſcilicet obſtante, petat. Ratio prioris eſt, quia non tenetur vti ſuo iure. Ratio poſterioris ſequitur natura contractus mutui. *S.Thom. in 4.d.* 32.*q.*1.*a.*2.*&c. communiter* ex 1. *Cor.*7. *Vnde reſolues.*

I. Neuter tenetur, per ſe loquendo, ad petendum debitum, etſi per accidens aliquãdo teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Mart. Perez d.*50.*ſ.*2.*n.*4.*&* 5. vel ex iuſtitia legali, eò quòd ſalus publica periclitetur, niſi proles naſcatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec poteſt alter ab altero inuito diutius abeſſe, ſine neceſſitate: quia hæc obligatio ſequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanch. li.9. diſt.* 4. *Con.d.*34.*d.*2.*nu.*19. *Perez d.*50 *ſ.*3.

III. Peccat mortaliter, qui coniugi ſeriò & inſtanter petenti debitum negat; quia eſt res grauis, & debetur ex iuſtitia: intellige, niſi petens, præcibus, aut alia ratione honeſta, auerti poſſit, & petitio non ſit immoderata, (nam ſi ſæpè petenti ſemel vel bis negetur; citra periculum incontinentiæ, videtur eſſe tan-

tùm

tùm veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquando, ſi nimis immoderatè & iuſto ſæpius petat, nullum ſecundum *Perez d.50. ſ.4.)* ne ſit alia iuſta cauſa negandi. *Bon.q.4.p.1.ex Sanch.Fill. &c.* Iuſtam autem (ſecluſo periculo incontinentiæ vtriuſque) eſſe cenſet. *M.Perez l.c.num.6.* ſi plures naſcantur filij, quàm poſſint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, ſi ſe impotentem reddat etiam medijs aliàs licitis, v.g. ieiunijs, &c. inuità comparte. Imò ſi aliter non poſſit reddere debitum, licitè non obſeruat ieiunia Eccleſiæ; ſicut & vxor, ſi notabiliter ijs fiat deformior. *Bonac.l.c.Sanch.l.9.d.3.num.11.Regin.Con.Fill.num.306.&c. Perez d.50.ſ.2.*

V. Coniux tenetur reddere debitũ, quamuis illicitè petenti ſi redditio hìc & nunc non ſit illicita, v.g. petenti voluptatis causà, vel ligato caſtitatis voto, vel die feſto, &c. *v.Sanc.l.9. d.6. Pon.l.9.c.3.Con.d.34.dub.6. Perez d.50.ſ.5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod ſuum eſt. Non tamen tenetur reddere petenti, ſine graui cauſa, modo innaturali, vel in loco publico, vel ſacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiſerit, v.g. ſi conſenſu mutuo vouerint caſtitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens ſit amens; quia talis non eſt capax vsùs dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quòd etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita, & reddere licet, tam ebrio, quam amenti; niſi eſſet periculum fœtus enecandi. *Nauar.c.16.Sylu.Laym.c.1.n.9.* 3. Si alter mœchatus ſit; quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: niſi tamen ipſe quoque ſit adulter, vel cauſa adulterij.

VII. Etſi is, qui matrimonio contracto, ſciens prudens voluntariè cognouit conſanguineam vxoris, in primo vel ſecundo gradu, non poſſit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem eſt de eo, qui inſcia comparte vouit caſtitatem, poſt matrimonium conſummatum. Si tamen ante vouiſſet, videtur obligari ad ingreſſum religionis, ſaltem primo bimeſtri: (niſi tamen matrimonium conſummauerit) imò etiam poſt, ſi vxor conſentiat, de quo plura. *v.Laym.cap.11.n.10.*

Reſp.II. Coniux non tenetur reddere debitum, ſi inde graue damnum, vel periculum ſibi, vel proli, merito timeat. *Perez*

ſ.4. Vnde non tenetur ſequentibus caſibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioſo laborans, v.g. gallico, peſte, lepra, &c. (niſi tamen hęc ante matrimonium fuerit cognita, & non ſit nimis grauis) *Bon.q.4.p.2.nu.8. Perez d.*50. *Sanch.l.9.d.*14. *Laym.l.*5. *t.*10.*p.*3.*c.*1.

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret. *Bon.q* 4.*p.*1.*n.*4. ex *Sanc.&c.* item *Perez l.c.* aut vt quidam volunt, tempore menſtrui. *Bon.q.4.p.3.n.*11. *& p.6. nu.*10. contra *Sanch.Hurt.Perez d.*49.*ſect.*3. aut cùm vxor eſt grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum eſt, vt per ſe patet, ait *Laym.cap.*1.*nu.*7. & eſſe mortale, dicit *Perez d.*49.*ſ.*3. (addēs ex *Sanc.Con.& Hurt.* ceſſante periculo prolis, vſum matrimonij licitum eſſe) aut ſi non poſſit vxor edere fœtum, niſi mortuum. *Bonac.q.*4.*p.*1.*&* 2.*nu.*14. (*Laym.* tamen *c.*7. *num.*7. dicit eo caſu licere reddere, imò & petere: quod *Bonac.l.c.* concedit, ſi fiat ob periculum incontinentiæ) aut non poſſit edere niſi cum præſenti periculo vitæ. *Bon.l.c.nu.*7. *Laym.l.c.n.*6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex cauſa, eam poſſe permittere, & debitum reddere, inſinuat *Laym.l.c.* ex *Sanch.l.*7.*d.*102.*nu.*11. Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partùs) poteſt coniux negare debitum, etiāſi in altero eſſet periculum incontinentiæ. *Sanch. Præp.Palaus, Dian.p.*6.*t.*7.*R.*64. *& p.*9.*t.*7.*R.*4.

III. Si alter debitũ exigat innaturali modo; niſi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v.g. rixæ, odiũ, incõtinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Reſp. Poſſunt quidem coniuges ex graui cauſa aliquid facere, ex quo per accidens ſequatur effuſio ſeminis: peccant tamē, ſi in vſu matrimonij, vel poſt vſum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut ſemen conceptum reijciatur. Ratio prioris eſt, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, ſed tantum permittitur vt non fiat, quod licèt ex cauſa rationabili. Ratio poſterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excuſat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde reſolues.*

I. Li-

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etſi ex naturæ concitatione ſecutura ſit pollutio, dummodò ſit iuſta cauſa interrumpendi, v.g. ſi ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoſte, vel aliquis alius interueniat. *vid. Perez d.49.ſ.9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vſu matrimonij animum alio diſtrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l.c.num.7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex cauſis poſſit fieri diuortium?

Reſp.I.Etſi matrimonium conſummatum,inter Chriſtianos nullo caſu ſolui poſſit,quoad vinculum,viuente vtroq;coniuge (*v. Sanch.Perez d.20.ſ.9. & d.55.ſ.4.*) diuortium tamen, ſeu potiùs ſeparatio quoad thorum, fit ſequentibus caſibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo ſi eſt certum, rurſus nubere poteſt: quod ſi interim alter mortuus non ſit, fama tamen & indicia ſufficientia habeantur, excuſatur nubens, neque ex dubio ſuperueniente an prior viuat, debent ſeparari, cum forte non viuat ideoque matrimonium ſit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerſo, alter maneat infidelis (ſaltem niſi pacificè cohabitare velit, ſine contumelia creatoris;) idque ex diſpenſatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor.7.15.Perez d.26.ſ.4.&c. commun.*

III. Si ante Matrimonij conſummationem (ad quam intra primum bimeſtre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi poſſunt ſine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez l.c. &c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia iuſta cauſa diſpenſet ante conſummationem, ſicuti eum poſſe probabilior ſententia affirmat. *Nauar. Bell. Perez d.20.ſ.7.*

Reſp.II. Manente vinculo matrimonij,licitè fit diuortium, & ſeparatio quoad thorum, & cohabitationem,ad tempus,vel in perpetuum, ob grauem & iniuſtam cauſam, qualis eſt:

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis ſpecies luxuriæ, in qua caro cū alia diuiditur, qualis eſt beſtialitas, ſodomia, etiam intra eundem ſexum. *Bon.q.4.p.5.n.2.*cōtra *Fill.Sanch.Perez d.56.ſ.1.& 2.* ex *Matth.5.*& ex *Cap.Gaudemus. C. Ex litteris* nō tamen molli-

tics,uel pollutio,oſcula,tactus, vel amplexus impudici. *Bonac. Sanch. Perez ll.cc.*licet propter ſimilia ad tempus poſſit aliquãdo fieri ſeparatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut ſacros etiam Ordines ſuſcipere poteſt, nocens verò non niſi cum innocentis conſenſu . Excipitur tamen ab hoc caſu,1.Si vterque coniux particeps ſit eiuſdem criminis, vel æqualis. *Sanch.l.*10.*d.*6.*Bon.l.c.*2. Niſi innocens alteri condonarit . Quod aliqui eum feciſſe cenſet, ſi eam poſt adulterium intellectus rurſus cognouerit.*Bon.*ex *Con.Henriq. Fill.Perez.ſ.*3. vbi vide plures caſus exceptos .

II. Seuitia mariti, vel vxoris. Ex qua ſi graue periculum comparti immineat, poteſt ſeparatio peti à iudice; imò ſi mortem minetur, vel venenum paret, poteſt diuertere ante iudicis conſenſum.*v.Bon.l.c. Lay.Perez.ſ.*5.

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.g. ſollicitet ad hæreſin, veneficium, &c. tunc enim innocens poteſt ſe ſeparare, imò tenetur, ſi periculum ſit graue. *Laym.l.*5.*t.*10.*p.*3. *cap.*7.*num.*16.

IV. Morbus contagioſus,v g. lepra. Quòd ſi tamen ſine graui detrimento poſſit cohabitare, ad id tenetur,aut ſaltem adhabitare, & miniſtrare; niſi alter remittat.

V. Hæreſis,vel apoſtaſia,ſuperueniens matrimonio.Quo caſu, ſi ſeparatio facta ſit iudicio Eccleſiæ,non tenetur coniugem conuerſum recipere, ſaltem ex iuſtitia : nam ex charitate aliquando tenetur,vt ſi ſit periculum incontinentiæ. *Bon.Laym. l.c.Perez.d.*57.*ſ.*1.

VI. Mutuus conſenſus. Ex quò licitè ſe ſeparant vel thoro, ſiue ad tempus, ſiue in perpetuum, ob finem ſpiritualem ; vel etiam habitatione. Quod tamen non ſolet permitti, niſi vterque ingrediatur religionem , vel vxore ad religionem tranſeunte (aut ſi vetula ſit, id eſt ſexagenaria, *Azor, &c.* vel ſaltem quinquagenaria, *Sanch.Bon.Barboſ.Dian.par.*3.*t.*4.*R.*73. manente in ſeculo, in voto continentiæ) maritus ſuſcipiat ſacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expenſis,facto diuortio liberi ſint educandi, *v.Laym hic l.c.& Sanch.vid.Perez d.* 58.*&* 59. *Bonac. q.*3.*p.*5. *num.*11.

Quæres. An vxor teneatur ſequi virum ad cohabitationem. *Reſp.* Teneri,quia vir eſt caput familiæ,& vxoris. Excipiuntur

tur tamen ſequentes caſus.

I. Si ex ſequela timeatur graue onus, vel periculum v.g. vitę, pudicitiæ, vel ſalutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir poſt matrimonium factus ſit vagus, nec facilè ſit ſequi; ſecùs tamen, ſi antè fuit vagus, idque ipſa ſciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis neceſſitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

Duplicis generis ſunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia inſuper irritum matrimonium reddunt Priora dicuntur impedientia, poſteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ ſint impedimenta impedientia tantùm?

Reſp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, ſex potiſſimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, ſcilicet:

Eccleſiæ vetitum; nec non tempus feriarum,
Atque catechiſmus, crimen, ſponſalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id eſt, prohibitio Eccleſiæ, quæ fit ab Epiſcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon.q.1.p.14.n.1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod ſecundùm *Trid.ſeſſ.24. c.10. de reform.* incipit nūc ab Aduentu Domini. vſque ad Epiphaniam incluſiuè; & à die Cinerū vſque ad Octauam Paſchæ incluſiuè. Quo tempore non prohibetur ipſe contractus, aut eius conſummatio, ſed tantum nuptiarum ſolemnitates, vt eſt benedictio nuptiarum, ſolemnis ſponſæ in domum ſponſi traductio, ſolemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid ſeſſ. 24. ca.1.* prohibet matrimonium conſummari ante benedictionem, ſed tantùm hortatur, ne fiat. *v. Bon.l.c. Sanc.l 7.d.7. Con. d.30. Fill.t.10.p.2.6.9. M.Perez d.43.ſ.10.n.7.*

Dicitur III. *Catechiſmus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui reſpondet pro infante, quando ſupplentur cæremoniæ poſt baptiſmum collatum in neceſſitate; ſed videtur ſublatum per *Trident.* ſecundùm *Sanch. Fagund. Con. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro diſtinguant patrinos Ca-

techiſmi, à patrinis Baptiſmi. *v. Bon.l.c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Inceſtus cum conſanguinea coniugis in primo vel ſecundo gradu, ſcienter admiſſus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia perſona. *v. Perez d.23.ſ.5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienę ſponſę. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Suſceptio propriæ prolis ex baptiſmo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vſum ſunt ſublata, vt *Lay. hic cap. 15.* ex *Navar. Sanch. l.7.d.17. Con.d.30.dub.3.*

Dicitur V. *Sponſalia*, ſi cum vna contracta & non diſſoluta. *Con.d.30.dub.3. Sanch. Fill. Bon.l.c.n.5.*

Dicitur VI. *Votum*, ſcilicet ſimplex, ſiue caſtitatis, ſiue religionis, ſiue non nubendi. *v. Sanch.l.7.d.13. Regin.l.31.c.24.n. 184. Bon.l.c.n.7.*

Dixi in Reſponſione, *potiſſimum*: quia præter ſuprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, eſt clandeſtinitas: etſi enim valeat matrimonium clandeſtinè contractum, vbi Tridentinum non eſt receptum, non licet tamen ſub mortali. Vbi autem Tridentinum eſt receptum, ſaltem quoad punctum matrimonij, eſt irritum, de quo ſequenti dubio.

Secundum, omiſſio benedictionis; quia ſine hac etſi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, ſaltem primum, vt ex *C. Noſtrates, & C. Sponſus q.5.* docet *Bonac. q.4. p.6 n.2. Sanch. l.7.d.82. Sa, Henr. Fill. &c.* qui tamen concedunt non eſſe mortale, intellige, per ſe loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, ſcandali vel contemptus, (vt ſi omittant nihil faciendo, ac ſi eſſet res vana, vel vile ac puerile haberent ci ſe ſubijcere) docet *Perez d.43.ſ.10.nu.4.* poſſe eſse mortale.

Dixi, *primum*: nam ſecundæ nuptiæ non benedicuntur, niſi primæ non fuiſſent benedictæ. Quòd ſi autem alter coniugum ſit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut ſaltem nunquam fuerit benedictus, etſi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibuſdam locis conſuetudo habet, vt benedicantur. vt *v. Bonac. loc. cit.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, ſine cuius licentia ſi quis faciat, manet ipſo facto ſuſpenſus, donec abſoluatur ab ordinario Parochi, à quo

à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, ſi contrahatur matrimonium ſine præuijs proclamationibus: ſine quibus etſi valeat, non licet tamen ſub mortali; vt habet communis, (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. n. 7. & Gaſp. Hurt. d. 5. n. 59.* putent, non eſſe mortale vnam omittere, quando certum eſt moraliter, nullum ſubeſſe impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d. 42. ſ. 1. nu. 7.* ex *Con. & Pontio,*) niſi Epiſcopus, vel eius Vicarius diſpẽſet, vt patet ex *Trid. ſ. 24. c. 1.* quod circa eas præcipit ſequentia. 1. Vt fiant in Eccleſia, inter Miſſarum ſolemnia. Poſſunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Eccleſiam, aliòve loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriuſque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus feſtiuis, non immediatis, continuis tamen, id eſt, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen feſto, interpolentur. *v. Bonac. q. 2. p. 6.* Vnde reſolues.

I. Licet ſtatim poſt vltimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre vltra 4. menſes, intra quos ſi non contrahant, repetendas eſſe denunciationes, declarauit Cōgregatio in *ſeſſ. 24. c. 1. de refor.* Imò *Rituale Rom.* duos tantùm menſes permittit, intra quos ſi non contrahatur, iubet repetere denunciationes, niſi videatur aliud Epiſcopo.

II. Poſt proclamationes, tenetur ſub mortali, qui nouit impedimentũm, illicò denunciare, quantumuis ſecretum eſſet, ad impedienda grauia mala, v.g. inceſtum, ſacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ naſceretur, is ex charitate priùs eſſet monendus, vt à matrimonio deſiſteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagnnd. p. 2. l. 6. c. 5. Henriq. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. nu. 8. & c. commun.* contra *Pont. d. 5. q. 6.* qui negat teneri denunciare, ſi ſit occultum. Idemq; tenet *Mart. Perez d. 43. ſ. 6. num. 1. & ſeq.* ſed cum hac limitatione, ſi tantùm audiuit, & neſcit à quo, vel ſi pro foro interno ſit diſpenſatum, vel ſi metuat magnum ſcandalum aut periculum, vel ſi ſciat contrahentes eſſe in bona fide.

III. Contrahens ipſe, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abſtinere, niſi diſpenſationem pro foro conſcientiæ acceperit: tunc enim fateri non

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Aetas, affines, ſi clandeſtinus, & impos,
Raptave ſit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, ſcilicet perſonæ: qui dirimit iure naturæ, v.g. ſi Caio volenti ducere Annam offerat ſe Maria cum qua, putans eſſe Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & conſenſum requiſitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Perſonæ*: quia error qualitatis, ſeu cōditionis perſonę, (excipio ſeruitutem) non irritat matrimonium, vt v.g. ſi putetur eſſe nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec ſit talis: quia hic error non tollit conſenſum in perſonam, & materiam contractus. Aliud tamen eſſet, ſi abſolutè nollet conſentire in perſonam, niſi tali conditione affectam, aut ſi ipſa conditio, iuxta intentionem contrahentis, tranſiret in conditionem perſonæ: vt ſi quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia ſubſtitueretur, non ſubſiſteret contractus. *Bon.q.3.p.2.*ex *Sanch.l.7.d.18. Con.d.31. Fill.&c.*

Dicitur II. *Conditio*, ſcilicet ſeruilis, vt ſi homo liber ignoranter contrahat cum ſerua, vel ſeruùs cum ſerua, nullum eſt matrimonium. Idque ſecundum ſententiam communiorem, iure tantùm Eccleſiaſtico, fundato tamen in iure naturali, cui eſt valde conforme: Ratio, quia talis contractus aduerſatur 1. Bono Sacramenti, cùm ſeruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cùm non poſſit ſoluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cùm ſeruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non eſſe propriè ſeruos, qui ſunt coloni originarij, vel aſcititij, vulgò dicti *Leibeigene*. *v. Laym.l.5.t.10.p.4.c.2.*

Dicitur III. *Votum*, ſcilicet ſolemne Caſtitatis, per ſuſceptionem ordinis ſacri, vel per ſolemnem profeſſionem in religione approbatam, ſponte emiſſam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat profeſſionem, vt v. ſuprà *l.5.c.1.d.2.*

Dico II. *Solemne*: quia votum ſimplex tantùm impedit, non dirimit, (excipe tamen vota ſimplicia Societatis.) *v. Laym. loc. cit cap.3.*

Dicitur

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex eſt.

Prima dicitur Legalis, quæ eſt propinquitas perſonarum, proueniens ex adoptione perfecta, (quà ſcilicet perſona extranea aſſumitur in filium, vel nepotem, ita vt tranſeat in poteſtatem adoptantis; eique ſuccedat, vel tanquam hæres neceſſarius ex teſtamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab inteſtato in totum) ea enim dirimit matrimonium vſque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiuſque deſcēdentes *Cap. Per adoptionem*, 3.q.3. *Cap. Diligere*. 30.q.3.*v.Bon.q.3.p.*5.§.3.*n.*4.*&* 5. Vide tamen *Laym.c.7.& Dian.p.9.t.6.R.*54. vbi contra communem ſententiam notat ex *Henriq. Leſſ.&c.* probabile eſſe quod poſt *Trid.* tantùm dirimat vſque ad gradum ſecundum incluſiuè, ſicut cognato ſpiritualis.

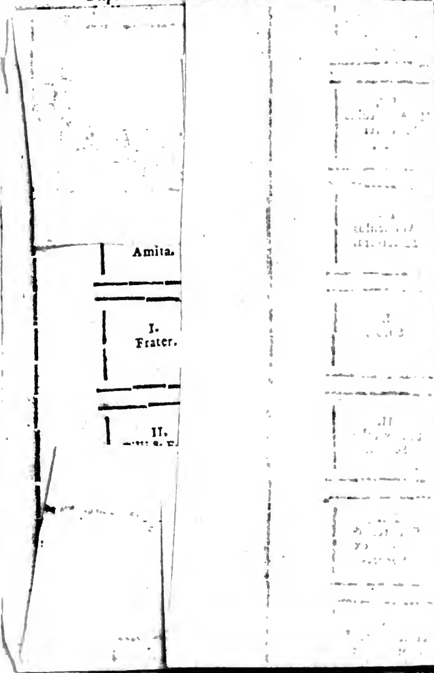
Secūda eſt cognatio ſpiritualis, quę iure Eccleſiaſtico oritur inter perſonas aliquas, ratione Baptiſmi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c.1. de cognatione ſpirituali, in 6.c. Veniens*: & conſtat ex *Trid.ſ.24. c.2. v.Bon.q.3.p.5. Sanch.l.7.d.34. Suar.3.p.q.67.*) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem, & matrem; item inter ſuſceptorem, & ſuſceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia eſt cognatio conſanguinitatis carnalis, quæ eſt vinculum perſonarum, ab eodem ſtipite proximo deſcendentium, dirimitq; matrimonium vſque ad quartum gradum lineæ tranſuerſæ incluſiuè. Et quidem quoad primum fortaſſis iure naturę: quoad reliquos tres, ſolo iure Eccleſiaſtico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iuſta cauſa, diſpenſare poteſt. Gradus verò lineæ rectæ, probabile eſt omnes iure naturæ eſſe prohibitos. Porrò pro gradibus conſanguinitatis dignoſcendis ſtatuuntur ſequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam aſcendentium, quam deſcendendentium, quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, vnà dempta, ſcilicet ſtipite: v.g. pater, & filius ſunt conſanguinei in primo gradu; nepos & auus in ſecundo, &c.

Secunda. In linea tranſuerſa æquali, (quæ eſt inter perſonas à communi ſtipite æqualiter diſtantes) quot gradibus perſonæ ſingulæ à communi ſtipite diſtant totidem diſtant inter ſe. Vnde frater & ſoror ſunt in primo gradu lineę tranſuerſæ, patrueles & conſobrini in ſecundo; filij eorundem in tertio.

Ter-

ua-
per-
tuus
ndo
.)
ſium
v.g.
, eo
òd ſi
e in-
n ea,
b al-
rium
t, al-
verè

aliter
nium
mor-
acce-
el al-
ea in-
h.l.7.
.4.*R.*
Leo in
mpo-
,vixe-
tur .

abdu-
ſa . *S.*
ecun-
nſi li-
. Pro-
di ra-

it ma-
trimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam cate-
chu-

Dici
Prin
prouer
nea aſſ
tem ad
ex teſta
in totu
gradur
Cap. I
5.§.3.*n.*
contra
babile
ſecund
Sec
inter p
rimitq
li, in 6.
Sanch.
tum, &
ſuſceptu
Terti
lum per
rimitq;
uerſæ in
rę: quo
Pontifc
lineæ re
Porrò p
ſequent
Prim
dentiun
licet ſtip
du; nep
Secu
à com
ſinp
de
les

cundo; filij eorundem in tertio.

Ter-

Tertia. In linea tranſuerſa inęquali, inter perſonas inæqualiter diſtantes à communi ſtipite, quot gradibus remotior perſona diſtat à ſtipite, tot gradibus diſtant inter ſe. Vnde patruus & nepos, filius & ſoror patris, ſunt conſanguinei in ſecundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto ſchemate. (N.B.)

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum eſt homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, ſiue phyſicè, v.g. gladio vel veneno; ſiue moraliter, vt imperio, perfectum, eo conſilio, vt poſtea inter ſe matrimonium contrahant. Quòd ſi cędes tentata ſit, ſed non perfecta; vel perfecta, ſed abſque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, ſed non ſignificata exteriùs; vel non cõmuni conſilio, ſed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, niſi etiam adulterium præceſſerit: tunc enim etſi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodò id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit. Ita *Con. Ledeſ. Sa, Sanch.l.7.d.78.n.13. & d.79.*

Secundum eſt adulterium, quando nimirum duo carnaliter ſe cognoſcunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præſenti, vel ſaltem dant fidem de ineundo poſt mortem coniugis. Sed in hoc caſu requiritur, vt promiſſio ſit acceptata, & vterque ſciat alterum eſſe coniugatum: ſi enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, ſi quod poſtea ineatur coniuge mortuâ. *Perez Con. d.31.n.57. & 61. Sanch.l.7. d.79 n.12. Fill.n.256. v.*etiam *Bon. q.3.p.6.n.8. Dian.p.3.t.4.R.* 198. excuſatq; ignorantia quæuis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p.2.f.*284. Sufficit autem ſi adulter dubitet, vtrum tempore adulterij & promiſſionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præſumitur vixiſſe, niſi mors probetur. *Nauar. Sanch.l.7. de matr.d.79. Bardi.d.6.c.11.§.8.*

Tertium eſt raptus, per quem perſona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi cauſa. *S. Tho. Molt.t.3.d.*105. Durat autem hoc impedimentum, ſecundùm *Trid.* quamdiu rapta eſt in poteſtate raptoris, etiamſi liberè conſentiat. Vnde libertati reſtitutam ducere poteſt. Probabile tamen eſt Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui fit cauſa matrimonij. *Sanch. d.13. v. Laym.*

Dicitur VI. *Diſparitas*, cultus, ſiue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechu-

chumenum. Idque iure tantùm Eccleſiaſtico non ſcripto. *Bon. q.3.p.7.* ex *Con.&c.* Inter baptizatos verò non dirimit, etſi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etſi illicita, ſunt tamen valida. *v. ſuprà l.2.t.1.c.4.dub.3.*

Dicitur VIII. *Vis*, ſiue violentia, & grauis metus iniuſtè incuſſus, ad matrimonium extorquendum; irritaque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, ſi à contrahente; poſitiuo autem, ſi à tertio ſit incuſſus.

Addo *grauis*, qualis ſcilicet cadit in virum conſtantem, v.g. mortis, perpetui carceris, amiſſionis bonorum, iniuſtæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè auſteri. Quādo verò metus eſt leuis contractus cenſetur ſpontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento conſulatur. *Rebel.Sanch.Pont.&c.communiter* cum *Dian.p.3. t.4.R.230.& t.5.R.117.* quāuis *Nau.Gabr.& Couar.* id negent ſi metus ita extorſerit conſenſum, vt abſq; eo non fuiſſet. Addidi 2. *iniuſtè*; quia ſi iuſtè ſit incuſſus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipſomet, qui cauſam dedit; vt ſi v. g. deprehenſo in crimine cum filia mineris accuſationem, niſi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*: quia matrimonium ex metu etiam grauiſſimo, vndecunque & quādocunque incuſſo, dummodò non ad matrimonium extorquēdum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium eſt ſimpliciter voluntarium. Vnde reſoluitur valere matrimonium in ſequentibus caſibus. *v.Bon.q.3.p.8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon.l.c.*

II. Si quis à medico perſuaſus, non diu ſe victurum, niſi ducta vxore, eam ducat. *Bonac.l.c.n.19.*

III. Si in carcerem coniectus, ſpe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch. l.4.d.12.n.10. Con.d.28.dub.1.c.3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. *Con.num.18. Fill.c.4.q.1.*

V. Si Princeps obſeſſus offerat filiam in matrimonium obſidenti, vt liberetur obſidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat ſe iudici ad eam ducendam. *Bon.nu.22.* ex *Reg.Henriq.&c.*

VII. Si

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. *Reb. Sanch. d.* 12. *Con. Fill. n.* 103. *&c.* etſi alij quidam negent.

VIII. Etſi metus grauis incuſſus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum eſſe docet *Sanch. Salas, Palaus, Pont. &c.* cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 33. contra *Azor & alios* 4.

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conſcientiæ) per ſe loquendo, illud perficere, poſſeque altero inuito reſilire, etiam eum, qui liber à metu fuit, etiamſi ab ipſo, ſeu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanch. Villal. Hurt. & Ochag.* cum *Dia. p.* 3. *t.* 4. *R.* 229. *& p.* 9. *t.* 8. *R.* 27. contra *Con. & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*, ſcilicet ſacer, ſiue Maior, quem qui non coactus ſuſcepit, inualidè matrimonium contrahit, vt v. ſuprà *de Sacramento Ordinis*, & hic *impedimento tertio*.

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus eſt coniugi adhuc viuenti, inualidè contrahit cum alio: quanquam licitè, & ſine peccato, ſi moraliter ſit certus de morte coniugis: qui ſi poſtea compareat, tenetur ad eundem redire, dimiſſo poſteriore. *v. Bon. p.* 10.

Dicitur X. *Honeſtas*, hoc eſt, iuſtitia publicæ honeſtatis, ob quam nemo poteſt contrahere cum conſanguineis illius, cum qua contraxit ſponſalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter ſponſum, & conſanguineos ſponſæ, vſque ad 4. gradum, oriturq; ex ſponſalibus quibuſcunq; etiam inualidis, (præterquam ex defectu conſenſus) iure verò nouo Tridentini, non oritur, ſi ſponſalia ſint inualida; & irritat tãtùm vſque ad primum gradum, ſi ex ſponſalibus; ad quartum verò, ſi ex matrimonio rato ſequatur. *v. Bon. p.* 11. *Sanch. l.* 7. *d.* 68. *Fill. t.* 10. *p.* 2. *c.* 6. Notat enim *Dian.* non oriri ex ſponſalibus mutuo cõſenſu diſſolutis, *p.* 3. *t.* 4. *R.* 222. ex *Pont. & alijs* 3. contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec cõditio ſit impleta, *p.* 9. *t.* 6. *R.* 25. ex *Opatou.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, niſi ſit tale ob defectum conſenſus, *p.* 9. *t.* 6. *R.* 50. ex declaratione Pij V. atque adeò etiam ex clandeſtino. *Ibid. R.* 53. ex *Pontio, Palao, Hurt. Perez, &c.* contra *Sanch. & Prap.*

ſ.4. Vnde non tenetur ſequentibus caſibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioſo laborans, v.g. gallico, peſte, lepra, &c. (niſi tamen hęc ante matrimonium fuerit cognita, & non ſit nimis grauis) *Bon.q.4.p.2.nu.8. Perez d.50. Sanch.l.9.d.14. Laym.l.5. t.10.p.3.c.1.*

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret. *Bon.q 4.p.1.n.4.* ex *Sanc.&c.* item *Perez l.c.* aut vt quidam volunt, tempore menſtrui. *Bon.q.4.p.3.n.11. & p.6. nu.10.* contra *Sanch.Hurt.Perez d.49.ſect.3.* aut cùm vxor eſt grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum eſt, vt per ſe patet, ait *Laym.cap.1.nu.7.* & eſſe mortale, dicit *Perez d.49.ſ.3.* (addẽs ex *Sanc.Con.& Hurt.* ceſſante periculo prolis, vſum matrimonij licitum eſſe) aut ſi non poſſit vxor edere fœtum, niſi mortuum. *Bonac.q.4.p.1.& 2.nu.14.* (*Laym.* tamen *c.7. num.7.* dicit eo caſu licere reddere, imò & petere: quod *Bonac.l.c.* concedit, ſi fiat ob periculum incontinentiæ) aut non poſſit edere niſi cum præſenti periculo vitæ. *Bon.l.c.nu.7.Laym.l.c.n.6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex cauſa, eam poſſe permittere, & debitum reddere, inſinuat *Laym.l.c.* ex *Sanch.l.7.d.102.nu.11.* Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partùs) poteſt coniux negare debitum, etiãſi in altero eſſet periculum incontinentiæ. *Sanch. Prap.Palaus, Dian.p.6.t.7.R.64. & p.9.t.7.R.4.*

III. Si alter debitũ exigat innaturali modo; niſi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v g. rixæ, odiũ, incõtinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Reſp. Poſſunt quidem coniuges ex graui cauſa aliquid facere, ex quo per accidens ſequatur effuſio ſeminis: peccant tamẽ, ſi in vſu matrimonij, vel poſt vſum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut ſemen conceptum reijciatur. Ratio prioris eſt, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, ſed tantum permittitur vt non fiat, quod licèt ex cauſa rationabili. Ratio poſterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excuſat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde reſolues.*

I. Li-

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etſi ex naturæ concitatione ſecutura ſit pollutio, dummodò ſit iuſta cauſa interrumpendi, v.g. ſi ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoſte, vel aliquis alius interueniat. *vid. Perez d.49.ſ.9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vſu matrimonij animum alio diſtrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l.c.num.7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex cauſis poſſit fieri diuortium?

Reſp.I. Etſi matrimonium conſummatum, inter Chriſtianos nullo caſu ſolui poſſit, quoad vinculum, viuente vtroq; coniuge (*v. Sanch. Perez. d.20.ſ.9. & d.55.ſ.4.*) diuortium tamen, ſeu potiùs ſeparatio quoad thorum, fit ſequentibus caſibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo ſi eſt certum, rurſus nubere poteſt: quod ſi interim alter mortuus non ſit, fama tamen & indicia ſufficientia habeantur, excuſatur nubens, neque ex dubio ſuperueniente an prior viuat, debent ſeparari, cum forte non viuat ideoque matrimonium ſit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerſo, alter maneat infidelis (ſaltem niſi pacificè cohabitare velit, ſine contumelia creatoris;) idque ex diſpenſatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex *1. Cor.7.15. Perez d.26.ſ.4.&c. commun.*

III. Si ante Matrimonij conſummationem (ad quam intra primum bimeſtre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi poſſunt ſine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez l.c. &c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia iuſta cauſa diſpenſet ante conſummationem, ſicuti eum poſſe probabilior ſententia affirmat. *Nauar. Bell. Perez d.20.ſ.7.*

Reſp.II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & ſeparatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iniuſtam cauſam, qualis eſt:

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis ſpecies luxuriæ, in qua caro cũ alia diuiditur, qualis eſt beſtialitas, ſodomia, etiam intra eundem ſexum. *Bon.q.4.p.5.n.2.* cõtra *Fill. Sanch. Perez d.56.ſ.1.& 2.* ex *Matth.5.* & ex *Cap. Gaudemus. C. Ex litteris* nõ tamen molli-

ties,uel pollutio,oſcula,tactus, vel amplexus impudici. *Bonac. Sanch.Perez ll.cc.*licet propter ſimilia ad tempus poſſit aliquãdo fieri ſeparatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut ſacros etiam Ordines ſuſcipere poteſt, nocens verò non niſi cum innocentis conſenſu. Excipitur tamen ab hoc caſu,1.Si vterque coniux particeps ſit eiuſdem criminis, vel æqualis. *Sanch.l.*10.*d.*6.*Bon.l.c.*2. Niſi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum feciſſe cenſet, ſi eam poſt adulterium intellectus rurſus cognouerit.*Bon.*ex *Con.Henriq. Fill.Perez ſ.*3. vbi vide plures caſus exceptos .

II. Sęuitia mariti, vel vxoris. Ex qua ſi graue periculum comparti immineat, poteſt ſeparatio peti à iudice; imò ſi mortem minetur, vel venenum paret, poteſt diuertere ante iudicis conſenſum.*v.Bon.l.c. Lay.Perez ſ.*5.

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.g. ſollicitet ad hæreſin, veneficium, &c. tunc enim innocens poteſt ſe ſeparare, imò tenetur, ſi periculum ſit graue. *Laym.l.*5.*t.*10.*p.*3. *cap.*7.*num.*16.

IV. Morbus contagioſus,v g. lepra. Quòd ſi tamen ſine graui detrimento poſſit cohabitare, ad id tenetur,aut ſaltem adhabitare, & miniſtrare; niſi alter remittat.

V. Hæreſis,vel apoſtaſia,ſuperueniens matrimonio.Quo caſu, ſi ſeparatio facta ſit iudicio Eccleſiæ,non tenetur coniugem conuerſum recipere, ſaltem ex iuſtitia : nam ex charitate aliquando tenetur, vt ſi ſit periculum incontinentiæ. *Bon.Laym. l.c.Perez d.*57.*ſ.*1.

VI. Mutuus conſenſus. Ex quò licitè ſe ſeparant vel thoro, ſiue ad tempus, ſiue in perpetuum, ob finem ſpiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non ſolet permitti, niſi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem tranſeunte (aut ſi vetula ſit, id eſt ſexagenaria, *Azor, &c.* vel ſaltem quinquagenaria, *Sanch.Bon.Barboſ.Dian.par.*3.*t.*4.*R.*73. manente in ſeculo, in voto continentiæ) maritus ſuſcipiat ſacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expenſis,facto diuortio liberi ſint educandi, *v.Laym hic l.c.& Sanch.vid.Perez d.* 58.*&* 59. *Bonac. q.*3.*p.*5. *num.*11.

Quæres. An vxor teneatur ſequi virum ad cohabitationem. *Reſp.* Teneri,quia vir eſt caput familiæ,& vxoris. Excipiuntur

tur tamen ſequentes caſus.

I. Si ex ſequela timeatur graue onus, vel periculum v.g. vitę, pudicitiæ, vel ſalutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir poſt matrimonium factus ſit vagus, nec facilè ſit ſequi; ſecùs tamen, ſi antè fuit vagus, idque ipſa ſciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis neceſſitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

Duplicis generis ſunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia inſuper irritum matrimonium reddunt Priora dicuntur impedientia, poſteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ ſint impedimenta impedientia tantùm?

Reſp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, ſex potiſſimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, ſcilicet:

Eccleſiæ vetitum; nec non tempus feriarum,
Atque catechiſmus, crimen, ſponſalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id eſt, prohibitio Eccleſiæ, quæ fit ab Epiſcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon.q.*1.*p.*14.*n.*1.

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod ſecundùm *Trid.ſeſſ.*24. *c.*10. *de reform.* incipit nũc ab Aduentu Domini vſque ad Epiphaniam incluſiuè; & à die Cinerũ vſque ad Octauam Paſchæ incluſiuè. Quo tempore non prohibetur ipſe contractus, aut eius conſummatio, ſed tantum nuptiarum ſolemnitates, vt eſt benedictio nuptiarum, ſolemnis ſponſæ in domum ſponſi traductio, ſolemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid ſeſſ.* 24. *ca.* 1. prohibet matrimonium conſummari ante benedictionem, ſed tantùm hortatur, ne fiat. *v. Bon.l.c. Sanc.l* 7.*d.*7. *Con. d.*30. *Fill.t.*10.*p.*2.*c.*9. *M.Perez d.*43.*ſ.*10.*n.*7.

Dicitur III. *Catechiſmus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui reſpondet pro infante, quando ſupplentur cæremoniæ poſt baptiſmum collatum in neceſſitate; ſed videtur ſublatum per *Trident.* ſecundùm *Sanch. Fagund. Con. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro diſtinguant patrinos Ca-

techiſmi, à patrinis Baptiſmi. *v. Bon.l.c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Inceſtus cum conſanguinea coniugis in primo vel ſecundo gradu, ſcienter admiſſus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia perſona. *v. Perez d.23.ſ.5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienę ſponſę. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Suſceptio propriæ prolis ex baptiſmo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vſum ſunt ſublata, vt *Lay. hic cap.15.* ex *Navar. Sanch.l.7.d.17. Con.d.30.dub.3.*

Dicitur V. *Sponſalia*, ſi cum vna contracta & non diſſoluta. *Con.d.30.dub.3. Sanch. Fill. Bon.l.c.n.5.*

Dicitur VI. *Votum*, ſcilicet ſimplex, ſiue caſtitatis, ſiue religionis, ſiue non nubendi. *v. Sanch.l.7.d.13. Regin.l.31.c.24.n.184. Bon.l.c.n.7.*

Dixi in Reſponſione, *potiſſimum*: quia præter ſuprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, eſt clandeſtinitas: etſi enim valeat matrimonium clandeſtinè contractum, vbi Tridentinum non eſt receptum, non licet tamen ſub mortali. Vbi autem Tridentinum eſt receptum, ſaltem quoad punctum matrimonij, eſt irritum, de quo ſequenti dubio.

Secundum, omiſſio benedictionis; quia ſine hac etſi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, ſaltem primum, vt ex *C. Noſtrates, & C. Sponſus q.5.* docet *Bonac.q.4. p.6 n.2. Sanch.l.7.d.82. Sa, Henr. Fill. &c.* qui tamen concedunt non eſſe mortale, intellige, per ſe loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, ſcandali vel contemptus, (vt ſi omittant nihil faciendo, ac ſi eſſet res vana, vel vile ac puerile haberent ei ſe ſubijcere) docet *Perez d.43.ſ.10.nu.4.* poſſe eſſe mortale.

Dixi, *primum*: nam ſecundæ nuptiæ non benedicuntur, niſi primæ non fuiſſent benedictæ. Quòd ſi autem alter coniugum ſit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut ſaltem nunquam fuerit benedictus, etſi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibuſdam locis conſuetudo habet, vt benedicantur. vt *v. Bonac. loc. cit.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, ſine cuius licentia ſi quis faciat, manet ipſo facto ſuſpenſus, donec abſoluatur ab ordinario Parochi,

à quo

à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, ſi contrahatur matrimonium ſine præuijs proclamationibus: ſine quibus etſi valeat, non licet tamen ſub mortali; vt habet communis, (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. n. 7. & Gaſp. Hurt. d. 5. n. 59.* putent, non eſſe mortale vnam omittere, quando certum eſt moraliter, nullum ſubeſſe impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d. 42. ſ. 1. nu. 7.* ex *Con. & Pontio,*) niſi Epiſcopus, vel eius Vicarius diſpēſet, vt patet ex *Trid. ſ. 24. c. 1.* quod circa eas præcipit ſequentia. 1. Vt fiant in Eccleſia, inter Miſſarum ſolemnia. Poſſunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Eccleſiam, aliòve loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriuſque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus feſtiuis, non immediatis, continuis tamen, id eſt, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen feſto, interpolentur. *v. Bonac. q. 2. p. 6.* Vnde reſolues.

I. Licet ſtatim poſt vltimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre vltra 4. menſes, intra quos ſi non contrahant, repetendas eſſe denunciationes, declarauit Cōgregatio in *ſeſſ. 24. c. 1. de refor.* Imò *Rituale Rom.* duos tantùm menſes permittit, intra quos ſi non contrahatur, iubet repetere denunciationes, niſi videatur aliud Epiſcopo.

II. Poſt proclamationes, tenetur ſub mortali, qui nouit impedimentum, illicò denunciare, quantumuis ſecretum eſſet, ad impedienda grauia mala, v. g. inceſtum, ſacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ naſceretur, is ex charitate priùs eſſet monendus, vt à matrimonio deſiſteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagnnd. p. 2. l. 6. c. 5. Henriq. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. nu. 8. & c. commun.* contra *Pont. d. 5. q. 6.* qui negat teneri denunciare, ſi ſit occultum. Idemq; tenet *Mart. Perez d. 43. ſ. 6. num. 1. & ſeq.* ſed cum hac limitatione, ſi tantùm audiuit, & neſcit à quo, vel ſi pro foro interno ſit diſpenſatum, vel ſi metuat magnum ſcandalum aut periculum, vel ſi ſciat contrahentes eſſe in bona fide.

III. Contrahens ipſe, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abſtinere, niſi diſpenſationem pro foro conſcientiæ acceperit: tunc enim fateri non

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, boneſtas,
Aetas, affines, ſi clandeſtinus, & impos,
Raptave ſit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, ſcilicet perſonæ: qui dirimit iure naturæ, v.g. ſi Caio volenti ducere Annam offerat ſe Maria cum qua, putans eſſe Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & conſenſum requiſitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Perſonæ*: quia error qualitaris,ſeu cōditionis perſonę, (excipio ſeruitutem)non irritat matrimonium, vt v.g. ſi putetur eſſe nobilis,virgo,diues,&c. quam quis vult ducere, nec ſit talis: quia hic error non tollit conſenſum in perſonam, & materiam contractus.Aliud tamen eſſet,ſi abſolutè nollet conſentire in perſonam,niſi tali conditione affectam,aut ſi ipſa conditio, iuxta intentionem contrahentis, tranſiret in conditionem perſonæ: vt ſi quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia ſubſtitueretur, non ſubſiſteret contractus. *Bon.q.3.p.2.*ex *Sanch.l.7.d.18. Con.d.31. Fill.&c.*

Dicitur II. *Conditio*, ſcilicet ſeruilis, vt ſi homo liber ignoranter contrahat cum ſerua, vel ſeruus cum ſerua, nullum eſt matrimonium. Idque ſecundum ſententiam communiorem, iure tantùm Eccleſiaſtico, fundato tamen in iure naturali, cui eſt valde conforme. Ratio, quia talis contractus aduerſatur 1. Bono Sacramenti, cùm ſeruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2.Bono fidei coniugalis,cùm non poſſit ſoluere debitum ad libitum alterius. 3.Bono prolis, cùm ſeruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non eſſe propriè ſeruos,qui ſunt coloni originarij, vel aſcititij, vulgò dicti *Leibeigene. v. Laym.l.5.t.10.p.4.c.2.*

Dicitur III. *Votum*, ſcilicet ſolemne Caſtitatis,per ſuſceptionem ordinis ſacri, vel per ſolemnem profeſſionem in religione approbatam, ſponte emiſſam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat profeſſionem,vt v. ſuprà *l.5.c.1.d.2.*

Dico II. *Solemne*: quia votum ſimplex tantùm impedit,non dirimit, (excipe tamen vota ſimplicia Societatis.) *v. Laym. loc. cit cap.3.*

Dicitur

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex eſt.

Prima dicitur Legalis, quæ eſt propinquitas perſonarum, proueniens ex adoptione perfecta, (quà ſcilicet perſona extranea aſſumitur in filium, vel nepotem, ita vt tranſeat in poteſtatem adoptantis; eique ſuccedat, vel tanquam hæres neceſſarius ex teſtamento, in quarta partei, vel tanquam filius ab inteſtato in totum) ea enim dirimit matrimonium vſque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiuſque deſcẽdentes *Cap. Per adoptionem*, 3.q.3. *Cap. Diligere*. 30.q.3.v.*Bon*.q.3.p. 5.§.3.n.4.& 5. Vide tamen *Laym.c.7.& Dian.p.9.t.6.R.*54. vbi contra communem ſententiam notat ex *Henriq. Leſſ.&c.* probabile eſſe quod poſt *Trid.* tantùm dirimat vſque ad gradum ſecundum incluſiuè, ſicut cognato ſpiritualis.

Secũda eſt cognatio ſpiritualis, quę iure Eccleſiaſtico oritur inter perſonas aliquas, ratione Baptiſmi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c.1.de cognatione ſpirituali, in 6.c.Veniens*: & conſtat ex *Trid.ſ.*24. *c.*2.*v.Bon.q.*3.*p.*5. *Sanch.l.*7.*d.*34.*Suar.*3.*p.q.*67.) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem, & matrem; item inter ſuſceptorem, & ſuſceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia eſt cognatio conſanguinitatis carnalis, quæ eſt vinculum perſonarum, ab eodem ſtipite proximo deſcendentium, dirimitq; matrimonium vſque ad quartum gradum lineæ tranſuerſæ incluſiuè. Et quidem quoad primum fortaſſis iure naturę: quoad reliquos tres, ſolo iure Eccleſiaſtico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iuſta cauſa, diſpenſare poteſt. Gradus verò lineæ rectæ, probabile eſt omnes iure naturæ eſſe prohibitos. Porrò pro gradibus conſanguinitatis dignoſcendis ſtatuuntur ſequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam aſcendentium, quam deſcendendentium, quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, vnà dempta, ſcilicet ſtipite: v.g. pater, & filius ſunt conſanguinei in primo gradu; nepos & auus in ſecundo, &c.

Secunda. In linea tranſuerſa æquali, (quæ eſt inter perſonas à communi ſtipite æqualiter diſtantes) quot gradibus perſonæ ſingulæ à communi ſtipite diſtant totidem diſtant inter ſe. Vnde frater & ſoror ſunt in primo gradu lineę tranſuerſæ, patrueles & conſobrini in ſecundo; filij eorundem in tertio.

Ter-

Amita.

I. Frater.

II.

iua-
per-
tuus
indo
.)
lium
v.g.
i, eo
òd ſi
e in-
n ea,
b al-
rium
t, al-
verè

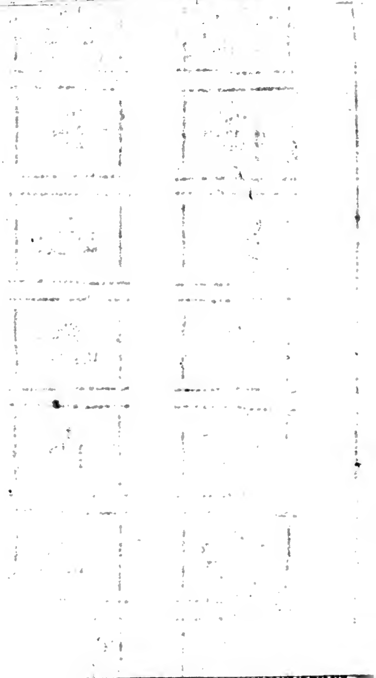
aliter
nium
mor-
acce-
vel al-
ea in-
*b.l.*7.
t.4.*R.*
Leo in
mpo-
,vixe-
etur.

abdu-
ſa. *S.*
ecun-
nſi li-
. Pro-
di ra-

it ma-
trimonium inter [illegible] etiam cate-
chu-

Dici

Prin
prouer
nea aſſ
tem ad
ex teſta
in totu
gradur
Cap. I
5.§.3.*n.*
contra
babile
ſecund
Sec
inter p
rimitq
li, in 6.
Sanch.
tum, &
ſuſcept
Terti
lum per
rimitq;
uerſæ i
rę: que
Pontife
lineæ r
Porrò p
ſequent
Prim
dentiun
licet ſti
du; ne
Secu
à com
ſingu
de f
les

...ndo; filij eorundem in tertio.

Ter-

Tertia. In linea tranſuerſa inęquali, inter perſonas inæqualiter diſtantes à communi ſtipite, quot gradibus remotior perſona diſtat à ſtipite, tot gradibus diſtant inter ſe. Vnde patruus & nepos, filius & ſoror patris, ſunt conſanguinei in ſecundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto ſchemate. (N.B.)

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum eſt homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, ſiue phyſicè, v.g. gladio vel veneno; ſiue moraliter, vt imperio, perfectum, eo conſilio, vt poſtea inter ſe matrimonium contrahant. Quòd ſi cędes tentata ſit, ſed non perfecta; vel perfecta, ſed abſque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, ſed non ſignificata exteriùs; vel non cõmuni conſilio, ſed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, niſi etiam adulterium præceſſerit: tunc enim etſi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodò id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit. Ita *Con. Ledeſ. Sa, Sanch.l.7.d.78.n.13. & d.79.*

Secundum eſt adulterium, quando nimirum duo carnaliter ſe cognoſcunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præſenti, vel ſaltem dant fidem de ineundo poſt mortem coniugis. Sed in hoc caſu requiritur, vt promiſſio ſit acceptata, & vterque ſciat alterum eſſe coniugatum: ſi enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, ſi quod poſtea ineatur coniuge mortuâ. *Perez Con. d.31.n.57. & 61. Sanch.l.7. d.79 n.12. Fill.n.256.v.*etiam *Bon.q.3.p.6.n.8. Dian.p.3.t.4.R.* 198. excuſatq; ignorantia quæuis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p.2.f.*284. Sufficit autem ſi adulter dubitet, vtrum tempore adulterij & promiſſionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præſumitur vixiſſe, niſi mors probetur. *Nauar. Sanch.l.7. de matr.d.79. Bardi.d.6.c.11.§.8.*

Tertium eſt raptus, per quem perſona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi cauſa. *S. Tho. Molt.t.3.d.*105. Durat autem hoc impedimentum, ſecundùm *Trid.* quamdiu rapta eſt in poteſtate raptoris, etiamſi liberè conſentiat. Vnde libertati reſtitutam ducere poteſt. Probabile tamen eſt Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui fit cauſa matrimonij. *Sanch. d.13.v. Laym.*

Dicitur VI. *Diſparitas*, cultus, ſiue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechu-

Digitized by Google

chumenum. Idque iure tantùm Eccleſiaſtico non ſcripto. *Bon. q.3.p.7.* ex *Con. &c.* Inter baptizatos verò non dirimit, etſi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etſi illicita, ſunt tamen valida. *v. ſuprà l.2.t.1.c.4.dub.3.*

Dicitur VIII. *Vis*, ſiue violentia, & grauis metus iniuſtè incuſſus, ad matrimonium extorquendum; irritaque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, ſi à contrahente; poſitiuo autem, ſi à tertio ſit incuſſus.

Addo *grauis*, qualis ſcilicet cadit in virum conſtantem, v.g. mortis, perpetui carceris, amiſſionis bonorum, iniuſtæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè auſteri. Quādo verò metus eſt leuis contractus cenſetur ſpontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento conſulatur. *Rebel. Sanch. Pont. &c. communiter* cum *Dian. p.3. t.4. R.230. & t.5. R.117.* quāuis *Nau. Gabr. & Couar.* id negent ſi metus ita extorſerit conſenſum, vt abſq; eo non fuiſſet. Addidi 2. *iniuſtè*; quia ſi iuſtè ſit incuſſus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipſomet, qui cauſam dedit; vt ſi v. g. deprehenſo in crimine cum filia mineris accuſationem, niſi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*: quia matrimonium ex metu etiam grauiſſimo, vndecunque & quādocunque incuſſo, dummodò non ad matrimonium extorquēdum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium eſt ſimpliciter voluntarium. Vnde reſoluitur valere matrimonium in ſequentibus caſibus. *v. Bon. q.3.p.8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon. l.c.*

II. Si quis à medico perſuaſus, non diu ſe victurum, niſi ducta vxore, eam ducat. *Bonac. l.c. n.19.*

III. Si in carcerem coniectus, ſpe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch. l.4. d.12. n.10. Con. d.28. dub.1. c.3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. *Con. num.18. Fill. c.4. q.1.*

V. Si Princeps obſeſſus offerat filiam in matrimonium obſidenti, vt liberetur obſidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat ſe iudici ad eam ducendam. *Bon. nu.22.* ex *Reg. Henriq. &c.*

VII. Si

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. *Reb. Sanch. d. 12. Con. Fill. n. 103. &c.* etſi alij quidam negent.

VIII. Etſi metus grauis incuſſus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum eſſe docet *Sanch. Salas, Palaus, Pont. &c.* cum *Dian. p. 4. t. 4. R. 33.* contra *Azor & alios 4.*

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conſcientiæ) per ſe loquendo, illud perficere, poſſeque altero inuito reſilire, etiam eum, qui liber à metu fuit, etiamſi ab ipſo, ſeu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanch. Villal. Hurt. & Ochag.* cum *Dia. p. 3. t. 4. R. 229. & p. 9. t. 8. R. 27.* contra *Con. & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*, ſcilicet ſacer, ſiue Maior, quem qui non coactus ſuſcepit, inualidè matrimonium contrahit, vt v. ſuprà *de Sacramento Ordinis*, & hic *impedimento tertio*.

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus eſt coniugi adhuc viuenti, inualidè contrahit cum alio: quanquam licitè, & ſine peccato, ſi moraliter ſit certus de morte coniugis: qui ſi poſtea compareat, tenetur ad eundem redire, dimiſſo poſteriore. *v. Bon. p. 10.*

Dicitur X. *Honeſtas*, hoc eſt, iuſtitia publicæ honeſtatis, ob quam nemo poteſt contrahere cum conſanguineis illius, cum qua contraxit ſponſalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter ſponſum, & conſanguineos ſponſæ, vſque ad 4. gradum, oriturq; ex ſponſalibus quibuſcunq; etiam inualidis, (præterquam ex defectu conſenſus) iure verò nouo Tridentini, non oritur, ſi ſponſalia ſint inualida; & irritat tãtùm vſque ad primum gradum, ſi ex ſponſalibus; ad quartum verò, ſi ex matrimonio rato ſequatur. *v. Bon. p. 11. Sanch. l. 7. d. 68. Fill. t. 10. p. 2. c. 6.* Notat enim *Dian.* non oriri ex ſponſalibus mutuo cõſenſu diſſolutis, *p. 3. t. 4. R. 222.* ex *Pont. & alijs 3.* contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec cõditio ſit impleta, *p. 9. t. 6. R. 25.* ex *Opatou.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, niſi ſit tale ob defectum conſenſus, *p. 9. t. 6. R. 50.* ex declaratione Pij V. atque adeò etiam ex clandeſtino. *Ibid. R. 53.* ex *Pontio, Palao, Hurt. Perez, &c.* contra *Sanch. & Prap.*

Digitized by Google

Dicitur XI. *Aetas*: quia ad valorem matrimonij, iure Eccleſiaſtico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: niſi tamen malitia ætatem ſuppleat, hoc eſt, adſit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum eſt. *Lay. c.12.n.1. Cap. de illis, &c. vlt. eodem tit.*

Dicitur XII. *Affines*. Eſt autem affinitas, propinquitas perſonarum, nata ex copula carnali, ſiue licita ſiue illicita. Vtraq; iure ſaltem Eccleſiaſtico, dirimit matrimonium: illa vſque ad 4. gradum incluſiuè, hæc verò iure nouo, vſque ad ſecundum tantùm. Et quidem ſi antecedat matrimonium: nam ſi ſuperueniat, v. g. ſi Titius cognoſcat vxoris ſuæ cognatam in ſecundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non poſſit petere debitum, ſed tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur, ſicut in conſanguinitate, ita vt qui eſt vxoris cōſanguineus in primo gradu, ſiue rectæ ſiue traſuerſæ lineæ, is ſit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel tranſuerſæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, ſublata eſt per *Conſilium Lateranenſe*. *v. Laym. & Bon. p.12.* Vnde reſolues.

I. Is qui fornicatus eſt cum ſorore ſponſæ ſuæ, cum neutra poteſt validè contrahere, circa diſpenſationem; imò nec cum earum conſobrina, vel matertera.

II. Poteſt quis ducere affinem fratris ſui, etiam in primo gradu, v. g. duo fratres poſſunt ducere duas ſorores; imò pater & filius poſſunt ducere matrem & filiam. *Laym. Bon. l. c.*

III. Titius poteſt ſucceſſiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerunt vxores Caij & Sempronij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat ſororem Caij, poteſt poſt mortem Caij, eiuſque ſororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandeſtinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quam coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius vel ordinarij licentia, & duobus minimùm teſtibus: vultq; grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. *Vnde reſolues.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iuriſdictionem in contrahentes, vtpote qui domicilium & habitationem habeant in eius Parochia: item Epiſcopus, vel eius Vicarius in ſua diœceſi, vti & Papa: item Capitulum ſede vacāte; Cardinales in Eccleſijs ſui tituli; legati in ſua prouincia. Suffi-

cit

cit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè ſit Parocus, ſed ſufficit, ſi habeat titulum ſaltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec ſit intruſus abſque omni titulo *v. Bon. q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iuriſdictionem ordinariam, poteſt alium ſibi ſubſtituere; non tamen niſi Sacerdotem.

III. Cum ad teſtes requiſitos non addatur, debere eſſe omni exceptione maiores, ſufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habẽtes vſum ſufficienté rationis, parentes, domeſtici, ac ſerui.

IV. Si duo ſint Parochi eiuſdem Parochiæ, poteſt vteruis aſſumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram, poteſt alterutrum accerſere: quia vterque eſt proprius Parochus, *Laym. Bon. l. c.*

V. Etſi ex præcepto adhibendus ſit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur: ſufficit tamen ad valoré, ſi alterutrius Paſtor aſſiſtat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium*, apud *Rebel. & Bon. q. 2. p. 8.* etiam extra ſuam Parochiam, vel diœceſin, quia hic actus non eſt iuriſdictionis contentioſæ. Non tamen licebit tunc nuptijs benedicere, ſine alterius licentia. *Sanch. l. 3. d. 19.*

VI. Is qui ſubſtituitur, debet habere expreſſam, vel ſaltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præſenti: quia non ſufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum poſtea ratum habiturum. *Sanch. d. 35. Reg. Cov.* apud *Bon. l. c. n. 11.* licet ipſe neget tacitam ſufficere.

VII. Vagabundi poſſunt contrahere coram quolibet Parocho, (idque, ut *Laym. c. 4. nu* 3. docet ex *Sanch.* etſi alteruter tantùm ſit vagus. Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet *Trid.* an ſcilicet alibi ſint coniuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Epiſcopo aſſiſtendi; ſine qua licèt validè aſſiſtat grauiter tamen peccat. Ita *Laym. c. 4. l. 3.* ex *Sanch. d. 19. & d. 25. n. 14.*

VIII. Peregrini, qui ex cauſa exiguo tempore domo abſunt, non poſſunt contrahere peregrè coram Parocho loci: quia nõ eſt illorum verus. Aliud eſt de ijs, qui alicubi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eò venerunt animo manendi, ſaltem maiore anni parte, licet poſtea contingat caſu ſubito, re-

Ii 2 ce-

cedere; v.g. famuli, ancillæ, ſtudioſi. *Bon.q.1.p.8.nu.1.Sanch. l.5.d.23. nu.*11. Ratio, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale; & Paſtor illius loci, eſt proprius illorum.

IX. Parochus, & teſtes ſic debent eſſe præſentes, vt aduertere poſſint quid agatur, & de eo teſtari. Et quidem non eſt neceſſe, vt ipſi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractus, ſi voces contrahentiũ nouerint. *Sanch. Fill. Pont. & aly.* 5; cum *Dian.p.8.t.7.R.68.* cõtra *Barboſ.* Nec refert, etiamſi per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineãtur, vel etiã contradicant, ac reſiſtant: aut licet prohibiti ſint ab Ordinario, ne interſint. *Bon.l.c.* ex *declar.Card. Con.Fill.Sanch.ll.cc.&c.*

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimẽto, *Gutier.Sanch Dia.p.3.t.4.R.*294. ſed de mutuo conſenſu. *Trid.ſeſſ.24.c.*1. Eius tamen omiſſio, quando de vtriuſque libero conſenſu conſtat, venialis tantùm eſt. *Sanch.Con.Dian.l.c.* Similiter mortale non eſſe, etſi intellecto conſenſu non dicat; *Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spir.S.* docet *Sanch.Con.Vill.Gutier.Dian.p.3.t.4.R.* 256. contra *Rebell.&c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ ſi perpetua ſit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ; vel omne, & reſpectu cuiuſcunque, ſi ſit abſoluta; vel certum tantùm, ſi ſit reſtricta ſeu reſpectiua. Idque ſiue orta ſit ab intrinſeco, & vitio naturæ; ſiue ab extrinſeco, operà hominis vel diaboli; ſiue cognita alteri fuerit, ſiue non; ſiue ſit ex parte vtriuſque contrahentis, ſiue alterius tantùm. Ratio, quia matrimonium conſiſtit in mutua traditione corporum, phyſicè aptorum ad generationem, ſiue in traditione poteſtatis corporis ad copulam coniugalem: hãc autem poteſtatẽ impotens non poteſt tradere cũ eam non habeat.

Porrò impotentia in viro eſſe cenſetur, quando eſt Eunuchus, vel ſaltem nõ poteſt ſeminare intra naturale vas fœminę, in fœmina verò, quãdo vel ſeminare non poteſt, (ſi verùm eſt, ſemen fœminarum requiri ad generationem) vel propter actitudinem non poteſt virum pati, aut eius ſemen recipere.

Dixi I. *Si ſit perpetua*: qualis eſt, quæ nulla arte poteſt tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium, & experiendum bona fide.

Di-

Dixi II. *Si antecedat*: nam ſi ſubſequatur matrimonium, non irritat illud, etſi vſum ita impediat, vt ſoli contractus, & oſcula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia eſt certa: nam ſi dubia ſit, tamdiu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis eſt ſpes ſeminandi intra vas. *Laym. l.5.t.10.p.4.c.12.* ex *Sanch. Nauar. Henr.* Vnde reſolues.

I. Inualidè contrahunt euirati, ſeu Eunuchi, quando carent vtroque teſte: quia non emittunt verum ſemen aptum generationi. Nec refert, quòd inſtar ſenum ſterilium ſatisfaciant concupiſcentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam natura ſua aptam generationi, ob defectum ſeminis, quod ſenes tamen emittunt, etſi ſemen ſenum per accidens non ſit prolificum. *Laym.l.c.Bon.q.3.p.13.&c.*

II. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etſi ſint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeò ſunt capaces omnis iuris & obligationis matrimonij; & ſuſceptio prolis licet ſit pręcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij. *Bon.q.3.p.13.* ex *Henriq.Con.Fill.&c.* Eadem eſt ratio de ijs, quæ non edunt fœtum, niſi mortuum, vel non niſi cum periculo vitæ. *Bon.&c.ll.cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè ſunt potentes ad vſum matrimonij. Et quidē ſi alter ſexus emineat, ſecundùm illum tantùm valebit; ſi vterque ſit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen vt quem ſemel elegerint, ſemper retineant. *Sanch.l.10.d.106.Bon.l.c.*ex *Henr.Sanch.Con.Fill.&c.* Is qui paulò poſt eſt moriturus: quia in eo manet potentia ad coitum, etſi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Eccleſiæ, quæ illis interdum ſuadet, vt concubinas ducant. *Laym.l.c.* ex *Sanch d.105.n.3.Couar.&c.*

III. Impuberes ſi vtātur ratione, non iure naturæ, ſed Eccleſiaſtico tantùm, inualida contrahunt; quia impotentia illorum eſt tantùm temporalis, v.ſuprà *hoc dub.imped.*3.

Quæres. Quid cenſendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Reſp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* reſoluit ſequenda. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum eſt in Parochia, v.g. in Saxonia & Anglia, valere matrimonium contractum abſque forma præſcripta. Publicatio autem decreti facta præſumitur, ſi id aliquo tēpore in Parochia tanquam decretum

Concilij fuit obſeruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Friſia, &c. teneri formam præſcriptam ſeruare. Vnde conſequenter ipſorum matrimonia abſque forma Concilij, quamuis coram Miniſtro hæretico, vel Magiſtratu contracta, videntur eſſe nulla. *Lay.* tamen *l.5.t.10.p.2.c.4.* putat eam non eſſe mentem ſummorum Pontificum, propter grauiſſima incommoda inde ſubſecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obſeruatum, proprio Parocho, & Epiſcopo careat, nullusque iſtic ſit, qui vices Epiſcopi vel Parochi ſuppleat, matrimonium valere abſque præſentia Paroch; ſeruata tamen, in quibus poteſt, forma Concilij nempe adhibitis ſaltem duobus teſtibus. Idem eſt, ſi Parochus & Epiſcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi ſit, vel eorum metu abſit à diœceſi, & ad neutrum ſit tutus acceſſus.

Dicitur XV. *Raptave ſit*, de quo *v. ſupra in impedimento criminis.*

DVBIVM III.

Quomodo matrimonium inualidum ſit reualidandum?

Reſp. I. Si fuit inualidum propter conſenſum fictum, vel metu extortum, ſiue ex vna, ſiue ex vtraque parte, poteſt reualidari per quodcunque ſignum veri, & noui conſenſus: quia ſi altera tantùm pars fictè contraxit, conſenſus vnius partis habitualiter permanſit; ergo accedente alterius conſenſu reualidatur. *Sanch.l.2.d.32.nu.9. Con.d.24.dub.10.nu.89. Nauar. Fill. Bon. &c.* Vnde reſolues.

I. Si metus, vel defectus conſenſus fuerit alterius tantũ partis curandum eſt, vt ea ſaltem nouum & liberum conſenſũ eliciat, & externis ſignis prodat: alteri autem parti non opus eſt declarari, præſtari nouum conſenſum ad valorem matrimonij. *Sanch.l.c.nu.10. Con. Bon.p.9. v. Maratium d.7.ſ.15.nu.4.*

II. Si vterque fictè, vel coactè conſenſerit, neceſſe eſt, vt vterque conſenſum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriuſque conſenſus planè nullus fuerit, æquè neceſſe eſt renouare, & declarare, ac ſi factum nunquam fuiſſet. *Marat.l.c.nu.3.*

Reſp. 2. Si inualidum fuit propter impedimentum conſanguinitatis, v.g. vel aliud ſimile occultum dirimens, tunc eo per diſpenſationem, vel aliter ſublato, atque ita perſonis ad contrahen-

bendum habilitatis; requiritur nouus vtriuſque conſenſus, ſigno externo expreſſus: & quidem, vt probabilius docet *Sanch. l.2.d.36.* abſolutus & independens ab antiquo. Ratio; quia neutrius conſenſus antiquus fuit legitimus, cùm non caderet in legitimam materiam. *Vnde reſolues.*

I. Si in tali caſu altera pars ſit ignara impedimenti, vel dubitetur an ſciat, illa ſuauiter inducenda eſt ad nouum conſenſum abſolutè præſtandum, dicendo v.g. *Si mihi non nupſiſſes, nonne modò nuberes?* vel *Angor ſcrupulis de matrimonij noſtri valore, ideoq; renouemus conſenſum.* Quod ſi fiat ſufficere (præſertim ſi ſequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. t.7. d.vlt.* Quòd ſi autem periculum ſit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & ſcandala, graueſq; moleſtiæ timeantur, licebit vti ſententia contraria, quæ docet ſufficere, vt ſola pars impedimenti conſcia conſenſum renouet, & alteri declaret. *Sanch. l.2.d.26.& l.8.d.34.n.61. Leſſ. lib.2.c.17. Con.d.24. dub. 10.& Fill.n.29. &c. Dian.p.4.tr.4.R.49.*

Reſp.III. Vt matrimonium inualidum, quod coram teſtibus & Parocho eſt celebratum, reualidetur, non opus eſt denuò coram Parocho & teſtibus iniri, ſi impedimentum ſit occultum: ſecùs ſi ſit notum: quia prius matrimonium præſumptione Eccleſiæ, cenſetur validum, non autem poſterius. *Nau. Sanc. l.2.d.37. Con.d.24.dub.4. Reg.l.31.n.183. Fill.num.43.*

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam cauſam, poſſit diſpenſari in impedimentis matrimonij?

Reſp.I. Papa non poteſt diſpenſare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, niſi ex ſpeciali conceſſione: in ijs verò, quæ iure Eccleſiaſtico dirimunt, poteſt. Ratio prioris, quia inferior non diſpenſat in lege ſuperioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, *niſi ex ſpeciali:* quia ſic Pontifex (non tamen Epiſcopus) poteſt matrimonium ratum diſſoluere, ex iuſta cauſa *Sanch. Leſſ. Prap.q.5.d 8. Dian.p.8.t.2.R.52.& 93.* Ratio poſterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam poteſt tollere, & quidem ſolus. *Vnde reſolues.*

I. Epiſcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non poteſt ordinario iure diſpenſare, niſi ex tacita conceſſione in caſu neceſſitatis; quando ſequentia con-

Extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio ſcandali. 3. Inæqualitas matrimonij, niſi conſanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conſeruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis diſpenſationem. Plures *vid.* apud *Sanch. d. 19. Con. d. 33. Hurt. 26. Mart. Perez d. 44. ſ. 5.* vbi notat. 1. Quantò gradus conſanguinitatis vel affinitatis eſt propinquior, tantò requiri cauſam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas cauſas ſufficere, quarum ſingulæ non ſufficerent. *vid.* etiam *Dian. p. 8. t. 3. R. 93.*

Reſp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v.g. contrahendi matrimonium cum certa perſona, & adhibita diligentia ſufficiēti non poſſit intelligere veritatem, probabile eſt poſſe cum ea contrahere ſine diſpenſatione, (niſi tamen præſumptio aliqua ſtet pro impedimento) quia poſſeſſio ſtat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bardi d. 6. c. 11. p. 7. ſ. 11.* contra *Laym. & Palaum.*

LIBER SEPTIMVS

DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS. & Irregularitatibus.

CAPVT PRIMVM.

De Cenſuris in genere.

DVBIVM I.

Quid Cenſura Eccleſiaſtica?

RESP. eſt pœna ſpiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Eccleſiaſticam aufertur vſus quorundam bo-

bonorum ſpiritualium. *Laym. lib. 1. tract. 5. par. 1. c. 1.* Vnde reſolues.

I. Per cenſuram non priuatur homo bonis merè internis, v.g. charactere, poteſtate ordinis: nec bonis proprijs, ac priuatis, v.g. fide, charitate, gratia, &c. ſed quibuſdam externis & publicis, ſiue actionibus, quæ habent ſpiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt ſunt ſacrificium, officium diuinum, beneficium, adminiſtratio & ſuſceptio ſacramentorum, indulgentia, publica Eccleſiæ ſuffragia: quia hæc, & non illa ſubſunt diſpoſitioni Eccleſiæ. Vnde ſi interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuictu humano per excommunicationem, id tantùm fit ſecundariò;

II. Exilium, carcer, ſeruitus, priuatio beneficij, niſi adiunctã habeant ſuſpenſionem aliquam ſpiritualium actionum, non ſunt cenſuræ, quia ſunt pœnæ temporales.

III Nec degradatio, vel diſpoſitio eſt cẽſura: quia etſi ſit pœna ſpiritualis, non tamen medicinalis, ſed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, poteſt infligi.

IV. Nec ceſſatio a diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, ſed ad propulſandam iniuriam Eccleſiæ factam.

V. Nec irregularitas, ſiue ſit ex defectu, quia hęc non eſt pœnalis, ſed tantum impedimentum Canonicum; ſiue ſit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, ſed punitiuæ, & ex ſe perpetuæ. Vnde nec tollitur per abſolutionem, ſicut cenſura, ſed per diſpenſationem. *Bon. d. 1. q. 1. p. 1.*

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegijs, datur in poteſtas abſoluendi à cenſuris non comprehenditur irregularitas, niſi expreſsè addatur.

DVBIVM II.

Quotuplex Cenſura?

Reſp. Diuiditur 1. Eſſentialiter in Excommunicationem, Suſpenſionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ eſt à iure, & fertur per Canones, conſtitutiones, vel ſtatuta Eccleſiaſtica, ſtabili ac permanente lege: & eam, quæ eſt ab homine, quæ ſcilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel ſententiæ iudiciariæ. Eſtque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas perſonas; vel genera-

talis, quæ nulla ſingularis facti aut perſonæ determinatione fertur. 3. in eam, quæ eſt ſententiæ latæ, quam ſcilicet ius, aut Iudex ſtatuit ipſo facto, (quo quis v.g. contra legem facit) ſine alia ſententia incurrendam: & eam, quę eſt ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipſo facto incurri, ſed per ſententiam infligi. Pro quibus dignoſcendis, conſideranda ſunt verba, quibus cenſura fertur: quæ ſi includant alterius actionem, ſeu miniſterium. ſignificant cenſuram eſſe ſententiæ ferendæ: latæ verò, ſi non includant. Si verò ambigua ſint, teneri poteſt *regula 49. iuris in 6.* quòd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio ſit facienda. *Vnde reſolues*.

I. Eſt cenſura latæ ſententiæ, 1. Si verba ſint præteriti, aut præſentis temporis, v.g. excommunicauimus, excommunicatus eſt vel fuit, excommunico, ſuſpenduntur, interdicuntur, volumus aut iubemus eſſe excommunicatum, ſuſpenſum, &c. 2. Si addatur particula, *ipſo iure, ipſo facto*, vel, *ſine alia ſententia*. 3. Si verba ſint imperatiui modi, v.g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc ómnia nullius actionem interponunt.

II Sententiæ ferendæ eſt ſaltem vt plurimum, 1. Si verba ſint futuri temporis, v.g. excommunicabitur, ſuſpendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, ſuſpendatur, volumus excommunicari, 3. Si verba ſint minatoria, v.g. ſub pœna excommunicationis, ſub interminatione anathematis, &c. niſi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Qui poſſint ferre cenſuram, & in quos?

Reſp.I. Cenſuram ferre poteſt omnis, ac ſolus ſuperior Eccleſiaſticus, habens in foro externo, ſeu contentioſo, iuriſdictionem, ſiue ordinariam, ſiue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ eſt ratione officij, vel alterius iuris, poteſtque delegari Clerico, Clericatus priuilegijs gaudenti (vt *Bon.d.1.q.1.p.2. Laym.l.1.t.5.p.1.c.3.n.1.ex C. Cum Eccleſiarum. S.Thom.&c.* docent,) habet 1. Papa reſpectu totius Eccleſiæ. 2. Patriarchæ, ArchiEpiſcopi, Epiſcopi, eorumque Vicarij Generales. 3. Generales, Prouinciales, & Superiores locales religionum, reſpectu ſuorum ſubditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia prouincialia Epiſcoporũ, Capitula prouin-

cialia

V. Solus Papa non poteſt incurrere cenſuram: quia nulli eſt ſubiectus. *Bon.l.c.*

DVBIVM IV.

Ob quam cauſam poſſit ferri cenſura?

Reſp. Ob ſolum peccatum externum, cenſuræ proportionatum,& coniunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali poteſt eſſe alienum,v.g. Prælati,vel communitatis, (non tamen hominis priuati) aliàs requiritur proprium. *Bonac. p.*3. Vnde reſolues.

I.Non poſſunt cenſurari infantes,vel amẽtes, quia non peccant. *Bon.d.*1.*q.*1.*p.*4.*Laym.c.*4.*n.*3. ex *S.Thom. Suar.&c.*

II. etſi ob peccatũ veniale interdum fieri poſſit leuis ſuſpenſio,vel leue interdictum excommunicatio tamen maior ſuſpẽſio grauis,& interdictũ perſonale ſpeciale, (quicquid ſit de generali) non poteſt ferri,niſi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non eſſet proportionata culpæ. Imò cùm ſint pœnæ medicinales,non debent infligi pro quouis mortali,ſed quibuſdam tantùm, ne cenſuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati,ob quem cenſura fertur debet eſſe mortalis, non tantùm quoad actum internum, ſed etiam quoad ſubſtantiam operis externi. Hinc non excõmunicatur leuiter percutiens Clericũ, etſi intentionem mortalem habuiſſet vti nec, qui interius tantum eſt lapſus in hæreſin, quam exterius non ſignificauit; quia Eccleſia tantùm iudicat de externis. *Bon.l.c.*

IV. Actus peccati in ſuo genere debet eſſe perfectus,& conſummatus,niſi expreſsè aliud ſonent verba legis: quia pœnæ & odia ſunt reſtringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens,mandans.conſulens,iuuans,nec vulnerans lethaliter, niſi mors ſequatur. Item quando excommunicatur mandans, conſulens,&c. vel ferens ſuffragiũ pro indigno,ſubintellige efficaciter, ſeu effectu ſecuto:quia ſine eo mandatum, conſilium, & ſuffragium, non eſt completum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum eſſe putant, vtrum in mandantes, conſulentes, &c.principaliter, & per ſe feratur excommunicatio, an verò acceſſoriè tantùm: & dicunt priore caſu eſſe excommunicatos, etſi non ſequatur effectus; non item in poſteriore. Quæ ſententia in praxi eſt tutior, *Bon.l.c.*

V. Quid-

V. Quicquid excuſat à peccato mortali, excuſat etiam à graui cenſura, v.g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ, & deliberationis, ignorantia inuincibilis ſiue ea ſit facti, vt v.g. ſi neſcias, quem percutis eſſe Clericum; ſiue iuris, vt ſi ſcias eſſe Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, neſcias tamen percuſſionem illam ſub excommunicatione prohibitam eſſe. Ratio, quia non es contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis & craſſa non excuſat, niſi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit ſcienter, conſultò, qui præſumpſerit auſu temerario violare, (quæ verba, vtpote in re odioſà, accipienda ſunt ſtrictè) talis autem non poteſt dici temerariè præſumere, niſi ignorantia eſſet affectata, formalem dolum includens. *Eſcob.t.*4. *c.*6.*nu.*37. *Sanch.de matr.t.*3.*l.*9.*d.*32.*nu.*31.

VI. Non incurritur cenſura, ob peccatum ſoli naturali, vel diuino iuri repugnans, ſed requiritur præceptū Eccleſiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum poteſt cenſura infligi ab homine, niſi aliquo modo pendeat in futurum, ratione ſcandali, vel reſtitutionis nō factę, vel perſeuerantiæ in peccato poſt monitionem; quia abeſt contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam ſine peccato, (modò iuſta cauſa ſubſit) poſſit ad tempus arceri ab aliorum conſortio, altari, communione, &c. vt ſubinde fit in religionibus: & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel ſuſpenſio, ſed latè, quia non eſt cenſura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem, ſed ſimplex tantùm pœna. *Fill.tr.*11.*c.*6.*num.*186.

VII. Non incurrit cenſuram, qui legem tranſgreditur ex graui metu, licèt quandoque non excuſetur à graui culpa; quia non cenſetur contumax. *Lay. l.*1.*t.*5.*p.*1.*c.*5.*n.*9 *Bon.d.*1.*q.*2.*p.*3.*n.*2.ex *Suar. Con,&c.*

VIII. Cenſura inualida eſt ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, ſi ſcilicet careat iuriſdictione, vel eam habeat impeditam per cenſuram, vel ſuſpenſam per legitimam appellationem, de qua *v. Laym.*

Secundò, ſi ſubſtantialis ordo iudicij prætereatur, vt ſi reus non citetur, nec moneatur ſub comminatione cenſuræ. Ratio, quia non eſt cōtumax, qui antè non fuit monitus de præcepto,

& pœ-

& pœnâ annexâ. Quod tamen intellige de cenſura ab homine lata, per ſententiam particularem: quia quæ fertur à iure, vel per ſentẽtiam generalem, vel etiam ſpecialem, reſpectu tamen actus futuri, non eget aliâ monitione, cùm lex aut ſententia ſe ipſa ſatis moneat. Idem eſt de ſententia non illatiua cenſuræ, ſed declaratoria tantùm: quia abſque alia monitione declarari poteſt cenſura incurſa, quando crimen, cui eſt annexa, commiſſum eſſe euidẽter conſtat. Porrò vt cenſura ſit licita, requiritur 1. vt dicta monitio ſit Canonica, id eſt, trina, iuxta Canones: etſi aliquando ex iuſta cauſa ſufficiat vna tribus æquiualens, v. g. moneo te ſemel pro tribus vicibus. 2. vt ex ſcripto recitetur. 3. vt cauſa cenſuræ exprimatur. 4. vt reo petenti exemplum ſcripturæ, intra menſem tradatur; alioqui Iudex ipſe ſuſpenditur à diuinis officijs. *Fill. tr.* 11. *c.* 4.

Tertiò, ob defectum iuſtæ cauſæ. Hæc autem deficere poteſt tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec ſecundùm allegationes fori externi, ſubſiſtat. 2. Si à parte rei crimen ſubſiſtat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non ſubſiſtat crimen, etſi iuridicè probetur, ideoque titulum ſeu cauſam præſumptam habeat Iudex. In quo caſu etſi ſententia a parte rei ſit iniuſta, ideoque probabilius cenſura non liget in foro conſcientiæ; in foro tamen externo ſeruari debet, propter ſcandalum. *v. Laym. p.* 1. *c.* 6.

DVBIVM V.

Qui poſſint abſoluere à cenſuris?

Reſp I. A cenſura latâ per ſententiam particularem, ordinariè is tantùm poteſt abſoluere, qui eam tullit, vel eius ſuperior, vel ſucceſſor, vel delegatus. Ab ea quæ lata eſt à iure communi, vel ab homine per ſententiam generalem, ſi non ſit reſeruata, poteſt abſoluere quiuis, qui cenſuratum poteſt abſoluere à mortalibus: ſi verò ſit reſeruata, ordinariè, & per ſe, poteſt tantum relaxari ab authore legis, vel eius ſucceſſore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè:* quia in articulo mortis quiuis Sacerdos abſoluere poteſt à quauis cenſura.

Dixi II. *Per ſe:* quia per accidens; & ex priuilegio, poſſunt etiam alij. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 7.

Reſp.

Reſp.II. Epiſcopi, ſecũdùm *Trid.ſeſſ.24.c.6.* poſſunt 1. abſoluere in foro conſcientiæ, per ſe, vel Vicarium, ab omnibus cenſuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reſeruatis, excepta hæreſi, à quà per ſe ipſos tantùm abſoluere poſſunt, (quantum eſt ex vi huius decreti.) Dicitur autem cenſura occulta, quæ contracta eſt ob delictum non publicum, nec ad forum contentioſum deductum, aut ſi deductum fuit, à quo reus ob defectũ probationis fuit abſolutus. *Bonac.d.1.q.3.p.1.num.15. & par.2. num.1.* ex *declar.Cardin. &c.* 2. Poſſunt etiam ſæpè abſoluere à cenſura Papæ reſeruata, propter impedimentum eius qui incurrit, vel quãdo propter ſenium, morbum, ſexum, paũperiem, Pontifex non poteſt adiri. *Bonac. l.c.* ex *Nauar. Sanch. Auila, Con. &c.*

Reſp.III. Multi religioſi, præſertim Mendicantes, poſſunt ex ſuis priuilegijs, (in foro tamen interno tantùm) à varijs cẽſuris abſoluere. *v.Dian.p.9.t.4.R.63.* Quare à ſuperioribus ſuis illa priuilegia petant, cum ad confeſſiones audiendas exponentur, & circa ea ſequentes regulas ſequantur.

Prima. Qui habet poteſtatem abſoluendi à cenſuris reſeruatis Epiſcopo, non poteſt vi illius abſoluere à reſeruatis Papæ.

Secunda. Qui habet poteſtatem abſoluendi à reſeruatis Papę, non cenſetur poſſe abſoluere à cenſuris Bullæ Cœnæ: eò quòd hæ cenſeantur maiores, nec comprehendi in conceſſione generali. *Dian.p.5.t.12.R.34.* ex *Suar.&c.* contra *Boſſium*.

Tertia. Qui habet poteſtatem abſoluẽdi à cenſuris Bullę Cœnæ, habet etiam à quibuſuis Papalibus & Epiſcopalibus à iure latis, etſi aliqui negent de excõmunicatione contracta propter hæreſin, de qua alij probabilius affirmant, præſertim pro regionibus ſeptentrionalibus, pro quibus alioqui conceſſio magnam partem eſſet inutilis.

Quarta. Poſſunt Regulares per ſua priuilegia, ſicut ab alijs cenſuris Papæ reſeruatis, ita etiam abſoluere duello certantes (idem dic de ſimilibus caſibus) poſt conſtitutionem Clem.VIII. ſicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Vrbem: idque ex declaratione ipſiuſmet *Clementis* apud *Comitolum l.6.mor.Reg.l.21.n.83.Fill.tom.1.t.15.c.5.Laym.l.3.t.3.p.3.c.5.*

Reſp.IV. Ampla etiam ſolet dari poteſtas à cẽſuris abſoluendi in Iubilęis: in quibus diligenter conſiderandum, quid, quantum,

num,& quomodo concedatur. Si enim detur poteſtas abſoluē-di à caſibus reſeruatis Papæ etiam cōceditur poteſtas abſoluen-di à cenſuris Papæ reſeruatis: quia is non ſolet reſeruare caſus, niſi ratione cenſuræ adiunctæ. Porrò abſolutio data confitenti bonâ fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etſi poſtea vel ſua negligentia, vel propter aliud impedimētum non lucre-tur, eſt valida, tollitq; cenſuram. Secùs ſi ab initio indulgen-tias lucrari noluerit: eo enim caſu probabilius eſt abſolutionem non valere, & tam peccata reſeruata, quam cenſuram de nouo debere tolli ab eo qui poteſt extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quod danda ſit abſolutio à Cenſurà?

Reſp. Id ſtatuendum eſſe ex natura tum cenſuræ, tum cuiuſ-uis abſolutionis. Ex qua circa abſoluendi modum reſolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, ſed ſufficiunt ea ſigna, quibus apertè ſignificetur abſolutio impendi. In foro tamen externo communiter ſeruanda eſt forma cuiuſque Epi-ſcopatûs. In foro autem conſciētiæ hæc ferè eſt in vſu: *Ego te abſoluo à vinculo* v.g. *excommunicationis, ſuſpenſionis, &c. quā incurriſti propter NN. (talem cauſam)* & (ſi ſit excommuni-catus) *reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, & communioni fidelium aut* (ſi ſit ſuſpenſus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum, In nomine Patris, &c.* In publica autem ac ſolemni abſolutione præmittitur Pſalmus Miſerere, & ad ſin-gulos verſus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (niſi ex iuſta cauſa talis cęremonia videatur omittenda, prę{ſer-tim in fœminis) tum adiectis precibus abſoluitur & in Eccle-ſiam introducitur. Idem modus ferè ſeruatur in abſolutione mortuorum, niſi quod ſepulcrum virgâ percutiatur. *v. Ritua-le Romanum.*

II. Abſolui à cenſurà poteſt abſens, imò & inuitus; etſi hoc communiter non liceat, ne cenſura contemnatur. Ratio, quia ſicut pœna in abſentem & inuitum poteſt ſtatui, ſic & auferri. *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus cenſuris eſt aſtrictus, poteſt abſolui ab vna, relictis alijs: quia inter eas non eſt neceſſaria connexio. Vnde ſi dicatur, abſoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoque ſi ſic abſolutus in Iubilæo fortè omiſiſſet

inuincibiliter peccatum habens annexam cenſuram, in excommunicationem, poſſet is poſtea ab eo peccato per quemuis approuatum abſolui, cùm non ſit amplius reſeruatum, eò quòd cenſura, ratione cuius tantùm erat reſeruatum, ſit ſublata.

IV. Abſolutio, vi aut metu graui, iniuſtè incuſſo extorta, non valet; imò nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Abſolutio data ab ordinario, non præſtita ſatisfactione, etſi ſit illicita, valida tamen eſt; imò etiam data à delegato modò non delegetur cum conditione ſatisfactionis; quæ ſi impoſſibilis ſit, ſufficit præſtare cautionem, aut iuramentum de ſatisfaciendo cum poterit.

VI. Dari poteſt abſolutio ſub conditione de futuro contingenti; cùm ſit actus iuriſdictionis externæ, qui conditionatus eſſe poteſt. Communiter tamen non expedit ſic abſolui: ſi enim reus abſolutionem meretur, non debet apponi conditio; ſi non meretur non debet abſolui.

VII. Poteſt etiam dari abſolutio ad reincidentiam, id eſt, pro certo actu & tempore, quo tranſacto reincidat: item ſub certo onere, quo non impleto, cenſura reuiuiſcat.

VIII. Probabilius eſt, eum qui habet poteſtatem abſoluendi in foro conſcientiæ à cenſura, poſſe id facere etiam extra confeſſionem, vt contra *Nauar. Suar. & alios* docet *Sanch. l. 8. de matr. d. 16. Con. Dian. &c.*

CAPVT II.

De Excommunicatione.

DVBIVM I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. Excommunicatio eſt cenſura, per quam quis priuatur communione Eccleſiæ. Eſtque duplex: Minor, quæ tantū priuat vſu paſſiuo, ſeu receptione Sacramētorum; & Maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè ſemper nomine excommunicationis intelligitur, priuatque omni communione Eccleſiaſticâ, ſecundùm dicenda. Per hanc Maiorem excommunicatus, rurſus eſt duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem poſt *Concilium Conſtantienſe*, non tolerati ſunt hi tantùm 1. Notorius Clerici percuſſor, de quo *infrà*. 2. Quiuis nominatim

tim

tim excommunicatos, & ſpecialiter ac publicè denunciatus. *Vnde reſolues*:

I. In Germania Catholici ſecurè communicant cum ijs, qui notoriè ſunt Hæretici, & conſequenter excommunicati; quia non ſunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem ſcis peccaſſe contra legem, per quam illi, etiam in particulari, ſub pœna excommunicationis aliquid eſt vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per ſententiam expreſſam & ſpecialem, contra perſonam in particulari, poſt peccatum commiſſum, cenſura ſit publicata, v.g. vt Ioannes ſit denunciatus excommunicatus; vel ſaltem ita exprimatur perſona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

III. Licèt dicatur, Excommunicamus Petrum, v.g. incendiarium, & eius complices, ſolus Petrus vitandus eſt, non verò alij, etſi ſint notorij: quia ſententia quoad illos, eſt tantum generalis, & non ſpecialis contra certam perſonam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui eſt denunciatus: quia id non eſt factum publicè: ad hoc enim requiritur, vt ſententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v.g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam cauſam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Reſp. Incurritur ob vnicam tantū cauſam, ſi quis nimirum cū excommunicato maiore excommunicatione communicet ijs caſibus, quibus non licet. Effectus eius eſt, priuatio ſacramentorum perceptionis. *v. Lay. l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 3. Vnde reſolues.

I. Cùm iura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere ſimilem excommunicationem, ſenſus eſt, quòd ſimiliter, id eſt, verè excommunicetur, licèt minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato Minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur cenſura.

III. Etſi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, grauiter tamen peccat: adminiſtrando verò, probabile eſt, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc cenſura, etſi quis propter leuitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v.g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: ſecùs, ſi ſit veniale propter imperfectum vſum rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui quantum eſt ex ſe, ſufficit ad mortale.

V. Etſi peccatum veniale poſſit omitti in confeſſione, non tamen illud, cui hæc cenſura eſt annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confeſſarij ordinariè priùs abſoluũt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure, abſoluere poteſt Parochus, & quiſquis poteſt à mortalibus; cùm non ſit reſeruata. An verò qui poteſt abſoluere à veniali, habente annexam hanc excommunicationem, poſſit etiam ab ipsà, quidam affirmant, vt *Nauar. & Tol.* alij probabilius negant, vt *Suar. Con.* quia ſicut hæc abſolutio eſt diſtincta à ſacramentali, ita etiam ad eam requiritur diſtincta iuriſdictio, quæ nuſquam conceditur omnibus Sacerdotibus. *v. Laym. l.1.t.2.p.2.c.3.*

DVBIVM III.

Quos effectus habeat excommunicatio Maior?

Reſp. Habet duplices; Mediatos, & Immediatos.

Mediati, ſiue remoti ſunt hi:

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter perſiſtat, & vt iura loquuntur, inſordeſcat, fit ſuſpectus de hæreſi, & contra eum vt talem procedi poteſt, ex *Trid. ſeſſ. 25. c. 3.* ideoque (ſi crimen graue, & beneficij priuatione dignum commiſit) priuandus eſt beneficio: imò etſi crimen non ſit adeò graue, ſi tamen ad hæreſis ſuſpicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bon. d.2.q.2.p.vlt.* ex *Rebuff. Diaz. Nauar. &c.*

Immediati effectus ſunt ſequentes:

I. Priuat ſuſceptione & vſu paſſiuo Sacramentorum: vnde nullus excommunicatus ſiue toleratus, ſiue non, poteſt ea licitè recipere ſub mortali, niſi excuſet ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia cenſura non obligat cum tanto rigore *Laym. l.1.t.5.p.2.c.2.*

Dixi,

Digitized by Google

Dixi,*licitè*: quià validè ſuſcipit omnia,ſaltem quoad ſubſtantiam, prẹter Pœnitentię; imò etiam hoc, ſi adſit ignorantiâ inculpabilis; dummodò cętera ad eſſentiam Sacramenti requiſita non deſint: quia per cenſuram non fit incapax abſolutionis,etſi prohibeatur eam recipere,priuſquā abſoluatur à cenſura. *Bon.d.* 2.*q*.2.*p*.2 ex *Fill.Suar.Con.&c.* Nec obſtare,etiamſi excommunicatio ſit reſeruata, vel Confeſſarius ſciens peccata habere annexam excommunicationem,tamen ex malitiâ abſoluat, docet *Dian.p*.3.*t*.4.*R*.78. ex *Con.Suar.&c.* & *p*.5.*t*.9.*R*.53.

II. Priuat (ſaltem non toleratos) communibus Eccleſiæ ſuffragijs, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus,ſed etiam Sacerdos poteſt,tanquam perſona priuata,pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & ſacro; imò actionem ſacrificandi, prout pendet a merito priuato operantis, offerre,vel eius in Memento in particulari meminiſſe.

Dixi,*tanquam priuata*: quia vt Miniſter Eccleſiæ non poteſt. Hinc irritæ ſunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in perſona Eccleſiæ, intercedentis pro ipſo, Deo offert,adeoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Eccleſiæ Deus conceſſurus fuiſſet.

III. Priuat vſu actiuo Sacramentorum & adminiſtratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requiſito, & ſe non ingerenti,quandoque eſt licita, v.g. ſi ſit Paſtor, cuius ſubditi teneantur audire ſacrum, nec ſit alius qui celebret: imò ſi etiam non Parochus fortè rogetur, & inuitetur ad celebrandum. Ac licèt communis doctrina ſit apud *Laym. hic c*.4. peccare fideles,ſi ſine cauſa neceſſitatis,vel magnæ vtilitatis, talem inducat ad Sacramentorum adminiſtrationem, quando alius miniſter haberi poteſt: contrarium tamen eſt probabile, ob facultatem conceſſam à *Conſil.Conſtant.* cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipſummet excommunicatum, ſi conferat, præcisè ob cenſuram, peccare. *Laym.l.c.n*.5.ex *Soto,& Sanch.l*.7.*de matr.d*.9.*nu*.8. Idem docet *Bon.d*.2.*q*.2.*p*.2.§.2. ex *Vaſq.Suar.&c.* Non tolerato autem illicita eſt Sacramenti adminiſtratio, prætequam in caſu extremæ neceſſitatis: extra quam validè illud adminiſtrat, præterquam Pœnitētiam, quia hęc requirit iuriſdictionē,

qua ipſe caret. *vid. Laym. hic cap. 2. Bonac. loc. cit.*

IV. Priuatio vſus diuinorum officiorum: ita vt non tantùm careat eorum fructu, ſed etiam ſub mortali ijs nequeat intereſſe, parte notabili, ita vt moraliter cenſeatur cum alijs communicare; niſi excuſet ignorantia, vel neceſſitas vitandi ſcandali, aliàve iuſta cauſa. *Bonac. l. c. p. 3. §. 1.* ex *Suar. Fill. &c.* Similiter peccāt etiam alij, qui cum excōmunicato vitando eidem Miſſæ interſunt, vt ex communi docet *Bon. l. c. nu. 9.* contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen eſſet, ſi tranſiens per Eccleſiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò ſeparatim oraret, aut ſi alijs vnum ſacrum audiētibus, ipſe aliud audiret: quia ſic moraliter non cenſeretur communicare cum alijs, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. *Bon. l. c. n. 16.* ex *Suar. Henriq. Fill. Con. &c.* Ac licèt peccatum hoc ex generè ſuo ſit mortale; ex paruitate tamen materię ſubinde tantùm eſt veniale, vt ſi exigua pars Miſſæ, v. g. vſque ad Euangelium tantùm, cum illo audiatur. *Aula, Dian. p. 5. t. 5. R. 21.* vel ſi Horæ priuatim cum eo recitentur, *Dian. p. 5 t. 9. R. 89* ex *Suar. & alijs 9.* Porrò per diuina officia intelliguntur ſacrificium Miſſæ, publica oratio, proceſſio, cantus horarum, benedictio olei, aquę, candelarum, & cętera annexa ordini Clericali, quę ſolemniter fiunt, (exceptà concione in quibus licèt alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum ſub mortali vitare, niſi vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut ſimile quid excuſet. Vnde ſi talis præſens ſit, moneri debet vt recedat: ſi nolit, debet extrudi, vel exportari, licèt ſit Sacerdos: niſi tamen grauius inde timeatur incommodum, ob quod, ſi expelli non poſſit, omittendum eſt officium, etiam die feſto, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Miſſam; ſi inchoauit, poteſt cęteris abeuntibus ſacrū proſequi, vel abrumpere, ob ſententię vtriuſque probabilitatem: ſi conſecrauit, debet, ſolo miniſtro manēte, pergere vſque ad communionem incluſiuè, & reliqua perficere in ſacriſtia, vel alio decenti loco. Quòd ſi excommunicatus negligat procurare abſolutionem eo fine, vt non audiat ſacrum die feſto, peccat mortaliter omiſſione ſacri, ſecùs ſi alia de cauſa negligat. Quòd ſi etiam obligatus eſt ad Horas, non excuſatur ab illis, etſi non debeat dicere, *Dominum vobiſcum*, ſed *Domine exaudi &c.*).

quas

Digitized by Google

quas ſi cũ alio priuatim legat, venialiter tantũ videtur peccare.

V. Collatio Beneficij facta excommunicato nulla eſt, vti & præſentatio, vel electio, inſtitutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non poteſt communicare in officio, proindeque incapax eſt beneficij, quod datur propter officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis etſi excuſet à culpâ, non tamen ſupplet defectum conditionis requiſitæ ad valorem actus. *v. Leſſ.l.*1.*c.*34. *d.*22. Imò probabile eſt, excommunicatum, quamuis beneficio antè obtento non priuetur, fructus tamen, & diſtributiones non facere ſuas, ideoque eas teneri reſtituere, etiam ante ſententiam iudicis: quia eſt priuatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar. & alij* contra *Sanch. & Con.* qui probabiliter putant, ex conſuetudine non teneri ante ſententiam, modò per ſe, vel alium, inſeruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forenſi. Vnde excommunicatus nequit eſſe Iudex, Aduocatus, Procurator, (licèt pro ſemetipſo reſpondere poſſit ipſe. *Con. Præp. Dian.p.*5.*t.*9.*R.*111. actor, tabellio, teſtis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, ſemper poſſit reus excipere. Quòd ſi non faciat, nec Iudex eum repellat, valida eius acta erunt, ſi ſit toleratus: ſecùs eſt, de Iudice non tolerato, cùm ſit priuatus iuriſdictione. *v. Lay.c.*2. *Dian.p.*5.*t.*9.*R.*112.113. Non poteſt etiam eſſe tutor, aut curator *Dian.p.*5.*t.*9. *R.*115. ex *Sylu.* Neque teſtamenti executor *Dian.p.*8.*t.*9.*R.*2. ex *Carp.&c.* contra *Sanch. Lugo, &c.* Si tamen non fiat oppoſitio, validè exequitur. *Ib.* Nec poteſt ipſe teſtari licitè, etſi faciat validè, etiam cùm excommunicatum inſtituit hæredem. *Suar.Vill.Merc.&c.* cum *Dia.l.c.R.*129. Denique contractus omnes ab eo facti (etſi ſint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, niſi fiant ab eo vt perſonâ publicâ, vel Miniſtro ratione muneris vel beneficij: quia tunc ſpectant ad iuriſdictionem, quæ ſuſpenſa eſt. *Dian.p.*5.*t.*9.*R.*128. ex *Con. Fill. Merc.&c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vſu iuriſdictionis. Vnde non poteſt validè eligere, conferre, præſentare, ferre leges vel ſententiam: & qui ſic beneficium à non tolerato accepit, dicendus eſt intruſus, ac proinde tenetur, ſine alia iuris

declaratione, beneficium vnà cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus:* quia acta tolerati probabile eſt eſſe valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, ſi abſque neceſſitate exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Eccleſiaſtica ſepultura, vt non poſſit in loco ſacro, ſeu benedicto, ſepelliri: & ſi contrarium fiat, ac corpora diſcerni poſſint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi *non toleratus*: quia Eccleſia non polluitur, etſi hæreticus, non ſpeciatim denunciatus, in ea ſepeliatur, vt docet *Suar. Laym.* & alij. Iure nihilominus id prohibent Epiſcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paſchate, et iam ſtatuatur priuatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni aliâ ciuili communicatione fidelium, ita vt ipſe non poſſit cum alijs, & ſi non ſit toleratus etiam alij cum ipſo non poſſint communicare: idque in caſibus hoc verſu comprehenſis:

Os, orare, vale, communio, menſa, negatur:

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur oſculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis ſignum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, id eſt omnis communicatio in diuinis, de qua ſuprà.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem ſalutationem, (ſaltem honorificam) verbo, vel ſigno, vel amplexu; & ſecundùm quoſdam, etiam reſalutationem, eò quòd ſit actus obſeruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia eſt ſolutio debiti. Imò *Sayr. &c.* cum *Dian. p. 5. t. 9. R. 16.* putant probabile, quòd ſola verbalis ſalutatio ſit prohibita, non autem alia ſigna, v. g. aperiendo caput, &c. quæ vrbanitatis causâ fieri ſolent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus eſt, ſi fiat) item cohabitationem, cooperationem, ſocietatem, v. g. in contractibus, ita vt moraliter cenſeatur communicare; quod prudens æſtimabit: vnde nec iter cum eo tanquam cum ſocio facere licet.

Dicitur V. *Menſa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum ſocietatis & commercij; qualis non eſt, ſi caſus incidas in idem hoſpitium, iter, menſam, imò lectum,

v. *Bonac.*

vid. Bonac. d. 2. quæſt. 2. par. 6. §. 1. & 2.

Quæres I. Quale peccatum ſit communicare cum excommunicato non tolerato?

Reſp. Communicatio in diuinis cenſetur mortale, propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem, (etſi inducat minorem excommunicationem) ſecluſo tamen contemptu, tantùm eſt veniale regulariter. *Suar. Bauny. &c. Dia. p. 7. t. 11. R. 47.* Quod addo, quia aliquando eſt mortale, vt ſi quis eum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. ſi quis concubinam excommunicatam cognoſcat.

Quæres. II. An aliquãdo liceat cũ non tolerato cõmunicare?

Reſp. Quòd ſic, extra diuina, in his quinq; caſibus. 1. In caſu vtilitatis, ſiue ſpiritualis ipſius excommunicati, v. g. vt conuertatur, ſiue alterius, vt ab excommunicato conſilium petat, quod ab alio habere non poteſt; ſiue etiam vtilitatis temporalis, v. g. vt ab eo reſtitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipſo inire non licet, etſi ſi ineantur, ſint validi, cùm nulla ſit lex irritans. 2. In caſu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito, & contrà, niſi factũ ſit diuortium. *Dian. p. 5. t. 9. R. 122.* non tamen ſpõſus de futuro cum ſponſa *l. c. R. 136.* ex *Sayr. Sanc. & Fill. 3.* In caſu ſubiectionis: quomodo poſſunt filij etiam emancipati, (addit *Dian. p. 5. t. 9. R. 118. 119.* ex *Com. Fill. Hurt. &c.* etiam adoptiui vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines,) communicare parenti; ſerui, & ancillæ Domino, ſi ante excommunicationem fuerint in ſeruitio. Similiter religioſi Prælato: non tamen niſi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non poteſt. *Dian. l. c. R. 127.* contra *Sotum. v. Fill. t. 12. ca. 8. n. 203. Laym. & Bon. l. c.* 4. In caſu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In caſu neceſſitatis; ſiue animæ, ſiue corporis, ſiue bonorum temporalium: qui caſus hoc verſu comprehenduntur:

Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

DVBIVM IV.

Ob quas cauſas incurratur excommunicatio Maior?

Cùm hæ multæ ſint, variæ ſunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potiſſimum claſſes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Epiſcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reſeruantur. *AR-*

ARTICVLVS I.

Quæ ſint excommunicationes non reſeruatæ.

Reſp.I. Ex iure antiquo vſitatiores ſunt ſequentes.

Contra Omnes. 1. In vexantes Eccleſiaſticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialiũ, ſi foueant diſcordias in electione. 3. In extorquentes abſolutionem à cenſurâ per vim, aut metum. 4. In compellentes Eccleſiaſticos, vt laicis ſubmittant iura Eccleſiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religioſos, qui dimiſerunt habitum, vel eos retinentes in ſuis ſcholis. 6. In ſepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifeſtos vſurarios. 7. In impediẽtes viſitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Gloſſas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros ſine Superiorum licentia. 11. In præcipientes ſuis ſubditis, ne officia communia reipub. exhibeant Eccleſiaſticis v.g. ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In doctores & Profeſſores non facientes profeſſionem fidei, vbi recepta eſt Bulla *Pij IV.* 13. In negligentes adminiſtrare iuſtitiam Eccleſiaſticis. 14. In poteſtates fouentes vſuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate conſtitutos, aut Sacerdotes, audientes publicè ius aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas ſeculares. 3. In Clericos minores Epiſcopis, locantes domos vſurarijs. 4. In alienantes bona Eccleſiæ, vel locantes vltra triennium. 5. In Impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, ſi ſint in ſacris. 7. In fictè reſignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præſumentes abſoluere à caſibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religioſos. 1. In audientes leges, vel medicinam extra clauſtra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In inſtituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum ſuis Monaſterijs, vel Prælatis; 5. Tenentes arma ſine licentia intra clauſtra. 6. Non ſeruantes interdictum, quando ſeruatur à Cathedrali. *v. Fill. tom.* 1. *t.* 14. 15. *c.* 84. *Bonac. d.* 3. *p.* 5. §. 1. *n.* 36.

Reſp.II. Supradictis adiectæ ſunt à *Tridentino* ſequentes, quæ valent, vbi illud eſt receptum. 1. In imprimentes imprimi mandantes, vendentes, apud ſe retinentes, vulgantes libros de re-

rebus ſacris, ſine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes, non eſſe neceſſariam confeſſionem ante ſumptionem Euchariſtiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præſcriptis. 5. In magiſtratus, qui requiſiti non iuuant Epiſcopos, ad reſtituendam, vel conſeruandam clauſuram monialium 6. In ingredientes (cuiuſcunque conditionis, vel ſexus fuerint) monaſteria Monialium, ſine licentia in ſcripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monaſterium, & profiteri. 8. In impedientes, ſine iuſta cauſa ſanctam volũtatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris ſuis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ ſint excommunicationes reſeruatæ Epiſcopis?

Reſp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percuſſione Clerici, vel graui, ſi ſit mulier. 2. In eos qui abſoluti in articulo mortis (à cenſurà, vel peccato habente cenſuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præſentant ſuperiori ſe, poſtquam conualuerunt. *vid. Fill. tr.* 15. *c.* 10. *num.* 241. *&* 242. 3. In Fratres Minores, ſi admittant in ſuis Eccleſijs, ad officia diuina, Fratres tertij ordinis. 4. In procurantes abortum fœtùs animati, effectu ſecuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Epiſcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Epiſcopi per propria ſtatuta, & ſibi reſeruant: quas Confeſſarij videant in Agendis.

ARTICVLVS III.

Quæ ſint Papæ reſeruatę extra Bullam Cœnæ?

Reſp. I. *Contra omnes* magis obuiæ ſunt ſequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apoſtolicas falſas, & non deſtruentes: item in falſarios literarum Apoſtolicarum. 3. In effrigentes, & ſpoliantes Eccleſias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui cenſuram in alios tulerunt. 6. In abſolutos ab excommunicatione ſub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes & recipientes aliquid ex pacto, ob admiſſionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes ſimoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem literarum

rum cura demandata eſt. Ita *Laym.l.* 1.*t.*5.*p.*2.*c.*5.*nu.*6.*Bon.d.* 2.*q.*4.*p.*1. *n.*8. ex *Molin. &c. commun.*

Dixi, *ſaltem*, *&c.* quia ſi ex charitate tantùm teneantur, etiam excommunicari, docet *Suar. Caiet. Fill. Medin. Sayr. &c.* Verùm id probabiliùs negat *Bonac.l.c.* ex *Nauar.Con.Regin. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis primâ ſaltem tonſurâ initiatus, (etiamſi coniugatus, dummodò cum vnica virgine,) & deferat habitum, ſeruiatque alicui Eccleſiæ: item etiam excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum*: intellige quemuis religioſum, etiam laicum, conuerſum, nouitium, vtriuſque ſexûs: item tertiarias S.Dominici, S.Franciſci, ſi geſtent habitum, & viuant in communitate: item eremitas ſubiectos alicui regulæ, vel ſuperiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*; per qnod intelligitur quæuis contumelioſa actio exterior mortalis, circa Clerici perſonam, vel res ei adhærentes, ſiue fiat manu, ſiue baculo, gladio, &c. *Bon.d.*2.*q.*4.*p.*1. Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conſpuit conſpergit aquâ, puluere, conſpurcat luto, euellit crimen, lacerat veſtem, eripit aliquid per vim & iniuriam de eius corpore, v.g. pileum, pallium, &c. ita vt actio ſit grauiter iniurioſa. *Bon. l.c.Laym.c.*5.*n.*5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde ſine dedecore non poteſt exire. *Ibid.* 3. Qui perſequitur, vt in flumen vel foſſam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violētas iniicit in equum, cui is inſidet, occidendo, vulnerando, cædendo, ſiſtendo per frenum, quæ actio licèt ſit leuis reſpectu corporis, non tamen reſpectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid ſupradictorum facit, etiam Clerico conſentiente, dummodò ſit iniurioſum ordini Clericali. *Laym.l.c.* 6. Clericus, ſi ſeipſum ex malitia vel paſſione (ſecùs ſi ex deuotione) percutiat iniurioſè. *Laym.l.c.* ex *Nauar.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, ſi fiat, vel per quem non debet, vt ſi morte dignus puniatur à iudice ſeculari, vel modo illicito, vt ſi à Prælato puniatur per laicum. *Bon.l.c.* ex *Nauar.Sayr.Suar. Fill.Con.&c. v.Laym.c.*5.

II. Non

II. Non incurrit. 1. Fur, qui clam abſcindit crumenam, vel veſtem tollit Clerico: quia non eſt actio violenta, ſed fraudulenta. *v. Bonac.loc.cit.* 2. Si percuſſio ſit iocoſa, vel caſualis, v. g. ſi ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum, item ſi pueri habentes primam tonſuram ſe pugnis percutiant. *Bon.l.c.* ex *Molin.Fill.Con. &c.* item ſi percuſſio ſit ad defendendum ſe, vel vitam ſuam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res ſuas, cum moderamine tamen inculpatę tutelæ. *Lay.infrà.* Et denique quandocunque percuſſio ob leuitatem, vel imperfectionem actùs non eſſet mortalis, illata laico, vt docet *Caiet. Auila & Sa*; quod tamen *Suar.* vniuerſaliter non admittit: *v. Bon.l.c.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoſcas, quòd habitum non geſtet; quia ignorantia excuſat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, ſubditum in minoribus conſtitutum, correctionis causâ (licet ita accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ: imò Prælatus & Præceptor Eccleſiaſticus poteſt etiam in maioribus conſtitutum caſtigare: An idem poſſit pater, controuertitur in vtranque partem probabiliter: *v. Laym. loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel ſcurram, & ter monitus non ceſſet; vel inuentus turpiter agens cum vxore, matre, ſorore, vel filia; vel denique mulierem ipſo facto ſollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. *v.Laym.l.1.t.5.p.2.c.5.Fill.l.15.c.1.*

Reſp.II. Etſi hæc excommunicatio ſit reſeruata Papæ, poteſt tamen Epiſcopus ab ea abſoluere his caſibus: 1. Quando percuſſio, etſi ſit mortalis, eſt tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v.g. ſi fiat palmâ, pugno, aut lapide, non relinquente veſtigium: & ſecundùm *Anton. & Dian.p.9.t.4. R.*19. niſi notabilem iniuriam, & magnum ſcandalum pariat; qualem negat eſſe, ſi quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licèt guttæ ſâguinis effluant. Enormis verò erit, ſi membrum præſcindatur, copioſus ſanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis perſonæ, vt ſi percutiatur Epiſcopus, vel Abbas, etiam alapâ. 2. Si percuſſor ſit impubes, pauper, æger, ſenex, mulier, cœcus, claudus, ſeruus, filiusfamilias, vel non ſui iuris, vti & regulares ac moniales inuicem verberantes: item ſi ſint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum,

rum, vt non poſſint ire ad Papam, aut eius legatum; vel ſi dubium ſit de excommunicatione. *Fill.l.15.c.1.nu.35.& ſequent.* Denique ſi ſit occulta. *v.ſuprà hic c.1.d.5.& Dia.p.9.t.4.R.63.* In quibus omnibus caſibus pro foro conſcientię poteſt etiam facultas abſoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore Pœnitentiario, vt *vid. ſuprà hic l.1.t.2. cap.4.in append.*

ARTICVLVS V.
Quæ ſint excommunicationes Papæ reſeruatæ per Bullam Cœnæ?

Reſp. Præcipua eſt in hæreticos: quæ extenditur non tantùm ad fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum vt ſic, ſed etiam in ſcienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæreſin continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Vt author libri ſit hæreticus. 2. Vt liber hæreſin expreſsè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & ſufficiens ad mortale. 4. Vt ſcienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Laym.l.2.t.1.c.15.nu.1.* Vnde reſolues.

I. Non excommunicaris. 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamſi animo hęreſin diſcendi legas, *Laym.l.c.* ex *Nau.Sanch.&c.* 2. Si in Catholici ſcriptoris libro, vel alio, hàc Bullâ non contento, legas adiecta ſcholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen *Suar.to.5.d.21.ſ.2.* limitat niſi ſcholia eſſent tam copioſa, vt ex ijs potiùs, quàm ex textu liber conſtare videretur. *Laym.l.c.* ex *Nauar. Sanch.&c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri phyloſophici, & alij hæreſin non continentes. *Lay.l.c.n.3.* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantùm contineant hæreſin, non agentes ex profeſſo de fide. *Sayr.Graff.* apud *Lay.l.c.* contra *Suar.& Sanc.* qui id cõfirmat pro Germania, vbi Bulla cùm tanto rigore non eſt recepta. *v.Bec.2.2.c.15.q.8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reſeruatam Iudicis librorum prohibitorum, vbi is receptus eſt: quod non videtur eſſe factum in Germania, ſaltem cum iſto rigore, vt habet *Laym.l.c.n.8.*

III. Excommunicatur. 1. Qui in ſufficiente quantitate ſolum prooœmium, vel epiſtolam ad lectorem, vel indicē libri, vel partem

tem libri, in qua nulla eſt hæreſis, legit, vt habet *Lay.l.c.& Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iuſſu ſuo legentem audit: quia legit per alium. *Laym.l.c. Azor,&c.* contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epiſtolam ſeorſim editam legit; quia non eſt liber. *Laym.l.c.num.*3. ex *Sanch.*

V. Non ſufficit vna alterave linea; imò ſecundum *Sanch. Rodriq.& Sa*, nec integra pagina, etiam magni voluminis: quod tamen *Bon.& Lay.l.c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confeſſario id poſſe ad hoc ſeruire, vt non continuò damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curioſitate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, ſi retinentur libri paruo tempore, v.g. vno alteròve die: quia ſicut materiæ, ita & temporis paruitas excuſat. *Laym.n.*7. ex *Graff. Sayr. Sanch.&c.*

VII. Excuſat ignorantia, etiam craſſa, ſi vel neſcias eſſe hæreticum, vel tractare de religione. *Laym.num.*4. *v.Sanch.l.*2. *mor.c.*10.*& l.*9. *de mat.d.*32.

VIII. Non excuſatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non eſſe paruum, non eſſe exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui diſputationis cauſà defendit. Ita *Bon.* qui tamen excuſat eum, qui laudat ſtylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo eſt, ſed non quatenus in eo eſt: v.g. ſi dicas, hic liber eſſet bonus, ſi non haberet hæreſin; quia talis non defendit. *v.Laym.l.c.Bon.d.*2.*q.*5.*p.*4.

CAPVT III.

De ſuſpenſione & Degradatione.

DVBIVM I.

Quid ſit Suſpenſio quotuplex, & vnde dignoſcendum, qualis, & quanta ſit?

RESP. I. Suſpenſio eſt cenſura, qua Clericus functiones aliquas Eccleſiaſticas exercere prohibetur. *v.Bonac.d.*3.*p.*1. *Laym.l.*1.*tr.*5.*p.*3.*c.*1. Vnde reſolues.

I. Solus Clericus poteſt ſuſpendi.

II. Suſpendere poſſunt, qui poſſunt ferre cenſuras.

III. Ex genere ſuo, & niſi paruitas materiæ excuſet, eſt peccatum graue, exercere actum per ſuſpenſionem prohibitum: vnde

vnde & irregularitatem inducit. Si tamen ſuſpenſus toleratus ſe nō ingerat in tales functiones, ſed ab alijs propter vtilitatem requiratur probabiliter non peccat; cùm alij licitè requirant. Imò etſi nominatim ſit denunciatus, & nón toleratus, alij tamen non tenentur ſub mortali eum vitare, niſi cēſeantur cooperari actui, à quo ſuſpēſus eſt: vnde audire eius Miſſam, nō erit peccatū, (ſaltē mortale) ſi non inſeruias. Ita probabiliter *Auila, Henr. Suar. Sayr.* apud *Bon. d.* 3. *p.* 4 *n.* 4. etiam *Lay. l. c. c.* 1. *n.* 7.

IV. Suſpenſus non toleratus inualidè abſoluit; quia non habet iuriſdictionem.

Reſp. II. Suſpēſio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapſo exſpirat, alia fertur abſolutè, ſeu indefinitè, manetque, donec per abſolutionem tollatur. 2. Alia eſt ab officio, ſiue id ſit ordinis, ſiue iuriſdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3. Suſpenſio ab officio, vel eſt à toto, vel à parte tantùm, ſcilicet à functione ordinis, vel iuriſdictionis. Item ſuſpenſio beneficij, vel eſt a beneficio abſolutè, vel à quibuſdam tantùm functionibus eius ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

Reſp. III. Quantitas & qualitas ſuſpenſionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quę vtpote in re odioſa, nō amplius ſunt extendenda, quàm propriè accepta ſignificent. *Vnde reſolues.*

I. Suſpenſio abſolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proueniens, tam ordinis quàm iuriſdictionis, & conſequenter non poteſt celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre; &c. Suſpenſus verò à parte beneficij determinatâ, v.g. ab ordine tantùm, vel iuriſdictione, priuatur tātùm illius officij functionibus. Vnde Epiſcopus v.g. à iuriſdictione ſuſpenſus, etſi non poſſit excommunicare, abſoluere, delegare, &c. poteſt tamen exercere actus ordinis, vt conſecrare templa, ordinare, &c. *Bon. l. c.*

II. Suſpenſus à certa functione Ordinis, v.g. à Sacramentorū adminiſtratione, non eſt ſuſpenſus à ſacrificio. Similiter ſuſpēſus ab ordine, poteſt nihilominus conferre primam tonſuram; quia non comprehenditur ſub ordine. *Bon. p.* 2. *n.* 6.

III. Suſpenſus ab officio ſimpliciter, non intelligitur ſuſpenſus à beneficio, ſeu fructibus eius. Debet tamen per alium ſupplere, qui per ſe nequit, vt fructus percipiat. *Bon. num.* 10. ex *Nauar. Suar. Henriq. Fill. &c.*

IV. Suſpenſus ab ordine non videtur ſuſpenſus à beneficio; quia beneficium non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit, indirectè ſuſpendi à fructibus eius, quia dum non poteſt facere officium, non poteſt percipere fructus. *v. n.*5.

V. Suſpenſus à beneficio, etſi hoc ipſo intelligatur ſuſpenſus à recipiendis fructibus eius, non tamen ab officio, ſiue iuriſdictionis, ſiue ordinis, etiam quod illi ratione ipſius beneficij competit. Vnde tenetur legere Horas, & cętera onera beneficij præſtare, licet fructibus nō fruatur: hoc enim debet ſibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuerſarijs ſtipēdijs Miſſarum, nec eo, quod datur propter onus perſonale Clerici: quia non ſunt fructus beneficij. Secùs eſt de diſtributionibus quotidianis; licèt ex his vel alijs beneficij fructibus poſſit ali, ſi aliunde ſuſtentari nequeat. *Bon. l.c. n.* 12. *Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suſpenſus à beneficio poteſt nihilominus eligere, prętentare, conferre beneficium: quia etſi hæc iura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non ſunt beneficij præciſè vt ſic, ſed potius officij & iuriſdictionis. *Ibid.*

VII. Suſpenſus à beneficio, vel ordine abſolutè, & ſine addito, intelligitur ſuſpenſus ab omni beneficio vel ordine, niſi aliunde aliud conſtet. *Ibid. num.*8.

VIII. Suſpenſus abſolutè, intelligitur ab officio & beneficio. *Laym. c.* 1. *num.* 2.

IX. Suſpenſo Capitulo, vel conuentu, non cenſentur ſuſpenſi ſinguli, niſi ſint in culpa, ait *Sa, V. Suſpenſio, & Laym. loc. cit. cap.* 2. *num.* 3.

X. Si Prælatus ſolo verbo dicat Sacerdoti, ſuſpendo te, v.g. à celebratione, videtur eſſe ſimplex tantùm prohibitio, non cenſura: quia hæc licitè nō fertur, niſi ſcripto. Prælatus autem non debet præſumi velle peccare, niſi aliud conſtet de eius intentione, aut niſi religio habeat priuilegium, abſque ſcripto ferendi cenſuras. *v. Bon. de cenſuris in communi, d.* 1. *q.* 1. *p.* 7.

DVBIVM II.

Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari, & quis ab eis poſſit abſoluere?

Reſp. I. Suſpenſiones Iuris communiores ſunt ſequentes.

I. Clerici ipſo iure ſuſpenſi ſunt, 1. Recipientes ordines ſacros

ab

ab alieno, vel à proprio, in aliena diœceſi; vel ſine ætate legitimà, aut dimiſſorijs, aut titulo, vel extra tempora, aut non ſeruatis interſtitijs, vel per ſaltum, vel in cenſura, vel denique poſt matrimonium ratum: qui omnes ſuſpenſi ſunt ab executione ordinum, niſi fecerint abſque dolo: & ſi Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, ſuſpendens, aut interdicens ſine ſcriptura, & cauſæ expreſſione, eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ, niſi ſit Prelatus regularis. 3. Clerici ſcienter eligentes Epiſcopum, vel Parochum indignum, ſuſpenduntur à beneficijs biennio. 4. Ordinans & ordinatus ſimoniacè, eſt ſuſpenſus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes ſponſos alterius Parochiæ ſine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Eccleſias ſibi commiſſas. 7. Occupantes bona vel cenſus Eccleſiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, ſimoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9 Diſputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Viſitantes, ſi accipiant pecuniam vel munera: qui ſi ſint Epiſcopi, ſuſpenſi ſunt ab ingreſſu Eccleſiæ; ſi inferiores Epiſcopo, ab officio & beneficio, vſque dum reſtituant duplum. 11. Iudex Eccleſiaſticus (non Epiſcopus) qui facit iniuriam contra iuſtitiam, & conſcientiam parti litiganti. *v. Bonac. d. 3. p. 5.*

II. Religioſi. 1. Apoſtatæ recipientes ordines in apoſtaſia. 2. Admittentes ad profeſſionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & veſtitu, modo ſibi præſcripto. 4. introducentes mulieres in Monaſteria.

III. Epiſcopus, 1. Ordinans non ſubditum, ſuſpenſus eſt à Pontificalibus per annum: ordinans verò inuitum, ſuſpenſus eſt per annum à celebratione. 2. Admittens reſignationes contra formam præſcriptam. 3. Intrans monaſteria Monialium ſine neceſſitate. *v. Fill. t. 17. cap. 5.*

Reſp. II. Præter hàs ſuſpenſiones aliæ ſunt ab homine: quæ ſi ſint graues, requirunt culpam mortalem, v.g. vt quis ſuſpendatur ab omnibus actibus ſui officij, vel fructibus vnius anni. Poteſt tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v. g. eligendi.

Reſp. III. Habens Epiſcopalem auctoritatem poteſt abſolue-

re à ſuſpenſione non reſeruatà: & communiter religioſi ex priuilegijs poſſunt abſoluere ab omni ſuſpenſione in foro conſcientiæ: & Epiſcopus poteſt abſoluere ab omne ſuſpenſione iuris, ſi Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſeruata non ſit. *Laym. c. 4. nu. 2.* ex *Nauar. Suar. &c.* Imò etiam ab hac, ſi proueniat ex delicto occulto, & non deducto, ad forum contentioſum. *Bon. d. 3. p. vlt.* ex *Trid. ſeſſ. 24. c. 6.*

DVBIVM III.

Quid ſit depoſitio & degradatio, à quo, & ob quam cauſam fieri poſſit?

Subijci ſolent Suſpenſioni Depoſitio & Degradatio (etſi cēſuræ non ſint, vt dictum eſt *cap. 1.*) ob ſimilitudinem, quam habent cum ſuſpenſione, cùm vtraque ſit ab Eccleſiaſtico ordine, aut beneficio. Differũt autem à ſuſpenſione, quòd illę auferant ipſum ius radicale, & titulum beneficij, idque in perpetuum: ſuſpenſio non item. Porrò depoſitio genericè accepta, alia eſt Verbalis, quæ abſolutè depoſitio dicitur: alia Realis, quæ dici ſolet degradatio.

Reſp. I. Degradatio eſt priuatio executionis officiorum, & beneficiorum ſimpliciter & in toto, & abſque ſpe reſtitutionis, factà cum certa ſolemnitate, & priuatione priuilegij Clericalis, tam Canonis, quàm fori, ita vt ſeculari curiæ ſubdatur.

Dixi, *Executionis*: quia ordo ipſe non poteſt tolli. Interim degradatus tenetur ad votum caſtitatis, ſi fuit in ſacris, & ad Horas, niſi has fortè pœna, ad quam damnatur, v.g. triremes, vel aliud impediat.

Reſp. II. Depoſitio verbalis eſt ſimilis priuatio, ſed ſine ſolemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, Canonis & fori.

Reſp. III. Clerici poſſunt degradari à ſuó Epiſcopo, ſed non ab inferioribus illo: deponi tamen poſſunt ab eodem per Vicarium.

Reſp. IV. Depoſitio fieri poteſt in caſibus iure expreſſis, & delictis: non tamen niſi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Laym.* crimen debere eſſe enorme, id eſt, vnum ex maximis. Degradatio ſimiliter fieri poteſt in caſibus tantum grauiſſimis, quales ſunt v.g. crimen hæreſis manifeſtum falſatio literarum Apoſtolicarum. Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Epiſcopo irrogata. *v. Laym. hic cap. 5. & Fill. t. 1[illegible] cap. 8.*

CA-

CAPVT IV.
De Interdicto.
DVBIVM I.
Quid ſit & quotuplex?

RESP. I. Eſt cenſura Eccleſiaſtica, prohibens diuinorum officiorum, ſacramentorum aliquorum, & Eccleſiaſticæ ſepulturæ vſum, quatenus talis eſt. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus eſt communicatio cum fidelibus: ſuſpenſio verò propriè non illum vſum, ſed exercitium poteſtatis Eccleſiaſticæ impedit. *vid. Laym. lib.* 1. *tract.* 5. *p.* 4. *ca.* 2. *Bon. d.* 5. *p.* 1.

Reſp. II. Interdictum diuiditur 1. In Locale, quòd immediatè locum afficit; & in Perſonale, quod immediatè afficit perſonas; & Mixtum, quod immediatè afficit locũ, & eius incolas. Differt autem Locale à Perſonali, quòd in illo participatio ſacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non abſolutè, ſed in loco tantùm interdicto; in hoc verò certis perſonis aut communitati prohibeatur abſolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam perſonale, ſubdiuiditur in Generale, & Particulare, Generale eſt, quo locus generalis, v.g. ciuitas, prouincia; vel quo communitas v.g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut perſona particularis, aut particulares interdicuntur. *Vnde reſolues.*

I. Interdicta ciuitate interdicuntur etiam ſuburbia, & interdicta parochia, etiam ſacellum, vel cœmeterium contiguum: quia acceſſorium ſequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non ſunt pars populi, vt ſtudioſi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religioſi; quia in fauorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v.g. Colonienſes, ſunt interdicti, ij nuſquam poſſunt intereſſe diuinis, (niſi tamen deſinant eſſe iſtic ciues, nec cauſam dederint interdicto) contrà verò, ſi ciuitas interdicto ſubiiciatur, licet ciuibus aut incolis, qui cauſam interdicto non dederunt, aliò ire, & iſtic diuinis intereſſe.

DVBIVM II.
Qui ſint effectus interdicti?

Reſp. Sunt ſequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum.

Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, nō poſſunt intereſſe ſacro. Clerici tamen & religioſi, quando ipſi interdicti non ſunt, poſſunt ac debent vt antè Miſſas, diuinaque officia celebrare; ſed ianuis clauſis, non pulſatis campanis, (niſi ad concionem, ſalutationem Angelicam, vel obitum alicuius) ſubmiſſa voce, & excluſis interdictis. Permittitur tamen, vt in feſtis Natalis Domini, Paſchæ, Pentecoſtes, Aſſumptionis, & per octauam Corporis Chriſti, diuina officia cantentur ſolemniter, admiſſis etiam interdictis, modò qui cauſam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio adminiſtrationis ſacramentorum, excepto Baptiſmo, Confirmatione, & Pœnitentiâ: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto cauſam dederunt, etiam auxilio, conſilio vel fauore. Euchariſtia tamen poteſt dari morituris, & deferri cum lumine & campanâ. Nec improbabile eſt, interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanc. Con. & Lay.* docēt contra *Suar.* quia hoc Sacramentum ſecundùm ſubſtantiam non ab Eccleſia, ſed ipſis contrahentibus miniſtratur. 3. Prohibitio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, etiam reſpectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in Interdicto locali, ſi nominatim interdicti non ſunt, nec interdictum violarunt, poſſunt cum ſilentio ſepeliri. *Lay. cap.* 2. *n.* 3. 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; ſicut etiam religioſi vtriuſque ſexus: qui inſuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, ſi contra interdictum perſonale recipiant ſacramenta: ſi verò tantùm violent locale, v. g. audiendo diuina officia, probabilius eſt, tantùm eſſe veniale, dummodò ipſi perſonaliter interdicti non ſint. *Laym. cap.* 3. ex *Sylu. Soto, Auila, &c.*

DVBIVM III.

Quis cenſuram Interdicti ferre, & quis tollere poſſit?

Reſp. I. Interdicere poſſunt ijdem, qui excommunicare & ſuſpendere. Et quidem vt determinata perſona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur Interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue, cum contumacia commiſſum à capite vel præcipuis membris licèt reliqui culpa vacent.

Reſp. II. Interdicta localia, & perſonalia generalia, quæ iure com-

communi ſunt impoſita, nec reſeruata, poſſunt tolli ab Epiſcopo, vel alio habente iuriſdictionem in communitatem interdictam; non tamen à Religioſis priuilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non ſubijciuntur.

Reſp.III. Ab Interdicto iuris perſonali particulari, ſi reſeruatum non eſt, quiuis approbatus poteſt abſoluere. Denique per priuilegium abſoluendi ab omnibus cenſuris, non intelligitur poteſtas tollendi interdictum locale, aut perſonale communitatis.

CAPVT V.
De Irregularitate.

ETſi Irregularitas non ſit cenſura, propter ſimilitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic ſubiungo.

DVBIVM I.
Quid & quotuplex ſit Irregularitas?

Reſp.I. Eſt impedimentum Canonicum, ſuſceptionem ordinum ſacrorum, & ſuſceptorum vſum, impediens. Vnde ſequitur, non eſſe cenſuram, ſed quaſi inhabilitatem: etſi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non eſt. *Laym.l.* 1.*t.*5.*p.*5.*cap.* 1.*Bon.d.*7.*q.*1.*p.*1.

Reſp.II. Diuiditur. 1. in eam, quæ eſt ex delicto; & quæ eſt ex defectu. 2. in Totalem, ſeu propriè dictam, quæ omni ordine ſuſcipiendo, & ſuſcepti exercitio priuat, v.g. homicidium, bigamia: & in Partialem, quæ aliquo tantùm ordinis miniſterio priuat, vel ſolo aſcenſu ad ordinem ſuperiorem; v.g. oculis vel palmâ Sacerdos carens, inhabilis eſt ad Miſſam, non tamen ad confeſſiones audiendas; & Diaconus ſiniſtro oculo carens, inhabilis eſt ad Sacerdotium, in ſuo tamen Ordine miniſtrare poteſt.

DVBIVM II.
Quinam effectus Irregularitatis?

Reſp. Sunt ſequentes. 1. Inhabilitare ad ordines ſuſcipiendos, etiam primam tonſuram, & impedire exercitium ordinum ſuſceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etſi validè, illicitè tamen abſoluit. *Bonac.l.c.num* 4.*p.*4. 2. Quòd collatio beneficij, ad cuius functiones inhabilis eſt facta Irregulari, inualida ſit, ſecundùm ſententiam communiorem & tutiorem: etſi non im-

probabiliter quidam dicant, eam non ipſo facto irritam eſſe, ſed meritò irritandam. *Laym. l. c. cap. 1. num. 2. & 3. Syl. &c. Bon. p. 4.* Secundùm quàm ſententiam probabilem reſolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, poteſt, obtenta huius diſpenſatione, illud in foro conſcientiæ licitè retinere, ſine noua collatione, etiamſi in diſpenſationis impetratione non ſit facta mentio beneficij. Item ſi poſtea beneficio priuetur, non tenetur fructus reſtituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut ſuſcipit, licèt ordines ei collati ſint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur & tollatur irregularitas?

Reſp. I. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, niſi in iure expreſsè habeatur. (*Cap. Is qui de ſent. excom. in 6.*) Vnde dubio ſiue facti ſiue iuris, tenere potes, quòd non ſis irregularis: quia melior eſt conditio poſſidentis *Bon. q. 1. p. 5.* ex *Suar. Fill. &c.* Excipe tamen, ſi dubites de homicidio ſaltem iniuſto à te commiſſo, vt patet ex *Cap. Significaſti*, & ex *C. ad audientiam, 2. de homicidio. v. Bon. l. c.*

Reſp. II. Vt incurratur Irregularitas ex delicto, requiritur actus externus conſummatus & mortalis, vt habet communis cōtra *Caie.* Ratio, quia eſt grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Reſp. III. Irregularitas non tollitur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem, hàc vel ſimili formà. *Diſpenſo tecum in irregularitate, quam, vel quas, ob hanc vel illam cauſam, incurriſti.* Et ſi quidem diſpenſans intendat tollere omnes, idque poſſit, omnes tollit: ſin minus, eam tantùm tollit, quam poteſt, & vult. Etſi verò hæc diſpenſatio ad Pontificem ſpectet, ex iure tamen nouo *Tridentini*, vbi eſt receptum, poteſt Epiſcopus diſpenſare in Irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentioſum: niſi tamen ſit homicidium, directè & in ſe volitum. *Bon. q. 5. p. 1. n. 3.* ex *Trid. ſeſſ. 24. c. 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. cap. 9. num. 4.*

Præterea Irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam poteſt per profeſſionem in religione approbatà; ſed quoad ordines tantùm, non quoad Prælaturas. *cap. 1. de filijs Præsbiterorum. Bon. p. 2. Lay. c. 9. n. 6. Suar. Sanch. Leſſ.* cōtra *Villalob.* qui apud *Dia. p. 4. t. 2. R. 65.* dicit, tolli quoad omnia ſolita guberna-

ri

ri per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præpoſituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos ſaltem poſſe cum ijs diſpenſare, in Capitulo tamen Generali vel Prouinciali, notat *Dian.l.c.*ex *Barboſ.* Vnde reſolues.

I. Solus Papa,& qui ab eo accepit priuilegium,poteſt diſpenſare in irregularitatibus, ex defectu.

II. Confeſſarius in nullis irregularitatibus poteſt diſpenſare, niſi habeat ſpeciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ ſint Irregularitates ex delicto?

Reſp. Prima eſt. ob iteratum Baptiſmum ſeriò & ſcienter, eſtque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus; etſi in rebaptizante irregularitas tantùm ſit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem poſſit aſcendere,neque incurratur ſi rebaptizatio ſit occulta. *Couar.Tolet.M.Leo.p.*3.*ſ.*358.*v.Bonac.d.*7.*q.*3.*p.*3.*Laym.l.*1.*t.*5.*p.*5.*ca.*2.

Secunda, ex violatione cenſuræ, v.g. ſi eà innodatus actum aliquem ordinis ſolemniter exerceat, niſi inuincibilis ignorantia excuſet. *Laym.cap.*3.

Tertia, ob peccatum, quò Clericus ſeriò & ſcienter actum ordinis ſacri, quem non habet, ſolemniter exercet. *Bon.l.c.p.*6.*Laym l.c.cap.*3.

Quarta, ob delictum,quo quis malè ſuſcepit ordines, v.g. in excommunicatione, ſuſpenſione, vel ab Epiſcopo non habente iuriſdictionem,vel per ſaltum,(licèt hunc ſuſpenſum tantū eſſe quamdiu non miniſtrat in ordine per ſaltum ſuſcepto,ſatis probabiliter doceat *Auila,Nauar.Bon.*) vel ante legitimam ętatē, vel ſine dimiſſorijs,vel furtiuè, (Epiſcopo neſciente,nec approbante) & non examinatus. *v.Bon.d.*7.*q.*3.*p.*4.

Quinta, propter enormia crimina, ſi ſint notoria & publica, v.g. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, inceſtus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniuſta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantùm voluntario, extenditurque ad omnes,qui ad alterutrum,ſiue in bello iniuſto,ſiue extra illud,iniuſtè concurrunt, conſulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur,quando à corpore ſeparatur membrum aliquod principale, id eſt, pars corporis, quæ officium per ſe diſtinctum habet, v.g.pes,

v.g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M.Leo in praxi p.3.f.347.* ex *Couar. Nauar. de Cenſ.n.206. v.Bon.p.8.* Vnde reſolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præſcindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, naſum, auriculam, (id eſt, cartilaginem, quę tantùm deſeruit ad ornatum & tutelam auris:) quia non ſunt propriè membra; v.g. digitus eſt pars tantùm & officium membri. *Auila & alij* cum *Dian.p.4. t.4.R.26.* Item *M.Leo l.c.* ex *Gloſſa cap.vlt.de hom. in 6. & L. quæritur herm.*10. *l.Non ſunt*, 14.§. *Partus. ff. de ſtatu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excęcauit hominem ſolo viſu priuando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantùm membrûm, & non abſcindit; quia non eſt mutilatio. *Dia. p.4.t.4.R.26.* ex *Megal.&c.*

III. Quando plures (non ex conſilio, ſed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; ſi cõſtet quis hoc fecerit, hunc ſolum fieri irregularem docet *Sayr. & alij* 5. cum *Dian.p.2.t.15.R.18.* contra *Auilam, Suar.&c.*

IV. Qui infirmo bonâ fide dat aliquid, v.g. cibum vel potum; vel eum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel eius acceleratio præter intentionem ſequatur, non fit irregularis, niſi interuenerit lata culpa. *Auila, Fill. & alij* 4. cum *Dian.par.5.t.3.R.117.* vbi ex *Bonac.&c.* notat, Sacerdotibus & Religioſis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis etſi amicus occidat alium. *Auila, Henriq.&c.* cum *Dian.p.4.t.2.R.17.* Limitat autem *Prapoſ.* niſi ſua preſentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniuſto ſi vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis ſaltem ſi aliqua ratione ſit cooperatus. *Bonac.q.4. p.4.num.*3.

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtûs animati anima rationali; ſecùs, ſi animatus non ſit. *C.Maiores*, 32. *quaſt.* 2. *Bon.l.c.p.8.num.*27. *Con.&c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (imò ſecundùm multos etiam illicitæ) ſufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium ſequeretur, & tamen ſecutum eſt, non fit irregularis, ob defectum voluntarij: ſecùs tamen, ſi dictam diligentiam omi-

omiſit, omiſſione mortali. *Bon.q.4.p.7.Leſſ.l.2.c.9.dub.*15.*&c.* Alij tamen dicunt,quòd dans operam rei illicitę,ex quauis culpa etiam leuiſſima incurrat hanc irregularitatem. *Panorm.Couar. M.Leo p.3.f.*354.

IX. Qui alterum multilat vel occidit, ad neceſſariam ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hìc nulla eſt culpa, ergo nec pœna. *M.*Leo *p.*3.*f.*349.

DVBIVM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Reſp. *Prima* eſt ex defectu animæ. Ex quo irregulares ſunt. 1. Amentes, phrenetici,arreptitij & epileptici: qui tamen ſi ordinati ſunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, pręſumuntur liberati, & permittuntur ad ordinum exercitium. Si verò laborent raro, & quidem ſine clamore & ſpumà, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipſis ſuppleat ſacrificium. *M.Leo p.*372.ex *C.Illud*,7.*q.*1.*& Gloſſa ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam neceſſariam pro Ordinibus. 3 Neophyti, ſeu recenter conuerſi, vſque dum iudicio Epiſcopi ſufficienter inſtructi ſunt.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus eſt ad exercitiũ ordinis, vt ſi ſit cœcus, ſurdus, claudus, ita vt ſine baculo nequeat ire ad Altare. Item ſi careat manu,pollice,indice, oculo, (non tamen ſi vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantùm) ſi verò ſiniſtro ſeu Canonico, aut eius vi viſiuà careat, indiget diſpenſatione: quod tamen negat *Valentia, Henriq. Sayrus*, ſi quidem dextero poſſit abſque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere ſine horrore, offenſione, aut ſcãdalo aliorum,vt ſi careat auribus,naſo,ſi notabiliter ſit gibboſus,leproſus,paralyticus,ſi membra habeat ſuperflua cùm magna deformitate: in dubio verò, an deformitas ſit ſufficiens, Epiſcopi eſt iudicare; ſaltem in Clericis: nam in Regularibus id ſpectare ad eorum Prælatum contra *Barb.&c.* docet *Suar.& alij* 5.cum *Dia.p.*4.*t.*2.*R.*73. licet concedant Epiſcopum poſſe reijcere arbitrium Prælati: hunc autem ſi gaudeat authoritate quaſi Epiſcopali, poſſe in illa irregularitate diſpenſare,niſi deformitas ſit tanta,vt ſcãdalum generet. *Ibid.*ex

Ro-

Rodriq.& alÿs 4.*vid.Bonac.Laym.M.Leo, par.*3.*f.*370. *Vnde reſolues*.

I. Non videtur irregularis, 1. Qui habet 6. digitos, vel aliquos coniunctos, ſi non ſit magna deformitas, & ordinem exercere poſſit. 2. Qui habet in oculo maculam, viſum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, ſi poſſit hoſtiam eleuare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus eſt Eunuchus.

II. Irregularis eſt hermaphroditus, quia eſt monſtruoſus. 2. Gigas, pigmæus, æthiops· non tamen inter ſuos, ſed alienos, vbi diſparitas ludibrio eſt.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares ſunt omnes illegitimi, eò quòd ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. 1. Per ſubſequens matrimonium inter eorum parentes, modò hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per profeſſionem religioſam; quamuis ad dignitates etiam in religione, v.g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non poſſint, ſine diſpenſatione. *vid. ſuprà d.*3. 3. Per diſpenſationem Pontificiam. Principes verò ſeculares non poſſunt legitimare, niſi tantùm in ordine ad officia ſecularia, & hæreditates. Porrò cùm dubium eſt an quis ſit legitimus, non cenſeri irregularem, contra *Vaſq. & alios* 5. vult *Dian.p.*4.*t.*2.*R.*59 ex *Auila*: eò quòd quilibet præſumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipſimet matri, etiam, in fine vitæ, niſi rationibus conuincat, vel pater etiam aſſerat. *Ib. ex communi*.

Quarta eſt ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, ſiue ſignificationis matrimonij, ratione bigamiæ, eò quòd bigamus non perfectè repræſentet vnionem Chriſti cum Eccleſia, quippe qui carnem ſuam diuiſit in plures vxores. Non ſufficiunt autem ad hanc bigamiam ſponſalia cum pluribus, etiam ſecutâ copulâ; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus; ſed matrimonium verum, vel præſumptum, cum duabus, & conſummatum. Dixi, *vel præſumptum*: quia licèt quandoque ſecũdum matrimonium ſit nullum, iuris tamen fi-
ctione

ctione & interpretatione, præſumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde ſequitur irregulares fieri ſequentibus caſibus.

I. Qui viuente, vel mortuà prima vxore cognita, ſecundam cognoſcit, etſi matrimonium ſit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoſcit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alia corruptam, etiam per fornicationem, & cognoſcit: non tamen ſi ipſe eam ante corrupit: quia tunc non eſt diuiſio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoſcit, poſtquam ab alio per adulterium cognita fuit; quia ipſa iam diuiſit carnem in plures. Nec refert, etſi per vim vitiata fuit, vel vir corruptā, aut viduam eſſe ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, ſed ex defectu ſignificationis Sacramenti.

V. Qui poſt ſolemne votum caſtitatis de facto matrimonium contrahit, & conſummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris cenſetur duo matrimonia contraxiſſe, vnum ſpirituale cum Chriſto, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quòd inualidè contrahat; quia quantum eſt in ipſo effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, ſiue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione perſonæ naſcitur) ſiue facti, modò crimen publicum ſit: ex occulto enim non oritur, ſi homicidium, & cēſuræ violationem excipias, vt docet *Nauar. Con. Laym.* cōtra *Sylu.* & *Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipſo iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per ſententiam iudicis contracta, non tollitur, niſi per diſpenſationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depoſitione, tollitur per publicam & conſtantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectû libertatis. Vnde irregulares ſunt, 1. Omnes ſerui propriè dicti (& ſecundum *Laym. lib. 2. t. 1. ca. 8.* etiam originarij, donec conſequantur plenam libertatem.
2. Coniugati, niſi vxores conſentiant, & caſtitatem voueant.
3. Curiales, id eſt, curiæ ſæculari obligati, facto iuramento vel ſtipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia

cia habent. Excipe tamen, niſi habeant ſpecialem diſpenſationem Papæ pro illis officijs, vt quidam Clerici in aulis Principum, in cauſis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati; vel niſi conſuetudo, ſciente Papa, id permittat. 4. Milites ſaltem quamdiu iuramento tenentur; item theſaurarij, & depoſitarij publici, & qui rempub. adminiſtrant. Item apparitores, & ſimiles, qui ſæuia, turpia exercuerunt, vel in cauſa ſanguinis miniſtrarunt. *M.Leo p.3.ſ.369.*

Octaua ex defectu lenitatis, ſcilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iuſto, vel iudicio. Quod ideo ſtatuit Eccleſia, quia Sacerdos gerit perſonam Chriſti, qui vtpote leniſſimus neminem vnquam læſit. Ad hanc autem requiritur, vt occiſio aut mutilatio de facto ſequatur. Vnde non ſufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bonac.d.7.q.4.Tann. d.6.q.10.dub.11.* Vnde reſolues.

I.Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defenſionem inculpatam, honoris, vitæ, caſtitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non ſtatuitur irregularitas, niſi ob homicidium in bello iuſto, vel iudicio. *Tann.l.c.*

II.Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iuſto. (ſecùs tamen, ſi ad occidendum hunc vel illum in particulari) Idem eſt de Duce exercitùs, tubicine, &c. *Bonac. par.4.*

III. In iudicio iuſto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter; & proximè, per actionem ex natura ſua ad id ordinatam. Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens ſententiam, Notarius eam ſcribens, miniſtri exequentes, teſtes, &c. Dicitur II. *Actiuè*, id eſt ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui ſe tantùm habet paſſiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confeſſarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquieſcendum ſententiæ iuſtæ, quam non poteſt differre niſi appellatione iniuſtà. *Cornel. & Dian. par.4.tr.2. Reſ.99.* Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans. v.g. ferens ligna, vt comburatur antè iam ſuffocatus, non fit irregularis; nec aſſiſtens ſupplicio, ſi ſuà præſentià in illud non influat. Dicitur IV. *Proximè*: quia qui remotè tan-

tè tantùm cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt; item legiſlator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos eſſe malefactores, Confeſſarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, ſi reſpondeat, iudicem ſine acceptione perſonarum fungi debere ſuo munere: quia hi omnes ſunt tantùm cauſa remota. Eſſent autem proxima, ideoque irregulares, ſi quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius ſequeretur, aut etiàm acceleraretur, v.g. ſi quis efficaciter vrgeret reum, vt ſcalam aſcenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel ſi iudici in particulari reſponderet, hunc eſſe plectendum. Poſſunt tamen ſubinde etiam proximè cooperantes excuſari ab irregularitate, v.g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum ſemiplena tantùm aduertentia, v.g. ſi dicat Confeſſarius, properemus, aut inſtiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio ſit valde exigua, vt ſi iubeat reum adhuc vnum gradum aſcendere: quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila & Henriq.* apud *Bonac. quæſt.4.p.1.num.9.* Item *Suar. Regin. Laym. &c.* contra *Vaſq. Turria. Hurt. Bauny. &c.* qui cenſent ex homicidio neminem fieri irregularem, niſi concurrat vt publicus miniſter iuſtitiæ, ſiue ad cauſæ probationem, ſiue executionem; vel vt priuatus iniuſtè & cum peccato. Quam ſententiam probabilem cenſet *Dian. par.3 tr.4. R.79. & in addit. Reſ.15. & par. 8.tr.7.Reſ.61.* Hinc negant fieri irregularem 1. Confeſſarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur vt ſcalam aſcendat, caput ſupponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citiùs extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad ſupplicium ducitur, ſuggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat ſcalam, funes, enſes, & cætera inſtrumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reum condemnare, reſpondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti ſuſpenſum iam eſſe mortuum, ſignificauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex naturâ ſuâ, &c.* id eſt, quæ per ſe ſit cauſa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens

carni-

carnifici; nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci: nec Iudices Eccleſiaſtici, degradatum tradentes brachio ſeculari: nec Clerici accuſantes aliquem in cauſa criminali, modò expreſsè proteſtentur, ſe non intendere, vt puniatur pœnâ ſanguinis, ſed tantùm vt ſibi vel ſuis ſatisfiat, vel impediantur mala ſibi aut alijs imminentia. *vid.Bonac.queſt.4. Tann.loc.cit. &c.*

Soli Deo Gloria.

IN-

INDEX RERVM.
Quæ
Hoc Libro continentur.

A.

ABbas v. Pralatus.
Abbatiſſa an poſſit ferre cenſuras, 508
Abbreuiatio vitæ an licita. 132
Abortus, 137
Abſolutionis Sacramentalis forma, 410. 411. *Qui ſint abſoluendi*, 447. *& ſeqq. v. Iuriſdictio.* 438. *& ſeqq.*
Abſolutio moribundi, 418
Abſolutio à cenſuris, 511. *& ſeqq.*
Abſolutio à reſeruatis, 445
Abſolutio à ſuſpenſione, 531. 532
Abſtinentia, 237. *An teneatur abſtinere carnibus in Quadrageſima, qui non poteſt ieiunare*, 240
Accuſator, 298. *An, & quis teneatur alterum accuſare.* 299
Acedia quid ſit, 336. *Quale peccatum, ibid. Quæ ſint eius filiæ*, ibid.
Adoptio, 494
Adulterans quot peccata committat, 147. *Quid teneatur reſtituere*, 171. 172
Adulterium quid ſit, 495. *An, & quando dirimat matrimonium*, ibid.
Aduocati officium, & peccata, 293. *& ſeq. An poſſit Aduocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ minus probabilis*, 264
AEgyptios conſulere, quale ſit peccatum, 69
AEquiuocationem vti an liceat in iuramento, 91
AEtas ad ieiunium, 240. *Ad matrimonium*, 498. *Ad ordines*, 471. *Ad ſponſalia*, 473
Affinitas quid ſit, 492. *An, & quæ dirimat matrimonium*, ibid.
Aggreſſorem iniquum an, & quomodo liceat occidere, 134
Altare quando exſecretur, 402. *& ſeqq.*
Ambitio quid ſit; & quale peccatum, 324
Amentibus an licitè dentur carnes die veneris, 16. *An iiſdem licitè diebus feſtis imponantur opera ſeruilia, ibid. An quis licitè eos ir-*

uiter ad blaſphemandum. ibid. An poſſit ijs dari communio in articulo mortis, 378
Amicus an, & quàm grauiter peccet, ſi amico inuito quid auferat, 154
Amor filiorum in parentes, 121
Amplexus extra matrimonium an, & qualia ſint peccata, 143
Antichreſis quomodo licita, 209
Apoſtaſia, 42
Apoſtata, 223.460
Appellatio reorum, 305
Approbatio Sacerdotis quid ſit, & A quo petenda, 436
Archiepiſcopus v. Epiſcopus,
Argentarij peccata, 309
Ars notoria, quæ ſit, 71
Artifices, 64. Horum obligatio, 186
Aſpectus obſceni qualia ſint peccata, 143. & ſeqq. An, & quatenus liceant inter coniuges, 145.483
Aſſecuratio quid ſit, 207
Aſtrologia natuarlis, 69
Attritio, 412
Auaritia quid ſit, & quale peccatum 326. Quæ ſint eius filiæ, ibid.
Aurifaber v. Argentarius.
Aurigarum obligatio, 186
Aurigæ Catholici an licitè vehant annonam ad caſtra hæreticorum, 65
Auus quid debeat nepotibus, 123

B.

Baptiſmus, 348. & ſeqq. Quæ ſit eius materia, ibid. Quæ forma, 350. & ſeqq. Quis Miniſter, 352. An duo poſſint vnum baptizare, 353 Quod ſit ſubiectum Baptiſmi, ibid. & ſeqq. An poſſit aliquando repeti & qua forma, 354. & ſeqq. Quinam ſub conditione baptizandi, 356. Quæ ſint ſeruanda circa cæremonias Baptiſmi, ibid. & ſeqq.
Bellum, 139. & ſeqq. Bellum defenſiuum quibus gerere liceat. Quibus offenſiuum, ibid. An liceat contra bellum iuſtum ſe defendere. ibid. Belli iuſtitia quomodo Principi indaganda, ibid. In bello iuſto an liceat in auxilium aduocare infideles, 140. An liceat eoſdem in bello iuſto iuuare, ibid. Quid liceat in iuſto bello, 141
Beneficiati an, & quando obligentur ad Horas Canonicas, 267. An ad reſtitutionem fructuum, ſi horas omiſerint. 270. An ſint abſolutè domini ſuorum prouentuum, 280. & ſeqq. Obligati ad Miſſas, an poſſint

Digitized by Google

ſint pro ijs accipere ſtipendium, 393
Beneficium Eccleſiaſticum quid ſit, 257. Quotuplex, 258. Quomodo acquiratur, & conferatur, ibid. & ſeqq. Quæ requirantur qualitates ad illud accipiendum, 260. Quæ intentio, ibid. An liceat plura beneficia poſſidere, 261. & ſeqq. Quibus modis ammittantur, 263. An liceat ea permutare, 265. Beneficij reſignatio quid, & quotuplex, 264
Beſtialitas quale ſit peccatum, 149
Bibliopola, 309
Bigamia, 540
Blaſphemia quid ſit, & quotuplex, 84. & ſeqq.
Bona hoſtibus erepta ad quem pertineant, 142. Bona inuenta quibus ſint reſtituenda, vel danda, 164. Bona neceſſaria, ſuperflua, 51
Bulla cœnæ, 512. 527

C.

CAEremoniæ Baptiſmi, 356. Confirmationis, 362
Calix quando exſecretur, 402
Cambium quid ſit, 198. Quot ſint genera cambiorum, & an ea licita, ibid. & ſeq.
Canonicatus an ſint beneficia compatibilia, 262
Cantiones inhoneſtas canere; quale ſit peccatum, 145
Capitulares, 252
Captis in bello an liceat fugere, 141
Captiuis Chriſtianis an liceat remigare in triremibus Turcarum, 64
Carceris effractio an licita, 305
Carnis eſus, 40. 237
Carnis humanæ eſus, 332
Carthuſianus edens carnes quale peccatum committat, 252. An liceat illi aliquando veſci carnibus. 131
Caſtitatis votum, 251
Caſuum reſeruatio quid ſit 443. Quis habeat poteſtatem reſeruandi caſus, ibid. Quis abſoluendi ab eis, 445. Caſus reſeruati Clementis VIII. 443
Catholicis an in Germania liceat communicare cum hæreticis, 515
Caupones, 63
Celebrare Miſſam quando liceat, 396. Quoties, 397. & ſeqq. Quo loco, 399. & ſeqq. Quæ ſint ad celebrationem requiſita, 403. & ſeqq. vide Miſſa.
Cenſura Eccleſiaſtica quid ſit, 505. Quotuplex ſeq. Qui poſſint ferre

cenſura,507. Qui eadem affici, ibid. Ob quam cauſam poſſit ferri, 509. qui poſſint ab ea abſoluere, 511. & ſeqq. Quomodo hac abſolutio danda, 513.
Cenſus, 196. & ſeqq.
Charitas Dei,45. Charitatis Dei pracepto quid pracipiatur, ibid. Quando obliget, ibid.
Charitas erga proximum quid pracipiat, & prohibeat,47. Eius ordo,ibid. & ſeqq.
Chirographa, & credita aliorum emere an liieat, 195
Chiromantia, 69
Chirurgorum obligatio, & peccata, 7.307. & ſeqq.
Chorea, 145
Clauſura monialium, 530
Clerici qui dicantur,257. An teneantur legibus ciuilibus, & puniri poſſint à Principe ſaculari,17. An teneantur ad reſidentiam,262. & ſeq. Quid poſſint circa diſpoſitionem fructuum ſuorum beneficiorum,279. & ſeqq. An poſſint teſtari de reditibus eorundem, 282. Quis ſit eorum habitus, 283. qua actiones, artes, officia eis prohibeantur, ibid. Qua negotiatio,196
Codicillus quid ſit. 212
Cameterium quibus caſibus violetur, 401
Cognatio conſanguinitatis,494. Huius gradus,ibid. Cognatio legalis, & ſpiritualis, ibid.
Collatiuncula die ieiunij. 238
Colono quando de penſione remitti debeat, eademque poſſit augere, 200. & ſeqq.
Commodatum quid ſit,184. Commodator an poſſit ante tempus definitum repetere commodatum, ibid.
Communio v. Euchariſtia,390. & ſeqq. Communio Paſchalis, 381. Vbi hac ſumenda,ibid. An poſſit communicare,qui dubitat,an cœnando mediam noctem exceſſerit, 9
Commutatio votorum, 107. & ſeqq.
Comœdia turpes, 145
Concio,114. Vbi, & quanta obligatione audienda,ibid. Conciones hareticorum an liceat audire,40. Concionari pro pretio an ſit ſimonia, 80. Concionatorum obligatio, 56
Concubinarius,59. an, & quando in confeſſione ſit abſoluendus, 146
Concubinarius quid ſit, ibid.
Conductio, & Conductor, 200. & ſeqq.
Confeſſarij officium. 446. & ſeqq. Confeſſarij Principum, &c. ad quid obligentur, 448. Confeſſarij quanta ſit obligatio audiendi pœnitentes

tes,450,Quæ ſcientia requiratur in Confeſſario, 451. Quæ prudentia, ibid. & ſeqq. An poſſet confeſſarius uti notitia in confeſſione accepta, 458. Eius approbatio quid ſit,436. à quo petenda,437. Eius iuriſdictio quid,quotuplex, vnde,438.& ſeqq. Quomodo ipſi cum diuinatoribus, magis, &c. agendum,75.Quomodo cum reis 305.& ſeq.An confeſſarius teneatur ad reſtitutionem ſi pœnitentem non moneat, vel non obliget ad eam, 359
Confeſſio Sacramentalis,415.An debeat eſſe integra materialiter, ibid.& ſeqq.Quale examen ad eam prærequiratur,416. Quando ſufficiat integritas formalis,418.& ſeqq.An debeat eſſe vocalis,421.An ſecreta,422. An vera,ibid.Quando ſit inualida,423.Quomodo iteranda, 424
Confeſſionis præceptum quos,& quam grauiter obliget,460.& ſeqq. An ei ſatisfiat per confeſſionem inualidam,& venialium, 461
Confeſſionis ſigillum, 453.& ſeq.
Confirmatio quid ſit,& quæ eius materia,359. & ſeqq. Quæ forma, 360. Miniſter,& ſubiectum,ibid.Neceſsitas,& cæremonia, 361.& ſeq.
Coniuges ad quid obligentur erga ſe mutuò,127.coniugalis actus an ſit licitus,482.& ſeqq.An præceptus, 484.& ſeqq.
Conſcientia quid ſit,1.Quæ ſit recta,quæ erronea,1.2.An vtraque obliget, 2.& ſeqq.
Conſcientia practicè dubia quid ſit,& an peccet, qui cum ea operatur, 3. Quid in ea agendum, 3.4
Conſcientia ſpeculatiuè dubia, 5.6.7
Conſcientia ſcrupuloſa, 9.10
Conſilium, 12
Conſuetudo blaſphemandi,85.Iurandi, 90
Contemptus formalis quid ſit, 322.323
Contentio, 325
Contractus quid ſit,177.An dolo,errore,vi,metu factus ſit validus, 178. Qui nequeant contrahere, ibid.
Contritio quid ſit,& quotuplex,411.Qualis requiratur ad Sacramentum pœnitentiæ, ibid.& ſeqq.
Contumelia quid,228.Quale peccatum,335. An,qui per contumeliam læſit alterius honorem,teneatur hunc reſtituere,& quomodo, 336
Cooperatio ad damnum alterius, 157. Ad peccatum, 62.& ſeqq.
Correptio fraterna, 54. & ſeqq. Eius materia,ibid. Præceptum correptionis quando obliget,ibid. Quando facienda.56.Quos obliget, & quis ordo in ea ſeruandus, 55
Crapula quibus caſibus cenſeatur mortalis, 332. & ſeqq.
Credere quid teneamur neceſſitate medij, præcepti, explicitè, impli-

citè, 34. & ſeqq. Creditoribus ſoluendum eſt ordine, 174
Curatela quid ſit, & Curator, 209. eius officium, ibid. & ſeqq. Quid nequeant eſſe Curatores, 211
Curiales, 541
Curioſitas in aperiendis, & legendis alienis literis, vel ſcriptis, 327. & ſeqq.

D.

DÆmonis inuocatio, 67. & ſeqq.
Debitum coniugale, 484. & ſeqq.
Debitorum obligatio, 174. & ſeqq.
Decalogi Præceptum primum, 65. & ſeqq. Secundum, 84. & ſeqq. Tertium, 110. & ſeqq. Quartum, 121. & ſeqq. Quintum, 130. & ſeqq. Sextum, 143. & ſeqq. Septimum, 152. & ſeqq. Octauum, 226. & ſeqq. Nonum, & Decimum, 236
Degradatio quid ſit, & a quo fieri poſſit, 532. Quam ob cauſam, ibid.
Delectatio moroſa quid ſit, 312. An ſemper ſit peccatum, 314. & ſeqq. Quomodo delectatio mortalis ſit confitenda, 315. An voluntas teneatur delectationem carnalem poſitiuè reprimere, 316. & ſeqq.
Depoſitio quid ſit, & à quo fieri poſſit. 532. Quam ob cauſam, ibid.
Depoſitum, 185. An depoſitario liceat vti depoſito, ibid. An, & quando teneatur depoſitarius ad reſtitutionem, ſi depoſitum perierit, 186
Deriſio, 336
Deſiderium quid ſit, 312. An, & quando ſit peccatum, ibid. & ſeqq.
Deſperatio quale ſit peccatum, 44
Detractio quid ſit, & quotuplex, 228. Quale peccatum, ibid. & ſeqq. Detractorem audiens, an, & quando grauiter peccet, & an teneatur ad reſtitutionem famæ, 233
Dilectio inimicorum, 48. & ſeq. Quid teneamur inimicis præſtare, ibid.
Diſcipulorum obligatio, 129
Diſpenſandi poteſtas quibus conueniat, 109. & ſeq. Quando Inferior poſſit diſpenſare in lege Superioris, 27. & ſeq. Diſpenſatio quando vim amittat, 28. Quando, & quomodo petenda ex S. Pœnitentiaria. 29
Diſpenſatio in obſeruatione feſtorum, 112. In ieiunio, 240. & ſeqq. In iuramento, & lege, 26. 27. In impedimentis matrimonij, 503. In votis, 109. Diſpenſare pro pretio in voto, iuramento, &c. an ſit ſimonia, 81
Diſputatio cum hæreticis, 43
Diſtractio in horis Can, 278, & ſeq. In alijs exercitijs ſpiritualibus. 337

Dini-

Diuinatio quid, & quotuplex, 67. Quale peccatum ibid. & ſeqq. Diuinatio i ſomnis, voce auium, etc. an, et quando ſit licita 69. et ſeqq. Cum diuinatoribus, magis, etc. quomodo Confeſſario ſit agendum, 75
Diuortium an fieri poſſit. 487. Quibus ex cauſis, ibid.
Dolor de peccatis, 412. et ſeqq.
Dolus in verbis ex facto, 327
Domini quomodo ſint famulis obligati, 126
Donatio acceptata quale ius conferat, 180. et ſeq. Quibus caſibus poſſit reuocari, 182. et ſeqq. Donationes bonorum facta ab ingredientibus religionem an ſint valida, 217. et ſeq. Donatio mortis cauſſa quibus competat, quando reuocari poſſit, etc. 184
Donare qui non poſſint, 179
Dubitatio temeraria quale ſit peccatum, 227
Dubium quid ſit, 3. Practicè dubius circa aliquod opus quomodo debeat ſe reſoluere, ibid. et ſeqq An in dubio tutior pars eligenda, 7. Dubium de horis Canon. 178. Dubium de lege, 8 12. 14. Dubium de ieiunio, 8. De Iuramento, ibid. De valore matrimonij, 9. De voto, 8. Debito, 9
Duellum quid ſit, et an liceat, 138. Quis duellantes poſſit abſoluere, 512.

E.

EBrietas quid sit, et quale peccatum, 333. et ſeqq. An licitum sit aliū ad ebrietatem inducere, ibid. Qua sit plena ebrietas, ibid.
Eccleſia quibus caſibus violetur, 401. An in violata Eccleſia liceat celebrare, et mortuos ſepelire, 400. Quando exſecretur Eccleſia, 402 An ea polluta, et exſecrata, etiam altaria sint polluta, et exſecrata, ibid.
Eccleſiaſticus v. Beneficiatus, et Clericus.
Eleemosina, 51. et ſeqq. Quando quis eam dare teneatur, ibid. E quibus bonis, 53. An debita pauperibus triuialibus, 52. & ſeqq. An Religioſis, ibid. An filijs vxoribus, ſeruis liceat dare Eleemoſynas, 53. An Tutoribus, & Curatoribus, ibid.
Elocatio, 200
Emphyteuſis, 201. & ſeq.
Emere die feſto. 112
Emptio, 191. & ſeq.
Emptori an liceat emere vilius, quam res valeat, ibid. & ſeqq. Res empta cui pereat ante traditionem. 195
Epiſcopus an peccet, ſi Sacerdoti idoneo neget approbationem, 438. An habeat

habeat poteſtatem ferendi cenſuras. 507. An ſit collator beneficiorum in ſua Diœceſi, 259. An teneatur nouas leges Pontificias promulgare, 14. In quibus matrimonij impedimentis poſſit diſpenſare, 503. An poſſit diſpenſare in prauijs proclamationibus matrimonij, 492. An in votis ſubditorum, 109. An cenſuris alijſque pœnis cogere ſubditos ad Sacrum in Parochia audiendum, 117. Epiſcopi reſidentia, 263

Error an, & quando dirimat matrimonium, 493

Euagatio mentis, 337

Euchariſtia quid ſit, 363. Eius materia, 364. Qualis debeat eſſe panis in materia Euchariſtiæ, 365. & ſeq. Quale vinum, 367. & ſeq. An vino conſecrando ſit neceſſariò miſcenda aqua, 368. An, & quomodo materia debeat eſſe præſens conſecranti, 369. & ſeq. An debeat eſſe certa, & à conſecrantis intentione, & indiuiduo determinata, 370. & ſeqq. Forma conſecrationis, 372. Quamdiu Chriſti corpus maneat in Euchariſtia, 373. & ſeqq. ad quem ſpectet Euchariſtiæ diſpenſatio, 375. & ſeqq. Quo ritu ſit diſpenſanda, 378. & ſeqq. An, & quando liceat eam ſibi ipſi dare, 376. Regulares quibus caſibus eam licitè dent in articulo mortis, & paſchate, ibid. Quid requiratur in Miniſtro ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ, 378. & ibid. Quomodo deferenda ad infirmos, ibid. Vbi aſſeruanda, 380. Quæ diſpoſitio animæ requiratur in ſuſcipiente, 381. & ſeqq. Quæ corporis, 383. & ſeqq. Quæ, & quanta ſit obligatio eam ſumendi, 389. & ſeq.

Examen quale prærequiratur ad integritatem Confeſſionis, 416

Examen ordinandorum. 470

Excommunicatio quid ſit, & quotuplex, 514. Ob quam cauſam incurratur excommunicatio minor, 515. Quis huius effectus, ibid. Excommunicatio maior quos habeat effectus, 516. & ſeqq. Ob quas cauſas hæc incurratur, 121. & ſeqq. Quæ excommunicationes non ſint reſeruata, ibid. Quæ eidem per Bullam cœnæ, 527. Excommunicatio percuſſoris Clericorum quomodo intelligenda, 524

Excommunicatus toleratus, & non toleratus quis, 514. cum excommunicato non tolerato communicare quale ſit peccatum, 521. An aliquando liceat, ibid.

Executores teſtamenti, 218. & ſeqq.

Exſecratio quid ſit, & quando fiat, 402

Extrema vnctio quid ſit, 462. Quæ eius materia remota, ibid. Proxima, ibid. Quibus danda, 463. Quis eius Miniſter, 464. Quis effectus, 466

Fal-

F.

FAllacia, 327
Fama 228. Eius reſtitutio 234. Quæ excuſent ab hac reſtitutione, 235.
Famulus quomodo ſit obligatus ſuo domino 127. An ad rem illicitam poſsit ipſi præſtare famulatum 63. An, & quàm grauiter peccet, ſi ei inuito quid auferat 154. An teneatur ad reſtitutionem, ibid.
Feſtis quænam opera præcipiantur 114. Quæ excuſent ab obſeruatione feſtorum, ibid.
Feudum, 202
Fidei commiſſum, 212
Fideiuſsio quid. 207. Fideiuſſoris obligatio, ibid. & ſeq.
Fides 35. & ſeqq. An aliquando liceat veram fidem exterius negare, aut falſam profiteri 38. & ſeqq. An fidem diſſimulare. ibid. An, & quomodo tegere 39. 40. Fidei præceptum quando obliget 36. & ſeq. Qui teneantur ad externam fidei profeſsionem. 37. Quæ ſint profeſsiua ſigna fidei, 40
Filij quem amorem, reuerentiam & obedientiam debeant parentibus. 121. & ſeq. An, & quàm grauiter peccent, ſi parentibus inuitis quid auferant 154. Item ſi quid malè expendant. ibid. An teneantur ad reſtitutionem. ibid. An poſſint contrahere, 179
Fœminarum carminatricum benedictiones, 72
Forenſia opera an feſto die prohibita, 111
Forma abſolutionis ſacramentalis. 419. Abſolutionis à cenſuris 513. Conſecrationis Euchariſtiæ, 372
Fornicatio quid ſit 146. Fornicatio ſponſæ 475. Cum filia confeſs. 147
Frater an teneatur fratri, vel ſorori in neceſſitate ſubuenire. 124. Fraterna correptio, 54. & ſeq.
Fraus, 327
Fructus induſtriæ qui dicantur, 166
Fuga reorum, 304. & ſeq.
Furem nocturnum, & diurnum an, & quando liceat priuata auctoritate occidere 134. An idem Clericis & Religioſis liceat, ſeq.
Furtum quid ſit 152. Quale peccatum ibid. An furetur, qui alienum accepit in iuſtam compenſationem ibid. Quæ ſit in furto ſufficiens quantitas ad mortale peccatum 153. Furta plura minuta an ſimul ſumpta peccatum mortale conſtituant. 153. Furta amicorum, & domeſticorum an, & quanta ſint peccata, 154

G.

GAudere & delectari de malo ſub conditione, an & quando ſit peccatum, 313

Gene-

Generales ordinum an poſſint ferre cenſuras. 507
Generationem prolis an liceat aliquando impedire. 486
Gloria vana quale peccatum, & quotupliciter ea peccetur. 324
Gratitudo v. Donatio. 182. & ſeq.
Grauida an liceat petere & reddere debitum. 486
Gula quid ſit, & quale peccatum 331. Quæ ſint eius filiæ. ibid. & ſeq.

H.

Habitus Clericalis. 283
Hæredis commoda, iura, & obligationes 225. Intra quod tempus debeat exequi defuncti voluntatem 221. Qui poſſint inſtitui hæredes 222. Hæredum diuiſio, ſeq. Quantum debeatur hæredibus neceſſarijs 224. Qui ſuccedant ab inteſtato, aut teſtamento rupto, vel irrito 225. An poſſint adire hæreditatem, quando teſtamentum factum eſt ſine ſolemnitatibus 213. Hæreditatum renunciatio. 215. & ſeq.
Hæreſis quid ſit 42. Eius periculo ſe exponere quale ſit peccatum. 43
Hæreticus quis 43. An hæretici obligentur præceptis Eccleſiæ 16. An præcepto confeſsionis 460. An liceat legere eorum libros 43. 527. An cum illis diſputare 43. An ſacris eorum intereſſe. 40
Herus an teneatur famulo infirmo dare ſalarium. 127
Homicida. 179
Homicidium 130. & ſeqq. Homicidium coniugis, an, & quando dirimat matrimonium. 495
Honor 228. v. Fama. ibid. & ſeq.
Horæ Canonicæ 267. & ſeqq. Qui ad eas obligentur ibid. Quanta hæc ſit obligatio 269. & ſeqq. An teneatur ad reſtitutionem fructuum qui horas omiſit 270. & ſeqq. Quibus ea fieri debeat ibid. & ſeq. Quæ à recitatione horarum excuſent 272. & ſeqq. Quomodo horæ ſint recitandæ. 274. & ſeqq.
Humanæ carnis eſus. 332
Hypocriſis. 325
Hypotheca. 208

I.

Iactantia. 324
Idololatria quid ſit & quotuplex. 70
Ieiunium Eccleſiaſticum 237. & ſeqq. Quæ cauſæ ab eo excuſent 240. & ſeqq.
Ignorantia an excuſet à tranſgreſsione præcepti. 24
Illegitimus an ſit irregularis. 540

Illuſio. 336
Impedimenta matrimonium impedientia tantùm,489. & ſeqq. Impedimenta idem dirimentia. 492.& ſeqq.
Imprecari alijs dæmonem,grandinem, &c.in ira,quale ſit peccatum. 86
Inceſtus quid ſit,147.An impediat matrimonium. 490
Indulgentia quid ſit, & quid ad eius valorem requiratur 429. Quotuplex,& quomodo differat à Iubilæo 434. Quæ conditiones requirantur ad lucrandas Indulgentias. 430
Infamia,v.Detractio, An liceat alium infamare ad vitanda grauia tormenta 233.An liceat infamare ſeipſum. ibid.
Infantibus an dari poſſint carnes die veneris 16.An infantes ethnicorum licitè baptizentur inuitis parentibus. 354
Infideles an obligentur præceptis Eccleſiæ 16.An liceat intereſſe ſacris infidelium. 40
Infidelitas quotuplex ſit. 41
Inimicorum dilectio. 48.& ſeqq.
Iniuria materialis quæ ſit 157.Formalis ibid. An obligetur ad reſtitutionem, qui intulit iniuriam tantum materialem ibid. & ſeqq. An qui formalem. ſeq.
Innocentem an aliquando liceat occidere. 136
Inobedientia 323.v. Obedientia. 251
Inquietudo. 327
Inquiſitio Iudicis. 327
Inſidijs an uti liceat contra hoſtem. 141
Intentio virtualis quæ ſit.341.Intentio ſatisfaciendi præceptis,voto,iuramento,&c.an requiratur ad eorum impletionem. 20.ſeq.
Interdictum quid ſit,& quotuplex 533.Qui ſint eius effectus.ibid. Quis poſsit ferre cenſuram interdicti 534.Quis eandem tollere. ibid.
Interſtitia ordinum. 471
Inuentarium bonorum. 226
Inuidia quid ſit,& quale peccatum 330.Quæ ſint eius filiæ. ſeq.
*Ira quid ſit,& quale peccatũ 334. Quæ ſint eius filiæ,ſeq.In ira nominare mortem Dei,ſeptem Sacramenta dæmonem,&c.quale ſit peccatũ.*85
Irregularitas quid ſit,& quotuplex 535.Qui ſint eius effectus. Quomodo incurratur 536. Quomodo tollatur. Quæ ſint irregularitates ex delicto ibid.Quæ ex defectu. & ſeq.
Irreligioſitas quotuplex ſit. 75
Irritatio directa votorum 105.& ſeqq.Indirecta. 106
Iubilæum v.Indulg. 434
Iudæi 41.Quibus caſibus cum ijs non liceat communicare. ibid.

Digitized by Google

Iudex 285. *Quid in eo requiratur, ibid. & ſeqq. Quid ei ſeruandum circa inquiſitionem* 286. *Quid liceat circa torturam* 288. *& ſeqq. Quid ſeruandum circa ſententiam & pœnam* 290. *& ſeqq. Ad quid obligetur Iudex, qui tulit ſententiam iniuſtam* 292. *& ſeq. Quid liceat circa munera,* 293
Iudicium legitimum, 284. *& ſeqq.*
Iudicium temerarium, 226. *& ſeqq.*
Iuramentum quid ſit 86. *Quotuplex* 88. *An, & quando ſit licitum* 89. *An in eo vti liceat æquiuocatione* 91. *Iuramenti promiſſorij quanta ſit obligatio* 92. *& ſeqq. Quomodo tollatur obligatio Iuramenti, per irritationem* 95. *Quomodo per diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem ibid. An quis obligetur Iuramento, de quo dubitat, an ſit omiſſum* 8. *Iurandi formula,* 87
Iuriſdictio Confeſſarij quid ſit, & quotuplex & vnde eam habeat 438. *& ſeqq. An Iuriſdictione dubia liceat abſoluere,* 441

L.

Lactare, an mater teneatur prolem lacte proprio. 125
Lacticinia, 239
Lectio obſcœnorum, 145
Legatum quid 212. *Legata in pias cauſas an Religioſus executor poſſit applicare ſuo monaſterio* 218. *An Legata pia poſſint commutari in alium pium vſum* 220. *Legata pia quæ dicantur,* 219
Legislator an ſuis legibus obligetur, 16
Lex 11. *& ſeqq. Legis poſitiuæ vis & ſubſtantia an dependeat ab acceptatione communitatis* 13. *& ſeqq. An Lex humana obliget ſub peccato, et quali* 14. *& ſeq. Quæ perſonæ Legibus obligentur* 16. *& ſeqq. An ignorantia excuſet à tranſgreſſione Legis* 24. *An metus.* 25. *An diſpenſatio* 26. *Per quot annorum præſcriptionem lex abſleatur v. Præceptum,*
Libellaticus contractus, 202
Libellus famoſus, 235
Liberi ad quid obligentur erga parentes 121. *An peccarint, & obligentur, ſi parentibus inſcijs contraxerint ſponſalia* 476. *An, & quàm grauiter peccent, ſi ijſdem inuitis quid auferant,* 154
Libertas 11. *Regula, quà cognoſci poſſit, an quis ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis,* ibid.
Libri hæreticorum an, & qui prohibeantur 527. 43. *Libros obſcœnos edere quale ſit peccatum,* 145
Litaniæ, 274

Litteras

Digitized by Google

Literas alienas aperire, & legere, an, & quale ſit peccatum 327. *et ſeqq.*
Litera dimiſſoria, 470
Locatio, 200. *& ſeqq.*
Locator an poſsit conductorem re conducta priuare ante tempus præfinitum, 201
Ludere chartis, aleis an liceat Clericis, Religioſis, 205
Ludus, 202. *& ſeqq.*
Luſor quando teneatur ad reſtitutionem ibid. Quando leuiter, quando grauiter peccet, 205
Luxuria 143. *& ſeqq. Eius filiæ* 329. *Eius actus ſeu peccata quotuplicia ſint* 144. *Luxuriæ conſummatæ ſpecies naturales* 146. *Species contra naturam,* 148

M.

Magia 71. *Quomodo confeſſario cum Magis agendum,* 75
Magiſtratus obligatio, 55. *& ſeq.*
Maledictio, 336
Malefactorem an, & quomodo liceat occidere, 133
Maleficium quid 73. *Quotuplex ibid. Quibus remedijs vti liceat contra Maleficia,* ibid. *&* 74
Maritus ad quid obligetur erga vxorem 127. *& ſeq. An eam in adulterio deprehenſam licitè occidat,* 133
Mater quid debeat filijs 123. *Optans filiabus mortem quomodo excuſari poſsit,* 50
Materia leuis ſub mortali præcepto, 15
Matrimonium quid ſit 479. *Quæ illius materia, forma, miniſter ibid. An eius vſus ſit licitus* 481. *& ſeqq. An præceptus* 484. *& ſeqq. An debitus* 485. *& ſeqq. An matrimonium validè voueatur* 101. *Matrimonij contractus ex graui metu factus, an ſit irritus* 178. *An liceat contrahere matrimonium cum habente votum caſtitatis* 62. *An cum hæretico* 43. *An poſsit ſolui matrimonium* 487. *Quæ ſint impedimenta matrimonium impedientia tantùm* 489. *& ſeqq. Impedimenta dirimentia* 492. *& ſeq. Matrimonij proclamationes præuia* 490. 491. *An coram parocho contrahendum, & quo* 498. *Quid de hæreticis, quoad hoc, cenſendum* 501. *Matrimonij conſummatio an prohibeatur ante benedictionem* 490. *Matrimonium inualidum quomodo reualidandum* 502. *In impedimentis à quo poſsit diſpenſari* 503. *Ob quas cauſſas,* 504
Medicorum obligatio, 7. 307
Mendacium in confeſsione, 422

Mercatorum obligatio, & peccata, 309
Mercatus, 111
Meretrix, 146
Metus, 24.496.497
Militum peccata 140. 142. *Militans bona à fide quid teneatur reſtituere* 165. *An, & quando poſſit ſeipſum indirectè occidere,* 131
Miniſter Sacramentorum 341. *Quid in eo requiratur, vt det validè Sacramentum ibid. & ſeq. Quid vt licitè,* 342. *& ſeqq.*
Miniſter Baptiſmi 352. *Confirmationis* 360. *Euchariſtiæ* 378. *& ſeqq. Pœnitentiæ* 436. *Extremæ vnctionis* 464. *Matrimonij,* 479
Minorum bona quomodo Tutori & Curatori adminiſtranda 210. *An Minores iuribus ſibi acquiſitis poſſint renunciare, & quamdiu teneantur ſubeſſe Curatori ibid. An poſſint contrahere,* 179
Miraculi fictio, 66
Miſericordia corporalis 51. *& ſeqq. Spiritualis,* 54
Miſſa quid 391. *Quæ ſit Obligatio Sacerdotum circa illam ibi & ſeqq. Quando liceat eam celebrare* 396. *Quoties* 398. *Quo loco* 399. *& ſeqq. An eam aliquando liceat interrumpere* 398. *Quæ ſint requiſita ad Miſſam* 403. *& ſeqq. An quis feſtis diebus eam teneatur audire,* 114. *& ſeqq. Vbi, & vtrum in Parochia* 116. *& ſeqq. Quæ excuſent ab auditione Miſſæ* 120. *Facere Miſſas pro pretio, an ſit ſimonia v. Simonia,*
Molitorum obligatio, 186
Mollities, 148
Monachus v. Religioſus.
Monaſterium, 208.223.257
Moniales an obligentur ad Horas Canonicas, 267
Monopolia quid ſint, & an licita, 193
Monſtrum an ſint baptizandum, 354. *& ſeq.*
Montes pietatis qui dicantur, & an liciti, 188
Moribundi abſolutio, 418
Mortem optare an liceat ſibi vel alteri, 50
Mulierum ornatus, 59.60
Mutilatio ſui ipſius an, & quando ſit licita 132.134. *An, & quid debeat reſtitui pro iniuria per mutilationem corpori illata,* 169. *& ſeq.*
Mutuum quid 187. *An liceat petere mutuum ab vſurario,* 59
Mutuatarij & mutuantis obligatio 187. *v. Vſura.*

N.

N*Autæ Catholico an liceat vehere annonam ad caſtra hæreticorum,* 65

Nautarum obligatio, 186
Neceſsitas proximi quotuplex, 51
Necromantia, 67
Negotiatio quid ſit, & quibus illicita, 196
Neophytus, an ſit irregularis, 539
Notarij obligatio, & peccata, 297
Nouitij an obligentur ad Horas Can. 267. *An poſsint validè teſtari* 222.
Ad quid obligetur, qui Nouitium abduxit à religione, 173
Nundina, 112
Nuptiarum ſolemnitates quando prohibeantur 489. *Earum benedictio*. 490

O.

Obduratio cordis, 326
Obedientia filiorum erga parentes, 121
Obedientia votum, 251
Obſeruantia vana quid ſit 71. *Quotuplex ibid. Quale peccatum ib. Vnde poſsit cognoſci*, 72. *& ſeqq.*
Obſides an liceat occidere, 137
Occaſio proxima peccandi, 413. 61
Occiſio iniqui aggreſſoris 134. *Innocentis* 136. 137. *Malefactoris*, 133
Vxoris in adulterio deprehenſa ibid. Sui ipſius, 130. *& ſeqq.*
An & quid debeat reſtitui pro iniuria per occiſionẽ illata 169. *& ſeq.*
Odium Dei, 45. 46
Odium proximi, 50. *& ſeq.*
Oleum benedictum, 462
Opera diebus Dominicis & feſtis præcepta 114. 115. *Prohibita*, 110
Opificum variorum peccata, 309. *& ſeq.*
Opinio probabilis, 5. *& ſeq.*
Oratio Dominica, 35
Ordines militares, an, & qui ex ijs ſint religioſi, 244
Ordinis Sacramentum quid ſit 467. *Quotuplex ibid. Quæ eius materia & ſeq. Quæ requirantur ad validam, & licitam ordinationem* 470. *à quo Epiſcopo quis poſsit ordinari*, 468. *& ſeq.*
Ornatus mulierum, 60. *& ſeq.*
Oſcula extra matrimonium an, & qualia ſint peccata, 143

P

Pactum cum dæmone, 68
Papa quam habeat poteſtatem ferendi cenſuras 507. *An ipſe poſsit eas*

Digitized by Google

ſit eas incurrere, 509. in quibus impedimentis matrimonij poſſit diſpenſare, 494. 503. An poſſit diſpenſare in omnibus votis, 109. An ſine iuſta cauſa, 27
Parentes quid debeant filijs, 123. An poſſint filios exhæredare, 124. Eorum obligatio, 48
Parens non tenetur omnia bona relinquere liberis, 224
Parochus an habeat poteſtatem ferendi cenſuras, 508. An poſſit diſpenſare in votis ſubditorum, 109. An abſoluere ab excommunicatione minore 516. An aſciſcere cooperatores non approbatos, 437
Parochus Religioſus an obligetur ad regulas ſui ordinis, 245
Parochiani an teneantur Dominicis, & feſtis maioribus audire ſacrum in Parochia, 116. & ſeqq. An inuitis Parochis poſſint confiteri Mendicantibus, 442. 461
Paſtorum obligatio, 36. 56
Patrini Baptiſmi qui ſint, & quod eorum officium, 357. & ſeqq.
Patrini Confirmationis, 362
Patronatus ius, quid, & quotuplex, 259
Patronus quando teneatur præſentare, beneficio vacante, 260. & ſeqq.
Pauperi quando quis teneatur ſubuenire, 52. & ſeqq.
Pauperem ſe fingens, itaque extorquens eleemoſynam, an obligetur ad reſtitutionem, 168. 182
Paupertas religioſa, 248. & ſeq.
Peccatum quid ſit 310. & ſeqq. Quæ peccata diſtinguantur ſpecie 317. Quæ numero ibid. Quid ſit peccatum mortale, & veniale 319. Quæ ex genere ſuo ſint mortalia, quæ venialia ibid. Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale, fiat per acciden s veniale 320. & ſeqq. Quibus modis ex genere ſuo veniale tranſeat in mortale 322. & ſeqq. Venialia an poſſint reſeruari 442. An veniale cui annexa eſt cenſura, poſſit omitti in confeſſione, 516
Peccata capitalia, 324. & ſeqq.
Peccato alterius an liceat materialiter cooperari, 62. & ſeqq.
Pecuniam adulterinam non licet exponere, 199. 200
Penſio quid, quotuplex, 266
Penſionarius, ibid. 282
Peregrini qui dicantur 17. An teneantur legibus ſui domicilij, dum ab eo abſunt ibid. An teneantur implere præcepta ſui territorij, antequam ab eo diſcedant 18. An obligentur præceptis locorum, in quibus morantur ibid. An cenſuris 508. An præceptis iuris communis 19. An poſſint peregrè coram Parocho loci contrahere matrimonium. 499

Periurium, 90.92.93
Pertinacia, 325
Pharmacopœorum obligatio, 307.308
Philtrum, 73
Phiſiognomia, 69
Pignus, 208.& ſeq.
Pingere an ſit opus ſeruile, 111
Pingere turpia quale peccatum, 61.145
Piſcari an ſeruile, 111
Piſcatio prohibita an inducat obligationem reſtitutionis, 167
Pœna Simoniæ, 82
Pœna vſurariorum, 191
Pœnitens an teneatur pœnitentiam acceptare, & implere, 426.& ſeq. *An ſatisfaciat, ſi eam impleat in ſtatu peccati mortalis*, 428
Pœnitentia Sacramentum, 409.& ſeqq. *Quæ ſit eius materia*, ſeq. *Quæ forma*, ibid. *Qualis ad eam requiratur contritio*, 411.& ſeqq. *Qualis confeſſio*, 415.& ſeqq. *Satisfactio*, 425.& ſeqq.
Pœnitentiam in confeſſione iniunctam quis poſſit commutare, 429
Pollutio quid, 148. *An aliquando liceat eam procurare*, 149. & ſeq. *An quis actionem licitam teneatur omittere, ſi prauideat inde naturaliter ſecuturam*, 150.& ſeqq. *Facta in ſomno an, & quando ſit mortalis*, 152
Poſſeſſor bonæ fidei an, & quando teneatur reſtituere, 164.173. *Malæ fidei, quid debeat reſtituere*, 168.173
Præceptum quid ſit, 11. *Quotuplex*, 12.13
Præcepta humana an obligent ſub peccato, & quali, 14.15. *An cum periculo grauis incommodi*, 25. *E quibus ſignis colligi poſſit, an grauiter obligent*, 15. *An ſint implenda ex caritate*, 20. *An ad impletionem requiratur intentio ſatisfaciendi*, ibid.& ſeqq.
An quis ijs poſſit ſatisfacere per actum ex circumſtantijs peccaminoſum, & ſeq.
Præceptum duplex an vno actu poſſit impleri, 23. *An diuerſis actibus ei ſatisfieri poſſit eodem tempore*, ibid.
Præcepta plura violans vno actu, quot peccata committat, ibid. *An ignorantia, & metus excuſent à tranſgreſſione*, 24. & ſeqq. *An diſpenſatio*, 26. *Vtrum præcepti pars ſit implenda, ſi nequeas implere totum*, ibid.
Præceptum confeſſionis, 460.& ſeqq.
Præcepta decalogi, 65.& ſeqq.
v. Decalogus,
Præcepta Eccleſiæ, 236

Præceptum locale, 19
Præceptum vniuerſale, ibid.
Præceptorum obligatio. 129
Prælati quomodo obligentur præcepto fraternæ correptionis, 54. An, & qui poſſint diſpenſare in votis, 109. An Prælati ordinum teneantur fugitiuos requirere, 256. Quid poſſint ſubditis permittere ſaluo voto paupertatis, 251.
Prælatorum obligatio, 55.56
Præſtimonium, 269
Præſumptio quid, quale peccatum, 324
Præſumtio de miſericordia Dei, 45
Precarium quid, 184
Pretium quotuplex, 191
Principum obligatio, 139.159
Proclamationes matrimonij, 490.491
Procuratorum obligatio, & peccata, 298
Prodigalitas in quo conſiſtat, quale ſit peccatum, 326
Prodigi an poſſint contrahere, 179
Proditio, 327
Profeſſio fidei, 37
Profeſſio religioſa quas requirat conditiones, vt ſit valida 245. & ſeqq. Facta ex graui metu an ſit irrita. 178
Profeſſi an, & qui poſſint inſtitui hæredes, 223
Promiſſio acceptata an grauiter obliget, 179. In rebus Eccleſiaſticis ex graui metu facta an ſit irrita, & ſeqq.
Propola, 63
Proſcriptos quibus liceat occidere, 133
Proximo an liceat velle aliquod malum, 49.50. Quando quis teneatur ei ſubuenire, 51.52. An, & quando eius peccatum permitti poſſit, 61
Pueri quibus legibus obligentur, 16. An, & quando obligentur præcepto confeſſionis, 460.461
Pupillus, 179.210
Puſillanimitas, 325

Q.

QVæſtorum obligatio, 395

R.

RAncor, 337
Rapina, 154

Raptus quid,146. An,& quamdiu impediat matrimonium, 490.495
Rebaptizans, & rebaptizatus an ſint irregulares, 537
Referentis obligatio, 297
Regula externa actuum humanorum,11. Regula interna, 1. Regula ordinum religioſorum, 251. & ſeqq.
Regularibus cur ampla priuilegia à Pontificibus conceſſa, 118
Religioſus ſtatus quid ſit,244. Qui poſſint eum amplecti,253. Quid teneantur, & ſeqq.
Religioſa profeſsio, quas requirat conditiones, 245. & ſeqq.
Religioſus ad Cardinalatum, vel Epiſcopatum promotus, an maneat obſtrictus votis ſuæ religionis,244. Promotus ad Parochiam, an teneatur deferre habitum religionis, & regulam ſeruare, 245. Ad quid obligetur religioſus vi ſuæ profeſsionis,247. Vi voti paupertatis,248.249. Ad quid vi voti, caſtitatis, & obedientiæ,251. & An, & quomodo teneatur ad perfectionem, 247
An contra hanc peccet, ſi regulam ordinis tranſgrediatur,352. An teneatur obedire, ſi dubitet, vtrum res, quæ iubetur, ſit licita, 253. An, & quando liceat ei tranſire ad ordinem ſtrictiorem, 254. An, & quando ad laxiorem, ibid. An, & quando poſsit religione expelli, 255. An expulſus maneat votis adſtrictus, ibi. & ſeq. An teneatur ad Horas,267 An Prælatus teneatur fugitiuum, & apoſtatam requirere, 256. An profeſſus in vno Monaſterio poſsit cogi, vt ſe transferat ad aliud, 257 An poſsint Religioſi noua ſtatuta condere, 252. An a Pontifice poſsint cogi ad arctiorem viuendi rationem, & ſeq. An illis liceat negotiari,196
Religioſi Mendicantes an licitè miniſtrent Euchariſtiam, 376
Reliquias an cum reliquijs liceat permutare, 82. Falſas proponere quale ſit peccatum, 66
Remedia contra maleficia, 74.75
Remiges Chriſtiani, 64
Remiſsio debitorum, 181
Renunciatio hæreditatum,215. & ſeqq. Renunciationes bonorum factæ ab ingredientibus religionem an ſint validæ, 217
Repreſſalia an liceant, 142
Reſeruatio caſuum quid ſit,442. Quis habeat poteſtatem reſeruandi, ibid. Quis abſoluendi, 445
Reſidentia Epiſcopi, & eorum, qui habent beneficium curatum, 263
Reſignatio beneficij quid, & quotuplex, 264
Reſtitutio quid ſit, & qui ad eam teneantur, 156. & ſeqq.
An plures ſimul damnificantes teneantur reſtituere in ſolidum, & quo ordine, 160. & ſeqq.

An teneatur reſtituere, qui alium impediuit à conſecutione alicuius boni, 161. *Cui reſtitutio debeat fieri*, 162. *& ſeqq.*
An, & quando debeat reſtituere bonæ fidei poſſeſſor, 164. *& ſeqq.*
Quid poſſeſſor malæ fidei, 167. *& ſeq. An, & quid reſtituendum pro iniuria corpori illata per mutilationem, occiſionem, &c.* 169. *& ſeq. Quibus pro his reſtitutio fieri debeat*, 170. *Quid reſtituendum pro illato ſtupro, ib. Quid pro adulterio*, 171. *Pro fama*, 172. *Pro inductione ad peccatum, & ſeqq. Pro auocatione à religione*, 173
Reſtitutionis circumſtantia, vt tempus, locus, modus, &c. 173. *& ſeq. Quæ a reſtitutione excuſent*, 175. *& ſeqq.*
Reuerenita filiorum erga parentes, 121
Reus an, & quando teneatur fateri verum, 302. *& ſeqq. An grauiter peccet, ſi ad euitanda tormenta grauia, falſum crimen ſibi imponat*, 303. *An teneatur reuelare complices*, 304. *An ei liceat occidere miniſtros iuſtitiæ*, 134. *Quid circa fugam*. 304. *& ſeqq. Quomodo confeſſario agendum cum reo*, 305. *& ſeqq.*
Rex bellum geſturus ad quid obligetur, 139. 140
Rixa, 336
Ruſtici, aliíque ſimpliciores in Germania, qui habentur hæretici, an poſſint abſolui à ſuis Parochis, 43

S.

Sacerdotum obligatio circa Miſſa ſacrificium, 391. *& ſeqq.*
Sacramentum quid ſit, 338. *Quid circa eius materiam, & formam ſeruandum*, 339. *& ſeqq.*
Sacramentorum miniſter, 341. *Quid in eo requiratur, vt det validè, ibid. & ſeqq. Quid, vt licitè*, 342. *& ſeqq. Quæ diſpoſitio requiratur in ſuſcipiente ad valorem Sacramenti*. 345. *Quid, vt licitè, & cum fructu ſuſcipiatur*, 346
Sacramentalia quid ſint, 347. *Quid efficiant*, *ibid. & ſeqq.*
Sacrificium Miſſa, 391. *& ſeqq. Cuius ſit applicare fructum ſacrificij*. 395. *v. Miſſa*,
Sacrilegium quid ſit, & quotuplex, 77. *& ſeqq. Quot modis committatur per actum venereum*, 147
Sartorum obligatio, 186. 194. *Peccata*, 310
Satisfactio, 425
Scandalum quid, & quotuplex ſit, 56. *Quando committatur*, 58. *Actiuum an ſit ſpeciale peccatum*, 57. *Quando ſit mortale, quando veniale*, *& ſeqq.*

Scandalizans quot peccata committat, & an in materia iuſtitiæ teneatur ad reſtitutionem, 58
Scandalum paſſiuum an ſit circumſtantia aggrauans, 57. An, & quando poſſit permitti? 59. Quid ad hoc vitandum omitti debeat, ibid. & ſeqq.
Scrupulus, 9
Scrupuloſæ conſcientiæ ſigna, 10. Remedia, & priuilegia, ibid.
Secretarij obligatio, & peccata, 297
Senes an, & qui teneantur ad ieiunium, 240. & ſeq.
Sententia probabilis quæ ſit, An ſequenda, An tutior eligenda, 7. 8. Quomodo Confeſſarius ſequi poſſit minùs ſibi probabiles in fauorem pœnitentis, An quis ſpeculatiuè probabiles ſequi poſſit in adminiſtratione Sacramentorum, ibid.
Sepultura Eccleſiaſtica an priuetur excommunicatus, 520. An interdictus, 534.
Seruilia opera 110. 111
Seruus an, & quàm grauiter peccet, ſi domino inuito quid auferat, 154. An teneatur ad reſtitutionem, 155. 156. An cum libera poſsit contrahere matrimonium, 493. An cum ſerua, ibid. Serui originarij, vel aſcititij, an ſint propriè ſerui, ibid. An ſerui ſint irregulares, 541
Sigillum confeſsionis quid, 453. Quæ cadant ſub ſigillum, 455. & ſeq. Qui ad illud teneantur, 357
Simonia quid ſit, 79. Quotuplex, ibid. An ſit ſimonia concionari, catechizare, Miſſas facere, &c. pro pretio, 80. Simoniæ pœna, 82
Simoniacè acceptum an, & cui debeat reſtitui, 83
Societas IESV, 218. 223. v. Religioſus,
Societatis contractus quid ſit, 206
Sodomia quid, 148
Soror an teneatur fratri, vel ſorori in neceſsitate ſubuenire, 124
Sorores tertiariæ Ordinis S. Franciſci an ſint religioſæ, 244
Sortes diuinatoriæ, diuiſoriæ, 69
Spectatio turpium comœdiarum quale ſit peccatum, 145
Spei præceptum quando obliget, 44
Sponſalia quid ſint, 473. Quæ, & quanta eorum obligatio, 475. & ſeq. Quomodo diſſoluantur, 476. & ſeqq.
Sponſis an liceant impudici tactus, oſcula, &c. 476
Sponſio quid ſit, an, & quando licitè fiat. 202
Spurius, 123
Status Clericorum, 257. & ſeqq. v. Clerici,
Status religioſus, 244. & ſeq.
Status ſecularium, præſertim Iudicialium, 284. & ſeqq.

Stratagematis an vti liceat in bello, 141
Stuprum quid, 146
Stuprator quid pro illato ſtupro debeat reſtituere, 170.& ſeqq.
Subditi quomodo ſint obligati ſuis ſuperioribus, 721
Superbia quid ſit, 324. *Quale peccatum*, ibid. *Quæ ſint eius filia*, ib. & ſeqq.
Superiores quomodo ſint ſubditis obligati, 126.& ſeqq.
Superſtitio quid ſit, & quotuplex, 65. *Quando committatur ſuperſtitio cultus falſi*, 66. *Quando cultus ſuperflui*, ibid.
Suſpenſio quid, 528. *Quotuplex*, ibid. *Eius quantitas, & qualitas vnde ſit colligenda*, 529. *Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari*, 530. *Quis ab eis poſsit abſoluere*, 531
Suſpicio temeraria, 227
Suſurratio quid, 330. *An ſuſurro teneatur amicitiam per ſe ſublatam reconciliare*, ibid.
Sutor, 310
Symbolum Apoſtolicum, 35

T.

TAbacum, 384.385
Tabellio, 297
Tactus impudici qualia ſint peccata, 143.& ſeqq. *An liceat inter coniuges*, 145. *An inter ſponſos*, 146
Tentatio Dei quid ſit, 76. *Quale peccatum*. 143.& ſeqq.
Teſtamentum quid, & quotuplex, 212. *An ſit validum, cui deſunt ſolemnitates iure ciuili requiſita*, 212.214. *Qui poſsint, & debeant eſſe executores Teſtamenti*, 218. *Intra quod tempus exequi debeant*, 221. *Qui poſsint teſtari*, 222.& ſeqq. *Teſtamenta militum ſunt priuilegiata*, 215.
Teſtimonium mulieris, ſerui, minoris, inimici, periuri, &c. an ſit validum, 300.
Teſtis, ibid. *An, & quando quis teſtare teneatur, & ad quid obligetur, qui non vult teſtari*, ibid. *Ad quid, qui falſa teſtatus eſt*, ibid.
Theſauri inuenti quibus ſint reſtituendi, vel dandi, 164
Torpor, 337
Tortura reorum, 288.& ſeqq.
Traditio rebus Eccleſiæ, ex graui metu facta, an ſit irrita, 178
Triſtitia de bono alterius, an, & quando ſit peccatum, 330
Tutela, 209.& ſeqq. *Tutela inculpata quæ ſit*, 134
Tutorum officium, 220.& ſeqq. 125.& ſeqq.
Typographus, 118
Vagi

V.

Vagi an teneantur præceptis locorum, in quibus morantur 18. *An vam quolibet Parocho poſſint contrahere matrimonium*, 49.
Vanagloria quid ſit, quale peccatum, quotupliciter ea peccetur, 324
Vana obſeruantia quid, quotuplex, quale peccatum 71. *vnde cognoſci poſſit*, 72
Vaſallus, 202
Vectigalium fraudatione quàm grauiter peccetur, & an ex ea oriatur obligatio reſtitutionis, 167
Venator, 164. & 167
Venditio quid, 191
Venditor quo pretio debeat vendere ibid. & ſeqq. An teneatur de vitio rei, quæ venditur, præmonere emptorem 193. *Res vendita cui pereat ante traditionem*, 194
Veneficium, 74
Venena an liceat vendere, 64
Verba turpia proferre quale ſit peccatum 145. *An, & quando ea liceant inter coniuges*, 483
Veſtes Clericales, 283. *Infidelium*. 38. 39. *Quando ſacræ veſtes exſecrentur*, 401.
Veſta virili an liceat fœmina, vti, vel contrà, 59
Vidua, 484
Vindicta, 334
Violentia, 337
Virgini an liceat occidere inuaſorem pudicitiæ, 135. *An pro ſeruanda caſtitate mortis periculo ſe exponere*. 131
Vitam an liceat abbreuiare, 132. *Eius defenſio*, 134. & 135
Votum quid ſit, & quotuplex, 96. *Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio*, 97. & ſeqq.
Voti materia, 99. & ſeqq.
Voti quæ, & quanta ſit obligatio, 101. & ſeqq. *An quis teneatur voto de quo dubitat, an ſit emiſſum*, 8. *De voto emiſſo dolere quale ſit peccatum*, 101. 102. *An duplicem malitiam admittat, qui violat votum de re iam ante præcepta*, ibid.
Voto alieno an quis obligetur? ibid. Qui vouit rem ab altero præſtandam, ad quid teneatur, ibid.
Vota perſonalia à quo ſint implenda, 102. *Realia vnde ſoluenda, ibid. Conditionalia an obligent ceſſante conditione*. ibid.
Votum amplectenda religionis ad quid obliget, 103

Stratagematis an vti liceat in bello, 148
Stuprum quid, 146
Stuprator quid pro illato ſtupro debeat reſtituere, 170.& ſeqq.
Subditi quomodo ſint obligati ſuis ſuperioribus, 721
Superbia quid ſit, 324. Quale peccatum, ibid. Quæ ſint eius filia, ib. & ſeqq.
Superiores quomodo ſint ſubditis obligati, 126.& ſqeq.
Superſtitio quid ſit, & quotuplex, 65. Quando committatur ſuperſtitio cultus falſi, 66. Quando cultus ſuperflui, ibid.
Suſpenſio quid, 528. Quotuplex, ibid. Eius quantitas, & qualitas vnde ſit colligenda, 529. Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari, 530. Quis ab eis poſsit abſoluere, 531
Suſpicio temeraria, 227
Suſurratio quid, 330. An ſuſurro teneatur amicitiam per ſe ſublatam reconciliare, ibid.
Sutor, 310
Symbolum Apoſtolicum, 35

T.

TAbacum, 384.385
Tabellio, 297
Tactus impudici qualia ſint peccata, 143. & ſeqq. An liceat inter coniuges, 145. An inter ſponſos, 146
Tentatio Dei quid ſit, 76. Quale peccatum. 143. & ſeqq.
Teſtamentum quid, & quotuplex, 212. An ſit validum, cui deſunt ſolemnitates iure ciuili requiſita, 212.214. Qui poſsint, & debeant eſſe executores Teſtamenti, 218. Intra quod tempus exequi debeant, 221. Qui poſsint teſtari, 222. & ſeqq. Teſtamenta militum ſunt priuilegiata, 215.
Teſtimonium mulieris, ſerui, minoris, inimici, periuri, &c. an ſit validum, 300.
Teſtis, ibid. An, & quando quis teſtare teneatur, & ad quid obligetur, qui non vult teſtari, ibid. Ad quid, qui falſa teſtatus eſt, ibid.
Theſauri inuenti quibus ſint reſtituendi, vel dandi, 164
Torpor, 337
Tortura reorum, 288.& ſeqq.
Traditio rebus Eccleſiæ, ex graui metu facta, an ſit irrita, 178
Triſtitia de bono alterius, an, & quando ſit peccatum, 330
Tutela, 209.& ſeqq. Tutela inculpata quæ ſit, 134
Tutorum officium, 220.& ſeqq. 125.& ſeqq.
Typographus, 118

V.

Vagi an teneantur præceptis locorum, in quibus morantur 18. An coram quolibet Parocho poſſint contrahere matrimonium, 499
Vanagloria quid ſit, quale peccatum, quotupliciter ea peccetur, 324
Vana obſeruantia quid, quotuplex, quale peccatum 71. vnde cognoſci poſſit, 72
Vaſallus, 202
Vectigalium fraudatione quàm grauiter peccetur, & an ex ea oriatur obligatio reſtitutionis, 167
Venator, 164. & 167
Venditio quid, 191
Venditor quo pretio debeat vendere ibid. & ſeqq. An teneatur de vitio rei, quæ venditur, præmonere emptorem 193. Res vendita cui pereat ante traditionem, 194
Veneficium, 74
Venena an liceat vendere, 64
Verba turpia proferre quale ſit peccatum 145. An, & quando ea liceant inter coniuges, 483
Veſtes Clericales, 283. Infidelium. 38. 39. Quando ſacræ veſtes exſecrentur, 401.
Veſta virili an liceat fœminæ, uti, vel contrà, 59
Vidua, 484
Vindicta, 334
Violentia, 337
Virgini an liceat occidere inuaſorem pudicitiæ, 135. An pro ſeruanda caſtitate mortis periculo ſe exponere. 131
Vitam an liceat abbreuiare, 132. Eius defenſio, 134. & 135
Votum quid ſit, & quotuplex, 96. Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio, 97. & ſeqq.
Voti materia, 99. & ſeqq.
Voti quæ, & quanta ſit obligatio, 101. & ſeqq. An quis teneatur voto de quo dubitat, an ſit emiſſum, 8. De voto emiſſo dolere quale ſit peccatum, 101. 102. An duplicem malitiam admittat, qui violat votum de re iam ante præcepta, ibid.
Voto alieno an quis obligetur? ibid. Qui vouit rem ab altero præſtandam, ad quid teneatur, ibid.
Vota perſonalia à quo ſint implenda, 102. Realia vnde ſoluenda, ibid. Conditionalia an obligent ceſſante conditione. ibid.
Votum amplectenda religionis ad quid obliget, 103

Digitized by Google

Voventis intentio vnde in dubio ſit colligenda, 104
Voti obligatio quot modis tollatur, ibid. Qui poſsint directè irritare, & ſeq. Qui nam indirectè, 106. Quinam in eis diſpenſare, 109
Voti commutatio quid ſit, 107. Quid circa eam requiratur, vt licitè fiat, ibid. 108. Qui poſsint commutare, ibid.
Votum caſtitatis, 251. An ſimplex caſtitatis votũ impediat matrimonium, 490. An ſolemne idem dirimat, 493
Votum religioſæ obedientiæ ad quid obliget, 241
Votum religioſæ paupertatis, 248
Vſura quid ſit, 187. Quale peccatum, ibid.
Variæ ſpecies vſuræ, ſeqq.
Vſurariorum, & cooperantium obligatio, & pœnæ quæ ſint, 191. An ab vſurario liceat petere mutuum, 59
Vxor ad quid teneatur erga maritum, 127. 488. An, & quam grauiter peccet, ſi marito inuito quid auferat, 154. An teneatur ad reſtitutionem, ibid. Quæ bona poſsit expendere, 155
Vxoricidium an impediat matrimonium, 490

Finis Indicis Rerum.

INDEX

INDEX AVTHORVM,

Qui in Indice Rerum ſuis locis additi fuerunt.

A

Adami Burchaber S. I. ſelectorum caſuum conſcientiæ Centuriæ tres : Monachij , 12.
Adamus Opatouius de Sacramentis. Cracouiæ 1641.8.
Alphonſus Eſcobar de Pontif.& Reg. poteſtate in ſtudijs generalibus : Matrid. 1643.
Alphonſus de Leone de cenſuris Neap. 1654
Andreas Gerundas S. I de Epiſc.2.to.Neap. 1638.& 1653
Andreas Mendo S.I. de Bulla Cruciatæ. Matrid. 1651
Andreas Sauſſay Panoplia Clericalis. Pariſ. 1643
Epiſcopalis 1649. Sacerdotalis 1653
Andr. Vallenſis de Beneficijs: Mechliniæ 1656
Angeli Mariæ Verricelli Quæſtiones morales : Venet. 1653
Antonij Eſcobar S.I. Emblemata theol. moral. Lugd. 1652
Antonius Merenda de Cambio : Papæ 1645
Anton. de Quintanaduennas S. I. ſingularia theol. mor. de 7. Sacr. Hiſpali 1645.& Venet. 1648. Idem in præcepta Eccleſiæ : Matrid.
Anton. Riciullus de perſonis, quæ in ſtatu reprobo verſantur: Neap. 1641.4
Auguſtinus Barboſa de offic.& poteſt. Parochi; Lugd. 1047
Auguſtinus Bernal. S.I. de Sacram. Lugd. 1651

B

Baptiſta Fragoſus S.I. de regim. Chriſtia. Reip. 3. tomis : Lugd. 1641. 1648. 1652
Bartholom. Amici S.I. Curſus Theol. de act. hum. to. 3. De iuſt. & iur. to. 5. De Sacram. tom. 7. 8. Antuerp. 1650
Baſilius Poncius de Confirmatione : Salmant. 1630.4

Ber.

Digitized by Google

Bernardinus Benedictus de iubilæo extraordinario Armini 1648.4
Bennus Caſtaingh de Priuilegijs regularium Pariſ.1653

C

CAeſar Carena de offic. S.Inquiſ. Lug.1649
Carolus Antonellus de regim. Eccleſ. Epiſcop.2. tomis 4. Velitris 1650
Carolus Anton.Theſaurus S. I. de pœnis Eccleſiaſticis 4.Romæ, 1640
Caroli de Baucio ſelecta caſuum conſcien. Neap.1652
Idem de exorciſm. & malefic.1645

D

DIdaci Antonij Frances forum conſcientiæ, ſiue paſtorale internum; Cæſaraug.1642
Didaci Garzia ſtimulus Fidei,4.Panormi 1642

E

ELigij Baſſei Flores theol. prac. Antuerp.1643.4

E

FAbritius Surianus de Sacramentis,Neap.1646
Franciſci Anton. Glianes Summa cenſurarum, & irregul.2. Romæ 1640
Franciſcus Arauio in Sum. Sancti Thomæ pluribus tomis, Salmant. 1646
Franciſcus Bardi S. I. de Conſcientia,Panorm.1650
Idem in Bullam Cruciatæ, 1646
Eiuſdem Selecta moralia 1655
Franciſci Bordoni Sacrum Tribunal contra hæretic. Romæ 1648
Eiuſdem Conſilia Regularia,2.tomis Venet.1641. Parmæ 1648
Franciſcus Ceſpedes de exemptione Regularium 4. Venet.1647
Franciſcus Hallie de Sacra electione, Pariſ.1646.
Eiuſdem Hierarchia Eccleſiaſt.1686
Franciſcus de Lugo S. I. de Sacram.Granatæ 1644.4
Eiuſdem Decurſus præuius ad theol.mor.Mant.Carpent.1643.4
Idem de Sacram.in particulari,Venetus 1652.4

Fran-

Franciſcus de Quiedo S. I. in prim.2.S.Th.Lugd.1646
Idem in 2.2
Franciſci Mariæ Samuellii praxis de Sepulturis Eccleſiaſticis, Lucæ 1650
Franciſ. Pellizzarij S.I. de Monialibus,4.Bon.1644
Eiuſdem manuale regularium,2.tomis,Lugd.1653
Franciſcus Pinthereau S.I. de ſufficientia attritionis in Sacram.7. Paris 1654
Franciſci Torreblanca Iuris ſpiritualis practicabilium quæſt. Cordubæ 1653
Franciſcus Zipæus de Iuriſdictione,Leodii 1649
Fulgentius de Ouideo de Repub.regularium:Matrid.1639

G

GAſparis Loarte S. I. Inſtitutio Confeſſariorum,12.Paris 1645
Geſualdus de Bononijs de Sacrament. Venet.1649
Idem de Indulgen.& Cenſur.
Idem in Præcepta Decalogi, & Eccleſiæ,
Gregorius Carrafa de Monomachia,ſeu Duello.Romæ 1647
Gulielmus Mercerus in 3.p.S.Th.Louanii 1630

H

HYacinthi Donati rerum regularium praxis, 2.tomis Neapolis 1652
Hieronymi Ferrantini S.I. Theoreticæ, & practicæ diſp. de ſcandalo, & correp.fraterna : Romæ 1653
Hieronymi Verneri praxis Epiſcoporum,& aliorum, qui Sacram. adminiſtr.Venet.1645
Honoratus Leotardus de Vſuris : Lugd.1649

I

IAcobi Mancini praxis viſitandi infirmos: Mercuriani 1642. & venet.
Iacobus Raggius de Regim.regular.Genuæ 1653
Ignatii Lupi Commentaria in edict. S.Inquiſit.Bergomi 1648

Illu-

Illuminati Moroni Centum reſponſa: Venet.1645
Ioannes Aegidius Trullench de Sacrament. Venet.1648. Operum Moralium tomus;3.
Io.Angeli Boſſi Operum moral.tomi 3.Lugd.1651
Idem de Iubilæi priuilegio. Piſis 1635
Io. Baptiſtæ Lezzana Quæſtiones regulares, & Conſulta varia: Venet. 1654. fol.
Io.Bapt. Marinus de pænitentia: Pariſ.1652
Eiuſdem exercitationes eccleſiaſticæ: ibid.
Ioannis Caramuelis Theologia moralis ad prima principia redacta. Louanij 1645.Theol.fundamentalis: Francofurti 1652.Regularis,Ven.1651. 3.in ſumma S.Th.Franceſ.1654
Io. de Dicaſtillo S.I. de iuſt.& iur.2.tomis Antuerp.1641.De Sacram.3.to. ibid.1650.& 1652
Io. de Lugo S. I.Card.Reſponſa mor.Lugd.1651
Io. de S.Thoma curſus theologicus,4.tomis
Io. Eſcobar. à Corro opera moralia 2.tomis.Cordubæ 1642
Io. Franciſcus de Cuenda: de ſui, perſonalique defenſione: Cæſaraug. 1645.4
Io. Franciſcus Giracus de Regimin.Regularium,4 Lugd.1646
Io. Mariæ de Caſtilento Seraphica Theologiæ moralis polyanthea:Venet. 1652
Io. Martinon S.I.de Sacramentis tomo 4.& 5.Burdegale 1646
Io. Nicolaus Lucidorue de illegitimis Clericorum, & regularium iuxta Bullam Pij V.Peruſinæ Auguſtæ 1648
Io. Paulus Xammar de Officio Iudicis,& Aduocati Barcinone 1639
Io.Roccaful. praxis theol. moralis 2.tomis: Valentiæ 1648
Ioannis VVamaſij reſponſa canonica,2.tomis: Louanij 1648
Ioſephi de Ianuario Reſolutiones ſelectæ,2.tom. Neap.1645.1651
Ioſephus Gibalinus S.I.de irregularitate. Lugd.1652.4. Idem de Clauſura monialium: Lugduni 1648.4

L

LAurentius de Peyrinis de Priuilegijs Regularium, 2. tomis: Venet. 1643
Leander à S.Sacramento de Sacramentis: Matrid.Idem præcept. Eccleſ. & cenſur. Compluti.
Leonardus Duardus de Societatibus Neap.1644
Idem in Bullam Cœnæ:ibid.
Leonardi Leſſij S.I.Prælectiones theologicæ opus poſthumum:Paris 1648

Lu.

Ludouici Abelly Medulla theologica,2.tomis 12.Pariſ. 1652
Ludouici Bertrandi Reſolutiones Theologicæ: Duaci 1653
Ludouici Caſpenſis Curſus theologicus,2.tomis;3. Lugd. 1641.1645

M

MArcus Serio de offic. & poteſt. paroch.to.1. In Bullam Cruciatæ to. 2.In Decal. & præc. Eccl. to.3.Panormi 1647.1650.1651
Marius Italia de Immun.Eccl.Panormi 1646
Martinus Breſſerus S. I.de Conſcientia,4. Antuerpiæ 1638
Martinus Perez S.I.de Pœnitentia:Lugd. 1643.Idem de Matrimonio: ibid. 1646
Matthæus Homem Leitomius de Conſcientia,12.Pariſ. 1653
Mauritij de Gregorio Expoſitio paraphraſtica omnium Bullarum, Conciliorum, Decretorum,&c.Neap.1649

N

NIcolaus Yſambertus in 3. partem S.Thomæ,tom.2. & 3. Paris 1639 1642

P

PAcis Iordani Elucubrat.3.tomis Patauij 1650
Parochianus obediens de Auditione Verbi Dei:Duaci 1633.8
Pauli Piaſecij praxis Epiſcopalis:Venet.1647
Paulus Squillante de oblig.& priuil.Epiſcop.Neap.1649.4
Petrus Anellus Perſicus S.I.de præcipuo Sacerd.officio.Neap.1649
Idem de Horis canonicis. 4
Petrus de Ochagauia Nauarrus de Sacramentis: Salmanticæ 1619
Petrus de Onnate S.I.de Contractibus,3. tomis Romæ 1646.1647.1654
Petri Marchant.Tribunal Sacramentorum,2.tom.Gandoui 1643.& 3.Antuerp.1650
Eiuſdem Baculus poſtoralis de poteſt. Epiſ.in regulares:Brugis 1630
Petri Pauli Guazzini tractatus moralis ad defenſam animarum Aduocatorum,Iudicum,& reorum 4. Venet.1650

Phi-

Digitized by Google

Phillbertus Marchinus de Sacramento Ordinis Lugd. 1638
Idem de quibuſdam occurrentibus tempore peſtis, 16. 1633

R

RAphael Auerſa de Sacramentis 3. tomis 4. Bononiæ 1640. 1642
Roderic. de Arriaga S. I. de Legibus curſus Theologiæ pluribus tomis, Lugd. & Antuerp.

S

SAnctorij à Melfi pænalium diſtrictionum examen circa regulares, Romæ 1649
Sebaſtianus Salelles S. I. de materijs Tribunalis Inquiſit. 3. tomis. 1651. 1654
Sfortiæ Pallauicini S. I. Aſſertion. theol. 7. tomis 12. Romæ
Idem de act. human. Lugd. 1643. fol.
Simonis Starouolſcij Epitome conciliorum, Rom. 1653
Stephanus à San Gregorio de Reſtitutione, & Contractibus: Ferrariæ 1652
Stephanus Bauny S. I. de Sacramentis Cenſur. Benefic. & Contractibus 4. tomis Pariſ.
Stephanus Michael Tarreia de Beneficijs: Pariſ. 1645

T

THeophili Alarij Canones conſcientiæ: Liburni 1651
Theophili Raynaudi Soc. Ieſu de Aequiuocis, 8. Lugd. De Calumnia 4. ibid. 4. 1650. Erotemata, de Confixione librorum, 4. 1653. Ex bonis Eccleſiæ lucubratio, ibid. 1653
Thomas del Bene de Immun. Eccleſiaſt. Lugd. 1650.
Thomæ Hurtado reſolutiones morales 2. tomis, Lugd. 1651
Thomæ Pellicioni illuſtr. quæſtion. vtriuſque iur. Neap. 1648
Thomas Tamburinus S. I. in Decalogum, Venet. 1654

V

VIncentij Tancredi S. I. de relligionis virtute: Monteregali 1651. De Matrimonio, 2. tomis. Quæſtiones Morales: Panormi 1654
Vrbani à Conceptione Theol. moralis de triplici munere Confeſſarij: Auguſtoriti 1649

Z

ZAchariæ Paſqualigi praxis Ieiunij; Romæ 1644
Praxis magni Iubilæi. Romæ 1650

FINIS.

Digitized by Google

Ad pag. 153. lin. 4. vnde legitur: alij nimis laxè 100. aureos. Legatur: alij nimis laxè 10. aureos.

ANT 1318425

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google